Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2021.

Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, ožujak 2022.

Ilustracije na naslovnici motivi su iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu, pod naslovom „Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih!”. Autorica ilustracija u kalendaru je Zrinka Ostović. Ovogodišnji kalendar na djeci prilagođen način, kroz atraktivne ilustracije i interaktivne poruke, predstavlja sadržaj Općega komentara br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje, koji je u ožujku 2021. objavio UN-ov Odbor za prava djeteta. Kalendar se može preuzeti na našoj stranici www.dijete.hr.

SADRŽAJ

1 UVOD 6

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE 9

2.1 Osobna prava 11
2.1.1 Statusna prava 13
2.1.2 Pravo na privatnost 14
2.1.3 Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb 21
2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi 29
2.1.3.2 Uzdržavanje 34
2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja 37
2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji 38
2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama 41
2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje 46
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice 49
2.3 Obrazovna prava 53
2.3.1 Predškolski odgoj i obrazovanje 54
2.3.2 Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje 58
2.3.3 Srednjoškolski odgoj i obrazovanje 64
2.3.4 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju 66
2.3.5 Utjecaj pandemije Covida-19 na odgoj i obrazovanje 72
2.4 Zdravstvena prava 74
2.5 Socijalna i ekonomska prava 82
2.5.1 Dječje siromaštvo 82
2.5.2 Socijalna prava 84
2.5.3 Ekonomska prava 87
2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard 87
2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova 88
2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta 92
2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje 95
2.5.3.5 Dječji proračun 97
2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme 99
2.7 Pravosudno zaštitna prava 102
2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka 106
2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe 108
2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom 113
2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje 116
2.8.1 Prometna sigurnost djece 116
2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama 119
2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo 120
2.9 Diskriminacija 123
2.10 Ostala prava i nenadležnost 128

SADRŽAJ

3 DJEČJE SUDJELOVANJE – MREŽA MLADIH SAVJETNIKA I FORUM MLADIH 16+ 129

4 IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE 134
Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece 134
4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina 138
4.2 Prava i potrebe darovite djece 141
4.3 Prava djece koja se bave sportom 145
4.4 Prava djece s problemima u ponašanju 149
4.5 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru 152
4.6 Mediji i zaštita dječjih prava .....
4.7 Prava djece u digitalnom okruženju 162
4.8 Djeca u pokretu 166

5 PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU 173
Obrazovanje 173
Zaštita od nasilja 178
Sigurnost 181
Zdravlje 183
Pravosuđe 185
Diskriminacija 187
Ranjive skupine 188
Imovinska prava 189
Privatnost 190
Sport 192
Prava djece kao članova društvene zajednice 192
Obiteljsko pravna zaštita 193
Socijalna i ekonomska prava 194
Mediji 195

6 NORMATIVNA AKTIVNOST 196

7 ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI 207
7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi 207
7.2 Zaštita prava i interesa djece u ostavinskim postupcima 213

SADRŽAJ

8 OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA 215

8.1 Ustanove socijalne skrbi 215
8.2 Centri za socijalnu skrb 218
8.3 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja 219
8.4 Odgojno-obrazovne ustanove 219
8.5 Zdravstvene ustanove 223
8.6 Kaznene ustanove 223
8.7 Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme 226
8.8 Ostala mjesta 226
8.9 Obilasci na potresom pogođenom području Sisačko-moslavačke županije 228

9 OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE 231

9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu 231
9.2 Izdavački projekti 233
9.3 Izlaganja na skupovima 234
9.4 Objavljeni tekstovi 237
9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama 238
9.6 Projektne aktivnosti 239

10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM 243

11 MEĐUNARODNA AKTIVNOST 246

12 OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA 254

12.1 Ured u Osijeku 255
12.2 Ured u Rijeci 257
12.3 Ured u Splitu 258
12.4 Središnji ured u Zagrebu 260

13 USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE 263

13.1 Ustroj 263
13.2 Financijsko poslovanje 264

14 ZAKLJUČAK 266

15 LEGENDA 269

UVOD

1.

Druga pandemijska godina donijela je brojne izazove za djecu i odrasle, a u trenutku u kojem se podnosi ovo izvješće suočeni smo s novim zastrašujućim izazovom te je najveći dio pažnje javnosti usmjeren na rat u Ukrajini i njegove teške posljedice. I dok sukob ne jenjava, sve više rastu solidarnost i podrška izbjeglicama iz Ukrajine među kojima su i brojna djeca.

Oružani sukobi i ratna zbivanja ugrožavaju sva prava djece i trenutačno se nalazimo u situaciji kada se zaštita djece i dječjih prava nalazi u eskalirajućoj krizi, ne samo u Ukrajini već i diljem Europe. Istodobno se u Hrvatskoj, osim s pandemijom, i dalje moramo nositi s posljedicama razornih potresa iz 2020., što zahtijeva i pojačanu brigu o djeci. Takva produžena izvanredna situacija i kriza dodatno su naglasile niz problema u području zaštite prava djece, koji su postojali i prije, i ukazale na nužnost sustavnog rješavanja niza pitanja koja se tiču života djece.

Devetnaesto izvješće o radu pravobraniteljice za djecu, koje se podnosi Hrvatskome saboru u skladu s odredbama *Zakona o pravobranitelja za djecu,* i ove godine donosi veliki broj preporuka za zaštitu prava i interesa djece. Među njima i neke koje već godinama ponavljamo jer, unatoč ostvarenim pomacima, smatramo da je potrebno učiniti mnogo više i da djeca i njihova dobrobit trebaju biti prioritet u svim okolnostima.

S obzirom na nastavak pandemije i brojnih epidemioloških mjera te njihovog učinka na život djece u Hrvatskoj, naše izvješće praćeno je i posebnim prilogom u kojem izvještavamo o utjecaju produljene pandemije koronavirusa na prava djece u Hrvatskoj, pod naslovom *Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020. - 2021.*

U 2021. godini i dalje bilježimo rast broja prijava i upita u vezi s povredom pojedinačnih prava djece, koji je dosegnuo brojku od 2004 nova predmeta. Mnogi od njih bili su vezani uz primjenu mjera za suzbijanje koronavirusa koji je uvelike obilježio dječju svakodnevnicu. Uz nove **2004** prijave, nastavili smo postupati u **694** predmeta prenesenih iz prethodnih godina zbog potrebe za višegodišnjim praćenjem. Osim toga, naš je Ured radio na **1926** različitih predmeta koji se odnose na opće inicijative i preporuke, izvješća, suradnju s državnim i međunarodnim institucijama, sastanke, projekte, obilaske ustanova, te ostale redovite poslove, a zabilježili smo i više od **1200** razgovora sa strankama putem telefona, ali i u našim uredima.

Uslijed oštećenja naše zgrade u Zagrebu te provedbe epidemioloških mjera i u 2021. godini nastavili smo djelovati u otežanim uvjetima pa se veliki udio izravne komunikacije sa strankama odvijao putem telefona i elektroničke pošte.

U pregledu dobivenih prijava u 2021. uočljivo je da su opet najbrojnije one koje se odnose na obrazovanje (478) te na ostvarivanje roditeljske skrbi (426). Zatim slijede prijave u vezi s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (269), zdravstvenim (172) i pravosudnim pravima (141), zaštitom sigurnosti (121), privatnosti djece (83), ekonomskim pravima (77) i druge.

U cilju podrške i unapređivanja sustava zaštite prava djece, u 2021. godini uputili smo **86** općih preporuka, upozorenja i priopćenja, među kojima je oko 20 % bilo vezano uz pandemiju Covida-19. Sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena **38** propisa i četiri strateška dokumenta te predložili ukupno **129** konkretnih promjena u cilju bolje zaštite djece.

Naše je izvješće i ove godine bogato činjenicama o tome što se događa s djecom jer, osim što prikazuje povećan opseg posla u 2021. godini, daje i prikaz niza podataka o djeci iz različitih sustava, što smatramo ključnim za kvalitetno praćenje stanja dječjih prava u Hrvatskoj.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu smo koristili akronime i kratice, koji su objašnjeni u legendi na kraju izvješća, a riječi i izrazi korišteni u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški rod.

Tijekom 2021. nastavili smo naše susrete i razgovore s djecom, koje smo većinom organizirali putem *online* komunikacijskih platformi. U prošloj godini imenovan je novi, peti po redu saziv Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS, a uz njega je ustrojeno još jedno savjetodavno tijelo – Forum mladih 16 plus – FM 16+, u koji su uključena djeca starija od 16 godina. I u ovom izvješću zahvaljujem svojim mladim savjetnicima, članovima prošlog saziva MMS-a, na njihovim prijedlozima i mišljenjima koji su mi pomogli u boljem razumijevanju potreba djece u 2021. godini. Također, i ovdje izražavam dobrodošlicu novim članovima MMS-a, kao i onima uključenim u Forum mladih 16+.

Na kraju 2020. istekla je posljednja godina Nacionalne strategije za prava djece u RH, a gotovo da ništa ne znamo o njezinim rezultatima jer izvješća o njezinoj provedbi još nema. Unatoč našim poticajima i podsjetnicima, u trenutku predaje našega izvješća za 2021. još nije donesen novi Nacionalni plan za prava djece. Nepostojanje takvog strateškog dokumenta, kroz duže vrijeme, smatram izrazito zabrinjavajućim jer djeci šalje poruku o tome da našem društvu i državi djeca nisu prioritet.

U ovom izvješću moći ćete više pročitati o nizu vrlo zabrinjavajućih trendova koje treba hitno adresirati. U značajnom porastu su stradanja djece u prometu i obiteljsko nasilje, a raste i broj djece u institucijama. Dobra vijest je da smo u 2021. godini zabilježili veći broj posvajanja i nadam se da će se taj trend nastaviti kretati uzlaznom putanjom.

Veliki broj naše djece nije dobro – to je zaključak nekoliko istraživanja koja prate mentalno zdravlje djece. Stoga i u ovom izvješću pozdravljam inicijative za zaštitu mentalnog zdravlja djece te pozivam na nova ulaganja jer djeci moramo osigurati bolju, pouzdanu i kontinuiranu podršku.

Posvećenost i predanost djelatnika Ureda pravobranitelja za djecu u zaštiti i praćenju prava djece je i u 2021. bila na najvišoj razini. Stoga zahvaljujem svojem stručnom timu savjetnika i djelatnika u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu koji je ostvario naš plan rada, ali i sve nove aktivnosti koje smo poduzimali u cilju zaštite djece u ovom osobito teškom razdoblju koje i dalje obilježava visok stupanj neizvjesnosti.

Nadam se da će ovo izvješće i rasprava o njemu ubrzati radne procese i postupke koji će značajnije poboljšati živote djece u Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za djecu
Helenca Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava povreda prava djece (DP) i drugih predmeta u radu (DPR) od 2009. do 2021.

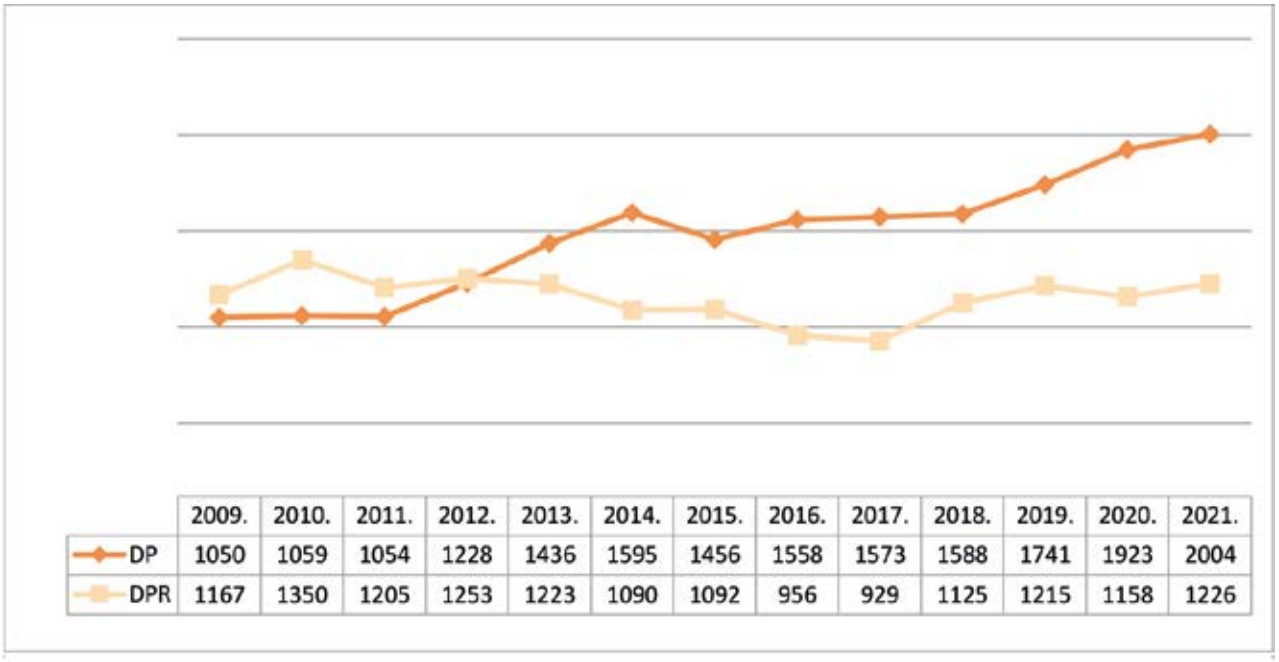

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
DP	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573	1588	1741	1923	2004
DPR	1167	1350	1205	1253	1223	1090	1092	956	929	1125	1215	1158	1226

Broj prijava povreda prava djece od 2009. do 2021.

PRIJAVE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Osobna prava	625	687	636	753	701	742	702	711	726	690	737	772	825
Prava djece kao članova društvene zajednice	13	11	6	11	11	12	12	29	29	38	32	28	40
Obrazovna prava	187	153	159	161	262	273	239	296	310	318	391	492	478
Zdravstvena prava	35	21	25	28	107	257	184	161	155	173	137	162	172
Socijalna prava	48	29	43	42	55	60	42	39	41	45	46	62	48
Ekonomska prava	55	72	79	93	90	77	77	87	89	68	74	72	77
Kulturna prava	11	10	8	19	26	22	37	23	32	39	34	36	30
Pravosudno-zaštitna prava	33	38	55	61	81	62	67	96	97	72	81	115	141
Sigurnost i zaštita djece	12	12	15	13	25	26	36	51	31	81	130	116	121
Diskriminacija	3	3	6	16	25	24	20	18	20	38	42	35	49
Nenadležnost	22	19	16	26	42	38	39	41	42	21	29	32	20
Ostalo	6	4	6	5	11	2	1	6	1	5	8	1	3
UKUPNO	**1050**	**1059**	**1054**	**1228**	**1436**	**1595**	**1456**	**1558**	**1573**	**1588**	**1741**	**1923**	**2004**

PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

2.

Uloga pravobranitelja za djecu je da na općoj razini prati rad nadležnih tijela, uočava teškoće i prepreke u zaštiti i ostvarivanju prava djece te ukazuje na njih i poziva na sustavno rješavanje problema. Pojedinačni konkretni primjeri kršenja dječjih prava za nas su važan izvor spoznaja o područjima u kojima djeca nisu odgovarajuće zaštićena. Oni omogućuju sagledavanje funkcioniranja sustava zaštite prava djece u cjelini te daju podlogu za proaktivno i preventivno djelovanje i predlaganje nužnih poboljšanja u ostvarivanju prava većih skupina djece.

Tijekom 2021. zaprimili smo 2004 nove prijave, pritužbe, upita i zahtjeva vezano uz povredu pojedinačnih prava djece. Uz te prijave, tijekom godine smo postupali i u 694 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina, uglavnom zbog složenosti i specifičnosti problematike koja zahtijeva višegodišnje praćenje. Preneseni predmeti odnose se većinom na prijave povreda prava djece u području obrazovanja, zbog praćenja tijeka obrazovanja djeteta, te u području obiteljsko pravnih odnosa, zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka i dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Pojedinačne povrede prava djece 2021.

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2021.	Broj djece u 2021.	
			Broj djece	Grupa djece
Osobna prava	272	825	1248	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	3	40	47	8
Obrazovna prava	181	478	348	166
Zdravstvena prava	72	172	139	51
Socijalna prava	13	48	74	3
Ekonomska prava	33	77	125	12
Kulturna prava	16	30	13	20
Pravosudno-zaštitna prava	29	141	172	11
Sigurnost i zaštita djece	50	121	94	50
Diskriminacija	20	49	40	19
Nenadležnost	5	20	19	3
Ostala prava		3	2	1
UKUPNO	**694**	**2004**	**2321**	**391**

Naš rad uključuje i pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili putem telefona. Riječ je o jednokratnim upitima ili dolascima, koje ne iskazujemo u ukupnom broju predmeta, ali valja istaknuti da je na taj način tijekom godine ostvaren veliki broj razgovora (zabilježeno više od 1200) koji su zahtijevali znatan angažman savjetnika.

I tijekom 2021. neposredni rad sa strankama održavao se pretežno putem telefona i e-maila zbog epidemioloških mjera, ali i zbog znatnih oštećenja uredskih prostorija u Zagrebu nastalih u potresu.

Područja povreda dječjih prava 2021.

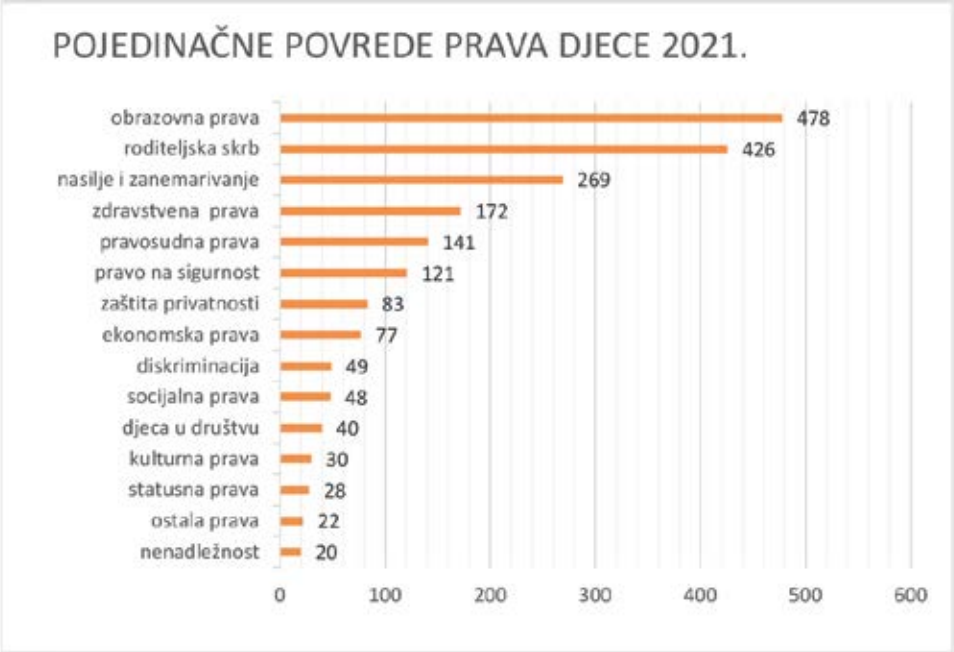

Od 2004 predmeta zaprimljena u 2021. najviše ih se odnosilo na obrazovanje (478) i ostvarivanje roditeljske skrbi (426). Po brojnosti slijede prijave u području nasilja nad djecom i zanemarivanja djece (269), zdravstvenih prava (172), pravosudnih prava (141), sigurnosti djece (121), prava na zaštitu privatnosti (83) te ekonomskih prava (77). Po brojnosti slijede prijave diskriminacije (49), povrede socijalnih prava (48), povrede prava djece kao članova društvene zajednice (40), povrede kulturnih prava (30), statusnih prava (28) te ostalih prava djece (22).

Uz prijave povreda prava djece, zaprimili smo i 20 prijava u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti postupanja pravobraniteljice za djecu.

Prijave koje smo primili u 2021. godini odnose se na zaštitu prava 2321 djeteta te 391 grupe djece. Od toga je bilo 1086 dječaka i 850 djevojčica te 385 djece za koju prilikom obraćanja nije naveden spol. Grupe djece vrlo su raznolike i po dobnoj strukturi, veličini grupe te mogućoj ugroženosti povrede prava. Kako u prijavama dominira povreda obrazovnih prava, najčešće grupa obuhvaća razredni odjel, u nekim slučajevima i sve učenike pojedine obrazovne ustanove. Grupe čine i djeca u dječjim vrtićima, sportskim klubovima, ustanovama socijalne skrbi, odgojnim ustanovama, a to su i djeca-stanovnici pojedinog naselja ili njegovog dijela, korisnici određenih društvenih mreža, ali i druge grupe djece ovisno o problematici i mogućoj ugrozi njihovih prava.

U najvećem broju obraćali su nam se roditelji (1097), i to majke u 681 slučaju, očevi u 302 slučaja, te oba roditelja zajedno u 114 slučajeva. Po brojnosti prijava slijede prijave institucija u 412 slučajeva. Najčešće su to obrazovne institucije (85), škole i dječji vrtići koji traže savjet i preporuku za postupanje ili

prijavljuju povrede prava djece zamjećujući zanemarivanje skrbi o djetetu ili sumnjajući na nasilno ponašanje u obitelji. Škole nam prijavljuju slučajeve seksualnog nasilja nad djetetom, na što ih obvezuje *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

Podnositelji prijava u 2021.

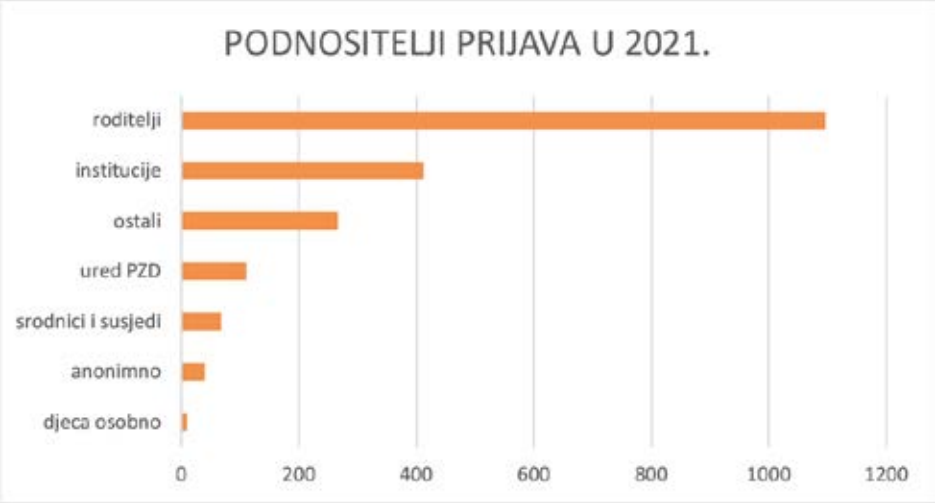

U velikom broju obraćaju nam se i nadležna ministarstva, agencije i inspekcije, najčešće policijske uprave koje nas obavještavaju o stradavanju djece u prometu (48) zatim državni inspektorat (20), koji nam je prijavljivao slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece i povrede u okviru praćenja zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja. Za savjet, pomoć i podršku u pojedinačnim slučajevima obraćaju nam se i centri za socijalnu skrb, domovi za djecu, udruge te predstavnici lokalne zajednice. U nekim slučajevima obraćaju nam se saborski zastupnici, ali i pojedini saborski odbori tražeći postupanje pravobraniteljice za djecu.

Djeca su nam se osobno obratila u 10 slučajeva. Prituživala su se na neprimjeren odnos nastavnika, poput neprimjerenog kažnjavanja, vrijeđanja i ponižavanja ili neuvažavanja primjerenog programa obrazovanja. Iskazivala su zabrinutost zbog organizacije nastave u uvjetima pandemije Covida-19 te mogućeg negativnog utjecaja takve organizacije nastave na maturante. Prituživala su se na ponašanje udomitelja, posebnih skrbnika i roditelja s kojim ostvaruju osobne odnose. Tražila su zaštitu od smještaja u odgojnu ustanovu, zaštitu svojih imovinskih prava, a u jednom slučaju dijete je tražilo pomoć u ishođenju osobne iskaznice.

U 41 slučaju obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (19) i susjeda (8). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (40) te ostale kategorije prijavitelja (266). U 111 pojedinačnih slučajeva postupanje smo započeli na vlastitu inicijativu.

2.1 Osobna prava

Od ukupno 825 predmeta u području ostvarivanja osobnih prava djece, najveći broj (426) odnosi se na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb. Riječ je najčešće o obraćanjima roditelja nakon raspada obiteljske zajednice koji se obraćaju raznim institucijama, uključujući i pravobraniteljicu za djecu, tražeći pomoć u razrješenju međusobnog konflikta koji se javlja u vezi s ostvarivanjem roditeljskih prava i prava na osobne odnose s djetetom. Po brojnosti slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (198), prava na zaštitu od zanemarivanja (71), prava na djetetovu privatnost (83) te statusna prava (28). Ostale povrede osobnih prava bile su zastupljene u manjem broju: posvojenje (8), pravo na život (7), udomiteljstvo (3) te skrbništvo (1).

Povrede osobnih prava djece 2021.

OSOBNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2021.	Broj djece u 2021.	
			Broj djece	Grupa djece
Pravo na život		7	7	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla		3	3	
Pravo na prijavu rođenja	4	22	33	6
Pravo na osobno ime				
Pravo na stjecanje državljanstva		1	1	
Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb	157	426	640	7
Posvojenje	1	8	11	1
Pravo na zaštitu od nasilja	67	198	329	17
Zanemarivanje	28	71	119	2
Skrbništvo		1	1	
Udomiteljstvo	3	3	3	
Pravo na sklapanje braka		1	1	
Pravo na djetetovu privatnost	11	83	99	14
Ostalo	1			
UKUPNO	**272**	**825**	**1248**	**47**

Osim ovih prijava, u praćenju je bilo i 272 predmeta koji su preneseni iz prethodnih godina, koji se u najvećem broju odnose na pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb (157) te na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (95).

Pravo na život – Povrede djetetovog prava na život odnose se uglavnom na slučajeve počinjenja teških kaznenih djela na štetu djece (ubojstva, pokušaja ubojstva, čedomorstva) ili samoranjavanja i unesrećivanja te drugih ugrožavajućih okolnosti.

> *Prema podacima MUP-a u 2021. godini ubijeno je troje djece, sedmero je počinilo suicid, a evidentirano je i 63 pokušaja samoubojstava djece. U prometnim nesrećama život je izgubilo 17 djece.*

Nažalost i 2021. godinu obilježila su smrtna stradanja djece. Djeca su stradavala u različitim okolnostima, neka u prometnim nesrećama, neka nesretnim slučajem, neka su si sama oduzela život, a posebno su potresni slučajevi u kojima su djeca izgubila život zbog roditeljskog nemara ili nasilja u obitelji.

Svaki slučaj smrti djeteta neminovno nas suočava s pitanjem je li se to moglo spriječiti i postoje li propusti sustava. U nekim slučajevima, poput ostavljanja djeteta u automobilu u vrijeme visokih ljetnih temperatura ili trostrukog ubojstva u obitelji koja prethodno nije bila u tretmanu sustava socijalne skrbi niti su postojale naznake da bi se mogla dogoditi takva tragedija, odgovornost je na roditelju koji je nemarom ili namjerom prouzročio smrt djeteta. No, u nekim slučajevima odgovornost za smrt djeteta, uz roditelje, snose i institucije, ali i društvo u cjelini jer cijela zajednica mora funkcionirati kao zaštitna mreža za dijete. Svi sustavi s kojima dijete dolazi u doticaj – zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, pravosuđe i drugi – trebaju na prvom mjestu štititi najbolji interes djeteta, a posebno su važne institucije koje obuhvaćaju najširi krug djece: domovi zdravlja, dječji vrtići i škole. To su mjesta na kojima stručnjaci mogu uočiti znakove koji bi ukazivali na zanemarivanje ili zlostavljanje te na vrijeme intervenirati, obavijestiti socijalne službe i zaštititi dijete. Odgovornost je i na susjedima, koji često mogu čuti ili vidjeti što se događa s djecom u njihovom susjedstvu te pravovremeno prijaviti nadležnim službama.

Reakcije socijalne službe i pravosuđa u čijoj je nadležnosti donošenje odluka o daljnjoj sudbini djeteta moraju biti brže i učinkovitije. Njihovo toleriranje neodgovarajućih postupaka prema djetetu, opetovano davanje šansi roditeljima „da se poprave", dugotrajnost donošenja sudskih odluka i predugo čekanje na njihovu provedbu, nedostatak smještajnih kapaciteta za djecu koja se trebaju izdvojiti iz obiteljske sredine – sve se to u konačnici odražava na sigurnost i zaštitu djece. Svjesni smo da nepovoljne objektivne okolnosti negativno utječu na rad socijalne službe i pravosuđa, te da one još nisu otklonjene iako na njih ukazujemo već

duže vrijeme, no to ne smije i ne može biti opravdanje za nepoduzimanje ili nedovoljno poduzimanje aktivnosti za zaštitu djece.

2.1.1 STATUSNA PRAVA

Pravo djeteta na reguliranje statusa u društvu osigurava se ostvarivanjem prava na prijavu rođenja, prava na saznanje podrijetla, prava na državljanstvo, prijavu prebivališta, prava na osobne isprave, pravo djece stranih državljana na reguliranje boravišnog statusa te prava na međunarodnu zaštitu. U 2021. godini primili smo 28 prijava koje se odnose na statusna prava djece. Prijave se većinom odnose na reguliranje statusa djece stranaca, osobito djece migranata tražitelja azila (16). Riječ je o prijavama nevladinih organizacija, koje nas obavještavaju o zabilježenim nezakonitim ulascima djece stranih državljana na područje RH, kako bi se pratilo postupanje policije u cilju da se djeci osigura pristup međunarodnoj zaštiti.

O zaštiti i ostvarivanju prava djece stranih državljana na međunarodnu zaštitu više pišemo u poglavlju *Djeca u pokretu*.

U pogledu statusnih prava djece najčešće primamo prijave roditelja u vezi s reguliranjem boravišnog statusa te promjenom prebivališta ili ishođenja osobnih dokumenata djece. Događa se da roditelji strani državljani, koji zakonito borave u Hrvatskoj i imaju reguliran boravak, ne mogu regulirati boravak djeteta rođenog u Hrvatskoj. U jednom takvom slučaju roditelji su podnijeli zahtjev za reguliranje boravka djeteta, ali je postupak privremeno obustavljen do okončanja prethodnog pitanja, odnosno reguliranja djetetovog državljanstva. Kako je riječ o dugotrajnom postupku koji je u nadležnosti druge države, izgledno je da on neće skoro biti okončan, a dijete bez reguliranog boravka ne može biti zdravstveno osigurano, nema pristup obveznom cijepljenju, niti može ostvariti druga prava koja su usko povezana s reguliranjem njegovog statusa u RH.

Roditelji ponekad nailaze na teškoće u reguliranju prava djeteta zbog nedostatka informacija ili krivih informacija. Obratila nam se majka djeteta rođenog u inozemstvu, koje je hrvatski državljanin. Obitelj se nastanila u Hrvatskoj, no majka djeteta, također hrvatska državljanka, prema informacijama koje je dobila pri pokušaju prijave prebivališta, nije mogla prijaviti svoje prebivalište u RH bez prethodne odjave prebivališta u Srbiji. Bez prijave prebivališta majke ni dijete nije moglo biti prijavljeno u Hrvatskoj te je, unatoč tome što živi u Hrvatskoj i ima hrvatsko državljanstvo, bilo onemogućeno u ostvarivanju drugih prava koja su vezana uz prebivalište, poput prava na zdravstveno osiguranje. Majka je tako, postupajući po danoj uputi, prekidajući terapiju djeteta koje ima ozbiljne zdravstvene probleme, bila prisiljena otputovati s djetetom u Srbiju kako bi osobno odjavila prebivalište. Naknadno, iz obavijesti MUP-a koja nam je dostavljena na naše traženje, utvrđeno je kako je majka dobila pogrešnu uputu te da prethodna odjava prebivališta u inozemstvu nije uvjet za prijavu prebivališta u Hrvatskoj. Tako nešto se ne bi smjelo događati.

> *Jutros sam sasvim slučajno saznala da je moj danas desetogodišnji sin već dvije godine odjavljen iz RH i da ga uopće nema u registru jer je odjavljen u veljači 2019., isto kao i ja, bez moga znanja!*
>
> (Iz pisma majke)

Događa se da roditelj ne može prijaviti prebivalište na adresi na kojoj stvarno živi jer mu suglasnost za to ne daje stanodavac (česte su situacije iznajmljivanja stana „na crno" bez prijave prebivališta), a upisano prebivalište odjavljuje prethodni stanodavac ili policija po službenoj dužnosti, nerijetko bez znanja osobe čije se prebivalište odjavljuje. Takve situacije ugrožavaju temeljna prava djece.

Statusna prava djece nerijetko su ugrožena i zbog sukoba roditelja. Zbog prekida obiteljske zajednice i narušenih odnosa roditelja oni nerijetko ne mogu suglasno odlučiti o mjestu djetetovog prebivališta, što je preduvjet za prijavu prebivališta. Događa se da roditelj odbija dati suglasnost za prijavu prebivališta na adresi na kojoj dijete već godinama stvarno živi ili se protivi da dijete prijavi prebivalište na novoj adresi roditelja s kojim živi, iako činjenica preseljenja u novi stan ne utječe na realizaciju njegovih osobnih odnosa s djetetom. Problemi zbog nemogućnosti postizanja dogovora očituju se i u postupcima izdavanja djetetovih osobnih dokumenata.

Postupci u kojima se razrješuju ovakvi slučajevi, o kojima ovise temeljna djetetova prava, moraju biti žurni i efikasni. Međutim, u nekim takvim slučajevima inzistiranje na sudskom razrješenju spora, kojem mora prethoditi i postupak obveznog savjetovanja pri centru za socijalnu skrb (CZSS), znatno usporava ostvarivanje prava djeteta. I dok je izmjenama *Zakona o osobnoj iskaznici* znatno olakšano ishođenje osobne iskaznice za

dijete, budući da se više ne inzistira na sudjelovanju oba roditelja u postupku te je time izbjegnuto dodatno parničenje i eventualni sukob roditelja, kod ishođenja putovnice za dijete i dalje postoje ograničavajuće odredbe koje usporavaju ovaj postupak, iako je upitno imaju li uporište u *Obiteljskom zakonu*. Naime, prema odredbama *Obiteljskog zakona* koje reguliraju zastupanje djeteta (članak 99.), roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo u osobnim i imovinskim pravima sporazumno zastupati svoje dijete u odnosu prema trećima, ali se smatra da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti.[1]

Međutim, *Zakon o putnim ispravama hrvatskih državljana* inzistira na sudjelovanju obaju roditelja, odnosno, u žurnim slučajevima se roditelja koji podnosi zahtjev, kad ne može pribaviti suglasnost drugog roditelja jer je nedostupan ili su njihovi odnosi konfliktni, upućuje CZSS-u radi pribavljanja suglasnosti. CZSS-i različito postupaju u takvim slučajevima, neki samostalno procjenjuju najbolji interes djeteta te daju ili odbijaju suglasnost, dok neki upućuju roditelje u sudski postupak.

Pratili smo slučaj šesnaestogodišnjaka koji nam se osobno obratio tražeći pomoć. Njegovo planirano putovanje s majkom izvan Europe za vrijeme ljetnih školskih praznika dovedeno je u pitanje jer otac nije želio sudjelovati u postupku i podići putovnicu, a CZSS nije želio dati potrebnu suglasnost, upućujući majku na sudski postupak koji do planiranoga puta ne bi bio okončan. Nakon naše preporuke CZSS je ipak dao suglasnost dječaku i tako mu omogućio putovanje, no ovakvi slučajevi morali bi se uvijek rješavati u najboljem interesu djeteta, uz izbjegavanje nepotrebnog parničenja i odugovlačenja. Kako bi se izbjeglo različito postupanje, potrebno je i zakonski urediti ovu materiju po uzoru na *Zakon o osobnoj iskaznici*.

Prijedlozi za poboljšanja

- Zakonski regulirati postupak izdavanja putne isprave za dijete po uzoru na *Zakon o osobnoj iskaznici*.
- Uskladiti i ubrzati postupanja CZSS-a za davanje suglasnosti za rješavanje statusnih prava djece.

2.1.2 PRAVO NA PRIVATNOST

Člankom 16. *Konvencije o pravima djeteta* jamči se svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. Države stranke *Konvencije*, među kojima je i RH, obvezale su se poduzeti sve potrebne mjere kojima će osigurati poštovanje privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima njihovog života te omogućiti uvažavanje djece kao pojedinaca i korisnika prava.

U 2021. godini postupali smo u 83 pojedinačna slučaja u vezi s djetetovim pravom na privatnost (18 više nego u 2020.), a prijave su se odnosile na 99 djece i 14 grupa djece. Postupali smo u još 71 prijavi povreda drugih prava u kojima se istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti djece (u području povrede osobnih, obrazovnih, pravosudnih, zdravstvenih ili participativnih prava djece). Pored toga, postupali smo u još 34 predmeta koji su se odnosili na opće inicijative u području zaštite privatnosti djece, te upite, najčešće novinarske, ali i građana i institucija, u vezi s privatnošću djece, traženje savjeta i obavijesti. Osim pisanim putem, podnositelji su nam se u znatnom broju obraćali i telefonom. Na dežurnim telefonskim linijama Ureda ukupno smo obavili 47 telefonskih savjetovanja o zaštiti privatnosti djece, od kojih se 33 odnosilo izravno na pravo na privatnost, a 14 na povrede drugih prava djece koje su uključivale i privatnost.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava odnosilo se na privatnost djece u medijima, uključujući sve društvene medije, a posebice društvene mreže, zatim u institucijama – školama, dječjim vrtićima, ustanovama socijalne skrbi, bolnicama – u sportskim društvima, na ostalim mjestima te u obitelji.

Podnositelje smo upoznavali s propisima u području zaštite osobnih podataka i privatnosti te ih obavještavali o stajalištima i preporukama pravobraniteljice za djecu o poštovanju privatnosti i dostojanstva djece.

[1] Osim kad se traži izričita pisana suglasnost drugog roditelja prema odredbama čl. 100. i 101. *Obiteljskog zakona* (zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta i zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta), u što ne spada ishođenje putovnice za dijete.

Njihove pritužbe u pravilu smo prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da im se izravno obrate kao tijelu koje nadzire obradu osobnih podataka sukladno *Zakonu o provedbi Opće uredbe o zaštiti podataka*[2].

AZOP je u 2021. evidentirao 50 predmeta prijave povrede prava u obradi osobnih podataka djece i postupao davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka, obavljanjem nadzora i izdavanjem rješenja. Održane su edukativne radionice za učenike osnovne škole o važnosti zaštite osobnih podataka prilikom korištenja interneta i modernih tehnologija. U vezi s obradom osobnih podataka učenika, studenata, nastavnog osoblja i roditelja maloljetnih učenika prilikom organizacije i provođenja nastave na daljinu u vrijeme pandemije Covida-19, AZOP je donio preporuku za unapređenje zaštite osobnih podataka kako bi se spriječila zlouporaba osobnih podataka korisnika računalnih programa/alata/usluga koji se koriste u obrazovnom sustavu. Preporuka je upućena MZO-u da s njom upozna odgojno-obrazovne ustanove.

U nekim slučajevima o prijavama sumnji na povredu prava djeteta na privatnost obavještavali smo i druga tijela, trgovačka društva i strukovne udruge (policiju, Državno odvjetništvo, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo zdravstva, Hrvatsku liječničku komoru, nakladnike medija, Hrvatsko novinarsko društvo, Vijeće za elektroničke medije i dr.), tražeći njihovo uključivanje i postupanje. Međutim, uočavamo i zabrinjavajuću praksu pojedinih institucija, koje su ovlaštene poduzimati mjere za zaštitu prava djece, među kojima su CZSS-i, odgojno-obrazovne ustanove pa čak i policijske uprave, da kršenje privatnosti djece, osobito u medijima, ali i na javnim prosvjedima, u objavama na društvenim mrežama i sl., ne prijavljuju nadležnim tijelima, već isključivo pravobraniteljici za djecu tražeći njezino postupanje.

Takva praksa može biti rezultat nedovoljne educiranosti i nepoznavanja propisa, ali i pokušaja prebacivanja odgovornosti za postupanje na druge institucije, pa tako i na pravobraniteljicu za djecu. U takvim slučajevima institucije upućujemo na važeće propise u području zaštite privatnosti i osobnih podataka djece, te skrećemo pozornost na njihovu obvezu i odgovornost za poduzimanje mjera u slučaju saznanja o kršenju prava djece na privatnost i prijave takvih slučajeva nadležnim tijelima.

U nekim slučajevima institucije nam se obraćaju radi zaštite prava i interesa pojedinog djeteta očekujući naše postupanje, a pritom navedu samo djetetove inicijale, smatrajući da time štite njegovu privatnost. Međutim, nedostavljanjem identiteta djeteta i podataka potrebnih za postupanje tijelu koje treba postupati u zaštiti njegovih prava i interesa, **usporava se postupak i utječe na žurnost i opseg zaštite djeteta**, te se time krši njegovo pravo na pravodobnu i cjelovitu stručnu pomoć i zaštitu sukladno *Konvenciji o pravima djeteta.* Tijela koja postupaju u zaštiti prava i interesa djece dužna su znati na koji se način postupa sa zaštićenim podacima, u kojem se opsegu osobni podaci djece mogu obrađivati, te u kojoj je mjeri potrebno zaštititi privatnost djece.

Privatnost djece u medijima – Najveći broj prijava povrede prava na privatnost djeteta odnosio se na objave u medijima. Većina pritužbi odnosila se na povredu djetetovog prava na privatnost u medijima u užem smislu (novine, portali, TV, radio), na mrežnim stranicama namijenjenim informiranju javnosti ta na društvenim mrežama[3].

Najviše prijava povrede privatnosti djece u medijima odnosilo se na **povredu privatnosti djece korištenjem njihovih fotografija ili videosnimki tijekom kampanje za lokalne izbore** što se u pravilu tumačilo i kao iskorištavanje djece u propagandne svrhe, radi ostvarivanja političkih ciljeva. Najčešće su roditelji i drugi građani upozoravali da su snimke djece, snimljene tijekom organiziranih aktivnosti dječjih vrtića ili sportskih klubova u prilikama kad su se djeca susrela s aktualnim nositeljima vlasti u gradu, općini ili županiji, kasnije korištene u kontekstu njihove političke kampanje za lokalne izbore, a bez izričite privole roditelja. Kritizirani su i kandidati na lokalnim izborima koji su objavljivali slike vlastite i tuđe djece u aktivnostima izborne kampanje. Iako nisu sve ove prijave bile utemeljene, njihov broj ukazuje na pojačanu osjetljivost i kritičnost građana prema političarima, ali i na nerazumijevanje samih političara da za svaku objavu slika djece trebaju imati suglasnost roditelja/skrbnika.

Stoga smo Državnom izbornom povjerenstvu (DIP-u), u povodu održavanja lokalnih izbora u RH, uputili ***Preporuku o zaštiti prava i interesa djece u političkim kampanjama.***[4] U preporuci smo, između ostalog,

[2] NN, br. 42/18.
[3] Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita prava djece*.
[4] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

skrenuli pozornost da prilikom izrade političkih promidžbenih materijala (letaka, plakata, filmova, spotova) te objava na društvenim mrežama i u drugim medijima nije dopušteno koristiti slike djece bez izričite privole roditelja, a ni uz privolu roditelja nije dopušteno prikazivati djecu na način koji im može nanijeti štetu, niti ih uključivati u iskazivanje nesnošljivosti ili mržnje prema pojedincima ili društvenim grupama te pozivanje na nasilje. Preporučili smo političarima da ne objavljuju snimke s djecom na svojim i stranačkim javnim profilima na društvenim mrežama, da ih ne koriste u svojoj promidžbi ni kad je riječ o njihovoj djeci. Pozvali smo sve kandidate na lokalnim izborima u RH da se u svojim programima trajno zauzimaju za podizanje kvalitete života djece i osiguravanje dovoljno sredstava za tu namjenu, kao i za unapređivanje položaja djece u društvu, ali da to čine uz uvažavanje prava djece na privatnost i zaštitu od svakog mogućeg iskorištavanja u političkoj promidžbi.

U više slučajeva uputili smo kandidatima opće preporuke o zaštiti prava i interesa djece u političkim kampanjama, u nekima smo ih pozvali da uklone slike djece sa svojih profila na društvenim mrežama, a u pojedinim situacijama tražili smo od njih izvješća. Zabrinjavajuće je da nam neki uopće nisu odgovorili na preporuke niti su se osvrnuli na pritužbe.

Na drugom mjestu po brojnosti su prijave **povrede privatnosti djece u medijima prilikom izvještavanja** o slučajevima teškog nasilja nad djecom, ponekad i s tragičnim ishodom; o prosvjedima zbog obveze nošenja zaštitnih medicinskih maski u školama; o djeci s područja zahvaćenih razornim potresima; djeci čijom zaštitom se bave institucije socijalne skrbi; djeci s teškoćama u razvoju. U ovim prijavama uglavnom je riječ o nedovoljno osjetljivom izvještavanju, a u pojedinim slučajevima prava djeteta bila su povrijeđena nepotrebnom i neprimjerenom objavom fotografija djece bez zaštite identiteta, objavom imena djeteta ili roditelja, objavom službenih zapisnika koji se odnose na dijete i slično. O pojedinim slučajevima povrede prava djece u medijima izvijestili smo Vijeće za elektroničke medije (VEM), DORH, AZOP i Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva (HND), a roditelje i skrbnike djece te CZSS-e informirali smo o mogućnostima zaštite prava djece.

Izdvajamo slučaj lokalnog portala koji je objavio snimku s nadzorne kamere u prodavaonici naočala, na kojoj je zabilježen ulazak trojice dječaka romske nacionalne pripadnosti, a za koje se u tekstu navodi da je riječ o Romima i da su kradljivci, te se građane poziva da obavijeste prodavaonicu ili policiju ako ih poznaju. Time su po više osnova povrijeđena prava djece (privatnost, djeca u sukobu sa zakonom, diskriminacija – poticanje netrpeljivosti prema Romima) i djecu se izložilo opasnosti od napada. Na našu prijavu reagirali su VEM i Vijeće časti HND-a. No, i nakon njihovih upozorenja i opomena, snimka nije uklonjena s portala.[5] Postupak je proveo i AZOP koji je izrekao službenu opomenu portalu zbog postupanja protivno *Općoj uredbi o zaštiti podataka*[6] te je naložio brisanje video zapisa krađe jer se radilo o objavi posebne kategorije osobnih podataka – nacionalnoj pripadnosti djece.

Zaprimili smo i prijave koje su upozoravale na **rizik od pristupa nepoznatih osoba djeci putem mobitela**, npr. jedna internetska stranica i FB profil omogućavali su anonimno slanje SMS-poruka bilo kome pa tako i djeci. Proslijedili smo prijave HAKOM-u koji je intervenirao kako bi se to onemogućilo.

I ove godine aktualna su bila pitanja **zaštite privatnosti djece-pacijenata**. Iako su podaci o djeci objavljeni u medijima, bilo je očito da su privatnost djece povrijedili predstavnici bolnice iznoseći novinarima informacije o djeci koje su trebali čuvati kao liječničku tajnu. Dva slučaja prijavili smo Hrvatskoj liječničkoj komori (HLK), a oba su se odnosila na neprimjerene istupe u medijima predstavnika iste zdravstvene ustanove, kojom prilikom su u komunikaciji s medijima iznesene pojedinosti o teškim ozljedama djeteta, te primijenjenim medicinskim postupcima, odnosno podaci o zdravstvenom stanju i liječenju djeteta. Za jednu od tih prijava Povjerenstvo za medicinsku etiku i deontologiju HLK-a donijelo je zaključak da je prijavljeni liječnik povrijedio odredbe Kodeksa medicinske etike i deontologije, budući da se nije suzdržao od iznošenja u medijima informacija o zdravstvenom stanju stradalog djeteta koje je u bolnicu dopremljeno u teškom stanju te je, nažalost, preminulo.

U odgovoru HLK-a ističe se etička i zakonska obveza čuvanja liječničke tajne svih pacijenata, a osobito djece, te obveza liječnika da se toga pridržavaju u svojim medijskim istupima. Citiramo dio iz odgovora: „Nije etično iznositi pojedinosti o zdravstvenom stanju pacijenta, niti o dojmovima o socijalnom stanju pacijenta, niti kada se ne navodi konkretno ime pacijenta. Ime nije jedini način identifikacije, okolnosti događaja često nedvojbeno upućuju na identitet. Iako nema razlike o kojem i kakvom pacijentu je riječ, osobito se ukazuje na neetič-

[5] Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita prava djece.*
[6] Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka).

nost iznošenja pojedinosti o zdravstvenom stanju djece i osobito žrtve zlostavljanja.”.

U drugom slučaju, zbog povrede privatnosti djeteta-pacijenta, i to na konferenciji za novinare koju je zdravstvena ustanova organizirala kako bi izvijestila o uspješnom liječenju teško ozlijeđenog djeteta, uputili smo upozorenje i preporuku ravnatelju bolnice[7]. Svjesni smo da u određenim okolnostima može biti opravdano obavijestiti javnost o ostvarenim izvanrednim uspjesima u zaštiti zdravlja i života djece ili o novim i osobito uspješnim metodama liječenja u nekoj zdravstvenoj ustanovi. Međutim, u takvim iznimnim situacijama nužno je na razini etičkoga povjerenstva ustanove utvrditi sadržaj i način izvještavanja, vodeći pritom osobitu brigu o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djeteta.

Podsjećamo da smo u proteklih nekoliko godina upozoravali zdravstvene i druge ustanove na potrebu zaštite privatnosti djece-pacijenata, te smo u više navrata pozivali Ministarstvo zdravstva da obrati pažnju na educiranje zdravstvenog osoblja u bolnicama o važnosti zaštite privatnosti i dostojanstva djece-pacijenata, na što ih obvezuju aktualni propisi o zaštiti prava pacijenata, ali i liječnička etika, te *Konvencija o pravima djeteta*. Radi poboljšanja zaštite djece, pozvali smo i na izradu smjernica o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece-pacijenata u bolnicama i u zdravstvenim ustanovama u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, ističući potrebu osobito pažljivog postupanja u slučajevima kad postoji interes javnosti za zdravstveno stanje djece. Nažalost, unatoč našim apelima, isti problemi i dalje su prisutni.

Već tri godine pratimo slučaj **povrede privatnosti djece snimljene tijekom sportskog natjecanja u skokovima u vodu**, čiji su roditelji dali suglasnost da djeca budu snimljena u sklopu informiranja o natjecanju, ali su naknadno doznali da se veliki broj pojedinačnih slika njihove djece u kupaćim kostimima nudi na inozemnoj *online* trgovini sportskih fotografija. Na prodaju su ponuđene fotografije koje prikazuju pojedinačno djevojčice i dječake u dobi od 6 do 10 godina, oskudno odjevene, u raznim etapama skoka u vodu. Prijavu smo još 2019. uputili AZOP-u, koji nas je tada izvijestio da se obratio nadležnom nadzornom tijelu u Njemačkoj. U 2021. godini primili smo još jednu prijavu zabrinutih roditelja koja se odnosi na isti slučaj, te zatražili postupanje i izvješća policije i AZOP-a. Unatoč njihovom postupanju, slučaj još nije riješen.

U protekloj godini **mediji su pokazali zanimanje za pojedina pitanja zaštite privatnosti djece u raznim područjima života**. Primjerice, mediji su nas obavijestili o objavi fotografije i osobnih podataka o djetetu s TUR na mrežnoj stranici jednog doma za djecu u svrhu prikupljanja donacija za dijete. Tražili su i naše mišljenje o zaštiti privatnosti djece prilikom grupnog mjerenja težine učenika u školama. Objavu dječjeg doma ocijenili smo neprikladnom zbog nepotrebnog otkrivanja podataka o djetetu, njegovim roditeljima i razlozima zbog kojih se dijete našlo u osjetljivoj situaciji, što je moglo izložiti dijete neugodnostima. U pogledu grupnog vaganja djece u školi, prilikom prikupljanja podataka važnih za praćenje zdravstvenog stanja učenika, iznijeli smo mišljenje da bi trebalo omogućiti individualno vaganje učenika radi zaštite privatnosti svakog djeteta, te da bi se izbjeglo izlaganje djece nelagodi.

U institucijama i na drugim mjestima – Znatan broj prijava i upita odnosio se na zaštitu privatnosti i osobnih podataka djece u institucijama i na drugim mjestima. Primjerice, pitanje javne objave osobnih podataka o djetetu bez privole roditelja na internetskoj stranici odgojno-obrazovne ustanove i/ili na društvenim mrežama; nejasne upute ustanova o privoli za snimanje i objavu fotografija djece; prekomjerno prikupljanje podataka o obiteljsko-pravnoj situaciji roditelja; prikupljanje podataka o izabranom liječniku/pedijatru učenika te o zdravstvenom stanju djece od strane odgojno-obrazovnih ustanova; prenošenje informacija i fotografija djece iz odgojne skupine u dječjem vrtiću putem zatvorene *Viber* ili *WhatsApp* grupe i sl.

U najvećem broju slučajeva obraćali su nam se roditelji s pritužbama na **javnu objavu fotografija i podataka o djetetu na internetskim stranicama odgojno-obrazovnih ustanova**, a da roditelji o tome nisu prethodno informirani niti je zatražena njihova privola. Zaprimili smo pritužbu majke zbog prekomjerne objave podataka o djetetu na internetskoj stranici učeničkog doma bez njezine privole. Utvrđeno je da je učenički dom objavio listu djece koja su podnijela zahtjev za upis u dom s njihovim osobnim podacima (ime i prezime, broj mobitela, adresa e-pošte, osnovna škola koju su završili te srednja škola koju su upisali). Nerijetko se susrećemo s javnim sramoćenjem djeteta u okviru odgojno-obrazovnih ustanova, kao što je slučaj učeničkog doma koji je pedagoške mjere izrečene učenicima objavio na oglasnoj ploči doma te su osobni podaci učenika postali dostupni širokom krugu osoba.

[7] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Zaprimili smo i pritužbu roditelja učenika jedne privatne osnovne škole zbog objave fotografija i videozapisa djece na *Instagramu* i FB stranici škole te u aplikaciji *Toddle*, iako roditelji prilikom upisa djeteta u školu nisu o tome bili informirani niti su za to dali privolu. Tek nakon pritužbi roditelja, vlasnica škole ih je obavijestila da su dužni naknadno potpisati privolu za objavu fotografija i videozapisa njihove djece na društvenim mrežama i aplikacijama jer je to uvjet za pohađanje škole, a u suprotnom dijete mogu upisati u drugu školu. Ujedno su roditelji obaviješteni da ne dovode dijete na božićnu priredbu s obzirom da će se priredba snimati i objaviti na *Toddleu*, uz obrazloženje da je riječ o privatnoj školi koja se reklamira. Škola nije pokazala interes za pronalazak odgovarajućeg rješenja u dogovoru s roditeljima, primjerice, da se dijete fotografira s leđa. U konkretnom slučaju je, osim povrede prava na privatnost, dovedeno u pitanje i djetetovo pravo na obrazovanje.

Postupanje u skladu s postojećim propisima, prije svega *Konvencijom o pravima djeteta* i *Općom uredbom o zaštiti podataka*, treba pružiti jamstvo da će se s djetetom i njegovim podacima postupati s punom pažnjom i u njegovom najboljem interesu. Budući da djeca često nisu svjesna rizika i mogućnosti zaštite privatnosti u različitim situacijama, **objave fotografija i snimki djece uvijek se uvjetuju roditeljskom privolom.** Pritom je važna i djetetova suglasnost, u skladu s njegovom dobi i zrelošću, jer roditelji ne bi trebali svoju djecu izlagati u medijima ili na društvenim mrežama protiv njihove volje.

Zaprimili smo i pritužbu u kojoj se ukazuje na neprimjerenu praksu jedne osnovne škole vezano uz **prekomjerno prikupljanje podataka o obiteljskom statusu roditelja** prilikom upisa djece u prvi razred, jer se od roditelja tražilo da detaljnije definiraju svoj status i navedu jesu li biološka majka, biološki otac, adoptivna majka, adoptivni otac, pomajka, očuh ili udomitelj. Školi smo uputili preporuku da prilikom upisa učenika u školu vodi računa o načelima i pravnim temeljima obrade osobnih podataka djece te poduzme mjere koje će pridonijeti zaštiti njihovih osobnih podataka, odnosno da se prikupljaju isključivo podaci koji su nužni i neophodni i za koje postoji pravna osnova prikupljanja, te da se izbjegne prekomjerno prikupljanje podataka, osobito onih koji nisu neophodni i čijim bi se prikupljanjem nepotrebno i neosnovano zadiralo u djetetovu privatnost.[8] Upozorili smo da prikupljanje takvih podataka o roditeljima djeteta nije u skladu s postojećim propisima koji se odnose na posvojenje te na zaštitu privatnosti i zaštitu osobnih podataka, budući da je riječ o proizvoljnom miješanju u privatnost i obitelj djeteta, odnosno u intimne i osobne prilike djeteta i njegovih roditelja bez opravdanog pravnog interesa. Preporuka je prihvaćena, a škola nas je obavijestila da su iz Upitnika za roditelje za upis djeteta u prvi razred uklonili sporna pitanja.

Roditelji su se prituživali i na neprimjerenu komunikaciju te povredu privatnosti i dostojanstva djeteta od strane drugih roditelja unutar zatvorene *WhatsApp* ili *Viber* grupe odgojne skupine ili razrednog odjela. Uputili smo ih da s time upoznaju odgojitelja/razrednika/ravnatelja odgojno-obrazovne ustanove te ukazali na potrebu postavljanja jasnih pravila komunikacije odgojno-obrazovnih radnika s roditeljima putem društvenih mreža. Zatvorene *WhatsApp* ili *Viber* grupe mogu poslužiti za dijeljenje nekih općih informacija i obavijesti unutar razrednog odjela ili odgojno-obrazovne skupine, ali nikako za rješavanje problema pojedine djece. Roditelje smo uputili na mogućnost podnošenja pritužba AZOP-u zbog povrede osobnih podataka, kao i da mogu podnijeti prijavu policiji u slučaju sumnje na postojanje kaznenog djela povrede privatnosti djeteta.

Roditelje koji su nam se pritužili zbog moguće povrede privatnosti djece, budući da škole od njih traže podatak o izabranom liječniku obiteljske medicine/pedijatru djece u svrhu ispunjenja epidemioloških mjera u odgojno-obrazovnim ustanovama, uputili smo na mišljenje AZOP-a o opravdanosti takvog prikupljanja podataka jer je u konkretnom slučaju riječ o obradi nužnih osobnih podataka koji su školama potrebni za izvršavanje zadaće od javnog interesa i poštovanje pravnih obveza koje proizlaze iz *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (ZOOSŠ) i *Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti*, zbog čega privola roditelja nije uvjet niti pravni temelj za zakonitost takve obrade.

Jedna majka obratila nam se zbog **povrede privatnosti doma** od strane djelatnika CZSS-a koji su pretraživali njezin stan u nazočnosti maloljetnog djeteta dok ona nije bila kod kuće. Uputili smo je da slučaj prijavi policiji kako bi se utvrdio identitet osoba koje su boravile u stanu, kao i da svako neprimjereno postupanje djelatnika CZSS-a može prijaviti ravnatelju CZSS-a i nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP).

Zaprimili smo i pritužbu vezano uz usluge razvijanja fotografija od strane poslovnih subjekata koji imaju praksu zaprimanja narudžbi putem interneta te preuzimanja razvijenih fotografija u prostoru prodavaonice, na

[8] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

način da fotografije, bez ikakve kontrole, bilo tko može preuzeti. U jednom slučaju osoba je preuzela tuđe fotografije te ih je razbacala na nekoliko lokacija po gradu, a među njima su bile i fotografije maloljetnih osoba. Pritužbu smo proslijedili AZOP-u, Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja (MGOR) te upravi trgovačkog društva kojoj smo preporučili promjenu poslovne prakse koja ugrožava privatnost korisnika, a osobito djece. Trgovačko društvo nas je povratno obavijestilo da su odmah nakon saznanja o navedenom događaju ažurirali interne akte vezano uz preuzimanje fotografija kako bi onemogućili neovlašteno preuzimanje fotografija koje su predane na izradu.

Zaprimali smo i upite o opravdanosti postavljanja **videonadzora** na javnim površinama, suvlasničkim dijelovima zgrada ili dvorišta te u odgojno-obrazovnim ustanovama. Upite smo uglavnom prosljeđivali AZOP-u radi provjere opravdanosti postavljanja i zakonitosti raspolaganja snimkama, ali i upućivali podnositelje na objavljena mišljenja AZOP-a, naglašavajući da se obrada osobnih podataka putem videonadzora može provoditi samo u svrhu koja je nužna i opravdana za zaštitu osoba i imovine, ako ne prevladavaju interesi ispitanika koji su u suprotnosti s obradom podataka putem videonadzora.

Privatnost posvojene djece – Postupali smo po pritužbi posvojitelja djeteta koji su ukazali na **nemogućnost pristupa podacima posvojenog djeteta putem sustava e-Građani** jer nisu upisani u maticu rođenih kao roditelji posvojenog djeteta. Navode kako su u vrijeme posvojenja smatrali da nema potrebe za upisom njih kao roditelja u matici rođenih jer je dijete znalo svoje biološke roditelje, a i CZSS je utvrdio da upisivanje posvojitelja kao roditelja nije u interesu djeteta. Međutim, u vrijeme posvojenja nisu mogli predvidjeti razvoj tehnologije i probleme na koje će naići zbog takve odluke jer nemaju mogućnost pristupa podacima posvojenog djeteta putem sustava e-Građani. Istovjetnu pritužbu na nemogućnost pribavljanja isprava za maloljetno dijete putem sustava e-Građani zaprimili smo i od osobe koja je temeljem *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola* stekla roditeljsku skrb te sva prava i obveze koje iz toga proizlaze (partner-skrbnik djeteta).

U očitovanju povodom navedenih pritužbi MRMSOSP i Ministarstvo pravosuđa i uprave (MPU) navode da je pristup uslugama iz sustava e-Građani (usluga e-Matične knjige) i pribavljanje isprava za maloljetnu djecu putem navedenog sustava dostupno samo osobama koje su upisane u maticu rođenih kao roditelji djeteta. Međutim, za djecu u čijim je maticama rođenih upisana bilješka koja se odnosi na neku od promjena u vezi s roditeljskom skrbi, pribavljanje isprava putem sustava e-Građani, odnosno dohvat izvatka iz matice rođenih i rodnog lista, nije moguć ni biološkim roditeljima, niti posvojiteljima. MPU kao razlog za to navodi da bilješke, koje su u maticu rođenih upisane temeljem *Zakona o državnim maticama* i *Naputka za provedbu Zakona o državnim maticama i upisu posvojenja u maticu rođenih*, nisu programski strukturirane te sustav iz njih trenutačno ne može pročitati tko su ovlaštene osobe za zastupanje djeteta i od kada imaju ovlaštenje. Stoga je, u cilju zaštite osobnih podataka djeteta i onemogućavanja korištenja usluga u ime maloljetnog djeteta od strane roditelja kojemu je oduzeto skrbništvo, onemogućen dohvat podataka iz e-Matične knjige za djecu kod koje je upisana bilješka o promjeni u vezi s roditeljskom skrbi.

Budući da su time djeca koja imaju upisane naknadne bilješke u matici rođenih te roditelji, posvojitelji i partneri-skrbnici stavljeni u nepovoljniji položaj od drugih osoba u usporedivoj situaciji, jer nemaju jednake mogućnosti u pristupu uslugama u odnosu na roditelje i djecu koja takve bilješke nemaju, preporučili smo MPU-u da detaljno i pažljivo razmotre navedenu problematiku te se zauzmu za uklanjanje diskriminatornih učinaka pojedinačnih propisa, uz uvažavanje potrebe zaštite osobnih podataka djece od moguće zlouporabe[9]. MPU je u odgovoru naveo da planira doradu aplikacije državnih matica s novim funkcionalnostima kojima bi se to riješilo, ali se ne zna kada će to biti ostvareno jer je riječ o zahtjevnom informatičkom rješenju.

Obitelj i privatnost djeteta – Pravo djeteta na privatnost nerijetko ugrožavaju i članovi obitelji. Zaprimali smo prijave zbog **snimki djece na društvenim mrežama koje objavljuju sami roditelji**, pri čemu prijavitelji smatraju da roditelji zanemaruju dobrobit djeteta, nepromišljeno ih izlažu javnosti, a kad je riječ o osobama poznatim u javnosti, optužuje ih se da iskorištavaju vlastitu djecu za ostvarivanje materijalne koristi i zarade. U nekim prijavama roditelji su se žalili da **djetetova rodbina** (baka, djed, ujak) objavljuju ili javno izlažu fotografije djeteta bez suglasnosti roditelja ili to čini jedan roditelj protivno želji drugog roditelja.

Osobito u situacijama razvoda braka roditelji se pritužuju na kršenja djetetovog prava na privatnost od strane drugog roditelja zbog objave fotografija djece i podataka o djeci na društvenim mrežama. Roditelje smo upućivali da se obrate nadležnom CZSS-u i/ili policiji, osobito u slučaju nasilnih ili zanemarujućih postupaka

[9] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

prema djeci. Ukazivali smo da roditelji imaju pravo i dužnost zajednički i sporazumno ostvarivati roditeljsku skrb, što podrazumijeva dužnost postizanja dogovora i suradnje u odgoju djece, a to se odnosi i na zaštitu djetetove privatnosti i objavljivanje njegovih fotografija na društvenim mrežama. Roditeljima preporučujemo da vode računa o tome da se objavom djetetovih fotografija na internetu znatno povećava rizik od zloupotrebe dječjih snimki te da u komuniciranju putem društvenih mreža zaštite djecu od pretjeranog izlaganja.

U nekoliko prijava u kojima se optužuje roditelje za objavu dječjih snimki, ističe se i **pitanje djetetove suglasnosti za takve objave**. Pitanje zaštite privatnosti djeteta u našim je propisima regulirano na način da se objave podataka o djetetu i djetetovih snimki uvjetuju suglasnošću roditelja. Pritom se ne navodi potreba da dijete, u skladu sa svojom dobi, bude suglasno s objavom, što upućuje na zaključak da se roditelja smatra temeljnim nositeljem zaštite djetetovog najboljeg interesa. Nažalost, mnogi roditelji nepromišljeno objavljuju na svojim javno dostupnim profilima brojne fotografije svoje pa i tuđe djece u najrazličitijim situacijama. Djeca osoba koje su poznate u javnosti pritom su dodatno izložena jer je veća mogućnost da će mediji preuzeti i objaviti njihove fotografije, smatrajući da su roditelji suglasni s takvim objavama.

Smatramo da je u području zaštite prava djeteta na privatnost potrebno poboljšati zakonski okvir u skladu s čl. 12. *Konvencije o pravima djeteta*, prema kojemu dijete, koje je sposobno oblikovati osobno mišljenje, ima pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, a odrasli su dužni to mišljenje uzeti u obzir u skladu s djetetovom dobi i zrelosti. Osim toga, nužno je provoditi šire društvene akcije, poput kampanja i sustavnog educiranja građana, ponajprije educiranja roditelja o zaštiti privatnosti djece na internetu i rizicima pretjeranog objavljivanja fotografija i drugih podataka o djeci na društvenim mrežama.

Privatnost djece u postupcima pred ESLJP-om – Unatoč našim ranijim preporukama i aktivnostima u zaštiti privatnosti djece u postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP), uočili smo da i dalje dolazi do povrede privatnosti djece jer stranke nisu postavile zahtjev za anonimizacijom predmeta pa se odluke objavljuju uz navođenje osobnih podataka djece. Time je ugrožena privatnost djece, budući da su objavljene odluke široko dostupne i često se prenose u medijima. Osim toga, u postupcima pred sudovima koji se vode temeljem *Obiteljskog zakona*, u kojima je javnost isključena, ponekad se događa da punomoćnici roditelja istupaju u javnosti, iznoseći detalje iz osobnog i obiteljskog života, kao i o tijeku i ishodu postupaka koji se vode.

Stoga smo u prosincu 2021. Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK) ponovili preporuku iz prethodnih godina o zaštiti privatnosti djece u postupcima koji se vode temeljem *Obiteljskog zakona*, kao i postupcima pred ESLJP-om.[10] Ukazali smo na naše stajalište o **štetnosti istupanja roditelja i odvjetnika u medijima te javnoga iznošenja detalja iz osobnog i obiteljskog života**. Preporučili smo HOK-u da o ovoj problematici informira odvjetnike te im preporuči da se, u slučajevima u kojima zastupaju roditelje i djecu, suzdrže od komentiranja slučajeva u medijima i javnosti, a u postupcima pred ELJSP-om da redovito potiču stranke na podnošenje zahtjeva za **anonimizaciju** predmeta. HOK nas je obavijestio da su reagirali na naše prethodne preporuke za senzibilizaciju i edukaciju odvjetnika i objavili ih na svojim web stranicama, te su organizirali seminar „Manipulacija djecom i sustavom u postupku razvoda braka te sudjelovanje djece u postupcima roditeljske skrbi". Naveli su i da su putem LMS platforme omogućili odvjetnicima svakodnevnu edukaciju o temi „Pravosuđe prilagođeno djeci".

Prijedlozi za poboljšanja

- Podizati svijest o potrebi zaštite privatnosti i dostojanstva djece u svim aspektima života, vodeći računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta – uvažavati dijete kao pojedinca, nositelja i korisnika prava.
- Unapređivati zaštitu privatnosti djece u društvu – kroz javne kampanje, ali i sustavno educiranje stručnjaka u raznim područjima, kao i samih roditelja i djece.
- U pojedinim područjima dodatno regulirati zaštitu privatnosti i dobrobiti djece kodeksom ponašanja, smjernicama ili protokolima postupanja.
- Podizati svijest o ranjivosti djece kao posebno zaštićene skupine u društvu te o načelu minimalnog izlaganja djece javnosti u svrhu zaštite njihove privatnosti.

[10] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

- Kroz sustavno i kontinuirano informiranje i edukaciju ukazivati na važnost zaštite osobnih podataka, privatnosti i dostojanstva djeteta, načine i mjere zaštite te na posljedice nezakonite obrade i raspolaganja osobnim podacima djece i povrede njihove privatnosti.

2.1.3 PRAVO NA ŽIVOT S RODITELJIMA I RODITELJSKU SKRB

Područje obiteljsko pravne zaštite odnosi se na djetetovo pravo da živi sa svojim roditeljima ili u obiteljskome okružju, da uživa skrb oba roditelja koliko je moguće, da dobije primjerenu alternativnu skrb ako se njegovi roditelji ne mogu brinuti o njemu i da ostvari pravo na uzdržavanje. Prijave povreda ovih prava najčešće se odnose na roditeljsko neslaganje o organizaciji djetetovog života nakon prekida obiteljske zajednice i/ili razvoda braka te na druge nepovoljne obiteljske prilike u kojima dijete odrasta, a koje su bile povod za izricanje različitih mjera za zaštitu djetetovih prava i dobrobiti.

U ovom području primili smo 426 pritužbi koje se odnose na 640 djece i sedam (7) grupa djece. Djeca su bila prijavitelji u pet slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (153) i očevi (112), u dva slučaja oba roditelja, a obraćale su nam se i bake (14) i djedovi (10). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, iz odvjetničkih ureda, od institucija, rodbine i drugih građana (95). Ured je samoinicijativno postupao u 35 slučajeva.

Od 426 slučajeva u ovoj cjelini najviše ih se odnosi na **ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi**, njih 290, kojima je pogođeno ukupno 412 djece i tri grupe svih dobnih skupina. Na **ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb** odnosi se 93 slučaja, kojima je obuhvaćeno 153 djece i četiri grupe. U pogledu **prava na uzdržavanje** bilježimo 43 prijave koje se odnose na 75 djece.

Pravo na život s roditeljima i roditeljsku skrb 2021.

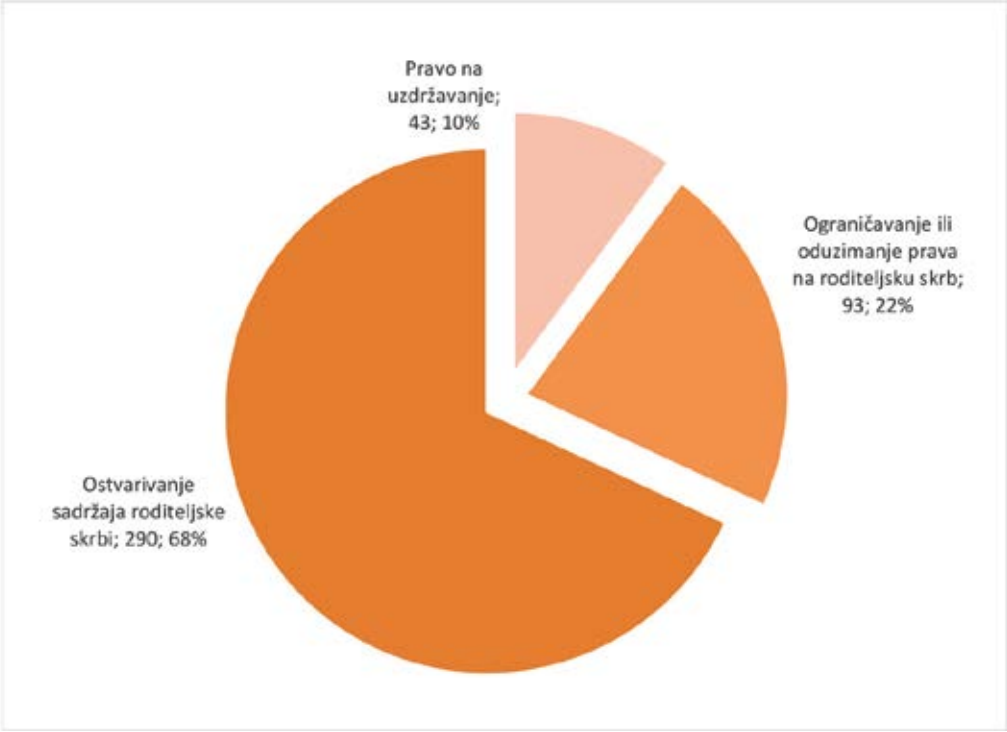

Pritužbe roditelja odnosile su se na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (centre za socijalnu skrb i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, te prigovore na ponašanje drugog roditelja ili člana obitelji prema djetetu. Članovi obitelji obraćali su nam se najčešće kad bi, zbog narušene komunikacije s roditeljima djeteta, imali poteškoće u ostvarivanju osobnih odnosa s djetetom. Škole i dječji vrtići obraćali su nam se kada nisu bili sigurni kako postupiti kada im se obrate roditelji koji zajednički i ravnopravno izvršavaju roditeljsku skrb, a imaju oprečne zahtjeve.

Zbog **pandemije Covida-19** obraćali su nam se roditelji koji su nailazili na poteškoće u usklađivanju **obveza na radnom mjestu i obveze skrbi o djeci**, uglavnom zato što nisu mogli ostvariti rad od kuće, mogućnost plaćene odsutnosti s rada, a niti druge mogućnosti zbrinjavanja djece dok rade. Obraćali su se i s upitima kako osigurati skrb o djeci i pomoć u učenju u online nastavi[11].

Osim praćenja pojedinačnih pritužbi, u ovom smo području, u 2021., uputili dvije preporuke te smo sudjelovali u zakonodavnim inicijativama.[12] Sudjelovali smo u dvije tematske sjednice – Odbora za ravnopravnost spolova i Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora o temama iz ovog područja zaštite djeteta. S predstavnicima stručnjaka koji u sustavu socijalne skrbi rade u zaštiti djece održali smo sastanak o pretpostavkama za postizanje boljeg standarda stručnog rada usmjerenog na zaštitu dobrobiti i prava djece. Ove aktivnosti dijelom su bile potaknute zabrinjavajućim događajima vezanima za sustav zaštite dobrobiti i prava djece, koji su izazvali brojne reakcije stručnjaka i javnosti, a među njima je osobito potresna bila tragična smrt djeteta – žrtve obiteljskoga nasilja. Drugi događaj bio je potaknut medijskim napisima u kojima je dovedena u pitanja profesionalna čestitost i stručnost ravnateljice Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba i određenog broja drugih istaknutih stručnjakinja, koje su u stručnoj i široj javnosti prepoznate kao zagovaratelјice dječjih prava i stručnjakinje koje se godinama zalažu za podizanje razine stručnoga rada i zaštite djece izložene nasilju i zanemarivanju u obitelji.

U pogledu **pritužbi na rad Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba**, predsjednici Odbora za ravnopravnost spolova na njezin smo zahtjev dostavili i posebno očitovanje, nakon održane tematske sjednice pod nazivom „Ima li diskriminacije na temelju spola u procesu odlučivanja o ostvarivanju roditeljske skrbi nad djecom". U očitovanju smo istaknuli kako smatramo da se sporna pitanja i sumnje vezane uz rad stručnjaka trebaju istražiti. Smatramo da je institucija poput Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba svojom svrhom i poslovima koje obavlja te svojom multidisciplinarnošću, iznimno važna i potrebna djeci te da u njoj rade mnogi izvrsni stručnjaci. Zbog potreba djece suočene s postupcima odraslih koji ugrožavaju njihovu dobrobit, te radi njihove zaštite, Ured pravobraniteljice za djecu od 2007. godine zagovara otvaranje sličnih institucija, specijaliziranih za pružanje pomoći djeci s različitim traumatskim iskustvima te ekipiranih svim potrebnim stručnjacima, i u drugim gradovima Hrvatske. Taj stav i dalje zastupamo.

U povodu javnog apela „Dopustite stručnjacima da rade svoj posao bez pritiska", kojem je podršku pružio određeni broj stručnjaka, inicirali smo sastanak s **predstavnicima stručnjaka koji rade na zaštiti djece u sustavu socijalne skrbi**, te predstavnicima MRMSOSP-a. Predstavnici stručnjaka ukazali su nam na loše radne uvjete, nedostatak stručnjaka u sustavu, neodgovarajuće normative, a uza sve to i izostanak podrške nadležnoga ministarstva. Upozorili su i na snažan pritisak pa i nasilje prema stručnjacima od strane nezadovoljnih korisnika njihovih usluga, kao i izraženo nepovjerenje javnosti u sustav socijalne skrbi, potaknuto u velikoj mjeri neprimjerenim medijskim izvještavanjem. Govorili su i o izostanku međuresorne suradnje, ali i o nezadovoljavajućoj suradnji unutar sektora socijalne skrbi.

U ovom području uglavnom pratimo zaštitu prava djece u obiteljima u kojima su odnosi izrazito narušeni, a djetetova dobrobit ozbiljno ugrožena. Dijete tim odnosima svjedoči, a odrasli članovi obitelji nerijetko ga koriste kao sredstvo u postizanju svojih ciljeva koji nisu uvijek u djetetovom najboljem interesu. Ono postaje žrtva narušenog odnosa, najčešće roditelja, ali i ostalih članova obitelji. Iako uočavamo napore usmjerene postizanju pozitivnih pomaka u sustavu zaštite djeteta, oni se događaju sporo, te se gotovo i ne zamjećuju u obiteljima koje zahtijevaju složene stručne intervencije i u kojima izostaje djelotvorni odgovor u zaštiti djeteta. Naši prijedlozi, preporuke i zaključci vezani za postizanje bolje zaštite djece u postupcima koji se odnose na roditeljsku skrb stoga su godinama, u osnovi, nepromijenjeni.

Normativi rada u centrima za socijalnu skrb (CZSS) trebali bi biti definirani tako da omogućuju pravodobnu intervenciju i kvalitetan stručni rad s obitelji (manji broj obitelji po timu). U CZSS-ima bi trebao biti zaposlen dovoljan broj stručnjaka kojima treba osigurati odgovarajuće prostorno-tehničke uvjete za rad. S obzirom na složene probleme na koje u radu nailaze, kompetencije stručnjaka trebalo bi jačati kroz kontinuirano stručno osposobljavanje i superviziju. Posebnu pažnju valja posvetiti brizi o njihovoj mentalnoj dobrobiti i prevenciji profesionalnog sagorijevanja. Potrebno je osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihijatrijskog vještačenja članova obitelji u složenijim slučajevima i ono bi trebalo rezultirati ostvarivim preporukama o načinu rada s obitelji.

---

[11] Više o tome u prilogu ovoga izvješća pod naslovom *Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020. – 2021.*

[12] Više o tome u poglavljima *Preporuke pravobraniteljice* i *Normativna aktivnost*

Stručnjaci koji provode mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu trebaju imati stručna znanja pomoću kojih će moći odgovoriti na potrebe obitelji i pridonijeti postizanju željene razine zaštite prava i dobrobiti djeteta. Njima također treba biti osigurana kontinuirana podrška stručnoga tima CZSS-a, te podrška kroz edukacije i supervizije slučajeva vezanih za obitelji s kojima rade, kao i odgovarajuća naknada za rad. Mjere koje se izriču radi zaštite dobrobiti i prava djeteta trebaju biti evaluirane, a u slučaju njihove neučinkovitosti važno je razmotriti druge načine na koje će dobrobit djeteta biti bolje zaštićena.

Rad s obiteljima u kojima je potencijalno ugrožena dobrobit djeteta dodatno otežava i **nedostatak savjetovališta i stručnjaka** koji bi pružali stručnu pomoć i podršku, u vezi s pitanjima roditeljstva, obiteljskih odnosa i izazovima odrastanja. To je osobito izraženo u područjima izvan središta županija i velikih gradova. Rješenju toga problema pridonijela bi **organizacija mobilnih timova** stručnjaka iz područja zaštite mentalnoga zdravlja koji bi svoje usluge kontinuirano i sustavno pružali u zajednici.

U pogledu zaštite djece, uočavamo i brojne slabosti u **sustavu pravosuđa**, kako u pogledu sudjelovanja djece u postupku, tako i u samom postupku i odlukama koji se u tim postupcima donose. Još nismo dosegli odgovarajuću razinu prilagođenosti pravosuđa djeci. Praksa sudova je neujednačena, izreke presuda nisu uvijek u skladu sa zakonskim izmjenama (terminologija, neprecizne i manjkave odluke) što pokazuje da suci nisu posebno educirani ni specijalizirani za problematiku osjetljivih obiteljskih odnosa. Problem predstavlja i neučinkovitost ovrha, te neusklađenost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka suda. Djeca nerijetko trpe zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih sudskih odluka.

Postupci u kojima se donose odluke od posebne važnosti za dijete, poput odluke s kojim će roditeljem stanovati ili na koji će način dijete ostvariti neko svoje pravo, ne bi smjeli trajati više godina. Nužno je da se stvore procesni uvjeti da se u tim slučajevima osigura žurnost kako se ne bi ugrožavao interes djeteta, što se događa kad se odluka ne donosi na vrijeme ili kad se ne može osigurati njezina provedba. Imajući na umu dobrobit djeteta, krajnje je neprihvatljivo da sudski postupci traju dugo, da od pravomoćnosti rješenja pa do ovrhe ponekad prođe više od godinu dana, a u nekim slučajevima to potraje i znatno duže.

U nastavku na naše prijašnje prijedloge za osnivanjem **obiteljskih sudova**, s Ministarstvom pravosuđa i uprave održali smo nekoliko sastanka u cilju iznalaženja modela kojim bi se na najbolji način pomirile potreba za pristupačnošću sudova djeci i potreba za koncentracijom resursa koji bi omogućili odgovarajuću kadrovsku i tehničku opremljenost obiteljskih sudova na kojima bi radili visoko motivirani i specijalizirani suci uz podršku drugih stručnjaka.

Smatramo kako je neophodna bolja suradnja svih stručnjaka i sustava koji se bave zaštitom dobrobiti i najboljeg interesa djece koji, svaki na svoj način i u svojem djelokrugu, mogu pridonijeti prepoznavanju potreba djeteta, identifikaciji razvojnih rizika, prepoznavanju jakih strana obitelji i osiguravanju podrške – kako roditeljima, tako i djetetu. Osim sustava socijalne skrbi, to su i sustav pravosuđa, zdravstva, obrazovanja i drugi. U procesu uspostavljanja **međuresorne suradnje** korisno polazište i okvir suradnje nudi Sporazum o međuresornoj suradnji i koordinaciji u području sprječavanja nasilja i drugih ugrožavajućih ponašanja na lokalnoj razini[13].

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Među 290 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, 136 odnosi se na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a u 141 slučaju riječ je o reakcijama na postupke donošenja odluke o roditeljskoj skrbi. U ovoj skupini nalaze se i pritužbe zbog nedostatne podrške zaposlenim roditeljima u izvršavanju roditeljske skrbi tijekom epidemije. U vezi sa susretima i druženjem djece s članovima obitelji bilo je 13 prijava. Prijave su se odnosile na ukupno 412 djece i tri (3) grupe djece.

[13] Potpisnici *Sporazuma* su ministri u resorima unutarnjih poslova, socijalne politike, pravosuđa, zdravstva, obrazovanja i hrvatskih branitelja, na snazi je od 20. ožujka 2020.

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi 2021.

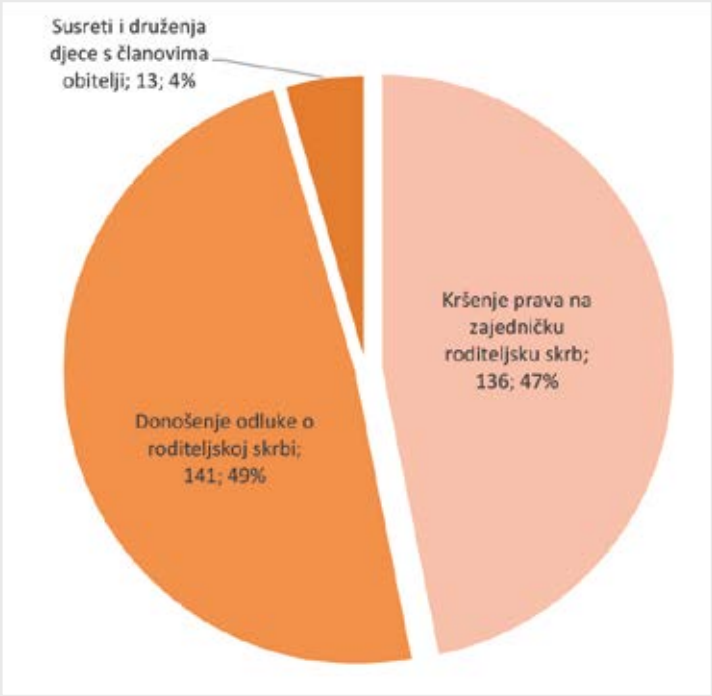

Obraćali su nam se roditelji koji su zbog **pandemije Covida-19** teško usklađivali svoje obveze na radnom mjestu i obveze skrbi o djeci[14], koja su za vrijeme samoizolacije i izolacije pohađala *online* nastavu. Zaposleni roditelji djece predškolske dobi, kao i mlađe djece osnovnoškolske dobi koja ne mogu sami pratiti *online* nastavu i ispunjavati školske obveze bez roditeljske pomoći, obavještavali su nas da nemaju mogućnost rada od kuće, mogućnost plaćene odsutnosti s rada, niti druge mogućnosti zbrinjavanja djece za vrijeme dok rade. Obraćali su se upitima kako osigurati skrb o djeci i pomoć u učenju u *online* nastavi. U povodu prijava koje su se odnosile na **prava zaposlenih roditelja**, roditeljima smo pružali informacije o njihovim pravima i mogućnostima u toj situaciji, a u nekim slučajevima poslodavcima smo preporučili da pronađu način organizacije rada i radnog vremena koji će najviše odgovarati roditeljima i djeci u konkretnoj situaciji.

Ostale obavijesti i pritužbe odnosile su se na zaštitu prava djeteta u obiteljima u periodu prije samog **razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice**, tijekom postupka razvoda braka i u vrijeme kada je razvod formalno okončan. Većina roditelja u slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijeva postići dogovor o roditeljskoj skrbi. Oni nam se obraćaju rjeđe, obično se raspituju o postupku razvoda ili traže savjet o poželjnom načinu ponašanja prema djetetu tijekom procesa razvoda. Njih najčešće upućujemo da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS-u ili obiteljskim centrima koji djeluju kao podružnice CZSS-a.

Pritužbe u ovom području odnose se uglavnom na tzv. visokokonfliktne razvode[15]. Prema procjenama stručnjaka, oko trećine ukupnog broja razvoda čine visokokonfliktni prekidi braka ili izvanbračne zajednice roditelja. Iako kod većeg dijela parova sukob s vremenom jenjava, kod 8-12 % bivših partnera sukob u komunikaciji potraje i više godina[16]. Naša opažanja i zaključci u ovom dijelu izvješća uglavnom se odnose na iskustvo praćenja situacija u zaštiti dobrobiti i prava djece u tim obiteljima. Riječ je o izrazito složenim obiteljskim situacijama koje zahtijevaju pažljivu **sveobuhvatnu procjenu** jakih strana obitelji i rizika za djetetovu dobrobit i sigurnost, dobro planirane stručne intervencije usmjerene zaštiti djeteta i kontinuirani stručni rad. Rad u tim obiteljima zahtijeva posvećenost, stručnost, izvrsnu međuresornu suradnju – i puno vremena. Dodatnoj složenosti ovih slučajeva pridonose **prijave nasilja u obitelji**. Naglašavamo kako je u procjeni dobrobiti djeteta u tim slučajevima, u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi, potrebno postupati osobito pažljivo, imajući u vidu sva stručna znanja vezana uz područje obiteljskoga nasilja.

Pri donošenju odluka o pitanjima roditeljske skrbi i odluka o mjerama obiteljsko pravne zaštite djeteta, naglasak mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba i **najboljeg interesa svakog pojedinog djeteta u svakoj pojedinoj situaciji**. Nakon učinjene procjene roditelji moraju dobiti jasnu povratnu informaciju o tome zašto su stručnjaci donijeli određeno mišljenje i prijedlog sudu ili odluku o mjeri zaštite u njihovoj nadležnosti. Sudske odluke koje se donose trebaju biti jasno obrazložene. To u ovim slučajevima može biti profesionalno izrazito zahtjevno. Zato se zalažemo da u CZSS-ima rade stručnjaci koji svojom ekipiranošću, znanjima i podrškom kroz superviziju mogu odgovoriti na ove zahtjeve, kao i za dodatnu edukaciju sudaca. Povratnu informaciju o odluci treba dobiti i dijete na način primjeren njegovoj dobi.

[14] Još na početku epidemije, u ožujku 2020. uputili smo preporuku Vladi RH o potrebi zaštite najboljeg interesa djeteta i podsjetili na obvezu države da pruži podršku zaposlenim roditeljima, te o tome obavijestili i Stožer civilne zaštite RH. Preporučili smo, među ostalim, da se roditeljima, ako je moguće, omogući rad od kuće, te da se osigura odgovarajuća skrb o djeci čiji roditelji rade na poslovima bezuvjetno vezanim za radno mjesto.

[15] U situacijama konfliktnih odnosa roditelji su različito i samovoljno tumačili i obveze provedbe epidemioloških mjera u suzbijanju koronavirusa, što je nerijetko utjecalo na produbljivanje konflikta, te dodatno otežalo ostvarivanje osobnih odnosa djeteta i roditelja po važećim presudama.

[16] Profaca, B. (2010), Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u Osmak-Franjić, D. (Ur.) Djeca i konfliktni razvodi, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

U slučajevima visokokonfliktnih razvoda, osim međusobnih zamjerki, roditelji se žale i na preblagu reakciju nadležnih institucija, te dugotrajnost njihovog postupanja što nepovoljno utječe na djecu. Smatramo da je dogovor roditelja o roditeljskoj skrbi u slučaju razvoda poželjan i treba ga promicati. No, primjećujemo da u nekim slučajevima CZSS-i predugo ustraju u očekivanju da se roditelji samostalno dogovore o roditeljskoj skrbi u slučajevima u kojima je, zbog loše međusobne komunikacije i narušenog odnosa, mala vjerojatnost da će roditelji preuzeti tu odgovornost. To su slučajevi u kojima roditelji nisu spremni na međusobnu suradnju i nedostupni su savjetodavnom radu. Zbog vlastite emocionalne preplavljenosti teško im je razumjeti da dijete može imati drugačije potrebe i da drugačije doživljava drugog roditelja u odnosu na njihov doživljaj. U djetetu traže saveznika u partnerskome sukobu, očekuju lojalnost i podršku.

Nerijetko pratimo slučajeve u kojima su o narušenom odnosu i izostanku dogovora o roditeljskoj skrbi nakon razvoda upoznate brojne institucije – i one koje su uključene u rad s obitelji te mogu poduzimati mjere radi zaštite djeteta, i one za koje roditelji vjeruju da svojim autoritetom mogu pridonijeti raspletu situacije. Pri tome očekivanja roditelja i njihov doživljaj poželjnog ishoda nisu uvijek u najboljem interesu djeteta. Zbog uključenosti velikog broja institucija i inzistiranja roditelja na „vlastitoj istini" obitelj se nalazi u beskonačnom krugu podnesaka i postupaka koji se provode radi provjere njihovih tvrdnji o ugroženosti djeteta. Djeca su izložena višestrukim razgovorima s različitim stručnjacima, u središtu su sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen. Ponavljamo naš stav da u situacijama visokokonfliktnih razvoda uključivanje djeteta u ovakve vrste razgovora sa stručnjacima, psihološko savjetovanje, obradu ili psihoterapiju treba biti organizirano uz znanje (ne nužno i suglasnost) oba roditelja i CZSS-a. Stručnjaci s kojima djeca komuniciraju moraju imati potrebne kompetencije i iskustvo rada u ovom području, te je u ovim slučajevima ključno da i oni međusobno surađuju.

Manipulativna ponašanja roditelja – Cilj manipulativnog ponašanja roditelja tijekom visokokonfliktnih razvoda je otuđenje djeteta od drugog roditelja, tj. potpuno isključenje drugog roditelja iz života djeteta. U takvoj situaciji dijete počinje odbacivati jednog roditelja, a da za takvo njegovo ponašanje ne možemo pronaći objašnjenje ili uporište u nekom ugrožavajućem i negativnom neposrednom iskustvu djeteta iz odnosa s tim roditeljem (npr. dijete nije bilo svjedok ili žrtva nasilničkog ponašanja roditelja). Unatoč tome, i unatoč prethodno bliskom odnosu, pri odbacivanju roditelja dijete ga opisuje isključivo u negativnom svjetlu. Pri tome se, uz navođenje mnogo detalja i korištenje uvijek istih rečeničnih konstrukcija, poziva na neke događaje i situacije ponavljajući tvrdnje i interpretacije događaja onako kako se može čuti od odraslih članova obitelji. Djetetom mogu manipulirati jedan ili oba roditelja – onaj s kojim dijete stanuje, kao i onaj s kojim ne stanuje, te to mogu činiti i majke i očevi. U manipulaciji nerijetko sudjeluju i drugi članovi obitelji manipulativnog roditelja te na taj način dodatno pojačavaju otpor djeteta prema drugom roditelju i podržavaju ga u njegovom „odbacivanju".

> *Prema podacima MRMSOSP-a[17], u 2020. godini čak 2083 djece nije ostvarilo svoje pravo na osobne odnose s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim dijete živi, a 352 djece bilo je izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne žive, i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.*

Postoje brojne manifestacije manipulativnog ponašanja roditelja koje su i opisane u stručnoj literaturi. Za nas su izrazito zabrinjavajući oni slučajevi u kojima manipulativni roditelj koristi dijete kao sredstvo osvete bivšem partneru, ocrnjuje ga i **svjesno** sprečava susrete djeteta s drugim roditeljem. Na taj način ometa održavanje njihove prisne veze i „istiskuje" drugog roditelja iz djetetovog života. Važno je naglasiti da **odbijanje neposrednog kontakta djeteta s roditeljem nije u svim slučajevima posljedica manipulacije**. Postoje slučajevi u kojima djeca osjećaju otpor prema roditelju i ne žele ga vidjeti zbog prethodnih neugodnih i potencijalno ugrožavajućih iskustava odnosa s njime. U nekim slučajevima odbijanje drugog roditelja može biti jedna od reakcija djeteta na razvod roditelja. Stoga je izrazito važno, u svim situacijama u kojima se odlučuje o načinu održavanja osobnih odnosa djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje, izraditi pažljivu i sveobuhvatnu stručnu procjenu, kako bi odluka, koja na temelju te stručne procjene bude donesena, doista bila u najboljem interesu djeteta.

Očekujemo da će instrumenti, koji su razvijeni radi procjene manipulativnih ponašanja roditelja prema djetetu i za procjenu potencijalne dobrobiti ili štete kontakata djeteta s roditeljem, pridonijeti pravodobnoj reakciji u

[17] Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini.

odnosu na manipulativnog roditelja u samom začetku takvog ponašanja i djelotvornijem odgovoru sustava na takvo ponašanje roditelja. Ako se pokaže da roditelj nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje, takvo ponašanje zahtijeva neodgodivu reakciju radi zaštite djeteta.

Poseban problem, predstavlja zaštita prava djece čiji roditelji nakon razvoda **odbijaju izvršavati svoje roditeljske dužnosti i obveze prema djetetu**. Osim poduzimanja odgovarajućih mjera u odnosu na roditelja, dijete svakako treba dobiti podršku i pomoć u prevladavanju situacije u kojoj mu roditelj poručuje da je neželjeno. U takvim je slučajevima važno i preispitivanje interesa djeteta u odnosu na prethodnu odluku. Događa se da roditelj, suočen s mogućim posljedicama takvoga zanemarivanja djeteta, počinje inzistirati na izvršavanju roditeljske skrbi, ali samo da bi izbjegao eventualnu sankciju. U tim situacijama potrebe i osjećaji djeteta moraju imati prioritet, a stručne intervencije u odnosu dijete i roditelja moraju se pažljivo planirati.

Privremena mjera – Sudske odluke neophodan su mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima roditelji ne mogu postići dogovor o roditeljskoj skrbi. One u organizaciju života djeteta rastavljenih roditelja donose strukturu i olakšavaju poduzimanje mjera zaštite dobrobiti i prava djeteta. Ako roditelji ne mogu postići dogovor o tome s kojim će roditeljem dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa, nepostojanje odluke o tome potencira njihove sukobe, a u djetetovu svakodnevnicu unosi tenzije i neizvjesnost. Osim toga, moguće je da zbog nepostojanja odluke i samovolje roditelja s kojim dijete stanuje, ono u potpunosti bude zakinuto u životu za sudjelovanje onog roditelja s kojim ne stanuje.

Rješenje za ovaj problem su postupci osiguranja u kojima sud može donijeti privremenu mjeru o tome s kojim će roditeljem (ili drugom osobom) dijete stanovati i o ostvarivanju osobnih odnosa roditelja s djetetom. Privremena mjera može pridonijeti ublažavanju konflikta jer se njome roditeljima smanjuje „manevarski prostor" za dugotrajno samovoljno ponašanje prema djetetu i bivšem partneru.

Posebni skrbnici – Radi osiguranja ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje u postupcima u kojima se donose odluke koje se odnose na dijete *Obiteljskim zakonom*[18] propisana je obveza imenovanja **posebnog skrbnika** u zakonom propisanim slučajevima. Imamo informacije o naporima koji se ulažu u poboljšanje ovog segmenta sustava zaštite prava djeteta. No, u ovome trenutku, zbog nedovoljnog broja zaposlenih posebnih skrbnika (18) i njihove preopterećenosti brojem predmeta, te zbog činjenice da isti posebni skrbnici rade i za djecu i za odrasle, zastupanje djeteta u postupku nije osigurano na zadovoljavajući način.

Ostvarivanje zajedničke roditeljske skrbi u situacijama narušenih roditeljskih odnosa – Javljaju nam se roditelji koji se nalaze u sporovima u zastupanju djeteta, najčešće zbog nemogućnosti dogovora o izboru i upisu djeteta u dječji vrtić i školu ili u slučaju spora oko pohađanja nastave izbornih predmeta. Zatim, zbog spora oko preseljenja s djetetom u drugi grad ili u inozemstvo ili spora o promjeni djetetovog prebivališta. Bilo je slučajeva da roditelj odbija dati suglasnost za prijavu prebivališta na adresi na kojoj dijete već godinama stvarno živi, kao i slučajeva da roditelj odbija dati suglasnost da se dijete prijavi na adresi nekretnine koju je kupio roditelj koji stanuje s djetetom, iako činjenica preseljenja u novi stan ne utječe na realizaciju osobnih odnosa s djetetom. Sporovi su se odnosili i na izdavanje ili posjedovanje djetetovih osobnih dokumenata, kao i na putovanje na školski izlet. U tim slučajevima roditelje smo upućivali na nadležnost suda za rješavanje roditeljskih sporova te u žurnim slučajevima na obraćanje prijedlogom za donošenje privremene mjere. Također smo ih upućivali na suradnju s nadležnim CZSS-om.

Neslaganje roditelja oko izbora škole u koju će dijete biti upisano dovodi do toga da dijete koje je školski obveznik ne pohađa školu jer jedan od roditelja za to nije dao suglasnost. Problem se prvenstveno javlja u slučajevima kad je dijete upisano u školu prema mjestu nekadašnjeg prebivališta/prijavljenog boravišta, ali se u međuvremenu s roditeljem preselilo na drugu adresu, na kojoj često nema prijavljeno prebivalište (a ponekad ni boravište zbog raznih razloga, npr. stanodavac ih ne želi prijaviti i sl.), te se bez suglasnosti drugog roditelja ne može upisati u školu najbližu novome mjestu stanovanja. U slučaju da roditelj nema mogućnosti svakodnevno dijete voziti u kilometrima udaljenu školu u drugoj općini, gradu, čak i županiji, događa se da ono u tom razdoblju uopće ne pohađa školu. Bez suglasnosti roditelja škola ne želi upisati dijete, a do razrješenja roditeljskoga sukoba i donošenja odluke ponekad prođe i nekoliko mjeseci. Takve situacije vode podizanju tenzija i izlažu dijete velikom stresu, što može dovesti do emocionalnih teškoća, stoga se one moraju rješavati žurno kako bi se djetetu omogućilo pohađanje nastave i ostvarivanje prava na obrazovanje.

[18] NN 103/15, 98/19.

Rješenju problema koji nastaju prilikom zajedničkog izvršavanja roditeljske skrbi u okolnostima konfliktnog razdvojenog roditeljstva može pridonijeti **preciziranje sadržaja izreke sudskih odluka**. Ovo se osobito odnosi na odluke na temelju kojih jedan roditelj samostalno izvršava roditeljsku skrb, radi kasnijeg lakšeg tumačenja opsega prava i ovlaštenja roditelja te bolje zaštite interesa djeteta.

U pogledu izdavanja osobnih dokumenata za dijete, očekujemo da izmjene *Zakona o osobnoj iskaznici*[19] koje su stupile na snagu 2. kolovoza 2021. pridonesu otklanjanju barem dijela problema s kojima su se roditelji i djeca suočavali.

Zaštita prava djeteta na ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji razlog je obraćanja uglavnom baka i djedova koji su zbog narušenih odnosa u obitelji uskraćeni za susrete s unucima. Javljaju nam se i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu, kao i drugi srodnici i osobe koje, na temelju *Obiteljskog zakona*, imaju mogućnost ostvariti pravo na osobne odnose s djetetom ako je to u skladu s djetetovom dobrobiti. U svim tim situacijama važno je djecu zaštititi od uključivanja u sukob odraslih. Ako se procijeni da bi održavanje osobnih odnosa s članovima obitelji bilo u interesu djeteta, s odraslima treba raditi na osvještavanju potreba djeteta i postizanju dogovora.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb

Imali smo 93 prijave koje su se odnosile na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb. Od toga se 79 odnosilo na **oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom** i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu ustanovama socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, udomiteljskim obiteljima, baki i djedu, drugim članovima obitelji ili drugim osobama. Jedanaest slučajeva se odnosilo na **povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju (PUP)** kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati, te tri na izricanje mjere **lišenja prava na roditeljsku skrb**. Navedene su se prijave odnosile na 152 djece i četiri grupe djece.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb 2021.

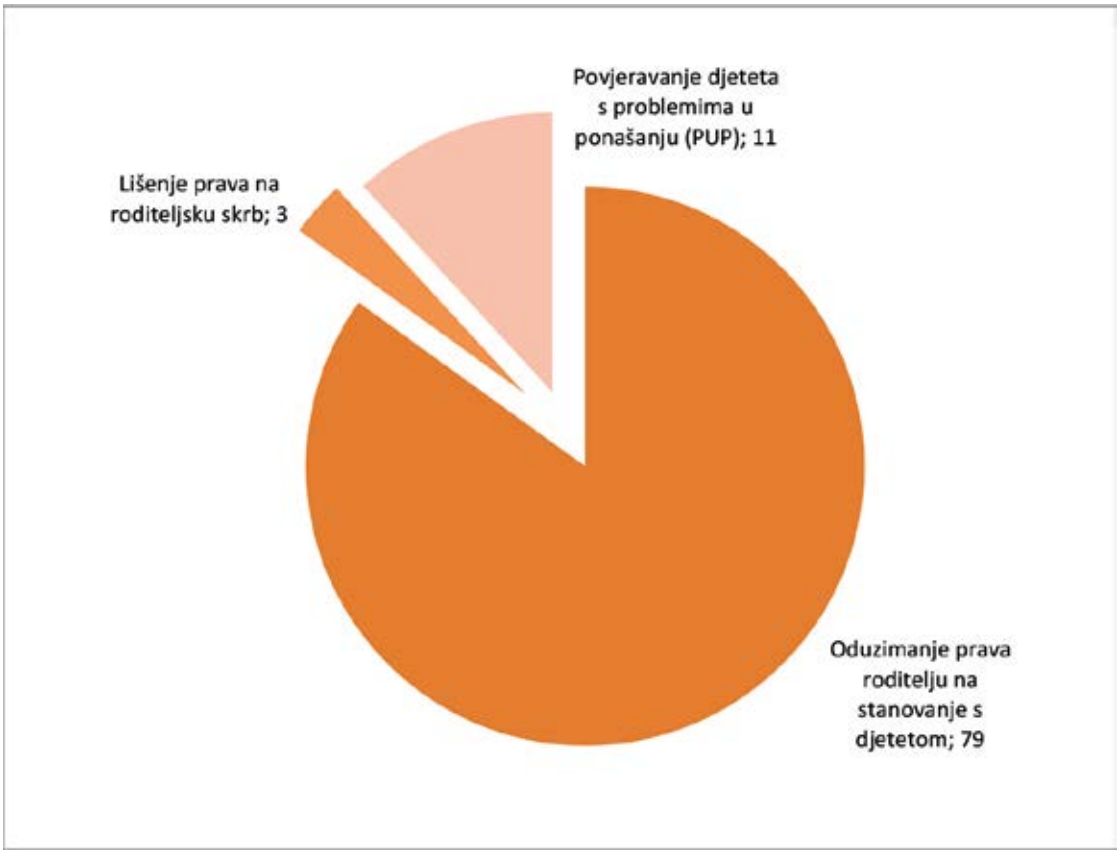

[19] Čl. 8. *Zakona o izmjenama i dopunama zakona o osobnoj iskaznici* (NN 144/20)

U 17 slučajeva postupali smo samoinicijativno nakon posjeta domovima koji se skrbe o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. CZSS-ima smo ukazivali na nužnost dodatnog stručnog angažiranja oko promjene oblika smještaja djece koja borave u ustanovama dulji period, a u čijem je najboljem interesu premještanje u udomiteljsku obitelj. Ovo se posebno odnosi na djecu u dobi do tri godine. U situacijama kada je procijenjeno da se djeca neće vratiti u biološke obitelji, jer roditelji nemaju kapaciteta preuzeti skrb o njima, CZSS-ima smo preporučili pokretanje postupka stvaranja pretpostavki za posvajanje djece. Samoinicijativno smo postupali i u nekim situacijama za koje smo saznali iz medija (3).

Institucije su nam uputile 15 prijava, a riječ je o dječjim domovima, CZSS-ima i drugim pravobraniteljskim uredima. Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi najčešće traže pomoć pri premještaju djeteta u drugu ustanovu, s obzirom na izražene teškoće u ponašanju djeteta, kojima dovodi u opasnost sebe, drugu djecu i djelatnike. U pritužbama CZSS-a najčešće je riječ o sporosti u postupanju pravosudnih tijela u vezi sa zaštitom djetetovih prava. U jednom slučaju CZSS iznosi da je sud prekršio prava djeteta jer se „u sudskim postupcima nije vodio dobrobiti djeteta već je bio sudionik u posrednom zanemarivanju djetetovih prava i ugrožavanju djetetove dobrobiti". Pritužba se odnosi na slučaj trogodišnjeg djeteta koje je od rođenja u ustanovi, a zbog njegovog vidljivog zaostajanja u socio-emocionalnom razvoju procijenjeno je da ga hitno treba smjestiti u udomiteljsku obitelj ili započeti postupak posvojenja.

Prilikom preispitivanja sudske mjere kojom je roditeljima oduzeto pravo na stanovanje s djetetom (nakon godinu dana), sud u prvom stupnju nije pravilno primijenio materijalno pravo, čime je značajno produžio postupak odlučivanja o mjeri za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. Dijete se i dalje nalazi u ustanovi, a postupak lišenja roditeljske skrbi traje već dvije i pol godine. Psihološko-psihijatrijsko vještačenje roditelja potvrdilo je mišljenje CZSS-a da roditelji nemaju kapacitet preuzeti samostalnu skrb o djetetu. U navedenom predmetu vidimo i odgovornost CZSS-a koji je, čekajući da se stvore preduvjeti za posvojenje, dopustio da dijete tri i pol godine provede u domu.

Zabrinjavajuće su situacije u kojima je vidljiva nemoć stručnjaka CZSS-a da, unatoč uočenim rizicima za odrastanje djece u obitelji, provedu potrebne mjere za zaštitu djece. Jedan takav slučaj pratimo od 2020., kada je CZSS radi zaštite djece pokrenuo sudski postupak oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djecom. No, zahtjev je povučen zbog **nemogućnosti osiguranja odgovarajućeg smještaja za djecu u ustanovama iz sustava socijalne skrbi.** Djeca su zbog toga ostala živjeti u obitelji, iako roditelji ne skrbe odgovarajuće o njima, zanemaruju ih, te ne surađuju s institucijama. Obiteljske prilike su se pogoršale, a poteškoće u ponašanju djece značajno progredirale. Iako smo još 2020. godine MRMSOSP-u preporučili da se žurno pronađe rješenje kako bi djeci bili osigurani primjereni uvjeti za odrastanje, djeca su i dalje u obitelji, a izvješće MRMSOSP-a nismo zaprimili ni nakon upućene požurnice.

Postupali smo i po prijavi domova na području Sisačko-moslavačke županije, budući da Stožer civilne zaštite s tog područja jedini nije korigirao svoje odluke o načinu održavanja osobnih odnosa djece s roditeljima u skladu s preporukama MRMSOSP-a i HZJZ-a, zbog čega samo djeca iz tih domova nisu mogla održavati osobne odnose s roditeljima i drugim osobama, za razliku od djece smještene u svim drugim domovima. Na temelju naše preporuke, ta je odluka u veljači 2021. promijenjena tj. usklađena s odlukama drugih stožera.

Prijave koje nam upućuju odvjetnički uredi najčešće se odnose na „grubo kršenje roditeljskih prava" od strane CZSS-a i pravosudnih tijela, dok se udomitelji većinom pritužuju na ponašanje roditelja i drugih osoba koje imaju regulirane osobne odnose s djecom, ali i na nedostatnu podršku koju dobivaju od CZSS-a, posebno kada je riječ o djeci s izraženim teškoćama. U takvim situacijama udomitelji traže prekid smještaja djece.

Upoznati smo i sa slučajevima obitelji s više djece, čijim je roditeljima oduzeto pravo na stanovanje s djecom i djeca su povjerena na svakodnevnu skrb u više domova, budući da zbog nedostatka slobodnih mjesta nije bilo moguće djecu smjestiti zajedno. Primili smo i pritužbe roditelja nezadovoljnih postupanjem CZSS-a i sudova koji su donosili odluke o izdvajanju djece iz obitelji zbog opasnosti za njihov život, zdravlje ili dobrobit.

Prijave koje se odnose na **upućivanje djece u domove za djecu s PUP** ukazuju na nedostatne kapacitete, što povezujemo sa smanjenjem mjesta u domovima zbog procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova. Djeca nerijetko čekaju i po nekoliko mjeseci na realizaciju smještaja u dom prema odluci nadležnog CZSS-a, budući da ustanove odbijaju smjestiti dijete – zbog nedostatka kapaciteta ili zbog složenosti djetetovog ponašanja i stanja. Pojavljuju se i teškoće pronalaska primjerene ustanove za djecu koja imaju kombinirane smetnje, najčešće PUP i teškoće mentalnog zdravlja, a situacija se dodatno komplicira ako dijete ima

i TUR. I prije smo upozoravali da sustav mora osigurati dodatne kapacitete za djecu s ovako složenim potrebama, te da njihov tretman i liječenje zahtijevaju suradnju s odgojno-obrazovnim i zdravstvenim sustavom.

Na teškoće vezane uz mjeru **lišenja prava na roditeljsku skrb** najčešće nam ukazuju institucije (CZSS-i i domovi), budući da je riječ o dugotrajnim sudskim postupcima. Prema dostupnim podacima, tijekom 2021. godine pokrenuta su 62 sudska postupka lišenja prava na roditeljsku skrb, u odnosu na roditelje djece koja se nalaze u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, od kojih je samo 17 okončano. Pritom su u istom razdoblju okončana još 24 sudska predmeta pokrenuta prije 2021., a 10 ih još uvijek traje. Obraćaju nam se i roditelji nezadovoljni donesenom sudskom odlukom ili nezadovoljni sporošću postupka kad je riječ o lišavanju drugog roditelja prava na roditeljsku skrb.

Zaključno možemo ponoviti da nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece čiji roditelji ne izvršavaju roditeljsku skrb u interesu djeteta. Usluge podrške roditeljstvu trebaju biti dostupne pravodobno kako bi se spriječile moguće krize u obitelji. Potrebno je još čvršće povezati zdravstveni, obrazovni i sustav socijalne skrbi kako bi se na vrijeme uočile potrebe za podrškom roditeljima. Nužno je osigurati sredstva i modele pružanja usluga koji će omogućiti da multidisciplinarni timovi stručnjaka, specijalizirani za zaštitu djece, a posebno za zaštitu od svih oblika nasilja, budu jednako dostupni u svim područjima RH. Ulaganja u sustav koji se bavi zaštitom djece moraju biti kontinuirana i prioritetna jer se jedino tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija.

Stručnjaci u sustavu zaštite djece trebaju kontinuiranu edukaciju i stručnu podršku kako bi njihov rad s obiteljima bio što kvalitetniji i učinkovitiji u zaštiti najboljeg interesa djeteta. Ekipiranost sudova posebno educiranim sucima i stručnim suradnicima mogla bi pridonijeti boljoj zaštiti prava djeteta koje se našlo u središtu roditeljskoga sukoba. Sudjelovanje djeteta u postupcima ne smije biti samo forma, niti izvor dodatnog stresa za dijete – dijete ne smije biti opterećeno osjećajem odgovornosti za donošenje odluke i ishod sudskog postupka o roditeljskoj skrbi.

Svakako je nužno osigurati redoviti učinkoviti nadzor svih institucija u sustavu zaštite djece koji će pridonositi kontinuiranom unapređivanju postojeće prakse, te dosljedno sankcionirati propuste i neodgovarajuće postupke i ponašanja.

2.1.3.1 Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi

I u 2021. godini nastavili smo rad na našem Istraživanju o kretanju broja djece i mladih na smještaju, boravku i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te u centrima za pružanje usluga u zajednici. Zatražili smo od ukupno 20 ustanova podatke o djeci koja su im povjerena na skrb.

Podaci koje smo dobili zabrinjavajući su, jer je broj djece koja su se nalazila u tim ustanovama na dan 31. prosinca 2021. bio 806, što je 76 više nego na isti dan 2020. godine. Od 806 djece u ustanovama, 562 ih je bilo na smještaju, a 244 u organiziranom stanovanju.

Uočavamo da su brojčani pokazatelji, do kojih smo došli u komunikaciji s ustanovama, u velikom neskladu s podacima MRMSOSP-a, koji nas je obavijestio da je broj djece u dobi 0 – 18 godina života koja su se na dan 31. prosinca. 2021. nalazila u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici iznosio 619.

Osim velikog broja djece u ustanovama dodatno nas zabrinjava i razlika u navedenim podacima, odnosno način prikupljanja i prezentiranja podataka od strane Povjerenstva za analizu djece na smještaju, koje je osnovano pri MRMSOSP-u.

Broj djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici[20]

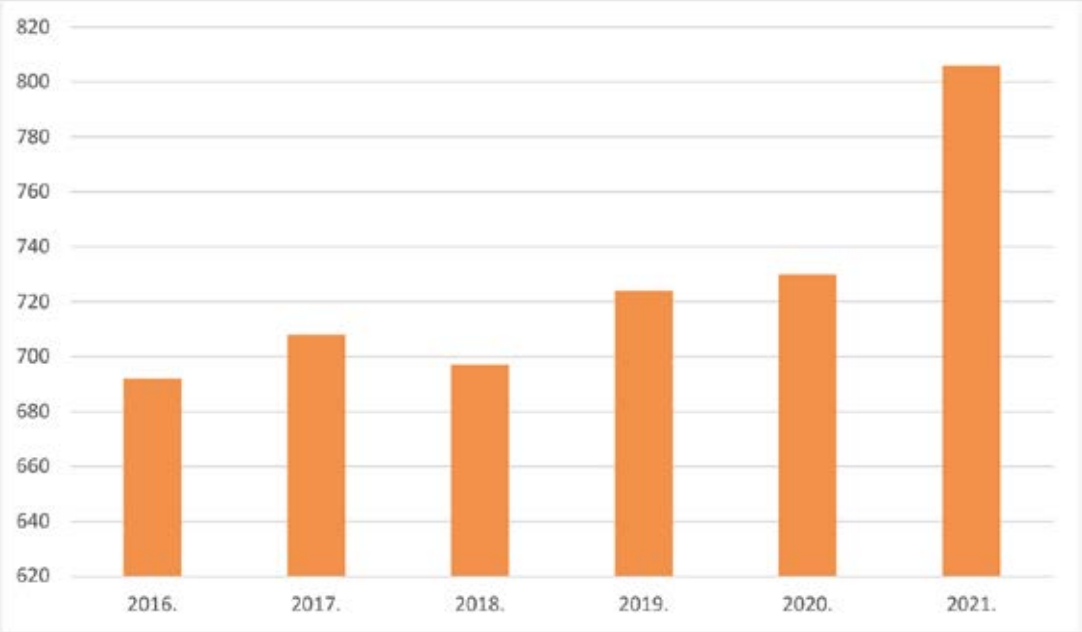

Ovo znatno povećanje broja djece u ustanovama, u odnosu na prethodna razdoblja, moguće je potaknuto strahom djelatnika sustava socijalne skrbi od ponavljanja tragičnih događaja u kojima su djeca teško ili smrtno stradala u svojim obiteljima, dijelom i zato što sustav nije pravovremeno i stručno donosio odluke i postupao u najboljem interesu djece. Povećani broj izdvajanja djece iz obitelji i njihovo smještanje u institucije rezultat je i nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji, ali i stručne procjene da će djeci koja imaju potrebu za kontinuiranim terapijskim tretmanom takva usluga biti lakše dostupna u ustanovama.

Uočavajući teškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi, kao i teškoće udomiteljskih obitelji, koje su zbog pandemije koronavirusa još izraženije, organizirali smo sastanak s predstavnicima udomiteljskih udruga „DAMDOM" iz Rijeke, „Nada" iz Ivanca, „Život s osmijehom" iz Karlovca, „Zipka" iz Varaždina, „Cibale" iz Vinkovaca te Udruge „Potjeh" iz Slavonskog Broda. Zajedničko je mišljenje predstavnika udruga da udomiteljima i djeci nedostaje stručna pomoć i podrška, kao i informacije o edukacijama koje su udomiteljima nužno potrebne, budući da djeca koja se smještaju u njihove obitelji iskazuju značajne psihičke teškoće. Također je naglašeno i neujednačeno postupanje CZSS-a, i to najviše kroz reguliranje pitanja zastupanja djece od strane udomitelja i odobravanje novčanih pomoći za potrebe djece. Zaključeno je da su potrebne zakonodavne izmjene, uspostavljanje jačeg partnerskog odnosa između udomitelja i CZSS-a, stručna pomoć i potpora djeci i udomiteljima, međusektorska povezanost, te rad na većoj vidljivosti udruga udomitelja u lokalnim zajednicama.

U veljači 2022. donesen je novi *Zakon o socijalnoj skrbi*, te *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o udomiteljstvu*[21]. Međutim, poteškoće vezane uz zastupanje djece koja su izdvojena iz obitelji i privremeno povjerena drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji, nisu riješene tim zakonskim izmjenama. Za svakodnevni život djeteta u udomiteljskoj obitelji otežavajuće je da roditelj, kojem je oduzeto pravo da stanuje s djetetom jer o njemu nije skrbio u skladu s najboljim interesom djeteta, može i dalje zastupati dijete u pogledu donošenja „svakodnevnih odluka". Navedeno se pitanje treba rješavati kroz *Obiteljski zakon*, a prema najavama njegove izmjene neće uslijediti ni tijekom 2022. godine, iako se one iščekuju još od 2015. godine.

Praćenje socijalnih politika u odnosu na javnu skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi jedan je od naših prioritetnih zadataka, te redovito pratimo rad institucija u tom području, kao i procese deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi. Iako navedeni procesi kroz svoje desetogodišnje trajanje nisu u potpunosti rezultirali planiranim i željenim rezultatima, doveli su do određenih promjena kroz osiguravanje šireg obuhvata socijalnih usluga i razvoja

[20] Podaci Ureda pravobraniteljice za djecu iz Istraživanja o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu i centrima za pružanje usluga u zajednici u periodu od 2016. do 2021.
[21] O sadržaju naših preporuka u vezi s time pišemo u poglavlju *Normativna aktivnost*.

novih usluga u skladu s planiranim prioritetima na lokalnoj razini, u svrhu regionalno ravnomjernog pružanja usluga i osiguravanja dostupnosti usluga u zajednici.

> *Prema podacima MRMSOSP-ovog Povjerenstva za analizu djece na smještaju na dan 31. prosinca 2021. u udomiteljskim je obiteljima bilo smješteno sveukupno 1841 dijete, od čega 1377 u tradicionalnim udomiteljskim obiteljima, 455 u srodničkim i devetero djece u specijaliziranim udomiteljskim obiteljima.*

Upitnik o podršci JLP(R)S-a udomiteljskoj skrbi – Kako bismo se upoznali s pozitivnim primjerima podrške razvoju udomiteljske skrbi u RH, u rujnu 2021. uputili smo dopis na adrese 25 županija, Udrugu gradova i Hrvatsku zajednicu općina, tražeći informacije o poduzetim aktivnostima u periodu od 1. rujna 2020. do 1. rujna 2021. u cilju pružanja pomoći udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci. Dobili smo odgovore od 14 županija, tri grada i 82 općine.

Iz većine odgovora općina proizlazi da ne prepoznaju specifičnost i potrebe udomljene djece, već poduzimaju mjere koje se odnose na svu djecu, kroz svoje programe demografskih i pronatalitetnih mjera, te brojne druge aktivnosti u području odgoja i obrazovanja, sufinanciranja troškova školovanja, slobodnog vremena djece i druge. Izostanak mjera podrške u odnosu na udomiteljstvo obrazlažu time da nije iskazan interes za provođenjem posebnih mjera za podršku razvoju udomiteljstva na njihovom području. Samo neke **općine** uvrstile su udomiteljstvo kao poseban kriterij za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi te, prema Odluci o socijalnoj skrbi, udomitelji mogu ostvariti za dijete pravo na podmirivanje troškova toplog obroka u školi i troškova obveznih školskih udžbenika.

Sve ostale općine podržavaju i vode računa o obiteljskoj skrbi kroz: (su)financiranje smještaja u jaslicama i dječjim vrtićima; financiranje programa male škole; (su)financiranje školske prehrane svim učenicima; pravo na besplatan produženi boravak ili cjelodnevnu nastavu učenika razredne nastave, odnosno organizirani boravak i poučavanja učenika razredne nastave unutar alternativnih programa; financiranje lokalnog javnog prijevoza za učenike osnovnih škola i sufinanciranje prijevoza srednjoškolcima, financiranje nastavnih sredstava (radne bilježnice i drugi materijali za sve osnovnoškolce); sufinanciranje smještaja u učeničkim domovima; stipendije za studente; financiranje raznih slobodnih aktivnosti - škole plivanja, male škole tenisa i škole nogometa; božićne darove za djecu; sufinanciranje programa/projekata udruga koje rade s djecom i mladima; dodjeljivanje jednokratnih novčanih pomoći (posebno za novorođenu i posvojenu djecu); sufinanciranje troškova stanovanja za obitelji s više malodobne djece i stavljanje na raspolaganje stambenih objekata bez naknade za mlade obitelji.

Iz pristiglih dopisa **županija** vidljivo je da ih većina nije provodila aktivnosti usmjerene na razvoj udomiteljstva budući da nemaju ustrojene posebne programe kao ni osigurana proračunska sredstva kojima bi se na poseban način pratilo udomiteljstvo kao socijalna usluga propisana *Zakonom o socijalnoj skrbi*, već kroz razne aktivnosti, programe i projekte nastoje generalno, po jednakim kriterijima, pomoći obiteljima i svoj djeci. Varaždinska i Istarska županija pomažu udomljenoj djeci tako što sufinanciraju projekte udruga koje pomažu djeci i čiji je rad prepoznat u zajednici.

U promociji udomiteljstva, podršci udomiteljima i udomljenoj djeci najviše je učinjeno na području Primorsko-goranske županije, gdje je stvorena svojevrsna mreža udomiteljstva. Zahvaljujući Centru za pružanje usluga u zajednici „Izvor" Selce, kao „stožernoj ustanovi", koji je uspješno aplicirao na natječaje iz Europskog regionalnog razvojnog fonda i Europskog socijalnog fonda, financirano je uređenje i opremanje prostora za pružanje usluga udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci, te dodatna edukacija i supervizija stručnjaka iz područja udomiteljstva. Županija se aktivno uključila i u promociju udomiteljstva (su)financirajući aktivnosti usmjerene na senzibilizaciju javnosti te financijskim potporama udrugama sa svog područja.

Upravo zbog iskazanih velikih razlika u postupanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave uočavamo važnost uključivanja CZSS-a, udomiteljskih udruga i institucija u promociju udomiteljstva. Smatramo da bi kampanje na razini JLS-a dale još bolje rezultate od nacionalne kampanje za promociju udomiteljstva. Podržali smo inicijativu Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje iz Osijeka za proglašenje **Nacionalnog dana udomiteljstva** kako bi građani svake godine dobili priliku bolje se informirati o važnosti udomiteljstva, a sve u cilju poboljšanja zaštite prava djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Kroz pisana i telefonska obraćanja stranka, CZSS-a, udomiteljskih udruga i domova uočavamo da, unatoč nastojanjima države da afirmira udomiteljstvo djece, u području socijalne skrbi i dalje postoje **teškoće vezane uz udomiteljstvo** te su još izraženije nego prijašnjih godina. To je ponajprije nedovoljna **dostupnost**,

odnosno nedostatan broj udomiteljskih obitelji; značajno povećanje broja djece u institucijama; povećan broj zahtjeva za smještajem djece u institucije i udomiteljske obitelji; neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji; nepostojanje profesionalnog udomiteljstva; nedostatak udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama – osobito u velikim gradovima; nedostatak specijaliziranih udomitelja dodatno educiranih za pružanje skrbi djeci s poremećajima u ponašanju, te djeci sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama; nedostatan broj udomiteljskih obitelji za smještaj djece u kriznim situacijama, kao i djece do treće godine života.

Druga grupa teškoća odnosi se na **karakteristike i potrebe udomitelja**, odnosno visoka starosna i niska obrazovna struktura udomitelja; nedovoljna podrška udomiteljima, djeci i biološkim obiteljima; nedostatna edukacija i supervizija udomitelja i stručnih djelatnika; te neujednačena kvaliteta usluga koje pružaju udomiteljske obitelji. Od ostalih teškoća valja upozoriti i na nedostatni **nadzor** nad uslugama koje pružaju udomiteljske obitelji, te na **nesudjelovanje** djece u donošenju odluka koje se odnose na njih. Navedene teškoće zabrinjavaju s obzirom na veliki broj djece u udomiteljskim obiteljima, ali i zbog velikog broja djece koja „čekaju" na smještaj, a čija su prava i dobrobit ostankom u biološkim obiteljima ugrožena.

Pojedine prijave roditelja, baka, djedova i rođaka djece, institucija i drugih odnosile su se na nezadovoljstvo radom CZSS-a, odnosno na propitivanje stručnosti i profesionalnosti djelatnika. Obraćali su nam se i roditelji pritužujući se na ponašanje odgajatelja zbog navodnog tjelesnog kažnjavanja djece i zanemarivanja brige o zdravlju djece u ustanovi ili na kvalitetu skrbi u udomiteljskim obiteljima. Neki su tražili pomoć radi povratka djeteta u obitelj ili su se žalili na nemogućnost ostvarivanja osobnih odnosa s djecom – zbog epidemije Covida-19, zbog narušenih odnosa s udomiteljima ili velike udaljenosti između njihovog prebivališta i adrese udomitelja. Nerijetko iskazuju nezadovoljstvo zbog premještanja djece iz domova u udomiteljske obitelji, kao i zbog sudske odluke kojom im je onemogućeno održavanje osobnih odnosa s djecom.

Dulje vrijeme smo upoznati s različitim poteškoćama i izazovima s kojima se u svakodnevnom životu i skrbi o udomljenoj djeci susreću udomitelji, što proizlazi iz nedostatne stručne pomoći i podrške. Upravo je to jedan od razloga zbog kojeg udomitelji nevoljko primaju na smještaj djecu kojoj je potreban psihološki, psihijatrijski, logopedski ili neki drugi tretman, što je u postojećim uvjetima teško ostvariti, a u manjim sredinama i nemoguće. Vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora radi ostvarivanja kvalitetnijih i boljih uvjeta za skrb o udomljenoj djeci, što također predstavlja poteškoću, uputili smo preporuku Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade kao nositelju zakonodavnih aktivnosti u području rodiljnih i roditeljskih potpora. Također smo se obratili ugovornim stranama *Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike* te im ukazali na učinke odredbi tog ugovora koji propušta regulirati prava udomitelja.[22]

Djelatnici CZSS-a i domova učestalo ukazuju na problem nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji, što otežava smještaj djece, posebice kad je riječ o zajedničkom smještaju braće i sestara. Posebno smo se bavili slučajem petero djece smještene u ustanovi, koja su međusobno jako povezana i u čijem je interesu premještaj u jednu ili dvije udomiteljske obitelji na istom području. Budući da takav smještaj još nije pronađen, djeca su i dalje u ustanovi. Iako udomljenje jest u njihovu interesu, ono će za njih biti velika životna promjena, koju će lakše prihvatiti i prilagoditi se budu li u tome zajedno. U konkretnom slučaju to je posebno izraženo jer je riječ o djeci koja od ranog djetinjstva ne žive s roditeljima, te svoju svijest o pripadnosti obitelji i vlastiti identitet grade na međusobnom odnosu i zajedničkom odrastanju. U interesu je te djece da i dalje budu zajedno, pa makar i u ustanovi.

Nedovoljan broj udomiteljskih obitelji u urbanim sredinama, posebno u velikim gradovima, dovodi do toga da se djeca smještaju daleko od mjesta u kojem su prije živjela pa time još više slabe veze djeteta s primarnom obitelji i ono gubi svoju socijalnu mrežu. To otežava i rad stručnjaka CZSS-a koji su u zakonskoj obvezi redovito pratiti proces prilagodbe djeteta u udomiteljskoj obitelji. Poznato nam je i da neke udomiteljske obitelji ne žele prihvatiti na smještaj djecu romskoga podrijetla, a takav stav smatramo posve neprihvatljivim te nespojivim s njihovim daljnjim bavljenjem udomiteljstvom.

Stručnjaci u CZSS-ima i domovima također ukazuju na problem nalaženja udomitelja koji će najbolje odgovoriti na potrebe djeteta. Budući da skoro svi domovi imaju popunjene kapacitete, a neki su i prekapacitirani, te da je teško pronaći udomiteljske obitelji koja imaju slobodnih mjesta, CZSS-i uglavnom ne procjenjuju hoće li udomiteljska obitelj na odgovarajući način odgovoriti na potrebe djeteta, već su zadovoljni time da su uopće uspjeli smjestiti dijete.

[22] Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

Zbog smanjenih kapaciteta udomitelja da se nose s izazovima skrbi za pojedinu djecu, 38 djece je iz udomiteljskih obitelji vraćeno u ustanove. Budući da takve situacije nose rizik od dodatnog traumatiziranja djece, iznimno je važna prethodna bolja priprema djece i udomitelja, jačanje njihove kompatibilnosti te daljnje kontinuirano praćenje i podrška. Također je iznimno važno da se prilikom promjene oblika smještaja, kao i vraćanja djeteta u biološku obitelj odgajatelji/stručni tim ili udomitelji aktivno uključe u donošenje odluke o tome što je u najboljem interesu djeteta.

Budući da je iznimno veliki broj djece u alternativnoj skrbi prije izdvajanja iz obitelji bio izložen nizu traumatskih događaja, stručnjaci uviđaju iznimnu **važnost rada s djecom na traumatskim iskustvima**. Zato valja istaknuti EU projekt „Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi", u koji je bilo uključeno 97 stručnjaka koji rade s djecom i mladima koji su doživjeli traumu. U institucijama timovi stručnjaka svakodnevno terapijski rade s tom djecom, dok je djeci u udomiteljskim obiteljima ta usluga teže dostupna, s obzirom na nedostatan broj stručnjaka za zaštitu mentalnog zdravlja djece.

Važnost razvijene privrženosti između djelatnika ustanova i djece prepoznata je od strane stručnjaka koji, među ostalim, rade na provođenju preventivnih i inkluzivnih programa za djecu u alternativnoj skrbi. Tako je pokrenuta inicijativa za dodjelom **Priznanja „Zvone"** [23], kojem je jedan od pokrovitelja bio i Ured pravobraniteljice za djecu.

Posvojenje

U području zaštite dječjih prava vezanih uz posvojenje postupali smo u osam predmeta koji se odnose na 11 djece, temeljem pisanih prijava CZSS-a, roditelja, udomitelja i potencijalnih posvojitelja. Posebno smo se bavili pritužbama potencijalnih posvojitelja koji su od nas tražili informacije o tijeku postupka procjene podobnosti i prikladnosti za posvojenje te se pritуživali na dugotrajnost zasnivanja posvojenja. Unatoč pritužbama na dugotrajnost procedure, smatramo da bi, radi zaštite djece, trebalo produljiti stručnu pripremu potencijalnih posvojitelja u cilju njihovoga osnaživanja putem stjecanja vještina i znanja potrebnih za odgovornu i zahtjevnu ulogu posvojitelja, kao i radi boljeg razumijevanja potreba posvojene djece. Također je izrazito važno da sustav ulaže dodatne napore u edukaciju stručnjaka u ovom području.

Problem zaštite privatnosti djece koja su posvojena prije 2015. godine, u odnosu na promjenu OIB-a i dalje je prisutan.

Iz ustanova socijalne skrbi koje se brinu o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u 2021. godini je posvojeno 37 djece. Na dan 31. prosinca 2021. u ustanovama se nalazilo još 111 djece koja su imala zakonske preduvjete za posvajanje. Razvojem alternativne skrbi i aktivnijom podrškom koja se pruža biološkim obiteljima za preuzimanje skrbi o djetetu kroz mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece, sve su rjeđa oduzimanja roditeljske skrbi i posvajanja djece u najranijoj dobi, osim u slučajevima kada je biološki roditelj suglasan s posvojenjem ili postoji realna životna ugroza u slučaju povratka djeteta u obitelj. Posljedica toga je da je među djecom koja ispunjavaju pretpostavke za posvojenje sve više starije djece, s višegodišnjim iskustvom života u alternativnoj skrbi, nerijetko i s različitim traumatskim iskustvima. Za tu je djecu, ukoliko pristanu na posvojenje, iznimno važno provesti kvalitetan postupak pripreme. Taj je postupak bitan i za posvojitelje, koji moraju prihvatiti da realizacijom posvojenja prihvaćaju i cjelokupno „naslijeđe" djeteta.

Promišljajući o dobrobiti djeteta koje je smješteno u udomiteljsku obitelj, kao i važnosti već razvijene privrženosti i stabilnosti, smatramo da treba razmotriti mogućnost da se posvojenje realizira unutar udomiteljske obitelji. Ovo je novina u promišljanju o zaštiti djece, jer se time posvojenje pokušava ostvariti preko udomiteljstva. Time se ujedno otvara i pitanje „otvorenog posvojenja" u kojem je bitna procjena odnosa dobitka i gubitka za dijete, s obzirom na to da će se u takvim uvjetima nastaviti kontakti s biološkim roditeljima i rodbinom. Mišljenja smo da bi tu mogućnost trebalo zakonski predvidjeti, te za svako dijete pojedinačno procjenjivati je li mu to u interesu. Za dijete koje je duže vrijeme smješteno u udomiteljskoj obitelji važno je da i nakon posvojenja zadrži kontakte s braćom, sestrama i drugim rođacima. Također, valja imati na umu da neka djeca ne žele biti posvojena te je njihovo mišljenje potrebno prihvatiti, kao i mišljenje braće i sestara koji se ne žele razdvajati, a za koje nije moguće pronaći posvojiteljsku obitelj koja bi ih zajedno posvojila.

[23] Inicijativa za uvođenjem Priznanja „Zvone" potekla je od Obrta za savjetovanje i obrazovanje SUKUS i dodjeljuje se odgajateljima u sustavu alternativne skrbi za djecu, u znak zahvalnosti i vrednovanja osobitog doprinosa životima djece i mladih. Priznanje je uvedeno u znak sjećanja na pok. Zvonimira Tonšetića i njegov znatni doprinos u neposrednom radu s djecom u alternativnoj skrbi.

Neka od djece, iako se u institucijama nalaze godinama, pretpostavke za posvojenje ostvarila su u trenutku kada se zbog dobi već nalaze u kategoriji „teže posvojive djece". Razlozi za to nalaze se u zakašnjelom postupanju sustava socijalne skrbi, koji nije pravodobno prepoznao zanemarujuće ponašanje roditelja i njihov nedostatni kapacitet za ponovno preuzimanje skrbi o djetetu, ali i u dugotrajnom, višegodišnjem sudskom postupku, pri čemu je očito da ovim sustavima nije bila u fokusu zaštita najboljeg interesa djece.

Pratili smo i problem **Obiteljskog centra Dubrovačko-neretvanske županije**, koji je jedini u RH ustrojen kao odjel CZSS-a i čija je opstojnost donošenjem novog *Zakona o socijalnoj skrbi* dovedena u pitanje. S obzirom na to da se obiteljski centar nalazi u prostoru CZSS-a Dubrovnik, upitno je kako to utječe na učinkovitost savjetodavnog i tretmanskog rada. Pitanje prostora obiteljskog centra i dalje nije riješeno.

Zaključno valja istaknuti da je u 2021. znatno povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u ustanovama. To također ukazuje na nužnost da se obiteljima s djecom osiguraju kvalitetnije i učinkovitije usluge podrške, ali i da se žurno krene s promocijom udomiteljstva na lokalnoj razini. Željeno povećanje broja udomiteljskih obitelji zahtijeva dodatni angažman CZSS-a u pružanju pomoći i podrške udomiteljskim obiteljima i djeci, kao i bolju međusektorsku povezanost.

Sveukupno gledano, poteškoće s kojima se susreće sustav socijalne skrbi u odnosu na djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i poteškoće s kojima se susreću udomiteljske obitelji, iste su kao prijašnjih godina, ali još izraženije.

2.1.3.2 Uzdržavanje

Uzdržavanje je djetetovo egzistencijalno pravo, a njegovo plaćanje predstavlja roditeljsku obvezu, koje se radno sposobni roditelj ne može osloboditi. Unatoč zakonom propisanim mehanizmima zaštite, neka djeca ostaju bez uzdržavanja od strane roditelja s kojim ne stanuju.

Tijekom 2021. primili smo ukupno 43 pisana upita i pritužbe (za usporedbu, u 2020. i 2019. bilo ih je po 32). Najveći broj pritužbi odnosio se na ovršni postupak (17), po šest pritužbi vezano je uz parnični i kazneni postupak, po pet ih se odnosilo na upite o pravu na uzdržavanje i načinima ostvarivanja uzdržavanja te na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja pred CZSS-om, dok su se četiri pritužbe odnosile na postupak za ostvarivanje prekogranične naplate uzdržavanja.

Pisane pritužbe odnosile su se na zaštitu prava i interesa 75 djece. U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke (26), a manje su nam se obraćali očevi (6) i institucije (5). Tri slučaja pratili smo na vlastitu inicijativu, a zabilježeno je po jedno obraćanje bake, djeda i ostalih. Tijekom godine zabilježili smo i 35 usmenih obraćanja stranaka, telefonom ili dolaskom u Ured, koja su se odnosila na ovu problematiku.

Neki prijavitelji obratili su nam se prije pokretanja postupaka i raspitivali se o proceduri, no većina se javila ogorčena nefunkcioniranjem sustava zaštite prava djece, u situacijama kada su već iscrpili sve pravne mogućnosti, a da nisu uspjeli ostvariti uzdržavanje za dijete. Sve koji su nam se obraćali za savjet, upućivali smo na mogućnosti zaštite djetetovog prava na uzdržavanje koje propisuje *Obiteljski zakon* i drugi propisi, primjerice, na mogućnost podnošenja zahtjeva da sud regulira uzdržavanje privremenom mjerom, sklapanje nagodbe, isticanje zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, namirenje tražbina kroz ovršni postupak, podnošenja kaznene prijave, podnošenje zahtjeva radi ostvarivanja prava na privremeno uzdržavanje, ostvarenje uzdržavanja iz inozemstva ili na mogućnost pokretanja parničnoga postupka u kojem bi se utvrdila obveza uzdržavanja baki i djedu, maćehi ili očuhu. Stranke smo redovito upućivali i na mogućnost korištenja besplatne pravne pomoći, te na mogućnost obraćanja Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK), koja na inicijativu pravobraniteljice za djecu besplatno pruža ovu vrstu pomoći od 2007. godine.

> *Prema podacima o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima uzdržavanja maloljetnog djeteta u periodu od 1. siječnja do 31. prosinca 2021., HOK je zaprimio 41 molbu za imenovanje punomoćnika za zastupanje bez prava na nagradu, od kojih je imenovanjem punomoćnika riješeno 39 predmeta. U jednom predmetu podnositelj nije dostavio traženu dokumentaciju, a jedna molba je odbijena jer je utvrđeno da je podnositelju molbe HOK već imenovao punomoćnika za zastupanje u istom postupku. I dalje je zamjetan pad broja slučajeva obraćanja HOK-u. (Za usporedbu, HOK je zabilježio 204 zamolbe u 2015. godini, 116 u 2016., 78 u 2017., 76 u 2018., 50 u 2019., te 62 zamolbe u 2020.)*

Iz pritužbi građana je vidljivo njihovo ogorčenje prvenstveno manipulativnim postupcima roditelja neplatiše, ali i funkcioniranjem sustava zaštite prava i interesa djece, pri čemu iznose primjedbe na rad pojedinih institucija (sudova, CZSS-a, Fine, MRMSOSP-a) ili sustava u cjelini.

U pritužbama koje se odnose na **parnični postupak** stranke uglavnom ukazuju na nezadovoljstvo dugotrajnošću i ishodom toga postupaka.

Na vlastitu inicijativu pratili smo ishod sudskog postupka u slučaju koji nam je poznat iz prijašnjih godina, a u kojem je maloljetno dijete ponovno tužilo radno nesposobnog roditelja za uzdržavanje. I ovoga puta sud je odbio djetetov tužbeni zahtjev, uz obrazloženje kako je tijekom postupka utvrđeno da tuženik nije radno sposoban te da se on može osloboditi dužnosti uzdržavanja maloljetnog djeteta[24]. U takvoj situaciji djeca trajno ostaju ne samo bez uzdržavanja od strane roditelja, već i bez mogućnosti dobivanja privremenog uzdržavanja koje isplaćuje CZSS.

U sličnoj nezavidnoj situaciji nalaze se i djeca umrlih roditelja koja zbog nedostatka mirovinskog staža umrlog roditelja ostaju bez obiteljske mirovine, a koja bi im u naravi služila kao zamjena za izgubljeno uzdržavanje. Na potrebu zaštite ove grupe djece ukazali smo u prosincu 2020. MRMSOSP-u i Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM), uz preporuku, upozorenje i inicijativu za dopunu propisa, ali ta naša inicijativa nije prihvaćena.

Osim roditelja koji pokušavaju na sve načine ostvariti djetetovo pravo na uzdržavanje, u nekim slučajevima javljaju nam se i obveznici uzdržavanja, primjerice, zato što smatraju da drugi roditelj ne postupa odgovorno sa sredstvima ili da bi postojeću odluku trebalo mijenjati zbog promjene životnih okolnosti.

Prema *Zakonu o privremenom uzdržavanju* CZSS ima ovlasti isplaćivati **privremeno uzdržavanje** u slučajevima kada su za to ispunjeni zakonski uvjeti. Općenito, najveće zamjerke ovoj novčanoj potpori su to što je nedovoljna, jer iznosi 50 % zakonskog minimuma uzdržavanja, te vremenski ograničena na samo tri godine. Jednom kada istekne maksimalni period korištenja ovog prava, djeca koja na druge načine (kroz ovršni ili kazneni postupak) ne uspiju namiriti dospjela, a neisplaćena sredstva na ime uzdržavanja, ostaju i bez pomoći države. U 2021. zaprimljeno je pet pritužbi vezano uz pravo na privremeno uzdržavanje, a osim na visinu i trajanje, dio njih se sadržajno odnosio na dinamiku isplate sredstava privremenog uzdržavanja.

> *Prema zadnjem dostupnom izvješću MRMSOSP-a, u 2020. je doneseno 1098 odluka o privremenom uzdržavanju, dok ih je godinu ranije bilo 1293. Također, saznaje se da se u 2020. postupalo u 86 slučajeva po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu.*

U postupcima **prekogranične naplate uzdržavanja**, u situaciji kada roditelj neplatiša stanuje u inozemstvu, stranke nam se najčešće pritužuju na nedostatak informacija o stanju postupaka koje pokreću radi naplate alimentacije u inozemstvu, te općenito na dugotrajnost i neučinkovitost postupaka vezanih uz zaštitu interesa djeteta.

Najzastupljenije su pritužbe na **ovršni postupak**, a one se uglavnom odnose na: dugotrajnost ovršnog postupka zbog čega raste dug na ime uzdržavanja djeteta, nedostatak sredstava na računima obveznika uzdržavanja, utjecaj ovrhe (za uzdržavanje djece iz ranijeg braka) na djecu koja s obveznikom uzdržavanja žive u kućanstvu, vraćanje osnove za plaćanje zbog toga što ne sadrži podatke potrebne za izvršenje[25], učinak odluke suda kojom je pljenidba i prijenos novčanih sredstava na temelju pravomoćne presude proglašena nedopuštenom, povredu prava prvenstva naplate uzdržavanja za djecu (u konkretnom slučaju u odnosu na porezni dug), postupke poslodavca, te namjerne uplate iznosa uzdržavanja na blokirani račun roditelja.

Reagirali smo na slučaj u kojem je djetetu odbijen zahtjev za sekundarnu pravnu pomoć koju je tražio radi ponovnog pokretanja ovršnog postupka za naplatu uzdržavanja od majke. Kako dječak još nije ostvario uzdržavanje od svoje majke u punom iznosu, oca smo uputili da razmotri alternativne mogućnosti zaštite (eventualno pokretanje ovršnog postupka uz promjenu predmeta ovrhe), s uputom da za pravne savjete i zastupanje u postupcima koji se tiču uzdržavanja uvijek ima osiguranu besplatnu pravnu pomoć odvjetnika. Međutim

[24] *Obiteljski zakon*, članak 288. (1) Roditelji su prvi dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete. Radno sposoban roditelj ne može se osloboditi dužnosti uzdržavanja maloljetnog djeteta.

[25] Majka nam se pritužila na postupak Fine koja je vratila osnovu za plaćanje zato što podaci o ovršeniku iz presude kojom je utvrđena njegova obveza uzdržavanja nisu bili istovjetni podacima o ovršeniku kojim je raspolagala Fina, a razlika se svodila na crticu između imena ovršenika.

nadležni županijski odjel odbio je njegov zahtjev za besplatnu pravnu pomoć, uz obrazloženje da u konkretnom slučaju ima mjesta primjeni odredbe o obijesnom parničenju. Pozvali su se i na načelo *ne bis in idem* (ne dvaput o istom). Obratili smo se MPU-u s preporukom za ujednačavanje prakse i zaštitu interesa djece koja traže besplatnu pravnu pomoć radi pokretanja ovršnih postupaka[26].

I u protekloj godini pratili smo jedan slučaj u kojemu je obveznik uzdržavanja, i nakon obavijesti o otvaranju posebnog zaštićenog računa, iznos uzdržavanja za dijete i dalje uplaćivao na blokirani račun roditelja koji stanuje s djetetom, nakon čega bi sredstva bila zaplijenjena i prenesena u korist drugog ovrhovoditelja, a sve na štetu djeteta kome su ova sredstva bila namijenjena. U konkretnom slučaju majka je podnijela kaznenu prijavu koju je nadležni ODO odbacio. Saznajemo da je majka preuzela progon te da je sud potvrdio optužnicu.

Šest obraćanja stranaka odnosilo se na **kazneni postupak**, najčešće uz pritužbe na njegovu dugotrajnost i neučinkovitost.

> *… Rastali smo se prije 8 godina. U tom periodu socijalna služba prijavila ga je jednom, a ja dva puta. Sva tri puta državno odvjetništvo me odbilo s obrazloženjem kako ipak nešto uplaćuje. Otac živi luksuznim životom, otvara firme na tuđa imena, prijavi se na minimalac, a svojoj djeci dužan je preko 150.000 kn koje se ovrhom ne mogu naplatiti jer nema ništa na sebe i ima minimalnu plaću. Netko ga je uputio kako sustav funkcionira jer uvijek pazi da ne prođe period duži od 3 mjeseca bez uplate bilo kojeg iznosa. … ... ima mogućnosti i sredstva, ali ih skriva i prikazuje se u neimaštini, te je dobro upućen u rupe u zakonu dok mu institucije to sve dozvoljavaju…* (Iz pisma majke)

Iz više slučajeva koje smo pratili zamjetna je praksa ODO koji svojim rješenjima odbacuju kaznene prijave protiv neplatiša uzdržavanja zbog povrede dužnosti uzdržavanja. Većini slučajeva je zajedničko to što su obveznici uzdržavanja radno sposobni i što su povremeno po slobodnoj procjeni uplaćivali dio uzdržavanja.

Praksa potvrđuje da se široko tumači odredba *Kaznenog zakona* prema kojoj nema kaznenog djela ako počinitelj dokaže da iz opravdanih razloga nije bio u mogućnosti plaćati uzdržavanje, te da do odbačaja kaznenih prijava olako dolazi u slučaju da obveznik povremeno nešto uplati ili ako je nezaposlen. ODO u takvim slučajevima utvrđuje da, iako postoji dug za uzdržavanje, nisu ostvarena bitna obilježja prijavljenog kaznenog djela, jer ne proizlazi trajno negativan stav okrivljenika prema obvezi uzdržavanja. U nekim slučajevima roditelji, obeshrabreni takvim stavom ODO-a te financijski i emocionalno iscrpljeni, odustaju od kaznenog progona pa neizvršavanje obveze prema djetetu ostane nesankcionirano.

> *Prema podacima MUP-a, u 2021. godini prijavljeno je 552 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja, od kojih je 395 na štetu djece do 14 godina, a 157 na štetu djece od 14 do 18 godina (za usporedbu, u 2020. prijavljeno je 436 takvih kaznenih djela, a u 2019. godini 569). Tim je kaznenim djelom u 2021. godini oštećeno ukupno 923 djece.*

U situacijama kad je obveznik uzdržavanja proglašen krivim za počinjenje kaznenog djela povrede dužnosti uzdržavanja, primamo pritužbe koje se odnose na daljnje kršenje obveza ili nedonošenje presude za opoziv uvjetne osude. I u prijašnjim izvješćima problematizirali smo svrhovitost sankcioniranja neplatiša uzdržavanja zatvorskim kaznama jer, osim što ne utječe izravno na ostvarivanje prava na uzdržavanje, u konačnici dodatno otežava poziciju djece zbog teže mogućnosti zaposlenja obveznika uzdržavanja po odsluženju zatvorske kazne. Rješenje i dalje vidimo u češćem korištenju alternativnih zakonskih mogućnosti, primjerice, izricanju posebnih obveza uz uvjetnu osudu (ispunjavanje obveze uzdržavanja uz stručnu pomoć nadležnog tijela za probaciju), kumulativno uz njihovu dosljednu i pravovremenu provedbu.

Prema Izvješću o radu probacijske službe za 2020. godinu (iz rujna 2021.) u predmetima zaprimljenim u 2020. godini, od ukupnog broja posebnih obveza uz uvjetnu osudu (297) najvećim dijelom je izricano ispunjavanje obveze uzdržavanja (57,6 %) i obveza popravljanja štete počinjene kaznenim djelom (23,9 %), što je u skladu s vrstom kaznenih djela zbog kojih se najčešće i izriče uvjetna osuda sa zaštitnim nadzorom i/ili posebnim obvezama i/ili sigurnosnim mjerama.

[26] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

Temeljem rješenja državnog odvjetnika, u predmetima zaprimljenim tijekom 2020. izrečeno je osam obveza isplate dospjelog zakonskog uzdržavanja i urednog plaćanja dospjelih obveza.

Iako je broj pritužbi zbog povreda djetetovog prava na uzdržavanje manji u odnosu na prethodne godine, problemi s kojima se djeca i roditelji suočavaju u pokušaju ostvarivanja ovoga prava i dalje su isti. Zapreke na koje nailaze i neučinkoviti odgovor sustava zaštite prava i interesa djece stranke doživljavaju kao „borbu s vjetrenjačama". Vjerujemo da je besplatna pravna pomoć, koja je osigurana u parničnim, ovršnim i upravnim postupcima vezanim uz uzdržavanje djece, pridonijela bržem i učinkovitijem rješavanju nekih postupaka, međutim, postojeći problemi potvrđuju potrebu izmjena i dopuna propisa koji se odnose na uzdržavanje djece.

Nužna je i daljnja edukacija i senzibilizacija stručnih radnika različitih institucija, kao i odlučnije postupanje, uz fokus na djetetu i njegovim potrebama, prilikom utvrđivanja kaznene odgovornosti obveznika uzdržavanja. Pomoć države u vidu privremenog uzdržavanja u onim slučajevima u kojima djeca na nijedan drugi način ne uspijevaju namiriti svoja zakonska potraživanja, zbog neuspjele ovrhe ili neefikasnih sankcija u kaznenom postupku, nedostatna je i vremenski ograničena. Očekuje se dodatni angažman na zaštiti interesa djece radno nesposobnih roditelja i druge djeca koja trajno ostaju bez sredstava za uzdržavanje.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano ulagati u sustav koji se bavi zaštitom djece i poticati međuresornu suradnju.
- Osigurati dostupnost stručnjaka mentalnog zdravlja te ustrojiti mobilne timove stručnjaka mentalnog zdravlja koji će kontinuirano pružati usluge u zajednici.
- Sve sudionike u postupku educirati o ostvarivanju prava djeteta na sudjelovanje/participaciju u upravnim i sudskim postupcima.
- Sustavno poticati kvalitetno udomiteljstvo, te standardizirati edukaciju udomitelja i pružanje podrške udomiteljskim obiteljima, kao i podrške djeci i njihovim roditeljima.
- U postupku posvojenja sustavno poticati multidisciplinarnu stručnu procjenu potreba djeteta, s ciljem pronalaženja posvojitelja koji će na najbolji način odgovoriti potrebama djeteta.
- Izmjenama propisa unaprijediti položaj djece ovrhovoditelja u postupcima radi ostvarenja uzdržavanja (i drugih potraživanja u korist djece) vezano uz rokove i troškove postupka, određivanje prioriteta u naplati uzdržavanja, te razmjernog namirenja više djece ovrhovoditelja.
- Izmijeniti *Zakon o privremenom uzdržavanju* te osigurati bolju zaštitu djece u odnosu na visinu i trajanje isplate privremenog uzdržavanja.
- Pristupiti sustavnom rješavanju teškoća na koje nailaze djeca koja zbog specifičnih životnih situacija trajno ili na duži rok ostaju bez doprinosa roditelja za uzdržavanje.
- Informirati i poučiti roditelje o njihovim pravima i obvezama, te mogućnostima zaštite djetetovog prava na uzdržavanje.

2.1.4 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA I ZANEMARIVANJA

Prema *podacima MUP-a u 2021. počinjeno je 4946 kaznenih djela na štetu djece, od čega je 3004 na štetu djece do 14 godina, a 1942 na štetu djece od 14 do 18 godina. U odnosu na prošlu godinu, zabilježen je porast kaznenih djela na štetu djece za 16 % (za 683 kaznenih djela). Evidentirano je 5106 oštećene djece kaznenim djelima što je u odnosu na 2020. porast od 730 djece ili 16,7 %. Protiv života i tijela djece zabilježeno je 318 kaznenih djela, od toga dva pokušaja ubojstva i tri teška ubojstva djeteta mlađeg od 14 godina. Zabilježeno je i pet kaznenih djela teškog ubojstva u pokušaju. Evidentirano je i 247 kaznenih djela nanošenja tjelesnih ozljeda, 47 teških tjelesnih ozljeda i jedno kazneno djelo osobito teških ozljeda.*

U 2021. evidentirano je i povećanje broja maloljetnika i mlađih punoljetnika koji su počinili vršnjačko nasilje i kaznena djela na štetu maloljetnih osoba. Evidentirano je 298 počinitelja, dok je u 2020. evidentirano njih 268. Muških počinitelja bilo je 264, a ženskih 34. Najveći broj kaznenih djela počinili su maloljetnici u dobi od 14 do 18 godina, njih 159, a najčešće počinjena kaznena djela su ona protiv života i tijela i kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Tijekom 2021. godine primili smo 269 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci, što je za 30 više nego u 2020. Nasilju i zanemarivanju bilo je izloženo ukupno 448 djece i 19 grupa djece. Od toga se 198 prijava odnosilo na nasilje (329 djece i 17 grupa), a 71 prijava na zanemarivanje (119 djece i dvije grupe). Osim navedenih, primili smo i 54 prijave koje se odnose na spolno iskorištavanje i zloupotrebu djece, a o tome opširnije izvješćujemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*

Prijave nasilja i zanemarivanja 2016. – 2021.

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Nasilje u obitelji	68	61	62	97	76	76
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	79	90	68	82	55	51
Nasilje u drugim ustanovama	8	11	10	6	6	6
Ostalo nasilje	42	41	39	23	38	65
Zanemarivanje	75	82	54	73	64	71
UKUPNO	**272**	**285**	**233**	**281**	**239**	**269**

Najveći broj prijava (76) odnosi se na nasilje u obitelji, zatim na ostalo nasilje na drugim mjestima i internetu (65), a zatim slijedi nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama (51). Na zanemarivanje u obitelji odnosi se 70 prijava, a jedna prijava se odnosi na zanemarivanje u ustanovi socijalne skrbi. Na nasilje u drugim ustanovama odnosi se šest prijava. Primili smo i 118 telefonskih poziva zbog nasilja nad djecom te 39 zbog zanemarivanja djece.

Prijave su najčešće podnosili roditelji (143), majke u 87 slučajeva, očevi u 47, a zajedno u devet slučajeva. Institucije su podnijele prijave u 43 slučaja, a dijete nam se osobno obratilo u jednom slučaju. Prijavitelji su i bake i djedovi, susjedi, rođaci, braća, sestre te ostali. Primili smo i 14 anonimnih prijava, a u 19 slučajeva prijave nadležnim tijelima uputili smo na vlastitu inicijativu, na temelju objava u medijima.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Proteklo razdoblje, koje je bilo obilježeno **pandemijom** koronavirusa i krizom izazvanom potresima, pred djecu i roditelje postavilo je niz izazova. Ograničavanje fizičkih i socijalnih kontakata, čija je svrha bila zaštititi ljude i povećati sigurnost ostankom kod kuće, dovelo je do „zarobljenosti" u vlastitim domovima. Izloženost stresu zbog izoliranosti, strah zbog nesigurnosti posla i financijskih problema, kao i prekomjerna konzumacija alkohola i opojnih sredstava doveli su do rasta broja slučajeva obiteljskoga nasilja, te zlostavljanja i zanemarivanja djece. Obiteljsko nasilje teško pogađa djecu ne samo kad je ono usmjereno prema njima, već i u slučajevima kada djeca svjedoče nasilju među odraslima.

> Prema *podacima MUP-a, tijekom 2021. evidentirano je 4946 kaznenih djela počinjenih na štetu djece, što je povećanje za 683 kaznena djela ili 16 %. Kaznena djela počinjena su na štetu 5106 djece, od čega 3093 u dobi do 14 godina, 1025 u dobi od 14-16 godina i 988 djece u dobi od 16-18 godina. Promatrajući po vrstama kaznenih djela, tijekom 2021. godine najveći broj djece (3110) oštećeno je kaznenim djelima protiv braka, obitelji i djece, i to kaznenim djelima Povreda djetetovih prava (2340 djece) i Povreda dužnosti uzdržavanja (923 djece). Uvidom u Operativnu evidenciju prekršaja Informacijskog sustava MUP-a utvrđeno je da su tijekom 2021. počinjeni prekršaji po članku 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji nad ukupno 9588 osoba. Među njima je evidentirano 1345 djece, odnosno osoba mlađih od 18 godina, od kojih 665 muškog i 680 ženskog spola.*
>
> *Zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji u 2021. godini prekršajno je prijavljeno 8368 osoba (za 2 % manje nego u 2020. godine kad je prekršajno prijavljeno 8539 osoba), od toga 6402 osobe muškog i 1966 osoba ženskog spola. Evidentirano je ukupno 1620 recidivista prekršajnog djela nasilja u obitelji, što je za 12,34 % manje nego u 2020., kad je prekršajno prijavljeno 1848 osoba.*

Tijekom 2021. primili smo 76 prijava kršenja dječjih prava zbog nasilja u obitelji, što je jednak broj kao i u 2020. godini. Broj prijava koje prima naš Ured nije stvarni pokazatelj razmjera ovoga problema jer građani uglavnom znaju da slučajeve obiteljskog nasilja trebaju prijaviti policiji. Statistički podaci policije, nažalost,

ukazuju na porast nasilja kao posljedice jako izmijenjenih uvjeta života uslijed pandemije Covida-19, potresa i ekonomske krize.

Pretpostavljamo da su porastu prijava pridonijele i MUP-ova kampanja protiv nasilja nad djecom u obitelji, te druge inicijative civilnoga društva, koje su stale u obranu žrtava nasilja te svojim djelovanjem utjecale na promjene društvenog promišljanja ukazujući na nedopustivost obiteljskoga nasilja. No, i dalje valja imati na umu da se brojni slučajevi nasilja u obitelji ne prijavljuju – zbog straha, srama, nepovjerenja u sustav, ali i neprepoznavanja da određena ponašanja predstavljaju nasilje.

U jednu od takvih kampanja MUP-a, na poziv Odjela za prevenciju Policijske uprave splitsko-dalmatinske uključio se i naš Ured, s ciljem podizanja svijesti o štetnosti svakog oblika nasilja nad djecom i važnosti njegovog prijavljivanja. Uključili smo se na način da smo zajedno s djelatnicima policijske uprave osmislili plakate s preventivno-promotivnim porukama koji su postavljeni u čekaonicama ambulanti Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije u Splitu, Solinu, Trogiru, Sinju i Trilju.

Od 76 prijava koje se odnose na 146 djece, najčešći prijavitelji bili su roditelji, u 21 slučaju majke, a u 12 očevi, u 10 slučajeva prijavu su podnijele institucije (CZSS, vrtić, škola i drugi pravobraniteljski uredi), devet prijava podnijeli su ostali, a u osam slučajeva postupali smo na vlastitu inicijativu. Dijete nam se osobno obratilo u jednom slučaju. Preostalih 15 prijava uputili su djetetovi rođaci, bake i djedovi, braća, susjedi te anonimne osobe.

Zabilježili smo i 50 telefonskih obraćanja u kojima su se stranke raspitivale o mogućnostima zaštite djece od nasilja, pritužujući se na ponašanje drugog roditelja ili bliskog rođaka (najčešće bake ili djeda), ali i na postupanja djelatnika CZSS-a. Pritom se najčešće ističu pritužbe na nedostatak senzibiliteta pojedinih stručnih radnika, pristranost u odnosu na drugog roditelja te neučinkovitost i sporost u postupanju. Bilo je i pritužbi na postupanje policije zbog izjednačavanja odgovornosti žrtve i počinitelja nasilja. Roditelje smo informirali o nadležnostima koje proizlaze iz važećih propisa i *Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* te ih upućivali na obraćanje institucijama koje su nadležne, ovisno o okolnostima konkretnoga slučaja.

Vrsta nasilja u obitelji – prijave i broj djece u 2021.

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	17	37
Tjelesno kažnjavanje	3	5
Psihičko nasilje	26	44
Seksualno nasilje	7	12
Višestruko nasilje	23	48
UKUPNO	**76**	**146**

Nažalost, u 2021. suočili smo se s više tragičnih slučajeva u kojima su roditelji nasiljem i nemarom prouzročili smrt svoje djece ili su namjerno počinili okrutno ubojstvo vlastite djece. Ti slučajevi iznova su potaknuli ozbiljno i duboko propitivanje učinkovitosti sustava zaštite djece od nasilja u našem društvu. Situacije zlostavljajućeg i zanemarujućeg ponašanja roditelja prema djeci nužno zahtijevaju da društvo žurno intervenira i zaštiti djecu. No, praksa pokazuje da u nekim takvim situacijama i društvo i stručnjaci imaju previsoku toleranciju na loša ponašanja roditelja prema djeci. Događa se da roditeljima predugo daj reviše vodimo računa o „pravu roditelja na djecu", ne misleći dovoljno na prava djece na život bez nasilja. Postavlja se pitanje gdje je granica roditeljskih prava.

Upravo jedan takav slučaj potresao je cjelokupnu javnost te potaknuo reakcije velikog broja institucija i pojedinaca koji se bave djecom i dječjim pravima, medija te cjelokupne javnosti. Javno se problematizirala učinkovitost sustava zaštite dječjih prava te kapacitet i sposobnost sustava i pojedinaca u njemu da na vrijeme prepoznaju i preveniraju rizike koji su, nažalost, doveli do smrtnog stradanja djeteta. U ovom slučaju posebno su mučan dojam ostavile izjave stručnih djelatnika raznih institucija koji navode da su poduzimane sve potrebne radnje – a djeteta više nema. Ovakav ishod dodatno je narušio povjerenje u sustav socijalne skrbi i još jednom potvrdio da mu je nužna žurna reforma.

No, važno je istaknuti da u cilju zaštite djece cijela zajednica mora funkcionirati kao zaštitna mreža za djecu. Svi sustavi s kojima dijete dolazi u doticaj – zdravstvo, obrazovanje, pravosuđe, policija, socijalna skrb i drugi – trebaju prvenstveno štititi najbolji interes djeteta. Pritom su posebno važne institucije koje obuhvaćaju gotovo svu djecu: domovi zdravlja, dječji vrtići i škole, jer to su mjesta na kojima stručnjaci mogu uočiti znakove koji ukazuju na moguće zanemarivanje ili zlostavljanje te na vrijeme intervenirati, obavijestiti socijalne službe i zaštititi dijete. Ta mjesta ujedno moraju biti temelj prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece, mjesta na kojem će pomoć i podršku dobiti i djeca, ali i roditelji.

U prevenciji zlostavljanja djece vrlo važnu ulogu imaju i **mediji**, koji znatno mogu pridonijeti podizanju svjesnosti o važnosti i mogućnostima zaštite djece od nasilja, uz nužan oprez i zaštitu identiteta djece prilikom izvještavanja o nasilju. Posebna osjetljivost i odgovornost medija nužna je u slučajevima seksualnog zlostavljanja i smrtnog stradavanja djece. To je ujedno i dio preporuke koju smo uputili medijima u povodu 19. studenoga, **Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece**.

Najveći broj prijava nasilja u obitelji, koje smo primili u 2021., odnosi se na **psihičko nasilje** nad djecom. U više slučajeva riječ je o izlaganju djeteta razvojno neprimjerenim informacijama, opterećivanju obiteljskom situacijom kroz izravni ili neizravni pritisak, situacijama u kojima razvedeni roditelji koji nisu razriješili partnerske odnose svojim postupcima dovode dijete u konflikt lojalnosti namećući im emocionalno breme. Različiti odgojni stavovi i načini rješavanja problema također su izvor nesuglasica roditelja, te su česte prijave u kojima roditelj, koji ne stanuje s djetetom, prijavljuje „stroža" ponašanja drugog roditelja kao zlostavljajuća. Dio takvih prijava za nasilje u konačnici se pokaže neutemeljenima.

Praćenjem prijava uočavamo da djelatnici CZSS-a sve češće prepoznaju **manipulativna ponašanja** roditelja i drugih članova obitelji i njihov negativan utjecaj na dijete, opravdano ih tretiraju kao nasilje nad djetetom i izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje predviđa *Obiteljski zakon* (upozorenje na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te mjera intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu) u cilju pružanja pomoći roditelju u usvajanju roditeljskih kompetencija, te poboljšanja komunikacije s drugim roditeljem i s djetetom. No, i dalje je prisutan problem u CZSS-ima na izoliranim područjima zbog nemogućnosti pronalaženja voditelja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Značajan je i broj neutemeljenih prijava, koje su često rezultat međusobnog optuživanja roditelja tijekom sudskog postupka donošenja odluke s kojim će roditeljem dijete nastaviti stanovati nakon razvoda, ili su potaknute narušenim odnosima unutar šire obitelji (baka, djed, braća i sestre) te narušenim susjedskim odnosima. Dio prijava nasilja odnosio se na **sukobe među partnerima kojima su svjedočila djeca**, što je rezultiralo postupanjem nadležnih institucija usmjerenom zaštiti prava djeteta i sankcioniranju zlostavljajućeg ponašanja roditelja. Dio djece je zbog prijašnjeg neprimjerenog i nasilnog ponašanja drugog roditelja iskazivao otpor prema daljnjim kontaktima s nasilnim roditeljem.

Javljali su nam se majke i očevi čijim su partnerima, počiniteljima nasilja, izricane zaštitne mjere (zabrana približavanja, zabrana uspostavljanja i održavanja izravne i neizravne veze, te udaljavanje iz doma), ali su ih oni kršili opravdavajući se sudski reguliranim osobnim odnosima s djecom. U tim smo slučajevima prijavitelje upućivali na obraćanje sudovima i CZSS-ima. Bilo je slučajeva u kojima su roditelji dogovorno kršili zaštitne mjere uspostavljajući ponovno partnerske odnose, a Uredu su se obraćali nezadovoljni postupanjima CZSS-a.Prijavljivani su nam i slučajevi u kojima su djeca svjedočila nasilju u vrijeme preuzimanja, odnosno vraćanja sa susreta s drugim roditeljem, te bakom ili djedom, čak i u službenim prostorijama CZSS-a.

Dio prijava nasilja u obitelji primamo od odgojno-obrazovnih institucija, što govori o prepoznavanju obveze prijavljivanja sumnje na nasilno ponašanje prema djeci u obitelji. No, problem neprijavljivanja obiteljskog nasilja i dalje postoji, na što se naročito žale CZSS-i u manjim sredinama, u kojima se mještani, zbog međusobnih poznanstava i rodbinskih veza, teže odlučuju na prijave nasilja i zanemarivanja. Stoga se ponekad nasilje prijavljuje kasno, kad problemi u obitelji eskaliraju do te mjere da i dijete preuzme nasilne obrasce ponašanja i samo postane počinitelj nasilja prema članovima obitelji i/ili vršnjacima u školi.

Prijave nasilja i zanemarivanja skrbi o djeci koje su nam uputili susjedi prosljeđujemo na nadležno postupanje CZSS-u i policiji. Neke od njih pokazale su se neutemeljenima, dok su neke rezultirale izricanjem mjera za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta. To ukazuje na važnost razvijanja građanske odgovornosti i svijesti o obvezi prijavljivanja sumnje na nasilje ili zanemarivanje brige o djetetu.

O prijavama **seksualnog nasilja** nad djecom u obitelji pišemo u poglavlju *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Primili smo tri prijave **tjelesnog kažnjavanja** djece u obitelji, koje se odnose na petero djece. Neki roditelji i dalje primjenjuju tjelesno kažnjavanje kao metodu discipliniranja, iako se ono, kao i drugi ponižavajući postupci prema djeci, smatra nasiljem u obitelji te podliježe sankcijama. Kako bi roditelji osvijestili štetne posljedice takvog postupanja te usvojili prihvatljive metode odgoja potrebno im je osigurati široko dostupnu pomoć i podrška u odgoju, kroz savjetovališta, radionice, grupe podrške – u vrtiću, školi, domu zdravlja i drugdje, ali i kroz medije, koji mogu pomoći objavljujući savjete stručnjaka o odgoju i razvoju te o zaštiti zdravlja i sigurnosti djeteta.

O **zanemarivanju skrbi** o djeci u obitelji zaprimili smo 70 prijava, od kojih se najveći broj (46) odnosio na sveobuhvatno zanemarivanje (zdravlja, školovanja i odgoja zajedno). Slijede prijave zanemarivanja odgoja (10), zdravlja (7), školovanja (3), prava na igru i slobodno vrijeme i ostalog (4). U pozadini većine prijava roditelja nalaze se obiteljski konflikti i neriješeni partnerski odnosi, kojima je najčešće cilj drugog roditelja prikazati kao nekompetentnog i zanemarujućeg u skrbi o djetetu. Ovisno o sadržaju, prijave smo prosljeđivali CZSS-u i policiji, a podnositelje upućivali u načine reguliranja odnosa u obitelji. Pojedine prijave o zanemarivanju skrbi o zdravlju djeteta rezultirale su postupanjima CZSS-a kroz određivanje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta.

Kao i prijašnjih godina, dječji vrtići i škole obraćaju nam se s prijavama o zanemarivanju zdravlja, odgoja i obrazovanja djeteta kroz prijave o neredovitom pohađanju vrtića/nastave, o higijenskoj zapuštenosti djeteta, neispunjavanju školskih obveza kao i o nesuradnji roditelja sa školom.

Roditeljski konflikti i sporovi oko izvršavanja roditeljske skrbi u određenim slučajevima također za posljedicu imaju zanemarivanje djetetovih obrazovnih prava. Događa se da djeca zbog trajanja takvih postupaka mjesecima ne pohađaju nastavu ili putuju u udaljene škole (do 50 km) zbog čega smo u nekoliko slučajeva pravosudnim tijelima ukazali na potrebu žurnog donošenja meritorne sudske odluke.

Iako je na razini države prepoznata važnost sveobuhvatnog djelovanja na prevenciji nasilja i zanemarivanja djece u obitelji, nužno je kroz edukativne kampanje i preventivne aktivnosti i dalje osvještavati javnost o neprihvatljivosti nasilja nad djecom te ohrabrivati prijavljivanje svakog nasilja, kao i sumnje da je dijete izloženo nasilju. U svakom slučaju u kojem postoji sumnja da se dijete nalazi u rizičnom okruženju, potrebno je provesti sveobuhvatnu procjenu obitelji, te žurno započeti s provođenjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta. Nužno je osigurati uvjete za provedbu propisa o zaštiti djece od nasilja, dovoljan broj educiranih stručnjaka za rad s djecom, kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja, te pravovremeno i primjereno sankcionirati počinitelje nasilja nad djecom.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Od 51 prijave za nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, pet se odnosi na nasilje u dječjem vrtiću (dvije prijave za nasilje odgojitelja, a tri za nasilje među djecom). Za nasilje u osnovnoj i srednjoj školi primili smo 46 prijava, od čega se 40 odnosi na vršnjačko nasilje. U četiri slučaja riječ je o nasilju učitelja, a u dva o nasilju roditelja počinjenom u školi.

Najviše prijava podnijeli su roditelji (34), te djelatnici institucija, najčešće odgojno-obrazovnih (13). U vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama zabilježili smo i 38 telefonskih savjetovanja.

Prijave nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u 2021.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	3	2	5
Škole	40	6	46
UKUPNO	**43**	**8**	**51**

Fizičke sukobe među djecom **u dječjem vrtiću**, kad skupina nije pod nadzorom, najčešće nam prijavljuju roditelji. Dugotrajnije i ponavljajuće nasilno ponašanje najčešće je u djece koja pokazuju rizike u razvoju, što

je signal za utvrđivanje stanja i potrebu ranih intervencija zbog sumnje na TUR ili na izloženost nepovoljnim razvojnim i odgojnim uvjetima. Izvješća vrtića, ali i AZOO-a koji je proveo stručno-pedagoški nadzor, nerijetko se svode na opisivanje ili utvrđivanje propusta u primjeni *Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe* vezano uz primjenu protokola, realizaciju satnice i organizacije rada, za potrebu nadopune godišnjeg plana, praćenja skupine i vođenje dokumentacije, za evidentiranje planske podrške djeci s TUR, te opisivanje detalja o odnosu odraslih osoba i suradnji s roditeljima. No, često izostaju obavijesti o neposrednom odgojnom radu s djecom, o preventivnim programima i učenju nenasilnog rješavanja sukoba, o načinima jačanja otpornosti, postupanju u grupi prilikom sukoba ili neprimjerenog ponašanja djeteta prema drugom djetetu, te o provođenju pozitivne discipline.

Iako smo u jednom vrtiću saznali za provođenje preventivnih aktivnosti (poučavanje djece u zaštiti osobnih granica i prihvatljivom dodiru te provođenje CAP programa), u skladu s utvrđenim potrebama nakon izraženog seksualiziranog ponašanja djeteta prema drugoj djeci, u mnogim predškolskom ustanovama se nedovoljno provode univerzalno preventivni programi i aktivnosti razvijanja socijalno-emocionalnih kompetencija predškolske djece.

Unatrag dvije godine bilježimo manji broj prijava za **vršnjačko nasilje u školi**, što možemo povezati s *online* ili hibridnom nastavom zbog pandemije *koronvirusa*, kao i ostajanjem velikog broja djece kod kuće zbog samoizolacije. Problematika pritužbi sadržajno je nepromijenjena i najčešće se odnosi na nezadovoljstvo roditelja postupanjem škole u slučaju nasilja, te na traženje savjeta odgojno-obrazovnih institucija o postupanju. Dio obraćanja škola odnosio se na formalno izvješćivanje o poduzetom u pojedinačnim slučajevima sukladno propisima, nakon kojih smo nastavili pratiti slučajeve.

Dio prijava roditelja odnosi se na **sukobe među djecom** koje pojedini roditelji vide kao nasilje. Ove prijave nerijetko obilježava duboka i nepotrebna involviranost roditelja u vršnjačke odnose, pri čemu utječu na svoje dijete da se osjeća kao žrtva. Nerijetko se ovi roditelji, nezadovoljni poduzetim, osobno obračunavaju s drugom djecom i njihovim roditeljima. Poneki se obraćaju vanjskim institucijama, angažiraju odvjetnike zbog izostanka minimalnog povjerenja u postupanje odgojno-obrazovne institucije, a nerijetko i nama dostavljaju brojnu elektroničku prepisku i obraćanja.

Takvo viđenje odnosa među djecom, od kojih su neka i s teškoćama, nerijetko čini štetu upravo djetetu jer mu onemogućava uklapanje u skupinu. Vršnjaci ga izbjegavaju budući da ne žele biti „optuženi" za nasilje zbog banalnih vršnjačkih sukoba primjerenih dobi. Roditeljski utjecaj onemogućava i pomirenje te prirodnu želju djece za suradnjom. Neki roditelji su izazov i za djelatnike škole, jer su subjektivni i često omalovažavaju napore i aktivnosti škole na unapređivanju odnosa djece. U takvim slučajevima upozoravamo na nužnost da djelatnici škole budu sigurni u svoje znanje i profesionalne kompetencije te da prepoznaju razliku između sukoba koji se rješava stručnim intervencijama na razini škole i nasilja za koje je nužno primijeniti mjere i aktivnosti sukladno propisima. Nužno je i da poznaju svoje dužnosti i obveze u postupanju prema roditeljima koji svojim ponašanjem mogu ugroziti drugu djecu ili djelatnike. Potreban je i visok stupanj komunikacijskih vještina zbog otežane suradnje i sklonosti pojedinih roditelja konfliktnoj komunikaciji. Škole smo nerijetko, zbog iskazane nesigurnosti u vezi s njihovim ovlastima i obvezama te stručnim postupanjem, upućivali na traženje savjeta i uputa od AZOO-a. U slučaju nasilnog ponašanja roditelja, upućivali smo ih na obraćanje policiji i CZSS-u te preporučivali pojačani rad sa svim roditeljima na razni univerzalne prevencije putem edukacija i informiranja.

Uočili smo da je praksa postupanja škola u odnosu na vršnjačko nasilje i dalje neujednačena, unatoč propisima koji reguliraju ovo područje. Neke škole ignoriraju vršnjačko nasilje, najčešće zato da ne bi narušile vlastitu sliku „uspješne institucije" koju njeguju u svojoj sredini. Pojedine pritužbe upućuju na to da škole banaliziraju svako nasilje uvjeravajući djecu i roditelje da je riječ o „dječjoj igri", da se „ništa strašno nije desilo", iako doživljaji djece upućuju na nešto drugo. Škole ponekad nepoduzimanje mjera opravdavaju izjavama samog djeteta da mu ne treba liječnik i da je „dobro". U jednom slučaju dijete je, u šoku nakon doživljenog nasilja, pristalo vratiti se na nastavu, da bi naknadni pregled liječnika, kojemu su dijete odveli roditelji, utvrdio ozljedu u vidu napuknuća kosti. Zbog dobi i stanja uzbuđenosti nakon nasilnog događaja dijete nerijetko ne može samo zaštititi svoje interese, posebno ako je izloženo pritisku odraslih osoba.

Pojedini roditelji postupke škole doživljavaju kao izjednačavanje odgovornosti počinitelja i djeteta koje je doživjelo nasilje, čak i u slučajevima kada nedvojbeno nisu u istoj ulozi i kada je naknadni nalaz AZOO-a utvrdio da „škola nasilje nije pravedno razriješila". Na to nerijetko utječe način na koji djelatnici obavljaju

razgovore i druge intervencije s djecom nakon nasilnog događaja, zbog čega se djeca koja su doživjela nasilje mogu osjećati dodatno viktimizirana, a djeca počinitelji nisu dovoljno usmjerena na preuzimanje odgovornosti i na posljedice svojega ponašanja. Pojedina djeca su nakon događaja, dok su još u stanju povišene uzbuđenosti i preplavljenosti emocijama, bila upućena na međusobno „pomirenje" koje, u tom trenutku i provedeno na ishitren način, nije stručno opravdano. Tako provedeno posredovanje-medijacija nije u interesu same djece ni škole koja nasilni događaj želi što prije „riješiti", zanemarujući pri tome doživljaje i potrebe djece koja su sudjelovala u događaju. I roditelji i djeca takvu nestručnu medijaciju doživljavaju kao izjednačavanje odgovornosti te izostanak posljedica za dijete koje je počinitelj nasilja. U takvim slučajevima upozorili smo da je nužno da stručnjaci budu educirani za provođenje medijacije, kao vrijedne metode u rješavanju vršnjačkih sukoba.

Primili smo deset prijava za **vršnjačko *online* nasilje u *Viber* i *WhatssApp*** grupama djece koja su u istom razrednom odjelu. Pojedine škole odbijaju odgovornost za postupanje u takvim slučajevima te u slučajevima kada se nasilje među učenicima dogodilo **izvan prostora škole i izvan vremena trajanja nastave**.

Roditelji su nam se obratili zbog nepoduzimanja mjera škole nakon vršnjačkoga nasilja u kojem su djetetu nanesene tjelesne ozljede s mogućim trajnim posljedicama. Kako se nasilje učenika odigralo na igralištu škole za vrijeme vikenda, škola nije odmah poduzela mjere prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, držeći da u ovom slučaju nemaju odgovornost za postupanje, a tako ih je uputila i policija koju su zvali roditelji. Školu smo upozorili na obveze u zaštiti učenika od svih oblika nasilja, bez obzira na kojem mjestu i u koje vrijeme se odigralo, na propise koji na to školu obvezuju, te na stručne i etičke standarde u odgoju i zaštiti učenika. Upozorili smo i da djelatnici drugih resora ne mogu i ne trebaju poznavati propise i detalje postupanja odgojno-obrazovnog sustava niti su ovlašteni djelatnicima škole davati upute za njihovo djelovanje.

Na propuste u djelovanju druge škole upućuje i slučaj online nasilja putem razredne *WhatsApp* grupe u kojem su jedanaestogodišnjaci dijelili iznimno vulgarne i seksualizirane poruke o vršnjakinji. Škola je uputila njihove roditelje da sami međusobno riješe situaciju, držeći da nemaju odgovornost za postupanje jer se nasilje dogodilo online u slobodno vrijeme. Škola je u izvješću koje nam je uputila iskazala revoltiranost našim preispitivanjem njihovog postupanja te navela da su roditelji odgovorni za dječje korištenje mobitela. AZOO je utvrdio propuste u radu škole te, uvažavši našu preporuku, savjetovao edukaciju djelatnika o poduzimanju zakonskih i stručnih mjera nakon vršnjačkog nasilja.

Na poziv jedne škole da ih uputimo koji propisi ih obvezuju na djelovanje u slučajevima nasilja učenika izvan prostora škole, uputili smo ih na *Konvenciju o pravima djeteta* kao obvezujući propis i na njezino načelo zaštite najboljeg interesa djeteta, te na *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, članak 70., koji upućuje na obvezu zaštite prava svih učenika, koju ne ograničava samo na prostor škole. U protivnom djelatnici škole ne bi imali ni obvezu prijavljivanja obiteljskog nasilja nad učenikom jer se ono dogodilo u njegovom domu. Školu obvezuje na postupanje i *Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, koji na nedvosmislen način propisuje obveze i aktivnosti škole, ne navodeći da se one odnose samo na prostor škole. Na postupanje obvezuje i *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, koji se odnosi na sve situacije i sva mjesta u kojima se vršnjačko nasilje pojavljuje.

Na široku zaštitu prava i interesa djece školu obvezuju i svi strateški i stručni dokumenti koji školu vide kao mjesto cjelovitog razvoja, ali i zaštite djece, te kao najsnažniji kompenzacijski mehanizam upravo u slučajevima kada obiteljski odgoj zakazuje. Na široko djelovanje škole u razvoju dječje osobnosti upućuje i prevencijska znanost koja školu percipira kao treći kut prevencije u trokutu obitelj, škola i zajednica i čija je uloga u tom procesu neizostavna. Na postupanje obvezuju i stručni i etički standardi prosvjetnih djelatnika te njihova profesionalna stajališta o djetetu kao cjelovitoj osobi čije osobine, obiteljski uvjeti i ponašanje moraju biti interes svih djelatnika škole.

Za nasilje učenika izvan prostora škole ili vremena nastave svoje stajalište nam je još 2017. dostavio i AZOO, navodeći da su škole dužne djelovati u svakom slučaju nasilja svojih učenika, bez obzira na to na kojem mjestu se ono dogodilo. S obzirom na učestalo odbijanje škola da postupaju, nužno je da AZOO upozna sve škole sa zakonskom obvezom, stručnim djelovanjem i ovim svojim stajalištem.

Pojedine škole na vršnjačko nasilje reagiraju brojnim i iscrpljujućim administrativnim mjerama utemeljenim na propisima čime je zadovoljena forma postupanja. No, pritom nerijetko dijete i njegov sveukupni interes ispa-

daju iz fokusa te izostaju pozitivni ishodi za uključenu djecu. Nerijetko ni stručno-pedagoški nadzori AZOO-a ne uviđaju da, unatoč poduzetim aktivnostima, nisu postignuti pozitivni odgojni i psihosocijalni učinci za djecu, a izvješća nakon obavljenog nadzora navode da je škola poduzela sve zakonom propisane mjere. Izostaju i smjernice za unapređivanje stručnog djelovanja škole u zaštiti prava i interesa svakog pojedinog djeteta. Takvo stajalište ukazuje na birokratizirani pristup odgoju i obrazovanju kojem su u fokusu interes i ugled školske ustanove i puko održavanje discipline, a ne pojedino dijete sa sveobuhvatnim pravima i interesima te različitim individualnim potrebama.

Nužno je da stručnjaci koji nadziru postupanja škole u slučaju nasilja i drugih problema u ponašanju djece imaju opsežno temeljno obrazovanje iz područja dječjih prava i interesa, psihologije i socijalne pedagogije, te znanje o prevencijskoj znanosti i prevenciji u školi, obitelji i zajednici. Prema zaprimljenim podacima AZOO u 2021. obavio 16 stručno-pedagoških nadzora povodom neprimjerenog ponašanja učenika i nasilja, te očekujemo da odgojno-obrazovni sustav zadovolji sve stručne standarde potrebne za navedenu problematiku.

Da formalizirano postupanje, bez ostvarenih ishoda za djecu, nije dovoljno u sprečavanju daljnje pojave nasilja, ukazuju i učestali slučajevi nacionalno motiviranog nasilja među pojedinim učenicima u jednoj srednjoj školi u kojoj se paralelno odvijaju obrazovni programi na hrvatskom jeziku te programi na srpskom jeziku i pismu. Unatoč provođenju pojedinih aktivnosti te svjesnosti sustava o potrebi unapređivanja prevencije zbog uočenih dugotrajnih problema, u školi nije došlo do značajnijeg poboljšanja odnosa među djecom zbog nedovoljno strukturiranih preventivnih intervencija. Problemi su velikim dijelom potaknuti i općim stanjem i podijeljenošću u zajednici, te je nužno provoditi posebne programe predviđene i za takve situacije. No, za uspješan ishod sve te aktivnosti trebala bi podržati i lokalna zajednica, u kojoj bi i odrasli trebali imati zajednički cilj – trajnu uspostavu socijalnog mira i suradnju djece, ali i odraslih. Osim na deklarativnoj razini, u konkretnom slučaju ovaj cilj izostaje, zbog čega su dvojbeni ishodi bilo kojeg preventivnog programa i aktivnosti u duboko podijeljenoj školi.

Međuresorna suradnja u vezi s problematikom vršnjačkog nasilja obvezna je i utemeljena na propisima, no u praksi ona ovisi o dionicima na terenu, o njihovoj stručnosti i razumijevanju problematike, te volji da se na suzbijanju i sprečavanju nasilja radi suradnički i kontinuirano, na dobrobit sve djece i cijele zajednice. Svaka institucija trebala bi poznavati svoje ovlasti i odgovornosti u okviru kojih treba poduzimati mjere utemeljene na propisima i pravilima struke. Međuresorna suradnja uključuje i zajedničke sastanke na kojima se u suradničkom ozračju dogovara o aktivnostima na općoj ili pojedinačnoj razini. Praksa pokazuje da postoje sredine u kojima se problematici nasilja pristupa na takav način. Nažalost, češći su primjeri u kojima je suradnja formalna, a institucije prebacuju odgovornost za postupanje jedna na drugu.

Pojedine škole ne snalaze se u **komunikaciji s medijima**, koji nerijetko pokazuju senzacionalistički interes za pojedine slučajeve vršnjačkog nasilja, a prilikom izvještavanja ponekad zanemaruju interese djece. Škole smo upućivali da u informiranju javnosti o takvim događajima, te o sudionicima nasilja trebaju biti oprezni, budući da detaljni opisi događaja i poduzetih intervencija mogu ugroziti prava djece na privatnosti i dostojanstvo i nanijeti im štetu, čak i onda kad identitet djece nije objavljen.

Najuspješnije su one škole koje s razumijevanjem primjenjuju propise koji proizlaze iz uloge škole u društvu, poznaju odgovornosti institucije te odgovornosti pojedinih stručnjaka, koje prilikom postupanja vode računa o najboljim interesima sve uključene djece te o interesima cjelokupne vršnjačke zajednice. Takve škole u pravilu imaju i dobru preventivnu strategiju te ostvaruju uspješnu suradnju s roditeljima i širom zajednicom.

Prevencija – Zbog smanjenog i otežanog odvijanja neposredne nastave uslijed pandemije, reducirane su i preventivne aktivnosti u školi koje zahtijevaju neposredno sudjelovanje djece i roditelja. Stoga je iznimno važno da se ubuduće održi redovito odvijanje neposrednog odgojno-obrazovnog procesa, budući da međusobni fizički kontakti djece te roditelja i stručnjaka u školi imaju neprocjenjivu vrijednost u provođenju preventivnih aktivnosti, kao i prilikom stručnih intervencija koje djelatnici primjenjuju nakon nasilja.

Najvažnije i sveobuhvatno preventivno djelovanje škole jest omogućavanje sigurnog i poticajnog ozračja za svu djecu, s jasnim stavom prema nasilju kao neprihvatljivoj pojavi za koju će uvijek uslijediti očekivane posljedice. Također je nužno izgrađivati suradničke i podržavajuće odnose među učenicima i djelatnicima škole.

Sustav odgoja i obrazovanja prepoznaje potrebu borbe protiv nasilja, a preventivne aktivnosti postale su važan segment rada škole. MZO je 2020. donio i *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama* koji planira unaprijediti propise te uvesti više strukture u preventivne programe i aktivnosti. Donesen je i novi *Obrazac za evidenciju o neprimjerenom ponašanju u školama.* No, uočili smo da navedeni dokument za sada nije donio značajnije promjene za učenike u svim školama te očekujemo konkretnije informacije o postignutim rezultatima njegovog provođenja.

Školske preventivne strategije koje obuhvaćaju učenike, nastavnike i roditelje prepoznate su kao važan segment preventivnoga djelovanja u borbi protiv nasilja u školama. No, kako je to nerijetko utvrdio i AZOO u svojim stručno-pedagoškim nadzorima, većina školskih strategija su formalne, preopćenite i nedovoljno razrađene, te najčešće nisu definirani načini na koje će se izmjeriti ishodi i učinci nakon provedenih programa i aktivnosti. AZOO je nerijetko utvrdio i da se rad na prevenciji ne obavlja sukladno njihovim uputama i edukacijama. Provođenje preventivne strategije i programa kvalitetno je uglavnom u onim školama u kojima su, uz ostale stručnjake, zaposleni i socijalni pedagozi, budući da su u temeljnom obrazovanju opsežno educirani za prevenciju.

U prevenciji nasilja i drugih oblika problema u ponašanju učenika od iznimne je važnosti multidisciplinarni pristup. Nužno je povećati broj svih stručnjaka u stručnoj službi, te utjecati na to da i socijalni pedagozi postanu ravnopravni članovi tima. No, budući da sustav odgoja i obrazovanja sve stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskog profila još uvijek izjednačava u kompetencijama i poslovima, čime se ne doseže potrebna razina stručnosti, važno je i da se svaki član stručnog tima bavi svojom temeljnom djelatnošću u skladu sa svojim stručnim kompetencijama.

U školama u okviru preventivne strategije vanjski stručnjaci i sami djelatnici provode brojne preventivne programe koji su različite kvalitete i često nepoznatih ishoda za samu djecu. Nužno je uvesti više strukture u ovaj segment rada škole. Također je važno da škole detektiraju svoje specifične potrebe i da u skladu s njima uvedu preventivne programe.

Kao pozitivan primjer prepoznavanja potrebe i primjerene intervencije škole ističemo slučaj u kojem su dječaci u višem razredu osnovne škole učestalo neprimjereno dodirivali djevojčice, bez njihovog pristanka i unatoč njihovu otporu, što su dječaci doživljavali kao „šalu". Škola je reagirala na pritužbe djevojčica i njihovih roditelja, pružila podršku djevojčicama koje su se s pravom osjećale povrijeđeno, te s dječacima individualno i grupno radila kako bi preuzeli odgovornost za vlastito ponašanje i za nelagodu koju su prouzročili djevojčicama. Dječacima su izrečene i pedagoške mjere. Djelatnici su nakon događaja uočili i potrebu da na razini cijele škole uvedu preventivne programe koji djecu poučavaju ravnopravnosti, uvažavanju i poštovanju među spolovima, zaštiti osobnih granica te programe o seksualnom nasilju i neprimjerenom seksualnom ponašanju.

Većina škola ima dobru **suradnju s policijom** u svojoj zajednici, a djelatnici policije u okviru svojih preventivnih aktivnosti održavaju brojna predavanja za učenike, roditelje i nastavnike. Iako su ove jednokratne aktivnosti važne za informiranje i educiranje o određenim rizicima i problemima u odrastanju djece, one ne mogu zamijeniti prave školske preventivne programe. Za sveobuhvatnu prevenciju nužno je kombinirati ovakve jednokratne preventivne intervencije s kontinuiranim preventivnim djelovanjem putem evaluiranih preventivnih programa.

Škole nedovoljno ostvaruju pravo na participaciju djece u preventivnoj strategiji i aktivnostima. Nužno je djeci dati glas i u ovom segmentu rada škole budući da sama djeca najbolje znaju s kojim se sve problemima suočavaju, a praksa pokazuje i da su vrlo kompetentna u osmišljavanju preventivnih aktivnosti.

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama – Primili smo šest prijava nasilja odraslih nad djecom, od čega se četiri odnose na djelatnike škole, a dvije na druge osobe. Primili smo i sedam prijava za seksualno uznemiravanje učenika od strane nastavnika.[27]

Pritužbe opisuju ponašanja djelatnika škole kao što su: gađanje djeteta predmetima zbog neposluha, izbacivanje djece u nižim razredima iz učionice, omalovažavanje i vrijeđanje, kidanje učeničkih radova, prijetnje

[27] O neprofesionalnom i neetičnom postupanju djelatnika u školi, koje je nerijetko povezano s nasiljem, te o spolnom nasilju detaljnije govorimo u poglavljima *Obrazovna prava* i *Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe.*

fizičkim nasiljem, kažnjavanje djece dugotrajnim stajanjem pred pločom, ironično obraćanje, hvatanje za vrat, navlačenje i slično. Pojedini učenici zbog toga sa strahom odlaze u školu i iskazuju somatske tegobe.

Zabrinjava izostanak snažnije i odlučnije reakcije sustava odgoja i obrazovanja u zaštiti djece od različitih vrsta nasilja i neprimjerenog ponašanja svojih djelatnika. U slučaju kada je učitelj bio fizički nasilan prema neposlušnom djetetu, dječaku je izrečena pedagoška mjera ukora, no učitelj nije sankcioniran zbog neprihvatljivog ponašanja prema djetetu. U pojedinim slučajevima čak ni u ponovljenim nadzorima AZOO-a i Prosvjetne inspekcije, nakon novih pritužbi zbog istovjetnih propusta, ne predlažu se strože mjere za djelatnike škole. Školi se opetovano savjetuje samo poduzimanje mjere praćenja rada učitelja, iako se one ni prije nisu pokazale djelotvornima.

Osim boljeg reguliranja i unapređivanja propisa koji bi poboljšali zaštitu djece, posebno u slučajevima sumnje na počinjeno kazneno djelo, nužna je veća odlučnost sustava i same školske uprave da svoga djelatnika, koji krši prava učenika, sankcioniraju i udalje iz odgojno-obrazovnog sustava. U slučajevima nasilnog ponašanja učitelja upozoravamo da škola treba biti sigurno mjesto za život i obrazovanje djece, lišeno bilo kakvog uznemiravanja i vrijeđanja učenika.

Nasilje drugih osoba – U školi se najčešće nasilno ponašaju roditelji djece koja su u vršnjačkom sukobu, nezadovoljni intervencijama škole. U slučaju kada je otac primio za vrat drugo dijete, dječak je kažnjen ukorom zbog tučnjave s njegovim sinom, no škola nije prijavila policiji nasilno ponašanje odrasle osobe prema djetetu. I u slučaju kada je roditelj bio nasilan prema drugom djetetu na autobusnoj stanici, a dječak je djelatnicima škole prijavio incident i zatražio zaštitu, škola nije prijavila događaj policiji, odričući svoju odgovornost za postupanje, jer se događaj zbio izvan prostora škole. Uznemirenom i uplašenom djetetu nije pružena ni primjerena pomoć i podrška, a škola je odgovornost za nepoduzimanje mjera prebacila na dijete, jer „nije rekao da mu treba pomoć te se pristao vratiti na nastavu".

Nadzori Prosvjetne inspekcije i AZOO-a u takvim slučajevima potvrđuju propuste, budući da škole nisu primijenile *Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*. AZOO je školama savjetovao da djelatnike uputi u propise i načine postupanja u slučaju nasilja odraslih osoba nad učenicima. AZOO je u jednom nalazu naveo: „Škola ne može i ne smije odricati odgovornost i nadležnost za svoje učenike zato što se neki incident dogodio u naselju, na autobusnoj stanici, na igralištu i slično. Posebice ako su učenici događaj prijavili i tražili zaštitu i sigurnost".

Bavili smo se i verbalnim nasiljem odraslih osoba pred djecom u krugu škole povezanim s neslaganjem dijela roditelja s pravilom nošenja maski učenika u školi i drugim pravilima u zaštiti od koronavirusa. Ovakvi sukobi rizični su za pojavu i drugih oblika nasilja te krše prava i interese djece. Pojedini događaji bili su i snažno medijski popraćeni, a pojedini roditelji sami su u komunikaciji s medijima ugrozili interese svog djeteta, te se zbog višestruke ugroze djetetove dobrobiti uključio i CZSS. U našim javnim obraćanjima pozivali smo na razum i mirno rješavanje sukoba te iskazali svoja stajališta vezano za zaštitu prava i interesa sve djece u školi u vrijeme pandemije. Kako bi se ovakve situacije prevenirale, nužno je postaviti jasna pravila ponašanja u zajednici koja su usmjerena zaštiti zdravlja, a koja će biti jednaka za sve društvene skupine. Upozoravali smo da je u svakom slučaju nasilja odraslih u neposrednoj blizini škole potrebno pozvati policiju te obavijestiti CZSS.

2.1.4.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Djeca koja žive u ustanovama najugroženija su skupina, u riziku od kršenja svih prava, posebice onog na zaštitu od nasilja. Uočili smo nedovoljno odlučnosti pojedinih ustanova, ali i sustava u cjelini, da se ova djeca učinkovitije zaštite od nasilja. Osim potrebne odlučnosti i sigurnosti u svoje profesionalne ovlasti i kompetencije, te nužne bolje podrške sustava, potrebno je i više edukacija djelatnika ustanova, učinkovitija međuresorna suradnja te sustavno preventivno i reaktivno djelovanje u zaštiti djece od svih oblika nasilja.

Primili smo četiri prijave za nasilje u domovima socijalne skrbi. Prilikom posjeta ustanovama i razgovora s djecom saznajemo da je **vršnjačko nasilje u domovima** često prisutno, ali ga djeca, zbog neučinkovite reakcije odraslih i nedostatne zaštite, nevoljko prijavljuju. Iako su se pojedine prijave za nasilje pokazale neutemeljenima, djeca upozoravaju da djelatnici domova nerijetko ignoriraju vršnjačko nasilje i ne vjeruju djeci, posebice onoj koja ujedno trpe i čine nasilje. Učinci poduzetih mjera i aktivnosti također su nedovoljni

jer nasilje se ponavlja, nerijetko i kao odmazda za prijavu. Osim što su reakcije nakon nasilja nedovoljno učinkovite, u domovima socijalne skrbi rijetko se provode kontinuirani i strukturirani programi i aktivnosti za prevenciju nasilja.

Reakcije djelatnika na vršnjačko nasilje upućuju na nesnalaženje pojedinih djelatnika doma u postupcima zaštite djeteta žrtve te na nedovoljno odlučne mjere prema počiniteljima, čak i u slučajevima kada nasilje ima obilježja kaznenog djela. Tako su u slučaju počinjenog kaznenog djela višekratnog seksualnog nasilja jednog štićenika nad drugim u ustanovi za djecu s TUR, oba dječaka još dva mjeseca bila u istom domu. Osim što su se djelatnici trudili onemogućiti im fizički kontakt, stručnim intervencijama nisu bili obuhvaćeni ni žrtva ni počinitelj. Dječaci imaju i različitu etiologiju teškoća što je pridonijelo rizicima od zlostavljanja te nije bio primjeren njihov smještaj u istu ustanovu. Smještaj upućuje na moguću nestručnu procjenu, ali i nedovoljno diferencirane smještajne kapacitete za djecu s različitim teškoćama. Ni nakon upućene požurnice nismo zaprimili detaljno izvješće MRMSOSP-a o tom slučaju i utvrđenim propustima.

Zaprimali smo i pritužbe za **nasilje djelatnika u domovima socijalne skrbi**, nerijetko uz pritužbe za druga neprofesionalna postupanja prema djeci. Većinu pritužbi roditelja i djece nadzori sustava ocijenili su neutemeljenima, a i same ustanove vrlo rijetko potvrđuju nasilje djelatnika na djetetom. Uočili smo i da je komunikacija s djecom u povodu događaja nerijetko obavljena nestručno, kršeći pritom prava i interese djece, što zasigurno pridonosi i teškoćama u utvrđivanju činjenica. Djeca najčešće nastavljaju susretati djelatnika kojeg su prijavili čime je, u situaciji nesrazmjera moći, omogućen njegov utjecaj na dijete da promijeni iskaz. Saznali smo i da je utvrđivanje osnovanosti prijave nasilja djelatnika nad više djece u ustanovi za djecu s TUR obavljeno tako da su djeca s težim intelektualnim teškoćama i izrazitim teškoćama u pismenom izražavanju pisala izjavu o događaju. Djeca su i dalje bila u kontaktu s osobom koju su prijavila, te su nakon nekog vremena „povukla" prijave za nasilje.

Razgovori s djecom i djelatnicima upućuju na to da su pojedine prijave za nasilje djelatnika posljedica manipulacije odraslih djecom uslijed loših međuljudskih odnosa među djelatnicima. Takvo ponašanje odraslih osoba krši dječja prava i interese, te ga smatramo krajnje neetičnim i neprofesionalnim, na što smo u više navrata upozorili ustanove i nadležno ministarstvo.

Roditelji su nam se obraćali s pritužbama na nasilno ili drugo neprimjereno ponašanje **trenera u sportskim kubovima**. O prijavama smo obavijestili policiju i zatražili postupanja zbog sumnje na nasilje. Od sportske inspekcije zatražili smo provjeru ispunjavaju li treneri uvjete za rad s djecom koje propisuje *Zakon o sportu*. Iako u slučajevima verbalnog nasilja najčešće nisu utvrđena kaznena djela ili prekršaji, riječ je o komunikaciji koja nije primjerena radu s djecom.[28]

Primili smo osam prijava za **vršnjačko nasilje na javnim površinama i drugim mjestima**. U pozadini događaja najčešće su sukobi djece koja se poznaju i/ili idu zajedno u školu ili je riječ o sukobima odraslih, najčešće susjeda, koji se proširio na djecu. Za pojedine nasilne događaje u kojima sudjeluju djeca pripadnici različitih nacionalnih manjina roditelji su smatrali da su nacionalno motivirani. U svim slučajevima postupala je policija, a prema prekršajno i kazneno odgovornoj djeci i pravosuđe.

Primili smo 23 prijave za **nasilje odraslih osoba nad djecom na javnim površinama** (spolno nasilje, uznemiravanje u alkoholiziranom stanju, udaranje djece, prijetnje, vrijeđanje i sl.). Prijave roditelja odnose se na nezadovoljstvo postupanjem institucija u slučaju nasilja odraslih osoba nad djecom i to na odluke državnog odvjetništva o odbačaju kaznene prijave ili na prekršajno kažnjavanje počinitelja za narušavanje javnog reda i mira, umjesto kažnjavanja za fizičko nasilje. Roditelje smo upućivali u naše ovlasti i nemogućnost utjecaja na odluke izvršnih tijela. Ujedno smo upozoravali sustave da svako postupanje državnih institucija koje ne sankcionira utvrđeno nasilje nad djecom, time krši prava i interese djece te narušava povjerenje građana u njihovo djelovanje. Time se počiniteljima šalje poruka da nasilje, iako kažnjivo u obitelji i školi, u javnom prostoru ostaje nekažnjeno.

Bavili smo se i zaštitom dostojanstva djece čiji su roditelji ili drugi članovi obitelji dužnici, potaknuti praksom subjekata koji se bave otkupom dugovanja i naplatom potraživanja, a pritom bezobzirno uznemiravaju dužnike i članove njihovih obitelji i djecu. Budući da ne postoji nadzor nad njihovim radom, Ministarstvu financija preporučili smo pojačani angažman u reguliranju ovoga područja.

[28] O tome više u poglavlju *Prava djece koja se bave sportom*.

Bavili smo se i slučajem vjerskog fanatizma u okviru kojeg je odrasla osoba izvodila uznemirujući i zdravstveno ugrožavajući obred „krštenja u vodi" nad djecom, koji je objavila na *YouTube* kanalu. Osim što je nužno utvrditi okolnosti događaja i odgovornost osobe koja izvodi obred, nužno je utvrditi i odgovornost roditelja koji su to dopustili. Izvješće o postupanju policije očekujemo.

Primili smo i 23 prijave za **nasilje susjeda nad djecom**, a pojedine prijave upućuju na poremećene susjedske odnose i pokušaj da se putem djece razriješi neki spor u vlastitu korist. Policija nas je izvijestila da je riječ većinom o sukobima odraslih osoba u kojima djeca nisu bila neposredno ugrožena, te da je najčešće riječ o jednakoj odgovornosti sudionika i prekršajima narušavanja javnog reda i mira. Pojedine prijave ukazuju i na nedovoljno regulirano područje zajedničkog stanovanja građana, te nedovoljno odlučnosti da se pojedinci sankcioniraju zbog ponašanja kojim svakodnevno ometaju život i mir drugih osoba, uključujući i djecu (glasna glazba, rad aparata i strojeva, svađe i slično).

Dio prijava opisuje i uznemirujuća i potencijalno rizična i opasna ponašanja susjeda i drugih osoba u okruženju djece, koja nedvojbeno ukazuju na **alkoholizam, ovisnosti ili dugotrajnije duševne smetnje** odraslih osoba. Jedna prijava opisuje ponašanje susjeda koji je „vidljivo psihički bolesna osoba problematičnog i delinkventnog ponašanja koja na sav glas viče, baca kamenje na ulicu, prati stanare u kasnim satima, dobacuje djeci u prolazu, ruši zidove, baca staklene čaše na ulicu, razbija stakla na prozorima, na ulici nepovezano priča, psuje, govori prostote, opisuje spolni čin i organe i dr.". U drugom slučaju, duševno bolesna osoba „prijeti otmicama djece, paležom kuća, ulazi u privatna dvorišta, vrijeđa djecu, nosi noževe i benzin i prijeti da će ih upotrijebiti te širi mržnju i sukobe". Iako policija u takvim slučajevima postupa, takve osobe najčešće su prekršajno kažnjene za narušavanje javnog reda i mira, te nastavljaju živjeti u okruženu djece ponavljajući ugrožavajuća i opasna ponašanja. Roditelji se u tim slučajevima opravdano pitaju koji ishod je potreban da bi institucije snažnije i trajnije zaštitile djecu od ugroze sigurnosti i života.

U vezi s ovim prijavama, neizbježno se prisjećamo slučaja kada je neuredno liječena i nedovoljno nadzirana duševno bolesna osoba u stanju duševnog rastrojstva napala nožem i ubila nepoznato dijete u njegovom domu. Iako je njemu bliska osoba prethodno upozorila policiju i liječnika na pogoršanje duševnog zdravlja te agresivne ispade i prijetnje, u tom slučaju nisu utvrđeni propusti u djelovanju institucija. Izvješća koja primamo pokazuju da je u sličnim situacijama nerijetko riječ o osobama koje se već liječe kod psihijatra, pojedine imaju i dijagnozu trajne duševne bolesti i formalno su obuhvaćene postupanjem sustava zdravstva i socijalne skrbi. U anamnezama najčešće već imaju povijest agresivnog ponašanja.

Za pojedine osobe s duševnim smetnjama nadležni CZSS je već donio rješenje o upućivanju u specijaliziranu ustanovu socijalne skrbi za osobe s duševnim smetnjama, ali se smještaj, zbog nedostatka smještajnih kapaciteta, godinama ne može realizirati. Uočavamo da ne postoji ni učinkovita međuresorna suradnja u zbrinjavanju i liječenju ovakvih osoba, na što upućuje izvješće jednog CZSS-a: „Zbog učestalog agresivnog nasilnog ponašanja, naš stav je da imenovanoj treba biti izrečena mjera prisilne hospitalizacije sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, te je o tome obaviještena policija i nadležna liječnica, jer izricanje ove mjere nije u nadležnosti CZSS-a. Napominjemo da smo često suočeni s prijavama zabrinutih građana o potrebi pružanja nužne zdravstvene skrbi osobama koje pate od duševnih smetnji, jer svojim ponašanjem ugrožavaju osobe u neposrednoj blizini. No, često su naše procjene u koliziji s procjenama liječnika koji najčešće ne pronalaze elemente za postupanje".

Zbog nedovoljno odlučnosti u poduzimanju intenzivnijih mjera te međusobnog prebacivanja odgovornosti za djelovanje, ponašanje pojedinih duševno bolesnih osoba predstavlja rizik i potencijalnu ugrozu za sigurnost i život građana i djece. Nužno je zaštitu djece u ovom segmentu žurno unaprijediti na zakonodavnoj i, posebno, na praktičnoj razini.

Zaključno možemo reći da kao društvo prepoznajemo važnost borbe protiv svih oblika nasilja nad djecom i među djecom. Unaprjeđeni su i brojni propisi koji se odnose na problematiku nasilja i njegovu prevenciju. No, praksa pokazuje da je, unatoč suvremenim propisima, nasilje široko prisutno, što upućuje na to da prevencija zakazuje. Svakako je važno pojačati sve preventivne aktivnosti u radu s djecom i odraslima.

Ipak, valja imati na umu da se u raznim sferama društva nerijetko susrećemo s različitim oblicima nasilja i netolerancijom odraslih osoba, na što država uglavnom ne reagira ili reagira preblago. Naša djeca su produkt nas odraslih, a ni najkvalitetniji programi prevencije za djecu neće dovesti do rezultata ako djeca odrastaju u ozračju koje ignorira ili potiče nasilje i netoleranciju u bilo kojem segmentu života i prema bilo kojoj osobi ili grupama u društvu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano provoditi edukativne kampanje i preventivne aktivnosti za djecu i odrasle o neprihvatljivosti nasilja nad djecom i njegovoj štetnosti za razvoj djece.
- Ohrabrivati prijavljivanje nasilja nad djecom, kao i sumnju na počinjeno nasilje od strane fizičkih i pravnih osoba.
- Osigurati pravovremeno postupanje CZSS-a, policije i pravosuđa, te osigurati međuresornu povezanost u zajedničkom djelovanju u cilju zaštite prava i dobrobiti djece izložene nasilju i zanemarivanju u obitelji.
- Kontinuirano educirati stručnjake o primjerenom postupanju prema djeci te osigurati kontinuirani rad s počiniteljima i žrtvama nasilja.
- Unaprijediti temeljno obrazovanje učitelja i nastavnika te osigurati dodatne edukacije za područje prevencije nasilja.
- Osigurati dovoljan broj različitih stručnih suradnika u stručnoj službi u svakoj školi; ujednačiti kvalitetu preventivnih programa u školama i postupanje škola kod pojave nasilja, te ujednačiti kriterije procjene tijela nadzora u slučajevima nasilja.
- Osigurati sudjelovanje djece u kreiranju preventivne strategije škole.
- Izraditi individualni plan podrške djetetu koje je pretrpjelo nasilje; za dijete koje je počinilo nasilje izraditi individualni plan postupanja usmjeren učenju odgovornosti te po potrebi pružiti druge oblike pomoći i izreći pedagoške mjere; uključiti službe izvan škole sukladno protokolima.
- Unaprijediti rad na prevenciji nacionalno motiviranog nasija među djecom u sustavu odgoja i obrazovanja.
- Educirati djelatnike škola o načinu komunikacije s medijima u povodu nasilja u školi.
- U slučaju nasilnoga ponašanja djelatnika škole poduzimati sve zakonske mjere, a osumnjičenima za kaznena djela s elementima nasilja na štetu djece onemogućiti daljnji kontakt s djecom i prije pravomoćnosti optužnog akta.
- Unaprijediti zaštitu djece od svih oblika nasilja u ustanovama socijalne skrbi, poboljšati preventivne mjere i učinkovitije reagirati na nasilje.
- Unaprijediti zaštitu djece od nasilja osoba s duševnim smetnjama i drugim teškoćama mentalnog zdravlja.
- Unaprijediti kulturu stanovanja i života sa susjedima u lokalnoj zajednici.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Tijekom godine u ovom području zaštite dječjih prava primili smo 47 prijava koje su se odnosile na 47 djece i osam grupa djece. Prijave su se odnosile na pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija te pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje u obiteljsko-pravnim pitanjima, u školi i na drugim mjestima. Uputili smo dvije preporuke.[29] Proveli smo natječaj za petu generaciju Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS).[30] Na nacionalnom i međunarodnom planu aktivno surađujemo s organizacijama koje promiču participaciju djece u društvu, te razmjenjujemo iskustva i unapređujemo naša znanja o dječjem sudjelovanju.

Pravo djece na sudjelovanje ili participaciju[31] jedno je od četiri temeljna načela UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*, a odnosi se na djetetovo pravo na slobodno iznošenje mišljenja o svim pitanjima koja ga se

[29] O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
[30] Više o tome u poglavlju Dječje sudjelovanje - *Mreža mladih savjetnika (MMS) i Forum mladih 16+*.
[31] U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje i participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

tiču, pogotovo prilikom donošenja odluka koje utječu na njegov život. U našem je društvu prisutan problem nedovoljnog poznavanja i razumijevanja ovog prava djeteta, te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju njihovih participativnih prava. Kako bi se to promijenilo, potrebna je promjena društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odlučivanja odraslih, te kreiranje prostora i atmosfere za sudjelovanje djeteta.

Nastavili smo s aktivnostima izrade **Kurikuluma za poučavanje o dječjim pravima i participaciji** koji se temelji na relevantnim teorijskim konceptima te rezultatima istraživanja. Smatramo da bi se na osnovi kurikuluma, koji bi dao jasan okvir tema i metoda rada u ovom području, lakše i sustavnije razvijale specifične edukacije o dječjim pravima i participaciji u pojedinim resorima, ustanovama i tijelima.[32]

Jedna od preporuka proizašlih iz istraživanja *Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja*, koje smo proveli 2017. i 2018. godine, upućuje na potrebu **sustavnog i smislenog uključivanja djece u planove, politike, strategije i tijela** koja se bave temama važnim za život djece. Pri tome je osobito važno da uključivanje djece **nadiđe deklarativnu i simboličku razinu**. Naime, kod nas još nije zaživjela praksa participacije djece u procesu donošenja strateških dokumenata i planiranju aktivnosti koje u bitnome određuju smjer djelovanja donositelja odluka u stvaranju pretpostavki za ostvarivanje dječjih prava. Kako bismo pomogli u prevladavanja ovoga problema, članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) i savjetnica pravobraniteljice, kao članovi Savjetodavnog odbora za dječju participaciju osnovanog pri UNICEF-u, aktivno su sudjelovali u izradi dviju publikacija sa smjernicama za dječje sudjelovanje, a to su: *Smjernice za kvalitetnu participaciju djece u javnim politikama i odlučivanju*[33] i *Smjernice za sudjelovanje djece i mladih u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima.*[34] Ove smjernice bi trebale pridonijeti osnaživanju odraslih koji rade s djecom i za djecu na podizanju razine svijesti o važnosti ostvarivanja participativnih prava djece u društvu.

Budući da je u tijeku izrada Nacionalnog plana za prava djece u RH, preporučili smo MRMSOSP-u da u procesu izrade ovoga važnog strateškog dokumenta provede šire konzultacije s djecom u Hrvatskoj, budući da je to iznimna prilika za sudjelovanje djece na nacionalnoj razini, u javnim politikama i odlučivanju. Preporučili smo da se za ove aktivnosti angažiraju postojeći resursi stručnjaka uključenih u već postojeće oblike participacije djece[35], te organizira i omogući sudjelovanje djece koja su već uključena u njihove aktivnosti.

U pogledu ostvarivanja participativnih prava djece postoje brojne dvojbe. Jedna od njih, na koju nas je upozorila ravnateljica jedne škole, jest treba li predstavnik učenika sudjelovati u postupku izricanja pedagoških mjera. Samostalnom sektoru prosvjetne inspekcije MZO-a i AZOO-u smo dostavili naše mišljenje da predstavnik vijeća učenika (ili bilo koji drugi predstavnik učenika) **ne treba biti prisutan** na sjednici razrednog vijeća na kojoj se izriče pedagoška mjera drugom učeniku, te preporuku[36] o potrebi usklađivanja njihovog postupanja s ovim mišljenjem.

Naime, na sjednici razrednog vijeća na kojoj se raspravlja o izricanju pedagoške mjere pojedinom učeniku nema potrebe za sudjelovanjem predstavnika vijeća učenika jer nije riječ o raspravi o pitanjima koja se odnose na druge učenike, već samo na dijete u odnosu na koje se mjera donosi. Inzistiranjem na sudjelovanju predstavnika vijeća učenika na takvoj sjednici to dijete izlažemo dobi neprimjerenom pritisku sudjelovanja u procesu donošenja odluke koja ga se ne tiče i ono taj teret ne treba i ne smije nositi. Izricanje pedagoške mjere je postupak koji se tiče jedino djeteta u odnosu na kojega se mjera donosi, stoga bi tom djetetu (učeniku/učenici) trebalo biti omogućeno sudjelovanje, ali samo ako je to u skladu s najboljim interesom djeteta u tom procesu. No, to se nikako ne bi smjelo provoditi tako da dijete bude izloženo cijelome razrednom vijeću, njihovom grupnom pritisku, komentarima ili osudi.

---

[32] Potreba izrade Kurikuluma o dječjim pravima i participaciji jedna je od preporuka proizašlih iz našeg istraživanja, čiji rezultati su objavljeni u knjizi *Participacija djece u školi* (2019), Ur: Osmak Franjić, D., Borić, I., u izdanju Pravobranitelja za djecu RH i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

[33] https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-kvalitetnu-participaciju-djece-u-javnim-politikama-i-odlucivanju

[34] https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-sudjelovanje-djece-i-mladih-na-sastancima

[35] Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), Savez društava „Naša djeca" Hrvatske, dječja vijeća i dječji forumi, Nacionalno vijeće učenika RH, Savjetodavni odbor za dječju participaciju pri Uredu UNICEF-a.

[36] O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Pravo djeteta na **sudjelovanje u upravnom i sudskom postupku** te **administrativnom postupku obiteljsko pravne zaštite djeteta**, u kojima se donose odluke koje ga se tiču, podrazumijeva njegovo pravo da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje i doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja, te o donesenoj odluci. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o tom djetetovom pravu, a iskazano mišljenje trebaju tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete **mora biti sigurno**, *što znači da ono ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama odraslih osoba zbog iskazanog mišljenja. Posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega* **u potpunosti dobrovoljan**, te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku.

I pitanje javnoga **komuniciranja s djecom o Covidu-19** moguće je povezati i s pitanjem odnosa prema participaciji djece u našem društvu. Primjećujemo da djeca nisu u dovoljnoj mjeri uključena u rasprave vezane za donošenje odluka, koje se odražavaju na njihov život, kao što su, npr. organizacija nastave ili svrhovitost određenih epidemioloških mjera.

Imali smo i prijavu u kojoj je prijavitelj afirmativni stav 11-godišnje djevojčice o cijepljenju (s kojim se on evidentno ne slaže), prenesen od strane odrasle osobe u izjavi za HRT, bez otkrivanja identiteta djeteta, doživio kao „tendenciozno korištenje djeteta u cilju obmane javnosti od strane službenih osoba, HRT-a i svih drugih osoba koje su prisilile 11-godišnje dijete na ovakvu izjavu". Prijavu smatramo neosnovanom, a ovdje je spominjemo jer predstavlja primjer **negiranja djetetovog prava na participaciju.** Neovisno o stavu odraslih o određenoj temi, djeca imaju pravo misliti drugačije i to svoje mišljenje iskazati, pri čemu moraju biti zaštićena od neprimjerenih reakcija i negativnih posljedica izražavanja mišljenja, osobito odraslih osoba.

Kao i dosadašnjih godina, građani se obraćaju pravobraniteljici zbog izloženosti djece **potencijalno štetnim sadržajima u medijima**. Smatraju da nakladnici, pretežno elektroničkih medija (tv, radio i portali), ne vode dovoljno računa o zaštiti interesa djece. Dio ovih pritužbi upozorava na nedovoljno uvažavanje prava djece na kvalitetne dječje sadržaje u medijima. Za dio pritužbi nije bila jasna povezanost s djecom, već su podnositelji željeli izraziti svoje nezadovoljstvo medijskim sadržajima, u mnogima nije bilo osnova za postupanje, a u pojedinima smo zatražili izvješća nakladnika ili nadležno postupanje Vijeća za elektroničke medije[37]. I pritužbe na objave na društvenim mrežama, uglavnom na FB-u, pretežno izražavaju neslaganje s ocjenama pojedinaca o pojedinim društvenim pojavama, uz tvrdnje da takve objave štetno djeluju i na djecu.

Upozoreni smo i na neprimjereni sadržaj na pisankama za 1. razred osnovne škole, na kojima se nalazio prazan prostor za upis korisničkog imena na TikToku. Prijavitelj je problematizirao takvu promociju društvenih mreža čije korištenje nije primjereno djeci u toj dobi. Smatramo da je odgovornost roditelja ponuditi djetetu informacije koje će pridonijeti njegovu razvoju i biti usmjerene dobrobiti djeteta. Prije davanja djetetu na uporabu određenih materijala roditelj(i) bi trebali proučiti njihov sadržaj i procijeniti je li on primjeren djetetu s obzirom na njegovu dob i zrelost. O tome bi također trebale voditi računa i druge osobe uključene u proces djetetova odgoja i obrazovanja, uključujući i odgojno-obrazovne radnike u školama.

Budući da su se ove godine održali lokalni izbori u RH, imali smo povećani broj pritužbi na **neprimjereno uključivanje djece u izbornu kampanju**. Dio tih pritužbi odnosio se na povredu privatnosti djece, a dio na neprimjereno izlaganje djece predizbornim propagandnim sadržajima i aktivnostima pojedinih kandidata i političkih stranaka. Prijave svjedoče o pojačanoj osjetljivosti i kritičnosti građana prema bilo kojem kontaktu političara s djecom, čak i kad je riječ o uobičajenim aktivnostima aktualnih nositelja vlasti u općini, gradu ili županiji, u kojima se oni susreću s djecom. Iako nisu sve prijave bile utemeljene, neke od njih doista pobuđuju sumnju da su pojedine aktivnosti političara s djecom namjerno organizirane u izborno vrijeme, odnosno da je postojala namjera da se one iskoriste u promidžbi stranke ili određenog kandidata. Također, pojedini slučajevi ukazuju na nerazumijevanje smisla i važnosti dječje participacije, a neki i na nedostatak političke kulture.

U više slučajeva uputili smo kandidatima opće preporuke o zaštiti prava i interesa djece u političkim kampanjama, nekima i upozorenje, te ih pozvali da uklone neovlašteno objavljene slike djece sa svojih profila na društvenim mrežama i tražili od njih izvješća. Zabrinjavajuće je da nam neki uopće nisu odgovorili na preporuke niti su se osvrnuli na pritužbe.

[37] Više o tome u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

Nije svaki susret djece s nositeljima vlasti ujedno i povreda prava djece – npr. posjeti aktualnih gradonačelnika, načelnika općina ili ministara prilikom organiziranih događaja u školi, dječjem vrtiću te na manifestacijama za djecu – ali snimke takvih susreta ponekad se doista iskorištavaju za ostvarivanje političkih ciljeva odraslih, a naročito tijekom izborne kampanje, o čemu dobivamo brojne pritužbe. Zato smo više puta dosad predlagali da Državno izborno povjerenstvo (DIP) donese pravila ponašanja tijekom izbora u kojima će se navesti i nužna zaštita djece. Vrijednim smo ocijenili to što je u vrijeme kampanje za izbore za Hrvatski sabor 2020. godine Etičko povjerenstvo donijelo **Izborni etički kodeks**, u kojem se izričito navodi potreba zaštite djece tijekom kampanje[38]. Time je uvedena određena mogućnost regulacije u odnosu na zaštitu djece.

Očekivali smo da će DIP postupiti slično i u lokalnim izborima te smo mu, želeći prevenirati kršenja prava djece, krajem travnja uputili naša **Stajališta i preporuke o zaštiti prava djece u političkim kampanjama**. Riječ je o našim općim preporukama, nastalim na temelju višegodišnjeg praćenja postupaka u političkim kampanjama koji su prepoznati kao nekorektni, nametljivi, uznemirujući ili na drugi način štetni za djecu, koje smo ponudili kao široko postavljeni okvir za zaštitu prava djece.

U preporukama smo istaknuli da prostor odgojno-obrazovnih ustanova – škole, dječji vrtići – te svi prostori u kojima organizirano borave djeca – domovi, centri za djecu, sportski i drugi klubovi za slobodne aktivnosti djece – trebaju biti slobodni od promidžbenih aktivnosti političkih stranaka, poput održavanja izbornih skupova, te da se ondje djeci ne smije dijeliti politički promidžbeni materijal, ni uključivati ih u podjelu takvoga materijala.

Podsjetili smo da prilikom izrade političkih promidžbenih materijala (letaka, plakata, filmova, spotova) te objava na društvenim mrežama i u drugim medijima, nije dopušteno koristiti slike djece bez izričite privole roditelja, a ni uz njihovu privolu nije dopušteno prikazivati djecu na način koji im može nanijeti štetu, ni uključivati ih u iskazivanje nesnošljivosti ili mržnje prema pojedincima ili društvenim grupama te pozive na nasilje.

Iako neki roditelji dovode djecu na stranačke skupove i potiču ih da se slikaju s političarima, što nije zabranjeno, preporučili smo političarima da ne objavljuju takve snimke s djecom na svojim i stranačkim javnim profilima na društvenim mrežama. Također, u interesu djece, preporučili smo političarima da se suzdrže od nepotrebnog izlaganja vlastite djece u izbornoj kampanji, kako bi zaštitili njihovu privatnost i kako ih ne bi izlagali riziku od potencijalno štetnih situacija. Naime, iako to nije zabranjeno, takvo izlaganje djece političara tijekom izborne kampanje nerijetko izaziva negativne reakcije među građanima (i naročito političkim protivnicima) pa postoji mogućnost da djeca zbog toga dožive i određene neugodnosti.

Preporučili smo i da sve prijave zbog sumnje na povrede prava djece tijekom izborne kampanje, građani trebaju podnijeti DIP-u, kojem prijavljuju i ostale nepravilnosti u provođenju izbora. Predložili smo da se na mrežnoj stranici DIP-a objave ove naše preporuke, kao načelne smjernice za promociju dobre prakse, s nadom da će to pridonijeti boljem razumijevanju ove problematike te poštovanju i unapređivanju prava djece kao članova društvene zajednice.

DIP je prihvatio i objavio sve preporuke, osim one o podnošenju prijava DIP-u zbog povreda prava djece tijekom kampanje. Obavijestio nas je da uz provođenje lokalnih izbora nije predviđeno osnivanje Etičkoga povjerenstva i donošenje Etičkog izbornog kodeksa te da DIP nije nadležan za kršenje prava djece u tom području. Pritužbe koje je primio u vezi s time DIP je prosljeđivao pravobraniteljici, čime je pokazao da ih smatra važnima. Međutim, pravobraniteljica nema ni ovlasti ni resurse za postupanje u većini takvih slučajeva i ne može djelovati kao zamjena ni korektiv za nedostatak odgovarajuće regulacije, te smatramo da bi i tijekom provedbe lokalnih izbora trebalo djelovati Etičko povjerenstvo, te primjenjivati Izborni etički kodeks, kao i tijekom izbora za Hrvatski sabor.

Ponavljamo da, iako djeca trebaju biti zaštićena od bilo kakvog iskorištavanja u političkim kampanjama, ne smatramo da je svaki susret djece s nositeljima vlasti ujedno i „iskorištavanje u političke svrhe", naročito u vremenu oslobođenom od izborne promidžbe. U načelu, smatramo da djeca trebaju imati mogućnost susresti se s nositeljima vlasti, npr. gradonačelnikom, pod uvjetom da su ti susreti svrhoviti i korisni za djecu. No, kad se oni snimaju za medije, tada uvijek postoji i rizik od političke zloupotrebe takvih snimki, kao i od mogućih negativnih reakcija javnosti, koje posredno pogađaju i djecu. Nositeljima vlasti općenito preporučujemo

[38] *Izborni etički kodeks*, u poglavlju *II. Ponašanje sudionika u izborima*, navodi se: … … *(2) Etički je neprihvatljivo i protivno najboljim interesima djece njihovo korištenje u predizborne promidžbene svrhe…*

da u susretima s djecom razvijaju kvalitetnu praksu dječje participacije, odnosno sudjelovanja djece u životu zajednice na način koji je djeci prihvatljiv i razumljiv te podupire njihov razvoj i dobrobit.

Primili smo i pritužbu koja se odnosila na **uključivanje djece u prosvjede roditelja odgojitelja**, pri čemu su neka djeca nosila i transparente s uvredljivim natpisima. Smatramo da je sudjelovanje djece u javnim prosvjedima zajedno s roditeljima, u prvom redu pitanje zaštite najboljeg djetetovog interesa, pri čemu je u prvom planu zaštita sigurnosti djeteta, odnosno procjena rizika i svjesnost roditelja o njegovoj vlastitoj odgovornosti za dijete u takvoj situaciji. Općenito **ne preporučujemo** da roditelji u takve svoje aktivnosti uključuju djecu, no, ako pritom nema izravne ugroze ili opasnosti za djecu, poput nasilja i zanemarivanja sigurnosti ili zdravlja, ne može se reći da se time krše prava djeteta. Na roditeljima je da osiguraju da djeca ne budu opterećena problemima odraslih, kao i da se djecu ne iskorištava u aktivnostima usmjerenim prvenstveno na ostvarivanje ciljeva i interesa odraslih. No, neprihvatljivo je da djeca nose transparente s natpisima koji su uvredljivog sadržaja ili predstavljaju povredu ljudskih prava.

Zaključno možemo ponoviti da **pravo i načelo dječjega sudjelovanja** odrasli uglavnom još ne razumiju dovoljno dobro te je njegovo ostvarivanje zasad najčešće na deklarativnoj razini. Nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga prava. Funkcioniranje dječjih predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici ovisi o entuzijazmu pojedinih stručnjaka, ali i o načinu na koji oni sami doživljavaju ostvarivanje dječjih participativnih prava. Uključivanje djece u rasprave o javnim politikama i strateškim dokumentima koji se na njih odnose nije zaživjelo na način koji bi osigurao smislenu participaciju djece. Odrasli koji sudjeluju u izradi ovih dokumenata i donošenju odluka koje se odnose na djecu, o potrebama djece uglavnom nagađaju, umjesto da pitaju djecu i omoguće im da iskažu svoje mišljenje te na taj način ostvare svoja participativna prava sukladno dobi i zrelosti.

Prijedlozi za poboljšanja

- Sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav, te u lokalnoj zajednici, na regionalnoj i nacionalnoj razini) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s *Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta UN-a.*
- Unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece.
- Educirati odrasle koji rade s djecom i za djecu za osnaživanje participacijskih kapaciteta sve djece, na svim razinama društva.
- Sustavno i smisleno uključivati djecu u procese izrade planova, politika, strategija te rad tijela koja se bave temama važnim za život djece.

2.3 Obrazovna prava

U 2021. primili smo 478 prijava povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja. Prijavama je bilo obuhvaćeno 349 djece i 165 grupa djece (odgojno-obrazovnih skupina, razreda ili ustanova). U odnosu na ukupni broj pojedinačnih prijava, prijave u području odgoja i obrazovanja bile su najbrojnije. Veliki broj pritužbi odnosio se na povrede prava djece uzrokovane posljedicama pandemije Covida-19.

Postupali smo i po prijavama povreda drugih prava: prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, zaštitu od diskriminacije, prava na privatnost te zdravstvena prava, a vezano uz sustav odgoja i obrazovanja, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. U odnosu na razine odgoja i obrazovanja nismo u mogućnosti izraziti točan broj prijava za svaku od njih, budući da iz prijava nije uvijek razvidno o kojoj razini odgoja i obrazovanja je riječ. Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosilo se 129 prijava.

U najvećem broju slučajeva prijavitelji su bile majke (207), odgojno-obrazovne ustanove obratile su nam se u 77 slučajeva, a u tri slučaja samo dijete je prijavilo povredu svojih prava u školi. Najviše prijava bilo je iz

Zagreba (126), potom po broju prijava slijedi Splitsko-dalmatinska županija (61), a najmanji broj prijava (3) pristigao je iz Varaždinske i Virovitičko-podravske županije.

> *Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO), u sustav odgoja i obrazovanja u RH u šk. god. 2021./2022. uključeno je 456.135 djece. Među njima je 312.198 učenika osnovne škole.*

O stanju prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, osim iz prijava, doznajemo i iz stručno pedagoških nalaza AZOO-a te izvješća nadzora Prosvjetne inspekcije. Tijekom 2021. bili smo uskraćeni za veći broj posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama, te ostvarivanje izravnog kontakta s djecom i djelatnicima zbog epidemioloških mjera. Nastavili smo susrete s djecom i djelatnicima škola putem aplikacije *Zoom*, a ti su nam susreti bili važan izvor informacija o životu i radu odgojno-obrazovnih ustanova u vrijeme pandemije. Sudjelovali smo u izmjenama propisa iz područja obrazovanja te smo kontinuirano upućivali preporuke u cilju podizanja razine zaštite prava djece u odgoju i obrazovanju.

Pojedinačne prijave povreda prava djece u odgoju i obrazovanju odnosile su se na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (TUR),
- utjecaj pandemije Covida-19 na odgoj i obrazovanje.

Radi lakšeg praćenja problematike odgoja i obrazovanja ove godine je ovo poglavlje koncipirano prema razinama sustava i podijeljeno na područja predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

2.3.1 PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Prijave koje su se odnosile na **dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja** u najvećem broju slučajeva ukazuju na: nedostatak mjesta za upis djece u neki od programa predškolskog odgoja; nemogućnost ostvarenja upisa djece zbog neispunjavanja kriterija za upis kao što su – mjesto prebivališta, dob ili zaposlenost roditelja; neujednačene kriterije upisa; različite načine sufinanciranja boravka djece od strane osnivača; nemogućnost upisa djece koja nisu cijepljena protiv zaraznih bolesti. Ističe se problem **nedostatka kapaciteta vrtića** u cijeloj Hrvatskoj koji bi zadovoljili potrebe sve djece.

> *Prema izvješću MZO-a u 2020./2021. pedagoškoj godini ukupni obuhvat djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatnim i desetosatnim programima) iznosio je 80 % djece predškolske dobi. Obuhvat djece kraćim programima je oko 48 %. Ukupan broj djece obuhvaćen nekim od oblika predškolskog odgoja je 127.327, od čega je 42.045 djece jasličke dobi i 85.282 djece vrtićke dobi.*

Kontinuirano nam se obraćaju roditelji djece prilikom upisa u dječje vrtiće kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave (JLS) s pritužbom **na kriterije upisa** kao i na **nemogućnost ostvarivanja prava na sufinanciranje vrtića**. U takvim situacijama općinama i gradovima na koje se roditelji pritužuju upućujemo preporuke i tražimo izvješća. Obraćaju nam se i roditelji čija djeca navršavaju godinu dana života nakon 1. rujna pa zbog datuma rođenja ne mogu ostvariti pravo upisa u toj godini, te zato smatraju da je njihovo dijete **diskriminirano po osnovi dobi**. Takva djeca u pojedinim vrtićima stavljaju se na tzv. listu čekanja. No, uglavnom ne budu upisana.

Obaviješteni smo i o odredbi pravilnika o upisu koja propisuje da ukoliko dvoje ili više djece ostvari jednak broj bodova, redoslijed prvenstva na listi utvrđuje se po kriteriju starosti djeteta: od starijeg prema mlađem za vrtićke skupine djece, a od mlađeg prema starijem za jasličke skupine djece. Smatramo da, unatoč ograničenim kapacitetima dječjih vrtića na području pojedinih JLS-a i potrebe za propisivanjem prednosti pri upisu, kriteriji upisa ne smiju biti diskriminatorni i ugrožavati prava i najbolje interese djece. Konvencijsko načelo jednakosti vrijedi za svu djecu jednako te smatramo da se **kriteriji upisa trebaju propisati na nacionalnoj razini**, a ne prepustiti JLS-ima.

Na temelju prijavljenih slučajeva upozoravali smo JLS-e na nužnost revidiranja kriterija, ne samo dobi, nego i **mjesta prebivališta**. Zbog različitih životnih okolnosti roditelji mogu imati prebivališta u različitim općinama. Primjerice, kad jedan roditelj živi s djetetom na području jednog grada/općine, a drugi roditelj na području drugog grada ili općine; djeca čiji roditelji tijekom tjedna borave i rade u nekom drugom gradu te zbog radnog mjesta imaju prebivalište u gradu u kojem rade; djeca kojima jedan roditelj ima privremeni boravak u RH, roditelji koji ne žive zajedno, a nisu razvedeni, niti su kod nadležnog suda pokrenuli postupak za razvod braka, kao i slučajevi u kojima su roditelji prekinuli izvanbračnu zajednicu te jedan od njih nema prebivalište na području općine i dr. Prema tom kriteriju proizlazi da dijete neće moći ostvariti pravo upisa u dječji vrtić ako mu oba roditelja nemaju prebivalište u istoj općini/gradu, što rezultira neopravdanim razlikovanjem djece i može predstavljati diskriminaciju djece **po obiteljskom statusu.**

Nailazili smo i na situacije u kojima odredbe internih akata pojedinih JLS-a također mogu dovesti do diskriminacije djece, a u kojima stoji: „ ako ima više djece s istim brojem bodova, prednost pri upisu ostvaruju: dijete iz obitelji s više djece, dijete kojemu su već brat ili sestra upisani u isti vrtić, dijete koje stanuju bliže objektu (zračna udaljenost), po nadnevku rođenja od starijeg prema mlađem, a po abecednom redu, po prezimenu i imenu (od slova A do Ž)…" Odredbe brojnih internih akata ne upućuju na **jednake mogućnosti za djecu nezaposlenih roditelja**, te je toj djeci najčešće uskraćeno mjesto u vrtiću. Upravo zbog nemogućnosti zbrinjavanja djeteta u vrtiću pojedini roditelji su onemogućeni u traženju zaposlenja. Nezaposlenost roditelja, koja za djecu i obitelj ionako predstavlja brojne rizike, ne smije biti prepreka u ostvarivanju njihovih prava. Očekivano je da nezaposleni roditelji svojoj djeci ne mogu omogućiti upis na dodatne aktivnosti u slobodnom vremenu, niti im priuštiti različite igračke, didaktičke igre i materijale kojima se potiče zdrav i cjelovit psihosocijalni razvoj djeteta, a koje su djeci dostupne u vrtićima. Uvažavajući činjenicu da dječji vrtići nisu samo mjesta „čuvanja djece" dok roditelj radi, nego mjesta koja potiču zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta te mjesta u kojima se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju, boravak djece nezaposlenih roditelja u vrtićima valja promatrati i kroz tu prizmu.

Roditelji nam se obraćaju i zbog nemogućnosti ostvarivanja **sufinanciranja iznosa vrtića od strane JLS-a** u kojima žive, a koje na svom području nemaju vrtića pa su djecu primorani upisati u vrtić na području drugoga JLS-a i platiti puni iznos vrtića. Preporučivali smo MZO-u da se na razini države **ujednače kriteriji za upis djece u dječje vrtiće** kojima su osnivači JLS-i, kako ne bi došlo do neopravdanog razlikovanja ili diskriminacije djece. U svojim preporukama apeliramo da se osiguraju veća izdvajanja JLS-a za djecu predškolske dobi u vidu **sufinanciranja vrtića na području drugih JLS-a** u situacijama kada djeca zbog različitih razloga nisu mogla ostvariti upis u vrtiću na području njihovog grada/općine. Različiti kriteriji sufinanciranja dječjih vrtića od strane osnivača, osobito JLS-a, rezultiraju nejednakom dostupnošću predškolskog odgoja i obrazovanja djeci. Također preporučujemo da JLS-i načine snimku stanja i potreba djece predškolske dobi na njihovom području, te da eventualnim sporazumom između JLS-a dogovore upise djece u dječje vrtiće, kriterije upisa i načine sufinanciranja, kako bi svako dijete na njihovom području ostvarilo pravo upisa u dječji vrtić.

U odgovoru na naše preporuke MZO je opisao odredbe ZPOO koje određuju prednost pri upisu, te naveo da je izmjenama kriterija za upis djece bilo potrebno omogućiti upis najranjivijim skupinama. Naime, u skladu s *Nacionalnom strategijom za prava djece u RH za razdoblje 2014.-2020.* i *Nacionalnom strategijom za uključivanje Roma za razdoblje 2013.-2020.*, predložen je potpuni obuhvat djece barem dvije godine prije početka osnovne škole kako bi se umanjile razlike među djecom u razini pripremljenosti za polazak u školu na početku osnovnog obrazovanja. MZO je naveo kako su doneseni *Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021.-2026. i Nacionalna razvojna strategija RH do 2030.* u kojima su istaknuti strateški ciljevi povećanja pristupačnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Prijedlogom *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* predviđene su odredbe koje uređuju načine upisa djece u dječje vrtiće. Dopunjeni su kriteriji za ostvarivanje prednosti pri upisu na način da prednost imaju djeca s kroničnim bolestima i zdravstvenim teškoćama, djeca jednoroditeljskih obitelji, osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik, čime se uz omogućavanje povećanja obuhvata sve djece osigurava pomoć, potpora i lakša zaposljivost roditelja. Novim *Pravilnikom o posebnim uvjetima i mjerilima ostvarivanja programa predškolskog odgoja i obrazovanja* omogućeno je povećanje programa odgojno-obrazovnih skupina pri školi pa je tako propisano da se pri osnovnim školama s redovitim ili alternativnim ili međunarodnim programima, može izvoditi predškolski odgoj i obrazovanje za djecu od treće godine života do polaska u osnovnu školu, ako na određenom području nema dječjeg vrtića ili postoji vrtić koji ne može prihvatiti svu djecu.

U postupku izmjena ZPOO-a predložili smo pojačati obvezu JLS-a koji nema organizirani program predškolskog odgoja i obrazovanja, da pomogne u financiranju jasličkih i vrtićkih programa u onom susjednom JLS-u

koji najbolje može udovoljiti potrebama djeteta. Također, smatramo nužnim da se Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (DPS) prilagodi kako bi se omogućilo **otvaranje dječjih vrtića u postojećim neiskorištenim prostorima lokalne zajednice**, tamo gdje postoji volja i senzibilitet JLS-a za to. Smatramo da u ovom segmentu DPS onemogućuje fleksibilnost u pogledu prenamjene neiskorištenih prostora JLS-a u dječje vrtiće, dok istodobno veliki broj djece ne može dobiti mjesto u vrtiću.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti vrtića

Početkom godine obraćali su nam se roditelji zabrinuti za **sigurnost djece u zgradama dječjih vrtića nakon potresa**, koje smatraju nesigurnim za boravak djece. Obavijestili smo ih kako smo nakon **potresa** u prosincu 2020. preporučili Stožeru civilne zaštite RH i Gradu Zagrebu da žurno poduzmu sve aktivnosti radi provjere statike i svih vrsta oštećenja na objektima predškolskih, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova na području Zagreba, te da u suradnji sa stručnjacima odgovarajućih profila izrade procjenu rizika obavljanja djelatnosti odgoja i obrazovanja u ustanovama odgoja i obrazovanja u Zagrebu. Također smo preporučili žurno utvrđivanje mjesta na kojima prijeti opasnost od oštećenih objekata na putevima do dječjih vrtića i škola i poduzimanje potrebnih radnji radi otklanjanja tih opasnosti ili određivanje alternativnih putova do pojedinih odgojno-obrazovnih ustanova. Preporučili smo o svemu utvrđenom i poduzetom što prije obavijestiti učenike, roditelje i odgojno-obrazovne ustanove.

Predmetom pritužbi bila je i ugrožena sigurnost djece jednoga vrtića u vremenu između 5:50 i 9:00 sati kada je samo jedna odgojiteljica sama u cijeloj zgradi s dvadesetak djece. U drugom slučaju roditelji su se pritužili na ugroženu sigurnost djece zbog toga što se u neposrednoj blizini vrtića nalazi prodavaonica pred kojom se okupljaju osobe koje konzumiraju alkoholna pića, te se nasilno ponašaju jedni prema drugima, svađaju i koriste neprimjereni rječnik, a svemu tome svjedoče djeca.

Roditelji izražavaju nezadovoljstvo zbog **čestih promjena odgojiteljica te premještanja djece iz jedne skupine u drugu** pri čemu se za neku djecu promijeni i odgojitelj i odgojna skupina. Premještanje djeteta u drugu skupinu na početku pedagoške godine čest je izvor roditeljske brige, posebice kad dijete pokazuje negativne reakcije zbog rastanka s prijateljima koji su iste dobi ili odlaska od poznate odgojiteljice ili zbog promjene dotadašnjeg prostora. Naše je stajalište da reorganizacija u odnosu na boravak djece u određenoj skupini i promjena skupine za dijete ne mora, sama po sebi, biti negativno iskustvo, već to ovisi o okolnostima premještaja, o tome koliko je zadržano poznatih elementa za dijete, a koliko ih se promijenilo, o pripremi djeteta te o njegovu kapacitetu za prilagodbu na promjenu. S druge strane, stav roditelja prema premještaju ovisi često i o načinu kako su oni informirani o organizacijskoj promjeni, o vremenu koje imaju za pripremu djeteta na promjenu, o smislu, jasnoći i obrazloženju promjene i, konačno, o osjećaju jednakosti i pravednosti.

Roditelji se pritužuju i zbog **plaćanja pune cijene vrtića za vrijeme ljetnih praznika dok dijete ne boravi u vrtiću i u slučaju duže odsutnosti djeteta zbog bolesti ili samoizolacije**. U jednom slučaju dijete je bilo bolesno tjedan dana, o čemu je majka dostavila ispričnicu vrtiću, no iznos računa nije umanjen za dane izostanka iz vrtića kao kod druge djece – zato što dijete nema prijavljeno prebivalište na području JLS-a u kojem je vrtić. Vrtiću smo uputili preporuku i upozorili na potrebu i obvezu osiguravanja jednakosti sve djece te davanja prednosti najboljem interesu djeteta u svakom postupanju, kako pri donošenju pravila, tako i u njihovom tumačenju. Vrtić je odgovorio da je takvo pravilo propisano Odlukom o mjerilima za naplatu usluga DV od roditelja-korisnika usluga.

Neke pritužbe odnosile su se na **radno vrijeme vrtića** koje nije u skladu s potrebama roditelja i njihovim radnim vremenom, te na **ljetnu organizaciju rada vrtića**, kada se skupine spajaju, te veliki broj djece boravi u malim prostorima, što nije u interesu djece posebno u uvjetima pandemije.

Dobivali smo i upite o **„obvezi" spavanja djece u vrtiću**. Suvremena znanja o dječjem razvoju govore o nužnosti individualiziranog pristupa dječjim potrebama pa tako i potrebi spavanja. Djeci koja nemaju potrebu za dnevnim spavanjem u vrtiću moguće je organizirati druge aktivnosti s odgojiteljicom te nije u interesu djece prisiljavati ih na spavanje, a u tom smislu nije opravdan ni stav vrtića da mu prostorni ili kadrovski uvjeti ne omogućavaju takav individualizirani pristup.

Jedna prijava odnosila se na **darivanje djece** u povodu Sv. Nikole u dječjem vrtiću koji pohađaju djeca iz više općina, budući da su darovi jedne općine podijeljeni samo djeci s njezinog područja, dok ih druga djeca nisu dobila. Očekivano, takav je postupak napravio razliku među djecom i izazvao tugu kod one koja nisu darivana.

Djelatnici vrtića obraćali su nam se s upitom o djeci koja **nisu redovito cijepljena**, a trebala bi pohađati program predškole. Uputili smo ih u odredbe *Programa zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima* (NN 105/02, 55/06 i 121/07), prema kojem se upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje rednim cijepljenjem protiv bolesti iz *Programa* obveznih cijepljenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cjepiva. Prilikom upisivanja djece u vrtić dječji vrtići moraju provjeriti dokumentaciju o cijepljenju djeteta te uputiti roditelja/skrbnika na obvezu cijepljenja djeteta ako ono nije obavljeno. To je mjera kojom se potiče roditelje da ispune svoju odgovornost prema djetetu. Proteklih godina smo primali upite dječjih vrtića o toj problematici, te smo Ministarstvu zdravlja i MZO-u predložili usklađivanje i formuliranje jasnog naputka u vezi upisa necijepljene djece u program predškole. Odgovorili su nam da su se oba ministarstva usuglasila o tome da je potrebno dosljedno provoditi *Zakon o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti*, koji nalaže obveznu imunizaciju od određenih bolesti, te *Program zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*, koji dopušta pohađanje vrtića isključivo cijepljenoj djeci, pri čemu su iznimka ona djeca koja se ne smiju cijepiti zbog medicinske kontraindikacije za cijepljenje, a koju je utvrdio liječnik. Kako smo obaviješteni, nadležna ministarstva usuglasila su se i oko toga da i djelomično cijepljenoj djeci treba omogućiti upis u vrtić/predškolu, uz uvjet da se cijepljenje obavi u što kraćem roku, na što je roditelje dužna uputiti zdravstvena voditeljica dječjeg vrtića. Ukoliko roditelji zanemare ovu uputu i imunizaciju ne obave sukladno dogovoru, zdravstvena voditeljica dječjeg vrtića dužna ih je obavijestiti da će dijete morati napustiti kolektiv.

Iz jedne pritužbe doznali smo da je djetetu, koje pohađa mješovitu odgojnu skupinu sa starijom djecom, **uskraćena mogućnost odlaska na izlet** jer do dana izleta nije navršilo pet godina. Uvidom u odgovor vrtića majci bili smo iznenađeni nedostatkom fleksibilnosti i svjesnosti o mogućoj razlici između kronološke i mentalne dobi djece. Naime, dijete na predviđeni datum izleta još nije navršilo pet godina, ali je na dan kada je odgođeni izlet realiziran već imalo pet godina. Ravnateljica izvještava da je, po programu sigurnosno-zaštitnih mjera i protokola postupanja u rizičnim situacijama, koje je verificirao MZO, određeno da „…u izvanvrtićke aktivnosti mogu biti uključena djeca u dobi od napunjene 5. godine".

Jedan upit ravnateljice DV-a odnosio se na pojašnjenje u kojoj mjeri su za vrtić obvezujući termini viđanja djeteta iz **Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi**, smije li se odstupati, što kada roditelji dobro surađuju i dogovaraju susret izvan termina, te treba li vrtić kontaktirati policiju kada roditelj dođe izvan termina. Predložili smo CZSS-u da uputi ravnateljicu, ovisno o okolnostima konkretne obitelji na koju se upit odnosi, kao i konkretnog Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. Naveli smo da je poželjno da se roditelji djeteta dogovaraju i postižu dogovor u interesu djeteta, te da Centar, kao nadležna ustanova upoznata s pravima djeteta, uputi vrtić u obveze u konkretnoj situaciji.

U postupku donošenja *Pravilnika o posebnim uvjetima i mjerilima za ostvarivanje programa predškolskog odgoja i obrazovanja* predložili smo izrijekom propisati dopušteni broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama, mjerila za prostor, uvjete i mjerila nadzora nad njihovim ispunjavanjem i izvođenjem kraćih programa predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i nadzor nad radom osoba-izvoditelja tih programa. Upozorili smo da isti kadrovski uvjeti poput onih u dječjim vrtićima moraju vrijediti i za programe u školama i kod drugih pravnih i fizičkih osoba koje će izvoditi programe predškolskog odgoja i obrazovanja te da se uz zahtjev za izdavanje suglasnosti za izvođenje tih programa, obvezno prilažu i dokazi da izvoditelji programa nisu osuđivani i da se protiv njih ne vodi kazneni ili prekršajni postupak za zakonom propisane delikte. MZO je samo djelomično usvojio naše prijedloge na način da je u pojedinim odredbama Pravilnika uvršteno pozivanje na DPS.

Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

I ove smo godine primali pritužbe na **postupanja odgojitelja prema djeci u vrtiću**. AZOO je proveo 15 nadzora u predškolskim ustanovama.

U jednom iznimno zabrinjavajućem slučaju roditelji su se prituživali na postupanje odgojiteljice prema djetetu, a u jednom slučaju čak i fizičko nasilje prema djetetu zbog čega je dijete premješteno u drugi vrtić. U prijavi roditelja se navodi da odgojiteljica kažnjava dijete, zatvara ga na tavan, lijepi mu selotejp na usta, kažnjava ga stajanjem i gledanjem u zid, vrijeđanjem dok dijete plače, stavljanjem kvačice na nos, uskraćivanjem rođendanske torte i šetnje s vršnjacima. Roditelji opisuju da dijete kod kuće spominje kazne, na taj način se odnosi prema igračkama, sebe procjenjuje zločestim, izbjegava razgovor o vrtiću, u krevetu plače te na druge načine pokazuje reakciju na opisana postupanja u vrtiću. U izvješću vrtića navodi se da je skupina bila pod pojačanim praćenjem jer su primali pritužbe roditelja na rad odgojiteljice, da je nakon redovne procjene radne sposobnosti planirana i izvanredna procjena radne sposobnosti odgojiteljice, zatim da je, nakon izricanja

upozorenja, odgojiteljica odbila potpisati sporazum o prestanku Ugovora o radu te je koristila bolovanje. Obaviješteni smo da je nakon bolovanja odgojiteljica premještena iz matične skupine i uključena u drugu s dva odgojitelja koji prate njezin rad. Po procjeni njezine zdravstvene sposobnosti utvrđeno je da je sposobna za rad te je vraćena u matičnu skupinu, gdje stručni suradnici i ravnateljica stalno prate njezin rad. O ovoj smo prijavi obavijestili AZOO i policiju. Obaviješteni smo da je AZOO dječjem vrtiću predložio mjere i da će pratiti njegov rad. Policija je izvijestila da je utvrđeno da su vlasnica dječjeg vrtića, odgojiteljica i pomoćnica djeteta s TUR počinile kaznena djela povreda djetetovih prava na način da su emocionalno i fizički grubo zlostavljale dijete o čemu je podnesena prijava ODO-u za mladež. Dodatno zabrinjava to što je riječ o djetetu koje je posebno osjetljivo i u potrebi za stručnom podrškom jer je prve godine provelo u domu, zatim kod udomiteljice, nakon čega je posvojeno.

Nesnalaženju djelatnika vrtića u situacijama **kronično oboljele djece** svjedoči upit pedagoginje vrtića o pravima djeteta koje ima epilepsiju. Uputili smo je u važnost uključivanja u vrtić djeteta s epilepsijom, pružanja odgovarajuće skrbi, te omogućavanja sudjelovanja u svakodnevnim aktivnostima s vršnjacima bez izdvajanja i razlikovanja od vršnjaka. Odgojitelj i drugi djelatnici vrtića trebaju imati znanja o epilepsiji potrebna za pružanje pomoći djetetu u slučaju napadaja, što će im pomoći u svladavanju vlastitog straha ili reakcije vršnjaka. U konkretnom slučaju potrebno je saznati činjenice o prirodi djetetove bolesti te njezinom manifestiranju, kao i eventualne preporuke liječnika specijalista koji prate djetetovo zdravstveno stanje.

U predmetima u kojima se prijavljuju **fizički sukobi među djecom** izvješća vrtića se nerijetko svode na informacije o organizaciji rada, izjave i očitovanja odraslih, opise odnosa među odraslima, a često izostaje obrazloženje na koji način se odgojno djeluje u odnosu na negativne reakcije djeteta prema drugom djetetu, na jačanje otpornosti, nenasilno rješavanje sukoba i, u konačnici, na smanjivanje dječjih sukoba u grupi.

U postupku izmjena ZPOO predložili smo MZO-u, radi poboljšanja zaštite djece u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, izmjene u odnosu na: prijave nadležnim tijelima slučajeva kršenja prava djece; suradnju predškolskih ustanova s roditeljima i ustanovama za zaštitu prava i interesa djece; mjerila za ujednačavanje sufinanciranja predškolskog odgoja i obrazovanja na razini države te ujednačavanje i usklađivanje kriterija i uvjeta za upis djece u dječje vrtiće na nacionalnoj razini; obvezu prilagođavanja radnog vremena vrtića potrebama zaposlenih roditelja; uspostavu sustava vrednovanja rada i licencije za rad djelatnika; zabranu rada za osobe pravomoćno osuđene za kazneno djelo koje predstavlja zapreku za zapošljavanje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja; pokretanje kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta; provođenje inicijalnog razgovora s roditeljem i djetetom za svako dijete koje se upisuje u vrtić; dostupnost stručne podrške i pomoći stručnjaka različitih profila; osiguravanje podrške pomoćnika (pomagača) u vrtiću za djecu s TUR; uvođenje modela (su)financiranja pomoćnika (pomagača) i stručnih komunikacijskih posrednika, kao i njihove edukacije iz sredstava državnog proračuna.[39]

I dalje dobivamo prijave koje se odnose na **sukob između odraslih**, u kojima se ne mogu uočiti povrede dječjih prava. Također se često osobe na koje se prijave odnose u svojim očitovanjima ne orijentiraju na profesionalni odgovor i argumentaciju, već negoduju zbog roditeljskog obraćanja različitim institucijama.

2.3.2 OSNOVNOŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Kao i prethodnih godina pritužbe u pogledu **dostupnosti odgoja i obrazovanja u osnovnim školama** odnosile su se na: nemogućnost upisa djeteta u školu; prijevoz do škole; nedostatak organiziranog produženog boravka za učenike nižih razreda; nedostatak toplog obroka u školi; te nereguliranost upisa djece u školu bez suglasnosti jednog od roditelja.

Pritužbe roditelja pokazuju da nisu zadovoljene potrebe učenika od 1. do 4. razreda osnovne škole za upisom u **produženi boravak/cjelodnevnu nastavu**. O tom problemu već niz godina izvještavamo Hrvatski sabor te upućujemo MZO-u. U vezi s konkretnim slučajevima upućivali smo preporuke **školama i osnivačima radi iznalaženja rješenja u najboljem interesu djece**.

> *Prema podacima MZO-a, u školskoj godini 2021./2022. u produženi boravak uključeno je 1920 učenika, a u cjelodnevnu nastavu uključeno je 2899 učenika.*

[39] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Roditelji su se prituživali i **na organizaciju i sufinanciranje školskog prijevoza učenika.** Ukazivali na neprimjerene uvjete u kojima djeca pješače do škole ili autobusnog stajališta (opasne puteve kroz šumu, prometnice bez nogostupa i usporivača prometa, veliku udaljenost od kuće do autobusne stanice) i žalili se zbog nesufinanciranja prijevoza za djecu koja prema mreži škola ne pripadaju školi u koju su upisana. Odobravanje upisa škole izvan mjesta prebivališta povlači sa sobom i brigu o svim drugim uvjetima odgoja i obrazovanja, odnosno preuzimanje odgovornost za dijete i za posljedice odluke o upisu koja se tiče djeteta. U takvim slučajevima preporučujemo školi i osnivaču postupanje u najboljem interesu djeteta te osiguravanje potrebne podrške u školovanju djece, uz pronalaženju rješenja za osiguravanje njihovog odgovarajućeg prijevoza. JLP(R)S-i imaju autonomiju u organizaciji i sufinanciranju prijevoza učenika, pa one koje su neosjetljive za potrebe djece ignoriraju DPS kojim je propisano da se, radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza i s prometnicama bez nogostupa, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost. Financiranje i organizacija prijevoza učenika iznad propisanog minimuma ne bi smjela ovisiti o senzibilitetu pojedinaca u JLP(R)S-u, već u svakom pojedinačnom slučaju treba biti utemeljena na stvarnim potrebama djece.

Obratili su nam se i mještani otoka Ilovika zbog plana projekta dogradnje luke Mrtvaška te izmještanje brodske linije kojom su djeca putovala do škole. Nakon zaprimljene predsjednice Mjesnog odbora Ilovik uputili smo preporuku gradonačelnici Malog Lošinja, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture, te ravnatelju Lučke uprave da razmotre mogućnosti, ponude rješenja i osiguraju resurse kako bi se djeci na otoku Iloviku zadržala jednaka ili podigla razina kvalitete života kao i dostupnost odgojno-obrazovnih ustanova te drugih potrebnih sadržaja.

> *Prema podacima MZO-a, u prijevoz je uključeno 72.205 učenika osnovnih škola, a u javni prijevoz 9539 učenika, što je ukupno 26,2 % učenika. Prijevoz je organiziran za 57.000 učenika srednjih škola.*

U više navrata smo upozoravali JLP(R)S-e i MZO na potrebu djece za **zdravom školskom prehranom i toplim obrokom u školi**. Veliki broj škola, posebno u Dalmaciji, ne nudi svoj djeci mogućnost kuhanog obroka, već samo djeci koja su uključena u produženi boravak ili cjelodnevnu nastavu. Prema podacima MZO-a o postojanju školskih kuhinja i toplih obroka evidentno je da sva djeca u RH nemaju jednake mogućnosti. Izgovor osnivača i dalje su nedostatna financijska sredstva i nepostojanje školske kuhinje i blagovaonice, iako bi se, uz njihov veći senzibilitet i motiviranost, topli obrok za učenike mogao organizirati dostavom hrane iz državnih i javnih ustanova koje su opremljene kuhinjom. Stoga je nužno ispitati potrebe i mogućnosti te osigurati svakom djetetu topli obrok u školi.

> *Prema podacima prikupljenim od 903 matične i 1088 područnih škola, prehrana je organizirana u 803 matične i 649 područnih škola. U prehranu je uključeno 207.315 učenika osnovnih škola, od toga je za 30,7 % učenika prehrana besplatna, za 49,64 % učenika u cijelosti je plaćaju roditelji, a za 20,29 % učenika je djelomično sufinancirana.*

> *Prema izvješću MZO-a iz prethodne godine, od 916 osnovnih škola koje su bile u sustavu MZO-a, njih 784 ili 85,31 % ima školsku kuhinju. U šest županija (Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Bjelovarsko-bilogorska, Virovitičko-podravska, Požeško-slavonska i Istarska) sve matične škole imaju školsku kuhinju. Najmanje matičnih škola s kuhinjama je u Dubrovačko-neretvanskoj (28,13 %), Splitsko-dalmatinskoj (41 %) i Zadarskoj (65,79 %)* županiji, dok je u svim drugim županijama više od *80 % osnovnih matičnih škola sa školskim kuhinjama. U samo tri županije sve osnovne škole imaju i školsku kuhinju i blagovaonicu (Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska i Požeško-slavonska županija). Od 1135 područnih osnovnih škola, njih 480 ili 42,29 % ima školsku kuhinju. U devet županija više od 50 % područnih škola ima školsku kuhinju (Zagrebačka, Krapinsko-zagorska, Sisačko-moslavačka, Varaždinska, Primorsko-goranska, Vukovarsko-srijemska, Istarska, Međimurska i Grad Zagreb). Samo u Dubrovačko-neretvanskoj županiji ni jedna područna škola nema školsku kuhinju. Za većinu učenika (50,9 %) roditelji sudjeluju u financiraju* školske *prehrane. U Osječko-baranjskoj županiji svi učenici imaju besplatnu prehranu, a za djecu koja imaju dva i više obroka, roditelji sufinanciraju druge obroke.*

Pojedine pritužbe ukazuju na ugroženost prava na obrazovanje djece čiji su roditelji **u postupku razvoda braka**. Kad ne postoji dogovor o tome s kojim od roditelja će dijete stanovati u tijeku razvoda, dijete zbog sukoba roditelja određeni period ne bude upisano u školu ili ne pohađa nastavu. U takvim situacijama događa se da škola odbija upisati dijete ako za to nema suglasnost obaju roditelja. CZSS zbog takvih sporova roditelja provodi postupak obveznog savjetovanja i roditelje upućuje na sudsko rješavanje spora, a ta procedura traje pa dijete za to vrijeme ne ide u školu. Dosljednom primjenom ZOOSŠ-a i DPS-a djetetu se mora,

dok postupak traje, osigurati pohađanje nastave u školi prema upisnom području na temelju djetetovog prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta. Radi rješavanja takvih problema na općoj razini, u 2019. godini ukazali smo na to MRMSOSP-u i MZO-u. Držeći da prema ZOOSŠ-u izbor škole nije u dispoziciji roditelja u situacijama kad je dijete školski obveznik one škole na čijem području ima prebivalište, odnosno prijavljeno boravište, preporučili smo MRMSOSP-u i MZO-u da ravnatelje škola i CZSS-a upozore da ubuduće postupaju u skladu s time i prema načelu zaštite najboljeg interesa djeteta.

Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

Zaprimali smo i pritužbe zbog neodgovarajućih prostornih i sigurnosnih uvjeta u školama, posebice u potresom pogođenim područjima, zbog organizacije rada škola, te promjene učitelja.

Prema podacima **Grada Zagreba**, nakon potresa u ožujku 2020. u Zagrebu je bilo 38 privremeno neuporabljivih objekata odgojno-obrazovnih ustanova (škola i vrtića), a oštećeno je bilo 175 objekata; do početka nastavne godine 2020./2021. popravljen je 161 objekt, te još jedan do kraja 2020.

Prema podacima **Zagrebačke županije**, u potresu u ožujku 2020. bilo je oštećeno 16 školskih objekata kojima je osnivač županija, većina objekata imala je oznaku privremeno neupotrebljivo, a bili su sanirani do kraja rujna 2020. Nakon potresa u prosincu 2020. oštećeno je na području županije 28 školskih objekata, dva su objekta neuporabljiva, četiri su privremeno neuporabljiva, a 13 ih je privremeno uporabljivo uz preporuku.

Prema podacima **Sisačko-moslavačke županije**, zbog potresa je u drugom polugodištu **nastava bila odgođena** za 17 škola, u trajanju od najviše dva tjedna, čime je bilo obuhvaćeno 4800 učenika. Zbog nastalih oštećenja u potresu devet objekata bilo je neuporabljivo, privremeno neuporabljivo bilo je 12 objekata, 11 je uporabljivo s preporukom, a 24 objekta su uporabljiva (podaci o školama neovisno o tome tko je osnivač). Prema podacima dobivenim u veljači 2022. u potresu su oštećena ukupno 22 objekta škola, ali županija je uspjela osigurati uvjete za redovito pohađanje nastave učenicima u njihovim matičnim gradovima. Županija je kao osnivač do sada sanirala osam objekata škola.

Prema podacima **Karlovačke županije** iz siječnja 2021., na pet osnovnih škola i sedam srednjoškolskih ustanova kojima je osnivač županija vidljiva su oštećenja koja ne ugrožavaju sigurnost učenika. Prema podacima dobivenim u veljači 2022., na području te županije nije bilo škola koje bi bile srednjoročno ili dugoročno neuporabljive te nije bilo potrebno preseliti djecu u druge škole. Do kraja 2021. je, od ukupno 26 objekata na kojima je prijavljena šteta, sanirano 11 objekata. Svi objekti su bili spremni za rad i prihvat učenika u 2. polugodištu 2020./2021.

Prema podacima **MZO-a**, nakon potresa u ožujku 2020. MZO je izdao rješenja za rad u promijenjenim uvjetima, odnosno izvođenje nastave u drugim objektima, onim školama oštećenima u potresu koje nije bilo moguće sanirati do početka šk. god. 2020./2021., u Gradu Zagrebu te jednoj područnoj školi u Krapinsko-zagorskoj županiji. Nakon potresa u prosincu 2020. MZO je odobrio odgodu početka nastave u drugom polugodištu šk. god. 2020./2021. za 17 škola s područja Sisačko-moslavačke županije te izdao rješenja za rad u promijenjenim uvjetima za četiri škole s područja drugih županija, na temelju čega se nastava za djecu iz tih škola izvodi u drugim školama i drugim odgovarajućim objektima do završetka radova na oštećenim školama.

Potaknuti pritužbama roditelja i objavama u tisku koje upućuju na **neprimjerene i sigurnosno vrlo rizične prostorne uvjete u kojima se odvija nastava u PŠ Sičice u Sičicama** (OŠ Ljudevita Gaja u Novoj Gradišci), te nakon posjeta školi i uvida u stanje, uputili smo nadležnim tijelima upozorenje i preporuke za žurnu procjenu sigurnosti boravka djece u objektu, nadzor higijensko-sanitarnih uvjeta i otklanjanje štetnih uvjeta koji ugrožavaju prava i interese učenika.[40]

Primili smo pritužbu roditelja učenika **OŠ Jure Kaštelana u Zagrebu**, zabrinutih za sigurnost djece zbog narušene statike školske zgrade, koja je prema njihovim navodima bila statički ugrožena i prije potresa, a pritužili su se i da škola ne udovoljava DPS-u, među ostalim, zbog neodgovarajućeg prostora školske blagovaonice, društvenih prostora i sanitarija, neispunjavanja propisanih higijensko-tehničkih zahtjeva, nedovoljnog kapaciteta sportske dvorane, nepostojanja tehničkih i prostornih prilagodbi za učenike s TUR (škola nema

[40] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

dizalo) i dr. Od Gradskog ureda za obrazovanje Grada Zagreba zatražili smo da nas izvijesti o utvrđenom stanju školske zgrade, odnosno o prostornim i sigurnosnim uvjetima, te o poduzetim aktivnostima i daljnjim mjerama koje planiraju poduzeti u cilju zaštite prava i interesa učenika. Gradski ured nam je u odgovoru naveo da je, nakon potresa u ožujku i prosincu 2020., izvršen detaljni statički pregled objekta škole od strane ovlaštenog statičara, kojim je utvrđeno da statika objekta nije ugrožena. Manja nekonstrukcijska oštećenja nakon potresa u ožujku sanirana su prema uputama statičara i po pravilima struke. U pogledu usklađenosti prostorno-tehničkih uvjeta s odredbama DPS-a, napominju da su u prostorima škole zadovoljeni svi važeći higijensko-tehnički i sigurnosni uvjeti te da škola ima sve potrebne dozvole za održavanje odgojno-obrazovnog rada. Ujedno ističu da je u veljači 2021. podnesen zahtjev za ishođenje građevinske dozvole za rekonstrukciju i nadogradnju objekta, čime će se omogućiti nastava u jednoj smjeni, a objekt će biti u potpunosti prilagođen potrebama osoba s invaliditetom.

> *Prema podacima MZO-a za 2021. godinu broj srednjih i osnovnih škola koje rade u jednoj smjeni je 1557, onih koje rade u dvije smjene je 836, a 11 ih radi u tri smjene.*

Nažalost još ima škola u kojima je **nastava organizirana u tri smjene**. U jednoj pritužbi roditelji prigovaraju na odluku škole da će se, zbog nedostatka učionica, nastava od 1. do 4. razreda u sljedećoj školskoj godini odvijati u tri smjene i da će školski sat trajati 30 minuta. Uputili smo preporuku osnivaču i školi da se djeca i roditelji pravovremeno i detaljno informiraju o svim odlukama koje ih se tiču te pripreme na promjene.

Neke pritužbe odnose se na **promjene učitelja**, koje se, prema mišljenju roditelja, provode bez objektivnog utemeljenja i odgovarajućeg informiranja djece i roditelja, te na lošu organizaciju rada škola zbog učestalih promjena učitelja. Prosvjetna inspekcija utvrdila je da u konkretnim slučajevima nije bilo formalno-pravnih propusta ni nepravilnosti u organizaciji rada škole jer je do promjena učitelja/ica u razrednom odjelu dolazilo zbog ostvarivanja prava iz radnog odnosa (odlaska na bolovanje, korištenja prava na rodiljni i roditeljski dopust i sl.), a da je učenicima osiguran kontinuitet u usvajanju odgojno-obrazovnih postignuća radom i praćenjem od strane stručnih osoba. Kontinuirano preporučujemo MZO-u da, u okviru svojih ovlasti, upozori škole da prilikom planiranja rada uvažavaju kontinuitet rada nastavnika s djecom tijekom školskih godina, odnosno da promjena nastavnika bude uvjetovana opravdanim objektivnim razlozima uz prethodnu pravovremenu informiranost roditelja i djece.

Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

U ovom području obrazovanja pritužbe su se odnosile na: nedostatak stručnih kadrova u pojedinim odgojno-obrazovnim ustanovama, nezakonito i neprofesionalno postupanje odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci, povrede dostojanstva djeteta u procesu praćenja i ocjenjivanja te izricanja pedagoških mjera.

> *Prema podacima škola, u šk. god. 2021./2022. na radnom mjestu stručnoga suradnika zaposleno je 4120 osoba. Od toga je 1298 pedagoga, 1266 knjižničara, 671 psiholog, 625 edukatora rehabilitatora, 152 socijalna pedagoga i 143 logopeda.*

Na **nedostatak stručnih suradnika**, posebice psihologa, socijalnih pedagoga i logopeda ukazivali su nam ravnatelji škola te tražili podršku u ishođenju suglasnosti za zapošljavanje stručnih suradnika. Recentna istraživanja upućuju na porast problema mentalnog zdravlja djece te Svjetska zdravstvena organizacija upozorava na visoke epidemiološke brojke prema kojima 10-20 % djece i mladih ima neku vrstu mentalnih problema, a od njih tek svaki peti dobiva odgovarajuću stručnu pomoć i podršku. Epidemija i potresi u Hrvatskoj, uslijed kojih su brojna djeca bila socijalno izolirana, izložena egzistencijalnim problemima, stresu i traumatskim iskustvima, a neka i obiteljskom nasilju i zanemarivanju, te nasilju putem društvenih mreža, prediktor su narušavanja mentalnog zdravlja. Stoga bi broj djece i mladih s problemima mentalnoga zdravlja danas mogao biti i mnogo veći.

I pojedini učitelji ukazuju nam na pojačane emocionalne i ponašajne probleme djece, no oni nisu uvijek u stanju sami detektirati probleme i pružiti im odgovarajuću pomoć. Svjesni smo da zbog zatvaranja škola i uvođenja *online* nastave mnogi učitelji nastoje nadoknaditi satove kako bi uspjeli obraditi nastavne sadržaje i ocijeniti učenike, a vrlo mali broj njih uspijeva obratiti pozornost i na to kako se djeca osjećaju i koje probleme donose sa sobom u školu. Stoga su u školama neophodni stručni suradnici, kako bi se na vrijeme prepoznalo probleme djece, pružila im se podrška u zaštiti mentalnog zdravlja te da bi se spriječili negativni

ishodi za dijete, a i za društvo. Kontinuirano upozoravamo na nepoštovanje DPS-a u pogledu zapošljavanja stručnih suradnika. Naše je mišljenje i da kriterij broja učenika ne smije biti jedini uvjet na temelju kojeg se zapošljava stručni suradnik. Važno je napraviti objektivnu procjenu potreba za svaku školu te, u slučaju nemogućnosti zapošljavanja stručnog suradnika, osigurati **mobilni tim stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih ustanova**. Osim toga, ravnatelji škola ukazivali su nam i na teškoće pronalaska zamjena, nedostatak tehničkog osoblja, a u manjim mjestima i na otocima školama je veliki problem **nedostatak stručnog nastavnog osoblja**.

Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi roditelja u području odgoja i obrazovanja odnosi se na **neprimjereno, neetično i nepedagoško postupanje odgojno-obrazovnih radnika prema djeci**, kako prilikom ocjenjivanja, tako i prilikom komunikacije i stručnog rada s učenicima. Roditelje upućujemo da se obrate Prosvjetnoj inspekciji i AZOO-u radi provođenja nadzora nad radom djelatnika u školi, utvrđivanja činjeničnog stanja, te izricanja upozorenja, mjera i/ili sankcije za djelatnike škole.

> *AZOO nas je obavijestio da je u 2021. proveo 95 stručno-pedagoških nadzora u osnovnim školama. Pritužbe roditelja upućene AZOO-u odnosile su se na: komunikaciju odgojno-obrazovnih djelatnika s učenicima i roditeljima; izostanak pravodobnih reakcija na nasilje, zdravstvene probleme učenika kao posljedicu neodgovarajućih postupanja odgojno-obrazovnih djelatnika u neposrednom radu; odnos odgojno-obrazovnih djelatnika prema radu; stručnu i metodičku osposobljenost učitelja; praćenje, ocjenjivanje i vrednovanje postignuća učenika – neujednačene kriterije ocjenjivanja, veliki broj negativnih ocjena, nepoštovanje vremenika pisanih provjera znanja, pritužbe na zaključne ocjene, dopunsku nastavu i polaganje ispita pred povjerenstvom; neostvarivanje propisanih nastavnih planova i programa i kurikuluma, te s tim u vezi zaostajanje učenika u stjecanju potrebnih znanja i vještina; nezadovoljstvo reakcijama stručne službe škole na probleme; postupanje prema učenicima s teškoćama.*

Zabrinjava nas nesnalaženje škola u situacijama **neprimjerenih postupanja djelatnika škole prema djeci**, osobito u slučajevima koji se mogu okarakterizirati kao seksualno uznemiravanje (neprimjereni dodiri, opaske, aluzije, slanje fotografija seksualnog sadržaja, neprimjerena komunikacija s djecom na društvenim mrežama, neprimjereno druženje izvan radnog vremena i sl.), koja ne podliježu pravosudnom procesuiranju i zbog toga nisu zapreka za obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti, kako to propisuje ZOOSŠ. Međutim, takva ponašanja učitelja kod učenika izazivaju nelagodu i uznemirenost. Škole moraju biti mjesta nulte tolerancije na neprimjerena ponašanja i u takvim je situacijama nužno aktivirati mehanizme zaštite učenika neovisno o pravosudnoj odgovornosti za takva ponašanja. U okviru MZO-a i AZOO-a potrebno je osigurati edukacije djelatnika, propisati smjernice postupanja, osnažiti ravnatelje u stvaranju sigurnog okruženja za djecu. Također je nužno osigurati pravnu pomoć u zastupanju škola kao poslodavaca u primjeni mjera iz radno pravnih odnosa, budući da se nepoduzimanje mjera nerijetko opravdava neizvjesnim ishodom mogućih radnih sporova, te velikim materijalnim troškovima u slučaju gubitka spora. Svaka škola trebala bi svojim etičkim kodeksom ili drugim pravnim aktom osigurati sankcije, uključujući mogućnost udaljenja djelatnika u slučaju izrazito neprimjerenog ponašanja prema djeci.

Obavješteni smo i o **neprimjerenim i neetičnim objavama učitelja na društvenim mrežama** dostupnim javnosti i djeci. U takvim situacijama uočavamo nesigurnost ravnatelja u postupanju, posebno kada učitelj stručno obavlja svoj posao. Unatoč postojanju Etičkog kodeksa koji trebaju poštovati djelatnici škola, propušta se ispitati (ne)etičnost i (ne)profesionalnost u **ponašanju radnika**, a odgovornost se prebacuje s nadležne službe Prosvjetne inspekcije (PI) na ravnatelje i obratno. Uočavamo oklijevajuće postupanje od strane vodstva i tajnika škole **u radno pravnim sporovima** u odnosu na radnika koji se protuzakonito i neprimjereno ponaša. Kod djelatnika koji ni nakon upozorenja ne mijenjaju ponašanje nužno je kontinuirano praćenje, evidentiranje i dokumentiranje njihovog rada i ponašanja u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci. U slučajevima kada nam se obraćaju i sami ravnatelji škola preporučujemo poduzimanje mjera sukladno *Zakonu o radu* i Etičkom kodeksu prema radnicima, neovisno o postupanju pravosudnih tijela, a radi zaštite najboljeg interesa djeteta.

Dio pritužbi odnosi se i na **ocjene iz nastavnih predmeta i vladanja, te izricanje pedagoških mjera**. Iz sadržaja pritužbi uočavamo nepoštovanje propisa i nedostatak senzibiliteta za individualne potrebe i karakteristike djeteta. Izrečene pedagoške mjere nerijetko su same sebi svrha te se uz njih ne kreira i ne provodi individualni plan rada s djetetom kojem je mjera izrečena. Pri izricanju pedagoških mjera često se propušta postupiti sukladno drugim zakonskim propisima, posebno kad je riječ o nasilju pa se djetetu izrekne pedagoška mjera zbog nasilnog ponašanja, a da se ono ne prijavljuje nadležnim službama.

Po pritužbi majke na postupanje osnovne škole i **uskratu obroka u školi kao disciplinske mjere zbog neprimjerenog ponašanja učenika**, obratili smo se PI-u i AZOO-u i zatražili njihovo postupanje u tom slučaju, kao i da općenito obrate pozornost na prihvatljivost, primjerenost i opravdanost disciplinskih mjera koje se izriču radi kažnjavanja učenika zbog neprimjerenog ponašanja. PI je upozorio školu da je u postupku izricanja pedagoških mjera učenicima obvezna pridržavati se odredbi ZOOSŠ-a i *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* te je dužna učenike i roditelje nadalje redovito informirati o njima na satu razrednika i roditeljskim sastancima.

Zaprimili smo pritužbu roditelja na **elemente i postupak ocjenjivanja vladanja djece**, učenika jedne osnovne škole koja u ocjenjivanju vladanja primjenjuje kriterij prema kojemu za njih sva djeca na početku školske godine „imaju dobro vladanje", a tijekom godine će se vidjeti jesu li zaslužila ocjenu *uzorno* ili *loše* vladanje. Škola ističe da većina djece treba imati *dobro* vladanje, a da tek mali broj njih treba imati *uzorno* vladanje. Neugodno iznenađeni takvim stavom i postupanjem škole, upozorili smo AZOO i PI da navedena praksa ugrožava prava i interese djece te može dovesti djecu u diskriminirajući položaj u odnosu na svu drugu djecu u RH. S obzirom na to da PI i AZOO nisu pronašli ništa sporno u odlukama škole, a mi i dalje smatramo da se takvim postupcima učenike unaprijed svrstava u određenu kategoriju te dovodi u nejednaki položaj u odnosu na druge, zatražili smo mišljenja strukovnih komora socijalnih pedagoga i psihologa te tumačenje pravne službe MZO-a, koja do pisanja izvješća još nismo dobili.

Primali smo i pritužbe roditelja na postupanje djelatnika škole i **nedostatak razumijevanja za učenike sa zdravstvenim teškoćama mentalnog zdravlja**, te na nedostatak senzibiliteta i razumijevanja za potrebe djeteta pri **povratku djeteta u školu nakon bolesti**. U takvim slučajevima upućivali smo preporuke školi te upućivali na savjetodavnu potporu AZOO-a i druge mjere u interesu djeteta. Smatramo da škola mora uzeti u obzir ozbiljne zdravstvene poteškoće djeteta, te prilagoditi odgojno-obrazovni proces njegovim zdravstvenim potrebama i pružiti mu podršku da lakše prevlada teško razdoblje.

I dalje uočavamo da se u praksi, provjera postojanja zapreka za zasnivanje radnog odnosa najčešće provodi samo traženjem tzv. *potvrde o nekažnjavanju* koju izdaju općinski sudovi, a i**zostaje provjera prethodne osuđivanosti** osoba uvidom u kaznenu evidenciju MPU-a, na što kontinuirano upozoravamo MZO. Nerazmjer između broja zaposlenih u sustavu odgoja i obrazovanja i broja traženja *uvjerenja o neosuđivanosti* u kaznenoj evidenciji MPU-a radi zapošljavanja u ovome sustavu, pokazuje da ustanove tu svoju zakonsku obvezu odgovarajuće ne provode ni prilikom novog zapošljavanja, ni radi ažuriranja uvjeta za zasnivanje radnog odnosa među već zaposlenim radnicima.

> *Prema podacima MZO-a, u školskoj godini 2020./2021. u osnovnim i srednjim školama izrečeno je ukupno 151.602 pedagoške mjere. Od toga je 209 pedagoških mjera isključenja iz škole, 17.437 opomena, 1301 opomena pred isključenje, devet premještaja u drugu školu, 373 stroga ukora, 6064 ukora. Veći je broj učenika koji su nagrađeni i pohvaljeni pa je pedagošku mjeru nagrade dobilo 8135, pisane pohvale 116.867, a usmene pohvale 13.631* učenik.

Kontinuirano upozoravamo MZO da je neophodno uspostaviti **sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika** i dosljedno nadzirati i vrednovati njihov rad kako bi se, među ostalim, ujednačili način i kriteriji ocjenjivanja, te postiglo odgovarajuće postupanje i stvarna briga za najbolji interes djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Nepostojanjem Pravilnika kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije, a koji je trebao biti donesen prije više od 10 godina, produbljuju se kadrovski problemi u sustavu te time zanemaruje pravo na kvalitetno obrazovanje djece.

AZOO nas je izvijestio da je proveo **179 stručnih usavršavanja u području građanskog odgoja i obrazovanja**. Smatramo potrebnim i dalje jačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija, s naglaskom na vrednovanje ishoda takvih edukacija.

Izražavamo nezadovoljstvo što su 2019. godine ukinuta sva pravna uporišta za provođenje **građanskog odgoja i obrazovanje i odgoja za ljudska prava** kao obveznog, izbornog ili fakultativnog predmeta, koja su kontinuirano postojala i razvijala se od 1999. godine. Trenutačno je obvezna jedino njegova međupredmetna provedba u osnovnim i srednjim školama, **čime je otežano praćenje realizacije i ishoda,** iako je preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta, upućena Hrvatskoj 2014., da je u odgojno-obrazovnom sustavu nužno jačati obrazovanje o ljudskim pravima.

Naša nastojanja za uvođenjem zdravstvenog odgoja za svu djecu nisu uspjela. U okviru Cjelovite kurikularne reforme Škola za život od 2019. godine u svim osnovnim i srednjim školama obvezno je ostvarivanje kurikuluma međupredmetne teme „Zdravlje" u međusobnoj povezanosti ishoda s ostalim međupredmetnim temama te kurikuluma nastavnih predmeta u osnovnoj i srednjoj školi koji se odnose na zdravlje. Ne raspolažemo podacima o praćenju ostvarivanja postignuća učenika ni realizacije međupredmetne teme „Zdravlje" kao ni građanskog odgoja.

Nezadovoljni smo i pomacima u okviru redovnih programa na fakultetima koji obrazuju buduće djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova u kojima su sadržaji iz područja ljudskih/dječjih prava malo ili nimalo zastupljeni.

Potaknuti pandemijom i potresima preporučili smo MUP-u, MZO-u, MPU-u, MRMOSP-u, AZOO-u i Ravnateljstvu civilne zaštite da se **vježbama evakuacije i drugim programima edukacije i osposobljavanja za zaštitu i spašavanje** obuhvate sva djeca na području RH, te da se svi ravnatelji i odgojno-obrazovni radnici pripreme na izvanredne situacije zbog zaštite sigurnosti i očuvanja života. Obavješteni smo da su vježbe evakuacije i edukacije vezano uz potrese održane u 626 osnovnih škola u RH, što je 68,12 % od ukupnog broja škola.

2.3.3 SREDNJOŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Pojedinačne prijave u pogledu **dostupnosti srednjoškolskog obrazovanja** odnosile su se na: prijevoz do škole, planiranje i provedbu upisa u prvi razred, kriterije za upis i ostvarivanje prava na upis u srednju školu, ostvarivanje dodatnih bodova pri upisu u prvi razred, te školske stipendije.

Roditelji srednjoškolaca obraćali su nam se zbog nemogućnosti **upisa u željeni program, radi promjene upisanog programa ili prelaska iz jedne u drugu školu**. Primili smo dosta pritužbi roditelja i učitelja u odnosu na **kriterije za upis u I. razred srednje škole i upisne kvote**. Primjedbe su se odnosile na: utvrđivanje i konzumiranje roka za podnošenje prigovora, netočno unesene podatke, ocjene, dodatne bodove u procesu prijava u *Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole*, te nedobivanje odluke o odbijanju uloženog prigovora. U tim slučajevima roditelje smo informirali o zakonskim odredbama koje se odnose na upis učenika u srednju školu i promjene programa tijekom školovanja. Upućivali smo ih na nastavničko vijeće te na MZO. Jedna pritužba odnosila se na umanjenje upisne kvote u korist ponavljača razreda u glazbenoj školi.

Zaprimili smo i pritužbu školske liječnice koja je ustvrdila da se upis djece u najbolje zagrebačke gimnazije djelomično temelji na **lažnim potvrdama o postojanju težih zdravstvenih teškoća** koje su roditelji pribavili svojoj djeci kako bi im omogućili prednost pri upisu. Upozoreni smo da je u XV. Gimnaziji u Zagrebu prošle godine oko 80 učenika, od 208 upisanih, imalo takav bod te su se potvrde izdavale učenicima i za dijagnoze koje nikako ne spadaju u teže zdravstvene teškoća (npr. dobro kontrolirana astma, alergijski rinitis, kratkovidnost, spuštena stopala, nepravilno držanje, blaga skolioza itd.). Kriteriji su neujednačeni pa djeca s istom dijagnozom kod nekih liječnika budu upućena na profesionalnu orijentaciju i dobiju dodatni bod, a kod drugih ne. Upozorili smo MZO, Ministarstvo zdravstva (MZ), HZJZ i Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) da takva praksa može dovesti do diskriminacije djece prilikom upisa u srednju školu, te preporučili da se izrade jedinstvene upute i sustav kontrole izdavanja potvrda i po potrebi revidira kategorizacija zdravstvenih teškoća, kako bi svi liječnici školske medicine postupali jedinstveno i u interesu djece.[41]

U postupku donošenja *Odluke o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2021./2022.* upozorili smo MZO da promjena strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima između ljetnog i jesenskog upisnog roka može ugroziti ostvarenje najboljeg interesa djeteta. Predložili smo da škole, osnivači i MZO planiraju strukturu, broj razrednih odjela i broj učenika u razrednim odjelima pravovremeno i odgovorno prema učenicima, kako oni ne bi snosili posljedice neodgovarajućeg planiranja i pogrešne procjene odraslih. Ako se ipak, zbog objektivnih okolnosti, pojavi potreba promjene u nekom od planiranih elemenata tijekom upisnoga postupka, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djece, pravovremeno informirati i njih i roditelje o promjeni te im pomoći pri prijavi i upisu u drugi odgovarajući program.

Roditelji **djece koja su se školovala u inozemstvu** pritužival su nam se na nemogućnost ostvarivanja prava

[41] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

na upis djece u srednju školu zbog dugotrajne administrativne procedure **priznavanja inozemnih svjedodžbi**. Upozorili smo MZO na očito kršenje obrazovnih prava djece i ugrožavanje njihove dobrobiti, budući da ona mjesecima nisu išla u školu. Iako srednjoškolsko obrazovanje u RH još nije obavezno, valja imati na umu da Konvencija o pravima djeteta obvezuje na: poticanje razvoja različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu, raspoloživost i dostupnost svakom djetetu i poduzimanje mjera za poticanje redovitog dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole. U ovakvim slučajevima preporučivali smo međuresorni pristup u osiguravanju potrebne podrške u školovanju djece i žurno djelovanje u cilju priznavanja svjedodžbi i reguliranja njihovog upisa.

> *Prema podacima MZO-a u* šk. god. *2020./2021. broj učenika stranaca koji su pohađali osnovne i srednje škole u RH je 1146.*

U povodu pritužbi koje upućuju na to da je **vrednovanje školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava** provedeno na način da se ne uvažava različitost i nekompatibilnost inozemnog sustava vrednovanja s hrvatskim sustavom vrednovanja, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da poduzme radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbe, kriterija ili prakse kojim se u postupku vrednovanja školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava stavljaju u nepovoljniji položaj djeca koja u RH upisuju I. razred srednje škole nakon prethodno završenog obrazovanja u inozemstvu.[42]

Bilo je i pritužbi zbog **ukidanja linija javnog prijevoza** kojim se koriste učenici srednjih škola te im je zbog organizacije nastave onemogućen povratak iz škole javnim prijevozom. U vezi s time obratili smo se županijama i školama te preporučili da pri organizaciji nastave vode računa i o mogućnostima prijevoza kako bi se učenicima putnicima omogućilo redovito pohađanje nastave.

Nekoliko pritužbi roditelja odnosilo se na odbijanje **prava na dodjelu stipendije**, odnosno bespovratne potpore od strane Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja (MGOR) u okviru projekta „Stipendiranje učenika u obrtničkim zanimanjima za 2020. godinu". Zatražili smo očitovanje MGOR-a koji je u odgovoru naveo da su u dokumentaciji objavljenoj uz poziv za prijavu na projekt jasno propisani svi uvjeti za podnošenje prijave i ocjenu prihvatljivosti prijave te potrebna dokumentacija koju je neophodno dostaviti uz prijavu da bi se ona smatrala potpunom. Iz dostavljenog izvješća MGOR-a proizlazi da u konkretnim slučajevima prijave nisu bile potpune jer nisu sadržavale svu potrebnu dokumentaciju, ali zbog toga nisu bile automatski odbačene, već su učenici bili pozvani da u propisanom roku dostave dopunu dokumentacije, što oni u konkretnom slučaju nisu učinili.

> *Prema podacima MZO-a u šk. god. 2021./2022. srednjoškolski odgoj i obrazovanje ostvaruje se u 406 srednjoškolskih ustanova, a broj učenika upisanih u srednje škole je 144.071.*

Jedan od ciljeva *Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine* je unapređivanje sustava podrške mladima u riziku od napuštanja škole ili onima koji su već napustili školu, a jedan od indikatora dobrobiti djece srednjoškolske dobi upravo je postotak djece uključene u srednjoškolsko obrazovanje te besplatni prijevoz u školu. U postizanju navedenog cilja nužno je aktivnije zalaganje nadležnog ministarstva i JLP(R)S.

U odnosu na **sigurnosne, prostorne, organizacijske i kadrovske uvjete** povrede prava koje su nam prijavljivane za sustav srednjoškolskog obrazovanja gotovo su identične onima za područje osnovnoškolskog obrazovanja pa sve preporuke, stavovi i upozorenja koja spominjemo u prethodnom poglavlju vrijede i ovdje.

> *AZOO je proveo 54 stručno-pedagoška nadzora u srednjim školama, dok je Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) provela 35 nadzora u strukovnim školama.*

Povrede prava djece srednjoškolske dobi prijavljivali su i roditelji djece smještene u **učeničkim domovima**. Pritužbe su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja prava na upis u učenički dom, povredu prava na privatnost u domu, te na izricanje pedagoških mjera učenicima.

Jedna pritužba odnosila se na izrečenu **pedagošku mjeru** opomene pred isključenje učeniku za neprihvatljivo ponašanje koje se dogodilo prvog dana boravka u učeničkom domu, dok je u istom slučaju drugoj dvojici uče-

[42] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

nika izrečen ukor. Prema našim saznanjima riječ je o djetetu bez roditelja kojem je skrbnik stariji brat. Pedagoške mjere izrečene učenicima u domu objavljene su na oglasnoj ploči doma, čime je došlo do povrede prava na privatnost i javnog sramoćenja učenika. U konkretnom slučaju izrečena mjera nije bila u skladu s *Pravilnikom o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*, te posebice s *Konvencijom o pravima djeteta*, te su PI, AZOO i Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP) pronašli niz propusta u postupanju doma, a mjera je poništena. Nedopustivo je da se za neprihvatljivo ponašanje prvog dana boravka u domu izriče tako stroga pedagoška mjera i to učeniku kojemu je potrebna dodatna pažnja i potpora, s obzirom na specifičnu obiteljsku situaciju. Od odgojno-obrazovnih djelatnika, posebice stručnih suradnika, očekuje se da djetetu pruže podršku, pomognu mu u adaptaciji, pokušaju razumjeti uzroke neprihvatljivog ponašanja, upozore na to i zajedno s njim pronađu način da mu pomognu, a ne otežaju boravak u domu. Iz pritužbi je vidljivo nepoznavanje propisa i manjak senzibiliteta djelatnika za prava i potrebe djece koja borave u učeničkom domu. Uočavamo da djelatnici prije izricanja pedagoške mjere ne poduzimaju preventivne mjere za pružanje pomoći i potpore učeniku s ciljem otklanjanja uzroka neprihvatljivog ponašanja. Osim razgovora s učenicima neposredno nakon neprihvatljivog ponašanja dom ne poduzima stručne mjere i intervencije u odnosu na učenike; ne postupa po propisima i ne ostvaruje međuresornu suradnju s drugim tijelima sukladno propisima. Smatramo da je nužno intenzivirati stručna usavršavanja za djelatnike učeničkih domova s obzirom na specifične potrebe djece koja u njima borave, kako bi se izbjegla kršenja prava djece.

Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Putem pojedinačnih prijava u sva tri sustava uočavamo da se povrede dječjih prava nerijetko produbljuju zbog loših odnosa na relaciji roditelj-odgajatelj/učitelj/nastavnik, a rješavanje problema u takvim situacijama ponekad prelazi okvire odgojno-obrazovne ustanove. Roditelji prijavljuju djelatnike AZOO-a, PI-a, pa i Ured pravobraniteljice za djecu, uz prijetnje da će o svemu obavijesti medije, policiju i odvjetnike. Pojedini učitelji uzvraćaju roditeljima prijavom roditeljskog zanemarivanja djeteta nadležnom CZSS-u. Pritom je konflikt usmjeren na pronalaženje krivca, a ne na dobrobit djeteta. Zbog prijetnji roditelja pojedini učitelji odustaju od svojeg stručnog mišljenja ili planirane pedagoške mjere što nikako nije u interesu djeteta, te dovodi do dodatnog kršenja prava djeteta i zanemarivanja njegovih potreba. Dio roditelja očekuje uključivanje pravobraniteljice za djecu te rješavanje problema sankcioniranjem djelatnika škole. U takvim situacijama roditelje upućujemo na razgovor s djelatnicima škole, te obraćanje AZOO-u i PI-u, a škole upućujemo da se obrate CZSS-u. Školama ujedno preporučujemo da kontinuirano upoznaju roditelje s mogućnostima i načinima komunikacije sa školom, te o međusobnim obvezama, pravima, zakonskim propisima i protokolima postupanja u određenim situacijama te ovlastima i radu Vijeća roditelja.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova nerijetko se reflektiraju na djecu. Zaprimamo pritužbe djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova zbog ponašanja njihovih kolega ili ravnatelja. Sukobi među djelatnicima utječu na cjelokupnu atmosferu, život i rad u školi, autoritet učitelja i dobrobit djece. Pojedini djelatnici pokušavaju riješiti svoje konflikte s kolegama manipulirajući djecom i roditeljima, što je nedopustivo te predstavlja dodatno kršenje prava djece. U takvim slučajevima zahtijevamo aktivno uključivanje ravnatelja, te službi AZOO-a i PI-a.

2.3.4 PRIMJERENO OBRAZOVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Tijekom 2021. zabilježen je porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje na 129, dok ih je u 2020. bilo 83. Kao i prijašnjih godina, područje u kojem je prisutna najveća zastupljenost kršenja prava djece s TUR je sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, sa 77 prijava, posebno u području poštovanja i provedbe primjerenog programa obrazovanja, što je bila okosnica prijava i u srednjoškolskom sustavu, sa 19 prijava. U odnosu na predškolski sustav odgoja i obrazovanja, u kojem je bilo 33 prijave, prava djece s TUR najčešće se krše u području upisa u vrtić, skraćivanja opsega boravka i osiguravanja podrške pomagača u vrtiću.

> *Prema podacima HZJZ-a, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 59.659 djece s TUR u dobi od 0 do 17 godina (stanje na dan 17. siječnja 2022.), što predstavlja rast broja djece s TUR u odnosu na prošlu godinu. I nadalje je u ukupnom broju više dječaka (61 %) nego djevojčica (39 %) te je najviše djece s TUR u dobi od 14-17 godina (36 %). Geografska zastupljenost djece slijedi prošlogodišnji trend pa najveći broj djece s TUR živi u Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema zastupljenosti vrsta teškoća najzastupljeniji su poremećaji glasovno-govorne komunikacije (29 %), višestruka oštećenja (21 %) i oštećenja središnjeg živčanog sustava (15 %).*

U daljnjem tekstu dajemo pregled obrazovanja djece s TUR prema tri sustava odgoja i obrazovanja. Napominjemo kako je problematika odgoja i obrazovanja djece s TUR u vrijeme *koronakrize* obrađena u prilogu ovoga izvješća pod nazivom „Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020.-2021.".

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja

U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja najčešće smo zaprimali pritužbe koje se odnose na upis djece s TUR u dječji vrtić, duljinu boravka djeteta s TUR u vrtiću, osiguravanje podrške pomagača u vrtiću te nedostatak stručnih suradnika u vrtićima i drugim ustanovama na području pojedinih gradova i županija.

Ove je godine posebno bio naglašen problem **upisa djece s TUR** u vrtić. U takvim slučajevima najčešće tražimo nadležno postupanje Prosvjetne inspekcije te osnivaču vrtića upućujemo preporuku za uključivanje djeteta u vrtić. U nekoliko slučajeva osnivači su uvažili našu preporuku te su dodatnim naporima stvorili uvjete za upis djeteta u vrtić. U jednom slučaju bilo je dovoljno potaknuti i ohrabriti vrtić na uključivanje djeteta s TUR, te je on temeljem inicijalnog razgovora i stručne procjene započeo s osiguravanjem potrebne stručne didaktičko-metodičke i rehabilitacijske podrške djetetu. Budući da dječji vrtić ni u idealnim uvjetima nema zaposlene stručnjake svih profila koji su relevantni za procjenu različitih potreba djece s TUR, smatramo potrebnim, prilikom inicijalne procjene potreba djeteta (opservacije djeteta), uvažiti preporuke vanjskih stručnjaka koji su radili ili rade s djetetom. Naime, u praksi se često susrećemo sa situacijama u kojima se mišljenja i preporuke vanjskih stručnjaka ne smatraju relevantnima pri upisu djece s TUR u vrtić.

Nadalje, smatramo potrebnim naglasiti kako **inicijalni razgovor s roditeljima i djetetom** u procesu upisa u vrtić treba poslužiti stručnom timu (povjerenstvu) kao mogućnost uvida u potrebe djeteta i planiranja daljnjeg odgojno-obrazovnog uključivanja, a ne kao kriterij za donošenje odluke o upisu djeteta u vrtić. U našem se radu susrećemo sa situacijama koje ukazuju na to da svrha inicijalnog razgovora s djetetom nije procjena potreba djeteta s ciljem odgojno-obrazovnog uključivanja djeteta, već upravo utvrđivanje prava na upis u vrtić.

U odnosu na sam postupak upisa djece s TUR u vrtić, ponovno naglašavamo potrebu za **ujednačavanjem postupanja i kriterija za upis djece s TUR u vrtić**, posebice u odnosu na pravo na prednost pri upisu u dječji vrtić kao i način definiranja populacije djece s TUR (koji ponekad nije u skladu s DPS-om).

Ove smo godine postupali u slučaju uvjetovanja upisa djeteta s TUR u vrtić time da se roditelj odluči na prekid **prava na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju**. Već smo prijašnjih godina upozoravali na neujednačena postupanja vrtića kada se upisuju djeca čiji roditelji koriste spomenuto pravo. Mišljenja smo da je uskraćivanje upisa u vrtić za dijete s TUR zbog toga prava, koje ostvaruje roditelj djeteta, u potpunosti suprotno načelima *Konvencije o pravima djeteta*, posebno člancima 28. i 29. koji propisuju da se svakom djetetu na temelju jednakih mogućnosti mora osigurati odgoj i obrazovanje usmjeren razvoju osobnosti, talenta i najviših potencijala duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta. Ujedno, pravni akti kojima se regulira predškolski odgoj i obrazovanje ne definiraju postojanje ovoga prava kao zapreku za upis djeteta u vrtić. Upis djeteta u vrtić i korištenje dopusta radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju dva su prava koja se međusobno ne isključuju. Ujedno, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO), kao tijelo zaduženo za provedbu i nadzor spomenutog prava, stava je kako pravo na dopust radi njege djeteta ne ugrožava pravo djeteta na boravak u vrtiću (do 8 sati dnevno).

I ove smo godine zaprimali pritužbe roditelja koje se odnose na **dužinu boravka djeteta s TUR u vrtiću**. Roditelji se pritužuju kako dijete u vrtiću može biti u skraćenom opsegu (dva ili četiri sata dnevno) ili da dijete nema mogućnost svakodnevnog pohađanja vrtića. U takvim slučajevima tražili smo postupanje nadležnih institucija (AZOO i/ili Prosvjetne inspekcije). U pojedinim slučajevima, na temelju naše preporuke, vrtić je produljio vrijeme boravka djeteta s TUR, odnosno omogućio je svakodnevno uključivanje djeteta u vrtić. Ponekad vrtić, na temelju zahtjeva roditelja, mijenja vrijeme boravka djeteta u vrtiću, a da ta promjena nije praćena izmjenom Ugovora o korištenju usluga dječjeg vrtića (promjenom Ugovora ili definiranjem uvjeta aneksom Ugovora), što ne smatramo dobrom praksom. Odluka o promjeni dužine boravka djeteta s TUR u vrtiću treba se temeljiti na kontinuiranom praćenju djeteta od strane odgojno-obrazovnih radnika, treba biti usklađena s djetetovim IOOP-om te treba uzeti u obzir i preporuke vanjskih stručnjaka kod kojih dijete ostvaruje različite edukacijsko-rehabilitacijske i/ili terapijske postupke.

Odluka o načinu uključivanja djeteta u programe redovitog vrtića ili pak o uključivanju u odgojno-obrazovne ustanove pod posebnim uvjetima (ako se uz primjerene programe podrške u redovitim uvjetima ne postižu

ciljevi u skladu s mogućnostima i potrebama djeteta) donosi se individualnim praćenjem sposobnosti, potreba i interesa djeteta. U jednom slučaju sama organizacija rada vrtića, jer se programi vrtića provode na dvije različite lokacije (u sklopu samog vrtića i u sklopu osnovne škole), onemogućila je djetetu s TUR da na ravnopravnoj osnovi i u skladu sa svojim odgojno-obrazovnim potrebama pohađa vrtić jer se posebna odgojno-obrazovna skupina nalazila u prostoru osnovne škole koja je udaljena od vrtića, ne pruža cjelodnevni program te se program ne odvija tijekom cijele godine. Smatramo da osnivači vrtića trebaju posebnu pažnju posvetiti dostupnosti ranog i predškolskog obrazovanja za djecu s TUR te prilagoditi organizaciju rada vrtića u tome smjeru, pri čemu niti jedno dijete ne smije biti zakinuto za svoja prava.

I nadalje je prisutan problem osiguravanja podrške **pomagača u vrtiću**, o čemu redovito izvješćujemo svake godine. Iz više pritužbi saznajemo da djeca s TUR nemaju pomagača u vrtiću ili vrtić ni ne upisuje djecu s TUR, ukoliko unaprijed nije osigurana podrška pomagača. Ako je podrška pomagača ograničena na svega nekoliko sati dnevno, to umanjuje kvalitetu odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR. Ako dijete pohađa cjelodnevni program vrtića, a podršku pomagača ima samo četiri sata, potrebno je pronaći način da se djetetu osigura podrška za cijelo vrijeme boravka u vrtiću (npr. treći odgojitelj ili podrška stručnih suradnika u ulozi „privremenog" pomagača). Iz pritužbe roditelja saznajemo da je dijete, u vrijeme kad je bilo bez podrške pomagača, odšetalo iz dvorišta vrtića. Tek nakon toga događaja za dijete je zatražen i treći odgojitelj koji radi s djetetom nakon odlaska pomagača. Ovim primjerom želimo ukazati na potrebu uvažavanja individualnih potreba djeteta te pomnog planiranja kako ih zadovoljiti.

Svjesni smo da se ponekad, unatoč velikom trudu vrtića, ne uspijevaju osigurati potrebna financijska sredstva za podršku pomagača za svu djecu kojoj je potreban i to još u punom opsegu. Stoga smo u javnom savjetovanju o *Nacrtu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* izrazili zabrinutost zbog toga što u zakonskom prijedlogu ne nalazimo jamstva da će država preuzeti punu odgovornost za osiguravanje financijskih sredstava za pomagača/stručnog komunikacijskog posrednika. Stoga smo predložili uvođenje modela (su)financiranja pomagača/stručnih komunikacijskih posrednika iz sredstava državnog proračuna ili decentralizaciju sredstava državnog proračuna za navedenu namjenu jedinicama lokalne i regionalne samouprave.

Teškoće o kojima nas izvješćuju roditelji i dječji vrtići odnose se na **nedostatak stručnih suradnika, posebice logopeda i edukacijskih rehabilitatora**. Nedostatak logopeda problem je koji je prisutan na nacionalnoj razini. Ponekad se događaju situacije da se na raspisan natječaj ne prijavi nijedan kandidat iz struke. U kontekstu vrtića, navedeni stručni suradnici imaju važnu ulogu za kvalitetno odgojno-obrazovno uključivanje djece s TUR jer svojom stručnom podrškom mogu pridonijeti jačanju kompetencija odgojitelja, praćenju individualnih potreba i interesa djeteta, metodičkom i vremenskom oblikovanju odgojno-obrazovnog programa i slično. Dodatna uloga navedenih stručnih suradnika je njihovo sudjelovanje u upisnom povjerenstvu jer oni mogu prepoznati ili postaviti sumnju na razvojno odstupanje djeteta te, temeljem toga, kreirati primjerene oblike podrške za dijete.

Osim u vrtićima, nedostatne kapacitete za rad s djecom s TUR primjećujemo i u zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi koje pružaju usluge za djecu s TUR u pojedinim gradovima i županijama. Dugo čekanje za dijagnostički pregled, timsku obradu ili uključivanje djeteta u terapijski rad najčešći su problemi na koje se pritužuju roditelji. Ako postojećem nedostatku usluga u zajednici dodamo nedostatak stručnih suradnika ovih profila u vrtićima, jasno je da to predstavlja nenadoknadivu prazninu za rast, razvoj i funkcioniranje djece s TUR. Stoga ne čudi da i ove godine naglašavamo problem rane identifikacije razvojnog rizika i/ili odstupanja te nedostatnost usluga rane intervencije za djecu s TUR, što posebice dolazi do izražaja u vrijeme pandemije Covida-19 kad su brojne usluge bile pružane u smanjenom i/ili ograničenom opsegu.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja

Najveći broj prijava u ovom području odnosi se na nedostatne kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za prilagodbu nastave i potrebnu podršku za učenike s TUR, postupak promjene primjerenog oblika školovanja i odnose između odgojno-obrazovnih radnika i roditelja.

I dalje zamjećujemo da pojedini odgojno-obrazovni radnici **nemaju dostatne kompetencije za prilagodbu nastave i potrebnu podršku za učenike s TUR**. Pritužbe roditelja odnose se na nedovoljnu senzibiliziranost učitelja/nastavnika za potrebe djece s TUR, nepoštovanje prilagodbe pristupa, metoda i oblika rada djeteto-

vim teškoćama, nedovoljno praćenje učenika od strane stručne službe, te nepostojanje ili kasno donošenje individualiziranog kurikuluma. U takvim slučajevima zatražili smo stručno-pedagoški nadzor AZOO-a. Često se pokazalo kako su teškoće u funkcioniranju učenika rezultat nesnalaženja, nedovoljne suradnje i nedostatka preuzimanja odgovornosti između različitih dionika uključenih u proces obrazovanja. Odgovornost učitelja/nastavnika je da svakom učeniku pristupa u skladu s njegovim potrebama.

Ako učitelj ne prilagođava svoj način rada potrebama djeteta, u tome mu mogu pomoći stručni suradnici škole, škola može osigurati edukaciju za odgojno-obrazovne radnike ili se može obratiti za pomoć AZOO-u. Strategije podrške koje pozitivno utječu na odgojno-obrazovno uključivanje učenika s TUR odnose se na, primjerice, prilagodbu okoline, strukturiranje prostora, vremena, osoba, sata i odmora, sekvencioniranje aktivnosti, materijala za rad i slično. Roditelji trebaju biti realni u svojim zahtjevima prema školi, ali i samom djetetu, te osvijestiti mogućnost suodgovornosti za nastale teškoće.

U jednom slučaju, unatoč postojanju valjanog Rješenja o primjerenom programu obrazovanja, učiteljica je samoinicijativno skraćivala opseg boravka djeteta u školi, pozivala roditelja djeteta da mu bude podrška na nastavi, predlagala prijevremene obrade djeteta, te pokušala inicirati njegovo isključivanje iz redovnog sustava obrazovanja. Rješenje o primjerenom programu obrazovanja na snazi je do njegove promjene ili ukidanja. Do tada svi odgojno-obrazovni radnici, a napose djetetova učiteljica, imaju obvezu postupati i pridržavati se izrađenog primjerenog programa obrazovanja. Drugi slučaj kršenja prava učenika s TUR odnosi se na dogovoreno postupanje ravnatelja i stručne službe po prijedlozima roditelja, pri čemu su zanemarili propisane zakonske procedure (npr. za osiguravanje nastave u kući, nastave na daljinu i sl.). U takvim slučajevima obraćamo se Prosvjetnoj inspekciji da otkloni utvrđene propuste u radu škola, odnosno da prevenira situacije u kojima se propusti više ne mogu otkloniti konkretnim mjerama u odnosu na učenika s TUR.

Zaprimali smo pritužbe u odnosu na **pokretanje postupka promjene primjerenog programa obrazovanja**. Cilj je toga programa omogućiti prilagođavanje odgojno-obrazovnih i nastavnih oblika, metoda i sredstava rada potrebama i sposobnostima svakog učenika. Postoje situacije u kojima roditelji, s ciljem opstruiranja prijedloga škole, namjerno odugovlače proces pribavljanja liječničke i druge relevantne dokumentacije za dijete. Ponekad i škola zbog nesuglasnosti roditelja s predloženim programom obrazovanja odugovlači ili prekida započeti proces, iako zakonska odredba omogućuje pokretanje postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta/učenika za promjenu primjerenog oblika školovanja i bez suglasnosti roditelja, odnosno uz izjavu roditelja da sa spomenutim prijedlogom nisu suglasni. Nije rijedak slučaj da se škole, previdjevši osnovni problem, više usmjeravaju na saniranje posljedica nego na rješavanje uzroka. U godinama pandemije Covida-19, sve češće uočavamo nemogućnost završavanja postupka utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta/učenika zbog dugog čekanja na stručno mišljenje liječnika školske medicine.

Ujedno valja naglasiti i **važnost redovite komunikacije između roditelja, učitelja i stručne službe** radi kontinuiranog pružanja primjerene podrške učenicima s TUR i njihovim roditeljima, praćenja napretka učenika, te rješavanja eventualnih nejasnoća i problema. Primjećujemo da škole sve teže uspostavljaju kvalitetan suradnički odnos s roditeljima, posebice u situacijama kada se pojavi problem. Uloga je škole surađivati s roditeljima, informirati ih, savjetovati te im pomoći u razvoju potrebnih roditeljskih vještina i prihvaćanju djetetovih teškoća.

Također smo uočili sporost administrativnog sustava u procesu odobravanja **ustrojavanja posebnog razrednog odjela** kao i **nemogućnost zapošljavanja dodatnih stručnih suradnika** u školama radi povećanih i sve različitijih potreba učenika s TUR.[43]

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja

Zamijećeno je povećanje broja prijava koje se odnose na kršenje prava učenika s TUR u srednjoškolskom obrazovanju, iako je broj prijava u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja učenika s TUR i dalje najniži u odnosu na dva prethodno opisana sustava odgoja i obrazovanja (19). Najviše prijava odnosi se na proces upisa u prvi razred srednje škole za učenike s TUR, dok se preostale prijave odnose, kao i u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, na provedbu primjerenog programa obrazovanja.

[43] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Prijave u vezi **upisa učenika s TUR u prvi razred srednje** škole odnosile su se na ispit sposobnosti i darovitosti u školama u kojima je on uvjet za upis. Roditelji se pritužuju da tijekom te provjere nije uvažena potrebna prilagodba za dijete, te se pritužuju na način vrednovanja rezultata provjere. Važno je napomenuti da roditelji djece s TUR pri upisu u prvi razred srednje škole mogu izabrati da se dijete upisuje redovnim putem ili kao kandidat s TUR. Ako se učenik s TUR upisuje redovnim putem i ne posjeduje stručno mišljenje Službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a, što predstavlja obveznu dokumentaciju prilikom upisa kandidata s TUR, te roditelji ne žele ostvariti pravo izravnoga upisa, onda kandidat pristupa redovnoj provjeri znanja. Ujedno smatramo važnim ponoviti kako je svrha donošenja Rješenja o primjerenom programu obrazovanja omogućiti učenicima odgovarajuću podršku tijekom obrazovanja, a ne omogućiti izravan upis učenika s TUR u srednju školu. Vrednovanje uspjeha kandidata na ispitu sposobnosti i darovitosti treba biti utemeljeno na objektivnim kriterijima. Susretali smo se sa situacijama u kojima za određene programe obrazovanja postoji veliki interes kandidata pa i daroviti kandidati ostaju neupisani.

Prijave upućuju i na **teškoće u provedbi i pri organizaciji ispita** za preispitivanje ocjena (predmetnih, razrednih ili popravnih ispita), pri čemu je potrebno veću pažnju usmjeriti konstrukciji ispitnog materijala kako bi se primijenile sve predviđene prilagodbe predviđene u učenikovom individualnom kurikulumu. Obraćali su nam se i roditelji koji su bili nezadovoljni provedenim stručno-pedagoškim nadzorom AZOO-a. Informirali smo roditelje kako podnositelj prigovora ne može izjavljivati primjedbe, odnosno žalbe na Nalaz o provedenom stručno-pedagoškom nadzorom, već može, temeljem čl. 158. st. 2. *Zakona o upravnom postupku*, pokrenuti upravni spor ako nije zadovoljan poduzetim mjerama koje je predložilo tijelo zaduženo za nadzor nad pružanjem javne usluge.

U odnosu na mogućnost **prelaska učenika s TUR iz posebnog u redovni sustav srednjoškolskog obrazovanja** radi stjecanja više razine kvalifikacije, napominjemo kako je nužno da školska ustanova tijekom trajanja srednjoškolskog obrazovanja pokrene postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja učenika radi izmjene postojećeg Rješenja o primjerenom programu obrazovanja. U jednom slučaju dogodilo se da je centar za odgoj i obrazovanje prekasno pokrenuo navedeni postupak (po završetku srednjoškolskog obrazovanja), što nije u skladu sa zakonskim odredbama iz područja odgoja i obrazovanja jer tada dijete više nije u statusu učenika, pa shodno tome, ni ustanova više nije u mogućnosti pokrenuti spomenuti postupak. Djetetu je tada ostala mogućnost nastavka obrazovanja kroz sustav obrazovanja odraslih.

Tijekom 2021. sudjelovali smo u radu Izvršne radne skupine za izradu Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu Ministarstva zdravstva. Također smo bili uključeni u *online* Forum u vezi izgradnje sustava rane intervencije pod vodstvom Europskog udruženja pružatelja usluga za osobe s invaliditetom (***Association of Service Providers for People with Disabilities*-**EASPD**)**. Na poziv Centra za rehabilitaciju Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku podijelili smo svoja iskustva o osiguravanju prava djece s TUR u odgoju i obrazovanju na znanstveno-stručnom kolokviju „Suradnja akademske i lokalne zajednice u jačanju inkluzivnih kapaciteta društva". Također smo sudjelovali na brojnim domaćim i međunarodnim skupovima koji se tiču prava djece s TUR.

Zaključno, za osiguravanje kvalitetne odgojno-obrazovne prakse u Hrvatskoj, potrebno je razviti učinkovite modele podrške za djecu s TUR. Za povećanje kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja djece s TUR potrebno je zakonski regulirati model podrške u vidu pomagača u vrtiću te ujednačiti postupanja i kriterije za upis djece s TUR u vrtić. U sustavu osnovnog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika što će pridonijeti povećanju kvalitete odgojno-obrazovnog uključivanja učenika s TUR. S ciljem veće dostupnost šireg spektra usluga za djecu s TUR, posebice usluga rane intervencije, potrebno je pojačati aktivitet Povjerenstva za ranu intervenciju u Hrvatskoj.

Prijedlozi za poboljšanja

- Financiranje sustava predškolskog odgoja osigurati iz Državnog proračuna kako bi se smanjile razlike u dostupnosti i kvaliteti predškolskog odgoja i obrazovanja na državnoj razini
- Ujednačiti sufinanciranje i kriterije za upis u dječji vrtić na razini države, s ciljem osiguravanja jednake dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu; ujednačiti postupanja i kriterije za upis djece s TUR u vrtiće.
- Omogućiti upise u dječji vrtić i izvan upisnoga roka uvažavajući individualne potrebe djece i roditelja; radno vrijeme vrtića prilagoditi potrebama zaposlenih roditelja.
- Donijeti zakonodavni akt kojim se uređuje podrška pomagača u vrtiću za djecu s TUR.
- Kreirati javnu politiku za ranu intervenciju u djetinjstvu s ciljem stvaranja jedinstvenog i sveobuhvatnog sustava rane intervencije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.
- Osigurati odgojno-obrazovnim radnicima dodatnu edukaciju u pogledu razumijevanja različitih teškoća u razvoju/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR.
- Poticati međuresornu suradnju i koordinirano djelovanje različitih sustava u osiguravanju odgojno-obrazovne usluge za djecu s TUR.
- Osigurati dostupnost cjelodnevne nastave ili produženog boravka djeci od 1. do 4. razreda u svim školama u kojima postoji iskazani interes i potreba; osigurati topli obrok i zdravu školsku prehranu svoj djeci u RH.
- Prilikom prijelaza djeteta iz jedne u drugu odgojno-obrazovnu ustanovu uvažavati individualne karakteristike te osigurati prijenos informacija o djetetu.
- U osiguravanju školskog prijevoza voditi se individualnim potrebama i najboljim interesom djeteta.
- Pravovremeno informirati roditelje o promjenama i razlozima promjena u vrtiću i školi (odgojitelja/učitelja, odgojne skupine/razreda, rasporeda) te pripremiti djecu; razlog promjene mora biti opravdan i objektivan te uvažavati kontinuitet rada učitelja.
- Osigurati u svim odgojno-obrazovnim ustanovama stručne suradnike potrebnog profila te potrebno pomoćno tehničko osoblje; osigurati mobilni tim stručnih suradnika koji će raditi u više odgojno-obrazovnih ustanova, posebice u manjim mjestima i na otocima.
- Uložiti dodatne napore kako bi se djecu potaknulo na nastavak srednjoškolskog obrazovanja.
- Poduzimati mjere sukladno *Zakonu o radu* i *Etičkom kodeksu* u slučaju kad postoji sumnja da je djelatnik počinio kazneno djelo na štetu djeteta, a kazneni postupak još nije započeo.
- Uspostaviti sustav licenciranja rada učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te donijeti Pravilnik kojim bi se propisao program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije.
- Provjeriti osuđivanost svih djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova i mentora kod poslodavca te periodično provoditi takve provjere.
- U odnosima i postupanju s učenicima uvažavati individualne potrebe i specifičnosti; u slučaju izricanja pedagoške mjere učeniku intenzivirati individualni rad s učenikom.
- Osigurati sadržaje odgoja i obrazovanja za ljudska/dječja prava u programima učiteljskih i nastavničkih studija; pojačati stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika u području dječjih prava te jačanja učiteljskih kompetencija, s naglaskom na evaluiranje ishoda takvih edukacija.
- Na početku pedagoške/školske godine upoznati roditelje s pravima i obvezama, internima aktima ustanove, protokolima postupanja, mogućnostima njihovog sudjelovanja i suradnje te o proceduri obraćanja u slučaju upita i/ili pritužbi.

2.3.5 UTJECAJ PANDEMIJE COVIDA-19 NA ODGOJ I OBRAZOVANJE

Odgojno-obrazovni sustav je i u 2021. godini, bio suočen s brojnim izazovima u organizaciji rada kako bi se osiguralo redovito ostvarivanje svih nužnih zadaća odgoja i obrazovanja u skladu s potrebama djece, ali i zaštitom njihovog zdravlja i dobrobiti.

Iako su vrtići bili dostupni roditeljima za sve vrijeme pandemije, bilo je pritužbi na organizaciju rada. Primali smo pritužbe iz različitih dijelova države zbog ograničavanje vremena ili nemogućnosti **boravka roditelja s djetetom u vrtiću tijekom perioda adaptacije**. Iz pritužbi proizlazi da su u različitim vrtićima važila različita pravila te da nisu bila u skladu s uputama nadležnog tijela. Smatrajući da je potrebno djeci i roditeljima omogućiti prisutnost roditelja uz dijete u vrtiću tijekom prilagodbe, u skladu s pravilima o zaštiti zdravlja djece i odraslih, o tome smo obavijestili MZO. Prema odgovoru MZO-a, budući da se dječji vrtići u RH uvelike razlikuju veličinom, brojem skupina, brojem upisane djece i zaposlenih djelatnika, važno je ravnateljima ustanova i voditeljima ustanove, slijedom *Modela i preporuka za rad u uvjetima povezanim s bolesti Covid-19 u pedagoškoj/školskoj godini 2021./2022.* i *Uputa za sprječavanje i suzbijanje epidemije bolesti Covid-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021.*, omogućiti procjenu najbolje moguće organizacije rada u trenutačnoj epidemiološkoj situaciji, u skladu s vlastitim specifičnim uvjetima.

Kao i većina zemalja Europske unije, Hrvatska se opredijelila za **lokalni pristup pri određivanju modela izvođenja nastave**, s time da o primjeni pojedinog modela (A, B i C) odlučuje škola u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom civilne zaštite. Koji će od modela i u kojem trenutku biti primijenjen ovisi i o zdravstvenim preporukama koje se odnose na epidemiološku situaciju u Hrvatskoj na nacionalnoj i lokalnoj razini. U slučaju poboljšanja ili pogoršanja epidemiološke situacije na lokalnoj razini, o otvaranju ili zatvaranju odgojno-obrazovne skupine ili razrednog odjela u pojedinoj školi, ili određene škole u županiji, odluku donosi ravnatelj ustanove u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom, o čemu ravnatelj istoga dana izvješćuje MZO. U slučaju povoljne epidemiološke situacije nadležni lokalni stožer, na prijedlog škole i uz suglasnost osnivača, može odlučiti da se za pojedinu školu određeni oblici nastave ne moraju provoditi.

Tijekom godine zaprimali smo zahtjeve i apele da se nastava održava **uživo** (po modelu A), ali i zahtjeve da se nastava za svu djecu organizira ***online*** (na daljinu) zbog rizika od zaraze. Posebno su bili zabrinuti roditelji učenika osmih razreda koji su zahtijevali da se djeci nastava održava u razredu jer trebaju steći kvalitetnije znanje i ocjene zbog prijemnih ispita i upisa u srednje škole, a ujedno se i na odgovarajući način oprostiti sa svojim prijateljima s kojima su proveli osam godina u školskim klupama. Roditelji su davali **primjedbe na neprovođenje *online* nastave** od strane pojedinih profesora, kod kojih se nastava svodila na slanje zadataka putem *WhatsAppa* što se negativno odrazilo i na znanje učenika i na stjecanje radnih navika i praćenje nastave. Pojedine pritužbe odnosile su se na učitelje koji **odbijaju osigurati *online* nastavu za djecu koja su u rizičnoj skupini** te su po preporuci liječnika morala biti kod kuće. Škole smo upozoravali da takvim postupanjem ugrožavaju djetetovo pravo na obrazovanje te preporučivali da djetetu odmah osiguraju praćenje nastave, koju je propustilo zbog neodgovornog odnosa djelatnika prema radu, kao i svu potrebnu podršku u nadoknadi nastavnih sadržaja.

Potaknuti medijskim napisima i neposrednim saznanjima o **nemogućnosti potpunog sudjelovanja pojedine djece u praćenju *online* nastave zbog nedostatka digitalne infrastrukture**, odnosno internetskog signala ili vrlo lošeg signala, uputili smo preporuku MZO-u i MMPI-u. Upozorili smo da pojedina djeca iz nekih područja Slavonije, Dalmatinske zagore, Hrvatske Kostajnice, Gline i drugih područja ne mogu pratiti nastavu pa su zbog neodgovarajuće internetske veze prinuđena pješačiti po nekoliko kilometra kako bi mogla pratiti nastavu i poslati domaće zadatke učiteljima, što predstavlja dodatne rizike za djecu, te grubo kršenje njihovih prava. Preporučili smo da u koordinaciji s ravnateljima svih škola ispitaju koliko je djece koja su zbog nedostatka internetskog signala onemogućena u praćenju *online* nastave i u kojim područjima Republike Hrvatske se nalaze, te da ispitaju njihove potrebe u pogledu dostupnosti, brzine i kvalitete interneta i poduzmu sve mjere kako bi djeca nesmetano mogla pratiti nastavu te ostvariti svoje druge potrebe i prava u pogledu internetske povezanosti. Nedopustivo je da djeca, koja ionako žive izoliranim krajevima, u vrijeme pandemije još i dodatno budu uskraćena za kontakte s vršnjacima i učiteljima.

U povodu pritužbe na **nemogućnost ostvarenja prava na nastavu na daljinu** za dijete koje polazi završni razred osnovne škole, a boluje od zarazne bolesti koja traje duže vrijeme, zbog čega ne može polaziti nastavu u školi, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da pronađe rješenje u cilju omogućavanja nastave na daljinu te da se i u svim budućim usporedivim slučajevima, kao i pri budućem reguliranju ovog pitanja i pri

planiranim normativnim rješenjima, rukovodi načelom poštovanja najboljeg djetetova interesa i zabranom diskriminacije.

Dosadašnja iskustva pokazala su da o*nline* nastava ne može u potpunosti zadovoljiti sve potrebe djece i ostvariti sve ciljeve i zadaće odgoja i obrazovanja, zato smo isticali važnost da se učini sve što je potrebno da bi i u uvjetima epidemije djeca mogla što više biti u školi na nastavi uživo, ali uz nužne mjere zaštite zdravlja i djece i odraslih.

Iako su se epidemiološke mjere u školama prilagođavale aktualnoj epidemiološkoj situaciji, zaprimali smo **pritužbe roditelja na postojeće epidemiološke mjere i njihovu primjenu u školama**, posebno na obvezu učenika da nose zaštitne maske. Pritužbe su se odnosile i na obvezu držanja propisane distance među učenicima i druge mjere koje je potrebno provoditi u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Roditelje koji su nam se obraćali pozvali smo da slijede upute škole i da probleme rješavaju surađujući sa školom te da svoje strahove ne prenose na djecu, već da im pruže sigurnost i podršku. U odgovorima podnositeljima pritužbi ukazivali smo da je osobito važno da se svi pridržavaju danih preporuka i mjera, uključujući i mjeru nošenja maske jer dijete time štiti i sebe, i drugu djecu, osobito onu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu nositi masku, kao i ostale osobe u svojoj okolini. Naglašavali smo kako je važno da odrasli pruže djeci dobar primjer u prihvaćanju novih pravila ponašanja te da poštuju i provode propisane mjere i upute u svrhu suzbijanja i sprečavanja širenja zaraze, u najboljem interesu djeteta, ali i zaštite javnog zdravlja.

Pojedine škole su nas obavještavale o tome da se roditelji **protive provedbi epidemioloških mjera u školi, prvenstveno obvezi nošenja zaštitne maske**. Škole smo upućivali na važnost komunikacije i suradnje s roditeljima, naveli kako važan izvor podrške u komunikaciji s roditeljima koji se protive provođenju mjera zaštite može biti i liječnik/liječnica školske medicine, kao i epidemiolozi HZJZ-a, koji školi, ali i roditeljima, mogu pružiti dodatna objašnjenja i argumente o svrsi pojedinih propisanih mjera. Naglasili smo da je iznimno važno razgovarati i s djecom o svrsi mjera koje se donose radi suzbijanja zaraze, te im dati odgovore na njihova pitanja i dvojbe. U konačnici, u svakoj situaciji u kojoj postoji sumnja da roditelji svojim postupanjem ugrožavaju prava i interese djeteta ili kada zanemaruju svoje odgovornosti u odgoju i neprimjereno se odnose prema djetetu, primjerice potiču ga na društveno neprihvatljiva ponašanja, važno je i opravdano uključivanje CZSS-a.

Svjesni smo da roditelji i djeca imaju svoje mišljenje o epidemiološkim mjerama i to nitko ne dovodi u pitanje. Neovisno o navedenim stavovima i osjećaju zamora epidemijom, roditeljima je važno dati do znanja kako su sve mjere i preporuke uvedene u cilju sprečavanja širenja zaraze i zaštite javnog zdravlja. Svrha primjene epidemioloških mjera u školi jest zaštita zdravlja svih u školi, ponajprije djece, a ujedno i zaštita prava djece na najvišu moguću razinu zdravlja. Slijedom navedenog, škola je dužna osigurati njihovu primjenu te ih jednako trebaju poštovati svi. Roditelj koji se protivi epidemiološkim mjerama svjesno preuzima odgovornost za rizik od zaraze i obolijevanja, kako svojeg djeteta, tako i ostalih učenika koji s njim borave u istom prostoru, a što predstavlja zanemarivanje zdravstvene skrbi o djetetu i svjesno ugrožavanje zdravlja drugih. Odrasli bi djeci trebali pružiti svu potrebnu podršku u suočavanju s izazovima pred koje nas stavlja pandemija koronavirusa, sve dok za tim bude postojala potreba, a ne im dodatno otežavati aktualnu situaciju. Trebaju djeci objasniti, primjereno njihovoj dobi, da je u vrijeme epidemije pridržavanje mjera pravilo, a ne stvar izbora, te da poštovanjem tih pravila pokazujemo da smo odgovorni i da štitimo svoje zdravlje i zdravlje drugih.

Škole su nas obavještavale i o **neprofesionalnom i neetičnom postupanju pojedinih odgojno-obrazovnih radnika** koji su oštri protivnici testiranja, cijepljenja i nošenja zaštitnih maski, te koriste nastavu da o tome govore učenicima, a i privatno preko društvenih mreža i mobilnih aplikacija prenose takve svoje stavove. To je osobito došlo do izražaja nakon **uvođenja posebne sigurnosne mjere obveznog testiranja na virus SARS-CoV-2** u svim državnim i javnim ustanovama. Zaprimali smo i pritužbe zbog onemogućavanje nastave učenicima iz nekih predmeta zbog odbijanja provedbe posebne sigurnosne mjere obveznog testiranja na virus SARS-CoV-2 od strane pojedinih profesora. U takvim slučajevima postoji opasnost od kršenja prava djece na obrazovanje ako škola nije organizirala odgovarajuću zamjenu za profesore koji nisu u školi ili na drugi način organizirala nastavu za učenike. Roditelji su se prituživali da pojedini profesori u službenoj mobilnoj aplikaciji koja služi provođenju nastave iznose svoje političke stavove i manipulativno traže od djece podršku jer ih se ne pušta u školu.

Takvo postupanje odgojno-obrazovnih radnika prema učenicima nije profesionalno ni etično, niti je u skladu s ciljevima i načelima odgoja i obrazovanja. Škola treba biti sigurno mjesto za život i obrazovanje djece, liše-

no bilo kakvog uznemiravanja učenika, izlaganja neprimjerenim pritiscima poput pozivanja na nepridržavanje epidemioloških mjera i nepoštovanje važećih propisa. Ravnatelj škole, kao poslovodni i stručni voditelj školske ustanove, odgovoran je za zakonitost rada i stručni rad ustanove. U djelokrugu ravnatelja je, među ostalim, i briga o sigurnosti te o pravima i interesima učenika, ali i poduzimanje mjera propisanih zakonom zbog kršenja obveza iz radnog odnosa.

Škole su nas obavještavale i o **grupama prosvjednika protiv epidemioloških mjera** koji se okupljaju ispred škole te svojim prisustvom i neprimjerenim dobacivanjem uznemiruju učenike i djelatnike škole, stvaraju im nelagodno okruženje, strah i nepotreban stres. Školama smo skrenuli pozornost da se, prema *Zakonu o javnom okupljanju* (NN 128/99, 150/05, 82/11- Odluka USRH i 78/12), mirno okupljanje i javni prosvjed ne smije održavati u blizini dječjih vrtića i osnovnih škola dok se u njima nalaze djeca. Stoga je škola dužna takvo okupljanje prijaviti MUP-u koji može zabraniti održavanje mirnog okupljanja i javnog prosvjeda, kao i spriječiti, odnosno prekinuti takvo okupljanje i prosvjed. Škola bi o tome trebala obavijestiti i osnivača škole te MZO.

Obraćali su nam se i roditelji zabrinuti **mogućnošću uvođenja obveznog cijepljenja školske djece cjepivom protiv Covida-19.** Roditelje smo obavještavali da u RH cijepljenje protiv Covida-19 nije propisano kao obvezno, već je ono omogućeno isključivo na dobrovoljnoj bazi. Pored toga, od strane relevantnih stručnjaka i predstavnika nadležnih tijela, nije najavljeno uvođenje obveze cijepljenja navedenim cjepivom za niti jednu kategoriju građana pa tako ni za djecu.

Roditelji su imali primjedbe i na **prijevoz djece** u kojem nije bilo moguće pridržavati se epidemioloških mjera, budući da su autobusi prekrcani, naročito u udarnim satima, da je broj putnika veći od broja za koje su vozila registrirana te da velik broj putnika u autobusu ne nosi maske. Preporučili smo prijevozniku i županiji da se angažiraju radi otklanjanja toga problema, te **za osiguranje dovoljnog broja vozila za prijevoz putnika**, pogotovo u jutarnjim satima i u vrijeme kad učenici putuju u školu ili se vraćaju iz škole. Cilj preporuke je omogućiti djeci korištenje javnog prijevoza u skladu s preporukama epidemiologa, koje uz zaštitne maske i dezinfekciju ruku uključuju i fizički razmak među putnicima, radi zaštite zdravlja građana i suzbijanja epidemije.

Pojedine sportske, umjetničke i druge dodatne **aktivnosti za djecu** otkazivane su s obzirom na to da se djeca koja nisu pripadala istoj skupini/razredu nisu mogla miješati u tim aktivnostima.

Tijekom godine kontinuirano smo surađivali s MZO-om ukazujući na uočene probleme i pritužbe roditelja, te upozoravajući na različite interpretacije i primjenu postojećih mjera u školama. **Preporuke i upute za rad odgojno-obrazovnih ustanova** u uvjetima epidemije trebaju osigurati što sigurnije uvjete izvođenja odgojno-obrazovnoga rada, uz uvažavanje specifičnosti s obzirom na dob djece, kao i uvažavanje različitih uvjeta za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naglašavali smo kako je iznimno važno da svi dionici sustava odgoja i obrazovanja budu na vrijeme upoznati sa svim uputama i preporukama koje se donose, te da one trebaju biti jasne i na primjereni način obrazložene, što je jedna od pretpostavki za razumijevanje važnosti pridržavanja mjera i njihovo prihvaćanje.

2.4 Zdravstvena prava

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 160 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 132 djece i 46 grupa djece te u općim inicijativama. Roditelji su nam se obratili u 84 slučaja, institucije u 52, ostali u 22 slučaja, a dva smo pratili samoinicijativno.

Uputili smo osam preporuka[44] usmjerenih unapređivanju cjelovitoga sustava zaštite prava djece, jedno priopćenje i dva javna apela o potrebi podrške odraslih djeci u poštovanju epidemioloških mjera. Inicirali smo održavanje zajedničke tematske sjednice Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora posvećene zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije *koronavirusa* i suočavanja s posljedicama potresa. Sudjelovali smo na sastancima klastera psihosocijalne podrške koje je organizirao Hrvatski Crveni križ nakon potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji. Inicirali smo dva sastanka s ministrom znanosti i obrazovanja – prvi kako bismo upozorili na važnost sustavne brige o mentalnom zdravlju djece koja se suočavaju s epidemijom, a u nekim područjima Hrvatske i s potresima, a drugi, prije početka školske godine 2021./22. radi dobivanje detaljnije informacije o planovima vezanima za organi-

[44] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

zaciju nastave u osnovnim i srednjim školama, s obzirom na još uvijek prisutnu pandemiju Covida-19. Inicirali smo *online* sastanak s predstavnicima HZJZ-a o prevenciji ovisničkog ponašanja djece i mladih. Podržali smo aktivnosti implementacije Međunarodnog pravilnika o načinu reklamiranja nadomjestaka za majčino mlijeka (KOD) u hrvatski zakonodavni okvir. Pratimo situaciju vezanu za Dječju bolnicu Srebrnjak.

Dok većina roditelja prihvaća epidemiološke mjere, u proteklom periodu smo uglavnom komunicirali s građanima koji su nam izražavali negodovanje zbog epidemioloških mjera (162). Obraćanja tih građana nisu uvrštena u ukupan broj pojedinačnih prijava budući da su se uglavnom obraćali individualno ili grupno putem unificirane poruke, koja je proslijeđena više puta, često na e-mail adrese više institucija.

U nekim područjima brige o zdravlju djeteta i ostvarivanja zdravstvenih prava tijekom pandemije došli su do izražaja već poznati problemi i slabosti sustava, kao što su nedostatak stručnjaka i nejednaka dostupnost usluga vezanih za zaštitu mentalnoga zdravlja djece, te problemi tretmana djece s PUP-om i poteškoćama mentalnog zdravlja. Prijave i obavijesti odnosile su se i na otežanu dostupnost zdravstvenih usluga djeci – zbog nepostojanja određenih stručnjaka blizu mjesta stanovanja djeteta i udaljenosti zdravstvene ustanove od mjesta stanovanja, dugo čekanje na ostvarivanje određene zdravstvene usluge i zaštitu zdravlja djece s TUR. Obraćali su nam se i roditelji nezadovoljni rješenjima HZZO-a u vezi s ostvarivanjem prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja.

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, teško je detaljnije obuhvatiti sadržaje svih prijava i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju staviti naglasak na nekoliko tema i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta u ovom području.

Pandemija Covida-19 očekivano se odrazila na ostvarivanje prava djece na uživanje najviše razine zdravlja. Specifične prijave odnosile su se na: nezadovoljstvo roditelja načinom na koji su provođeni pregledi djece u zdravstvenim ustanovama tijekom pandemije, izostanak kvalitetne komunikacije i odnos zdravstvenih radnika prema roditeljima i djeci, te na posjete i smještaj roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja. Prijavitelji su izražavali nezadovoljstvo i propitivali preporuke i odluke Stožera civilne zaštite koje su se odnosile na djecu.

U pogledu **nezadovoljstva roditelja odnosom zdravstvenih radnika** prema njima i djeci, te u slučajevima u kojima su nam se obratili s tvrdnjama da je djetetu uskraćena zdravstvena zaštita, obavještavali smo Ministarstvo zdravstva (MZ), Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) te Gradski ured za zdravstvo Grada Zagreba, od kojih smo tražili postupanje po pritužbama. U nekim slučajevima primali smo i anonimne pritužbe roditelja, koji su opisali neugodno iskustvo, ali nisu naveli o kojoj se zdravstvenoj ustanovi radi, a na naš poziv da prijavu dopune tim podacima, nisu se ponovo javili. Požrtvovanost zdravstvenih radnika i njihov doprinos *očuvanju i održanju sustava* zdravstvene zaštite u uvjetima epidemije je neupitna. No, pritisak kojem su izloženi kod nekih je rezultirao reakcijama koje su roditelji, i sami suočeni sa izazovima u uvjetima epidemije, doživjeli neprimjerenima. Osim potrebe treninga za poboljšanje **komunikacijskih vještina** tijekom cjeloživotnog obrazovanja radnika u zdravstvenom sustavu, za što se godinama zalažemo, važno je osigurati i kontinuiranu brigu o njihovom mentalnom zdravlju. Zbog zahtjevnosti posla, **podrška mentalnom zdravlju zdravstvenih radnika** trebala bi postati standard u zdravstvenom sustavu.

Od početka epidemije obraćali su nam se brojni roditelji i organizacije vezano za ograničavanje prava djeteta na **posjete roditelja ili smještaj roditelja uz dijete u bolnici**, zbog **odvajanja novorođenčadi od majki** nakon poroda u rodilištu, prekidanja dojenja, kao i u pogledu mogućnosti pratnje na porodu. O navedenome smo izvijestili i prošle godine.

Pravila i ograničenja u pogledu ovih pitanja mijenjala su se i prilagođavala epidemiološkoj situaciji. Na temelju pritužbi građana i organizacija te podataka s mrežnih stranica bolnica, uočili smo neujednačenu praksu u pogledu mogućnosti pratnje na porodu, uvjeta koje mora ispuniti osoba u pratnji, odvajanja novorođenčadi od majki, te u pogledu posjeta roditelja djeci u bolnicama, kao i trajanju posjeta. Neujednačena praksa bila je prisutna i prije epidemije, ali sada je dodatno naglašena. Imajući u vidu koristi boravka roditelja uz dijete u bolnici, osobito važnost prisutnosti majke uz novorođenče tijekom boravka u bolnici i podrške dojenju, MZ-u smo preporučili postupanje usmjereno ujednačavanju prakse bolnica u pogledu omogućavanja posjeta i smještaja roditelja u bolnicama, pratnje na porodu, te izbjegavanju odvajanja novorođenčadi od majki u rodilištu. Pri tome bi se praksa bolnica trebala temeljiti na recentnim stručnim spoznajama i potrebi zaštite najboljeg interesa djeteta zajamčenog UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.

U suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, Hrvatskom komorom primalja i Udrugom Roditelji u akciji - RODA, ministru zdravstva uputili smo otvoreno pismo pod nazivom ***Odvajanje majki i novorođenčadi u rodilištima***. U pismu smo preporučili usklađivanje nacionalnih smjernica sa smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije (SZO-a), kako u pogledu zajedničkog boravka novorođenčeta uz majku, tako i u pogledu dojenja. MZ i stručna društva pozvali smo da žurno pripreme smjernice kojima se rodilištima jasno ukazuje na važnost neposrednog i kontinuiranog kontakta i zajedničkog boravka majki i novorođenčadi, od poroda do otpusta, te da izda jasnu uputu o potrebi pridržavanja tih smjernica. Istaknuli smo kako bi u izradu smjernica trebala biti aktivno uključena strukovna društva, o čemu već imamo primjere dobre prakse.[45]

Epidemiološke mjere – Kroz cijeli ovaj period zaprimali smo pritužbe ili reakcije skupina građana i pojedinaca, koje su se odnosile na samoizolaciju, testiranje na *koronavirus*, nošenje maski, mogućnost cijepljenja djeteta protiv *koronavirusa*. Sadržaj nekih podnesaka jasno ukazuje na zamor epidemijom, koju je dio građana iskazivao i na uvredljiv način. Obraćale su nam se osnovne i srednje škole te dječji vrtići, koji su tražili pomoć i savjet o postupanju, uglavnom u slučajevima u kojima roditelji odbijaju podržati dijete u poštovanju epidemioloških mjera.

U pogledu **samoizolacije**, roditelji su propitivali smisao i način određivanja samoizolacije djeteta od strane nadležnog epidemiologa, prituživali se na izostanak zadovoljavajuće komunikacije liječnika epidemiologa s roditeljem, imali su primjedbe na sadržaj uputa za ponašanje djeteta u samoizolaciji. O ovim smo pritužbama uglavnom obavještavali nadležne epidemiološke službe, kako bi svi eventualni nesporazumi bili razriješeni na dobrobit djeteta te smo komunicirali s roditeljima upućujući na važnost podrške djetetu.

Zaprimili smo pritužbe roditelja koji su problematizirali Odluku o **privremenoj zabrani i ograničavanju prelaska granice** preko graničnih prijelaza RH.[46] Roditelji su prigovarali činjenici da se djeci mlađoj od pet godina prilikom prelaska granice i ulaska u RH određuje obveza testiranja na SARS-CoV-2 ili samoizolacija ukoliko dijete, zbog dobi, nije testirano PCR testom. Roditelj djeteta s TUR-om nam je ukazao i na dodatne teškoće s kojima se suočava prilikom pokušaja testiranja djeteta zbog osobitosti vezanih za djetetovu teškoću u razvoju. Ubrzo nakon našeg obraćanja HZJZ-u navedena *Odluka* je izmijenjena. Novom *Odlukom*[47] djeca mlađa od sedam godina koja putuju u pratnji roditelja/skrbnika izuzeta su od obveze predočenja negativnog rezultata testa i samoizolacije ako roditelji/skrbnici posjeduju negativni PCR ili brzi antigenski test, odnosno potvrdu o cijepljenju ili preboljenoj bolesti Covid-19.

Škole su nam ukazivale na probleme s kojima se susreću u primjeni epidemioloških mjera, s obzirom na to da se pojedini roditelji protive primjeni bilo kakvih epidemioloških mjera prema njihovoj djeci te potiču djecu na nenošenje **zaštitnih maski u prostorima škole**. Od samog početka aktualne zdravstvene krize uzrokovane epidemijom Covida-19 naglašavali smo važnost poštovanja epidemioloških mjera, pri čemu je iznimno bitno da svi pružimo djeci dobar primjer te da poštujemo i provodimo sve propisane mjere i upute u svrhu suzbijanja i sprečavanja širenja zaraze, u najboljem interesu djeteta, ali i zaštite javnog zdravlja. Školama smo ukazivali na važnost pravodobne i kontinuirane komunikacije s roditeljima s ciljem njihovog upoznavanja s postojećim propisima, kako u području zaštite pučanstva od zaraznih bolesti, tako i u području odgoja i obrazovanja, ali i na obveze roditelja prema *Obiteljskom zakonu*.

Nakon posjeta Osnovnoj školi Krapinske Toplice, čiji su se učenici i zaposlenici našli pod verbalnim napadom i višednevnim pritiskom skupine koja se protivi nošenju zaštitnih maski, uputili smo javni apel. U apelu smo istaknuli odgovornost odraslih da ulože dodatni napor kako bi djeci pružili svu potrebnu podršku u suočavanju s izazovima pred koje nas stavlja Covid-19, sve dok za tim bude postojala potreba, a ne da dodatno djeci otežavaju aktualnu situaciju. Naglasili smo da upravo poštovanjem epidemioloških pravila omogućujemo da se nastava održava uživo, te da se u vrijeme epidemije što duže očuva mogućnost škole „licem u lice", „prave škole" koja je djeci neophodna za njihovo zdravo odrastanje**.** Nadležne institucije i druge koji mogu pridonijeti osiguranju pretpostavki za sigurno i poticajno obrazovno okruženje pozvali smo da učine sve kako bi djeca imala priliku obrazovati se u okruženju koje je primjerenije njihovim razvojnim potrebama – u prostoru škole i igrališta, zajedno sa svojim prijateljima, u neposrednom kontaktu sa svojim učiteljima i nastavnicima.

---

[45] Otvoreno pismo je dostavljeno na znanje Ministarstvu zdravstva, Uredu UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatskom liječničkom zboru, Hrvatskoj liječničkoj komori, Hrvatskom društvu za ginekologiju i opstetriciju, Hrvatskom društvu za perinatalnu medicinu, Hrvatskom pedijatrijskom društvu i svim rodilištima.

[46] NN 3/21, 4/21, 8/21, 14/21 i 20/21.

[47] *Odluka o privremenoj zabrani i ograničavanju prelaska preko graničnih prijelaza Republike Hrvatske* (NN 32/21) - stupila na snagu 1. travnja 2021.

Obraćali su nam se i roditelji i drugi građani izražavajući nezadovoljstvo zbog mogućnosti **cijepljenja djece protiv Covida-19**. Neki od njih su izražavali negodovanje i zabrinutost mogućnošću uvođenja obveznog cijepljenja školske djece cjepivom protiv Covida-19. Skupina građana izrazila je zabrinutost da će **djeca smještena u ustanovama** biti cijepljena „prisilno", bez suglasnosti njihovih roditelja. Građane koji su nam se obratili obavještavali smo da je u RH cijepljenje protiv Covida-19 dobrovoljno te da odluku o tome hoće li se dijete cijepiti donose roditelji/skrbnici, koji o tome svakako trebaju porazgovarati s djetetom u skladu s njegovom dobi. Pri tome, u procesu donošenja odluke roditeljima/skrbnicima i djeci trebaju biti dostupna razumljiva i detaljna objašnjenja o tome u kojim se situacijama cijepljenje djece preporučuje, te da je riječ o njihovom izboru i odluci. Ta objašnjenja i informacije trebali bi dobiti od liječnika obiteljske medicine, pedijatara i/ili liječnika školske medicine kako bi mogli donijeti informiranu odluku o cijepljenju djeteta.

U pogledu djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, koja su radi zaštite njihove dobrobiti i prava smještena u dječjem domu ili udomiteljskoj obitelji, prijaviteljima smo ukazali kako u većini slučajeva roditeljima te djece nije oduzeta roditeljska skrb, već im je oduzeto pravo da stanuju s djetetom. U nekim situacijama dijete se nalazi u dječjem domu ili udomiteljskoj obitelji na temelju pristanka roditelja. I u tim slučajevima, suglasnost za cijepljenje djeteta daju roditelji. U slučajevima u kojima su roditelji lišeni roditeljske skrbi, djeca se protiv *Covida-19* mogu cijepiti samo uz poštovanje načela skrbničke zaštite koje je propisano Obiteljskim zakonom prema kojem skrbnička zaštita djeteta bez roditeljske skrbi mora biti primjerena potrebi zaštite dobrobiti i prava djeteta, te najboljeg interesa djeteta. Pozvali smo da nas obavijeste o eventualnom saznanju da je neko dijete cijepljeno mimo ovih pravila.

Primili smo i reakcije nekoliko desetaka građana koji su izjavu članice Stožera civilne zaštite protumačili kao prijetnju da će njihova djeca biti izložena „prisilnom eksperimentiranju" u razvoju cjepiva protiv Covida-19. Roditelje smo uputili da su relevantne informacije i preporuke vezane za cijepljenje djece i odraslih dostupne na mrežnoj stranici HZJZ-a te mrežnoj stranici Agencije za lijekove i medicinske proizvode - HALMED. Obavijestili smo ih da na stranici HALMED-a mogu naći i objave vezane za cjepivo koje je odobreno za primjenu u djece. U tim objavama nalaze se sažete informacije o rezultatima kliničkih studija (ispitivanja) vezanih za cjepivo koje je odobreno za primjenu u djece. Ta klinička ispitivanja provode se u skladu s Planom pedijatrijskog ispitivanja koje je odobrilo Povjerenstvo za pedijatriju pri EMA-i (Europskoj agenciji za lijekove). Sudjelovanje djeteta u ovakvoj vrsti studije moguće je jedino uz pristanak roditelja/skrbnika djeteta pri čemu je važno da dijete također o svemu ima detaljnu informaciju i da i samo bude aktivno uključeno u proces donošenja odluke i davanje informiranog pristanka.

Zaprimili smo i upit vezan za mogućnost cijepljenja protiv Covida-19 **djece koja se žele cijepiti, ali im roditelji za to ne daju suglasnost**. Ovo pitanje treba razmatrati u svjetlu činjenice da cijepljenje protiv *Covida-19* nije propisano kao obvezno u RH, već je ponuđeno kao mogućnost isključivo na dobrovoljnoj bazi. Prema članku 17. *Zakona o zaštiti prava pacijenata*[48] prihvaćanje pojedinog dijagnostičkog ili terapijskog postupka za dijete daje njegov zakonski zastupnik ili skrbnik. Kad je riječ o neobveznom cijepljenju podrazumijeva se da će o tome odlučivati roditelj, koji pritom mora voditi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta. Naša je preporuka da se u vezi s time konzultira s djetetovim obiteljskim liječnikom, te da se i putem domova zdravlja i putem odgojno-obrazovnog sustava roditelje detaljnije informira o svim mogućnostima zaštite protiv Covida-19, te o zaštiti koju cjepivo pruža djeci, o mogućim nuspojavama i slično. Svakako je poželjno da roditelji razgovaraju s djecom o tome.

Prema *Obiteljskom zakonu* roditelji su dužni ostvarivati roditeljsku skrb u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima, a o pojedinačnim sadržajima roditeljske skrbi dužni su razgovarati i sporazumijevati se s djetetom u skladu s njegovom dobi i zrelošću. Jedan od sadržaja roditeljske skrbi je pravo i dužnost roditelja štititi djetetovo zdravlje, a roditelji su dužni omogućiti djetetu korištenje mjera za očuvanje te unapređivanje zdravlja i ozdravljenje u slučaju bolesti, sukladno zahtjevima medicinske znanosti i propisima kojima se uređuje zdravstvo.

Za razliku od *Zakona o zaštiti prava pacijenata*, *Obiteljski zakon* pravi razliku između djece, kao pacijenata ili korisnika zdravstvenih usluga, ovisno o tome jesu li starija ili mlađa od 16 godina. Dok je za djecu mlađu od 16 godina za donošenje odluke o preventivnom, dijagnostičkom ili terapijskom postupku potreban informirani pristanak roditelja, dijete koje je navršilo 16 godina i koje, prema ocjeni liječnika raspolaže s obavijestima potrebnim za oblikovanje vlastitog mišljenja o konkretnoj stvari i dovoljno je zrelo za donošenje odluke o

[48] NN 169/04, 37/08

preventivnom, dijagnostičkom ili terapijskom postupku u vezi sa svojim zdravljem ili liječenjem, može samostalno dati pristanak na pregled, pretragu ili medicinski postupak. Suglasnost roditelja i za dijete starije od 16 godina bit će potrebna jedino ako je, prema procjeni liječnika, riječ o medicinskom postupku koji je povezan s rizicima teških posljedica za fizičko ili psihičko zdravlje djeteta.

U načelu, smatramo da odluku o cijepljenju djeteta protiv Covida-19 trebaju donijeti roditelji u dogovoru s djecom i djetetovim liječnikom, te da informacije o koristi od cijepljenja u sprečavanju teških oblika bolesti i njezinih posljedica trebaju biti dostupnije u javnosti – i kroz odgojno-obrazovni i kroz zdravstveni sustav. U slučaju kada djetetov liječnik procijeni da roditelji uskratom djetetu cijepljenja protiv Covida-19 ozbiljno ugrožavaju njegovu dobrobit, zdravstveno stanje ili život – primjerice u slučaju djece oboljele od teških kroničnih bolesti – dužan je o tome obavijestiti nadležni CZSS.

Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata – Pandemija i potres su događaji koji ugrožavaju mentalno zdravlje i dobrobit ljudi i zato je iznimno važno posebnu pažnju posvetiti brizi o mentalnom zdravlju svih, a posebno djece i mladih – od prepoznavanja znakova poteškoća, pružanja psihološke prve pomoći, do osiguranja stručne psihološke pa i psihijatrijske pomoći. Pandemija i potres aktualizirali su već poznate probleme u zaštiti mentalnoga zdravlja na koje upozoravamo godinama, a to je prije svega **nedovoljan broj stručnjaka** mentalnoga zdravlja koji rade s djecom i **nedostupnost stručne psihološke pomoći** djeci koja žive izvan većih gradova. Na potrebu sustavne, dugoročne i kontinuirane zaštite mentalnog zdravlja upozorili smo na tematskoj sjednici Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora[49] održanoj s ciljem pronalaženja žurnog i kvalitetnog odgovora na promijenjene potrebe djece u izvanrednim okolnostima pandemije i potresa. Na važnost **sustavne brige o mentalnom zdravlju djece** koja se suočavaju s epidemijom, a u nekim područjima Hrvatske i s potresima, ukazali smo i na sastanku s ministrom znanosti i obrazovanja.[50] Naime, iz neposrednih kontakata s djecom dobivamo poruke da briga o mentalnom zdravlju u školama nije dostatna niti je u skladu s potrebama djece. Istodobno, stručnjaci upozoravaju da su djeca i adolescenti, s obzirom na aktualne okolnosti, najrizičnija skupina za razvoj psihičkih tegoba, te da je mjesto na kojem bi trebali dobiti prvu psihološku pomoć i podršku svakako trebao biti školski sustav. Budući da, osim obitelji, i odgojno-obrazovni djelatnici provode veliki dio vremena s djecom, njihova je uloga u brizi o dobrobiti djeteta neprocjenjiva. Stoga postoji potreba dodatne usmjerenosti učitelja, nastavnika i stručnih suradnika na emocionalne potrebe djece. Pritom je iznimno važno da djeca koja se teže nose i suočavaju s izvanrednim okolnostima budu prepoznata i da dobiju potrebnu podršku od učitelja i odgovarajuću pomoć od stručnih suradnika u školama.

U pogledu iskustva potresa, izuzetno je važno provoditi **edukacije djece i odraslih o postupanju u slučaju potresa,** ali i drugih elementarnih nepogoda i kriznih situacija i **provođenje vježbi evakuacije**. Ove aktivnosti također mogu pridonijeti boljem snalaženju djece i odraslih u situaciji samog potresa i drugih kriznih situacija te pridonijeti ponovnom uspostavljanju individualnog osjećaja kontrole, u djece i zaposlenika, tijekom boravka u dječjem vrtiću ili u školi, što je izrazito važno za njihovo mentalno zdravlje. Osim sustavne psihološke podrške koja bi djeci trebala biti osigurana unutar obrazovnog sustava, djeci bi trebale biti lako dostupne službe za zaštitu mentalnoga zdravlja u zajednici. One trebaju biti kvalitetne, multidisciplinarne te imati dovoljno resursa za osiguravanje dobre procjene i odgovarajućeg liječenja, podrške i pomoći djeci koja imaju probleme mentalnoga zdravlja[51]. S tim ciljem podržali bismo i organizaciju **mobilnih timova**, kako bi se omogućila dostupnost psihološke podrške djeci i u onim sredinama u kojima postoji problem zapošljavanja stručnjaka mentalnog zdravlja.

U pogledu potrebe veće dostupnosti savjetovališta djeci koja imaju potrebu za psihološkom podrškom, bavili smo se pitanjem prava djeteta u dobi od 16 do 18 godina (adolescenta) na **sudjelovanje u tretmanu kliničkog psihologa u javnozdravstvenoj ustanovi** u slučaju u kojemu za to ne postoji prethodno pribavljena suglasnost roditelja. Potreba za većom autonomijom adolescenata u provedbi njihovih prava, proizlazi iz UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* i Općih komentara Odbora za prava djeteta UN-a, u kojima se državama članicama daju smjernice (preporuke) o ostvarenju prava djeteta koja su zajamčena *Konvencijom*. Pa tako u Općem komentaru br. 20 (2016) Odbora za prava djeteta o provedbi prava djeteta tijekom adolescencije *Odbor naglašava da adolescenti, bez obzira na dob imaju pravo na pristup povjerljivim medicinskim konzulta-*

[49] Tematska sjednica održana je 29. lipnja 2021.
[50] Sastanak je održan u Ministarstvu znanosti i obrazovanja 8. veljače 2021.
[51] Europska mreža pravobranitelja za djecu (*European Network of Ombudspersons for Children – ENOC*), Stajalište o mentalnom zdravlju djece u Europi, doneseno na 22. Općoj skupštini ENOC-a, 21. rujna 2018. u Parizu, https://dijete.hr/dokumenti/medunarodni-dokumenti/enoc-europska-mreza-pravobranitelja-za-djecu/.

cijama i savjetovanju bez pristanka roditelja ili zakonskog skrbnika, ako to žele. To se razlikuje od prava na davanje pristanka na liječenje i ne treba podlijegati dobnom ograničenju. Sudjelovanje adolescenta u tretmanu kliničkog psihologa, sukladno preporuci Odbora, prema našem mišljenju treba se smatrati povjerljivim (medicinskim) konzultacijama i savjetovanjem. U tom slučaju dijete koje je navršilo 16 godina bi moglo samostalno odlučiti o sudjelovanju u tretmanu psihologa.

Na temelju analize propisa kojima je reguliran rad psihologa u Republici Hrvatskoj[52] proizlazi kako nema propisanih pravila vezanih za davanje prethodne suglasnosti roditelja za uključivanje djeteta u tretman kliničkog/zdravstvenog psihologa. U nedostatku propisanih pravila, smatramo kako je obveza psihologa postupati u skladu s procjenom najboljeg interesa djeteta, na temelju čl. 3. *Konvencije o pravima djeteta* i preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta. Ovdje naglašavamo kako je, prema Ustavu RH, *Konvencija o pravima djeteta*, kao međunarodni ugovor, dio unutarnjeg pravnog poretka RH, a po pravnoj je snazi iznad zakona.

U pogledu načina komunikacije nalaza i mišljenja psihologa roditelju adolescenta, mišljenja smo kako ono mora biti u skladu s *Kodeksom etike psihološke djelatnosti* (komunicirati one podatke koji su roditelju nužni i važni za izvršavanje roditeljske skrbi u skladu s najboljim interesom djeteta). Pri tome je važno, radi čuvanja odnosa s adolescentom i uvažavanja prava na privatnost, djetetu dati do znanja koje su obveze psihologa vezane za komunikaciju s roditeljem koji izvršava roditeljsku skrb. Ukoliko roditelji djeteta (adolescenta) koji se nalazi u tretmanu psihologa, iskazuju izraziti otpor i protivljenje tretmanu te vrše neprimjereni pritisak na dijete da prekine tretman, smatramo da je odgovornost psihologa o tome obavijestiti nadležni CZSS.

I dalje je prisutan problem vezan za prostorne i kadrovske kapacitete **bolničkog liječenja djece** s problemima mentalnog zdravlja kod kojih postoji potreba za tom vrstom zdravstvene usluge. Posebno neriješeno pitanje, na koje upozoravamo godinama, je **podrška i stručna pomoć djeci s problemima u ponašanju i problemima mentalnoga zdravlja.**[53] Prisutan je i problem kršenja prava **djece lišene slobode koja imaju probleme mentalnog zdravlja.**[54]

Također, ponovno upozoravamo na potrebu osiguranja **odgovarajuće skrbi o mentalnom zdravlju djece s višestrukim teškoćama** koja se nalaze u ustanovama socijalne skrbi. Ona, uz svoju osnovnu teškoću/invaliditet, imaju i teškoće mentalnog zdravlja te je za kvalitetno organiziranje odgovarajuće skrbi za njihovo mentalno zdravlje nužan dječji i adolescentni psihijatar čije su usluge često nedostatne za potrebe djece u domovima.

Svake godine od Državnog inspektorata (DI) dobivamo obavijesti o djeci kojoj su njihovi roditelji bez opravdanog razloga uskratili ili odgodili izvršenje imunizacije protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*. Sustavno i dosljedno se zalažemo za **ostvarivanje prava djeteta na cijepljenje** koje je jedna od najučinkovitijih preventivnih mjera u očuvanju zdravlja djeteta. Svako neopravdano uskraćivanje cijepljenja predstavlja kršenje djetetovog prava na najvišu moguću razinu zdravlja.

Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u dječji vrtić i program predškole, protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*[55] i svoje protivljenje izražavaju kroz pritužbe kojima nam se obraćaju. Oni smatraju kako je uvjetovanje upisa u dječji vrtić urednim cijepljenjem diskriminatorno i da se time dijete uskraćuje za ostvarivanje obrazovnih prava. Međutim, riječ je o mjeri kojom se potiče roditelje da ispune svoju odgovornost prema djetetu. Dosljedno postupanje prema navedenom *Programu*, donesenom na temelju *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*[56] pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. Takvo uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece prema *Zakonu o suzbijanju diskriminacije*[57]. Osim roditelja, obraćaju nam se dječji vrtići, a i CZSS-i s pitanjima o postupanju u slučaju kršenja ovog prava djeteta.

Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom, rezultati istraživanja, te prijave roditelja i građana upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola i pušenja cigareta među djecom** i njihovu dostupnost djeci

[52] *Zakon o psihološkoj djelatnosti*, *Kodeks etike psihološke djelatnosti*, *Standardi rada kliničkih i zdravstvenih psihologa*.
[53] Više o djeci s PUP-om u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju.*
[54] Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom.*
[55] NN 105/02, 55/06 i 121/07.
[56] NN 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19.
[57] NN 85/08 i 112/12.

unatoč zakonskim zabranama. Postoji i problem da djeca unatoč zabranama sudjeluju u igrama na sreću, posebice u **igrama kockanja i klađenja**. Ustrajno se zalažemo za restriktivnije uvjete za otvaranje prostora u kojima se priređuju igre na sreću, osobito u pogledu propisivanja njihove obvezne udaljenosti od odgojno-obrazovnih ustanova i drugih mjesta na kojima organizirano borave djeca. Smatramo da je također nužno spriječiti da kockanje i klađenje budu dostupni djeci putem online platformi, te strože ograničiti njihovo oglašavanje. Djeca koja **konzumiraju drogu** najčešće imaju i druge probleme koje nisu u stanju sama razriješiti. Uslijed već spomenutih slabosti sustava zaštite mentalnoga zdravlja djece i mladih u našem društvu, izostaje odgovarajuća pomoć djetetu i obitelji.

Radi prevencije ovisničkih ponašanja djece i mladih važno je pravovremeno prepoznavanje rizika koji dovode do ovisničkih ponašanja djece i mladih. Pri tome je nužno: kreiranje znanstveno utemeljenih evaluiranih preventivnih programa usmjerenih na djecu, roditelje i učitelje, donošenje nove nacionalne strategije koja obuhvaća sve ovisnosti, razvijanje programa rane detekcije, jačanje socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih, implementacija preventivnih programa u školske kurikulume i osnaživanje obiteljskih terapija i intervencija. Na sve ovo ukazano je na sastanku koji smo organizirali sa stručnjacima HZJZ-a koji se bave problemima ovisnosti.

U razgovorima s djecom i nastavnicima doznajemo da čak i djeca osnovnoškolske dobi povremeno konzumiraju **energetske napitke**, a čini se da ni djeca ni njihovi roditelji nisu upoznati s mogućim rizicima i štetnim djelovanjem takvih pića. Dodatni razlog za zabrinutost je i niska cijena nekih energetskih napitaka koji su i cijenom pristupačni djeci. Stoga se nameće nužnost šireg i temeljitijeg informiranja, djece i roditelja, o mogućim rizicima od konzumiranja energetskih napitaka pri čemu bi bilo korisno pokrenuti kampanje kojima bi se osvijestili rizici i opasnosti za zdravlje djece. U javnosti bismo trebali više i češće čuti mišljenja stručnjaka o toj temi, koju treba uključiti i u školske preventivne programe.

Iako bi zabrana prodaje energetskih napitaka mlađima od 18 godina, bila dobra poruka o štetnosti takvih proizvoda, sama zabrana nije dovoljna mjera za zaštitu djece. Osim zabrana, nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, ali usto svakako i kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja djece i mladih.

Djeca s dijabetesom – Proteklih godina, putem preporuka koje upućujemo nadležnim institucijama, sudjelujemo u procesu podizanja razine zaštite prava djece s dijabetesom.

Pritužbe koje smo primili u travnju 2021. (pojedinačno ili od udruga roditelja) ukazale su na zabrinjavajuće nisku razinu znanja, razumijevanja i empatije, a čak i na neke krajnje neprofesionalne postupke pojedinih nastavnika u odnosu na djecu s dijabetesom. Smatramo da odgojno-obrazovni sustav mora pokazati spremnost na prihvaćanje odgovornosti za zaštitu prava i dobrobit sve djece u sustavu. Zato smo održali sastanak s predstavnicima udruga roditelja djece s dijabetesom, nakon kojeg smo MZO-u preporučili[58] da odgovarajućom uputom neposredno obveže ravnatelje/ice svih dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola da, u slučaju upisa djeteta koje boluje od dijabetesa, na prvoj sjednici odgojiteljskog, učiteljskog ili nastavničkog vijeća organiziraju edukaciju za sve djelatnike - *članove vijeća o potrebama djeteta s dijabetesom i o preporučenom načinu postupanja. Na toj bi sjednici, uz liječnika (pedijatra/liječnika školske medicine/dijabetologa) svakako trebali sudjelovati i djetetovi roditelji, koji će dati informacije o specifičnim reakcijama djeteta u slučajevima niske i visoke razine šećera i o najdjelotvornijim postupcima koji pridonose oporavku djeteta. Odluku o tome koji će liječnik biti pozvan održati edukaciju trebalo bi prepustiti ravnateljima, za koje očekujemo da imaju uspostavljenu suradnju s liječnicima na lokalnoj razini.*

Poznato nam je da Zavod za endokrinologiju i dijabetes Klinike za pedijatriju KBC-a Zagreb, kao Referentni centar MZ-a za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes, u suradnji s AZOO-m već niz godina organizira edukaciju nastavnika i odgojitelja o dijabetesu (seminar „Dijabetes i škola"), što smatramo hvale vrijednom suradnjom. Ali zabrinjavajuće pritužbe roditelja, nedvojbeno upućuju na nužnost **obveznog educiranja svih odgojno-obrazovnih djelatnika**, a ne samo onih koji pokazuju spremnost i motivaciju za to[59].

[58] O tome pišemo i u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
[59] Potreba za našim aktivnim postupanjem usmjerenim zaštiti prava djece s dijabetesom, na temelju zaprimljene pritužbe roditelja i odgovora osnovne škole na pritužbu, pokazala se i u 2022. godini.

Djeca koja boluju od cistične fibroze – U pogledu inicijative Hrvatske udruge oboljelih od cistične fibroze da se oboljelima, među kojima su uglavnom djeca, osigura dostupnost lijekova koji utječu na uzrok bolesti te produžuju život, HZZO-u i MZ-u preporučili smo da osiguraju dostupnost lijekova *Kaftrio, Kalydeco i Orkambi* stavljanjem na Osnovnu listu lijekova HZZO-a. Inicijativa Udruge naišla je i na širu javnu podršku. Navedeni lijekovi su uvršteni na Osnovnu listu lijekova HZZO-a i time postali dostupni oboljelima od cistične fibroze od 15. listopada 2021.

Djeca koja boluju od celijakije – Podržali smo inicijativu Udruge *CeliVita – Život s celijakijom* za izradu dokumenta koji bi u sebi sadržavao upute/smjernice za postupanje odgojno-obrazovnih institucija u odnosu na djecu oboljelu od celijakije s ciljem osiguranja kvalitetnije cjelovite skrbi o njihovom psihofizičkom zdravlju. U pogledu operacionalizacije dokumenta, kako bi doista bio ostvaren njegov cilj, mišljenja smo da je važno da se MZO i MZ aktivno uključe u proces izrade dokumenta koji bi rezultirao mogućnošću njegove primjene na nacionalnoj razini, u svim odgojno-obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj.

Ostala pitanja zaštite zdravlja djece – Građani su nam se obraćali s pritužbama i upozorenjima da se putem društvenih mreža i dalje nude tzv. *MMS-kapi* (*Miracle Mineral Solution)*, za koje se tvrdi da se njima liječi autizam u djece. Napominjemo da su i HALMED i SZO već odavno upozorili kako je primjena te supstance u navodnom liječenju djece štetna i opasna za djecu. Stoga roditeljima preporučujemo da se pri izboru terapije i liječenja djeteta uvijek povode za znanstveno utemeljenim i provjerenim metodama. Ujedno pozivamo stručnjake medicinske struke da se dodatno angažiraju u informiranju javnosti o štetnosti neprovjerenih metoda čija primjena može ugroziti zdravlje djeteta. Prijave koje smo primili tretirali smo kao obavijesti o sumnji na promicanje nadriliječništva i u skladu s time postupali.

U pogledu pritužbi koje se odnose na **zdravstvenu zaštitu djece-stranaca** i u ovom izvještajnom razdoblju ponavljamo naš stav kako sva djeca na privremenom boravku u RH, neovisno o razlozima boravka, trebaju uživati jednaki standard zdravstvene zaštite za što bi trebalo osigurati sredstva u državnom proračunu.

Zaprimali smo prijave koje se odnose na dostupnost usluge uglavnom **ortodonta i logopeda** te **dugo čekanje na specijalistički pregled** ili fizikalnu terapiju. Potvrdu za njihove tvrdnje dobivamo i uvidom u liste čekanja objavljene na mrežnoj stranici HZZO-a.[60]

I ove godine aktualna su bila pitanja **zaštite privatnosti djece-pacijenata**. Iako su podaci o djeci objavljeni u medijima, bilo je očito da su privatnost djece povrijedili predstavnici bolnice iznoseći novinarima informacije o djeci koje su trebali čuvati kao liječničku tajnu.[61] Već više puta smo upozorili da je, i u situacijama u kojima je opravdano obavijestiti javnost o ostvarenim izvanrednim uspjesima u zaštiti zdravlja i života djece ili o novim i osobito uspješnim metodama liječenja u nekoj zdravstvenoj ustanovi, nužno na razini etičkoga povjerenstva ustanove utvrditi sadržaj i način izvještavanja. Pritom treba voditi osobitu brigu o zaštiti dostojanstva, osobnosti i prava na privatnost djeteta. MZ-u smo ukazali na potrebu educiranja zdravstvenog osoblja u bolnicama o važnosti zaštite privatnosti i dostojanstva djece-pacijenata. Radi poboljšanja zaštite djece, nužno je izraditi smjernice *o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece-pacijenata u bolnicama i u zdravstvenim ustanovama u* primarnoj zdravstvenoj zaštiti, pri čemu treba osobito pažljivo postupati u slučajevima kad postoji interes javnosti za zdravstveno stanje djece. Nažalost, unatoč našim apelima, isti problemi i dalje su prisutni.

Zaključno, pandemija Covida-19 odrazila se, unatoč iznimnim naporima zdravstvenih radnika, na ostvarivanje zdravstvenih prava djece – u pogledu dostupnosti, uvjeta u kojima su usluge pružane, neizvjesnosti zbog potrebe otkazivanja dogovorenih termina radi sprečavanja širenja zaraze. Epidemiološke mjere koje su donošene radi sprečavanja širenja zaraze izazivale su kod dijela roditelja osjećaj nepovjerenja i uznemirenosti, te pridonijele pojačanom osjećaju zabrinutosti. Smatramo da se to dijelom moglo izbjeći kvalitetnijom komunikacijom i jasnijim tumačenjem svrhe određenih mjera te njihove dobrobiti za dijete.

Ostali problemi na koje smo upozoreni kroz obavijesti i pritužbe odnose se, kao i prethodnih godina, na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika te teškoće u vezi sa zaštitom zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Djeca zabrinjavajuće dugo čekaju na specijalističke preglede. Uočavamo i niz problema zbog lake

[60] http://www.hzzo-net.hr/e_listei.htm.
[61] O tome više u poglavlju *Pravo na privatnost*.

dostupnosti alkohola i duhanskih proizvoda djeci, kao i problem izloženosti djece štetnom utjecaju igara na sreću, posebice kockanja i klađenja. Postoji potreba šireg i temeljitijeg informiranja, djece i roditelja, o mogućim rizicima od konzumiranja energetskih napitaka. Nužno je pojačati javnozdravstvene i medijske kampanje, te kroz odgojno-obrazovni sustav trajno provoditi preventivne programe te snažnije utjecati i na djecu, i na roditelje kako bi se pridonijelo razvoju zdravih životnih navika i očuvanju zdravlja djece i mladih.

U vezi s ostvarivanjem prava djece s kroničnim i drugim bolestima, potrebno je za djelatnike u sustavu odgoja i obrazovanja organizirati kontinuiranu edukaciju o potrebama djece koje proizlaze iz njihovoga zdravstvenog stanja. Djelatnike u sustavu zdravstva potrebno je educirati o zaštiti privatnosti djece-pacijenata.

Postoji potreba kontinuiranog ulaganja u veću dostupnost i bolju zaštitu mentalnog zdravlja djece, na svim razinama. Djeca i odrasli trebaju se educirati o ponašanju u slučaju elementarnih nepogoda i kriznih situacija. Djelatnici odgojno-obrazovnog sustava trebaju biti educirani o načinu provođenje prve psihološke pomoći djeci, što se može postići podizanjem razine njihove mentalnozdravstvene pismenosti.[62]

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano raditi na informiranju i podizanju javne svijesti o koristima cijepljenja.
- Osigurati dostupnu i sustavnu brigu o mentalnom zdravlju djece i mladih.
- Pojačati preventivne aktivnosti usmjerene zaštiti djece od štetnog utjecaja igara na sreću, posebno kockanja i klađenja, uz veće restrikcije u propisivanju uvjeta za otvaranje prostora u kojima se priređuju igre na sreću, te za oglašavanje i *online* pristup kockanju i klađenju.
- Osigurati sredstva u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu djece stranaca koja imaju reguliran privremeni boravak u RH.
- Sustavno, odlučnije i brže rješavati probleme nedovoljnog broja stručnih radnika u zdravstvenom sustavu.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

2.5.1 DJEČJE SIROMAŠTVO

Svako dijete ima **pravo na jednake mogućnosti** od najranije životne dobi. Ukoliko im to, zbog siromaštva i života u nepovoljnim uvjetima, ne mogu pružiti roditelji, potrebno je da djeci u tome pomogne država, lokalna zajednica, kroz osiguranje potrebnih resursa, usluga i stručnjaka. U Hrvatskoj 20 % djece živi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, što utječe na njihovu dobrobit i ostvarivanje prava zajamčenih *Konvencijom o pravima djeteta*.

Nastojali smo prikupiti podatke o definiranju i načinu **identificiranja „siromašnog" djeteta, te o zakonskom okviru i praksi nadležnih tijela** u pomaganju siromašnom djetetu. Prikupljeni podaci ukazuju da u Hrvatskoj, u sustavu socijalne skrbi, a ni u drugim sustavima, ne postoji „procedura" ili mjera kojoj je cilj prekidanje obiteljskog kruga siromaštva u dječjoj dobi. Obaviješteni smo da sustav socijalne skrbi, kao djecu koja žive u siromaštvu, prepoznaje članove kućanstva korisnika zajamčene minimalne naknade (ZMN), da stručni djelatnici centara za socijalnu skrb (CZSS) terenskim izvidima utvrđuju postojanje socijalne isključenosti ili siromaštva djece i ostalih osoba, te da CZSS potiče, organizira i provodi aktivnosti sa svrhom sprečavanja i suzbijanja socijalnih i osobnih problema, ali bez informacija o učinkovitosti takvih mjera. Lista indikatora za izračun indeksa siromaštva u informacijskom sustavu SocSkrb služi isključivo u statističke svrhe, a ne za osmišljavanje plana pomoći djetetu u uvjetima siromaštva.

[62] Mentalnozdravstvena pismenost je skup znanja i vještina koji ne pripada samo stručnjacima. Uključuje i važnu životnu vještinu pažljivog, brižnog i suosjećajnog pristupa u razgovoru s osobom koja pati, npr. osobom koja je proživjela gubitak i tuguje ili osobom koja se nosi s depresivnim smetnjama, intenzivnim strahom ili brigama – psihološku prvu pomoć. *(Izvor: https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/mentalnozdravstvena-pismenost-nije-rezervirana-samo-za-strucnjake-ona-je-vazna-za-svakog-pojedinca/)*

Djeca koja žive u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti nemaju jednake prilike za obrazovanje i stjecanje kvalifikacija potrebnih za uzdržavanje od rada u odrasloj dobi, a posebno ne za bolje plaćene poslove. Smatramo da za izlazak djeteta iz obiteljskog kruga siromaštva ključnu ulogu ima **obrazovanje djeteta**. Unatoč višekratnom traženju podataka od MZO-a o eventualnom pomaganju u obrazovnom sustavu djetetu koje trpi posljedice siromaštva nismo ih nikada dobili, što ukazuje na propuštanje da se uoče problemi ove djece u obrazovnom sustavu, te da se sustavnije pristupi njihovom rješavanju i pronađu mogućnosti za pomoć djeci.

Proizlazi da u Hrvatskoj, osim novčanih naknada, koje su potrebne i važne, ali nisu dostatna pomoć siromašnoj djeci, **ne postoji procedura** u kojoj se identificira dijete u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, osmišljava plan pomoći djetetu s ciljem prekidanja obiteljskog kruga siromaštva i ostvarivanja jednakih prilika za rast i razvoj te prate rezultati plana pomoći.

Sve navedeno potvrđeno je na **radnim sastancima o problemu dječjeg siromaštva** održanim u Zagrebu, s predstavnicima sustava socijalne skrbi, obrazovanja i akademske zajednice, te u Pazinu, s predstavnicima sustava socijalne skrbi, Istarske županije i gradova Pazina, Pule, Labina i Poreča. U raspravi o pomoći koja se pruža pojedinom djetetu u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, prvenstveno u sustavu socijalne skrbi, te o potrebi za poboljšanjima, potvrđeno je da se u praksi nude novčane pomoći te da postoji potreba za nenovčanom pomoći namijenjenoj djeci. Na sastanku u Pazinu je istaknuto da različite financijske mogućnost JLS-a predstavljaju problem u financiranju usluga i djelatnosti namijenjenih djeci, da je potrebna bolja povezanost i suradnja među subjektima na području županije koji rade s djecom, da je potrebno ujednačiti postupanja i socijalne usluge namijenjene uklanjanju rizika ili posljedica siromaštva djece, a posebno je istaknut zabrinjavajući porast problema mentalnog zdravlja djece.

Stoga smo i u 2021. godini ukazivali na potrebu za definiranjem pojma siromašnog djeteta, kako bi se pravovremeno identificiralo potrebitu djecu, kao i na potrebu da se uz novčanu predvidi i nenovčana podrška djetetu, te smo, u nastavku na naše ranije preporuke, predložili propisivanje nove socijalne usluge **mentorstva za djecu**. Taj smo prijedlog iznijeli i u e-Savjetovanjima o prijedlozima *Zakona o socijalnoj skrbi*, *Nacionalnog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Akcijskog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine, Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027.* godine, te *Akcijskog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2024. godine*. Predložili smo da socijalna usluga mentorstva za djecu bude usmjerena na sprečavanje, prepoznavanje i rješavanje problema djeteta uzrokovanih siromaštvom, s naglaskom na osnaživanje djeteta, jačanje njegovih osobnih kompetencija i vještina u cilju prevencije socijalne isključenosti, zatim na podršku u obrazovanju, pomoć u učenju, prevenciju napuštanja školovanja, uključivanje u aktivnosti slobodnog vremena i usluge važne za djetetovu dobrobit i razvoj socijalnih, kognitivnih i emocionalnih vještina i slično.

Mentorstvom za djecu bi se individualiziranim i planiranim pristupom trebalo postići izjednačavanje prilika djeteta u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti za stjecanje sposobnosti i kvalifikacija potrebnih za uzdržavanje od vlastitog rada u odrasloj dobi i prekidanje kruga obiteljskog siromaštva. Takva bi socijalna usluga bila usmjerena i prevenciji razvoja problema u ponašanju djece, te izdvajanja iz obitelji zbog siromaštva. Ukazali smo na to da u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti nisu samo djeca iz obitelji korisnika ZMN-e, djeca s TUR, pripadnici nacionalnih manjina i djeca u alternativnoj skrbi, već i djeca u obiteljima bez zaposlenih odraslih članova ili s niskim primanjima, u jednoroditeljskim obiteljima te onima s većim brojem djece. Naš prijedlog o mentorstvu za djecu nije prihvaćen uz objašnjenje da se opisano može osigurati priznavanjem prava na druge propisane usluge, no nije pojašnjeno koje. Nejednakost među djecom nastaje ovisno o zajednici u kojoj djeca žive, njezinim financijskim i ljudskim resursima. Stoga je opisanu socijalnu uslugu potrebno osigurati na razini države, kako bi se sva djeca izjednačila, te da ju pružaju subjekti koje *Zakon o socijalnoj skrbi* (ZSS) propisuje kao pružatelje djelatnosti socijalne skrbi.

Na europskoj razini, EU je predvidjela instrument oporavka (*The Recovery and Resilience Facility*) kao odgovor na posljedice koronakrize koji će državama članicama staviti na raspolaganje sredstva u sljedećim godinama. Na poziv *Eurochilda* koji je prikupljao povratne informacije o nacionalnim planovima država članica EU-a, dostavili smo naš komentar hrvatskog **Nacionalnog plana oporavka i otpornosti** (NPOO). Ukazali smo na nužnost provođenja reformi obrazovanja i socijalne skrbi, najavljivanih i nedovoljno ostvarenih i prije NPOO-a, zatim, na potrebu osnivanja specijaliziranih obiteljskih sudova, propisivanja socijalne usluge namijenjene djeci u riziku od siromaštva, ulaganja u osiguravanje stanovanja obiteljima s djecom koje si to nisu u

mogućnosti same osigurati, te unapređivanje usluga zaštite mentalnog zdravlja djece, mladih i obitelji. Prema NPOO-u, i dalje je nedovoljna dostupnost obrazovanja i socijalnih usluga u ranom djetinjstvu u ruralnim područjima i otocima te za manjinske skupine, a RH ima najmanju pokrivenost formalnom skrbi za djecu predškolske dobi u EU. NPOO ističe izazove vezane uz udomiteljstvo, ranjivost djece s TUR, nedostupnost zdravstvenih usluga u udaljenim područjima i drugo, te predviđa ulaganja, među ostalim, u predškolski i školski odgoj i obrazovanje, uključivanje marginaliziranih skupina djece, kao i ulaganja u mobilne ambulante i ljekarne te modernizaciju zdravstvene skrbi.

U borbi protiv dječjeg siromaštva ove je godine osobito važno donošenje europskih dokumenata – **EU Strategija o pravima djeteta i Preporuka o uspostavi *EU Jamstva za djecu* (*The Child Guarantee*)**. *EU Jamstvo za djecu*, kojim se dopunjuje EU Strategija, poziva na donošenje posebnih mjera kako bi se djeci kojoj je potrebna pomoć osiguralo besplatni rani i predškolski odgoj i obrazovanje, obrazovanje – uključujući izvannastavne školske aktivnosti, besplatnu zdravstvenu skrb, zdravu prehranu i odgovarajuće stanovanje. Ovaj europski dokument iznosi probleme i prijedloge na koje smo ukazivali u našim preporukama i godišnjim izvješćima o radu, vezano, primjerice, za potrebu identificiranja djece kojoj je potrebna pomoć, važnost obrazovanja u prekidanju obiteljskog kruga siromaštva, sprečavanje napuštanja školovanja, osiguravanje podrške djeci s teškoćama u učenju, besplatne školske aktivnosti i školski obrok, stanovanje i drugo. Stoga smo preporučili MRMSOSP-u i Vladi RH ispunjavanje obveza iz ovih dokumenata, te ponovili naše dosadašnje preporuke.

Radi donošenja nacionalnog akcijskog plana za provedbu *EU Jamstva za djecu* osnovana je radna skupina u kojoj i mi sudjelujemo. *EU Jamstvo za djecu* smatramo dobrodošlim strateškim okvirom za operacionalizaciju prioriteta EU Strategije o pravima djeteta na europskoj i nacionalnoj razini te očekujemo daljnju operacionalizaciju i konkretiziranje usluga i mjera putem nacionalnog akcijskog plana, kako bi se osigurale konkretne usluge, službe i podrška za djecu kojoj je pomoć potrebna, prilagođene specifičnim okolnostima u RH. Pri tome je potrebno procijeniti kako će planirane mjere, aktivnosti i djelovanja utjecati na djecu, njihova prava i dobrobit, a nakon njihove provedbe ocijeniti i evaluirati do kakvih je stvarnih poboljšanja dječje dobrobiti došlo.

2.5.2 SOCIJALNA PRAVA

Od 46 prijava vezanih uz socijalna prava, najviše ih se odnosilo na doplatak za djecu (12) i rodiljne i roditeljske potpore (12), a ostale pritužbe odnosile su se na pravo na rad u skraćenom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju (5), općenito na socijalna prava iz sustava socijalne skrbi (4), pravo na status roditelja njegovatelja (4), osobnu invalidninu (2), obiteljsku mirovinu (2), pravo na jednokratnu pomoć (1), pravo na dopust za njegu djeteta (1) i ostalo (3).

U odnosu na **doplatak za djecu** pritužbe se odnose na izostanak upute o mogućnosti ostvarivanja prava za dijete s TUR i dugotrajnost postupka odlučivanja o pravu.

Razlozi dugotrajnosti postupanja u odlučivanju o pravu na doplatak za djecu su: vještačenje djetetove teškoće u razvoju, prikupljanje podataka od stranaka, kao i neinformiranost jednog roditelja o podacima drugog roditelja (npr. prebivalište i zaposlenje) koji živi u inozemstvu, a koji su potrebni u postupku odlučivanja. U jednom se primjeru majci djece, upućene na vještačenje, pomoglo tako što joj je privremenim rješenjem priznato pravo na doplatak za djecu dok će se nakon okončanja postupka vještačenja težine invaliditeta izraditi rješenje o pravu na uvećani doplatak za djecu. U najvećem broju slučajeva koje smo pratili dugotrajnost je uvjetovana međunarodnim elementom slučaja na koje se primjenjuju pravni propisi EU kako bi se utvrdilo koja je država primarno nadležna za isplatu obiteljskog davanja.

Primjena pojedinih odredbi *Zakona o doplatku za djecu* ima nepovoljan utjecaj na ostvarivanje socijalnih prava djece. Prema zakonu, korisnik svake godine do 1. ožujka podnosi Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (HZMO) **dokaze o ukupnom dohotku kućanstva** ostvarenom u prethodnoj kalendarskoj godini. Saznajemo da se propuštanje navedenog tretira kao neispunjavanje uvjeta za daljnje korištenje prava te se obustavlja ranije priznato pravo, iako ono inače nije ograničeno tim datumom, a HZMO dostavu podataka tretira kao novi zahtjev za daljnje korištenje prava. Upoznati smo sa primjerom u kojem se djetetu vještačenjem utvrdilo postojanje težeg invaliditeta i rješenjem HZMO-a je priznato pravo na uvećani doplatak u izno-

su od 831,50 kuna mjesečno sve dok su ispunjeni zakonski uvjeti, ali roditelji ipak dvije godine nisu ostvarili to pravo, i to zato što nisu podnijeli dokaze o ukupnom dohotku kućanstva, iako za ostvarivanje tog prava ti podaci nisu relevantni (o čemu govori i uputa na mrežnoj stranici HZMO-a).

Zbog teškoća u ostvarivanju prava iz ***Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama*** (ZORRP) uputili smo Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM) inicijativu za njegovu izmjenu. Teškoće se odnose na moguću koliziju odredbi ZORRP-a i *Obiteljskog zakona* pa smo predložili da se korištenje roditeljskog dopusta, u situaciji kada ga traži roditelj koji po odluci suda ne stanuje s djetetom, obvezno uvjetuje suglasnošću drugog roditelja, pri čemu bi sporove rješavao sud. Ukazali smo na nemogućnost udomitelja da ostvare plaćeni dopust za vrijeme prilagodbe djeteta, na potrebu uvažavanja specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta, s obzirom da je u takvim slučajevima i u financijskom smislu nužan povećani angažman u skrbi za djecu, te na potrebu ujednačavanja kriterija i mogućnosti za roditelje djece s TUR (za uvećanje iznosa novčane naknade koja sada iznosi samo 70 % proračunske osnovice mjesečno, za izmjenu terminologije za populaciju djece s TUR te za usklađivanje prava na rad s polovicom punog radnog vremena potrebama djeteta), kao i na potrebu ujednačavanja kriterija i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete.

Pojedine pritužbe ukazuju na diskriminatorne uvjete i kriterije za ostvarenje prava na **jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete**, propisane od pojedinih JLP(R)S-a. Na uvjete koje je propisao Grad Zagreb pritužila se buduća majka koja, iako živi, radi i plaća prirez u Zagrebu, gdje će i dijete biti rođeno i prijavljeno, nije mogla ostvariti ovu novčanu potporu jer je djetetov **otac stranac koji živi i radi u inozemstvu**. Gradu smo preporučili izmjenu sporne odredbe tako da se pravo na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta priznaje u slučajevima u kojima na području grada prijavljeno prebivalište ima dijete i jedan od roditelja, a što je naknadno uvaženo. Druga majka se pritužila da se pravo ostvaruje ovisno o **broju djece** koja s podnositeljem zahtjeva žive u zajedničkom kućanstvu, a ne broju rođene djece pa je tako njoj za treće rođeno dijete isplaćivana naknada u nižem iznosu kao za drugo dijete, jer je jedno dijete u međuvremenu umrlo. I ova je odredba naknadno promijenjena. Primjer diskriminacije temeljem obiteljskog statusa je u rješenju Općine Matulji kojim kod izračuna iznosa materijalne pomoći za novorođeno dijete nisu ubrojena djeca koja žive u kućanstvu – iz ranijih brakova roditelja novorođenog djeteta.

Sumnja na izravnu diskriminaciju temeljem obrazovanja, izravnu diskriminaciju temeljem društvenog položaja te neizravnu diskriminaciju temeljem etničke pripadnosti odnosno nacionalnog podrijetla pripadnika/ca romske nacionalne manjine proizlazi vezano za uvjete koje propisuje Općina Drnje, a prema kojima pravo ostvaruju roditelji s prebivalištem na području općine, koji nisu kažnjavani i protiv kojih se ne vodi kazneni postupak, te koji prema razini obrazovanja (oboje) imaju **završenu najmanje osnovnu školu**.

O primjeru u kojem je Općina Čeminac kao uvjet za ostvarenje prava propisala nepostojanje duga za **komunalnu naknadu** te se oglušila na naše upozorenje da eventualni dug roditelja ili drugih članova kućanstva ne smije onemogućiti dijete u ostvarenju prava, obavijestili smo Ministarstvo pravosuđa i uprave (MPU) te MRMSOSP. Također je SDUDM uputio općinu da nam odgovori na preporuku, što ona nije učinila. Unatoč našim upozorenjima na kršenje načela najboljeg interesa djeteta te ukazivanju na diskriminaciju, MPU nije poduzeo radnje u zaštiti prava djece, već nas je izvijestio da, po *Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi* te ZRRP-u, JLP(R)S-i samostalno odlučuju o ovom pravu. Pritom se previđa da je RH, kao stranka *Konvencije o pravima djeteta*, dužna primjenjivati načelo nediskriminacije. I u drugim slučajevima JLP(R)S-i postavljaju i druge diskriminatorne uvjete za korištenje ovog prava, primjerice uvjet **duljine prebivališta**. Zalažemo se da umjesto roditelja, nositelj ovog prava bude dijete, te da se kao kriterij za priznavanje prava uzima prijavljeno prebivalište novorođenog djeteta, neovisno o tome koliko dugo su prethodno roditelji bili prijavljeni u tom JLS-u, jer roditelji prijavom djetetovog prebivališta iskazuju namjeru da se u tom mjestu trajnije nastane.

Razmatrajući ovu materiju u širem kontekstu, koji izlazi iz okvira primjene ZORRP-a kao dodatni problem uočavamo **različitu praksu** pojedinih JLP(R)S-a koje pomoći i potpore za novorođenu djecu priznaju na temelju drugih propisa. Primjerice, Grad Zagreb je svoju odluku donio temeljem Statuta Grada Zagreba, a u okviru pronatalitetne politike, Općina Drnje odluku je temeljila na ZORRP-u, a Zagrebačka županija ZSS-u. Naš je stav da svaka potpora usmjerena na njegu novorođenog djeteta i njegovo podizanje mora biti svakom djetetu dostupna pod jednakim uvjetima, neovisno u kojem je JLP(R)S-u rođeno i živi. Takve potpore i naknade potrebno je razlučiti od potpora koje gradovi i općine isplaćuju kroz mjere populacijske politike. Predložili smo da se ukinu **prekluzivni rokovi** za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava iz ZORRP-a, jer se događa

da roditelji zbog samo nekoliko dana zakašnjenja ostaju bez naknade koja bi im prema ranijem rješenju pripadala još mjesecima, te nemaju mogućnost podnošenja novog zahtjeva. Zauzeli smo se i za zaštitu prava djece čiji je **roditelj stranac na privremenom boravku u RH**. SDUDM nas je u siječnju 2022. obavijestio da je osnovana radna skupina za izradu novog ZORRP-a u cilju usklađivanja s europskim dokumentima.

Predsjednica Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora tražila je naš stav o odluci gradonačelnice Siska o isplati jednokratne novčane naknade djeci – đ**ačkog džeparca**, smatrajući takav potez, s obzirom da je odluka donesena uoči predizborne kampanje za lokalne izbore, pokušajem utjecanja na izbor osamnaestogodišnjaka i roditelja, te iskorištavanjem djece u predizborne svrhe. Odluka o isplati đačkog džeparca u visini od 200 kuna odnosila se na sve učenike koji u tekućoj školskoj godini pohađaju osnovnu i srednju školu na području Grada Siska, a donesena je u siječnju, te je isplata uslijedila u travnju. U toj odluci prepoznajemo ponajprije uvažavanje djece i prepoznavanje djece kao nositelja prava. Smatramo da je to dobar pristup koji bi i drugi gradovi trebali redovito primjenjivati, te i na taj način dati podršku djeci kao članovima društvene zajednice.

Proteklih godina upozoravali smo na probleme u ostvarivanju prava djece na **obiteljsku mirovinu** u slučaju smrti roditelja, te u vezi s time upućivali preporuke MRMSOSP-u i HZMO-u koje nisu prihvaćene. Osim na problematiku isplate mirovina u slučajevima u kojima više korisnika obiteljske mirovine ostvari pravo na mirovinu iza smrti istog osiguranika, ukazali smo i na potrebu zaštite interesa djece koja nakon smrti roditelja ne uspiju ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu zbog manjka mirovinskog staža, zatim, na potrebu izuzimanja od ovrhe obiteljske mirovine koju ostvaruju djeca iza smrti roditelja, te na potrebu korekcije odredbi koje reguliraju smanjenje radne sposobnosti osiguranika. Na problematiku ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu odnosila se i preporuka koju smo uputili HZMO-u vezano za dostupnost informacija o pravu na obiteljsku mirovinu djeci naknadno utvrđenog očinstva[63] .

Ove je godine otvorena dugo očekivana javna rasprava o ***Nacrtu prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi***, u kojoj je iznesen jako velik broj prijedloga i komentara što upućuje na važnost ovoga propisa i zainteresiranost stručne ali i druge javnosti. Mnogi naši prijedlozi nisu prihvaćeni[64], a ovdje ističemo one koji su prihvaćeni. Prihvaćeni su naši prijedlozi da se dopune odredbe o korisnicima rane i predškolske dobi s razvojnim odstupanjem ili razvojnim rizikom; produlji rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje prava na naknadu za redovito studiranje na 12 mjeseci od dana prestanka prava na uslugu smještaja, odnosno organiziranog stanovanja; da se kod prava na doplatak za pomoć i njegu u prihod ne uračunavaju i novčana sredstva ostvarena po osnovi doplatka za djecu te po osnovi uzdržavanja za dijete ostvarena prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi. Primljen je na znanje prijedlog da se detaljnije propišu zapreke za obavljanje poslova socijalne skrbi kako bi se zaštitila sigurnost djece u sustavu socijalne skrbi.

I ove je godine bilo primjera u kojima je korisnik, konkretno majka sedmero djece, izgubila pravo na zajamčenu minimalnu naknadu zbog korištenja vozila u obitelji, što je po ZSS-u bila prepreka u korištenju prava. Pozitivna je izmjena tog uvjeta donesena u novom ZSS-u.

S obzirom na učestalost pritužbi roditelja **djece s TUR** i ove godine naglašavamo potrebu ulaganja više napora u sustav informiranja roditelja o načinima i uvjetima ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, najčešće prava na status roditelja-njegovatelja, osobnu invalidninu i doplatak za pomoć i njegu. Više pritužbi odnosi se na **dugotrajnost postupaka** za ostvarivanje prava djeteta s TUR, a kao najčešći razlog navodi se nedostatak i preopterećenost stručnog kadra. Saznajemo da od pokretanja postupka za ostvarivanje određenog prava pa do rješenja o priznavanju prava zna proći i više od šest mjeseci, a u pojedinim slučajevima prođe i nekoliko mjeseci od donošenja rješenja do isplate sredstava.

Pritužbe su bile vezane i za zaštitu prava i interesa djece zaposlenih roditelja kojima je priznato **pravo na rad s polovicom punog radnog vremena zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju**. Ovo pravo radnik ostvaruje po posebnom propisu na temelju rješenja Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) jer je djetetu, prema nalazu i ocjeni nadležnog tijela, zbog njegova zdravlja i razvoja, potrebna posebna skrb i njega, a u njegovu ostvarivanju poslodavac bi trebao razmotriti mogućnost prilagodbe rasporeda radnog vremena u skladu s realnim mogućnostima vodeći računa o potrebi zaštite najboljeg interesa djeteta. U više smo navrata dali preporuku o zaštiti najboljeg interesa djece zaposlenih roditelja i pozvali poslodavce da pronađu način organiziranja rada i radnog vremena na način da se njime postigne svrha zbog koje je pravo i odobreno.

63 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
64 Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

S obzirom da MRMSOSP nije uvažio naše prošlogodišnje preporuke u odnosu na potrebu zakonodavnog uređenja prava na status **roditelja-njegovatelja** posebnim zakonom o njegovateljima te potrebu reguliranja statusa njegovatelja kao radnoga odnosa, ove smo godine prijedloge u vezi s time dali u javnom savjetovanju o *Nacrtu prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi* [65].

I dalje apeliramo na potrebu razvijanja i širenja usluge **rane intervencije** za djecu s TUR i njihove obitelji jer se na taj način prevenira institucionalizacija djece te se istovremeno jačaju roditeljski kapaciteti kako bi mogli podržavati djetetov razvoj.

2.5.3 EKONOMSKA PRAVA

U 2021. godini primili smo 77 pritužbi vezanih za ekonomska prava, koje su se odnosile na 125 djece i 12 grupa djece. U vezi s tom problematikom smo i nastavili rad na 33 predmeta iz prošlih godina. Pritužbe su se odnosile na primjeren životni standard (40), imovinska prava djeteta (raspolaganje imovinom) (19), neprimjereno oglašavanje (6), nezakonit rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca (5), povrede prava učenika pri obavljanju stručne prakse (1), sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima (1) te ostalo (5).

2.5.3.1 Pravo na primjereni životni standard

Postupali smo u povodu pritužbi vezanih uz stambene prilike, uključujući i one uzrokovane potresom, iseljenja roditelja s djecom iz gradskih stanova, isključivanje električne energije te probleme međususjedskih odnosa. Neprimjereni uvjeti stanovanja nepovoljno utječu na fizičko i mentalno zdravlje djeteta, njegov obrazovni uspjeh, usvajanje obrazaca ponašanja, radnih navika i cjelokupno odrastanje.

Pratili smo pojedine slučajeve u kojima su obitelji s djecom nakon potresa određeno vrijeme živjele u kamp kućici ili drugim neodgovarajućim uvjetima, što se kasnije poboljšalo, uglavnom zahvaljujući donacijama. U jednom slučaju, nakon što je potres u Petrinji uništio kuću u kojoj je živjela udomiteljica s troje udomljene djece, biološki otac je svoje dvoje djece odveo k sebi, a CZSS je procijenio da je manja šteta da djeca borave s ocem na mirnijem području, sve dok udomiteljica nije dobila kontejner, kada su joj djeca vraćena. U drugom slučaju djeca su nakon potresa u okolici Zagreba živjela u neprimjerenim prilikama, te su privremeno izdvojena iz obitelji zbog sumnje na moguće zanemarivanje.

U nekim slučajevima prilike u kojima djeca žive odraz su **izostanka odgovornosti roditelja** da barem pokušaju svojim radom priskrbiti djeci minimalne uvjete. Obaviješteni smo o radno sposobnim roditeljima koji radije traže donacije, nego zaposlenje, zanemaruju potrebe djece, nalaze opravdanja da ih ne vode u dječji vrtić ni stručnjacima, unatoč zdravstvenim teškoćama, smatraju da pružanje pomoći u učenju nije obveza roditelja već škole.

Drugi su roditelji, očito ne uviđajući štetu koju čine djeci, iako su imali drugu mogućnost, s djecom živjeli u jednoj podrumskoj prostoriji stambene zgrade, bez toaleta, grijanja i mogućnosti provjetravanja, ostavljajući otpad i fekalije na stubištu i time ugrožavajući svoje i tuđe zdravlje, sve dok stanari nisu o tome obavijestili nadležne institucije, nakon čega je obitelj preselila u primjerenije uvjete.

S druge strane roditelji, svjesni neimaštine i posljedica koje ona ima za njihovu djecu, ukazuju nam na probleme s kojima se suočavaju, govoreći o stresu koji uzrokuje teška oboljenja i smanjenje kapaciteta za rad što dovodi do još većeg siromaštva. O prilikama u kojima žive djeca obavještavamo CZSS-e koji ih zatim terenskim izvidima provjeravaju te procjenjuju o potrebi primjene mjere obiteljsko pravne zaštite, što se ipak nerijetko čini nedovoljnim.

Energetsko siromaštvo, u kojem roditelji s djecom, zbog siromaštva i visokih troškova energije ili loše izolacije doma, ne mogu domaćinstvu priuštiti grijanje, rasvjetu, sredstva komunikacije i ostale energentske usluge, uvelike utječe na životni standard velikog broja djece. Roditelji nas obavještavaju o teškim situacijama u kojima su se našli zbog nezaposlenosti, smrti člana obitelji, zdravstvenih teškoća djeteta, dok im ujedno

[65] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

zbog dugovanja prijeti mogućnost isključivanja električne energije. Događa se i da mjerilo za struju glasi na ime osobe koja svojim postupcima uzrokuje isključivanje električne energije roditelju s djecom, a postupci koji bi trebali promijeniti takvo stanje često su dugotrajni ili bezizlazni. Kod majke koja se obratila brojnim institucijama jer s djetetom živi već drugu zimu bez struje, utvrđeno je da je uzrok problema u ocu na kojeg glasi obračunsko mjesto, a koji odbija poduzeti mjere potrebne za osiguravanje novog priključka. U jednom je primjeru otac živio u stanu iznad djece i majke te je zbog nedopuštenih radnji kažnjen novčano i isključenjem električne energije. Ta je kazna utjecala na život djece koja godinama nemaju ni svjetlo, ni toplu vodu. Opskrbljivaču smo uputili preporuku o potrebi uvažavanja prilika u kojima djeca žive te nalaženja načina kako bi djeca ostvarila mogućnosti korištenja energije, no problem još nije riješen. U nekim se slučajevima roditeljima s djecom isključuje električna energija po nalogu članova obitelji s kojima su u lošim odnosima, najčešće zbog neriješenih imovinskih pitanja, ali i drugih obiteljskih nesuglasica, zbog kojih intervenira i policija. *Zakon o socijalnoj skrbi* dijelom pokriva neke od troškova korisnika socijalne skrbi, no to ne obuhvaća sve građane koji žive u siromaštvu.

Roditelji koji nisu u mogućnosti samostalno osigurati stan suočavaju se s problemom nedovoljnih kapaciteta **gradskih ili državnih stanova**, dugim listama čekanja, ali i neprimjerenim stambenim uvjetima u takvim neodržavanim stanovima. Građani koji žive u siromaštvu u stalnoj su neizvjesnosti oko stambenog pitanja, a ne postoji nacionalna strategija koja bi im u tome pomogla. U takvim situacijama roditelji bespravno useljavaju s djecom u gradski stan kada ne vide drugačiji izlaz, a često se to događa u prilikama u kojima djeca i/ili roditelji imaju zdravstvene teškoće. Također se događa da jedna generacija stekne pravo na korištenje gradskog stana, a nakon prestanka njihova korištenja u istom gradskom stanu nastavljaju stanovati njihova djeca – koja sada imaju i vlastitu djecu – ne poduzimajući potrebne radnje kako bi legalno ostvarili pravo na korištenje. Zato se suočavaju sa sudskom obvezom predaje nekretnine vlasniku (gradu), iako nemaju drugo mjesto na kojem bi živjeli s djecom. Iako se radi o propustu tih roditelja, JLS-i i CZSS-u upućujemo preporuku o potrebi nalaženja načina rješavanja situacije kako ne bi došlo do izdvajanja djeteta iz obitelji. Naime, *Zakon o socijalnoj skrbi* predviđa da, u kriznim situacijama kada obitelj s djecom ostane bez doma i nije u mogućnosti sama osigurati drugi smještaj, JLP(R)S treba osigurati (privremeni) smještaj. Upoznati smo sa situacijom u kojoj je potres u Sisku uništio gradski trošni stan koji su koristili samohrana majka, korisnica socijalne pomoći i dijete, no unatoč višekratnom obraćanju majke i volontera, koji su voljni pomoći u obnovi druge prazne nekretnine, kao i našim preporukama institucijama, i dalje nije utvrđeno koje bi tijelo bilo nadležno odobriti majci korištenje druge nekretnine kako bi obnova započela.

Posjetili smo **romsko naselje** u Zagrebu u kojem u ruševnim barakama živi devet obitelji s 29 djece u nehigijenski uvjetima, bez struje i vode, a objekti su dodatno oštećeni potresom. Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, MRMSOSP-u te Gradu Zagrebu uputili smo preporuku za poduzimanje potrebnih radnji kako bi se ovim obiteljima s djecom osigurali primjereni stambeni uvjeti i higijenski uvjeti, sigurnost i ostalo čime će ostvariti pravo na primjeren životni standard.

Posjetili smo i **nužni smještaj** u Labinu u kojem, uz ostale korisnike, stanuju dvije obitelji s ukupno četvero djece te se uvjerili u loše uvjete. Uočili smo zabrinjavajuće i neprimjereno stanje zajedničkih prostora s tuševima i toaletima bez mogućnosti zaključavanja wc kabina, bez vrata i zavjesa na tuševima, bez slavina i drugih nužnih elemenata, te smo Gradu Labinu uputili preporuku o potrebi poboljšanja uvjeta stanovanja u nužnom smještaju.

Pristup odgovarajućem stanovanju je temeljno ljudsko pravo te uvjetuje ostvarenje drugih ljudskih prava djece i odraslih. Roditelji djece s niskim ili nikakvim primanjima ne mogu priuštiti djeci stan, opterećeni su dugovima i troškovima, a često im prijeti i prisilno iseljenje. **Europski dokument *The Child Guarantee* (*Jamstvo za djecu*)** nalaže državama da predvide mjere kojim će osigurati pristupačno stanovanje djeci i obiteljima, a provedbeni dokument u RH upravo je u izradi.

2.5.3.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Konvencijom o pravima djeteta priznaje se pravo djeteta na zaštitu od ekonomskog, odnosno gospodarskog iskorištavanja i obavljanja bilo kakvog posla koji može ometati djetetovo obrazovanje, biti opasan za djetetovo zdravlje ili fizički, mentalni, duhovni ili socijalni razvoj.

Primili smo sedam pojedinačnih prijava (u 2020. bilo ih je 11) od kojih se pet odnosi na nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca, jedna na naukovanje kod poslodavca, a jedna na

sudjelovanje djece u kulturnim, umjetničkim i promidžbenim aktivnostima, te smo pratili i iskorištavanje djece za prosjačenje.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Državnog inspektorata RH (DIRH). U povodu tri zaprimljene prijave obratili smo se DIRH-u radi provođenja inspekcijskog nadzora u kojima su utvrđene povrede propisa iz područja rada i zapošljavanja na štetu djece.

DIRH nas i samoinicijativno obavještava o nezakonitom postupanju poslodavaca prema maloljetnicima, primjerice, sklapanjem ugovora bez suglasnosti zakonskog zastupnika, neomogućavanjem dnevnog i tjednog odmora, određivanjem prekovremenog i noćnog rada, neuručivanjem pisane potvrde o sklopljenom ugovoru o radu, neprijavljivanjem tijelima mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, u kojim slučajevima poslodavcima izriče propisane kazne i obavještava CZSS o povredama prava maloljetnika. Posebno zabrinjava podatak da je DIRH našao na radu kod poslodavca djecu mlađu od 15 godina, koja se prema *Zakon u o radu* ne mogu zaposliti.[66]

Prema podacima DIRH-a u 2021. inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 8.247 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u osam nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 18 maloljetnika, te postojanje osnovane sumnje da su počinjene ukupno 22 povrede prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika. Nezakonitosti su utvrđene u djelatnosti ugostiteljstva i trgovine, a maloljetnici su radili na poslovima: konobara, prodavača, pomoćnog pekara i pomoćnim poslovima u kuhinji. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je sedam optužnih prijedloga nadležnim sudovima, dok je jednom poslodavcu inspektor izdao prekršajni nalog koji je, zajedno s podnesenim prigovorom, također dostavljen nadležnom sudu.

Osim pokrenutih prekršajnih postupaka, inspektori rada u području radnih odnosa donijeli su devet rješenja (12 mjera), i to dva rješenja o zabrani određivanja rada maloljetnika mlađeg od 15 godina, dva rješenja o zabrani određivanja prekovremenog rada maloljetnika, jedno rješenje o zabrani određivanja rada maloljetnika koji traje duže od osam sati tijekom razdoblja od 24 sata, dva rješenja o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnika, jedno rješenje kojim je poslodavcu naložena dostava maloljetnom radniku obračuna dugovane, a neisplaćene plaće i četiri rješenja o zabrani rada redovitih učenika protivnog odredbama *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem*.[67]

Inspektori rada u području zaštite na radu obavili su ukupno 6069 nadzora nad provedbom propisa iz područja zaštite na radu. Od toga je provedeno pet inspekcijskih nadzora u području zaštite maloljetnika u kojima su utvrđene dvije nezakonitosti.

Povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca – Proteklih godina primali smo upite koji su se odnosili na način zaštite prava djeteta na praktičnoj nastavi i vježbama te na naukovanju kod poslodavca u strukovnom obrazovanju zbog neprofesionalnog i neprimjerenog odnosa prema djetetu. Nažalost, zbog pravnih praznina u propisima koji reguliraju strukovno obrazovanje i naukovanje zasad nema inspekcije koja bi mogla prekršajno kazniti poslodavca za povrede ugovora o provedbi praktične nastave i vježbi i ugovora o naukovanju ili zbog neprofesionalnog ili neprimjerenog odnosa prema učeniku na naukovanju. Inspekcijski nadzor osiguran je od strane DIRH-a, odnosno inspektora rada koji provode nadzore nad naukovanjem, praktičnom nastavom i vježbama kod poslodavca, no samo u dijelu koji se odnosi na primjenu propisa o radu, sigurnosti i zaštiti na radu, a jedina mogućnost zaštite zbog neprofesionalnog, neetičnog i neprimjerenog ponašanja poslodavca prema učeniku je podnošenje prijave Sudu časti Hrvatske obrtničke komore (HOK), o čemu roditelji i djeca nisu dovoljno informirani, niti se na to uobičajeno odlučuju.

Prema podacima DIRH-a, u cilju sveobuhvatne zaštite učenika za vrijeme izvođenja praktične nastave i vježbi naukovanja, inspektori rada za područje zaštite na radu obavili su 634 nadzora kod poslodavaca obrtnika i trgovačkih društava na temelju zahtjeva HOK-a, a u vezi s obvezom ispunjavanja uvjeta iz Pravilnika o

[66] U daljnjem tekstu, u navođenju podataka iz djelokruga DIRH-a, umjesto izraza dijete koristimo izraz maloljetnik, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.
[67] NN 28/19.

postupku i načinu izdavanja dozvola (licencija) za izvođenje naukovanja.[68] Nadzorima se provjerava ispunjavaju li obrtnici i trgovačka društva propisane materijalne i kadrovske uvjete za izvođenje praktične nastave i vježbi naukovanja. U slučaju utvrđenih nepravilnosti u provođenju zaštite na radu, suglasnost za izvođenje praktične nastave ili vježbi naukovanja izdana je nakon što su otklonjene sve utvrđene nepravilnosti.

Uočavamo nedostatnu zaštitu **prava učenika s TUR** u strukovnom obrazovanju. Kao primjer navodimo slučaj nemogućnosti ostvarivanja prava učenika s TUR na naukovanje kod poslodavca, obrtnika i neosiguravanje pomoćnika učeniku u školi i na naukovanju. Iz slučaja doznajemo da su poslodavci neskloni primati na naukovanje učenike s TUR koji bi naukovanje trebali pohađati s pomoćnikom u nastavi; da roditelj prešućuje potrebu za učenikovim pomoćnikom pri sklapanju ugovora o naukovanju s obrtnikom zbog čega obrtnik nema pravu informaciju o pravima i potrebama učenika i raskida ugovor o naukovanju; da škola oklijeva u angažiranju pomoćnika u nastavi zbog protivljenja roditelja i ne štiti dovoljno angažirano interese djeteta pred poslodavcem kod kojeg treba obavljati naukovanje. Doznajemo i da, usprkos preporuci Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) da učenik odradi potreban fond sati praktične nastave u školi (u nedostatku poslodavca kod kojeg bi trebao obaviti naukovanje), škola to ne omogućuje zbog čega postaje upitan završetak školske godine; da je narušena komunikacija i suradnja roditelja sa školom; da HOK ne pokazuje istinski angažman oko pomoći učeniku u pronalaženju poslodavca za naukovanje i, iako je od nadležne službe HZZ-a preporučen nastavak obrazovanja u odabranom zanimanju, preispituje zdravstvenu sposobnost učenika za odabrano zanimanje i ne pronalazi poslodavca kod kojeg bi učenik pohađao naukovanje.

Zbog nedostatnog poznavanja prava djeteta, te ovlasti i obveza institucija u pogledu zaštite prava i interesa učenika, te višemjesečnog „loptanja" između institucija uključenih u učenikovo obrazovanje oko rješavanja problema, prava djeteta su povrijeđena i od strane tih institucija i od strane roditelja. Učenik cijelu školsku godinu pohađa nastavu bez pomoćnika, iako mu je on odobren, a praktični dio nastavnog plana i programa na kraju pohađa samo u školi, što ga dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na ostale učenike. Smatramo da pravo učenika s TUR na pomoćnika u nastavi, kad mu je pomoćnik odobren, treba vrijediti za sve oblike nastave. Neovisno je li riječ o teorijskom ili praktičnom dijelu obrazovanja, odnosno naukovanja, pravo na pomoćnika u nastavi dužni su poštovati i provoditi svi uključeni u proces učenikova obrazovanja. Pohađanje praktičnog dijela obrazovanja koje se provodi na naukovanju kod poslodavca ne smije biti otežano, a ponajmanje ne smije biti onemogućeno zbog činjenice da se radi o učeniku s TUR koji ima pravo na pomoćnika koji bi ga trebao pratiti i na naukovanju.

U organizaciji praktične nastave, vježbi i naukovanja u strukovnom obrazovanju uočavamo potrebu za poboljšanjima u cilju potpunije zaštite učenika. U publikaciji koju smo objavili u prosincu 2020. pod naslovom „Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama" ponovili smo preporuke koje smo proteklih godina upućivali nadležnima.

Posebno ističemo prijedlog da se propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti mentora i drugih osoba u kontaktu s djecom kod poslodavca, kao i periodično provođenje takvih provjera, konkretno, da mentor učenika mora, osim uvjeta u pogledu stručnih kvalifikacija i pedagoških kompetencija, udovoljavati i uvjetu neosuđivanosti za kaznena djela precizirana *Zakonom o strukovnom obrazovanju*, po uzoru na *Zakon o obrtu*.

Smatramo da su potrebna sljedeća poboljšanja u cilju potpunije zaštite prava učenika na koja smo ukazali i u našem izvješću za 2020: uspostaviti mehanizam nadzora i sankcioniranja poslodavca za povrede prava učenika, propisati kaznena djela koja su zapreka za obavljanje mentorstva i drugih poslova u kontaktu s učenicima kod poslodavca; informirati roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave, vježbi i naukovanja; pomoći učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će polaziti praktičnu nastavu, vježbe i naukovanje i pravodobno zaštititi njihova prava; uspostaviti sustav kontrole ugovora o upućivanju učenika na stručnu praksu kod poslodavaca (npr. u ljetnim mjesecima) i nadzor smještaja učenika u slučaju kad praksu obavljaju izvan mjesta prebivališta; provjeravati prethodnu osuđivanost osoba u kontaktu s učenicima prije sklapanja ugovora s poslodavcem i periodično, te provoditi praktičnu nastavu, vježbe i naukovanje samo kod poslodavaca koji provode prethodnu provjeru osuđivanosti prije zapošljavanja osoba koje dolaze u kontakt s učenicima. Budući da su izmjene i dopune *Zakona o strukovnom obrazovanju* u proceduri donošenja, očekujemo od MZO-a da ova poboljšanja na odgovarajući način uvrsti u zakonski tekst.

[68] NN 107/20.

Zaštita djece koja prose – Unatoč višegodišnjem ukazivanju na ovaj problem, prosjačenje odraslih s djecom je redovna pojava u većim gradovima, osobito u Zagrebu. Iako policija, prema vlastitim navodima, kontinuirano poduzima mjere u sprečavanju korištenja djece za prosjačenje, rezultati tih akcija nisu vidljivi jer se iste osobe i dalje viđaju kako prosjače s djecom, o čemu nas obavještavaju zabrinuti građani. Zbog toga smo PU zagrebačkoj ponovno preporučili da nakon identificiranja osoba koje koriste djecu za prosjačenje o njima obavijeste nadležni CZSS kako bi se pomoglo obiteljima da djeci osiguraju odgovarajuće uvjete odrastanja, odnosno da se djeca zaštite ako ih roditelji ili druge osobe koriste radi stjecanja materijalne koristi. PU je uvažila našu preporuku te nas izvijestila o pojačanim aktivnostima policijskih službenika.

Iako je navođenje djece na prosjačenje ili korištenje djece za prosjačenje kršenje dječjih prava s čime su upoznati policija, CZSS i prekršajni sud, do sada nisu postignuti odgovarajući rezultati u zaštiti djece. U takvim slučajevima najčešće se primjenjuju kao sankcije novčano kažnjavanje i zaštitne mjere protjerivanja iz grada koje nisu učinkovite. Već godinama upozoravamo na neodgovarajući pristup ovom problemu, izostanak kontinuirane suradnje više resora i planiranja dugoročnih mjera za zaštitu djece. Bez identifikacije i prekršajnog sankcioniranja odraslih osoba koje tako iskorištavaju djecu ne možemo očekivati da će se poduzeti mjere za zaštitu djece i da će se prepoznati trgovanje djecom u svrhu iskorištavanja za prosjačenje. Važno je ozbiljno i sveobuhvatno pristupiti ovome problemu, evidentirati sve slučajeve, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima – U ovom području građanima nedostaju informacije. Jednom smo podnositelju ukazali na mogućnost da djeca mlađa od 15 godina sudjeluju uz naplatu u snimanju filmova, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih i drugih sličnih djela, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njihovo zdravlje, sigurnost, ćudoređe, školovanje ili razvoj, uz prethodno odobrenje inspektora rada. Odobrenje za sudjelovanje maloljetnika u tim aktivnostima izdaje inspektor rada na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika maloljetnika, a primjerak istoga dostavlja i nadležnom CZSS-u.

U 2021. godini inspektori rada za radne odnose koji izdaju odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima zaprimili su 167 zahtjeva zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju različitih umjetničkih djela i snimanju video spotova, tv-reklama, serijala i dr., te su izdali isto toliko odobrenja.

Međutim, za razliku od naplatnog sudjelovanja djece u navedenim aktivnostima, inspektori rada nisu nadležni za postupanje u slučajevima nenaplatnog sudjelovanja djece. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika i o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta, te smatramo da to nije dovoljno. U slučaju sumnje u zlouporabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je po primitku obavijesti o mogućoj zlouporabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

Nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Riječ je o pravilima o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, kao i pravilima o sigurnosti djece, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Zadaća je organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio ugrožavajući ili ometao njihovo obrazovanje, te bio štetan za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj. Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor na nereguliranost ovog područja dječjih aktivnosti i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja.

Obiteljskim zakonom, koji je stupio na snagu 1. studenoga 2015. obvezuje se ministar nadležan za poslove obitelji i socijalne politike urediti provedbenim propisom ovo područje dječjih aktivnosti, no taj propis koji je ministar trebao donijeti, uz suglasnost ministra za kulturu i ministra za zdravstvo u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu tog zakona, još nije donesen. Očekujemo da ministarstvo nadležno za obitelj i socijalnu politiku bez odgađanja donese provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, neovisno o tome je li riječ naplatnom ili nenaplatnom sudjelovanju.

2.5.3.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

U 2021. bavili smo se s ukupno 24 predmeta koji se odnose na zaštitu dječjih imovinskih prava, od čega pet na vlastitu inicijativu, a tri temeljem obraćanja institucija. Za ostale slučajeve saznajemo temeljem obraćanja članova obitelji, najčešće majki. Slučajevi se odnose na zaštitu 32 djece te jedne grupe djece. Zabilježeno je i osam telefonskih ili osobnih obraćanja stranaka, a o ovoj problematici bilo je riječi i kod drugih pritužbi, najčešće vezanih uz sporove oko ostvarivanja drugih sadržaja roditeljske skrbi i radi uzdržavanja djece.

> *Uvidom u godišnja statistička izvješća nadležnog ministarstva zapažamo da CZSS-i primaju manji broj obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava. U 2020. godini CZSS-i su primili samo 46 obavijesti o kršenju djetetovih imovinskih prava.*[69] *Za usporedbu, u 2019. primili su 125 obavijesti, a u 2018. godini 109, što je i tada predstavljalo relativno mali broj prijava. Međutim, sud je u 2020. na prijedlog CZSS-a donio 10 odluka o određivanju mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta, dok je u 2019. donio pet, a u 2018. osam takvih odluka. U sedam slučajeva roditelji su rješenjem suda lišeni prava na upravljanje djetetovom imovinom i prava na zastupanje djeteta u imovinskim stvarima, od čega se u pet slučajeva mjera odnosila na jednog roditelja, a u dva na oba roditelja.*

Pritužbe koje smo primali u 2021. odnose se na: zaštitu imovinskih interesa djece tijekom diobe bračne stečevine, dugotrajnost ostavinskih postupaka u slučajevima u kojima nasljeđuju i djeca, problematiku nasljeđivanja dugova, uključujući i ostavinske postupke koji se vode u inozemstvu, utjecaj ugovora o doživotnom uzdržavanju pok. roditelja na ostavinu, plaćanje poreza na promet nekretnina, prihvaćanje darova (nekretnina) s teretom, raspolaganje sredstvima s djetetovog računa, zapljenu u ovršnom postupku sredstava koja su izuzeta od ovrhe, korištenje usluga zalagaonica te skrb o imovinskim interesima djece pod skrbništvom. U praćenju je i nekoliko slučajeva povreda imovinskih interesa djece iz prijašnjih godina koji se odnose na iznesenu problematiku.

Pretpostavka je i osnovno polazište da većina roditelja odgovorno i savjesno skrbi o interesima svoje djece, međutim, praćenjem ovog područja saznajemo za niz slučajeva u kojima su upravo oni ugrozili njihova imovinska prava. Primjerice kad roditelji donose odluke u ime djece te ih zastupaju u različitim pravnim poslovima, a da se prethodno nisu informirali o propisima i mogućim učincima vlastitih radnji. Neki roditelji, pogrešno vjerujući da djeca ne mogu biti dužnici i ovršenici, prihvaćaju u ime djece darove s teretom. Nekada u ime djece prihvaćaju darovane nekretnine, ne razmatrajući da djeca postaju obveznici plaćanja poreza koji kasnije nemaju od čega platiti pa s protekom vremena rastu kamate na njihov porezni dug. Ima i onih slučajeva u kojima roditelji namjerno ugrožavaju interese djeteta, trošeći njegova novčana sredstva za vlastite potrebe.

> *Prema podacima Porezne uprave Ministarstva financija na dan 31. prosinca 2021. u evidenciji se nalazi 915 djece poreznih dužnika, od kojih 47 djece ima dugovanja veća od 10.000 kuna, 293 djece ima dugovanja između 10.000 kuna i 1.000 kuna, dok se 575 slučajeva odnosi na dugovanja manja od 1.000 kuna. Radi se o dugovanjima temeljem poreza na dodanu vrijednost (PDV), poreza na dohodak, doprinosa, poreza na dobit, poreza na promet nekretnina i ostalo. Za 24 maloljetne osobe je u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2021. izvršen otpis duga ili kamata u cijelosti.*

Neizmijenjene su odredbe *Obiteljskog zakona* koje reguliraju zaštitu imovinskih interesa djece pa tako i odredba prema kojoj je zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, valjano ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku. Kako zakonskom odredbom nije izrijekom definirana visina novčanog iznosa koji bi se imao smatrati djetetovom vrjednijom imovinom, što je u praksi stvaralo poteškoće i dovodilo do neujednačenih postupanja, u rujnu 2014. se tada nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih, kao stručni nositelj izrade *Obiteljskog zakona*, upustilo u tumačenje pojma vrjednije imovine kod raspolaganja novčanim sredstvima na računima otvorenim na ime djeteta. Uz obrazloženje da se isto donosi radi osiguravanja ujednačenosti postupanja financijskih institucija, Ministarstvo je tada izdalo *Mišljenje* prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima djeteta u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna. Također, i dalje je u primjeni i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015. prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kad je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

---

[69] Prema *Godišnjem statističkom izvješću o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini*, koje je MRMSOSP objavio u kolovozu 2021.

U vrijeme pisanja ovog izvješća saznajemo za prijedlog koji je Hrvatska udruga banaka (HUB) uputila MRMSOSP-u, vezano uz proces uvođenja eura kao nacionalne valute u RH, da se maksimalni dozvoljeni iznos za raspolaganje novčanim sredstvima djeteta nakon dana uvođenja eura zaokruži na 1.400 eura. Prijedlog je motiviran sprečavanjem poteškoća do kojih bi u praksi moglo doći uslijed konverzije, no smatramo da je riječ o štetnoj praksi zbog visokog iznosa s kojim roditelji mogu raspolagati. Ovakvo preširoko tumačenje pojma vrjednije imovine nije u interesu djece te smo stava da bi iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta bilo prihvatljivije vezati uz minimalni novčani iznos potreban za djetetovo mjesečno uzdržavanje[70], odnosno uvesti i dodatne mehanizme zaštite (npr. razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta).

Držeći da ministarstvo kao stručni nositelj izrade propisa nije ujedno i tijelo ovlašteno za vjerodostojno tumačenje zakonskih odredbi, već je to pravo i ovlast Hrvatskoga sabora, tijekom 2021. obratili smo se Odboru za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora, kao matičnom radnom tijelu u području zaštite djece, kako bismo ukazali na problematiku koja se odnosi na zaštitu imovinskih prava i interesa djece i potaknuli daljnje aktivnosti Odbora, s ciljem ishođenja vjerodostojnog tumačenja odredbe čl. 101. *Obiteljskog zakona* od strane Hrvatskog sabora. Izrazili smo i tom prilikom stav da je iznos koji je postavljen kao pojam vrjednije imovine previsok i da njegovom primjenom djeca mogu u kratkom vremenu ostati bez znatnijeg novčanog iznosa (na godišnjoj razini 120.000 kn), i to bez sustavne kontrole da će taj novac zaista biti utrošen na potrebe djece. Na naše iznenađenje, Odbor je odbio ovaj naš prijedlog, uz obrazloženje kako Hrvatski sabor pa ni njegova radna tijela ne daju upute oko primjene pojedinih odredaba zakona, već da su za to ovlaštena tijela koja obnašaju izvršnu vlast u RH, odnosno Vlada RH i nadležna ministarstva.[71]

Pratili smo nekoliko slučajeva u kojima su roditelji oštetili djecu za znatne iznose koje su podizali s dječjih računa. U ljeto 2021. napunilo se deset godina otkako su djeca, zastupana po posebnom skrbniku, protiv oca koji ih je oštetio za iznos od 300.000 kuna pokrenula sudski postupak radi isplate. Postupak i dalje nije pravomoćno okončan, unatoč tome što se u konkretnom slučaju posredno primjenjuje i *Obiteljski zakon*, koji propisuje načelo žurnosti u svim postupcima u obiteljsko-pravnim stvarima u vezi s djetetom uz istodobnu zaštitu djetetove dobrobiti. U međuvremenu je oboje djece dočekalo punoljetnost.

U drugom slučaju majka nam se pritužila na rad CZSS-a zbog nepoduzimanja mjera radi zaštite djeteta zbog nezakonitog raspolaganja njegovom imovinom od strane oca, koji je bez suglasnosti majke podizao novac s djetetovog računa (ukupno više od 250.000 kn). Pokretanje i vođenje postupaka u ovakvim slučajevima za djecu i roditelje je financijski i emocionalno iscrpljujuće, a često i potpuno neizvjesno, te je majka očekivala podršku CZSS-a u zaštiti imovinskih interesa djeteta. U konačnici majka je, uz stručnu pomoć odvjetnika kojeg je angažirala, pokrenula postupak za lišenje prava oca na upravljanje djetetovom imovinom i prava na zastupanje djeteta u imovinskim stvarima te tražila privremenu mjeru da se ocu uskrati isplata novčanih sredstava s računa u banci. Unatoč tome, saznajemo da otac i dalje podiže novac s djetetovog računa, sukladno već spomenutom tumačenju pojma vrjednije imovine.

Slučajevi iz prakse potvrđuju potrebu stalnih i kontinuiranih edukacija za stručne radnike CZSS-a koji se bave zaštitom imovinskih prava, kao i potrebu dostupnosti smjernica i naputaka za postupanje kako bi im se olakšao postupak procjene ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjena rizika u svakom konkretnom slučaju. Poseban i pojačani angažman CZSS-a i svih ostalih uključenih institucija očekuje se u slučaju zaštite imovinskih interesa djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, kao i djece koja su pod skrbništvom. Zamjećujemo nesnalaženje nekih CZSS-a u zaštiti imovinskih interesa ove grupe djece te njihovu različitu praksu u postupanju u pojedinačnim slučajevima. Neznanje, neodlučnost i nepravodobno reagiranje CZSS-a dodatno šteti interesima djece koja su ionako opterećena kompleksnim i složenim obiteljskim prilikama.

U slučajevima u kojima stranke od nas traže pravni savjet, redovito ih upućujemo da se o mogućim konkretnim pravnim radnjama s ciljem rješavanja imovinskopravnih odnosa i zaštite prava i interesa djece konzultiraju s odvjetnikom. U slučajevima u kojima je riječ o zaštiti interesa djece pod skrbništvom, angažman odvjetnika uz korištenje instituta besplatne pravne pomoći trebao bi biti pravilo.

---

[70] Prema *Odluci o minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta*, NN 30/21, minimum iznosa ukupnih materijalnih potreba za mjesečno uzdržavanje maloljetnog djeteta u RH koje je dužan platiti roditelj koji ne stanuje s djetetom, iznosi: za dijete do 6 godina 17 % prosječne plaće 1.149,71 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20 % prosječne plaće 1.352,60 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22 % prosječne plaće 1.487,86 kn.

[71] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

Više godina pratili smo nekoliko pojedinačnih slučajeva koji se odnose na ugovaranje i plaćanje odvjetničkih usluga i provizija na štetu djece. Riječ je postupcima radi naknade štete iza smrti roditelja, u kojima bi se odvjetnici naplatili direktno od strane osiguravajućih kuća, dok bi istodobno sa zakonskim zastupnicima djece ugovorili i proviziju u postotku od uspjeha spora. Tijekom 2021. Hrvatskom uredu za osiguranje uputili smo preporuku radi zaštite imovinskih prava djece čiji su roditelji poginuli u prometnim nesrećama. Naša preporuka, da u uvjetima osiguranja jasno naznače kako osiguranje pokriva i troškove zastupanja odvjetnika, a kako bi se izbjeglo dvostruko namirenje, nije bila uvažena.[72]

U odnosu na istu problematiku uključili smo se u e-Savjetovanje povodom izmjena odredbi *Zakona o odvjetništvu*. Predložili smo dodavanje odredbe da se u slučajevima kada su odvjetnicima nagradu za rad već obračunala i isplatila društva za osiguranje ili slični subjekti, predvidi da nije dopuštena naplata za isti rad od stranaka. Međutim, ni tu naši prijedlozi nisu bili uvaženi.[73]

U 2021. obratio nam se jedan općinski sud te ukazao na različita postupanja sudova pri naplati sudske pristojbe u izvanparničnim postupcima radi davanja odobrenja za zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom. Kako neujednačeno postupanje sudova vodi do pravne nesigurnosti, te u konačnici ide na štetu djece, u odnosu na ovu problematiku obratili smo se Ministarstvu pravosuđa i uprave (MPU) te preporučili da se dopuni *Zakon o sudskim pristojbama*, na način da se predvidi oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi za pokretanje postupaka temeljem čl. 101. *Obiteljskog zakona*.[74]

Iz zaprimljenih prijava proteklih godina saznajemo da roditelji često pokreću izvanparnične postupke radi davanja odobrenja za zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom upravo radi raspolaganja nasljedstvom, odnosno s ciljem odricanja od nasljedstva u ime malodobnog djeteta, s obzirom na saznanja da je ostavina iza umrlog roditelja opterećena dugovima. Praksa je pokazala da se u takvim postupcima kao problem može javiti i procjena vrijednosti nekretnine koju bi dijete osim dugova naslijedilo, odnosno plaćanje troškova procjene, kao i problem neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, suvlasništva i tuđeg posjeda nekretnine. Roditelji najčešće izražavaju bojazan da bi u ovršnome postupku djeca mogla ostati bez dijela obiteljske mirovine, a što se u praksi često i događa. U odnosu na tu problematiku, u 2021. smo uputili i inicijativu za izmjene i dopune *Zakona o mirovinskom osiguranju* te uputili prijedlog da obiteljska mirovina koju koriste djeca u cijelosti bude izuzeta iz ovrhe.[75]

Kao i prijašnjih godina, i u 2021. više se pritužbi odnosilo na situacije u kojima se netko već u ime djece prihvatio nasljedstva koje je opterećeno dugovima, te su djeca suočena s problemom kako namiriti dugove, često opterećene i višegodišnjim kamatama. Iako nasljednika štiti *Zakon o nasljeđivanju*[76], praksa pokazuje kako svako naknadno dokazivanje da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova i pokretanje novih postupaka s tim ciljem, dodatno opterećuje i roditelje, a posebno djecu. Važnu kariku sustava zaštite prava i interesa djece predstavlja i institut posebnog skrbništva za djecu, u slučaju postojanja sukoba interesa roditelja i djeteta, naročito ako su dijete i roditelj(i) sunasljednici u ostavinskome postupku. Iz pojedinačnih slučajeva zamjećujemo različitu praksu vezanu uz uključivanje i sudjelovanje posebnih skrbnika i CZSS-a, kao i u odnosu na praksu pokretanja izvanparničnih postupaka radi raspolaganja nasljedstvom. Kako bismo stekli bolji uvid u funkcioniranje sustava zaštite prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima, tijekom 2021. pripremili smo *online* anketni upitnik za javne bilježnike kao povjerenike suda u ostavinskim postupcima.[77]

Iz slučajeva koje pratimo uočavamo da do povreda imovinskih prava djece može doći u slučaju neodgovornog postupanja roditelja, kao i zbog nedovoljne upućenosti roditelja u pravne posljedice radnji koje poduzimaju u ime i za račun djece. Rizik za povrede prava predstavlja i široko tumačenje pojma vrjednije imovine te nepostojanje dodatnih zaštitnih mehanizma i kontrole trošenja sredstava. Uočavamo potrebu unapređivanja skrbi o djeci u ostavinskim postupcima, kao i potrebu dopune niza različitih pravnih propisa kako bi se zaštita imovinskih interesa djece podigla na višu razinu. Očekuje se veći angažman CZSS-a u slučajevima zaštite imovinskih interesa djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi te uspostava jasnih i transparentnih protokola suradnje različitih institucija u slučaju sumnje na povrede imovinskih prava ove grupe djece.

---

[72] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
[73] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.
[74] Isto.
[75] Isto.
[76] *Zakon o nasljeđivanju*, čl. 139. st. 3.: Nasljednik odgovara za ostaviteljeve dugove do visine vrijednosti naslijeđene imovine, s time da na visinu vrijednosti naslijeđene imovine i vrijednost ostaviteljevih dugova koje je nasljednik već podmirio sud pazi samo na prigovor nasljednika.
[77] Više o tome u poglavlju *Istraživačke aktivnosti*.

2.5.3.4 Neprimjereno oglašavanje

U području neprimjerenog oglašavanja prijave se odnose na zaštitu djece od neprimjerenih sadržaja televizijskih i drugih oglasa i sadržaja, te na sudjelovanje djece u promidžbenim aktivnostima. Šest pojedinačnih slučajeva odnosilo se na korištenje djece u komercijalne svrhe ili sudjelovanje djece u reklamnim spotovima, na utjecaj televizijskih i drugih oglasa za različite proizvode i usluge na djecu te na oglašavanje u prostoru odgojno-obrazovne ustanove.

Građani su nam iskazivali zabrinutost za dobrobit djece javno poznatih roditelja, koji objavljuju slike svoje djece u sklopu marketinških kampanja za pojedine proizvode. U tim se prijavama prvenstveno propituje zaštita prava djeteta na privatnost i osobnost, budući da se od najranije dobi pojavljuje u objavama na društvenim mrežama roditelja i to često s komercijalnom svrhom. To područje zasad u nas nije u dovoljnoj mjeri regulirano, te zaštita prava i dobrobiti djeteta u potpunosti ovisi o roditeljskoj odgovornosti, znanju i spremnosti da zaštite interese svoga djeteta, pri čemu postoje i rizici za dijete. Općenito ne podržavamo korištenje dječjih likova u reklamnim i drugim kampanjama, ali ne možemo reći da je svako sudjelovanje djece u nekoj promotivnoj aktivnosti ujedno i kršenje njihovih prava. Svaka aktivnost koja uključuje djecu mora biti organizirana tako da se uvažavaju njihove potrebe, da se s njima postupa na način primjeren njihovoj dobi i zrelosti, da se pritom poduzmu sve potrebne mjere zaštite sigurnosti i zdravlja djece, te da se spriječi svaka mogućnost zlouporabe djece, odnosno njihovih fotografija i snimki. To znači i da je neprihvatljivo da djeca sudjeluju u oglašavanju usluga i proizvoda koji bi bili štetni za njih ili da ih se tijekom snimanja izlaže sadržajima i utjecajima koji bi mogli ozbiljno naštetiti njihovom tjelesnom, fizičkom ili moralnom razvitku.

Primili smo nekoliko anonimnih telefonskih pritužbi na oglašavanje popularnog bezalkoholnog pića u kojem je nastupio poznati hrvatski nogometaš i u kojem sudjeluju djeca, što je doživljeno kao neprimjereno oglašavanje usmjereno na djecu, jer oglašava napitak čija se pretjerana upotreba ne preporučuje djeci. Smatramo da bi bilo prihvatljivije da popularni sportaši u svojim aktivnostima promiču zdrave životne navike i zdravu prehranu i napitke.

U ovom području očekujemo pozitivne pomake budući da je upravo tijekom 2021. osnovana **Radna skupina za ograničavanje oglašavanja prehrambenih proizvoda djeci**, koju čine predstavnici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ), Ministarstva zdravstva, Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva kulture i medija, Ureda pravobraniteljice za djecu, Hrvatske udruge reklamnih agencija (HURA), Hrvatske udruge poslodavaca, Hrvatske udruge za zaštitu potrošača, RTL-a, Nove TV, Algebre te Agencije za elektroničke medije (AEM). Cilj rada ove multidisciplinarne radne skupine je reguliranje oglašavanja proizvoda s visokim udjelima masti, soli i šećera putem koregulacijskog sporazuma između svih dionika na tržištu, kojim će se definirati jasni kriteriji za oglašavanje pojedinih kategorija prehrambenih proizvoda. Reguliranje oglašavanja proizvoda s visokim udjelima masti, soli i šećera iz javnozdravstvene je perspektive intervencija kojom se želi utjecati na neprimjerene navike u prevenciji debljine.

U sklopu aktivnosti ove radne skupine, sredinom siječnja 2022. predstavljeni su rezultati istraživanja o medijskim navikama djece i stavovima roditelja o izloženosti djece tv-oglašavanju hrane i pića čije se prekomjerno konzumiranje ne preporučuje. Istraživanje je provela agencija *The Newton Research Europe* na uzorku od 806 roditelja koji imaju djecu mlađu od 17 godina, a pokazalo je da svako treće dijete samo odabire što će gledati na televiziji, da roditelje najviše brine korištenje popularnih osoba ili likova za promicanje nezdrave hrane za djecu (45 %) i oglašavanje hrane koja promovira besplatne igračke ili darove s prehrambenim proizvodima (47 %), da čak 59 % roditelja nije upoznato da postoje zakonski propisi koji se primjenjuju prilikom tv-oglašavanja hrane i pića te čak 78 % ispitanika podržava uvođenje zakonskih ograničenja oglašavanja hrane u vrijeme dok djeca gledaju televiziju. Svako treće dijete traži hranu koju je vidjelo na televiziji, a čak 45 % roditelja im kupuje tu traženu hranu. Uvjerljivo najčešće korišteni uređaj za pristup djece internetu je mobitel, i to čak u 76 % slučajeva. Najrjeđe se koriste desktop računala (12 %) i igraće konzole (9 %). Istraživanje je pokazalo da televizija gubi utjecaj kod djece koja najčešće koriste pametne telefone, te da su djeci najomiljenije platforme za razmjenu videozapisa *YouTube* i *TikTok*. Ovi nam rezultati govore o utjecaju oglašavanja na ponašanje roditelja i djece, o nekritičnosti roditelja, njihovoj neupućenosti u mogućnosti zaštite djece i potrebi više razine odgovornosti i etičnosti oglašivača, ali i o potrebi edukacije roditelja i djece.

Naše su inicijative godinama usmjerene na izmjenu propisa u smjeru **ograničavanja oglašavanja alkohola** i drugih proizvoda i usluga štetnih za djecu, npr. klađenja i igara na sreću. Apelirali smo da se smanji izloženost djece oglašavanju alkohola, a najviše piva, putem tv-programa i drugih elektroničkih medija, naročito uz pri-

jenose sportskih natjecanja. Konzumacija piva je – dijelom i zbog agresivnog oglašavanja u medijima, na javnim površinama i sportskim terenima – postala neizostavni dio druženja i često se vezuje uz *navijačku kulturu*, a sve to snažno utječe na ponašanje djece i mladih. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se podigla svjesnost o nepovoljnom utjecaju oglašavanja određenih proizvoda i usluga na djecu te kako bi se oglašivače snažnije obvezalo na pridržavanje etičkog kodeksa u oglašavanju.

Na poziv Hrvatske gospodarske komore, u kojoj djeluje Udruženje proizvođača piva, slada i hmelja, dostavili smo mišljenje o načinu prezentiranja njihove kampanje pod nazivom „Uključi savjest – Ponekad djeci treba reći ne". Kampanja je usmjerena na podizanje razine svjesnosti roditelja i trgovaca o problemu maloljetničke konzumacije alkohola i nužnosti dosljednog provođenja zabrane prodaje i usluživanja alkoholnih pića djeci, tj. svima mlađima od 18 godina. Podržali smo kampanju i potrebu educiranja svih spomenutih subjekata.

Iz odredbi *Zakona o igrama na sreću* razvidno je da država prepoznaje štetne učinke **oglašavanja igara na sreću** i njihov negativni utjecaj na djecu, jer zabranjuje njihovo objavljivanje u radijskim i tv-emisijama za djecu i mladež, te u tiskanom materijalu namijenjenom djeci i mladeži. I novi *Zakon o elektroničkim medijima* propisuje da se audiovizualne komercijalne komunikacije vezane uz igre na sreću ne smiju emitirati u programima namijenjenim djeci te da moraju sadržavati poruku o postojanju rizika razvijanja ovisnosti o igrama na sreću. Ako se audiovizualne komercijalne komunikacije vezane uz igre na sreću te audiovizualne medijske usluge i radijski programi emitiraju u nekodiranom obliku, pružatelj medijske usluge obvezan je osigurati da im prethodi zvučno upozorenje ili da ih je moguće prepoznati s pomoću vizualnih simbola za cijelo vrijeme njihova trajanja.

Međutim, smatramo da su ovakve zakonske odredbe nedovoljne te se zalažemo za dodatna ograničavanja ove vrste oglašavanja, primjerice da se zabrana oglašavanja igara na sreću propiše i tijekom drugih programskih sadržaja za koje je očekivano da ih u velikoj mjeri prate i djeca (npr. prijenosi sportskih događanja, natjecanja i sl.).

Proteklih godina kontinuirano smo upozoravali ministarstvo nadležno za područje kulture i medija te Vijeće za elektroničke medije (VEM) na nereguliranu zaštitu djece od **neprimjerenog oglašavanja putem teleteksta** koji se emitira na kanalima tv-postaja s nacionalnom koncesijom (RTL, Nova TV, HRT itd.). Naime, na naslovnim stranicama teleteksta tijekom cijeloga dana i bez ograničenja bili su dostupni oglasi za kockanje, klađenje, proricanje budućnosti, pronalaženje partnera pa i za erotske i pornografske sadržaje te seksualne usluge, čime se djeci omogućuje pristup neprimjerenim i štetnim sadržajima. Iako je takva praksa zabranjena i kažnjiva u tv-programima, na teletekstu je ona opstala, o čemu smo godinama upozoravali nadležno ministarstvo, te Vladu RH i Hrvatski sabor. Upozoravali smo da izostanak regulacije oglašavanja na teletekstu i dugotrajno zanemarivanje ovog problema predstavljaju rizik od izloženosti djece potencijalno štetnim sadržajima, te smo preporučili da se što prije pristupi reguliranju objava na teletekstu u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta. Naša je dugogodišnja inicijativa napokon prihvaćena, te je teletekst obuhvaćen regulacijom u području elektroničkih medija stupanjem na snagu novog *Zakona o elektroničkim medijima* u listopadu 2021. godine.

Prijavljeno nam je neprimjereno **oglašavanje u prostorima odgojno-obrazovne ustanove** (učeničkog doma) gdje su bili postavljeni reklamni panoi za prehrambene proizvode i pića. Budući da je člankom 59. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* zabranjen svaki oblik promidžbe i prodaje proizvoda koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja, prosvjetna inspekcija je ustanovi zabranila oglašavanje navedenih proizvoda i odgovornoj osobi učeničkog doma izrekla obvezni prekršajni nalog, a reklamni su panoi uklonjeni. Budući da se u pritužbi ukazuje i na eksplicitne, vulgarne i neprimjerene sadržaje na navedenim reklamnim panoima, koji su nespojivi s ciljevima odgoja i obrazovanja i kao takvi apsolutno neprimjereni za oglašavanje u odgojno-obrazovnoj ustanovi, i od AZOO-a smo zatražili stručno-pedagoški nadzor. Preporučili smo da u okviru redovitog stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika, osobito ravnatelja, dodatnu pozornost posvete edukaciji o zaštiti djece od neprimjerenih sadržaja i oglašavanja, kao i nužnosti profesionalnog i etičnog postupanja odgojno-obrazovnih radnika.

Iz izvješća koje nam je dostavio MZO o obavljenim nadzorima tijekom 2021. vezanim za kršenje odredbi o zabrani prodaje i promidžbe u školskim ustanovama, doznali smo da je MZO proveo deset nadzora, od čega promidžba i prodaja proizvoda u tri slučaja nije bila u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja te su poduzete mjere iz nadležnosti prosvjetne inspekcije. Ova su se postupanja odnosila na opisani slučaj promidžbe u učeničkom domu te na dva dječja vrtića kojima su donirani prehrambeni proizvodi s logom političke stranke.

Već niz godina naglašavamo da djeca postojećim propisima nisu odgovarajuće zaštićena od potencijalno negativnog utjecaja oglašavanja. Još nije postignut odgovarajući napredak u ovom području te glavno područje zabrinutosti, kako ga je prepoznao i UN-ov Odbor za prava djeteta, i dalje ostaje izloženost djece neprimjerenim medijskim sadržajima, poput oglašavanja alkohola i igara na sreću. Nadamo se da će i novi *Zakon o elektroničkim medijima* donekle smanjiti izloženost djece štetnim oglasima. Očekujemo da će osnovana radna skupina za ograničavanje oglašavanja prehrambenih proizvoda namijenjenih djeci pridonijeti zaštiti djece od oglašavanja proizvoda s visokim udjelima masti, soli i šećera.

2.5.3.5 Dječji proračun

Uzimajući u obzir Opći komentar br. 19 (2016.) UN-ovog Odbora za prava djeteta o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava, **dječji proračun** trebao bi prikazivati sve planirane rashode i izdatke unutar državnog proračuna, županije, grada i općine namijenjene ostvarivanju dječjih prava za tekuću godinu i projekcije za sljedeće dvije godine, dok bi godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna trebao davati podatke o dodijeljenim sredstvima za djecu, odnosno zaštiti njihovih prava na nacionalnoj te lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini.

Kako bi se olakšala izrada dječjeg proračuna, odnosno godišnjeg izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna, Ministarstvo financija (MF) je 2018. izradilo *Metodološki priručnik za izradu dječjeg proračuna*.

U listopadu 2019. objavljen je i prvi dječji proračun (prema kojemu je RH u 2019. godini planirala za ostvarivanje prava djece izdvojiti 18,67 milijardi kuna). Još tada se najavljivalo da je u procesu izrade i metodološki priručnik namijenjen JLP(R)S-ima, ali to, nažalost, zasad nije učinjeno.

Unatoč tome što izrada dječjeg proračuna na lokalnoj i regionalnoj razini još nije obveza, već svojevrsna preporuka, veseli nas da ipak postoje primjeri dobre prakse funkcioniranja dječjeg proračuna na razini regionalne samouprave. Ističemo primjer Krapinsko-zagorske županije, koja oko 45 % sredstava izdvaja za dječji proračun. Nadalje, to je jedina županija koja je još 2019. krenula s Participativnim dječjim proračunom, s ciljem jačanja dječje uključenosti u donošenje odluka, aktivnog sudjelovanje djece u kreiranju i provedbi proračuna, razvoja suradnje i dijaloga i direktnog zadovoljavanje potreba djece u zajednici. Svake godine županija objavljuje Javni poziv za prijavu prijedloga za participativni dječji proračun. Nakon provedenog javnog natječaja, dječji gradonačelnici i načelnici izabiru projekte koji će se financirati u okviru Javnog poziva, a sve kako bi što bolje odgovorili na stvarne potrebe djece, promicali socijalnu i demokratsku uključenost te osigurali efikasniju potrošnju javnoga novca.

Prema sadašnjoj praksi dječji proračun izrađuje se na način da obveznici sami analiziraju svoje proračune i utvrđuju planiraju li unutar svojih programa i aktivnosti sredstva namijenjena za ostvarenje dječjih prava i u kojem iznosu (tako npr. MZO u svom dječjem proračunu navodi aktivnost A-579007 Izvršavanje pravomoćnih sudskih presuda, A-577015 Državne nagrade za izuzetne rezultate u obrazovanju i tehničkoj kulturi ili A-767008 Subvencioniranje kamata za stanove učitelja). Kako proračunski korisnici analizirajući svoje proračune, na temelju provedene analize, sami odlučuju koje će aktivnosti/projekte izdvojiti u dječji proračun, preporučili smo MF-u da se u metodološkom priručniku obveznicima daju jasnije upute koje sve programe i aktivnosti treba sadržavati dječji proračun.

Mišljenja smo i da bi metodologija izrade dječjeg proračuna trebala biti sustavnija (na način da se preciznije definira koje rashode i izdatke treba uključiti u dječji proračun, a koje ne; da se rashodi i izdaci klasificiraju na one čiji su djeca stvarni i što direktniji korisnici npr. financiranje besplatnih udžbenika, prehrane, izgradnja škola, sufinanciranje prijevoza učenika, liječenje djece i sl. i one koje djeca koriste kao članovi društva (npr. izgradnja igrališta, dječjih parkova i sl.).

I dalje ostaje pitanje na koji način i treba li uopće u dječjem proračunu iskazivati rashode i izdatke koji indirektno rezultiraju ostvarenjima prava djece (npr. plaće učitelja, liječnika koji liječe djecu, naknade za pomoćnike u nastavi i sl.).

Proučivši neka inozemna iskustva vrijednim nam se čini primjer Aljaske, koja je objavila dokument *Alaska Childrens Budget 2020: Where and How Alaska Invests in Children*. Po uzoru na njihov pristup, dječji proračun mogao bi se strukturirati na način da prati strukturu državnog proračuna (npr. programsku klasifikaciju, pa bismo tako imali operativni dio i kapitalni dio dječjeg proračuna), ulaganja u djecu mogli bismo

pratiti i kroz nekoliko područja npr. ekonomsko blagostanje, obrazovanje, zdravlje, slobodno vrijeme i slično.

Središnji državni ured za demografiju i mlade (SDUDM) ima konsolidacijsku ulogu izrade dječjeg proračuna i godišnjih izvještaja o izvršenju dječjeg proračuna izrađenih na temelju prikupljenih podataka svih nadležnih tijela. Objavljeni dječji proračun prikazuje konsolidirane podatke o ukupno planiranim rashodima i izdacima u Državnom proračunu namijenjenim za ostvarivanje dječjih prava za 2019. godinu i projekcije za 2021., odnosno 2022. godinu.

Međutim, do sada nije objavljen dječji proračun koji bi obuhvaćao razdoblje od 2020. do 2022. godine, niti onaj za period od 2021. do 2023. godine. Isto tako nije objavljen niti jedan godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna.

UN-ov Odbor za prava djeteta potiče države stranke da uspostave mehanizme za praćenje i procjenu djelotvornosti, učinkovitosti, pravičnosti, transparentnosti i održivosti raspodjele izdvojenih sredstava za ostvarenje dječjih prava. Uočavamo da dječji proračun u sadašnjem obliku:

- ne procjenjuje kako proračuni utječu na različite grupe djece tj. ne daje podatak je li se proračun planira, donosi, izvršava i prati na načine koji vode ostvarenju napretka u dječjim pravima (do sada nije objavljen godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna). Potrebno je stalno procjenjivati kako proračuni utječu na različite grupe djece i osigurati da odluke o proračunu rezultiraju najboljim mogućim ishodima za najveći broj djece, pri čemu je potrebno posebnu pozornost obratiti na djecu u osjetljivim situacijama;
- ne prati i ne procjenjuje učinkovitost potrošnje sredstava dodijeljenih za dječja prava, odnosno izvršavaju li se odobreni rashodi u skladu s donesenim proračunom;
- ne pruža informaciju o tome jesu li sredstva dodijeljena pravično na način da nije diskriminirano niti jedno dijete ili kategorija djece. Sredstva treba pravedno usmjeravati radi promicanja jednakosti kako bi sva djeca imala jednak pristup svojim pravima;
- ne omogućuje usporedbu planiranih i izvršenih rashoda i izdataka, praćenje kontinuiteta ulaganja u djecu i programe za djecu, te sustavno praćenje ulaganja u kvalitetu života djece i ostvarivanje njihovih prava;
- ne pruža uvid u njegovu održivost; u svim odlukama o proračunu treba razmotriti najbolji interes sadašnjih i budućih naraštaja djece. Potrebno je mobilizirati prihode i upravljati javnim sredstvima tako da osiguraju da se stalno donose politike i provode programi usmjereni na izravno ili neizravno ostvarenje dječjih prava.

Sve navedeno iznijeli smo u preporukama koje smo krajem godine uputili MF-u i SDUDM-u.

Ukupna socijalna ulaganja u djecu i obitelj u RH niža su od prosjeka zemalja EU-a, a također, Hrvatska ulazi u skupinu zemalja sa slabije razvijenim sektorom usluga za djecu. Zato su zaštita prava i interesa djece i sredstava namijenjenih djeci imperativ koji je moguće ostvariti jedino ako imamo cjeloviti, kontinuirani dječji proračun koji će sustavno pratiti ulaganje u djecu i programe za djecu, kao i učinak financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece, odnosno biti uspješan mehanizam identificiranja i realiziranja potreba djece.

Prijedlozi za poboljšanja

- Poboljšati zaštitu prava djece izmjenama propisa o doplatku za djecu, obiteljskoj mirovini, rodiljnim i roditeljskim potporama.
- Kvalitetnije zakonski urediti prava na status roditelja-njegovatelja.
- Osmisliti učinkovitu strategiju osiguravanja primjerenog stanovanja obiteljima s djecom u riziku od siromaštva.
- Osigurati državna sredstva i predvidjeti mehanizam kojim će država financijski pomoći onim JLS-ima koje nemaju proračunskih sredstava da osiguraju socijalno stanovanje.
- Dopuniti i unaprijediti propise vezane uz zaštitu imovinskih interesa djece (*Obiteljski zakon*, *Ovršni zakon*, *Zakon o mirovinskom osiguranju* i dr.).

- Korigirati iznos do kojeg roditelji mogu samostalno (bez odobrenja suda) raspolagati djetetovim novčanim sredstvima; predvidjeti razliku između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta, te kontinuirane isplate uskladiti s (minimalnim) novčanim iznosima potrebnim za djetetovo mjesečno uzdržavanje.
- Osigurati edukacije za stručne radnike CZSS-a te smjernice i naputke za postupanje u procjeni ugroženosti imovinskih prava i dobrobiti djeteta te procjeni rizika u svakom konkretnom slučaju.
- Predvidjeti učinkovitije mehanizme zaštite prava djece-nasljednika u slučaju kada postoji sumnja u dugove ostavitelja; u postupcima u kojima je nužna procjena vrijednosti naslijeđene imovine regulirati metodologiju i troškove vještačenja.
- Uspostaviti u *Zakonu o strukovnom obrazovanju* mehanizam nadzora i sankcioniranja poslodavca za povrede prava učenika, te propisati kaznena djela koja su zapreka za obavljanje mentorstva i drugih poslova u kontaktu s učenicima kod poslodavca; informirati roditelje i učenike o pravima i zaštiti učenika za vrijeme praktične nastave, vježbi i naukovanja; provjeravati prethodnu osuđivanost osoba koje su u kontaktu s učenicima prije sklapanja ugovora s poslodavcem i periodično.
- Evidentirati sve slučajeve iskorištavanja djece za prosjačenje, utvrditi uzroke prosjačenja te kontinuirano raditi na njihovom otklanjanju i pomoći djeci.
- Donijeti provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* o načinu sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.
- Podizati svjesnost o potrebi zaštite djece od negativnog utjecaja oglašavanja; utjecati na oglašivače da se pridržavaju propisa i etičkog kodeksa u oglašavanju radi zaštite djece te uspostaviti učinkovite mehanizama provedbe, praćenja i sankcioniranja.
- Uspostaviti zaštitu djece od oglašavanja hrane i pića čija se pretjerana uporaba ne preporučuje, te alkohola i igara na sreću – ne samo tijekom dječjih programa već i drugih programa koje prate djeca i mladi.
- Izraditi detaljniji metodološki priručnik za izradu dječjeg proračuna.
- Proširiti obvezu sastavljanja dječjeg proračuna na jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihove korisnike.
- Kontinuirano objavljivati dječji proračun i godišnji izvještaj o izvršenju dječjeg proračuna; sustavno pratiti ulaganja u djecu; definirati tko će analizirati i obrađivati prikupljene podatke.

2.6 Kulturna prava i slobodno vrijeme

Kulturna prava djece odnose se na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitoga jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju.

Iako je riječ o važnom području dječjeg života u kojem uočavamo brojne normativne manjkavosti i propuste, redovito zaprimamo mali broj prijava koje se odnose na kulturna prava. Budući da djeca svoja kulturna prava ostvaruju u raznim područjima života, dio njih spominjemo i u drugim dijelovima izvješća (npr. u dijelu koji se odnosi na sigurnost dječjih igrališta).

U 2021. primili smo 30 prijava povreda kulturnih prava, od čega se najveći broj odnosi na zaštitu prava djece sportaša (24).[78] Ostalih šest prijava odnosile su se na dostupnost sadržaja slobodnog vremena, uvjete na vanjskom dječjem igralištu, postupanje djelatnika igraonice prema djetetu i neprimjereno ponašanje vjeroučiteljice prema djeci na župnom vjeronauku u slobodno vrijeme.

U slučaju prijave neprimjerenog ponašanja vjeroučiteljice na župnom vjeronauku obavijestili smo prijavitelja o našem stajalištu da bilo koje ponašanje koje se može okarakterizirati kao povreda dostojanstva djece, koje kod djece ujedno izaziva stres i strah, nije prihvatljivo ni s obzirom na pedagoška načela rada s djecom, ni s

[78] O pritužbama, zapažanjima i aktivnostima u tom području više pišemo u poglavlju *Prava djece koja se bave sportom*.

obzirom na nužno poštovanje djetetova prava na dostojanstvo, ugled i čast. Prijavitelja smo uputili na nadležna tijela crkvene vlasti kojima može prijaviti ponašanje vjeroučiteljice.

Epidemija Covida-19 već je drugu godinu zaredom obilježila ostvarivanje kulturnih prava i kvalitetno i aktivno provođenje slobodnog vremena djece. UN-ov Odbor za prava djeteta, u svojem stajalištu iz travnja 2020., pozvao je države da uzmu u obzir utjecaje pandemije Covida-19 na zdravstvena, socijalna, obrazovna i ekonomska prava djeteta te prava na rekreaciju. Odbor smatra da se ograničenja uživanja određenih prava radi zaštite općeg zdravlja moraju uvoditi samo kad je to nužno, moraju biti proporcionalna i minimalna, te da odgovori država na pandemiju, uključujući ograničenja i odluke o dodjeli sredstava, trebaju odražavati načelo najboljeg interesa djeteta.

U ljeto 2021. primili smo pritužbe građana protivnika primjene epidemioloških mjera, na mogućnost i/ili uvjetovanje prisustvovanja javnim događanjima, okupljanjima i svečanostima uz predočenje **EU digitalne COVID potvrde** o cijepljenju, negativnom nalazu ili preboljenju Covida-19 (u daljnjem tekstu: COVID potvrde). Primjerice, građani su izrazili nezadovoljstvo uvjetovanjem prisustvovanja kazališnoj predstavi za djecu predočenjem COVID potvrde za odrasle osobe u pratnji djece, te su to smatrali nezakonitim i diskriminirajućim za djecu.

Krajem godine uslijedile su pritužbe na odluku Stožera civilne zaštite RH o obveznom posjedovanju COVID potvrda radi ulaska u prostore javnopravnih tijela[79], u kojima roditelji ističu da je djeci starijoj od 16 godina uskraćeno pravo na ulazak u javnopravna tijela iz *Odluke* (npr. knjižnice) bez predočene COVID potvrde. Stožeru civilne zaštite RH preporučili smo da preispita ovu odredbu *Odluke* zbog njenih mogućih nepovoljnih učinaka na djecu stariju od 16 godina. Spomenuta odluka prestala je važiti od 1. ožujka 2022.

Primili smo i pritužbe na različito određivanje dobne granice za posjedovanje COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju, odnosno testiranju za djecu u pristupu nacionalnim kazalištima, od kojih neka traže da COVID potvrde posjeduju djeca starija od 12 godina, a neka da ih posjeduju djeca starija od 16 godina. Od Ministarstva kulture i medija (MKM) zatražili smo da ispita i poduzme radnje za usklađivanje postupanja nacionalnih kazališta. Prema obavijesti MKM-a, na organizaciju svih profesionalnih kulturno-umjetničkih izvedbi, programa i manifestacija, uključujući i one u organizaciji nacionalnih kazališta, primjenjuje se obveza da djeca od 12 godina posjeduju COVID potvrdu prema odluci Stožera civilne zaštite RH koja se odnosi na okupljanja.[80]

Početkom 2022. uslijedile su i pritužbe na odluku Stožera civilne zaštite RH koja se odnosi na javna okupljanja prema kojoj se za pristup klizalištima u Zagrebu za djecu stariju od 12 godina traži predočenje COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju. Stožeru smo preporučili da preispita ovu odredbu zbog njenih mogućih nepovoljnih učinaka na djecu stariju od 12 godina. Ravnateljstvo civilne zaštite obavijestilo nas je da je ova mjera određena u skladu s preporukama i smjernicama koje je Stožer civilne zaštite RH dobio od HZJZ-a.[81]

U povodu ljetnih školskih praznika uputili smo preporuke javnosti o zaštiti djece u tom periodu, te još jednom pozvali odrasle da obrate pažnju na sigurnost, ali i na nužne epidemiološke mjere prilikom boravka djece u igraonicama, kampovima, ljetnim školama te korištenja prometnih sredstava. Pozvali smo JLS-e, udruge za djecu, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije, kao i centre za djecu, mlade i obitelj, da osiguraju bogatu ponudu dostupnih i po mogućnosti besplatnih sadržaja za djecu, kako bi što više njih moglo ljetne praznike provesti u poticajnom i sigurnom okružju, te da posebnu pažnju obrate na djecu s TUR i korisnike socijalne pomoći. Roditelje smo pozvali na pojačan oprez zbog rizika od stradanja djece u vodi te od prejakog sunca i visokih temperatura zraka, upozorili smo vlasnike igrališta, osobito JLS-e, na njihovu obvezu održavanja i redovitih nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava. Vlasnike dječjih igraonica i organizatore aktivnosti u igraonicama, organizatore ljetnih kampova i škola u koje djeca odlaze na odmor, učenje i zabavu bez roditelja upozorili smo da su dužni: omogućiti sigurnost djece tijekom boravka u tim prostorima; provjeriti jesu li osobe koje angažiraju za rad s djecom osuđivane za kaznena djela na štetu djece i je li protiv njih započeo kazneni progon.[82]

[79] *Odluka o uvođenju posebne sigurnosne mjere obveznog testiranja na virus SARS-CoV-2 te posebne sigurnosne mjere obveznog predočenja dokaza o testiranju, cijepljenju ili preboljenju zarazne bolesti COVID-19 radi ulaska u prostore javnopravnih* tijela, NN 121/21, 10/22.

[80] *Odluka o nužnim epidemiološkim mjerama kojima se ograničavaju javna okupljanja i uvode druge nužne epidemiološke mjere i preporuke radi sprječavanja prijenosa bolesti COVID-19 putem okupljanja.*

[81] Više o tome u poglavlju *Diskriminacija*.

[82] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Ni u ovoj godini nisu doneseni propisi koji bi regulirali zaštitu prava djece u području slobodnog vremena, što smo u našim izvješćima naglašavali u više navrata i na to upozoravali Vladu RH. **Djelatnost igraonica, dječjih igrališta i drugih prostora za igru**, u pogledu prostornih, tehničkih i kadrovskih uvjeta i dalje je neregulirano područje. Do donošenja propisa kojim bi se uredili uvjeti rada dječjih igraonica te sustav njihova nadzora, što već godinama preporučujemo nadležnim tijelima, potreban je pojačan oprez roditelja i osoba koje o djeci skrbe u prostorima za igru i primjena najviših sigurnosnih standarda od strane vlasnika u tim prostorima.[83]

Još nije donesen ni provedbeni propis iz *Obiteljskog zakona* kojim bi se reguliralo **sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**, na što smo također više puta upozoravali. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj procjeni i odluci o primjerenosti tog sudjelovanja.[84]

Nije dopunjen ni *Zakon o udrugama*[85]odredbama koje bi jamčile zaštitu djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece, iako smo na potrebu dopune tog zakona upozorili više puta. Predlagali smo dopuniti zakon odredbama kojima bi se spriječilo da osuđeni seksualni zlostavljači, ali i osobe za koje postoji sumnja da su počinitelji najtežih kaznenih djela na štetu djece, u okviru rada udruga dođu u kontakt s djecom. Nažalost, do sada to nije uvaženo.

Nakon što smo primili na znanje predstavku koju je ministru unutarnjih poslova uputio predsjednik jedne udruge, a koji je ujedno pravomoćno osuđen za seksualne delikte na štetu djece, obratili smo se MUP-u te ih informirali o našim stajalištima i zalaganjima za izmjenu *Zakona o udrugama* kako bi se osigurala zaštita djeci i onemogućilo da kontakt s djecom kroz rad udruge bude dostupan počinitelju najtežih kaznenih djela na njihovu štetu. Ravnateljstvo MUP-a podržalo je naša nastojanja za izmjenom *Zakona o udrugama*. Osim toga, Gradu Zagrebu, koji organizira ili financijski podržava mnoge programe i aktivnosti za djecu, osobito za vrijeme školskih praznika kroz javne natječaje i rad udruga, preporučili smo da, kao jedan od uvjeta za financiranje projekata i programa usmjerenih na djecu, propiše obvezu provoditelja programa da provjeravaju prethodnu osuđivanost svih osoba koje će biti u kontaktu s djecom, što je Grad Zagreb prihvatio.[86]

Zaključno, uočavamo nepostojanje prostora i odgovarajućih uvjeta za igru i slobodno vrijeme, koji često ovise o mogućnostima i odgovornosti organizatora aktivnosti i jedinica lokalne samouprave, te nedostatak propisa kojim bi se postigla potpunija i bolja zaštita djece od opasnosti i rizika u području igre i slobodnog vremena.

Prijedlozi za poboljšanja

- Više ulagati u prostore za dječju igru i poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima.
- U*činiti dostupnim i besplatnim što više slobodnih aktivnosti za djecu* te, za aktivnosti koje se naplaćuju, naći modele financiranja za djecu koja žive u siromaštvu.
- Uključiti djecu na lokalnoj i državnoj razini u planiranje, realizaciju i evaluaciju aktivnosti slobodnog vremena.
- Donijeti propis kojim *će se* regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, uvjeti uređenja i održavanja dječjih igrališta te sustav nadzora nad njihovim radom.
- Donijeti propis kojim će se regulirati sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima.
- Uspostaviti posebnu evidenciju udruga registriranih za rad s djecom; osigurati mehanizme zaštite djece od počinitelja kaznenih djela na štetu djece, te u *Zakonu o udrugama* propisati posebne uvjete za osnivanje, praćenje rada, obavljanje usluga za djecu i nadzor rada udruga registriranih za rad s djecom.
- U *Zakonu o udrugama* osigurati pravo djece na sudjelovanje u radu udruge, odnosno ostvarivanje prava na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču.

[83] Više o tome u poglavlju *Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama*.
[84] Više o tome u poglavlju *Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova*.
[85] NN 74/14, 70/17, 98/19.
[86] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom i upravnom postupku), neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u postupku pred nadležnim tijelima. Sudjelovanje u postupku pred nadležnim tijelima, osobito sudom, nerijetko je za dijete negativan i stresan doživljaj.

Tijekom 2021. postupali smo u 141 pojedinačnom slučaju povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj odnosio se na pravo na dostojanstvo u postupku pred nadležnim tijelima (58) i pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (54). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja vezano uz pravo na suđenje u razumnom roku (6), prava djeteta oštećenika i svjedoka (6), pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (4), pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (3) te pravo na neodgodivu pravnu pomoć (1). U devet slučajeva pratili smo općenito pravo na sudjelovanje djeteta u pravosudnom postupku.

Najčešće su pritužbe na postupanje policijskih službenika, djelatnika centara za socijalnu skrb (CZSS), posebnih skrbnika, sudova i državnog odvjetništva. Riječ je o pritužbama zbog neprimjerenog postupanja policijskih službenika prema djeci ili u prisutnosti djece, nedovoljnog ili neodgovarajućeg postupanja socijalnih radnika, neodgovarajuće zaštite prava djece u obiteljskim postupcima, iscrpljujućeg trajanja postupaka, lošeg tretmana djeteta u postupku, nedovoljne informiranosti roditelja i djece o pravima djece i načinima njihovog ostvarenja.

Prema pritužbama, **državnom odvjetništvu** se zamjera nedovoljni angažman u procesuiranju počinitelja kaznenog djela, dugo trajanje postupka prije podizanja optužnice, nepoduzimanje mjera za zaštitu djeteta žrtve, neinformiranje žrtve, ali i tijela nadležnih za zaštitu žrtve. Kazneno procesuiranje ima važan aspekt u zaštiti djece. Kad izostane procesuiranje počinitelja, ne zbog činjenice da djelo nije počinjeno, već zbog procjene državnog odvjetništva da je riječ o beznačajnom kaznenom djelu zbog kojeg nije potrebno trošiti pravosudne resurse, onemogućuje se poduzimanje drugih mjera za zaštitu djece koje su usko vezane uz procesuiranje i kažnjavanje počinitelja. Mnogi sustavi propisuju zapreke za zapošljavanje ili rad s djecom osobama koje su pravomoćno osuđene za određena kaznena djela čije počinjenje ih čini neprikladnima za rad s djecom, ali ako procesuiranje izostane, izostaje i zaštita djece. **Odustajanje od kaznenog progona** šalje i pogrešnu poruku počinitelju te otežava poduzimanje drugih mjera za zaštitu djece. Kad državno odvjetništvo odbaci kaznenu prijavu protiv roditelja koji grubo zanemaruju skrb o djeci, taj roditelj dobiva poruku da ne griješi u svojim postupcima, kao i argumente i snagu da se odupre svim drugim mjerama obiteljskopravne zaštite, te se tako onemogućuje zaštita interesa djece.

Pritužbe na **nesuradnju državnog odvjetništva s drugim tijelima** izvan pravosudnog sustava pretežno se odnose na nedostavljanje informacija o pokretanju i ishodu kaznenog postupka, osobito u situacijama kad o pokretanju kaznenog postupka i njegovom ishodu ovise druge mjere za zaštitu djece, npr. suspenzija ili prestanak radnog odnosa počinitelja na temelju posebnih propisa. Također, nadležna tijela nam se u konkretnim slučajevima pritužuju da ih sud i državni odvjetnik rijetko obavještavaju da je pokrenut postupak u vezi s povredom nekog djetetovog prava ili o potrebi pokretanja izvanparničnog postupka protiv roditelja koji zlorabi ili grubo krši roditeljsku skrb, iako su to, prema *Obiteljskome zakonu* i *Zakonu o sudovima za mladež*, dužni učiniti.

O odustajanju od kaznenog progona u slučajevima kad su djeca žrtve kaznenih djela, duljini postupka te neizricanju mjera zaštite, saznajemo iz prijava. Nažalost, **službeni podaci o radu državnog odvjetništva**, vezano uz duljinu postupka, vrstu odluke, izrečene mjere za zaštitu žrtve te drugi relevantni podaci koji bi nam omogućili praćenje funkcioniranja sustava vezano uz pravosudnu zaštitu djece, nisu nam dostupni. Na naše traženje ovih važnih statističkih podataka DORH nas upućuje na svoja godišnja izvješća koja te podatke ne sadrže, na što smo već upozorili u više navrata i preporučili da statističko praćenje prilagode potrebi praćenja pojavnosti pravosudne zaštite djece.

Pritužbe na postupanje policijskih službenika najčešće su zbog neodgovarajućeg postupanja prema djeci pri primjeni policijskih ovlasti ili zbog nepoduzimanja mjera za zaštitu djece. Prijavitelje upućujemo na Povjerenstvo za rad po pritužbama i Službu za unutarnju kontrolu MUP-a.

I dok Povjerenstvo za rad po pritužbama nije imalo niti jednu prijavu u odnosu na kršenja prava i interese djece, Služba za unutarnju kontrolu zaprimila je 73 prijave na postupanje policijskih službenika zbog: nepoduzimanja odgovarajućih mjera i radnji za zaštitu djece u predmetima nasilja u obitelji i kaznenopravne zaštite djece, te u povodu prijave kažnjivih radnji (46), prekoračenja policijskih ovlasti (8), neprimjerenog ponašanja policijskih službenika u prisutnosti djece (10), neprimjerenog odnosa prema strankama (4), nesavjesnog ili nemarnog izvršavanja službenih obveza prilikom izdavanja dokumenata roditeljima djece, te kod prijave prebivališta djeteta (5). Neutemeljenima su ocijenjene 42 prijave, nepotvrđenih je bilo 21, dok je 10 prijava bilo utemeljeno, od kojih šest djelomično. Prijave su se odnosile na 90 djece.

Zbog propusta u radu, u dva slučaja pokrenut je disciplinski postupak, dok su u ostalim slučajevima policijski službenici opomenuti i provedena je edukacija pojedinih službenika ili cjelokupnog operativnog sastava u cilju poboljšanja budućeg rada.

Svjesni smo da su prijave na rad policijskih službenika često odraz subjektivnog doživljaja stranaka i izostanka kritičkog odnosa prema vlastitome ponašanju prilikom postupanja policije. Međutim, neka obraćanja pravobraniteljici ukazuju na to da se pri policijskom postupanju ne vodi uvijek dovoljno računa o zaštiti djece i njihove dobrobiti. Teško je opravdati inzistiranje na prisutnosti djece prilikom pretresa stana i zabranu odlaska u školu dok traje pretres, učestalo ispitivanje djeteta žrtve vršnjačkog nasilja ili zadržavanje školske torbe djeteta u kojoj su djetetovi osobni dokumenti i školske knjige „kao dokaznog sredstva" dulje od mjesec dana bez ikakvog opravdanog razloga, na što smo upozoreni u nekim slučajevima. Nema opravdanja ni ispitivanje djece kao svjedoka u školskim prostorima u situacijama koje nisu hitne, bez prisutnosti roditelja koji nisu osumnjičeni za počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. Roditelji koji nam se obraćaju u takvim situacijama ogorčeni su zbog takvih postupanja.

Danas je moje dijete staro 12 godina, uz još dvije učenice iz razreda, bilo izuzeto s nastave kako bi obavila razgovor s policijskim djelatnikom vezano uz postupak koji se provodi protiv nastavnika. Roditelje nitko prethodno nije obavijestio niti tražio suglasnost, niti nas je pozvao da prisustvujemo samom razgovoru. Razgovoru je prisustvovao samo školski pedagog. Događaj je kod djeteta izazvao stres i nelagodu. Je li ovakva praksa uobičajena? Ukoliko jest, smatram da je nedopustiva i da se pod hitno treba mijenjati… (Iz prijave roditelja)

Nezadovoljstvo radom pojedinih djelatnika CZSS-a najčešće iskazuju roditelji u postupcima obiteljskopravne zaštite. Zamjeraju im pristranost, neprofesionalnost ili nepoduzimanje aktivnosti za zaštitu interesa djeteta. Takve pritužbe najčešće su u situacijama konfliktnih roditeljskih odnosa, kao i kod poduzimanja mjera za zaštitu djeteta, osobito u slučajevima izdvajanja djeteta iz obitelji ili pokretanja postupaka za lišenje roditeljske skrbi. Svjesni smo da su neke pritužbe na rad djelatnika CZSS-a u konfliktnim roditeljskim odnosima odraz subjektivnog nezadovoljstva roditelja, koji se teško mire s procjenama njihovih roditeljskih kompetencija, i da je rad s obiteljima koje nemaju kapaciteta za uvid u vlastite pogreške i propuste vrlo zahtjevan i iscrpljujući. Međutim, uočavamo da se djelatnici nekih CZSS-a u konfliktnim obiteljskim odnosima odriču svoje uloge posrednika, ne upuštaju se u savjetovanje te inzistiraju isključivo na sudskom rješenju svake konfliktne situacije među roditeljima. To dovodi do iscrpljujućih i dugotrajnih sudskih procesa koji dodatno produbljuju sukob među roditeljima i negativno se odražavaju na djecu. Jačanje kapaciteta CZSS-a, uz stvaranje mreže podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija, nužan je preduvjet za kvalitetnu zaštitu djece. Povjerenje građana u institucije socijalne skrbi treba jačati i učinkovitim nadzorom nad radom CZSS-a i inzistiranju na pojedinačnoj profesionalnoj odgovornosti. Tome bi pridonijelo i licenciranje djelatnika socijalne skrbi za rad u području zaštite djece.

Na ostvarivanje prava djece znatno utječe **i duljina sudskog postupka**. Nažalost, sudski postupci, osobito oni u sferi kaznenog zakonodavstva, traju predugo te dijete žrtva kaznenog djela predugo čeka na ishod postupka čime se odgađa kvalitetni oporavak djeteta žrtve. I u predmetima obiteljskopravne zaštite ključna je brzina u donošenju i provođenju odluka. Neizvjesnost u životu djeteta veliki je izvor stresa, frustracije i narušavanja njegovog prava na mirno djetinjstvo. U tom periodu ono može biti podvrgnuto manipulativnim postupcima osobe s kojom živi, što u konačnici može dovesti do toga da se i protivi ovrsi, a odgoda dovodi do toga da dijete ostaje i dalje u okruženju koje ugrožava njegov psihički razvoj. Smatramo da sva nastojanja nadležnih tijela moraju biti usmjerena na to da sudska odluka kojom se razrješuje sukob roditelja bude brza, jasna i precizna, a u slučaju njezinog neizvršavanja mora uslijediti brza i učinkovita ovrha.

Povjerenje javnosti u sudske procjene i odluke na niskoj je razini. Nažalost, praksa sudova je neujednačena, izreke presuda često su neprecizne, a ponekad i u neskladu sa zakonskom terminologijom, što pokazuje da suci nisu posebno educirani ni specijalizirani za problematiku osjetljivih obiteljskih odnosa. Problem predstavlja i neučinkovitost ovrha te neusklađenost kaznenih, prekršajnih i obiteljskih odluka. Iz perspektive zaštite djeteta možemo tvrditi da nismo dosegli odgovarajuću razinu prilagođenosti pravosuđa djeci. A djeca nerijetko trpe i institucionalno zlostavljanje zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih odluka. Postupci u kojima se donose odluke od posebne važnosti za dijete, poput odluke s kojim će roditeljem živjeti ili na koji će način dijete ostvariti neko svoje pravo, ne smiju trajati više godina. Nužno je da se stvore procesni uvjeti da se u ovim slučajevima osigura žurnost, kako se ne bi štetilo ili ugrožavalo interes djeteta, što se događa kad se odluka ne donosi na vrijeme ili se ne može osigurati njezina provedba.

Stoga se godinama zalažemo za osnivanje **specijaliziranih obiteljskih sudova u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljskopravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka**. Na uočene probleme upozorili smo i ministra pravosuđa i založili se za reformu pravosuđa u cilju osnivanja specijaliziranih obiteljskih sudova. Istaknuli smo da obiteljski sudovi trebaju biti ekipirani visoko motiviranim, posebno educiranim i specijaliziranim sucima, koje bi trebalo obvezati na kontinuiranu edukaciju i usavršavanje. Uz obiteljske suce, treba osigurati i multidisciplinarne timove koji bi im svojim stručnim znanjima olakšali donošenje odluke, a prije svega osigurali odgovarajući pristup djetetu. Sustav vještačenja također bi se trebao promijeniti jer dosadašnji pokazuje kako se na vještačenje čeka jako dugo čime se znatno produlje postupak.

Ministarstvo pravosuđa i uprave djelomično je prihvatilo našu inicijativu te je nakon sastanaka s pravobraniteljicom za djecu krenulo u reformu obiteljskog sudovanja. Uz obrazloženje da osnivanje posebnih obiteljskih sudova nije racionalno, budući da takva specijalizacija umanjuje opću učinkovitost rada sudova jer zahtijeva da suci postupaju samo ili primarno u jednoj vrsti sudskih predmeta, neovisno o stvarnom prilivu takvih predmeta, te da obiteljskopravna zaštita mora biti dostupna građanima, odustalo se od osnivanja posebnih obiteljskih sudova. Umjesto toga, izmjenama *Zakona o sjedištu i područjima sudova* predviđeno je osnivanje specijaliziranih obiteljskih odjela na području županijskih sudova. Iako je izostala očekivana reforma obiteljskog sudovanja na način da se osnuju posebni obiteljski sudovi, što i dalje smatramo nužnim, nadamo se da će i ovakav oblik specijalizacije pozitivno utjecati na kvalitetu pružene sudske zaštite i njezinu učinkovitost, što ćemo pratiti.

Za zaštitu prava djece u pravosudnom postupku nužno je i u okviru odvjetničke struke osigurati **specijalizaciju odvjetnika** koji zastupaju djecu, u skladu s načelom davanja prednosti najboljem interesu djeteta. Naime, odvjetnici nerijetko u zastupanju interesa svojih stranaka svojim postupcima štete interesima djece, najčešće nepotrebnim parničenjem kojim se produbljuje sukob roditelja. U jednom slučaju odvjetnik je, uz pomoć roditelja kojeg zastupa, komunicirao s djecom putem video poziva i ispitivao ih o navodnim neprimjerenim ponašanjima drugog roditelja, pisanim putem se obraćao školi koju pohađaju djeca i u kojoj je drugi roditelj zaposlen iznoseći optužbe na njegov račun, tražeći da škola onemogući tom roditelju kontaktu s djecom iako takvo ograničenje nije imalo uporište u odlukama nadležnog tijela. Odvjetnik je od škole tražio i uvid u e-imenik te pri tom prijetio Prosvjetnom inspekcijom. CZSS je takvo ponašanje ocijenio ugrožavajućim za djecu te odvjetnika prijavio Hrvatskoj odvjetničkoj komori, koja je pokrenula disciplinski postupak, ali ni nakon godinu dana taj postupak još nije okončan. *Kodeks odvjetničke etike* jasno postavlja pravila profesionalnog postupanja, no bez odgovarajuće reakcije stručne komore na svako neprofesionalno ponašanje teško se mogu očekivati promjene u ponašanju. U interesu strukovnog udruženja trebalo bi jasno osuditi neprimjerena ponašanja svojih članova te iz svojih redova isključiti one koji štete ugledu struke.

Institut posebnog skrbništva važna je karika u pravosudnoj zaštiti djece, budući da posebni skrbnici trebaju zastupati interese djeteta u pravosudnom postupku u kojemu se odlučuje o bitnim stvarima u životu djeteta (s kojim roditeljem će dijete živjeti, lišenje prava na roditeljsku skrb, osporavanje majčinstva ili očinstva, imovinski postupci i dr.). Međutim, kako ukazujemo već dulje vrijeme ovaj institut pokazuje brojne slabosti. Pokazuje se kako 18 posebnih skrbnika pravne struke, koji su teritorijalno raspoređeni u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu, objektivno ne mogu odgovarajuće zastupati interese djece. Tijekom 2021. trebalo je zastupati 8017 djece u postupcima pred nadležnim tijelima te je jedan skrbnik trebao u prosjeku voditi brigu o zaštiti interesa 445 djece u 293 predmeta. Kako uz zastupanje djece, posebni skrbnici zastupaju i odrasle osobe (3517 predmeta tijekom 2021.) svaki skrbnik u prosjeku godišnje radi na 488 predmeta. U postupcima

koji se odnose na djecu, od ukupno 22.202 zakazanih ročišta na sudu, posebni skrbnici prisustvovali su samo na 3.330 (15 %). Pri tom se, kako navode, zbog preopterećenosti često nađu u situaciji samostalno procjenjivati na koje ročište pristupiti, a dodatni problem je dislociranost pojedinih sudova. Neprisustvovanje ročištu nadoknađuje se slanjem pisanih podnesaka (18.646 podnesaka) no mišljenja smo kako se na taj način ne može odgovarajuće zastupati interese djece te se u konačnici time produžuje trajanje sudskog postupka, budući da se ročišta odgađaju te se vrijeme za donošenje odluke produžuje zbog davanja rokova za pisano očitovanje.

Posao posebnog skrbnika nije samo prisustvovanje ročištima, podnošenje tužbi ili prijedloga u ime djeteta, već prije svega neposredni kontakt s djetetom, odnosno upoznavanje djeteta s ulogom posebnog skrbnika, s predmetom sudskog postupka, o njegovom pravu na izražavanje mišljenja, pojašnjavanje mogućih posljedica uvažavanja iznesenog djetetovog mišljenja, odnosno, mogućeg krajnjeg ishoda postupka. Tu je i razgovor s roditeljima te upoznavanje s obiteljskom situacijom kako bi se procijenio najbolji interes djeteta. Mišljenja smo da sadašnji koncept zastupanja interesa djeteta u pravosudnom postupku nije ispunio očekivanja, te smatramo da ni najavljeno dodatno jačanje kadrovskih kapaciteta stručnjacima raznih drugih profila neće biti rješenje za kvalitetno zastupanje djece. Naime, tom se promjenom ne daje jamstvo da dijete neće biti višestruko ispitivano (npr. razgovor sa psihologom u CZSS koji daje mišljenje u sudskom postupku, te razgovor sa stručnjakom u Centru za posebno skrbništvo), ni jamstvo da će ista osoba zastupati dijete u svim sudskim postupcima, te da će s djetetom imati uspostavljen odnos povjerenja i kvalitetno zastupati njegove interese. Zbog sadašnjeg načina imenovanja posebnih skrbnika događa se da različiti posebni skrbnici zastupaju isto dijete u različitim sudskim postupcima jer se djetetu ne imenuje isti skrbnik za sve vrste postupaka. Time se dijete zbunjuje, dovodi ga se u situaciju da se sa svakim novim skrbnikom upoznaje, iznova prolazi ispitivanje i dodatno frustrira. Posebno nas zabrinjava činjenica da, zbog preopterećenosti stručnjaka Centra za posebno skrbništvo (CPS), kako se navodi u izvješću CPS-a, i sam CPS prema CZSS-ima i sudovima postavlja zahtjev da se djeci u postupcima ne imenuju posebni skrbnici.

Rezultati ankete o radu posebnih skrbnika, koju smo proveli 2020., pokazuju da i sami posebni skrbnici procjenjuju da postojeći sustav ima znatnih slabosti. Premali broj skrbnika, veliki broj predmeta, premalo vremena za pravovremeno obavljanje svih zadataka, nedostatak vremena za pisanje izvješća zbog rješavanja tekućih predmeta (rasprave, razgovori, podnesci), teritorijalna rascjepkanost sudova, samo su neki od problema na koje ukazuju. Izostanak supervizije i stručne pomoći u zahtjevnim predmetima, kao i nedovoljan broj administrativnih pomagača, dodatno im otežavaju rad. Dodatno, kako to navode neki posebni skrbnici, zbunjujuća je i njihova uloga u pravosudnom postupku te nije jasno zastupaju li oni najbolji interes djeteta ili su prenositelji djetetovog mišljenja.

> *…hoću li kao poseban skrbnik zastupati želju djece, bez obzira na autentičnost, ili pak postupati u interesu djece te prihvatiti nalaz i mišljenje stručnjaka čije mišljenje mi je bilo posve jasno… Dakle, s jedne strane važemo odnos povjerenja s djetetom, a s druge strane mišljenje stručnjaka, s kojima se nerijetko ne slažemo.* (Iz odgovora u anketi za posebne skrbnike)

I bez dublje analize i evaluacije rada posebnih skrbnika dolazi se do zaključka da ovako postavljen sustav ne omogućuje kvalitetno zastupanje interesa djeteta u pravosudnom postupku niti uspostavu kvalitetnog odnosa s djetetom. Time se samo zadovoljava forma, vezano uz primjenu *Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava*, a da se istodobno ne omogućuje stvarno ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje i zaštita djetetovog najboljeg interesa, što je zajamčeno *Konvencijom o pravima djeteta* i preuzeta obveza države. **Stoga je nužno detaljno analizirati dosadašnji učinak ovako postavljenog sustava u odnosu na zaštitu prava djece, te, u skladu s rezultatima analize, provesti reformu sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku.**

Zaključno možemo reći da u Hrvatskoj još nije postignuta zadovoljavajuća razina ostvarivanja prava djece u pravosudnom postupku. Nažalost, postupci traju predugo, djeca ne primaju potrebne i njima razumljive informacije, a nerijetko izostaje i odgovarajuća pomoć i podrška djetetu za vrijeme trajanja postupaka. Često izostaje koordinacija i suradnja među sustavima koja je propisana protokolima.

Prijedlozi za poboljšanja

- Prilagoditi prikupljanje statističkih podataka potrebama praćenja stanja i funkcioniranja sustava (državno odvjetništvo, sud, posebno skrbništvo).
- Analizirati dosadašnji učinak sustava posebnog skrbništva za djecu, te u skladu s rezultatima analize provesti reformu sustava zastupanja djeteta u pravosudnom postupku.
- Unutar strukovnih udruženja sankcionirati neprofesionalno ponašanje članova, te definirati kodeks ponašanja u radu s djecom.
- Jačati kapacitete CZSS-a i stvarati mrežu podrške djelatnicima u rješavanju zahtjevnih situacija.
- Osigurati suradnju i koordinaciju svih sustava koji sudjeluju u pravosudnoj zaštiti djece.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka

> *Prema podacima MUP-a, u 2021. godini otkriveno je i prijavljeno 4946 kaznenih djela na štetu djece, što je povećanje za 16 % u odnosu na broj kaznenih djela u 2020. U najvećem broju prijavljena su kaznena djela povrede djetetovih prava (2315) odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta i povrede obveze uzdržavanja (552), te neprovođenje odluke za zaštitu djeteta (127). Prijavljeno je i 804 spolnih delikata nad djetetom, 318 kaznenih djela protiv života i tijela, od čega 7 ubojstva u pokušaju, 3 ubojstva, jedno kazneno djelo prouzročenja smrti iz nehaja, te 299 kaznenih djela tjelesnih ozljeda. Djeci se prijetilo u 282 slučaja, a u 7 slučajeva je prijavljeno nametljivo ponašanje prema djetetu.*
>
> *Prijavljenim kaznenim djelima oštećeno je 5106 djece, od čega 3093 u dobi do 14 godina, 1025 u dobi 14-16 godina i 988 djece u dobi 16-18 godina. Najveći broj djece (4813) oštećen je kaznenim djelima iz domene općeg kriminaliteta, domene kriminaliteta prometa (156), kibernetičkog kriminaliteta (61), organiziranog kriminaliteta (28), kriminaliteta droga (33). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima (3110 djece), od čega je najveći broj djece oštećeno kaznenim djelom povrede djetetovih prava (2340).*

Kontinuirano se zalažemo za to da se u postupku u kojem djeca sudjeluju kao žrtve i svjedoci, u skladu s postavljenim međunarodnim normama, vodi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta, neovisno o vrsti pravosudnog postupka u kojem dijete sudjeluje. Međutim, razmatrajući pojedinačne slučajeve, o kojima doznajemo iz različitih izvora, dolazimo do spoznaja o povredama prava djece u sudskim i drugim postupcima, najčešće onima koji se vode u području obiteljskog i kaznenog prava. Kao i prijašnjih godina, zaprimali smo pritužbe na sporost sudskih postupaka, preblago kažnjavanje počinitelja kaznenih djela, neodgovarajući tretman djeteta u postupku, narušavanje djetetove privatnosti ili nedovoljnu/neodgovarajuću informiranost žrtve.

Informacije i savjeti koje daju nadležna tijela, službe za potporu žrtvama i službe za popravljanje štete trebale bi se, prema odredbama *Direktive o pravima žrtava*, koliko god je to moguće, pružati putem raznovrsnih komunikacijskih kanala i na način koji žrtva može razumjeti. Trebalo bi koristiti jednostavan i razumljiv jezik uvažavajući dob, zrelost, intelektualnu i emocionalnu sposobnost, pismenost te svaku eventualnu teškoću u razvoju žrtve. Posebno bi trebalo uzeti u obzir poteškoće u razumijevanju ili komunikaciji, primjerice zbog smetnji sluha ili govora.

Dobivamo pritužbe da su informacije koje žrtve primaju i dalje neodgovarajuće. Pisani obrasci obavijesti djeci žrtvama kaznenih djela, koje im uručuju nadležna tijela, nisu prilagođeni djeci niti su im razumljivi. U njima se zadovoljava forma, citiraju zakonske odredbe o pravima žrtve, ali nema praktičnih informacija koje bi pomogle roditeljima i djeci u boljem snalaženju u postupku koji ih očekuje. Prema *Direktivi o pravima žrtava*, opće službe za potporu trebaju pružati informacije, savjete i emocionalnu i psihološku potporu te uputiti na liječničku pomoć. Osim toga, takve službe trebale bi štititi privatnost žrtava i njihovih obitelji. Sve žrtve s posebnim potrebama trebale bi imati pristup specijalističkim službama za potporu, koje se temelje na integriranom i ciljanom pristupu koji uzima u obzir posebne potrebe žrtava, težinu pretrpljene štete, odnos između žrtve i počinitelja te situaciju žrtava u njihovoj široj društvenoj okolini. Pomoć i podrška djetetu žrtvi ne smije se ograničiti samo na pravosudni sustav, već treba biti osigurana i kroz sustav socijalne skrbi, obrazovanja, zdravstva i organizacije civilnog društva.

Osobe koje dolaze u kontakt s djecom žrtvama, neovisno o tome kojem sustavu pripadaju, moraju biti posebno osposobljene za uočavanje potreba djeteta i pružanje podrške od samog trenutka počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela, za vrijeme trajanja kaznenog, odnosno prekršajnog postupka, kao i nakon njegova okončanja. No, iako postoji ustrojeni sustav podrške i pomoći odraslim žrtvama kaznenih djela, takav sustav u odnosu na djecu ne postoji. Postojećim protokolima u RH definirana je suradnja među tijelima u odnosu na pružanje podrške žrtvama, no u praksi ona nije odgovarajuće zaživjela. Stoga ponavljamo kako je **nužno uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka** po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava, uspostaviti operativne mobilne timove te, po uzoru na skandinavski model *Barnahusa* osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke. Upravo ovakav model „dječjih kuća" kao primjer dobre prakse navodi europska *Strategija za prava žrtava*, usvojena u lipnju 2020.

Smatramo da je takav model nužno osigurati i u Hrvatskoj, o čemu smo obavijestili Vladu RH predlažući osnivanje multidisciplinarnog centra za djecu žrtve i svjedoke. Naglasili smo nužnost koordiniranog djelovanja svih relevantnih stručnjaka na jednom mjestu (sudac, tužitelj, policija, socijalni radnici i medicinski stručnjaci, psiholozi) kako bi od djeteta žrtve dobili informacije potrebne za istragu i sudski postupak, spriječili njegovu retraumatizaciju te pružili odgovarajuću podršku, uključujući medicinsku i terapijsku pomoć. Odgovor Vlade na ovu preporuku nismo primili pa smo radnoj skupini za izradu *Nacionalnog plana za suzbijanje seksualnog nasilja i seksualnog uznemiravanja, za razdoblje od 2022. do 2027. godine*, koju je osnovala Vlada RH u 2021., uputili preporuku da uspostavu takvog sustava zaštite žrtve kao prioritet uvrsti u ovaj strateški dokument.

Za oporavak djeteta žrtve nužno je postići brže i učinkovitije sudske procese, te osigurati zaštitu djeteta bez obzira na njegovu dob, kroz jednake pogodnosti svjedočenja kako bi ih se zaštitilo od dodatne traumatizacije. Izjednačavanje prava sve djece neovisno o njihovoj dobi imperativ je *Konvencije o pravima djeteta*, a i preporuka UN-ovog Odbora za prava djeteta. Djetetu svjedoku, neovisno o njegovoj dobi i svojstvu oštećenika, mora biti pružen maksimum zaštite vodeći računa o dobi, značajkama njegove ličnosti, obrazovanju i prilikama u kojima živi. Stoga nas zabrinjava stav državnog odvjetništva, koji se temelji na zaključku Vrhovnog suda RH (Su-IV-204/17) iz 2017. godine, da djeca sama po sebi nisu ranjive osobe zbog svoje dobi, već je u svakom pojedinom slučaju potrebno utvrđivati u čemu se ta ranjivost sastoji te sukladno tome postupati prema djetetu.

Upoznati smo sa slučajevima u kojima je, pozivajući se na ovaj stav Vrhovnog suda, državno odvjetništvo odbijalo voditi po službenoj dužnosti kaznene postupke zbog seksualnog uznemiravanja djece koja su u vrijeme počinjena navršila 14 godina, prepuštajući kazneni progon djeci i njihovim roditeljima, uz obrazloženje da: *„... 14 godina nije toliko niska životna dob da bi ih se u odnosu na tu činjenicu i konkretnu situaciju moglo okarakterizirati kao osobe posebno ranjive zbog svoje dobi prema kojima je počinjeno kazneno djelo spolnog uznemiravanja"*

Djetetu žrtvi mora se osigurati i pravo na kvalitetno zastupanje njegovih interesa tijekom kaznenog postupka, što je jedino moguće ako ima odgovarajuću pravnu pomoć, kako određuju i europske *Smjernice o pravosuđu prilagođenom djeci*. Kvaliteta pružene pomoći uvjetovana je i posebnom specijalizacijom odvjetnika. Stoga ponovno naglašavamo potrebu **donošenja posebnog propisa** kojim bi se razradili elementi i kriteriji za određivanje opunomoćenika te vrsta obvezne edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta. Smatramo da je to nužno kako bi se izbjeglo da se opunomoćenici postavljaju s liste odvjetnika po utvrđenom redoslijedu i ravnomjernoj zastupljenosti, umjesto po načelu njihove posebne educiranosti i specijalizaciji.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati žurnost u provođenju sudskih postupaka u kojima djeca sudjeluju kao žrtve ili svjedoci.
- Osigurati odgovarajuće tehničke, prostorne i kadrovske resurse za ispitivanje djeteta u svim pravosudnim postupcima (konferencijska veza, stručni kadrovi, posebne čekaonice za svjedoke).
- Obvezati sve stručnjake koji sudjeluju u pravosudnom postupku (suce, državne odvjetnike, odvjetnike) na kontinuiranu edukaciju.

- Uspostaviti organizirani sustav zaštite djece žrtava i svjedoka po uzoru na sustav zaštite žrtava trgovanja ljudima, imenovati nacionalnog koordinatora za prava djece žrtava te uspostaviti operativne mobilne timove.
- Osigurati dostupnost psihološke i druge stručne pomoći svakom djetetu pod jednakim uvjetima.
- Osnovati interdisciplinarni centar za djecu žrtve i svjedoke u kojem će se na jednom mjestu dijete saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite njegove sigurnosti te mu se pružiti sve potrebne terapijske usluge.
- Posebnim propisom razraditi elemente i kriterije za određivanje podobnosti opunomoćenika te propisati obveznu edukaciju za opunomoćenike, kao uvjet za stjecanje kvalifikacije za zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

> *Prema podacima MUP-a, u 2021. prijavljeno je 804 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je znatno povećanje u odnosu na 573 otkrivenih i prijavljenih kaznenih djela u 2020. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (359), iskorištavanja djece za pornografiju (147) te upoznavanja djece s pornografijom (86). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: spolno uznemiravanje (69), zadovoljavanje pohote pred djetetom (44), bludne radnje (33), silovanje (31), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (24), podvođenje djeteta (6), iskorištavanje djece za pornografske predstave (4) te spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 godina (1). Tijekom 2021. identificirano je šest žrtava trgovanja ljudima koje su spolno iskorištavane.*

Pravobraniteljica za djecu je u 2021. zaprimila 54 obavijesti u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te je pratila slučajeve povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine koji po svojim obilježjima predstavljaju povredu spolnog integriteta djeteta. Prema podacima MRMSOSP-a tijekom 2021. identificirano je šestero djece žrtava trgovanja ljudima vezano uz spolno iskorištavanje djece (podvođenje djeteta, seksualno iskorištavanje, prisiljavanje na brak) u dobi od 10 do 17 godina.

Najčešće zaprimamo obavijesti odgojno-obrazovnih ustanova o primjeni *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, budući da su one dužne o slučajevima seksualnog nasilja ili uznemiravanja obavijestiti, uz nadležna tijela, i pravobraniteljicu za djecu. Škole prijavljuju saznanja o seksualnom zlostavljanju svojih učenika neovisno o tome odnosi li se prijava na događaj u školi ili izvan nje. Djeca često prijavljuju seksualno zlostavljanje osobi od povjerenja u školi, prijavljujući zlostavljanje izvan obrazovne institucije: u obitelji, od strane susjeda ili osoba bliskih obitelji, udomitelja, vršnjaka ili od djetetu nepoznatih osoba. U tri slučaja djeca su bile žrtve seksualnog uznemiravanja od strane vozača autobusa koji ih prevozi do škole. U jednom takvom slučaju djevojka zbog neugodnog i uznemirujućeg iskustva ima velike strahove, ne želi putovati autobusom i uopće se pojavljivati na autobusnom kolodvoru. Živi u strahu od ponovnog susreta s osobom koja ju je uznemiravala i prema njoj se nametljivo ponašala te traži pomoć i zaštitu. Međutim, ta osoba neće biti osuđena za svoje neprimjereno ponašanje jer je državno odvjetništvo odbacilo kazneno prijavu.

Posebno zabrinjavaju prijave o seksualnom uznemiravanju učenica od strane nastavnika. Djeca su prijavljivala neprimjerene dodire, seksualne aluzije i slična ponašanja nastavnika zbog kojih su se osjećala uznemireno i zaplašeno.

Seksualno uznemiravanje, odnosno neprimjereni „dodiri" i poruke djeci, područje je koje zahtijeva posebnu pozornost, osobito kad ga čine osobe s kojima je dijete u redovitom kontaktu i u odnosu zavisnosti, poput nastavnika i trenera.

Zgroženi smo slučajevima seksualnog nasilja nastavnika nad učenicima jer zlostavljanje od strane osoba koje poznaju i s kojima su u redovitom kontaktu predstavlja jedan od psihološki najštetnijih oblika seksualnog nasilja nad djecom koje ostavlja dugoročne posljedice. Djecu kroz razne preventivne programe i kampanje potičemo da prijave nasilje, ali prijaviti svojeg nastavnika, kojega dijete svakodnevno susreće i o kojem mu ovisi školski uspjeh, te se izložiti reakcijama drugih nastavnika i vršnjaka, zahtijeva golemu hrabrost. No, kad dijete napokon odluči progovoriti o tome, to rijetko nailazi na primjereni odgovor odraslih. U nemalom broju slučajeva odrasli koji bi trebali zaštititi djecu nalaze opravdanje za postupke svojih kolega, prebacuju krivnju na djecu ili njihove roditelje, te nalaze brojne izgovore za nepoduzimanje mjera, pri čemu im manjkavi zakonski okvir, a

nažalost i sudska praksa, to i omogućuju. U jednom takvom slučaju dugogodišnji neprimjereni postupci nastavnika, unatoč prijavama djece, nisu sankcionirani ni kroz pravosudni postupak, ni kroz radno pravni. Nastavnik, koji je ujedno i sindikalni predstavnik te time dodatno zaštićen i dalje nesmetano radi u školi.

Manjkavi su nam propisi, postupci traju predugo, a i nerazumijevanje težine počinjenog nedjela prema djetetu utječe na ishod sudskog postupka. Ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova pritužuju se da nemaju načina da osobe, čije su neprimjereno ponašanje prema djeci uočili, udalje iz odgojno-obrazovnog procesa. Zato se događa da zbog dugotrajnosti postupka, koji prethodi formalnom početku kaznenog postupka, odnosno izostanka kaznenog pogona, izostaje stvarna zaštita djece od kontakta s osobama koje ih seksualno zlostavljaju i uznemiravaju. Postupci pri državnom odvjetništvu traju predugo, ostavljajući prostor da nastavnik i nakon prijave nastavi raditi s djecom – ako ravnatelj nema dovoljno iskustva i hrabrosti da ga na odgovarajući način privremeno udalji iz škole. Ne izriču se mjere opreza koje bi onemogućile da takva osoba radi s djecom, a nerijetko se zbog *beznačajnosti kaznenog djela* odbacuju kaznene prijave. U takvim uvjetima zlostavljači mogu nastaviti raditi u odgojno-obrazovnoj ustanovi te, potaknuti izostankom kazne za svoja nedjela, i dalje zlostavljati nove generacije djece. Zbog poruke koju im sustav šalje takvim nekažnjavanjem, druga djeca šutke trpe zlostavljanje.

Obrazovni sustav trebao bi imati nultu stopu tolerancije na nasilje i neprimjereno ponašanje, te uspostavljen sustav licenciranja učitelja koji bi samoregulacijom osigurao da se iz obrazovnog sustava eliminiraju osobe koje svojim ponašanjem pokazuju da nisu dostojne obavljati odgojno-obrazovni rad. Stoga smo MZO-u uputili preporuku da se uspostavi sustav licenciranja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te drugih osoba koje u sustavu odgoja i obrazovanja rade s djecom (pomoćnici u nastavi, stručni komunikacijski posrednici). Smatramo da se licenciranjem osoba koje rade s djecom mogu stvoriti uvjeti za zaštitu djece od seksualnog nasilja, ali i drugih neprimjerenih ponašanja odgojno-obrazovnih djelatnika. Izdavanje licencije za rad, uz provjeru stručnih kompetencija i zdravstvenih (psihofizičkih) sposobnosti za rad s djecom, trebalo bi uvjetovati i redovitom godišnjom provjerom prethodne osuđivanosti osoba. Uz redoviti postupak obnove licencije trebalo bi propisati i izvanredne postupke oduzimanje licenci osobama koje svojim ponašanjem ugrožavaju prava djece, neovisno o tome je li protiv njih pokrenut kazneni postupak.

Ova naša inicijativa iz 2020., iako načelno nije odbačena, do sada nije realizirana. Nažalost, nije prihvaćen ni naš prijedlog MZO-u da i počinjenje prekršaja zbog seksualnog uznemiravanja bude zapreka za rad u školi. Imajući na umu situaciju djeteta koje je neposredno doživjelo takvo nasilje ili neprimjerene postupke nastavnika, ali i dobrobit druge djece s kojima on dolazi u doticaj, zabrinuti smo zbog nespremnosti nadležnih tijela da normativnim okvirom stvore sigurnije okruženje za djecu.

Za razliku od sustava odgoja i obrazovanja koje u zaštiti djece od seksualnog nasilja, unatoč našim preporukama, nije poduzelo aktivnosti na rješavanju uočenih problema, Ministarstvo turizma i sporta uvažavajući naše preporuke iz prethodnih godina uključilo se u europski projekt „Child safeguarding in sport" kako bi se u okviru sustava sporta osiguralo sigurno okruženje za djecu. Glavni cilj projekta, u kojem sudjeluje i Ured pravobraniteljice za djecu, je generalno ojačati sposobnost države da spriječi nasilje nad djecom u sportu, uključujući i seksualno nasilje, razvijanjem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje osoba/povjerenika zaduženih za zaštitu djece. Mišljenja smo kako bi i u okviru obrazovnog sustava trebalo osigurati posebne **povjerenike za zaštitu djece od nasilja**.

Za pravodobno poduzimanje mjera za zaštitu djece od seksualnog nasilja ključna je **razmjena informacija**, osobito između pravosudnih tijela i tijela koja su dužna osigurati zaštitu djece. Suradnja nadležnih tijela temelj je svih protokola koji se odnose na zaštitu djece od zlostavljanja, uključujući *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*, te je, ako se ona ne provodi, upitno i provođenje zadanih smjernica o postupanju u zaštiti djece. Škole se pritužuju da nemaju informacija o pokretanju postupka, zbog čega nisu u mogućnosti osigurati suspenziju osumnjičenog djelatnika, a državno odvjetništvo, prema izvješćima koja nam dostavljaju u konkretnim slučajevima, nije spremno na razmjenu informacija pozivajući se na „nejavnost" svojega postupanja, što jako zabrinjava jer se time pokazuje nerazumijevanje za dobrobit djece. Zbog toga smo se obratili Uredu za ravnopravnost spolova Vlade RH inicirajući izmjenu *Protokola* kako bi se otklonili uočeni nedostaci u njegovoj primjeni. Prihvaćajući našu inicijativu Ured za ravnopravnost spolova pozvao nas je da aktivno sudjelujemo u radu novoosnovane radne skupine za izmjenu *Protokola*.

Za stvaranje sigurnog okruženja za djecu nužna je **provjera kriminalne prošlosti** osobe koja se angažira za rad s djecom.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU) u kaznenoj evidenciji ukupno je evidentirano 1608 počinitelja spolnih delikata na štetu djece, od toga je 135 upisano u 2021. godini. Tijekom 2021. zatraženo je i izdano 18.731 uvjerenja iz kaznene evidencije temeljem posebnih propisa vezanih uz rad s djecom. Najveći broj izdanih uvjerenja odnosio se na zahtjeve škola u svrhu zasnivanja radnog odnosa u školskoj ustanovi (7117), ustanova za socijalnu skrb za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi (1466) i za obavljanje poslova udomiteljstva (931), te predškolskih ustanova za rad u dječjem vrtiću (1700). Uvjerenja su se tražila i za obavljanje volontiranja (708), povjeravanje određenih poslova i zadataka u radu s djecom (446), licenciranje obrtnika za izvođenje praktične nastave (1226), utvrđivanje podobnosti za posvojenje (543), imenovanje članova školskih odbora (3614), za potrebe postupaka zaštite prava i interesa djece (260), te obavljanje djelatnosti dadilje (160). Za obavljanje sportske djelatnosti izdano je samo 5 uvjerenja. Temeljem suglasnosti osobe za koju se podaci traže izdano je 726 uvjerenja za zasnivanje radnog odnosa ili povjeravanje poslova čije obavljanje podrazumijeva redovite kontakte s djecom.

Zabrinjava nas i dalje prisutno nerazumijevanje razlike između tzv. potvrde o nekažnjavanju i uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije MPU-a. Dok se potvrdom o nekažnjavanju, koja se može dobiti na općinskom sudu ili putem sustava e-građani, dokazuje da protiv osobe nije u tijeku kazneni postupak, uvjerenje iz kaznene evidencije jedini je dokaz da osoba nije pravomoćno osuđena, što je prema nekim posebnim propisima uvjet za rad s djecom. Na to kontinuirano upozoravamo prilikom naših obilazaka škola i vrtića, ustanova socijalne skrbi, mjesta na kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, ali i u preporukama resornim ministarstvima. Našim aktivnostima na tom području zamjetno je povećan broj traženih uvjerenja osobito u području odgoja i obrazovanja.

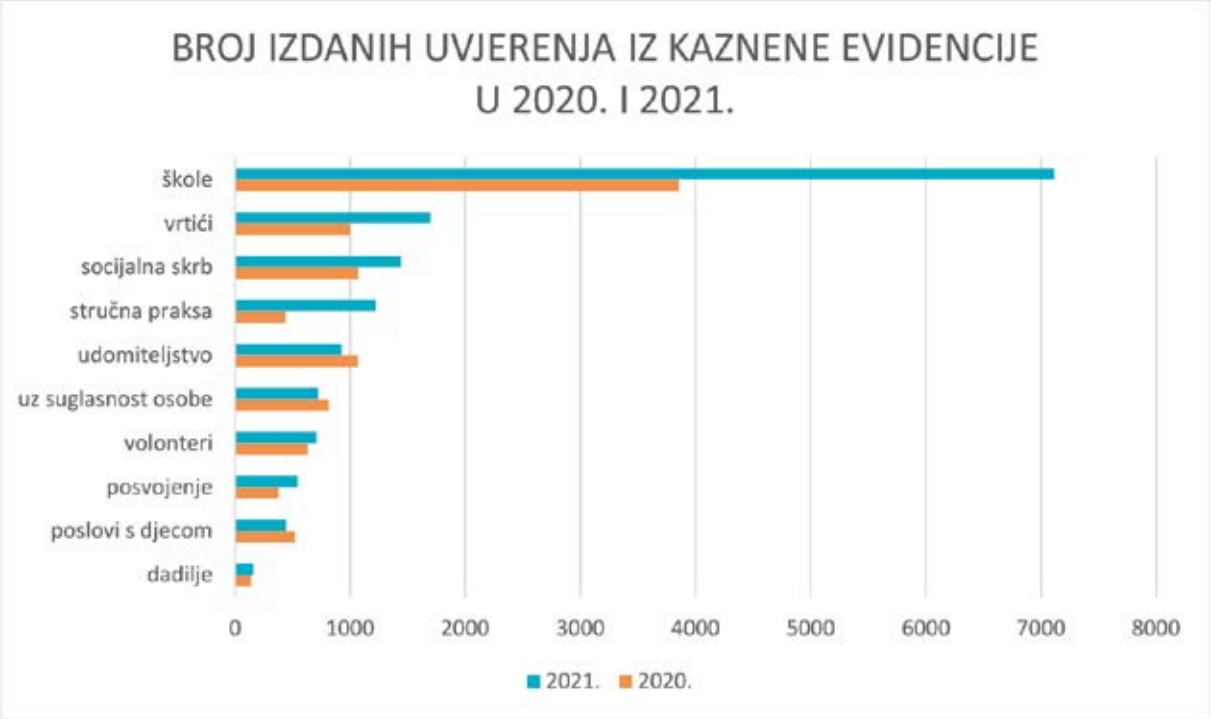

Upravo je izostanak provjere prethodne osuđivanosti, kao jednog od načina zaštite djece propisanog *Direktivom o zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja*, problem na koji već godinama upozoravamo. Zabrinjava nas to što se tom problemu ne pristupa sustavno pa se događa da i u velikim sustavima poput odgoja i obrazovanja ili sporta odgovorne osobe i dalje ne ispunjavaju pravilno tu zakonsku obvezu. Prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr., dok u nekim područjima uopće nema takve zaštite. Nažalost, ni postojeća zakonska regulacija nije odgovarajuća, što iznova dokazuju novi slučajevi zlostavljanja.

Već godinama upozoravamo da ovako postavljeni sustav zaštite djece od osuđenih počinitelja nije dobar. Svaki sustav na različit način regulira ove zapreke pa postoje pravne praznine koje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. Upozoravamo da u djelatnostima poput čuvanja djece, igraonica, sportskih, glazbenih i plesnih radionica, poduka za djecu,

dječjih kampova i sl. zakonski uopće nisu regulirane zapreke pa tako ne postoji ni obveza provjere prethodne osuđivanosti. To znači da bi u tim djelatnostima u kontakt s djecom mogle doći i osobe koje zbog svoje kriminalne prošlosti predstavljaju potencijalnu opasnost za djecu.

Na to upozoravamo resorna ministarstva, ali i Vladu RH kojoj smo i ove godine ponovno uputili inicijativu za donošenje **posebnog propisa kojim bi se regulirala zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja**. Predložili smo da se posebnim propisom, uz druge mjere zaštite, propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode. Time će se izbjeći neujednačenost kriterija u pojedinim područjima te osigurati da bez iznimke budu pokrivena sva područja u kojima je nužna zaštita djece. Ovim propisom trebalo bi se propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem te obveze, kao i sankcije za propuste u zaštiti djece. Propisom bi trebalo osigurati i dugotrajnije čuvanje podataka o prethodnoj osuđivanosti te iznalaženje pravne osnove da se poslodavcima i organizatorima aktivnosti s djecom, te tijelima koja provode mjere zaštite djece omogući da i nakon nastupa rehabilitacije budu upoznati s činjenicom postojanja osude za kazneno djelo koja određenu osobu čini potencijalno ugrožavajućom za djecu te tako preveniraju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece. Ovim propisom bi se, po uzoru na neke europske države koje imaju uspostavljen sustav provjere osoba koje dolaze u kontakt s djecom (Irska, Velika Britanija, Litva, Estonija, Nizozemska, Španjolska i mnoge druge), trebao uspostaviti cjeloviti sustav provjere prikladnosti osoba za rad s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom. Preporučili smo osnivanje radne skupine s ciljem izrade nacrta posebnog zakona o zaštiti djece, što je podržano od strane MPU-a, te očekujemo da će se tijekom 2022. poduzeti aktivnosti na donošenju ovog propisa.

Uz stvaranje normativnog okvira nužno je osigurati da i reakcija nadležnih tijela nakon prijave nasilja bude brza, učinkovita i podržavajuća za dijete. **Dugotrajni postupci, blage kazne za počinitelje te neizricanje sigurnosnih mjera** već dulje vrijeme predstavljaju ozbiljan problem. Tijekom 2021. je, prema podacima MPU-a, u kaznenu evidenciju upisano novih 135 počinitelja seksualnog nasilja nad djetetom, od kojih je samo dvojici izrečena sigurnosna mjera zabrane obavljanja djelatnosti koje uključuju kontakt s djecom, a niti jednom mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora. Višegodišnjim praćenjem sudske prakse uočili smo da sudovi nisu skloni izricati ove sigurnosne mjere pa smo MPU-u u nekoliko navrata pri izmjenama *Kaznenog zakona* predlagali njihovo obvezno izricanje prilikom osude za seksualne delikte na štetu djeteta. Ovaj naš prijedlog je napokon prihvaćen izmjenama *Kaznenog zakona* u 2021. Nažalost, nije prihvaćen naš prijedlog da se zabrani izricanje **rada za opće dobro** kao kazne osuđenim seksualnim zlostavljačima djece.

> *Prema podacima Uprave za zatvorski sustav i probaciju (UZSP), tijekom 2021. u 43 slučaja je počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro, i to za bludne radnje (9), spolnu zloupotrebu djeteta mlađeg od 15 godina (12), iskorištavanje djece za pornografiju (14), upoznavanje djece s pornografijom (3), spolno uznemiravanje (2) i zadovoljavanje pohote pred djetetom (1). U dva slučaja rad za opće dobro izrečen je i za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.*

Praksa „blagih osuda" za seksualni zločin protiv djeteta i dalje se nastavlja. Posljedice toga višestruke su. Ponižava se žrtva i djetetu se šalje poruka da je seksualni zločin koji je pretrpjelo beznačajni čin koji ne nailazi na snažnu društvenu osudu. Zakazuje prevencija jer se drugu djecu obeshrabruje u prijavljivanju, a počinitelje osnažuje za činjenje novih delikata. Blage kazne imaju za posljedicu i kratko čuvanje podataka o osuđivanosti u kaznenoj evidenciji. Kod osude na kaznu zatvora do jedne godine zatvora ili rada za opće dobro, rehabilitacija nastupa nakon šest godina. Nakon toga nije moguća provjera kriminalne prošlosti, osoba se smatra neosuđivanom i nitko je ne može ograničavati u njezinim pravima. Počinitelji seksualnog delikta nad djetetom nakon nastupa rehabilitacije, a riječ je o osobama koje rijetko mogu kontrolirati svoj seksualni nagon, mogu raditi u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu, mogu postati udomitelji ili posvojiti dijete. Upravo to je jedan od argumenata zašto tražimo od Vlade RH da posebnim propisom o zaštiti djece po uzoru na druge europske države stvori sigurno okruženje za djecu.

> *Prema podacima UZSP-a, tijekom 2021. na izdržavanju kazne zatvora nalazilo se 153 počinitelja seksualnih delikata na štetu djece. Njih 15 nalazilo se na izdržavanju zatvorske kazne do jedne godine, 17 na izdržavanju kazne od godinu dana, njih 30 do tri godine te 25 do pet godina. Najveći broj zatvorenika (40) izdržava kaznu zatvora do 10 godina. Jedanaestorica su osuđena na zatvorsku kaznu do 15 godina, a petorica na kaznu do 20 godina. Jedan zatvorenik se nalazi na izdržavanju kazne više od 20 godina, a jedan na izdržavanju kazne dugotrajnog zatvora (22 godine). Među njima se nalazi 35 recidivista.*

Od 153 zatvorenika koji su na izdržavanju kazne zatvora zbog seksualnih delikata na štetu djece, samo njih 19 uključeno je u **tretman počinitelja seksualnih delikata**. Ukupno 25 zatvorenika ima izrečene sigurnosne mjere, od toga desetorica mjeru liječenja od ovisnosti, dvojici je određeno psihijatrijsko liječenje, dvojici psihosocijalni tretman, dok je sedmorici zabranjen pristup internetu. Po jedan zatvorenik ima zabranu obavljanja djelatnosti i zabranu približavanja, a samo nad jednim počiniteljem će se po punom izvršenju kazne zatvora provoditi zaštitni nadzor. Posebno zabrinjava to što **seksualni predatori nakon izdržane zatvorske kazne nisu pod nadzorom nadležnih tijela**, što također smatramo ozbiljnim propustom u tretmanu počinitelja seksualnog nasilja nad djecom.

Zabrinjava i to što se počiniteljima seksualnih delikata prilikom uvjetnog otpusta ne izriču posebne obveze koje su na raspolaganju, a koje bi osigurale veću zaštitu žrtve i spriječile rizična ponašanja počinitelja. Tako tijekom 2021. niti jedan od osam uvjetno otpuštenih počinitelja seksualnih delikata na štetu djeteta nije bio uključen u tretman, a samo trojici je izrečena posebna obveza uz uvjetni otpust i to: dvojici obveza javljanja uredu za probaciju, policiji i sucu izvršenja, a samo jednom nastavak liječenja kako bi se smanjile zdravstvene smetnje koje mogu utjecati na novo počinjenje kaznenog djela. Ovakvu praksu smatramo neprihvatljivom.

Dodatno zabrinjava to što ne postoji sustav pomoći i podrške osobama koje su u riziku da počine seksualni delikt, koji bi provodio **mjere odvraćanja potencijalnih počinitelja** od činjenja kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, kao oblik prevencije.

U zaštiti djece od seksualnog zlostavljanja važnu ulogu ima i **prevencija i edukacija djece o problematici seksualnog nasilja**. Nažalost, preventivni programi nisu dio redovnog i obveznog obrazovanja djece te tako nisu dostupni svoj djeci pod jednakim uvjetima, na što kontinuirano upozoravamo. Povremene projektne aktivnosti, poput europskog projekta „Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior (SNEP 2 – Junior)" koji provodi Ženska soba i u kojem sudjelujemo kao partneri, bez obzira na njihovu kvalitetu ne mogu zamijeniti cjeloviti program spolnog odgoja i obrazovanja koji nedostaje u našim školama.

Zaključno možemo reći da u Hrvatskoj ne postoji cjeloviti okvir za zaštitu djece od seksualnog nasilja. Sadašnji sustav nije dobro uspostavljen te je krajnji čas da se u tom pogledu naprave nužne izmjene. Izmjene propisa unutar pojedinih resora koje su usmjerene na poboljšanje zakonske regulative nedostatne su i manjkave te je nužno osigurati zaštitu djece posebnim propisom koji bi se, bez iznimke, odnosio na sve aktivnosti koje se organiziraju za djecu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Donijeti poseban propis o zaštiti djece od zlostavljanja i iskorištavanja.
- Izmjenama propisa onemogućiti da osobe za koje se sumnja da su počinile spolne delikte na štetu djece dolaze u kontakt s djecom, u periodu od prijave sumnje do formalnog pokretanja kaznenog postupka.
- Zakonski regulirati rad udruga, obrta i trgovačkih društava koji organiziraju aktivnosti s djecom (radionice, tečajevi, poduke, kampovi i sl.) kako bi se onemogućilo da osobe koje su počinile spolne delikte dolaze tim putem u kontakt s djecom.
- Otkloniti manjkavosti u zakonskoj regulativi u odnosu na zabranu obavljanja aktivnosti s djecom u pojedinim sustavima (sport, odgoj i obrazovanje itd.).
- Propisati obveznu i kontinuiranu edukaciju o zaštiti djece i usavršavanje pravosudnih dužnosnika kao uvjet za obavljanje pravosudne dužnosti.
- Osigurati trajno čuvanje i dostupnost podataka o počiniteljima spolnih delikata nad djecom.
- Osigurati odgovarajući sustav potpore za svu djecu žrtve seksualnog nasilja, te dostupnost programa prevencije seksualnog nasilja za svu djecu pod jednakim uvjetima.
- Sustavno osigurati pomoć i podršku osobama koje su u riziku da počine seksualni delikt kroz provođenje mjera odvraćanja potencijalnih počinitelja od činjenja kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE U SUKOBU SA ZAKONOM

Tijekom 2021. roditelji djece i maloljetnika[87] obraćali su nam se s pritužbama na postupanje policijskih djelatnika, izražavali su nezadovoljstvo odlukama državnog odvjetništva, te se raspitivali o postupanju institucija u slučajevima kada su dijete ili maloljetnik osumnjičeni za kazneno djelo ili prekršaj. Nekoliko pritužbi roditelja odnosilo se na postupanje odgajatelja tijekom izvršenja institucionalnih odgojnih mjera.

> *Prema podacima MUP-a tijekom 2021. je 997 djece i maloljetnika počinilo ukupno 1720 kaznenih djela. Od toga je 167 kazneno neodgovorne djece mlađe od 14 godina počinilo 228 kaznenih djela, a 830 maloljetnika od 14 do 18 godina počinio je 1492 kaznena djela. Vidljivo je blago povećanje od 41 kaznenog djela u odnosu na prethodnu godinu. Najviše je počinjenih imovinskih kaznenih djela (948), zatim 134 kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta te 122 kaznena djela protiv osobne slobode, najčešće prijetnja i nametljivo ponašanje. Djeca, maloljetnici i mlađi punoljetnici (osobe od 18 do 21 godine) počinili su i 298 kaznenih djela na štetu maloljetnika, pritom najviše kaznenih djela protiv života i tijela (107), zatim slijede kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (62) te kaznena djela protiv osobne slobode (42).*

Većina pritužbi na **postupanje policijskih službenika** ocijenjena je neutemeljenima u izvješćima koja su nam dostavile policijske uprave. Riječ je o nezadovoljstvu roditelja policijskim intervencijama, kao što je ispitivanje osumnjičenih maloljetnika u policijskoj postaji, primjena prisile u slučaju pružanja otpora, te razgovor policijskih službenika s majkom djevojčice koja je bila u bijegu, a koji je majka doživjela grubim i nestručnim. Policija je u izvješću negirala propuste u postupanju i u slučaju međunacionalnog sukoba i nasilja među djecom koje je majka ocijenila pristranim, jer je otac drugog djeteta policijski službenik. Iako bez zakonskih propusta, u pojedinim pritužbama u protekloj godini uočili smo neosjetljivo i nepažljivo postupanje prema maloljetnicima kojima se narušava dostojanstvo. Događaji upućuju na potrebu stalne edukacije službenika o važnosti pažljivog postupanja prema djeci i maloljetnicima, koji su primjereni njihovoj dobi.

> Majka se pritužila na postupanje granične policije prema sedamnaestogodišnjaku koji se sam vraćao iz inozemstva iz posjeta ocu. Dječak je bio uznemiren jer je prvi put sam prelazio granicu, što je kod policajaca izazvalo sumnju na posjedovanje nedozvoljenih sredstava. Izuzet je iz reda za pregled dokumenata, u kućici za pregled skinut do gola te se gol morao naginjati, čučnuti i okretati što je policajac s podsmjehom komentirao. Policajac je osobnu iskaznicu djeteta iz koje je vidljivo da je maloljetan stavio pored pištolja, a majka misli da je to učinio zbog zastrašivanja djeteta. Pretraga je pokazala da nije posjedovao nedozvoljene stvari, a dječak je zastrašen i ponižen pred putnicima vraćen u autobus. Policija nas je izvijestila da je ponašanje graničnog policajca bilo profesionalno i zakonito.

U slučaju u kojem su dječaku urednog ponašanja, spletom okolnosti, službenici policije oduzeli torbu s osobnim dokumentima, zdravstvenom iskaznicom i knjigama, koja mu je zbog nedovoljno ažurnog postupanja djelatnika, vraćena tek nakon duljeg vremena, policija je ipak utvrdila propuste svojih djelatnika koji su se zbog toga ispričali ocu, ali ne i djetetu.

Obraćali su nam se roditelji djece, koja su bila žrtve nasilja kazneno neodgovornih vršnjaka, nezadovoljni odlukom državnog odvjetništva koje je, u skladu s propisima o kaznenoj neodgovornosti mlađih od 14 godina, odbacilo kaznenu prijavu protiv djeteta – počinitelja nasilja. Uočeno je i nerazumijevanje građana i medija u slučajevima kada je kazneno djelo počinilo kazneno neodgovorno dijete, razočarani zbog „nemoći" sustava da pojedinu djecu „primjereno kazne". Na takav stav nerijetko utječu i netočne informacije policije, djelatnika škole i drugih, da se kazneno neodgovornoj djeci „ništa ne može", čime se stvara doživljaj bespomoćnosti u borbi protiv neprihvatljivog ponašanja djece. Važno je istaknuti da policija, ODO i CZSS poduzimaju mjere i prema djeci počiniteljima kaznenih djela mlađoj od 14 godina, no te mjere nisu iz domene kaznenog već obiteljskog prava, postupanja su usmjerena zaštiti djeteta i pružanju pomoći roditeljima u odgoju. Osim što je u skladu s nacionalnim propisima, takvo postupanje utemeljeno je na međunarodnim dokumentima i standardima zaštite dječjih prava i interesa. Upiti se odnose i na mogućnost dokazivanja i nadoknade štete uslijed kaznenog djela koje je počinilo kazneno neodgovorno dijete, a koju su dužni nadoknaditi roditelji djeteta – dogovorom ili putem građanske parnice.

Pojedini roditelji obraćali su nam se s upitima o postupanju prema maloljetnicima koji su osumnjičeni za kazneno djelo ili prekršaj. Pogrešno upućen od odvjetnika da su lišenjem slobode prekršeni propisi, jedan

[87] Izraz maloljetnik u našem kaznenom zakonodavstvu odnosi se na kazneno i prekršajno odgovornu djecu počinitelje u dobi od 14 do 18 godina.

roditelj neosnovano se pritužio na određivanje istražnog zatvora mlađem maloljetniku koji se teretio za počinjenje teškog kaznenog djela nasilja. Uputili smo ga da mlađi maloljetnik (14-16 godina) ne može biti upućen na izvršenje zatvorske kazne, ali može mu se odrediti istražni zatvor u skladu s propisima.

> *Prema podacima UZSP-a, tijekom 2021. u istražnom zatvoru je boravilo ukupno 25 maloljetnika/ca, od čega je novoprimljenih bilo 20. Najdulje vrijeme trajanja mjere istražnog zatvora bilo je četiri mjeseca i 19 dana, a prosječno vrijeme trajanja istražnog zatvora bilo je dva mjeseca i 12 dana.*

Način izvršavanja **istražnog zatvora za maloljetnike** unutar zatvorskog sustava propisan je *Odlukom o osnivanju posebnih zatvorskih jedinica* iz 2013. Odluka je trebala biti na snazi do osnutka *zatvorenih zavodskih ustanova* koje propisuje *Zakon o sudovima za mladež* (ZSM), no ove ustanove koje bi prostorno i tretmanski zadovoljile prava i interese maloljetnika niti do danas nisu ustrojene. Maloljetnici, iako fizički odvojeni od odraslih osoba, mjeru izvršavaju u istim uvjetima kao i odrasli, u sobama koje su određene kao *posebne zatvorske jedinice za maloljetnike*, ali bez ikakve prilagodbe prostora potrebama mlade osobe u razvoju. Kada liječnik i sudac za mladež procijene da je to u interesu maloljetnika, oni mogu boraviti u sobi i s odraslim počiniteljima kaznenih djela.

Maloljetnici imaju dozvoljen dulji boravak na svježem zraku, češći kontakt s obitelji te djelatnici službe tretmana češće razgovaraju s njima, no time međunarodni standardi i nacionalni propisi koji se odnose na lišenje slobode maloljetnika nisu zadovoljeni. U istražnom zatvoru maloljetnici nisu obuhvaćeni obrazovanjem, primjerenim tretmanom ni timskim dijagnostičkim postupkom, a ne mogu se uključiti ni u radne i slobodne aktivnosti. Kontinuirano upozoravamo da trenutačno rješenje krši prava i interese maloljetnika u istražnom zatvoru.

Iako se, sukladno ZSM-u, istražni zatvor prema maloljetnicima određuje samo kao krajnja mjera u najkraćem nužnom trajanju, pojedini su maloljetnici u istražnom zatvoru i u Zatvorskoj bolnici boravili i više od godinu dana, što ukazuje na zabrinjavajuću **sporost pojedinih sudskih postupaka**. Prema stajalištima međunarodnih tijela za prava djece, svako lišenje slobode za mladu osobu je izuzetno nepovoljno i stresno iskustvo, te ga treba zamijeniti drugim mjerama kad god je to moguće ili ga odrediti u najkraćem mogućem trajanju. Dugotrajni boravak u nepovoljnim uvjetima u kojima maloljetnici izvršavaju istražni zatvor snažan je rizik za pojavu i/ili napredovanje teškoća s mentalnim zdravljem i dovodi u pitanje emocionalni oporavak i buduću resocijalizaciju počinitelja kaznenog djela. Riječ je često o maloljetnicima koji su i prije istražnog zatvora iskazivali teškoće mentalnog zdravlja a koje su, u uvjetima lišenja slobode i izostanka primjerenog tretmana i liječenja, nerijetko dodatno napredovale i dovele u pitanje njihov budući oporavak i reintegraciju.

Uočili smo da su se maloljetnici koji su lišeni slobode u zatvorskom sustavu (istražni zatvor, odgojni zavod, maloljetnički zatvor) godinama stacionarno psihijatrijski liječili u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu zajedno s odraslim osobama, te su ih liječili psihijatri za odrasle osobe. U podacima UZSP-a za 2020. (za 2021. nam podaci nisu dostavljeni) navodi se da se u Zatvorskoj bolnici liječilo 14 maloljetnika. Ministarstvo zdravlja (MZ) i UZSP upozorili smo na uočeno kršenje prava i interesa maloljetnika lišenih slobode koji su na liječenju, te upozorili da je riječ i o mogućoj diskriminaciji. Preporučili smo žurno osiguranje liječenja odvojeno od odraslih osoba, te dostupnost psihijatra za djecu i mladež. Prilikom posjeta Zatvorskoj bolnici obavješteni smo da je UZSP pristupio preuređivanju postojećih prostornih uvjeta koji će biti osposobljeni za primjereno stacionarno liječenje maloljetnika, odvojeno od odraslih osoba, a da se do osposobljavanja ovog prostora, pristupilo odvajanju u zasebne bolničke sobe. Očekujemo da će se, uz financijsku podršku nadležnog ministarstva, preuređenje i osposobljavanje zasebnog prostora žurno dovršiti.

Zbog počinjenja teškog kaznenog djela petnaestogodišnjak, koji je upućen u istražni zavor, nakon tri mjeseca je zbog narušenog mentalnog zdravlja upućen na psihijatrijsko liječenje u Zatvorsku bolnicu. Tu je dočekao dovršetak kaznenog postupka koji je trajao više od 15 mjeseci. No, nakon pravomoćnosti sudske odluke kojom je proglašen neubrojivim u vrijeme pisanja izvješća još uvijek boravi u Zatvorskoj bolnici, u uvjetima neprimjerenim za život mlade osobe, jer nema zdravstvene ustanove u koju se na prisilni smještaj upućuju maloljetnici te će morati biti upućen u ustanovu za odrasle neubrojive osobe. Čeka se odluka u koju ustanovu za odrasle neubrojive osobe će biti upućen. Sada već sedamnaestogodišnjak, više od godinu dana proveo je u pidžami, neobuhvaćen obrazovanjem i primjerenim tretmanom i liječenjem, bez dostupnosti dječjeg i adolescentnog psihijatra, a obitelj ga, zbog udaljenosti i epidemije, nije posjetila niti jednom od trenutka lišenja slobode. S njima se čuje telefonom 35 minuta tjedno. Riječ je o primjeru teškog kršenja niza prava i interesa maloljetnika, od dugotrajnosti sudskog postupka i lišenja slobode, nemogućnosti nastavka obrazovanja, nepružanja primjerene psi-

hijatrijske skrbi i liječenja, izostanka primjerenog psihosocijalnog tretmana za maloljetnike u sukobu sa zakonom, nemogućnosti neposrednog kontakta s obitelji, izostanka bilo kakvih aktivnosti slobodnog vremena. Ukratko, izostanka života koji bi barem donekle bio primjeren njegovoj razvojnoj dobi i teškoćama mentalnog zdravlja. Ovakvo postupanje ozbiljno je ugrozilo njegov budući duševni oporavak, resocijalizaciju i reintegraciju, a pojačalo rizike za razvoj dugotrajne duševne bolesti.

Na nepostojanje zdravstvene ustanove za maloljetnike koji su tijekom kaznenog postupka proglašeni **neubrojivima i kojima je izrečena mjera prisilnog smještaja**[88] upozorili smo MZ još 2020., kada je u e-Savjetovanje upućena lista zdravstvenih ustanova za liječene neubrojivih odraslih osoba, koja je dopunjena Psihijatrijskom bolnicom za djecu i mladež u Zagrebu.[89] Predloženi dopunjeni Pravilnik do danas nije stupio na snagu, jer navedena bolnica, pokazalo se, nema mogućnosti u svome prostoru osigurati forenzičke uvjete. Neubrojivi maloljetnici se, najčešće nakon višemjesečnog traženja zdravstvene ustanove u koju će biti prisilno smješteni, za koje vrijeme borave u neprimjerenim uvjetima u Zatvorskoj bolnici, upućuju u zdravstvene ustanove za odrasle neubrojive osobe u kojima im se osigurava odvojeno liječenje od odraslih. U 2021. smo ponovo uputili preporuku MZ-u da odredi ustanovu za prisilni smještaj i liječenje neubrojivih maloljetnika. MZ je iskazao spremnost za rješavanje problema čim se ublaži opterećenost zdravstvenog sustava uslijed epidemije.

Uočili smo i da maloljetnike u kaznenom postupku na okolnost (ne)ubrojivosti nerijetko vještače psihijatri za odrasle osobe, te smo MPU-u uputili preporuku da ih vještače psihijatri za djecu i mladež, budući da su u svojoj subspecijalizaciji ili specijalizaciji educirani za osobitosti i posebnosti razvojne dobi djece i mladeži. Odgovor do pisanja ovog izvješća nismo zaprimili.

Iako zakonom regulirana, žurnost u postupanju sudova za mladež nerijetko nije ispoštovana. Saznali smo za slučajeve u kojima maloljetnicima budu izrečene sankcije i dvije godine nakon što su počinili kazneno djelo, čime se potpuno izgubila svrha izricanja odgojne mjere ili kazne. Mlade osobe se brzo razvijaju i mijenjaju, a jedino brze intervencije koje prate ovu dinamiku mogu dovesti do pozitivnih ishoda tijekom sazrijevanja. Zakašnjelo provođenje sankcije gubi svaki smisao, jer je najčešće neprimjereno mladoj osobi u koju se počinitelj u međuvremenu razvio, bilo da su preblage ili su postale nepotrebne. Tako sankcija postaje sama sebi svrhom i zadovoljava tek zakonsku formu, a nije povezana s intencijom ZSM-a da bude primarno pedagoški i korektivni instrument. Stoga je nužno da državni odvjetnici i suci budu dodatno educirani i da, u skladu sa zakonskom obvezom, rade samo na predmetima iz nadležnosti ZSM-a. Nužno je i da odvjetnici budu dodatno educirani i senzibilizirani za maloljetničko sudovanje te da, kao i svi odrasli koji rade s djecom, poštuju načelo najboljeg interesa djeteta, prema *Konvenciji o pravima djeteta*. Nužno je da ne odugovlače postupak nepotrebnim procesnim radnjama, koje su dopuštene, ali često nisu potrebne niti su usmjerene djetetovom interesu.

Odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu, koju izriče sud u skladu sa ZSM-om, izvršava se u domovima socijalne skrbi za djecu s PUP, a o teškoćama u ostvarivanju prava djece u ovim ustanovama pišemo u zasebnom poglavlju.[90] Navedena odgojna mjera može se izvršavati i u specijaliziranom udomiteljstvu. Prema podacima MRMSOSP-a, na dan 31. prosinca 2021. niti jedno dijete s PUP, pa tako ni ono koje izvršava odgojnu mjeru, nije bilo smješteno kod specijaliziranog udomitelja, što pokazuje da ovaj način provođenja sankcije, iako snažnog potencijala za svu djecu s PUP, nije razvijen.

> *Prema podacima UZSP-a za 2021., ukupno 75 maloljetnika bilo je na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod, od toga je novoprimljenih bilo 24. Na stacionarno liječenje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu tijekom 2021. upućeno je sedam maloljetnika iz istražnog zatvora, odgojnog zavoda i maloljetničkoga zatvora. Na izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora sukladno ZSM-u, tijekom 2021. upućeno je 23 osobe, a ukupno je ovu kaznu izvršavalo 35 osoba.*

U 2021. posjetili smo **Odgojni zavod u Požegi** u kojem maloljetnice izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod. Uvjeti izvršenja odgojne mjere su primjereni i nije uočeno kršenje prava i interesa djevojaka koje ondje borave.[91]

---

[88] Prema *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama*, NN 76/14.
[89] Nacrt Pravilnika o dopuni *Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi*.
[90] Više o tome u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.
[91] O tome više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

Prijedlozi za poboljšanja

- Kontinuirano dodatno educirati sve stručnjake u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja (policija, pravosuđe, odvjetnici) o dječjim pravima i međunarodnim standardima zaštite djece u sukobu sa zakonom, maloljetničkom sudovanju i komunikaciji s djecom; edukacije trebaju postati obvezni standard i uvjet za rad na ovim slučajevima.
- Osigurati da suci i državni odvjetnici za mladež u skladu sa svojim imenovanjem i specijalizacijom, rade samo na predmetima na koje se primjenjuju odredbe ZSM-a.
- Razviti specijalizirano udomiteljstvo za provođenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.
- Osnovati zatvorene zavodske ustanove u skladu sa ZSM-om te unaprijediti uvjete izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima.
- Unaprijediti izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu.
- Osigurati stacionarno psihijatrijsko liječenje za maloljetnike lišene slobode u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima.
- Žurno donijeti Pravilnik o dopuni *Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi*, te odrediti zdravstvenu ustanovu u kojoj će biti prisilno smješteni maloljetnici koji su proglašeni neubrojivima.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

U području zaštite sigurnosti djece zaprimljena je ukupno 121 prijava povreda pojedinačnih prava djece, kojima je obuhvaćeno 94 djece i 50 grupa djece. Najveći broj slučajeva odnosio se na ugroženost i stradavanje djece u prometu (76), te štetan utjecaj okoliša na zdravlje i druge slučajeve ugrožene sigurnosti djece (45).

Pratili smo i problematiku nestale djece, sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama, te ugroženost djece zbog raznovrsnih utjecaja kao što je potencijalno štetno elektromagnetsko zračenje iz uređaja u blizini stambenih objekata, vrtića i škola, onečišćeni zrak, uporaba pirotehničkih sredstava, ugrizi životinja i opasnost od strojeva. Pojedinačne prijave bile su osnova za predlaganje općih inicijativa za unapređivanje položaja i zaštitu djece.

2.8.1 PROMETNA SIGURNOST DJECE

Postupali smo u 76 pojedinačnih predmeta koji se odnose isključivo na ugroženost djece u **cestovnom prometu**. U još desetak drugih pojedinačnih predmeta vezanih uz ostvarenje drugih prava djece pratili smo i pitanje sigurnosti djece u cestovnom prometu. Pratili smo i opće pojave, upućivali preporuke i sudjelovali u zakonodavnim inicijativama.

> Prema podacima MUP-a, u prometnim nesrećama u 2021. **na hrvatskim je cestama stradalo 1254 djece** (659 putnika, 311 vozača i 284 pješaka). **Poginulo je 17 djece**: devet u svojstvu putnika u vozilima, **šest** u svojstvu vozača (jedan kao vozač osobnog automobila, dvoje motociklista i troje biciklista) i dvoje pješaka. Njih 217 zadobilo je teške tjelesne ozljede, a lako ozlijeđenih je bilo 1020.

Nažalost, ukupni je broj stradale i poginule djece u 2021. mnogo veći u odnosu na 2020. godinu, u kojoj je ukupno stradalo 990 djece, a poginulo njih 8. Moguće je da manje brojke u 2020. nisu bile rezultat pomaka u politici sigurnosti cestovnog prometa već posljedica smanjenja prometa uslijed zatvaranja (*lockdown*) zbog pandemije, pa se trend stradavanja djece nastavio s popuštanjem mjera. Na to upućuje usporedba s *predpandemijskom* 2019., kada su brojke stradale djece bile još veće (1323 stradale, 18 poginule djece).

Kao i prijašnjih godina, prijave roditelja i drugih građana najčešće se odnose na ugroženu sigurnost djece pješaka zbog nedostatne i nekvalitetne **cestovne infrastrukture** na putu do dječjeg vrtića, škole, sportskog

centra i na drugim javnim mjestima (u blizini igrališta, parka i slično). Najčešće je riječ o nepostojanju pješačkih prijelaza, rasvjete, semafora, nogostupa, na mjestima gustog prometa, velike brzine kretanja vozila, prolaska velikog broja teretnih vozila. Obraćanju našem Uredu često prethode inicijative građana i njihovi prijedlozi za rješenje problema upućeni nadležnim institucijama i višegodišnje nerješavanje problema. Obraćali smo se školama, općinama, gradovima, županijama, nadležnim ministarstvima i Hrvatskim cestama od kojih smo tražili poduzimanje žurnih mjera kojima će se odmah ukloniti potencijalna mogućnost stradavanja djece pješaka te dugoročno riješiti problem. Stoga podržavamo građanske inicijative i upornost roditelja i drugih građana u nastojanjima da se riješi konkretni problem u zajednici vezan za sigurnost djece u prometu te pratimo ostvarenje prava djece.

Uključivali smo se i podržavali roditelje u zaštiti učenika čija je sigurnost ugrožena jer su prisiljeni pješačiti do škole ili autobusne stanice po nekoliko kilometara u različitim vremenskim prilikama i izloženi brojnim opasnostima. Nažalost, nije u svim slučajevima došlo do željenih rezultata, iako Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj propisuje da se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih prometnih uvjeta, u naseljima bez javnog prijevoza, s prometnicama bez nogostupa, može osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost.[92]

Djeca najviše stradavaju u cestovnom prometu kao putnici, potom kao pješaci i vozači. U svojstvu vozača najviše djece strada vozeći **bicikle, motocikle i mopede**, a stradavaju i vozeći osobne automobile, traktore i ostala vozila. Od ukupnog broja djece koja su u 2021. stradala u svojstvu vozača (311) najveći je broj upravljao biciklima, motociklima i mopedima. Nažalost, i u Hrvatskoj se 2021. bilježe podaci o stradavanju djece na **električnim romobilima**, pa su tako djeca na električnim romobilima sudjelovala u 23 prometne nesreće u kojima je troje djece zadobilo teške tjelesne ozljede, 12 je zadobilo lakše tjelesne ozljede, a osmero ih nije bilo ozlijeđeno.

Broj električnih romobila na cestama u porastu je, kao i njihova popularnost u svim zemljama, a istodobno raste i zabrinutost za sigurnosne aspekte njihovog korištenja. Dok su neke zemlje EU već normirale kretanje električnih romobila i sličnih vozila, te provode analize i nastavljaju s promišljanjima radi unapređivanja stanja, u Hrvatskoj promet ovih vozila još nije reguliran. Stoga smo se aktivno uključili u javno savjetovanje u povodu izmjena i dopuna *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*[93], a dostavili smo i preporuku MUP-u jer smatramo da je, zbog neprilagođene cestovne infrastrukture i nespremnosti vozača i drugih sudionika u prometu, potrebno uložiti dodatne napore kako bi se i normiranjem ove vrste prijevoznih sredstava povećala sigurnost djece u prometu.

Zabrinjavaju stradanja djece vezana uz ponašanja vozača koji krše odredbe propisa o sigurnosti prometa na cestama. I dalje uočavamo da se djeca nepropisno prevoze u osobnim automobilima i drugim vozilima i nisu uvijek smještena u posebnu sigurnosnu sjedalicu/postolje i/ili vezana sigurnosnim pojasom. Policija je u 2021. evidentirala 3029 prekršaja nepropisnog prijevoza djece vozilima. Slučajevi koje smo pratili odnosili su se i na stradanje trogodišnjaka kojega je na neregistriranom motoru prevozio član obitelji, stradavanje djece koju su na motociklu ili osobnom vozilu prevozila druga djeca i mlađe osobe prije stjecanja prava na upravljanje vozilom i neregistriranim vozilima, ali i teško stradavanje četverogodišnjeg djeteta kojega je prevozio otac na neregistriranom traktoru. Pojedini roditelji prituživali su nam se na drugog roditelja zbog nepropisnog prijevoza djeteta u osobnom automobilu ili dopuštanja djetetu da upravlja motorom prije stjecanja prava na upravljanje.

Djeca stradavaju kao **pješaci** i u naletima vozila dok prelaze obilježeni pješački prijelaz. U više slučajeva djecu su ugrozili vozači **pod utjecajem alkohola**. Dvoje je djece u pratnji majke teško stradalo kada je na njih na pješačkom prijelazu naletio vozač osobnog vozila pod utjecajem alkohola (2,06 g/kg). Policija je u nadzoru prometa zaustavila osobni automobil u kojem je djed prevozio dvogodišnju unuku, upravljajući motornim vozilom pod utjecajem alkohola (4.65 g/kg), za vrijeme dok mu je izrečena zaštitna mjera zabrane upravljanja motornim vozilom. Zabrinjavaju slučajevi u kojima su vozači osobnih vozila nakon nesreće napustili mjesto nesreće, a da nisu sudionicima (među njima i djeci) pružili pomoć.

Puno je slučajeva stradavanja djece dok upravljaju biciklom bez odgovarajuće osposobljenosti za upravljanje biciklom, bez reflektirajućeg prsluka i kacige. Zabrinjavajuće je i to što djeca do 18 godina stradavaju na cestama upravljajući mopedom ili motociklom, bez prethodne osposobljenosti za upravljanje i važeće prometne dozvole, neregistriranim i neispravnim vozilom i bez kacige. Stoga apeliramo na roditelje da prije polo-

[92] Više o tome u poglavlju *Obrazovna prava*.
[93] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

ženog vozačkog ispita ne kupuju djeci mopede i motocikle te da vode računa o prevenciji situacija u kojima djeca sa ili bez znanja roditelja upravljaju mopedima i motociklima suprotno zakonskim uvjetima. Smatramo da je općenito potrebno uložiti dodatne napore u osvještavanje i educiranje roditelja o opasnostima na cesti i o ugroženosti djece kao sudionika u prometu, posebno kada upravljaju biciklima, mopedima, motociklima, romobilima i drugim vozilima, ali i u educiranje same djece o važnosti pridržavanja prometnih propisa i oprezа u prometu.

Zaštiti sigurnosti svih sudionika u prometu trebao bi pridonijeti novi *Nacionalni plan sigurnosti cestovnog prometa Republike Hrvatske za razdoblje od 2021. do 2030*. (NPSCP) i najavljene izmjene i dopune *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* kojima će se urediti i prometovanje električnih romobila i sličnih uređaja na električni pogon. Nakon proteka prve godine primjene novog Nacionalnog plana sigurnosti cestovnog prometa, nažalost, brojke o stradavanju djece u 2021. govore da još nema pozitivnih pomaka. Trenutačno smo daleko od stanja **nultog broja stradale djece u cestovnom prometu**, što se zasigurno ne može postići bez detaljne analize slabosti u provedbi dosadašnjih mjera, na što smo, zajedno s našim drugim opažanjima, ukazali u javnom savjetovanju u postupku donošenja NPSCP[94]

> *Podsjećamo, prema podacima MUP-a u razdoblju od 2011. do 2020. u cestovnom je prometu poginulo* **čak 156 djece do 18 godina starosti***, od čega 82 putnika, 39 vozača i 35 pješaka. Znači, prosječno godišnje u prometu pogine oko 15 djece.* ***Zastrašujuće je da nam je u 10 godina na cestama poginulo oko sedam*** školskih ***razreda ili cijela jedna manja osnovna škola!.***

Pandemija je negativno utjecala na provedbu **preventivnih prometnih programa** diljem Europe, pa tako i u Hrvatskoj. Prema podacima MUP-a, ove su aktivnosti u predškolskim i školskim ustanovama u 2021. provođene u manjoj mjeri i kraće nego prethodnih godina. Obratili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO), MUP-u, Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) i Hrvatskom autoklubu, kojima smo **preporučili ulaganje napora kako bi se održalo provođenje ovih programa**, uz prilagođavanje njihove izvedbe novim okolnostima, kako cijela nova generacija djece u predstojećoj školskoj godini 2021./2022. ne bi bila zakinuta u ostvarenju pristupa ovim programima, naročito u pristupu programu osposobljavanja za upravljanje biciklom. Preporučili smo jačanje preventivnih aktivnosti s djecom i roditeljima na svim razinama obrazovanja radi zaštite djece u cestovnom prometu u svojstvu pješaka, vozača bicikla i putnika.

U području cestovne sigurnosti surađivali smo s Dječjim vrtićem *More* iz Rijeke, Veleučilištem u Rijeci i udrugom *Sigurna cesta - prometna preventiva mladih* iz Zagreba. Pratili smo brojne *online* aktivnosti i webinare u organizaciji belgijske neprofitne organizacije Europskog vijeća za sigurnost prometa (*European Transport Safety Council* - ETSC), usmjerene na smanjenje broja poginulih i ozlijeđenih u prometu u Europi. U stručnom časopisu *Zrno*, namijenjenom prosvjetnim djelatnicima zaposlenima u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, učeničkim domovima i drugim djelatnostima, kao i svima koji se bave djecom, objavljen je naš članak o potrebi povećanja svjesnosti o rizicima za djecu na cestama i mjerama koje bi uvelike pridonijele sigurnosti djece u prometu. Početkom nove školske godine, zatim prilikom obilježavanja Nacionalnog dana sigurnosti na cestama 21. listopada, te u više prigoda u medijima, podsjetili smo da je sigurnost djece u prometu prvenstveno briga i odgovornost odraslih.

Vezano za **organizirani prijevoz djece**, kontinuirano se zalažemo za uspostavu sigurnog i kvalitetnog prijevoza djece. Iako smo prijašnjih godina preporučili intervencije u odredbe *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* radi povećanja njihove sigurnosti, nije došlo do najavljenih promjena. Centar za vozila Hrvatske obavijestio nas je o nedostacima koji su tijekom 2021. utvrđeni prilikom tehničkih pregleda autobusa za organizirani prijevoz školske djece, te proizlazi da je gotovo 70 % autobusa koji se mogu koristiti za organizirani prijevoz djece starije od 10 godina. MUP i Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (MMPI) obavijestili su nas o broju provedenih inspekcijskih nadzora autobusa za prijevoz školske djece te utvrđenim propustima iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*, *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu* te *Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu*.

U javnom savjetovanju o prijedlogu *Pravilnika o početnoj i periodičnoj izobrazbi vozača* preporučili smo uvođenje sustava licenciranja vozača za prijevoz posebnih kategorija putnika (naročito djece), obveze internih

[94] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

edukacija vozača prijevoznika i dodatni fokus na djecu kao posebno ranjivu skupinu sudionika u prometu.[95] Podržavajući apel udruge za zaštitu sigurnosti djece koja se prevoze sanitetskim vozilima, Ministarstvu zdravstva i MUP-u preporučili smo da se u sanitetskim vozilima (ali i u drugim sličnim vozilima) osiguraju uvjeti za siguran prijevoz djece i njihove pratnje[96]

> Iz podataka koje nam je dostavio MMPI doznajemo da je u **željezničkom prometu** stradalo osmero djece, od čega je dvoje, nažalost, poginulo u naletu vlaka, tijekom hodanja po pruzi sa slušalicama na ušima, odnosno, prelaskom preko željezničko-cestovnog prijelaza za vrijeme zabrane prelaska. Teže ozljede zadobilo je šestero djece, i to dvoje prilikom penjanja na vagon te četvero prilikom naleta vlaka na nepropisno zaustavljeno vozilo. U pomorskom, kao ni u zračnom prometu nije evidentirano stradavanje ni ozljeđivanje djece.

Prijedlozi za poboljšanja

- Jačati preventivne aktivnosti i programe za zaštitu djece u prometu s ciljem sveobuhvatnog dosega sve djece, od predškolske do srednjoškolske dobi u svim vidovima prijevoza.
- Jačati provedbu *Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom*; osvještavati roditelje o sigurnom prijevozu djece i mladih u vozilima, o važnosti razvijanja djetetove vještine upravljanja biciklom i romobilom te zakonskih ograničenja vezanih za upravljanje vozilima i njihove odgovornosti.
- Snažnije i učestalije sankcionirati počinitelje za „četiri ubojice u prometu": pojas, brzinu, alkohol i mobitel, naročito prilikom prijevoza djece, uz izvještavanje nadležnog CZSS-a radi poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti.
- Povećati kvalitetu autobusa kojima se prevoze djeca, pratiti sigurnost autobusa te olakšati nabavku novijih autobusa za prijevoz školske djece.
- Olakšati nabavu sigurnijih osobnih vozila i opreme za siguran prijevoz djece.
- Poboljšati cestovnu infrastrukturu diljem RH radi zaštite djece pješaka, biciklista, vozača električnih romobila i sličnih vozila.
- Maksimalizirati sigurne uvjete prijevoza djece u cestovnom, pomorskom, željezničkom i zračnom prometu (uključujući sjedalice za djecu u taksiju, *rent-a-caru*, obvezu nošenja zaštitne kacige, nadzor).
- Kroz kampanje i medije jačati prometnu kulturu u društvu.
- Zakonskim odredbama regulirati promet novim prometalima, poput električnih romobila s fokusom na sigurnost djece.

2.8.2 SIGURNOST DJECE NA DJEČJIM IGRALIŠTIMA I U IGRAONICAMA

U ovom području nije postignut napredak u poboljšanju uvjeta za sigurnu dječju igru, a još uvijek nije donesen propis kojim bi se regulirali uvjeti rada dječjih igraonica i sustav njihova nadzora.

Kod dječjih igraonica razlikujemo one koje provode *kraće programe odgojno-obrazovnog rada s djecom rane i predškolske dobi* u skladu sa ZPOO-om i podliježu inspekcijskom nadzoru prosvjetne inspekcije, zdravstveno-inspekcijskom nadzoru i drugim kontrolama, te one koje ne djeluju na takav način. Za provedbu *kraćeg programa odgojno-obrazovnog rada s djecom* MZO daje suglasnost, a nadležno upravno tijelo županije rješenje o ispunjavanju uvjeta za početak rada, te se takvi subjekti upisuju u registar dječjih vrtića i drugih pravnih i fizičkih osoba-obrtnika koji provode kraće programe. S druge strane, dječje igraonice koje služe proslavama i slobodnom vremenu djece uglavnom se osnivaju kao obrti, trgovačka društva ili udruge te **ne podliježu kontroli** prostora, opreme namijenjene djeci, osoba u kontaktu s djecom ni programa koji se nude djeci. Takvi subjekti također nerijetko nude djeci i razne neprovjerene poduke, primjerice učenje stranih jezika ili pripreme za školu i druge aktivnosti, pri čemu roditelji najčešće nisu informirani o tome da se takve djelatnosti organiziraju bez odgovarajućeg nadzora i zaštite djece.

[95] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.
[96] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Upoznati smo, primjerice, s igraonicom koja djeci nudi cjelodnevni boravak i obroke, a roditelj se pritužuje na sanitarne uvjete, prostorije za boravak djece, objavljivanje fotografija bez suglasnosti roditelja i kompetencije osoba zaduženih za čuvanje i brigu o djeci. Radi se o družionici/igraonici za čiji nadzor nije nadležan MZO, a ni neko drugo tijelo. Iz obavijesti MRMSOSP-a proizlazi da udruga koja je vlasnik igraonice nije registrirana kao pružatelj socijalnih usluga boravka djece pa je to ministarstvo ne financira. S obzirom na to da igraonica negira čuvanje djece, nema niti pravne osnove da ministarstvo ispita usklađenost s propisima o djelatnosti dadilja.

Roditelji su se pritуživali i na neprimjerene i nasilne postupke djelatnika igraonice prema djetetu zbog čega smo, u nedostatku podataka o kojoj se igraonici radi, roditelja uputili na prijavu policiji. Obratile su nam se i osobe koje planiraju otvoriti novo „adrenalinsko mjesto zabave i druženja" koje bi obuhvaćalo „kuće strave" po uzoru na one u europskim i svjetskim zabavnim parkovima, zatraživši nas mišljenje o pitanjima vezanim za djecu posjetitelje, pratnju i/ili privolu roditelja kod ulaska djeteta, dob djece posjetitelja koja ne moraju biti u pratnji roditelja i drugo. Obavijestili smo podnositelje da bi ova pitanja trebala biti regulirana propisom koji trenutačno ne postoji, a koji bi trebao biti donesen na temelju stručne rasprave o najboljem interesu djece.

Iako godinama Vladi RH i ministarstvima ukazujemo na primjere u kojima je ugrožena sigurnost djece u različitim oblicima igraonica/rođendaonica/družionica te na potrebu reguliranja njihova djelovanja propisom, još nije određeno nadležno tijelo koje bi bilo stručni nositelj izrade tog propisa. Nekadašnji MDOMSP i MZO su još u 2020. ponovili stav da izrada propisa o dječjim igraonicama izlazi iz okvira njihove nadležnosti. Na naš prijedlog Ured predsjednika Vlade RH uputio je preporuku MDOMSP-u i MZO-u o potrebi rješavanja problematike, ali ni nakon toga nije bilo pomaka u reguliranju ovog područja. Nakon što smo o tome ponovno izvijestili Ured predsjednika Vlade, on je ukazao MRMSOSP-u, MGOR-u, MZO-u i SDUDM-u na potrebu međuresornog pristupa ovoj problematici i međusobnog dogovora oko nositelja izrade propisa o radu dječjih igraonica, uz poduzimanje daljnjih koraka za unapređenje sigurnosti djece u ovom području.

U povodu pritužbi građana na stanje sigurnosti na **dječjim igralištima**, vlasnike igrališta (JLS-e) upozorili smo na obvezu uređenja, održavanja i redovitih nadzora igrališta i ispravnosti postavljenih sprava, preporučili da ispitaju stanje sigurnosti na dječjim igralištima, te poduzmu potrebne radnje radi ograđivanja i uređenja igrališta, provjere i održavanja sprava i opreme, radi ispunjavanja zahtjeva propisa i normi (HRN EN 1176:2017) koji se odnose na dječja igrališta.

Zabrinjavajuća je neaktivnost nadležnih tijela u ovom području, budući da već godinama ukazujemo na opasnosti i rizike za sigurnost djece u dječjim igraonicama i na dječjim igralištima. Potrebno je hitno i neodgodivo započeti s međuresornim aktivnostima za predlaganje propisa o prostornim, tehničkim i kadrovskim uvjetima rada dječjih igraonica i nadzora nad njihovim radom, te unaprijediti uvjete i standarde za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta i njihov nadzor. Do donošenja takvog propisa pozivamo roditelje i osobe koje se skrbe o djeci u prostorima za igru na nužan pojačan oprez, a vlasnike tih prostora za igru na poštovanje najviših sigurnosnih standarda.

Prijedlozi za poboljšanja

- Poboljšati uvjete na postojećim dječjim igralištima te njihov nadzor i dječja igrališta učiniti dostupnima svoj djeci.
- Donijeti propis kojim će se regulirati prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada svih dječjih igraonica te sustav nadzora nad njihovim radom.

2.8.3 ŠTETNI I UGROŽAVAJUĆI UTJECAJI IZ OKOLIŠA I DRUGO

Zdrav okoliš bitan je preduvjet za siguran i zdrav razvoj svakog djeteta. Upravo su djeca posebno osjetljiva skupina na mnoge štetne utjecaje iz okoliša. U istraživanju čimbenika okoliša kojima su djeca izložena osobito je bitno osvrnuti se na prostore u kojima provode najviše vremena, poput kuća, odnosno stanova, dječjih vrtića, škola i igrališta.

U 2021. godini bavili smo se pravom djece na odrastanje u zdravom i sigurnom okolišu i postupali smo po 17 prijava koje su se odnosile na štetne utjecaje iz okoliša na zdravlje djece te tri prijave koje su se odnosile na druge slučajeve ugroženosti sigurnosti djece. Neki od razloga podnošenja pritužbi bili su: izloženost djece lošoj kvaliteti zraka, prekoračenje dozvoljene razine buke, utjecaj potencijalno štetnog elektromagnetskog zračenja (baznih stanica i odašiljača) u blizini stambenih objekata, vrtića i škola, oduzimanje mjesta za igru, boravak i razonodu, nepravilnosti pri zbrinjavanju opasnog otpada i građevinskog materijala, otvaranje novog odlagališta otpada u blizini stambenih objekata, nelegalno postavljen lunapark, nepropisno držanje pasa.

Onečišćenje zraka – Klimatske promjene i onečišćenje okoliša i prirode najveći su izazovi za čitavo čovječanstvo. Po Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (SZO) 24 % svih smrtnih slučajeva u svijetu, što je oko 13,7 milijuna godišnje, povezano je s utjecajem okoliša[97]. Činjenica da je Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda pristup zdravom okolišu nedavno proglasilo temeljnim ljudskim pravom govori da je pravo ljudi na život u zdravom okolišu pitanje od prepoznate važnosti. Iako se sve države članice obvezuju štititi svoje građane od onečišćenja okoliša, zaprimljene prijave pokazuju da u praksi to, nažalost, nije uvijek slučaj.

Još od 2011. aktivno pratimo što čine nadležna tijela, na državnoj, područnoj i lokalnoj razini, u odnosu na štetne utjecaje onečišćenog okoliša i zraka, osobito posljedice rada rafinerije u Bosanskom Brodu na zdravlje i dobrobit djece u Slavonskom Brodu i okolici. Iz podataka Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja[98], proizlazi da je kvaliteta zraka u RH na zadovoljavajućoj razini. No i dalje zabrinjavaju podaci mjerne jedinice Slavonski Brod, Kutine i Grada Zagreba, jer godišnja mjerenja ukazuju na povremena prekoračenja graničnih vrijednosti. Tijekom ljeta 2021. bilo je podataka o povećanoj razini prizemnog ozona (grad Osijek) koji je otežavao disanje te su izdana upozorenja građanima.

Primili smo pritužbu koja se odnosila na izloženost lošoj kvaliteti zraka djece koja žive u blizini centara za gospodarenje otpadom, odnosno utjecaju loših okolišnih čimbenika na njihovo zdravlje. Navedeno upućuje na potrebu donošenja i provedbe propisa o planiranom gospodarenju otpadom, s ciljem izbjegavanja nastanka mogućih štetnih imisija za stanovnike gradova i mjesta, koji žive u blizini odlagališta otpada.

U jednom slučaju, grupa građana upozorila je na moguće štetne utjecaje od azbesta i azbestnih crijepova koji otpadaju s ruševne zgrade neodržavanog objekta bivšeg brodogradilišta. Isti se nalazi u blizini dječjeg parka pa su djeca u opasnosti od potencijalnog stradavanja i štetnog utjecaja azbesta na zdravlje. Obratili smo se nadležnoj JLS-i, te DIRH-u radi otklanjanja navedenih opasnosti.

Europski parlament je u studenome 2019. proglasio klimatsku i ekološku krizu. Smatramo da bi naša zemlja trebala poduzimati veće napore kako bi mladima, kao i ostalim građanima poručila da se trenutačno stanje okoliša i prirode u RH može i mora unaprijediti.

Prekoračenje dopuštene razine buke – Buka općenito narušava kvalitetu života i zdravlja. Kada je riječ o utjecaju okoliša na zdravlje, buka se po svojim štetnim posljedicama nalazi odmah iza zagađenja zraka.

Ustav Republike Hrvatske štiti pravo na nesmetano uživanje doma i privatnosti. Unatoč tome što je to jedno od temeljnih ljudskih prava, i ove godine smo zabilježili nekoliko pritužbi roditelja koji su smatrali da buka koja dolazi iz ugostiteljskih objekata i teretane prelazi dopuštenu razinu buke, ugrožava zdravlje, izaziva umor i smanjuje radnu sposobnost njihove djece. U skladu sa *Zakonom o zaštiti od buke*[99], proslijedili smo pritužbe sanitarnoj inspekciji kako bi utvrdili jesu li mjerni parametri u skladu s propisanim vrijednostima, odnosno prelazi li izmjerena buka zakonsku granicu.

Štetnost i nepoželjni učinci elektromagnetskog zračenja baznih stanica – Prijave su se odnosile na moguće ugrožavajuće utjecaje elektromagnetskih zračenja na zdravlje djece postavljanjem baznih stanica mobilnih operatera na krovove stambenih i ostalih objekata, a nažalost i u blizini škola, vrtića i dječjih igrališta, suprotno važećim propisima o minimalnoj udaljenosti uređaja od objekata u kojima borave djeca. Ove prijave proslijedili smo DIRH-u, a u određenim slučajevima i Ministarstvu zdravstva (MZ). Kod teleoperatera smo provjerili jesu li provedena potrebna mjerenja, jesu li razine elektromagnetskog polja unutar dopuštenih ograničenja, odnosno je li im na temelju valjanog prvog mjerenja MZ izdao odobrenje za uporabu izvora elektro-

97 https://www.who.int/health-topics/environmental-health#tab=tab_1.
98 http://iszz.azo.hr/iskzl/
99 NN 30/09, 55/13, 153/13, 41/16, 114/18, 14/21.

magnetskog polja. Također smo prijavitelje upućivali na Hrvatsku regulatornu agenciju za mrežne djelatnosti (HAKOM) za provjeru dopuštene razine zračenja koju postavljani uređaji stvaraju.

Prema studiji Svjetske asocijacije mobilnih operatera GSMA[100], Hrvatska je jedina zemlja u Europi u kojoj se antenski stupovi i antene na krovovima postavljaju bez građevinske i lokacijske dozvole. Prema istom dokumentu Hrvatska je jedna od samo četiri zemlje u Europi (uz Rumunjsku, Slovačku i Portugal) u kojoj nije obvezna javna rasprava o lokacijama za bazne stanice mobilne telefonije (primjerice, javna rasprava je zakonska obveza i u Crnoj Gori, Srbiji i Sloveniji).

Gradovi i općine u svojim prostorno-planskim dokumentima određuju uvjete postavljanja uređaja (baznih stanica) te određuju koja su to područja „povećane osjetljivosti". Poželjno bi bilo da se u odluke o određivanju lokacija i davanja dopuštenja za postavljanje baznih stanica teleoperatera uključe i građani. Učestalije informiranje o postupcima i propisima vezanima za izgradnju mreže teleoperatera omogućilo bi javnosti bolje razumijevanje problematike zaštite od elektromagnetskog zračenja u naseljenim mjestima.

Na mrežnim stranicama MZ-a[101] mogu se pronaći informacije o utjecaju elektromagnetskih polja na zdravlje ljudi, ali predlažemo i provođenje informativno-edukativnih kampanji za podizanje svijesti o rizicima elektromagnetskog zračenja, posebno kada je riječ o djeci i mladima kao rizičnim skupinama.

Životinje – Nekoliko prijava se odnosilo na sigurnost djece uslijed napada i ugriza pasa. U nekim slučajevima roditelji su nas obavještavali o neodgovornim vlasnicima koji dopuštaju psima kretanje bez nadzora i povodca. Jedan slučaj ugriza psa i ozljeda koje je dijete zadobilo i dalje pratimo. U više navrata obraćala nam se majka malodobne djece zabrinuta za njihovu sigurnost budući da na putu do škole svakodnevno prolaze pored dvorišta u kojemu je smješteno više od desetak pasa. Dvorište nije ograđeno na odgovarajući način te postoji opasnost izlaska pasa na javnu površinu. Zatražili smo postupanje komunalnog redarstva JLS-a i Službe sanitarne inspekcije pri DIRH-u. Nakon dobivenih očitovanja, smatrajući da nisu poduzete sve mjere za sprečavanje štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i sigurnost djece, zatražili smo od DIRH-a žurno provođenje kontrolnog inspekcijskog nadzora. Budući da veliki broj kućanstava posjeduje kućne ljubimce raznih pasmina, potrebna je pojačana djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.

Pirotehnika – U ovom području svakako pohvaljujemo izmjene i dopune *Zakona o eksplozivnim tvarima te proizvodnji i prometu oružja* iz prosinca 2020. godine. Također, kao pozitivan primjer ističemo akciju MUP-a koja se već godinama odvija pod nazivom „Mir i dobro", kao i sve druge edukacijske i preventivne aktivnosti i programe kojima se nastoji spriječiti stradavanje djece prilikom uporabe pirotehničkih sredstava.

Od ostalih štetnih i ugrožavajućih utjecaja na sigurnost djece, možemo izdvojiti prijavu na zdravstvenu ispravnost proizvoda namijenjenog djeci (*puzzle* za igru, kupljen u jednom trgovačkom centru). Utvrđena je neispravnost proizvoda, naloženo je njegovo povlačenje s tržišta, uništenje i zabranjena distribucija.

U jednom slučaju upozorili smo DORH na sudjelovanje djeteta u lovu na divlje svinje i korištenje oružja o čemu su dostupne fotografije na *Facebooku*. MUP nas je obavijestio da je to bilo neaktivno oružje i da dijete nije sudjelovalo u lovu.

Prijedlozi za poboljšanja

- Pojačati svijest o obvezi poštovanja i promicanja prava na zdrav okoliš.
- Na svim razinama obrazovanja pojačati nastavne sadržaje koji su vezani uz klimatske promjene.
- Provoditi informativno edukativne kampanje za podizanje svijesti o rizicima elektromagnetskog zračenja kod djece i mladih.
- Bolje informirati građane na lokalnoj razini o postavljanju i izgradnji mreže teleoperatera.
- Pojačati djelatnost službi komunalnog redarstva JLS-a u nadzoru provedbi propisa o držanju pasa.
- Poduzimati veće napore za unapređenje stanja okoliša u RH.

[100] https://www.gsma.com/publicpolicy/resources/base-station-planning-permission-in-europe.
[101] https://zdravlje.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1297/javnozdravstvena-zastita/zastita-od-zracenja/komunikacija-ministarstva-zdravstva-sa-stanovnistvom-rh-vezano-za-utjecaj-elektromagnetskih-polja-na-zdravlje-ljudi/1782.

2.9 Diskriminacija

U 2021. godini primili smo 49 prijava u kojima smo postupali temeljem *Zakona o suzbijanju diskriminacije*[102] (ZSD), što je 14 prijava više nego 2020. godine. Svih 12 godina od stupanja na snagu ZSD-a najzastupljenije su prijave u području **odgoja i obrazovanja,** u kojem je u 2021. prijavljeno 25 slučajeva diskriminatornog postupanja. U osam slučajeva prijave su se odnosile na **socijalnu skrb**, u sedam slučajeva prijavljena je diskriminacija **u pristupu dobrima i uslugama**, u pet slučajeva u **sportu**, u dva slučaja prijave su se odnosile na **diskriminaciju općenito**, a po jedan slučaj prijavljen je u području **pravosuđa** i **uprave.**

U najvećem broju slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je prema grupama djece (19) i prema djevojčicama (22), u 14 slučajeva prijavljeno je prema dječacima, a u *četiri* slučaja spol djeteta je bio nepoznat. Prijave su se odnosile na postupanja pravnih osoba s javnim ovlastima u 19 slučajeva, tijela državne uprave i pravnih osoba u po 11 slučajeva, tijela JLP(R)S-a u sedam slučajeva te fizičke osobe u jednom slučaju.

U 2021. diskriminacija je prijavljivana po više osnova nego u 2020. godini. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi obiteljskog statusa (13), zdravstvenog stanja (6) i dobi (5), dok su se četiri prijave odnosile na nacionalno podrijetlo, po tri prijave na imovno stanje, invaliditet, obrazovanje i slučajeve višestruke diskriminacije, po dvije na vjeru i na slučajeve bez diskriminacijske osnove po ZSD-u, te po jedna na društveni položaj, genetsko naslijeđe, etničku pripadnost, političko ili drugo uvjerenje te spol. Primili smo prijave po osnovi zdravstvenog stanja (6), invaliditeta (3), društvenog položaja i genetskog naslijeđa koje su izostale u 2020. godini. Nastavljen je trend smanjenog broja prijava po osnovi etničke pripadnosti (1) za razliku od, primjerice, 2019. kada su te prijave bile najzastupljenije (10) odnosno 2020. kada ih je bilo pet. Smanjen je i broj prijava po osnovi vjere koje su bile najzastupljenije u 2020. (8). U odnosu na 2020. povećan je broj prijava po osnovi obrazovanja i dobi, a utrostručen broj prijava po osnovi obiteljskog statusa (13) kojih je bilo četiri u 2020. godini.

U 26 slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, a u 20 slučajeva na neizravnu diskriminaciju. U tri slučaja diskriminatorno postupanje sastojalo se od uznemiravanja, od čega smo u jednom slučaju obaviješteni o postupanju policije i državnog odvjetništva zbog sumnje na kazneno djelo nasilničkog ponašanja iz mržnje.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije 2021.

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	13
Članstvo u sindikatu	
Dob	5
Društveni položaj	1
Genetsko nasljeđe	1
Imovno stanje	3
Invaliditet	3
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	4
Obrazovanje	3
Političko ili drugo uvjerenje	1
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	1
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	1
Spolna orijentacija	
Vjera	2
Zdravstveno stanje	6
Višestruka diskriminacija	3
Nema osnove po ZSD-u	2
UKUPNO	**49**

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije 2021.

OBLICI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	26
Neizravna	20
Uznemiravanje	3
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	
UKUPNO	**49**

Radi ispitivanja osnovanosti prijava redovito smo tražili izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U **26 slučajeva** uputili smo preporuke za poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja zaštite djeci ili provođenje nadzora od strane nadležnog tijela nad prijavljenim tijelom ili osobom. U ostalim slučajevima prijaviteljima smo uputili mišljenje o slučaju i/ili ih obavijestili o pravima i mogućnostima zaštite.

[102] NN 85/08, 112/12

U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka, o stajalištu prijavljenog tijela ili osobe ili o provedenome nadzoru, dok u nekima još očekujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a ispitivali smo ostvarivanje i/ili povrede prava djece na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

Najzastupljenije su bile prijave po osnovi obiteljskog statusa. Često se susrećemo s prijavama zbog diskriminacije djece od strane tijela JLP(R)S-a, posebno u području **socijalne skrbi**, pri čemu se ističu prijave zbog diskriminacije u slučaju naknada za novorođeno dijete. Izvješća JLP(R)S-a u pojedinim slučajevima ukazuju na nerazumijevanje i nedostatno poznavanje zabrane diskriminacije, s time da su opći, a posljedično i pojedinačni akti JLP(R)S-a često neusklađeni s propisima o zabrani diskriminacije, posebno **po osnovi bračnog ili obiteljskog statusa** i imovnog stanja. Primjerice, u povodu pritužbe na Odluku o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita uputili smo Gradu upozorenje o diskriminirajućim učincima Odluke kojom je propisano da pravo na naknadu za novorođeno dijete ima samo novorođeno dijete koje je rođeno u Gradu Splitu. Budući da su ovim uvjetom u diskriminirajući položaj stavljena djeca koja nisu rođena u gradu Splitu, preporučili smo da se ovu odredbu izmijeni na način da se to pravo priznaje neovisno o mjestu rođenja djeteta. Nakon naše preporuke Grad Split propisao je dodatne uvjete za ostvarivanje prava na naknadu u slučaju da dijete nije rođeno u Gradu Splitu.

U drugom slučaju, u povodu pritužbe na nemogućnost ostvarenja novčane pomoći za novorođeno dijete, jer je djetetov otac stranac koji živi i radi u inozemstvu, preporučili smo Gradu Zagrebu da izmijeni odluku o novčanoj pomoći i da se pravo na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta ne uvjetuje prebivalištem ili boravištem oba roditelja u Gradu Zagrebu. Grad Zagreb uvažio je preporuku i izmijenio odluku.

Ističemo i slučaj nemogućnosti uvida u podatke djeteta u sustavu e-Građani od strane partnera-skrbnika kad je riječ o djeci koja su rođena i žive u obiteljskoj zajednici životnih partnera prema *Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola*[103]. Ista situacija odnosi se i na posvojenu djecu. Prema izvješću Ministarstva pravosuđa i uprave (MPU) pribavljanje isprava za maloljetnu djecu putem aplikacije e-Građani nije moguće u slučajevima djece u čijim je maticama rođenih upisana bilješka koja sadrži neku od promjena u svezi roditeljske skrbi. Stoga smo preporučili MPU-u da detaljno i brižljivo razmotri navedenu problematiku te se zauzme za uklanjanje diskriminatornih učinaka pojedinačnih propisa i prakse.[104]

Primili smo i pritužbu na diskriminaciju udomitelja i udomljene djece u odnosu na sadržaj i primjenu pojedinih odredbi *Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike*. Obratili smo se preporukom ugovornim stranama: Vladi RH, Sindikatu policije Hrvatske i Nezavisnom sindikatu djelatnika MUP-a i upozorili da je Kolektivnim ugovorom propušteno regulirati pravo udomitelja na uvećanje osnovica za izračun godišnjeg odmora s obzirom na posebne socijalne uvjete, te pravo na dar u prigodi dana Sv. Nikole, iako to pravo pripada i posvojiteljima i skrbnicima. Naglasili smo kako takve odredbe nisu poticajne za razvoj udomiteljstva kao najpoželjnijeg oblika alternativne skrbi o djeci, te predložili da se u daljnjim aktivnostima i pregovaranjima oko odredbi Kolektivnog ugovora založe za rješavanje uočenih propusta i reguliranje prava udomiteljskih obitelji, odnosno da poduzmu radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbi Kolektivnog ugovora na udomitelje.

Prijave u području **obrazovanja**, koje se odnose na sustav predškolskog odgoja i obrazovanja, odnosile su se na nemogućnost ostvarivanja prava na upis u dječji vrtić iz razloga nedostatnih kapaciteta, posebno u manjim općinama te na uvjete za upis u dječji vrtić, među kojima su se isticale one po osnovi obiteljskog statusa (prebivalište, državljanstvo i radni status roditelja), kao i pritužbe na nemogućnost premještaja djeteta u odgovarajući program. U potonjem slučaju roditelj se pritužio da su, zbog prestanka postojanja odgojne skupine, mlađoj djeci na raspolaganju za premještaj bile skupine koje provode programe vjerskog odgoja ili ranog učenja stranog jezika koji se dodatno naplaćuju. Vrtiću smo preporučili da pri definiranju mogućnosti i uvjeta premještaja djece u druge vrtićke skupine vodi računa o tome da mogućnosti i uvjeti premještaja ne dovode djecu u nepovoljniji položaj te da sve roditelje transparentno i pravodobno informira o mogućnostima, uvjetima i načinu premještaja.

Predmetom pritužbi bila su i neprimjerena i diskriminirajuća postupanja učitelja i nastavnika u školama. Od prijava diskriminacije **po osnovi nacionalnog podrijetla** ističemo onu koja se odnosi na uznemiravanje učenika po osnovi nacionalnog podrijetla, te neprihvatljivo interveniranje u sadržaj udžbenika od strane nastav-

[103] NN 92/14, 98/19.
[104] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

nika, što stvara prostor za osobne interpretacije i manipulacije prošlošću. Nastavnik je svojim postupanjima povrijedio Etički kodeks škole i dio učenika doveo u neravnopravan položaj. To je utvrđeno inspekcijskim nadzorom zbog čega mu je izdano upozorenje na obveze iz radnog odnosa uz mogućnost redovitog otkaza ugovora o radu, a u stručno-pedagoškom nadzoru AZOO je izrekao nastavniku mjere koje se tiču postupanja i rada s učenicima. Iako su u pritužbi bili sadržani i navodi o uznemiravanju na društvenim mrežama od strane nastavnika, policija nije utvrdila postojanje objava koje bi ukazivale na počinjenje prekršaja ili kaznenog djela motiviranog zločinom iz mržnje.

Ovaj slučaj je podsjetnik da u našem društvu moramo raditi na suzbijanju i sprečavanju predrasuda i uznemiravanja pripadnika manjinskih skupina, što je osobito problematično kod odgojno-obrazovnih radnika koji odgajaju i obrazuju djecu.

Primili smo prijave u povodu **višestruke diskriminacije** koje su se odnosile na slučaj vjeroučiteljice koja je u školi učenicima podijelila radne listove iz vjeronauka na kojima su bili pobrojani pripadnici različitih društvenih skupina, a učenici su trebali izabrati s koje bi tri osobe sjedili, a s koje tri ne bi sjedili u vlaku te navesti za to razloge. AZOO je u stručno-pedagoškom nadzoru utvrdio da radni listovi nisu usklađeni s ključnim pojmovima i ishodima učenja Nastavnog plana i programa katoličkog vjeronauka za osnovnu školu, da radni list nije kvalitetno metodički oblikovan, te da dijelovi sadržaja radnog lista nisu usklađeni s razvojnom dobi i vlastitim životnim okruženjem učenika.

Ovaj slučaj, uključujući i reakcije u medijima, potvrđuje koliko je važno poučavati učitelje, nastavnike i učenike o važnosti suzbijanja diskriminacije te razvijati toleranciju i poštovanje različitosti među djecom i odraslima. Očito je da u našem društvu postoji pojačana osjetljivost na ove teme, kao i da se edukativni materijali o osjetljivim temama trebaju razvijati na temelju dobrog poznavanja razvojnih karakteristika djece i metodike rada s djecom. Također, i da učitelji trebaju biti kvalitetno osposobljeni za rad s takvim materijalima i vođenje učenika u raspravi o osjetljivim pitanjima kao što su rasizam, ksenofobija i općenito predrasude prema određenim skupinama. Slučaj pokazuje da o predrasudama u našem društvu svakako trebamo više razgovarati s djecom, kao i da se protiv predrasuda treba boriti u cjelokupnom odgojno-obrazovnom radu škole – u svim nastavnim predmetima.

Postupali smo po prijavi roditelja u vezi upisa djeteta romske nacionalne manjine u prvi razred srednje škole. U prijavi je istaknuta sumnja na diskriminaciju po osnovi etničke pripadnosti jer je dijete zadovoljilo uvjete za upis u školu, no kako je bilo starije od 17 godina izbrisano je iz sustava, a škola je odbila zahtjev roditelja za naknadni upis. Zatražili smo postupanje MZO-a i uputili preporuku da se, u slučaju propusta škole, izvrši naknadni upis djeteta u željeni program obrazovanja, što je prihvaćeno, a dijete upisano u školu.[105]

U odnosu na prijave diskriminacije po osnovi **invaliditeta**, ove godine smo zaprimili tri prijave u području obrazovanja. Ističemo slučaj pritužbe na cijenu vrtića za djecu s TUR koja je bila viša od cijene koju plaćaju roditelji ostale djece. Naime, vrtić je uvjetovao upis djece s TUR plaćanjem više cijene, te to obrazložio potrebom osiguravanja financijske potpore za pomagače u vrtiću. Zbog toga smo zatražili postupanje AZOO-a i Prosvjetne inspekcije MZO-a. Prosvjetna inspekcija MZO-a naredila je vrtiću da akt kojim se uređuje iznos boravka djece s TUR u vrtiću stavi izvan snage zbog suprotnosti s propisima koji uređuju sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Ovdje je potrebno spomenuti da još nije donesen propis kojim bi se uredila podrška **pomagača u vrtićima** za djecu s TUR, iako smo već više puta ukazivali na potrebu njegova donošenja.[106]

U području **obrazovanja** predmet pritužbi bili su i elementi i kriteriji vrednovanja kandidata za upis u I. razred srednje škole i ostvarenje prava na *online* nastavu. Ističemo pritužbu na vrednovanje školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava koje je provedeno na način da se ne uvažava činjenica različitosti i nekompatibilnosti inozemnog sustava vrednovanja s hrvatskim sustavom vrednovanja. Preporučili smo MZO-u da poduzme radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbe, kriterija ili prakse kojima se u postupku vrednovanja školskog uspjeha stavljaju u nepovoljniji položaj djeca koja u RH upisuju I. razred srednje škole nakon prethodno završenog obrazovanja u inozemstvu. Potrebu za reguliranjem elemenata i kriterija vrednovanja uspjeha djece koja nakon završenog inozemnog obrazovanja nastavljaju obrazovanje u RH istaknuli smo i u ožujku 2022., u postupku javne rasprave o Prijedlogu pravilnika o izmjenama i dopunama *Pravilnika o elementima i kriterijima vrednovanja kandidata za upis u I. razred srednje škole*.

[105] Više o tome u poglavlju *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina.*
[106] Više o tome u poglavlju *Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju*.

U slučaju pritužbe na nemogućnost ostvarenja prava na nastavu na daljinu za dijete koje polazi završni razred osnovne škole, a boluje od zarazne bolesti koja traje duže vrijeme zbog čega ne može polaziti nastavu u školi, upozorili smo MZO da *odredba Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (ZOOSŠ) prema kojoj škola može organizirati nastavu u kući ili zdravstvenoj ustanovi u obliku nastave na daljinu za učenike koji zbog motoričkih teškoća ili kroničnih bolesti ne mogu polaziti nastavu, ne obuhvaća mnoge životne situacije i okolnosti u kojima bi im trebalo omogućiti nastavu na daljinu. Zbog toga su neki učenici dovedeni u nepovoljniji, diskriminirajući položaj, iako se nalaze u usporedivoj situaciji s učenicima kojima se nastava na daljinu organizira jer su u izolaciji ili samoizolaciji zbog Covida-19. Preporučili smo MZO-u da izmijeni odredbu ZOOSŠ-a koja propisuje slučajeve kad se može organizirati nastava na daljinu tako da uvažava najbolji interes djeteta i pravo na obrazovanje djeteta bez diskriminacije.

Dob kao osnova diskriminacije isticana je u prijavama diskriminacije djece određene dobi u odnosu na drugu djecu, ali i kao osnova diskriminacije djece kao društvene skupine. Primali smo prijave koje se odnose na nezadovoljstvo građana epidemiološkim mjerama i uvođenjem EU digitalnih COVID potvrda o cijepljenju, negativnom nalazu ili preboljenju Covida-19 (u daljnjem tekstu: COVID potvrde). Primjerice, građani su se pritуživali na mogućnost i/ili uvjetovanje prisustvovanja djece kazališnoj predstavi uz predočenje COVID potvrde za odrasle osobe u pratnji djece, smatrajući to diskriminirajućim za djecu. Iako je organizator priredbe postupao po važećim odlukama Stožera civilne zaštite RH radi poštovanja epidemioloških mjera i zaštite javnog zdravlja, te nismo utvrdili sumnju na diskriminaciju, nezadovoljstvo građana epidemiološkim mjerama bilo je vidljivo i kroz ove vrste pritužbi.

Roditelji su se pritуživali i na diskriminaciju djece starije od 16 godina po osnovi dobi za koje je bila propisana obveza predočenja COVID potvrde za ulazak u prostore javnopravnih tijela.[107] Također, roditelji su se pritуživali i na diskriminaciju djece starije od 12 godina za pristup klizalištima u Zagrebu, uz obvezu predočenja COVID potvrde.[108] Stožeru civilne zaštite RH preporučili smo da preispita ove obveze zbog mogućih nepovoljnih učinaka na djecu stariju od 16, odnosno 12 godina. Odluka Stožera civilne zaštite RH o obvezi posjedovanja COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju, u prostorima javnopravnih tijela prestala je važiti od 1. ožujka 2022., što se odnosi i na djecu stariju od 16 godina. Što se tiče obveznog predočenja COVID potvrde za djecu stariju od 12 godina za pristup klizalištima, Ravnateljstvo civilne zaštite obavijestilo nas je da je mjera određena u skladu s preporukama i smjernicama dobivenim od Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ).[109]

U **području sporta** ističemo pritužbu iz 2020. koja se odnosila na pravila rukometnih natjecanja za djecu koja su se odvijala u dvogodišnjim ciklusima na način da djeca neparnog godišta uvijek igraju sa starijim parnim godištem i tako sve do seniorskog uzrasta (do sedamnaeste godine), pa djeca rođena u neparnoj godini nemaju iste uvjete za napredovanje kao djeca rođena u parnoj godini. Hrvatskom rukometnom savezu (HRS) smo zbog toga uputili upozorenje da se takvim pravilima natjecanja djeca dovode u nejednak položaj te smo preporučili da izmijeni pravila natjecanja, što je HRS i učinio.

Od prijave koja se odnosi na pravila sportskih natjecanja ističemo i pritužbu roditelja čije dijete je zbog bolova u leđima otkazalo prijavu za sudjelovanja na teniskom turniru, te je zbog kasne odjave s natjecanja bilo dužno podmiriti iznos prijavnine organizatoru turnira. Roditelj se pritužio jer je dijete zbog **zdravstvenog stanja** dovedeno u nepovoljniji položaj od djece koja otkazuju turnir zbog izolacije/samoizolacije, u kojem se slučaju kasna odjava smatra opravdanom. Iako se u ovom slučaju radilo o pravilu o otkazivanju u izvanrednim okolnostima tijekom pandemije, uputili smo preporuku Hrvatskom teniskom savezu (HTS) da ukloni odredbe koje djecu dovode ili mogu dovesti u nepovoljniji položaj na temelju njihovog zdravstvenog stanja.[110]

Kao primjer dobre prakse u prihvaćanju preporuka pravobraniteljice navodimo slučaj pritužbe na posebne pogodnosti upisa djece iz gradskih vrtića kojima je vlasnik i osnivač Grad Karlovac u Gradsku knjižnicu „Ivan Goran Kovačić". Gradsku knjižnicu upozorili smo da se takvom praksom djecu koja pohađaju druge vrtiće, kojima vlasnik i osnivač nije Grad Karlovac, stavlja u neravnopravan i moguće diskriminirajući položaj.

107 *Odluka o uvođenju posebne sigurnosne mjere obveznog testiranja na virus SARS-CoV-2 te posebne sigurnosne mjere obveznog predočenja dokaza o testiranju, cijepljenju ili preboljenju zarazne bolesti COVID-19 radi ulaska u prostore javnopravnih tijela*, NN 121/21, 10/22.
108 *Odluku o nužnim epidemiološkim mjerama kojima se ograničavaju javna okupljanja i uvode druge nužne epidemiološke mjere i preporuke radi sprječavanja prijenosa bolesti COVID-19 putem okupljanja*.
109 Više u poglavljima *Kulturna prava i slobodno vrijeme* i *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
110 Više o tome u poglavljima *Prava djece koja se bave sportom* i *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Preporučili smo knjižnici da besplatan upis omogući svoj djeci predškolske dobi, neovisno koji vrtić pohađaju. Knjižnica nas je obavijestila da je, uz pomoć Grada Karlovca, omogućila i više od toga – besplatan upis svoj djeci do 7. godine, bez obzira pohađaju li vrtić ili ne.

Iako smo u našim izvješćima već upozoravali na diskriminatorni učinak pojedinih odredbi *Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama* (ZRRP) i *Zakona o doplatku za djecu* (ZDD), nažalost, još nisu uvažene naše preporuke: da se ZRRP-om osigura skrbnicima i udomiteljima korištenje vremenskih potpora kao i roditeljima, konkretno zakonskog plaćenog dopusta, neovisno je li roditelj prethodno koristio to pravo; da se ZDD-om osigura pravo na doplatak za djecu do 18. godine života djeteta neovisno o školovanju. Središnji državni ured za demografiju i mlade (SDUDM) izvijestio nas je da je osnovana radna skupina za izradu novog ZORRP-a te se nadamo da će naši prijedlozi koji se odnose na taj zakon biti prihvaćeni.

Zaključno, nastavlja se trend većine prijava diskriminacije u području odgoja i obrazovanja, *što* i dalje ukazuje na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane odgojno-obrazovnih radnika, te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. Nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe ranjivih skupina djece, posebno djece s razvojnim i zdravstvenim teškoćama, odražava se na otežan položaj i ostvarivanje njihovih prava u odgojno-obrazovnim ustanovama. Izražena je potreba obrazovanja odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zabrani diskriminacije, kao i o primjerenim reakcijama u odnosu na djecu.

Izražena je potreba edukacije o dječjim pravima osoba koje već rade u sportu (sportaša, trenera, instruktora, voditelja, menadžera i rukovodećih kadrova sportskih klubova i saveza), kao i onih koji se školuju i pripremaju za rad u sustavu sporta.

Prijedlozi za poboljšanja

- Sustavno i kontinuirano obrazovati odgojno-obrazovne radnike o pravima djece i zabrani diskriminacije kako bi razumjeli, prepoznali i primjereno reagirali na neprimjerena i diskriminatorna ponašanja odraslih i djece.
- Sustavno i kontinuirano uključivati djecu u odgojno-obrazovnim ustanovama u programe učenja o toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti.
- Provoditi preporuku UN-ovog Odbora za prava djeteta o potrebi unapređivanja međukulturnog i međureligijskog dijaloga u lokalnoj zajednici i školi; ulagati veći napor u sprečavanje diskriminacije siromašne i bolesne djece, pripadnika manjina i stranaca te drugih marginaliziranih skupina.
- Osigurati kontinuirano financiranje pomagača za djecu s teškoćama u razvoju u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja te pomagača u nastavi u osnovnim i srednjim školama.
- Donijeti propis kojim se uređuje podrška pomagača u predškolskim ustanovama za djecu s TUR.
- Donijeti podzakonski akt za provedbu sustavne odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju.
- Uvrstiti teme o zabrani diskriminacije u programe osposobljavanja i usavršavanja trenera, rukovodećih kadrova i drugih stručnih osoba u sportu te osigurati kontinuirane edukacije već aktivnih osoba u sportu (fizičkih osoba i rukovodećih kadrova pravnih osoba) o antidiskriminacijskim temama i ljudskim pravima.
- Provoditi edukacije za predstavnike tijela javne vlasti, posebno JLP(R)S-a, o ljudskim pravima i zabrani diskriminacije.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

Tijekom 2021. godine primili smo 23 upita i zamolbi za pomoć koji nisu područje stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu te se nisu odnosili na povrede prava djece.

Podnesci i obraćanja odnosili su se na razne sustave i područja u društvu u kojima može doći do povrede prava odraslih osoba. Sukladno Sporazumu o međuinstitucionalnoj suradnji, pritužbe su proslijeđene pučkoj pravobraniteljici i pravobraniteljici za ravnopravnost spolova na postupanje u okviru njihovih nadležnosti.

Bilo je i upita o tome kako se obratiti pravobraniteljici za djecu ili traženja savjeta kome se obratiti u vezi konkretne situacije. Podnositelji su obaviješteni na koji način mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu prava, ovisno o kojem sustavu ili području je riječ.

Navodimo tek neke od razloga obraćanja pravobraniteljici za djecu i našem postupanju.

Radi pritužbe na bespravnu gradnju uputili smo na obraćanje nadležnim institucijama i pučkoj pravobraniteljici. Neke smo upite proslijedili nadležnim tijelima uz obavijest podnositelju o nenadležnosti za postupanje pravobraniteljice za djecu, sukladno ograničenju vezanom uz dob djeteta. Na primjer, na upit majke o uračunavanja iznosa uzdržavanja radi isplate zajamčene minimalne naknade, a riječ je o punoljetnoj osobi, uputili smo je na obraćanje pučkoj pravobraniteljici. U vezi s pritužbom na rad CZSS-a i policije, koja se odnosi na postupanje prema odrasloj osobi, pritužiteljica je upućena na nadležne institucije.

Primali smo i nejasne prijave, bez konkretnog upita u odnosu na dijete. Jedna anonimna prijava se odnosila na rad i postupanje mobilnih operatera bez konkretnog opisa slučaja, u kojoj se osoba pritužuje na više institucija i iskazuje nezadovoljstvo postupanjem svih mobilnih operatera.

DJEČJE SUDJELOVANJE - MREŽA MLADIH SAVJETNIKA I FORUM MLADIH 16+

3.

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnica koje prate njihov rad.

Mandat 4. generacije Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu zbog epidemije Covida-19 bio je produžen za godinu dana, te je trajao četiri umjesto tri godine (do rujna 2021.). S nekima od članica te generacije nastavili smo suradnju i nakon izbora nove generacije MMS-a, uglavnom radi kontinuiteta njihovog sudjelovanja u inicijativama UNICEF-a, *Eurochilda* i *Europske komisije* usmjerenima na dječju participaciju. Novost u našem radu predstavlja osnivanje još jedne savjetničke skupine djece starije od 16 godina – Foruma mladih 16+ (FM 16+) koju čini šesnaestero članova. Način rada Foruma mladih 16+ temelji se na istim načelima kao i rad MMS-a. Održali smo tri sastanka MMS-a na nacionalnoj razini i četiri regionalna sastanka te jedan sastanak Foruma mladih 16+.

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS)

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice, te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu i problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, na kojem razmjenjuju mišljenja, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka. Komunikacija s članovima MMS-a odvija se i putem *WhatsApp* grupe.

Sredinom godine objavili smo javni natječaj za petu generaciju MMS-a. Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama. Poziv djeci u dobi od 12 do 16 godina da se jave na natječaj objavljujemo u medijima i na našoj web stranici. Kako se u dosadašnjim izborima za članove MMS-a vrlo važnom i poticajnom pokazala suradnja sa školama, o objavljivanju natječaja obavijestili smo MZO putem kojeg smo pozivali sve osnovne i srednje škole na suradnju, ponajprije da omoguće da svi učenici doznaju za natječaj te da pomognu da se prijave svi koji to žele. Predložili smo da se učenicima šestog, sedmog i osmog razreda osnovne škole, te prvog i drugog razreda srednjih škola, na satu razrednika predstavi poziv pravobraniteljice. Razrednike i stručne suradnike u školama smo pozvali da učenicima koji se žele prijaviti pruže pomoć u tome, primjerice, da im pomognu pronaći obrazac prijave i ispuniti ga, da im omoguće da ga isprintaju u školi, dodatno se informiraju na stranici Ureda pravobraniteljice *dijete.hr* i slično.

Danas je aktivna peta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2021. i traje do rujna 2024. Mreža ima 25 članova – djece i mladih koji na početku trogodišnjeg mandata imaju od 12 do 16 godina i dolaze iz cijele Hrvatske. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad.

S ponosom ističemo da je rad MMS-a predstavljen među brojnim međunarodnim primjerima uspješne participacije[111] na web stranici Centra za participaciju djece i mladih Sveučilišta u Lancashireu u Ujedinjenom Kraljevstvu pod nazivom *U Can Make Change 2 (I ti možeš donijeti promjenu)*[112]. Na stranici su prikazane različite mogućnosti i iskustva sudjelovanja djece u društvu, odnosno u lokalnoj zajednici, izneseni su rezultati ostvareni dječjim sudjelovanjem, potiče se razmjena takvih primjera i participativnih projekata i programa djece i mladih, potiču se istraživanja djece i mladih. Osim MMS-a, iz Hrvatske je predstavljen i rad **Dječjeg gradskog vijeća Grada Opatije.** Isticanjem ovih primjera na stranici UCMC2 povećava se međunarodna vidljivost ovih participativnih tijela djece, a ujedno se i potvrđuje vrijednost modela koji su se proteklih godina afirmirali kao uspješni pristupi u poticanju i razvijanju dječje participacije u Hrvatskoj.

U povodu obilježavanja 75. godišnjice UNICEF-a članovi 4. generacije MMS-a koji su i članovi dvaju UNICEF-ovih odbora, Savjetodavnog odbora za dječju participaciju i Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje, proglašeni su **Prijateljima UNICEF-a.** Među članovima MMS-a, članice Savjetodavnog odbora za dječju participaciju su **Karla Škrlec** i **Stela Tonner**. One su ujedno i članice Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje, u kojem su još i **Patricia Čretni, Lana Miličević** i **Fran Baretić iz MMS-a.**

Sastanci Mreže mladih savjetnika na nacionalnoj razini – Na *online* sastanku održanom 5. siječnja 2021., članovima 4. generacije MMS-a predstavljeni su preliminarni rezultati istraživanja *Participacija ranjivih skupina djece* UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku[113]. Cilj istraživanja bio je steći uvid u participaciju ranjivih skupina djece, stavove odraslih o dječjim pravima i participaciji te o mogućnostima, preprekama i poticajnim čimbenicima za dječju participaciju. Rezultati upućuju na to da djeca iz ranjivih skupina ne participiraju dovoljno u redovnim sustavima i općenito u društvu, osim ako imaju odrasle koji ih na to potiču. Djeca često iskazuju strah od participacije, ali i propituju njezin smisao, smatrajući da je mogućnost njihovoga stvarnog utjecaja na promjene relativno mala i više deklarativna. U raspravi su članovi MMS-a istaknuli važnost informiranja i djece i odraslih o ovim temama kao i daljnjeg promišljanja o učinkovitijim oblicima participacije (sudjelovanja) djece.

U nastavku rada zamjenica pravobraniteljice za djecu izvijestila je članove MMS-a o proceduri podnošenja periodičnih izvješća država UN-ovom Odboru za prava djeteta o ostvarenom napretku u zaštiti prava djece, koje podnose države članice *Konvencije o pravima djeteta*. Republika Hrvatska podnosi svoje kombinirano 5. i 6. izvješće Odboru, a Ured pravobraniteljice za djecu i organizacije civilnog društva sudjeluju u podnošenju alternativnih izvješća. Proteklih godina u taj proces alternativnog izvješćivanja sve više se uključuju i djeca.

Stoga su članovi MMS-a pozvani da se uključe u taj proces ako to žele. Uslijedila je rasprava o tome koje su teme, po mišljenju članova MMS-a, u ovom trenutku najvažnije za djecu u Hrvatskoj i u koje bi aktivnosti, za potrebe djece, trebalo uložiti više energije i sredstava u sljedećem razdoblju. U raspravi su mladi savjetnici istaknuli sljedeće probleme i preporuke: 1. nejednake mogućnosti djece – nejednak pristup pravima, što je dodatno došlo do izražaja u vremenu pandemije; 2. nedovoljna informiranost djece i mladih o njihovim pravima i mogućnostima za ostvarivanje prava; 3. potreba za većom podrškom očuvanju zdravlja djece i mladih, posebno mentalnoga zdravlja; 4. potrebno je osigurati stvarnu dostupnost odraslih za djecu u potrebi, pogotovo u školi.

Drugi, ujedno završni sastanak 4. generacije MMS-a, održan je „uživo" 1. i 2. rujna 2021. godine. MMS je na tom sastanku izabrao svoje nasljednike, članove 5. generacije, među pristiglim prijavama djece na Natječaj za izbor novih članova MMS-a. To je bila prilika da se članovi MMS-a osvrnu na svoj četverogodišnji mandat, vrednuju zajednička postignuća MMS-a i Ureda pravobraniteljice za djecu, te daju svoje prijedloge za daljnje poboljšanje takvoga oblika suradnje pravobraniteljice s djecom. Mladi savjetnici nisu skrivali zadovoljstvo rezultatima postignutim u svojem mandatu: naučili su mnogo o dječjim pravima; razvili vještine raspravljanja, ali i aktivnog slušanja i uvažavanja različitih argumenata; njihova su se mišljenja čula na mnogim mjestima – u institucijama, medijima, na stručnim skupovima, a i pravobraniteljica i drugi stručnjaci citirali su ih i prenosili u raznim prigodama. Svi se slažu da je članstvo u MMS-u za njih bilo pozitivno iskustvo.

Pohvalili su pristup dječjem sudjelovanju koji se njeguje u radu s MMS-om, koji su ocijenili originalnim i jedinstvenim, budući da se u njemu potiče slobodno izražavanje mišljenja djece, bez nametanja i prisile. Poticanjem

[111] U komunikaciji s djecom i javnošću često jednoznačno koristimo izraze *sudjelovanje i participacija*, pri čemu mislimo na participativna prava djece propisana UN-ovom *Konvencijom o pravima djeteta*.
[112] https://ucanmakechange2.org/network-of-young-advisors-nya-participation-of-children-and-the-impact-on-the-work-of-the-ombudsman-for-children-6/
[113] Rezultate je predstavila izv. prof. dr. sc. Ivana Borić s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

međusobne komunikacije djece i primjerene komunikacije predstavnika MMS-a sa stručnjacima, donositeljima odluka, predstavnicima vlasti i drugima, nastoji se pružiti što više prilika i širiti prostor za iznošenje iskrenih i autentičnih razmišljanja djece o pitanjima koja su im važna. U konačnici, članovi MMS-a imali su prilike vidjeti da su pojedini njihovi prijedlozi imali odjeka na različitim skupovima i razinama odlučivanja u društvu.

Na sastanku su se, također, prisjetili početka svojeg mandata, u studenome 2017., te su na temelju svojih iskustava predložili kako olakšati članovima novoga saziva MMS-a da bolje razumiju svoju ulogu i da se lakše uklope kao aktivni članovi tima. S odraslim savjetnicama pravobraniteljice razmatrali su mogućnosti kako olakšati i održati kontinuitet aktivnosti članova MMS-a putem *online* platformi, pogotovo u razdoblju između sastanaka na nacionalnoj razini (koji se u pravilu održavaju dva puta godišnje). Predložili su i da bude više kraćih sastanaka MMS-a, i na nacionalnoj i na regionalnoj razini, u uredima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu.

Središnja i najvažnija aktivnost na sastanku bila je izbor članova MMS-a za sljedeću generaciju. Na **Natječaj za MMS** prijavilo se više od stotinu djece, među njima velika većina djevojčica, koja su opisala što smatraju ključnim izazovima za današnje mlade naraštaje, te što ih osobno motivira, ali i kvalificira za preuzimanje uloge mladog savjetnika pravobraniteljice za djecu. Dogovoreno je da će u novoj generaciji broj članova biti povećan s 20 na 25, te da će se nastojati postići odgovarajući omjer broja dječaka i djevojčica u svakoj regiji. U izborima su zajedno sudjelovali 13 mladih savjetnika i šest odraslih savjetnica pravobraniteljice. Na rastanku je, dogovoreno da se suradnja s bivšim članovima MMS-a nastavlja, te da će njihova pomoć i prijedlozi biti dobrodošli i ubuduće, kako u radu 5. generacije MMS-a koja će se ustrojiti u listopadu, tako i u daljnjem radu Ureda pravobraniteljice za djecu u promicanju dječjih prava.

Tijekom listopada, održana su četiri regionalna sastanka na kojima su novi članovi MMS-a upoznati s ulogom pravobraniteljice za djecu i njezine Mreže mladih savjetnika. Tom su prilikom zajedno s roditeljima posjetili središnji Ured pravobraniteljice u Zagrebu ili područne urede pravobraniteljice za djecu u Osijeku, Rijeci i Splitu. Na tom prvom susretu imali su priliku upoznati pravobraniteljicu i njezine savjetnice i razgovarati s njima, ali i s nekolicinom članova prethodne generacije MMS-a, koji su im prenijeli svoja iskustva i zaželjeli uspješan rad. Ravnatelji škola i razrednici obaviješteni su da su učenici njihove škole postali članovi MMS-a te su pozvani pružiti im podršku u toj aktivnosti.

Prvi sastanak 5. generacije MMS-a na nacionalnoj razini održan je 13. studenoga 2021. Bila je to prilika da se međusobno upoznaju svi izabrani članovi iz raznih dijelova Hrvatske. Iako je bilo planirano da se sastanak održi u Donjoj Stubici u Termama *Jezerčica*, od toga se moralo odustati zbog epidemiološke situacije, te je prvi sastanak održan *online*, putem platforme *Zoom*.

U odnosu na prethodni saziv MMS-a, 5. generacija MMS-a razlikuje se po nešto većem broju članova – umjesto 20 sad ih ima 25, od kojih je šest s područja Slavonije, pet iz područja Dalmacije, odnosno južne Hrvatske, četvero iz područja Rijeke, a 10 je članova iz Zagreba i s područja sjeverozapadne Hrvatske. Na prvom „velikom" sastanku MMS-a kratko su se predstavili, upoznali s MMS-timom pravobraniteljice, te su se podsjetili zadataka koji su pred njima u zagovaranju dječjih prava.

Dogovorili su vlastita pravila rada u grupi i na e-forumu. Složili su se oko toga da u MMS-u svi žele biti podrška jedni drugima, kako bi svatko imao priliku iznijeti svoje mišljenje i dati svoj doprinos u grupi, a dogovorili su se i detaljnije o načinu komuniciranja na forumu.

Putem kratke prezentacije novi članovi MMS-a informirali su se o *Konvenciji o pravima djeteta*, a to je bio uvod u raspravu u kojoj su sami predlagali teme kojima bi se željeli baviti u svom budućem radu. Uslijedilo je mnoštvo prijedloga od kojih izdvajamo teme: organizacija dopunske i dodatne nastave u školi, veća mogućnost izbornosti unutar pojedinih predmeta – u pogledu sadržaja ili satnice, te veća prilagodba interesima i individualnom tempu učenja pojedinih učenika, nastava tjelesno-zdravstvene kulture, odnos uzajamnog poštovanja između nastavnika i učenika te razna pitanja neposredne organizacije života i rada u školi.

Članovi 5. generacije MMS-a su: Jan Veljača, Mikula Pitarević, Petar Lasović, Ben Lacković, Maro Radujković, Kristina Lavin, Katarina Goćur, Erna Curić, Karla Lea Čerkuć, Lara Trušćek, Egor Elshin, Erik Černeka, Srna Ilić, Charlotte Malangu Marčelja, Paolo Grgić, David Vilk, Andrijana Lamešić, Valentina Foro, Lorena Švajda, Gita Špoljarić, Antonin Palkoska, Iva Jakopović, Karmen Budišin, Lucijana Tapalović i Marieta Škaro.

Ostale aktivnosti članova MMS-a

Članica 4. generacije MMS-a Stela Tonner sudjelovala je na *online* sastanku (fokus grupi) koji je organizirala **Europska komisija 20. i 21. rujna 2021**. s namjerom da promociju dječje participacije EK učini jednim od prioriteta u svome radu. Na sastanku je bilo govora o tome kako uključiti djecu i osigurati njihovo sudjelovanje u procesima donošenja odluka na razini Europske unije. Stela je kao članica MMS-a dosad više puta sudjelovala na konferencijama domaćih i inozemnih tijela na kojima se raspravljalo o pravima djece. Na fokus grupi Europske komisije podijelila je svoja iskustva i viđenje načina i oblika uključivanja djece u rasprave o pitanjima važnim za djecu te korisnosti takvog uključivanja za samu djecu. Opisala je na koji način uključivanje djece može biti poticajno, autentično i dati kvalitetne rezultate, a navela je i prakse koje smatra manje prikladnima u konzultacijama s djecom. Iskustvo rada u MMS-u ocijenila je važnim i korisnim u njezinom vlastitom osnaživanju i motivaciji za sudjelovanje i na raznim drugim razinama. Svoja iskustva i prijedloge iznosili su i brojni drugi mladi predstavnici različitih nacionalnih i međunarodnih organizacija koje okupljaju djecu i promiču participaciju djece. Provedene konzultacije poslužit će Europskoj komisiji za izradu *Smjernica za participaciju djece*, koje bi trebale pridonijeti unapređivanju participacije djece i na međunarodnoj razini.

Članica 4. generacije MMS-a **Martina Vidović** sudjelovala je u radu Prvog saziva **Nacionalnog foruma dječjeg vijeća *Eurochilda* (NEF) za Hrvatsku**, u organizaciji Društva *Naša djeca* (DND) Opatija i Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske u Opatiji.

Nacionalni forum dječjeg vijeća *Eurochilda* (NEF) je aktivnost koja omogućava djeci i mladima ostvarivanje dječjih prava na izražavanje vlastitog mišljenja o svim stvarima koje se na njih odnose i prava da se njihovo mišljenje i mišljenje njihovih prijatelja uvažava od strane osoba koje odlučuju o pitanjima vezanim za život djece i mladih na lokalnom, nacionalnom i Europskom nivou. NEF Hrvatska u 1. sazivu činila su djeca – predstavnici Dječjih vijeća i Dječjih foruma koji djeluju pri mreži Saveza DND Hrvatske u dobi od 10 i 15 godina. DND Opatija i Savez DND Hrvatske članovi su međunarodne mreže organizacija *Eurochild*, kao i Ured pravobraniteljice za djecu, te je u rad NEF-a uključena i predstavnica MMS-a iz Rijeke. Na nacionalnoj razini djeca tim putem sudjeluju i pridonose i Eurochildovoj aktivnosti, uz podršku organizacija članica i na vlastitom jeziku.

Završno događanje 1. saziva NEF-a održano je od 26. do 28. studenoga u Opatiji, na kojem su zajedno sudjelovale članica MMS-a, pravobraniteljica i njezina odrasla savjetnica. Smatramo kako je iznimno važno da su djeca iz Hrvatske na poziv NEF-a dala svoj doprinos u procesu izrade Strategije EU-a o pravima djeteta, čime se još jednom potvrdilo i pokazalo da djeci treba osigurati prostor kako bi svojim prijedlozima mogla aktivno sudjelovati u kreiranju strateških dokumenata koji se na njih odnose.

Dvije članice 4. generacije MMS-a, Stela Tonner i Karla Škrlec, sudjelovale su u radu **Savjetodavnog odbora za dječju participaciju** koji je nastao na inicijativu UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku. Predstavnice MMS-a su, na temelju svojih iskustava ostvarivanja participativnih prava, aktivno pridonijele izradi *Smjernica za sudjelovanje djece i mladih u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima.*[114] Sada već mlade odrasle osobe, bivše članice MMS-a nastavljaju suradnju s UNICEF-om u promicanju dječjih prava.

Karla Škrlec je, zajedno s odraslom savjetnicom pravobraniteljice za djecu, sudjelovala u predstavljanju MMS-a i rada Ureda pravobraniteljice za djecu **studentima pete godine studija pedagogije** Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Odazvala se pozivu pravobraniteljice i za sudjelovanje na **tematskoj sjednici** Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora o zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije koronavirusa. U raspravi je ukazala na iskustvo djece i mladih u *online* obrazovanju te na probleme s kojima su se djeca susretala za vrijeme nastave na daljinu. Pozvala je odrasle da rješavanju ovih pitanja pokušaju pristupiti s više razumijevanja za položaj djece u novonastalim uvjetima i za dječju perspektivu.

Forum mladih 16+ (FM 16+)

Među kandidaturama pristiglima na **Natječaj za izbor nove generacije MMS-a** uočili smo izvrsne prijave mladih koji su se već približili 17. godini – što znači da su prema *Konvenciji o pravima djeteta* i dalje djeca sve dok ne navrše 18 godina, ali prelaze dob u kojoj mogu biti izabrani u MMS na trogodišnji mandat.

[114] https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/smjernice-za-sudjelovanje-djece-i-mladih-na-sastancima.

To je potaknulo ideju, koju je podržao i bivši MMS, da se okupi još jedna grupa mladih savjetnika i suradnika pravobraniteljice za djecu koja će svoje inicijative pokušati realizirati u suradnji s pravobraniteljicom u sljedećoj godini, do dostizanja punoljetnosti, odnosno do kraja mandata koji će trajati do kraja 2022. godine. Tako je nastao Forum mladih 16+ (FM 16+) koji je 29. prosinca 2021. održao osnivački sastanak putem platforme *Zoom*. Na prvi sastanak bili su pozvani i roditelji, koji su sudjelovali u prvom dijelu susreta, kako bi zajedno sa svojom djecom dobili osnovne informacije o radu pravobraniteljice i njezinoj suradnji sa savjetodavnim grupama djece i mladih.

FM 16+ ima 16 članova iz raznih dijelova Hrvatske. Njihova aktivnost odvijat će se putem zatvorenog elektroničkog foruma, putem *online* sastanaka i putem sastanaka uživo – čim to bude moguće s obzirom na pandemiju. Također će sudjelovati i u raznim događanjima i raspravama u vezi s pravima djece na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Već na prvom sastanku članovi FM 16+ istaknuli su brojne teme koje smatraju osobito aktualnima, a to su: vršnjačko nasilje, osobito ono psihičko i putem interneta, te osobito istaknut problem izostanka podrške žrtvama nasilja; zatim, odnos i komunikacija između nastavnika i učenika, koji ujedno utječu i na sveukupno ozračje u školi; prilike koje se djeci i mladima nude u njihovom procesu odrastanja i razvoja; klimatske promjene i teme iz područja ekologije i drugo.

Očekujemo da će, zajedno s MMS-om i Uredom pravobraniteljice za djecu, Forum mladih 16+ ostvariti kvalitetnu sinergiju i vrijedne rezultate u promicanju dječje participacije, za što već dobivamo potvrdu.

Iako je rad s djecom i mladima koje uglavnom prije nismo imali priliku upoznati „uživo” za nas u potpunosti novo iskustvo, Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+ potvrđuju da unatoč nemogućnosti susreta „licem u lice” ne treba prekidati dijalog s djecom i mladima, pogotovo u potrazi za odgovorima na pitanja koja ih se izravno tiču. Visoka razina motivacije za sudjelovanje, koju pokazuju djeca i mladi s kojima surađujemo, entuzijazam i strpljenje koje pokazuju u odnosu na svijet odraslih, obvezuju nas i podsjećaju da smo kao odrasli odgovorni pažljivo i s poštovanjem slušati prijedloge djece, nastojati razumjeti njihove potrebe i dati sve od sebe da na njih kvalitetno odgovorimo.

IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

4.

PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE

U poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece* nalaze se prilozi koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje. Riječ je o specifičnim pitanjima dječje dobrobiti koja se odražavaju na više područja prava djece kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila naš rad u protekloj godini.

Među odabranim temama ove godine su: prava djece pripadnika nacionalnih manjina, prava i potrebe darovite djece, prava djece koja se bave sportom, prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zatim zaštita prava djece u medijima, prava djece u digitalnom okruženju, te zaštita prava i interesa *djece u pokretu*, odnosno u migracijama.

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

U ovom području bilježimo lagani pad prijava u odnosu na prošlu godinu, sa 47 na 43, od kojih se najviše (31) odnosilo na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece srpske nacionalne manjine. Kao i prethodnih godina, i tijekom 2021. najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina je odgojno-obrazovni sustav. Dostupnost odgoja i obrazovanja, posebice ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, i dalje predstavlja problem za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Osim putem pojedinačnih prijava, prava djece pripadnika nacionalnih manjina pratimo i kroz suradnju s predstavnicima i udrugama nacionalnih manjina, zatim putem medija, na stručnim skupovima, putem istraživanja, sudjelovanja u projektima, putem sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. Osim područja školovanja, bavili smo se i zdravstvenim, pravosudno-zaštitnim te ekonomskim pravima ove skupine djece.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine – Prijave u 2021. odnose se na nedostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, zanemarivanje školovanja, napuštanje školovanja te nasilje i maloljetničke brakove u romskih zajednicama.

> *U Izvješću za 2020. godinu o provođenju Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma 2013.-2020., za 2019. i 2020. godinu, navodi se kako je u 2020. smanjen broj djece koja su uključena u predškolski odgoj (vrtiće i predškolu), dok je povećan broj djece uključene u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u odnosu na 2019. godinu. U 2020. uključeno je 943 djece romske nacionalne manjine u integrirane programe predškolskog odgoja i obrazovanja i programe predškole, što je za 228 djece manje u odnosu na 2019. godinu. Broj učenika romske nacionalne manjine u osnovnoškolskom obrazovanju porastao je za 410 te je u 2020. osnovnu školu pohađalo 5.047 učenika, dok je blagi porast (51 učenik više) u odnosu na 2019. vidljiv i srednjoškolskom obrazovanju, koje je pohađalo 772 učenika Roma.*

Obraćali su nam se predstavnici romske nacionalne manjine i škole koje pohađaju romski učenici u vezi s **neredovitim pohađanjem škole, vrtića i programa predškole djece iz romskih obitelji**. Tada smo tražili postupanja nadležnih CZSS-a, koji su nas izvijestili da su pojačali rad s romskim obiteljima te su pristupili

planiranju individualno prilagođenih mjera, u skladu s potrebama obitelji. U takvim situacijama preporučujemo organiziranje konferencije slučaja između predstavnika CZSS-a, upravnih odjela za obrazovanje, sport i kulturu, lokalnih i regionalnih samouprava, škola/vrtića, školske medicine i drugih relevantnih dionika s toga područja. S poduzimanjem dodatnih aktivnosti djelatnika CZSS-a prema roditeljima određeni dio djece vratio se u školu, odnosno vrtić. Roditeljima koji nakon savjetovanja i dalje zanemaruju obrazovne potrebe djece određuju se druge mjere obiteljsko-pravne zaštite kako bi se zaštitila prava i dobrobit djece.

Predškolski sustav odgoja i obrazovanja i dalje je nedostupan za mnogu romsku djecu pa i ovom prilikom naglašavamo nužnost uvođenja **obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole**. Iako je i u *Nacionalnom planu za uključivanje Roma 2021.-2027.* kao važan cilj navedeno povećanje obuhvata romske djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, i to najmanje u trajanju od dvije godine prije početka polaska u školu, ta se mjera i dalje nedovoljno ostvaruje. Stoga se mnoga romska djeca s polaskom u školu suočavaju s problemom nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika. Upravo je nedostatno znanje ponekad i razlog za formiranje tzv. „romskih razreda", što je i dalje prisutna praksa.

A jedan od ciljeva navedenog Nacionalnog plana za uključivanje Roma je, kao i u prijašnjim planovima, **smanjiti udio romske djece koja pohađaju obvezni program predškole ili osnovnoškolskog obrazovanja u skupinama u kojima je većina ili su sva djeca Romi**. Pučka pravobraniteljica i pravobraniteljica za djecu uključile su se u analizu stanja i potreba škola s većim brojem učenika pripadnika romske nacionalne manjine. Rezultati do sada prikupljenih podataka ukazuju na postojeće izazove s kojima se škole nose, poput otežanog rada s učenicima zbog nepoznavanja hrvatskog jezika, potrebu angažiranja dodatnih romskih pomagača, neupisivanja većinskog stanovništva u škole prema upisnim područjima te potrebe dodatnog rada s romskim roditeljima u cilju osvješćivanja važnosti obrazovanja. Za smanjenje broja razrednih odjela u koje su uključeni samo pripadnici romske nacionalne manjine potrebna su dodatna ulaganja u osiguravanje odgovarajuće infrastrukture škola, jer je potrebno osigurati dodatni prostor za učionice, kao i prijevoz za učenike, ali je isto tako potrebno i premjestiti određeni broj učitelja/nastavnika i učenika u druge škole. Po završetku ove analize stanja, bit će predloženi načini na koje je moguće smanjiti broj razrednih odjela u koje su uključeni samo pripadnici romske nacionalne manjine, a s krajnjim ciljem ukidanja „romskih razreda".

U sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja 2021. godinu su obilježile prijave koje se odnose na **odustajanje od školovanja romskih djevojčica zbog ranih brakova**, ali i maloljetničkih trudnoća. Brakovi s djecom i maloljetnicima ili između djece i maloljetnika predstavljaju grubo kršenje ljudskih i dječjih prava djevojčica i dječaka, pri čemu se ugrožava njihova dobrobit i sprečava ih se u ostvarivanju njihovih punih potencijala. Kod ovog iznimno složenog, slojevitog i višedimenzionalnog problema treba uočiti međusobnu isprepletenost različitih čimbenika (siromaštvo, segregiranost romskih zajednica, predrasude, nedostatni kapaciteti roditelja, odrastanje u nepoticajnoj sredini, nedostatno uključivanje u obrazovni sustav, nedostatak usluga u romskim naseljima, nedostatak znanja i informacija o reproduktivnom zdravlju, izražena patrijarhalnost, pozivanje na romske običaje i dr.), što zahtijeva dobru povezanost i koordinaciju različitih sustava u rješavanju toga problema.

Utjecaj socijalnih normi u romskim zajednicama koje potiču ranu udaju djevojčica još je uvijek vrlo visok. Roditelji koji su se obraćali našem Uredu izražavaju zabrinutost, ali i nemoć u rješavanju spomenute situacije, ukazujući na običajno pravo CZSS-a, policije i škola. Djevojčice ulaze u partnerske veze na različite načine, često i preko društvenih mreža, te odlaze od kuće i nakon vrlo kratkotrajnih veza. U takvim situacijama one teško mogu same realno sagledati cjelokupnu situaciju te postaviti životne prioritete. Ponekad je bijeg iz obitelji odgovor na nepoticajnu sredinu u kojoj odrastaju djevojčice te posljedica usmjerenosti na trenutačne ciljeve, a izostaje dugoročno planiranje i postavljanje ciljeva. Stoga je u takvim situacijama iznimno važna uloga CZSS-a koji pružaju pomoć i podršku, kako djevojčicama, tako i njihovim obiteljima, kao i obiteljima dječaka s kojima žele započeti zajednički suživot. Podrška treba biti usmjerena prema jačanju odgojnih kapaciteta roditelja, usvajanju primjerenih odgojnih metoda i strategija te pružanju podrške u obliku savjetovanja o braku prije stupanja u bračnu/izvanbračnu zajednicu. Pri tome treba imati na umu da se roditelji koji ne pokazuju ravnodušnost, odnosno ne prihvaćaju rano stupanje u brak među djecom često dodatno moraju nositi i s borbom protiv kulturoloških i tradicijskih normi zajednice u kojoj žive.

U nekoliko slučajeva CZSS nas je obavijestio da su se, nakon terenskog posjeta obiteljima i savjetodavnog razgovora s roditeljima i djevojčicama, djevojčice vratile kući i posvetile se školskim obvezama. Smatramo da je u takvim situacijama vrlo važna podrška djevojčicama, kako od škole, tako i od CZSS-a, odnosno Obiteljskih centara, kako bi ustrajale u pohađanju osnovne škole i upisale srednju školu. Potrebna im je

pomoć i podrška u planiranju dugoročnih ciljeva i postavljanju životnih prioriteta. Ujedno ne treba zaboraviti ni moguću osudu vršnjaka zbog takvoga ponašanja, zbog čega je potrebno i veće uključivanje škole u sam proces povratka u školu. Stoga je potrebno poduzimati aktivnosti istovremeno u nekoliko smjerova: preventivni programi, razvoj programa socijalnih usluga u zajednici, intervencije povezane s obrazovanjem, osnaživanje djevojčica, jačanje kapaciteta djevojčica kroz uključivanje u različite izvannastavne aktivnosti i provedbu projekata, kampanja i dodatnih programa i edukacija o reproduktivnom zdravlju, planiranju obitelji, kontracepciji, zdravstvenim rizicima rane trudnoće i sličnom. Osim s djevojčicama, potrebno je raditi i s dječacima kako bi ih se potaknulo na kritičko preispitivanje tradicionalnih rodnih uloga. U pružanju ove podrške mogu se uključiti i organizacije civilnog društva, posebice romske udruge koje se bave zaštitom prava djece i mladih Roma.

Iako postoje pozitivni primjeri u praksi, još je više onih u kojima dolazi do dobrovoljnih ili prisilnih zasnivanja bračnih/izvanbračnih zajednica s djecom. Stoga je vrlo važno da postupanja svih dionika (u sustavu obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, policije i pravosuđa, organizacija civilnog društva i dr.) prilikom svakog saznanja za taj oblik ugrožavanja dobrobiti djeteta budu prioritetna, žurna i odlučna, s ciljem zaštite najboljeg interesa djeteta. S ciljem unapređenja kvalitete života romskih djevojčica, kao i općenito unapređenja reproduktivnog zdravlja žena Romkinja te smanjenja strukturalne diskriminacije Roma, pučka pravobraniteljica, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i pravobraniteljica za djecu zajednički su postupale u pojedinima prijavama kršenja prava djece i žena te će se i nadalje zajednički zalagati da se u akcijskim planovima za provedbu *Nacionalnog plana za uključivanje Roma 2021.-2027.* razrade prikladne mjere i aktivnosti usmjerene na prevenciju „ispadanja" iz školskog sustava s posebnim naglaskom na romske djevojčice, savjetovanje i podršku u planiranju obitelji te zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja.

Postupali smo i u predmetima koji se odnose na osiguravanje primjerenog smještaja za djecu pripadnike romske nacionalne manjine s teškoćama u razvoju. U tim smo slučajevima preporučili organiziranje konferencije slučaja s relevantnim dionicima kako bi se preispitala odluka o smještaju djeteta, te tražili uključivanje Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMSOSP) s ciljem žurnog pronalaska najprimjerenijeg smještaja za dijete.

Postupali smo i po prijavi roditelja u vezi nemogućnosti upisa učenice romske nacionalne manjine u prvi razred srednje škole jer ju je, zbog godina, CARNET izbrisao iz sustava. Uz našu preporuku, djevojčica je upisana u školu.[115]

Postupali smo i po prijavama u vezi s **nasiljem u romskoj zajednici u Međimurskoj županiji**, od kojih su neke bile i medijski popraćene (teško fizičko nasilje od strane oca nad ženom i novorođenčetom od nepunih mjesec dana u naselju Piškorovec, te svađa romskih obitelji koja je završila krvoprolićem i ranjavanjem djece te gubitkom života i ranjavanjem odraslih osoba u naselju Parag). Iako se, prema podacima MUP-a, u posljednje dvije godine na području PU Međimurske bilježi pad kaznenih djela Roma na štetu ostalih, ali i porast kaznenih djela Roma unutar romskih zajednica, još uvijek smo daleko od cilja – stvaranja sigurnih uvjeta za odrastanje romske djece u Međimurju. Zato je pravobraniteljica za djecu inicirala sastanak s potpredsjednikom Vlade RH za društvene djelatnosti i ljudska prava Borisom Miloševićem kako bi razgovarali o zaštiti sigurnosti romske djece u Međimurskoj županiji. Aktivno smo uključeni u praćenje ostvarivanja prava romske djece u Međimurju, te od sredine 2019. godine (o čemu smo više pisali u prošlim izvješćima) upućujemo Vladi RH i nadležnim institucijama preporuke za podizanje kvalitete života romske djece u Međimurskoj županiji.

Ovim sastankom željeli smo potpredsjedniku Vlade RH ponovno ukazati na ozbiljnost situacije u Međimurju te potrebu zajedničkog djelovanja i uspostave čvršćih mehanizama međusektorske suradnje (MRMSOSP-a, MZO-a, Ministarstva zdravstva, MUP-a i Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, te Međimurske županije, gradova i općina, udruga, te predstavnika Vijeća romske nacionalne manjine), koja je nužna za kvalitetno provođenje mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece. Smatramo da je potrebno intenzivirati kreiranje primjerenih strategija i preventivnih aktivnosti usmjerenih, ne samo prema djeci i mladima u romskim zajednicama, već prema cijelim romskim zajednicama. Njihova učinkovita provedba ne može se ostvariti samo na pojedinoj razini sustava (npr. obrazovanje, zdravlje, socijalna skrb, zapošljavanje), već je potrebno istovremeno djelovanje na više razina, što pretpostavlja zajednički rad svih relevantnih dionika uključenih u rješavanje pojedinih problema.

[115] Više o tome u poglavlju *Diskriminacija*.

Upućeni smo u probleme s kojima se suočavaju **romske obitelji u potresom pogođenom Sisku i okolici**. Neke romske obitelji u naselju Capraške Poljane, kojima su kuće oštećene u potresu, još uvijek nemaju riješenu vodovodnu ni kanalizacijsku mrežu pa kontejneri/mobilne kućice u kojima žive nisu spojene na vodovod. Također postoji problem autobusnog stajališta koje nema nadstrešnicu te nije dovoljno veliko da se autobus može okrenuti i pri tome ne dovoditi u rizik sigurnost djece koja se nalaze na stajalištu. Dječje igralište u ovom naselju također nije sigurno za djecu jer se u blizini nalazi ilegalni deponij. Svjesni smo da se Grad Sisak suočava s brojnim izazovima i saniranjem posljedica potresa, no smatramo da problemi s kojima se suočavaju romska djeca u naselju Capraške Poljane ne smiju biti na začelju ljestvice prioritetnih pitanja za rješavanje.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine – Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine najvećim se djelom odnosi na prijave vršnjačkog nasilja između učenika Srba i Hrvata u školi. U takvim slučajevima tražili smo postupanje nadležnih institucija (PU, AZOO-a, Prosvjetne inspekcije, CZSS-a) te ponovno ukazali na potrebu zajedničkog i koordiniranog uključivanja različitih dionika u rješavanje problema vršnjačkog nasilja. Razorenost primarnih socijalnih mreža između ova dva naroda (susjedstvo, prijateljstvo, bračne veze i sl.) te stalna netrpeljivost negativno utječu na učenje djece o suživotu, toleranciji i multikulturalnosti. Upravo su djeca, zbog etničke pripadnosti, često izolirana, stigmatizirana, getoizirana, diskriminirana pa i fizički napadana, što ih u osjetljivom razdoblju odrastanja posebno teško pogađa. Škole smo uputili na važnost kreiranja i provedbe školskih programa prevencije nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja te nužnost omogućavanja aktivne uloge samih učenika, kako u provedbi tako i u procesu kreiranja programa.

Posjetili smo **Tehničku školu Nikola Tesla u Vukovaru** zbog ponavljajućih prijava i obavijesti o vršnjačkom nasilju između učenika hrvatske i srpske nacionalnosti. Iz razgovora s učenicima saznajemo da kod njih postoji strah od provokacija i fizičkih napada pojedinaca zbog pripadnosti drugom narodu. Povodi sukoba se dijametralno suprotno interpretiraju ovisno o „strani" kojoj sugovornik pripada što je, nažalost, svakodnevna pojava u još uvijek duboko nacionalno podijeljenom Vukovaru. Stoga smo MZO-u preporučili zapošljavanje psihologa i socijalnog pedagoga u školi (koja zasad ima samo stručnog suradnika pedagoga), koji će osmisliti i provoditi sustavne i strukturirane programe za prevenciju međunacionalnih sukoba i nasilja, te programe građanskog odgoja usmjerene razvoju tolerancije. Ujedno smatramo da je u školi potrebno osigurati provođenje aktivnosti za djelovanje u krizi, kao i provođenje stručne medijacije između sukobljenih učenika.

Slijedom medijskih napisa o **ujedinjavanju odvojenih škola i vrtića u Gradu Vukovaru**, pravobraniteljica za djecu preporukom se obratila Vladi RH, MZO-u, Gradu Vukovaru i Srpskom Narodnom Vijeću. Nastava za učenike srpske nacionalne manjine odvija se na srpskome jeziku i ćiriličnom pismu (po *modelu A* obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina) te je praktički odvojena od nastave za učenike hrvatske nacionalnosti. Ova odvojenost postoji i u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Stječe se dojam kako se odvojeno školovanje djece prema etničkom načelu pojavljuje kao ilustracija opće podijeljenosti Grada Vukovara. Takvo socio-političko ozračje obilježava odrastanje djece koja su rođena nakon rata i nemaju iskustvo nepodijeljenoga grada, te ovu odvojenost Hrvata i Srba prihvaćaju kao nešto što je „normalno".

Stoga smo preporučili da proces kreiranja novog obrazovnog modela u Vukovaru bude javan i transparentan, temeljen na potrebama zajednice, posebno pripadnika nacionalnih manjina. Preporučili smo da se svakako provede ispitivanje stavova djece o različitim modelima školovanja, odnosno o onim modelima koji se žele uvesti u Vukovaru. Ne smije se zanemariti ni činjenica, na koju ukazuju rezultati istraživanja u sklopu projekta IntegraNorm[116], o većem prihvaćanju svih oblika manjinskog obrazovanja (ne samo *modela A*) od strane srpske zajednice. Budući da odluku o upisu djeteta, u neki od modela na nekom od jezika i pisma nacionalnih manjina, donosi roditelj prilikom upisa učenika, ova promjena u stavovima srpskih roditelja ukazuje kako postoji prostor za dijalog o pronalaženju najprimjerenijeg oblika školovanja djece. Napose, preporučili smo da se u procesu promišljanja oko usvajanja drugačijeg modela odgoja i obrazovanja u Vukovaru vodi računa o rješavanju postojećih problema u manjinskom obrazovanju poput zastarjelih nastavnih planova i programa, neodgovarajućih udžbenika, manjka udžbenika na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu, nedostatka stručnog nastavnog kadra, organizaciji prijevoza učenika na dodatnu nastavu, preopterećenosti učenika i slično, o čemu je pravobraniteljica uputila preporuku MZO-u još 2019. godine.

116 http://psihologija.ffzg.unizg.hr/projekti/integranorm.

Prijedlozi za poboljšanja

- Uvesti obvezni, najmanje dvogodišnji, program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine.
- Ukinuti formiranje tzv. romskih razreda u osnovnoškolskom sustavu odgoja i obrazovanja.
- Razvijati i jačati preventivne programe i usluge u zajednici s ciljem smanjenja broja maloljetničkih brakova u romskim zajednicama.
- Uspostaviti čvršće mehanizme međusektorske suradnje, djelotvoran sustav koordinacije i bolju upotrebu resursa s ciljem kvalitetnog provođenja mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece pripadnika romske nacionalne manjine.
- Dodatno razvijati i jačati školske programe prevencije nacionalno motiviranog vršnjačkog nasilja, te u procese kreiranja i provedbe programa uključiti učenike kako bi on mogao pružiti odgovore na situacije koje su im bliske.

4.2 Prava i potrebe darovite djece

Iako se u protekloj godini gotovo nijedna prijava nije odnosila na povredu prava darovite djece u sustavu odgoja i obrazovanja, iz informacija kojima raspolažemo, propisa koji se odnose na darovitu djecu te kontakata s roditeljima, odgojno-obrazovnim djelatnicima i stručnjacima, zaključujemo da darovita djeca nisu izjednačena u pravima s ostalom djecom koju ZOOSŠ definira kao djecu s posebnim potrebama. Razlog za izostanak takvih prijava možemo pronaći u nerazumijevanju i neprepoznavanju problema i potreba darovite djece, nedovoljnoj osjetljivosti za njih, nepridavanju važnosti darovitoj djeci u sustavu odgoja i obrazovanja, nepovjerenju roditelja u sustav pa i nedostatku znanja, resursa i vremena odgojno-obrazovnih djelatnika za bavljenje ovom skupinom djece.

Darovita djeca zahtijevaju specifičnu pozornost svih koji su uključeni u skrb o njima i njihov odgoj i obrazovanje, te drukčiji pristup ovisno o njihovim specifičnim potrebama. Zabrinjava činjenica da veliki broj darovite djece prolazi kroz odgojno-obrazovni sustav, a da ih se ne prepozna i ne pruži adekvatna podrška u razvoju njihovih punih potencijala. Još je štetnije kad se darovito dijete proglašava problematičnim zbog svoje znatiželje, energije i mnogo pitanja koja postavlja. Učitelji ih ponekad doživljavaju kao djecu sa smetnjama koncentracije ili pažnje.

U pogledu ostvarivanja prava ove djece, veliki je izazov i odgovornost u **pravovremenom prepoznavanju** darovite djece, **odgovaranju na njihove potrebe**, ali i osiguravanju svih uvjeta, uključujući i **prilagođavanje odgojno-obrazovnih programa** koji će biti poticaj za razvoj njihovih osobnosti, talenata, kao i najviših potencijala psihofizičkih sposobnosti.

Rad s darovitom djecom u okviru formalnog sustava odgoja i obrazovanja definiran je ZOOSŠ-om i *Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika* iz 1991. te *Pravilnikom o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika* iz 1993. godine. Mišljenja smo da dokumenti moraju **pratiti suvremene trendove u odgoju i obrazovanju darovitih učenika**, te da **„zastarjela" zakonodavna regulativa** otežava sustavnu brigu i rad s darovitim učenicima. Specifične upute i instrumentarij za identifikaciju nikad nisu doneseni.

U cilju praćenja ostvarivanja prava darovite djece te mjera koje se poduzimaju za njihovu sveobuhvatnu zaštitu, zatražili smo od svih JLP(R)S-a da nas obavijeste o planiranim aktivnostima usmjerenima na dugoročno unapređivanje položaja darovite djece, te da nas izvijeste o problemima, izazovima i preprekama na koje nailaze, kao i o uočenim slabostima sustava u zaštiti prava darovite djece. Do pisanja izvješća zaprimili smo odgovore od 20 općina, 12 gradova i pet županija.

Iz odgovora proizlazi da u **većini JLP(R)S-a pitanja darovite djece nisu u fokusu njihovog rada**, te da darovita djeca **nemaju osiguranu sustavnu podršku**. Iz većine odgovora proizlazi da JLP(R)S-i ne prepoznaju stvarne potrebe darovite djece te ulaganja u njih poistovjećuju sa sufinanciranjem različitih izvannastavnih

aktivnosti i natjecanja učenika, stipendiranjem odličnih učenika, nagrađivanjem odličnih učenika koji prolaze odličnim uspjehom i postižu izvrsne rezultate na natjecanjima, prijemom odličnih učenika kod načelnika općine, gradonačelnika ili **župana** uz prigodne nagrade i slično.

Neki JLP(R)S-i navode da nisu u mogućnosti izdvajati za to zbog nedovoljnih financijskih sredstava, a neki priznaju da do sada nisu razmišljali o darovitoj djeci, ali da će, potaknuti našim dopisom, u idućim proračunskim razdobljima poduzeti aktivnosti usmjerene unapređivanju položaja darovite djece. Jedan grad obavijestio nas je da je jednom potencijalno darovitom učeniku priznato pravo na potporu pomoćnika u nastavi, te će sredstva za uključivanje pomoćnika u nastavi biti osigurana u proračunu grada, što je rijetki primjer pozitivne prakse i veliki iskorak u pružanju podrške darovitoj djeci.

U pojedinim gradovima postoji senzibilitet i volja za podržavanjem raznih programa i projekata namijenjenih djeci i mladima čiji je osnovi cilj poticanje darovitosti djece te edukacija učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja odgojno-obrazovnih ustanova za izgradnju kapaciteta za identifikaciju i rad s darovitim učenicima.

Centri izvrsnosti iskorak su u radu s darovitim učenicima. Pokrenuti su prije 13 godina, a sada u Hrvatskoj imamo 38 tzv. „talent točaka", mjesta na kojima se radi s darovitom djecom. Centri izvrsnosti djeluju u Međimurskoj, Varaždinskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Virovitičko-podravskoj, Zadarskoj, Primorsko-goranskoj, Karlovačkoj, Osječko-baranjskoj, Zagrebačkoj i Koprivničko-križevačkoj županiji, te u Gradu Zagrebu. U njima se provode kvalitetni obrazovni programi koji nadilaze propisane zakonske standarde. Najdalje su odmakli centri izvrsnosti Varaždinske županije koji su danas međunarodno priznati projekt. Ovi centri su 2016. postali Europska točka za darovite, a 2018. godine i Europski centar za darovite, jedan od 25 u svijetu, jedini u RH. Ciljevi centara izvrsnosti su organizirati rad učenika na jednom mjestu za osnovne i srednje škole, čime se promiče generacijska solidarnost, osigurati ravnomjerni standard opremljenosti, omogućiti pristup i korištenje novih tehnologija, omogućiti učenicima najbolje mentore, te stvoriti efikasan i jeftiniji sustav. U mreži Centara izvrsnosti Varaždinske županije djeluje 11 centara izvrsnosti: za matematiku, informatiku, biologiju, fiziku, hrvatski jezik, nove tehnologije, kemiju, poduzetništvo, komunikaciju i rukomet.

Centri izvrsnosti svakako su nadstandard koji darovita djeca zaslužuju, no njima je **potrebna sustavna podrška u okviru sustava odgoja i obrazovanja**.

Osim **nedostatka propisa** koji reguliraju rad s darovitima, **u dječjim vrtićima i školama nedostaju kadrovski, prostorni i organizacijski i financijski uvjeti te opremljenost ustanova** za rad s ovom skupinom djece. **Stručne službe** u vrtićima i školama nisu ekipirane te u mnogima nedostaje stručni suradnik psiholog koji je s ostalim stručnjacima nužan za identifikaciju i rad s darovitima. **Specifične upute i instrumentarij za identifikaciju** nikad nisu službeno propisani zasebnim pravilnikom kako je to predviđeno. Stručnjaci na terenu su prepušteni vlastitom entuzijazmu i nahođenju u eventualnom provođenju postupka. Nisu ujednačeni propisani resursi potrebni za identifikaciju darovitih učenika: dostatno ekipirana stručna služba škole, financijska sredstva za nabavu psihologijskih mjernih instrumenata za provođenje procesa identifikacije i vođenja dokumentacije o darovitim učenicima. Rijetke škole entuzijazmom pojedinaca razvile su specifične strategije podrške darovitim učenicima, te kontinuirano vode **bazu podataka** o broju i potrebama darovitih učenika, osiguravaju **kontinuitet praćenja** od vrtića do kraja školovanja. Također se u njima senzibiliziraju, educiraju i osposobljavaju roditelji, učitelji i ostali za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih učenika, primjenjuju se razlikovni kurikulumi za identificiranje darovitih, a posebna skrb se pruža darovitim učenicima s dvostrukim potrebama.

Obaviješteni smo i o kraćim **programima za darovite** koji se provode u pojedinim dječjim vrtićima. I kroz zaprimljena izvješća uočavamo izrazite razlike između JLP(R)S-ima – u motivaciji za rad s darovitima, razumijevanju njihovih potreba te ulaganja i aktivnosti, **što također upućuje na nejednake** mogućnosti ostvarivanja prava darovite djece. Primjerice, u svim dječjim vrtićima grada Zagreba potencijalno darovita djeca identificiraju se tijekom postupka redovne opservacije, te se provode posebni programi za darovitu djecu. **Posebni programi za darovitu djecu** u dječjim vrtićima grada Zagreba ostvaruju se kao: prošireni redoviti programi koji su djelomično prilagođeni djetetovim izraženim interesima, sklonostima i sposobnostima; programi rada u manjim skupinama djece istih ili sličnih sposobnosti, sklonosti i interesa organiziranjem posebnih aktivnosti, te kao posebno prilagođeni programi dopunjeni sadržajima koji potiču razvoj specifičnih područja darovitosti, uz uvažavanje razvojnih specifičnosti darovitog djeteta. Navedeni posebno prilagođeni programi ostvaruju se kao igraonice za darovitu djecu sličnih intelektualnih sposobnosti i interesa, programi specifičnih sadržaja za djecu sličnih sposobnosti, interesa i talenata ili kroz individualni rad.

U pojedinim gradovima imenovani su **Stručno razvojni centri** za provedbu odgojno-obrazovnog rada u poticanju područno specifičnih darovitosti djece predškolske dobi – u Zagrebu DV *Iskrica*, u Splitu DV *Cvit Mediterana* – radi unapređivanja stručnog rada u području predškolskog odgoja i obrazovanja te stručnog usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika u dječjim vrtićima. Za razliku od grada Zagreba, veliki broj vrtića u RH nema stručnog suradnika i ne provodi identifikaciju darovitih niti radi s njima.

Za darovite se učenike ne izrađuje se mišljenje i ne donosi rješenje o primjerenom obliku školovanja. Oni **nemaju osobni kurikulum**, kao dokument koji bi regulirao njihov odgojno-obrazovni rad i individualizaciju rada. Informacije o njihovoj darovitosti ne prenose se u sljedeći odgojno-obrazovni ciklus ili ustanovu slanjem službene dokumentacije, te se ne prati kontinuirano njihovo napredovanje u odgojno-obrazovnoj vertikali. Problemi najčešće nastaju prelaskom djeteta iz vrtića u školu, a intenziviraju se prelaskom iz razredne u predmetnu nastavu. Učitelji su nedovoljno zainteresirani ili motivirani za rad s darovitima ili se rad s darovitima isključivo svede na pripreme za natjecanja iz znanja. Daroviti učenici zato često gube motivaciju za dodatnim radom usmjerenim na razvoj njihovih potencijala. Osim toga, vrlo se često događa da budu preopterećeni **prevelikim brojem izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti**, te da jedan učenik sudjeluje u većem broju natjecanja iz znanja jer je više učitelja prepoznalo njegov potencijal. Zbog prevelikih očekivanja okoline pojedini učenici s vremenom odustaju od većine ili svih tih aktivnosti jer izgube motivaciju ili im to počne stvarati dodatne psihičke pritiske s kojima se ne mogu nositi.

Daroviti učenici veoma su heterogena skupina te je nerijetko potreban individualni pristup i mentorski rad što, zbog nedostatka prostornih kapaciteta školskih ustanova kao i redovnih zaduženja nastavnika, predstavlja teškoće za kvalitetan rad s njima. **Nedostatni su sadržaji formalnog obrazovanja učitelja i edukacije za rad s darovitima** pa je rad s njima prepušten entuzijazmu i senzibiliziranosti djelatnika škole.

Stručnjaci posebno ističu **problem darovitih učenika koji imaju teškoće u razvoju** jer zahtijevaju specifičan pristup u radu te je nužna i dodatna edukacija osoblja za rad s njima. Dodatni problem je nedostatak stručnjaka koji su voljni raditi s darovitima. Problem predstavlja i nemogućnost pronalaska mentora za specifične interese i potrebe djece, odnosno osobe koja bi darovitim učenicima nakon nastave pobliže objasnila ili projektno se bavila određenim temama koje ne ulaze u predmetne kurikulume redovne nastave. Posebno valja istaknuti da nedostaje i sustavna podrška roditeljima darovite djece.

Sa željom da steknemo kompletan uvid u problematiku ostvarivanja prava i najboljeg interesa darovite djece, u studenom ove godine organizirali smo je **sastanak „Prava i potrebe darovite djece – uvid u aktualnu problematiku"**, na kojem su sudjelovali djelatnici različitih institucija, udruga i centara izvrsnosti, koji na različite načine sudjeluju u odgoju i obrazovanju darovite djece. Sudionici sastanka upoznali su pravobraniteljicu s aktivnostima koje se provode u području obrazovanja darovite djece kao i izazovima i poteškoćama s kojima se suočavaju u osiguravanju podrške darovitima. Predstavljene su aktivnosti županijskih centara izvrsnosti, kao i rad udruga koje provode programe s darovitom djecom i njihovim roditeljima, odgajateljima i učiteljima. Zaključeno je da ne postoji sustavna podrška darovitoj djeci, već je ona sporadična, te ovisi o entuzijazmu, motivaciji, educiranosti i angažmanu pojedinaca. Zaključci sastanka bili su nam smjernica i dodatni poticaj za upućivanje **preporuka i upozorenja** za kvalitetnije djelovanje sustava odgoja i obrazovanja u osiguravanju prava i najboljih interesa darovite djece, na što obvezuje i *Konvencija o pravima djeteta*.

MZO-u, AZOO-u i ASOO-u uputili smo preporuke u cilju kvalitetnijeg djelovanja sustava odgoja i obrazovanja u osiguravanju prava i najboljih interesa darovite djece, pozivajući da se u svim aktivnostima i mjerama uzme u obzir heterogenost ove skupine.

U cilju osiguravanja odgovarajuće podrške darovitoj djeci MZO-u smo preporučili: žurno donijeti **Pravilnik o obrazovanju darovitih učenika**, odnosno Pravilnik o postupku utvrđivanja darovitosti i uvjetima rada s darovitom djecom te načinima uočavanja, školovanja i poticanja darovitih učenika, čiji je nacrt izrađen 2010., te ih uvrstiti u *Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje od 2021. do 2027. godine* i *Akcijski plan za provedbu Nacionalnoga plana razvoja sustava obrazovanja za razdoblje od 2021. do 2027. godine, za razdoblje od 2021. do 2023. godine*; u izradi *Pravilnika* razmotriti i uvrstiti dosadašnje prijedloge stručnjaka koji rade s darovitom djecom; u radnu skupinu za izradu *Pravilnika* uključiti stručnjake koji u području odgoja i obrazovanja rade s darovitima; u suradnji s AZOO-om kreirati model **identifikacije učenika na nacionalnoj razini**; ustrojiti **bazu podataka** o broju i potrebama darovite djece i **registre podrške** kako bi djeca, roditelji i učitelji mogli dobiti sve informacije o institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj podršci darovitima; u svim odgojno-obrazovnim ustanovama snimiti aktualno stanje i potrebe te **zaposliti i educirati stručne suradnike**

psihologe kako bi, među ostalim poslovima, mogli pružiti potrebnu podršku darovitoj djeci – od detektiranja i identifikacije učenika do kreiranja programa i pružanja stručne podrške; zajedno s osnivačima **izdvojiti sredstva u proračunu** za instrumentarij i didaktičke materijale za rad s darovitima; povećati u proračunu financijska sredstva za darovite učenike; zajedno s osnivačima sufinancirati programe rada s darovitima; predvidjeti propisom i osigurati **prijenos informacija i kontinuitet praćenja** darovite djece od vrtića do tržišta rada; pružiti **podršku centrima izvrsnosti** i postojećim inicijativama u razvijanju programa rada s darovitom djecom; primjenjivati Državni pedagoški standard u radu s darovitima i **diferencirane kurikulume** za darovite učenike; nadopunjavati **kurikulume visokoškolskih ustanova** sadržajima o darovitoj djeci i načinima rada s njima.

AZOO-u smo preporučili: u **program stručnih usavršavanja** učitelja, profesora i stručnih suradnika uvrstiti i intenzivirati sadržaje o darovitim učenicima; senzibilizirati, educirati i osposobiti odgojitelje, učitelje i ostale za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih; u programe stručnih usavršavanja uključiti specijalizirane stručnjake iz područja darovitosti; posebnu pažnju posvetiti programima rada s darovitom djecom s teškoćama u razvoju; detaljno upoznati djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova s Okvirom za poticanje iskustava učenja i vrednovanja postignuća darovite djece i učenika te inzistirati na njegovom korištenju; u suradnji s MZO-om kreirati model identifikacije učenika na nacionalnoj razini.

I ASOO-u smo preporučili da se u program stručnih usavršavanja profesora i stručnih suradnika uvrste i intenziviraju sadržaji o darovitim učenicima, te da se ove djelatnike senzibilizira i educira za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih, kao i da se u programe stručnih usavršavanja uključe postojeći specijalizirani stručnjaci iz područja darovitosti.

U preporukama smo pozvali i na poticanje razmjene iskustava i primjera dobre prakse među odgojno-obrazovnim djelatnicima u radu s darovitima. Kako bi podrška darovitoj djeci bila sveobuhvatna, osim kadrovskih uvjeta i programa koji su u nadležnosti MZO-a i agencija, nužna su dodatna ulaganja na razini JLP(R)S-a. Stoga smo svim JLP(R)S-ima preporučili da povećaju u proračunu financijska sredstva za darovite učenike kako bi ih izjednačili u pravima u odnosu na ostale učenike s posebnim potrebama te da posebno planiraju sredstva u proračunu za instrumentarij i didaktičke materijale za rad s darovitima. Kako bi mogli pratiti razvoj i napredovanje darovite djece na razini općine/grada/županije preporučili smo da u suradnji s MZO-om te odgojno-obrazovnim ustanovama na svojem području snime stanje te ustroje bazu podataka o broju i potrebama darovite djece, kao i registre podrške, kako bi djeca, roditelji i učitelji mogli dobiti potrebne informacije o institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj podršci darovitoj djeci. Ujedno smo preporučili da pruže podršku centrima izvrsnosti i postojećim inicijativama u razvijanju programa rada s darovitom djecom. Načelno su svi JLP(R)S-i, od kojih smo primili odgovor, prihvatili naše preporuke, te izrazili spremnost za većim ulaganjima u darovitu djecu, ustrojavanje baze podataka i snimku potreba. Pojedine županije izvijestile su nas da su uključile naše preporuke u svoje dugoročne planove razvoja.

4.3 Prava djece koja se bave sportom

Na područje zaštite prava djece sportaša u najširem smislu odnosilo se ukupno 48 predmeta. Od toga su se 24 slučaja odnosila na pojedinačne prijave vezane uz dostupnost, kvalitetu i sigurnost sporta kao načina provođenja slobodnog vremena. Ostali slučajevi odnosili su se na zaštitu privatnosti, zaštitu od nasilja i zaštitu od diskriminacije, o kojima pišemo u drugim poglavljima, kao i na opće inicijative vezane uz prava djece sportaša – preporuke i normativne aktivnosti te promociju i zagovaranje prava ove skupine djece.

Prijave povreda prava djece koja se bave sportom i u 2021. najčešće su podnosili roditelji i sportski djelatnici, a u proteklom razdoblju bilježimo i šest anonimnih prijava. Razlozi za njihovo podnošenje su različiti. Primjerice, u pet slučajeva obraćali su nam se građani s primjedbama na odluke Stožera civilne zaštite RH koje su donesene u prvoj polovini 2021., a koje se odnose na obustavu rada teretana, fitness centara, sportskih i rekreacijskih centara te zabranu svih treninga i natjecanja. U ostalim slučajevima, najčešće je bila riječ o pritužbama na neprimjereno ili nasilno ponašanje trenera i drugih osoba u sportu, na nestručni rad, na odluke klubova i saveza koji nepovoljno utječu na djecu sportaše. Bilježimo i slučajeve u kojima pritužitelji ukazuju na konfliktne odnose odraslih iz različitih sportskih udruga, zbog čega su djeca sportaši posredno dovedena u nepovoljan položaj ili su im narušena prava i interesi.

I dalje primjećujemo očekivanja nekih roditelja da će pravobraniteljica za djecu *riješiti* slučaj, donijeti odluku ili utjecati na ovrhu odluka sportskih tijela, te zastupati djecu ili klub na sudu, koje aktivnosti nisu u djelokrugu ovog ureda. Ovisno o okolnostima svakog konkretnog slučaja, strankama smo odgovarali na upite te ih upućivali u važeće propise i mogućnosti zaštite interesa djeteta. Prema procjeni, neke smo prijave prosljeđivali tijelima nadležnim za postupanje u odnosu na konkretnu problematiku (policija, DORH, sportska inspekcija, klubovi, sportski savezi), tražili njihova izvješća te im upućivali preporuke.

Cijelog siječnja 2021. odlukama Stožera civilne zaštite RH bio je obustavljen rad teretana, fitness centara te sportskih i rekreacijskih centara, zatim rad organiziranih plesnih škola, te su bili zabranjeni svi treninzi i natjecanja (uz iznimke najviših razina natjecanja). Od veljače se zabrana odnosila na treninge u zatvorenim prostorima (uz spomenute iznimke). Teretane, fitness centri, a djelomično i sportske dvorane otvorile su se u ožujku, ali uz strogo pridržavanje protuepidemijskih mjera. Unatoč otvaranju, i dalje je bila propisana zabrana natjecanja (uz iste iznimke), a regulirano je da se treninzi u zatvorenim prostorima mogu održavati samo na način da prilikom treninga ne dolazi do kontakta između sportaša i uz pridržavanje propisanih epidemioloških mjera i posebnih preporuka i uputa Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ). Zbog pogoršanja epidemiološke situacije Odlukama stožera u travnju 2021 ponovno su bili zabranjeni svi treninzi i natjecanja u zatvorenim prostorima, što je potrajalo sve do kraja svibnja 2021. godine.

Građane smo obavještavali da smo u više navrata od kraja 2020. reagirali na odluke koje je donio Stožer civilne zaštite RH, te ukazivali na potrebu preispitivanja mjera koje se odnose na sportske aktivnosti djece, izražavajući istodobno zabrinutost zbog utjecaja tih mjera na fizičko i mentalno zdravlje djece. Dugi izostanak organizirane sportske aktivnosti djece, zbog epidemioloških mjera, te nesnalaženje i različito tumačenje mjera u vezi s organizacijom nastave tjelesne i zdravstvene kulture, potaknuli su zabrinutost da bi ta stroga mjera zabrane sportskih aktivnosti mogla ostaviti nepovoljne posljedice i na djecu, i na društvo u cjelini. Smatramo da je nužno čim prije osmisliti plan i strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti.[117]

Pravni okvir – Kako *Zakon o sportu* ni u 2021. nije izmijenjen, u prosincu smo Ministarstvu turizma i sporta (MTS) uputili inicijativu za izmjene i dopune *Zakona o sportu* odredbama za zaštitu prava i najboljih interesa djece sportaša.[118]

> *Prema podacima MTS-a, sportska inspekcija provela je 63 inspekcijska nadzora u slučajevima koji se posredno i neposredno odnose na zaštitu djece sportaša te izrekla 17 mjera koje su poduzete u slučajevima koji se odnose na zaštitu djece i još četiri mjere u slučajevima u kojima su utvrđene nepravilnosti vezano uz primjenu* čl. 13. *Zakona o sportu.*

Veliki broj pojedinačnih pritužbi građana odnosi se na **prijave nasilnog ili drugog neprimjerenog ponašanja trenera** i drugih sportskih djelatnika. Ponekad takve pritužbe uključuju i prijave seksualnog zlostavljanja djece sportaša, o čemu obavještavamo policiju, državno odvjetništvo i sportsku inspekciju. U slučaju koji smo pratili ove godine pokazalo se da su navodi iz anonimne prijave o seksualnom uznemiravanju malodobnih sportašica bili neutemeljeni. Međutim, bilo je slučajeva u kojima su prijave neprimjerenog ponašanja trenera bile potvrđene. Među njima je i slučaj trenera koji je prema navodima iz prijave služio višegodišnju zatvorsku kaznu zbog raznih prevara, za kojeg je inspekcija utvrdila postojanje zapreka za rad u sportu te je izdala rješenje s upravnom mjerom zabrane obavljanja poslova.

U inicijativi za izmjene i dopune *Zakona o sportu*, MTS-u smo ukazali na manjkavosti odredbi koje je nužno dopuniti kako bi se zaštitila djeca, odnosno kako bi se spriječilo da počinitelji kaznenih djela i dalje mogu obavljati poslove u sportu u kojima ostvaruju kontakte s djecom.[119] Naime, prema važećim odredbama, osuda koja ne uključuje zatvorsku kaznu (već, primjerice, određuje rad za opće dobro), uvjetnu osudu ili zatvorsku kaznu u trajanju kraćem od šest mjeseci, ne predstavlja zapreku za obavljanje poslova u sportu.[120]

---

[117] Više o našim aktivnostima i stajalištima u vezi s time poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*, te u prilogu *Djeca na čekanju – dječja prava u vrijeme pandemije 2020. – 2021.*

[118] Više o tome u poglavlju *Normativna aktivnost*.

[119] *Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, *Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP).*

[120] *Zakon o* sportu, čl. 13. st.1.: *Osoba pravomoćno osuđena na kaznu zatvora u trajanju od najmanje šest mjeseci za neko od kaznenih djela počinjenog s namjerom, a nije primijenjena uvjetna osuda, ne može sudjelovati u sportskim natjecanjima, organizirati i voditi sportska natjecanja, obavljati stručne poslove u sportu, sudjelovati u radu skupštine ili tijela upravljanja sportske udruge ili trgovačkog društva, niti može biti ovlaštena za zastupanje te pravne osobe.*

Predložili smo da se zakonom predvidi obveza osoba koje organiziraju sportske aktivnosti, da po službenoj dužnosti pribave dokaz da osoba koja obavlja sportsku djelatnost nije osuđena za zakonom propisana kaznena djela ili prekršaje, te da protiv nje nije u tijeku postupak za te iste kažnjive radnje. Založili smo se i za proširenje kataloga kaznenih djela čije bi počinjenje predstavljalo osnovu za udaljenje od obavljanja poslova u sportu.

Založili smo se za uvođenje **sustava licenci za trenere** i druge osobe koje rade s djecom u sportu u odredbama *Zakona o sportu*, kao i za uvođenje stručno pedagoškog nadzora u sustavu sporta te za reguliranje instituta **zaštitnika u sportu**. Uspostava sustava zaštitnika u sportu u RH te definiranje njegove uloge, djelokruga, ovlasti i kompetencija, dio su projekta EU i Vijeća Europe „*Child Safeguarding in Sport* (CSiS)". Njegov cilj je pružanje podrške javnim vlastima i sportskim organizacijama s ciljem uspostavljanja mjesta, odnosno službenika/osobe zadužene za zaštitu djece u sportu. U projekt smo se uključili u 2021. godini na poziv MTS-a. Sudjelovanje RH u tom projektu vidimo kao hvalevrijedan i važan doprinos unapređivanju stanja prava djece u sportu, čemu se pristupilo kroz međuresorni pristup i međuinstitucionalnu suradnju.

Nadamo se da će uloga zaštitnika u sportu pridonijeti rješavanju u praksi vrlo čestih nepovoljnih situacija u koje djeca dolaze u slučajevima različitih oblika nasilja. Među njih ubrajamo i slučajeve psihičkog nasilja nad djecom, do kojeg dolazi posredno zbog konfliktnih odnosa odraslih na različitim relacijama (roditelji-klubovi-savezi i dr.), u kojima često pojedinci iz pozicije moći posredno utječu na sportsku sudbinu djece sportaša. U jednom takvom slučaju podnositelj disciplinskih prijava bila je osoba koja u istom tom disciplinskom postupku donosi odluke, čime je klubu, a posredno i sportašima kao njegovim članovima bilo uskraćeno pravo na nepristrano postupanje i pošteno suđenje, a djeci i na nastupanje za svoj klub. U takvim slučajevima stranke upućujemo na mogućnosti zaštite interesa djece koje propisuju važeći propisi: *Zakon o udrugama*, *Zakon o sportu* i *Zakon o sportskoj inspekciji* te *Zakon o suzbijanju diskriminacije*.

Prijave povreda prava djece sportaša u vezi s odlukama klubova i saveza odnosile su se na: pravila natjecanja u određenom sportu, odluke o plaćanju kotizacije u slučaju kasne odjave s turnira, uvjete sudjelovanja na turniru, promjenu načina rada u sportskom klubu (odluka o daljnjem nesudjelovanjima u natjecanju), neprijavljivanje djece na sportsko natjecanje, izostanak odluke/reakcije kluba u zaštiti djeteta koje je bilo žrtva nasilnog ponašanja te na poteškoće oko ishođenja ispisnica iz sportskih klubova.

U situacijama kada je dijete sportaš izloženo verbalnim napadima, prijetnjama i uvredama, neovisno o tome od koga takvi postupci potječu (navijača, članova kluba ili drugih osoba), od klubova i saveza se očekuje aktivan angažman u zaštiti djece i stvaranje ozračja lišenog svakog oblika nasilja i netolerancije. O tim očekivanjima i obvezama obavještavali smo u pojedinačnim slučajevima sportske klubove i saveze.

Neka djeca naiđu na zapreke prilikom pokušaja promjene sportskog kluba zbog odbijanja matičnog kluba da im izda ispisnicu (ili istupnicu), nerijetko uvjetujući njeno izdavanje plaćanjem tzv. *odšteta, otkupnina, obeštećenja* ili *naknada za izobrazbu i uložena materijalna sredstva* koje propisuju registracijski pravilnici različitih sportskih saveza. Nerijetko klubovi protiv djece u takvim slučajevima pokreću stegovne postupke. Takvu praksu držimo potpuno neprimjerenom i protivnom načelima najboljih interesa djece, kao i protivnom pravu na slobodno udruživanje djece koja se sportom bave rekreativno, o čemu smo obavijestili MTS u inicijativi za izmjenu odredbi *Zakona o sportu*. Naglasili smo i ovaj put da stegovni postupci trebaju biti regulirani provedbenim propisima koji se temelje na *Zakonu o sportu*, čime bi se osiguralo ujednačeno i transparentno postupanje, neovisno o kojem je sportu, te nacionalnom sportskom savezu ili klubu riječ, te jamstva za djecu koju se sumnjiči da su počinila neki stegovni ili disciplinski prekršaj.

S obzirom na nekoliko pojedinačnih slučajeva prethodnih godina koji su se konkretno odnosili na maloljetne košarkaše, u 2021. godini obratili smo se Hrvatskom košarkaškom savezu uz preporuku da se odredbe Registracijskog pravilnika usklade s pozitivnim pravnim propisima RH, te da se ukinu pristojbe za postupke u kojima se odlučuje o interesima djece.[121]

Budući da važeći *Zakon o sportu* ne propisuje obvezu sustavnog praćenja zdravlja djece sportaša, odnosno njihove redovite periodične preglede, već predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na natjecanju, ukazali smo u okviru inicijative za izmjene i dopune *Zakona o sportu* i na manjkavost skrbi o zdravlju djece sportaša, kako fizičkom, tako i o mentalnom.

[121] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Zaključno, sport i rekreacija važan su čimbenik u prevenciji niza različitih bolesti te blagotvorno utječu na sveukupni djetetov razvoj. Zabrinjavajući su podaci o broju djece koja nisu fizički aktivna, a razlozi za to mogu biti različiti: od nedovoljne promocije fizičke aktivnosti i sporta kao zdravog načina življenja, do višemjesečnog razdoblja u vrijeme epidemije u kojem je djeci bilo onemogućeno trenirati, ali i fokusiranosti sportskih klubova isključivo na postizanje vrhunskih rezultata. Očekivano je da djeca koja nisu talentirana za vrhunski sport u sustavu u kojem je jedino to bitno, brzo gube motivaciju za daljnje sudjelovanje. Jednako zabrinjavaju i slučajevi u kojima talentirana djeca odustaju od sporta samo zato što nailaze na pravne zapreke (primjerice, jer ne mogu dobiti ispisnicu), ali i zbog nedostatka ili nedostupnosti sportske infrastrukture (primjerice ledenih površina za sportove na ledu).

Budući da je riječ o korisnom i poželjnom obliku aktivnosti slobodnog vremena, djecu koja nisu fizički aktivna treba poticati na bavljenje sportom, a primarnu ulogu u tome imaju roditelji, odgojitelji, učitelji. Međutim, i dionici unutar sustava sporta (treneri, klubovi, savezi) mogu pridonijeti uključivanju što većeg broja djece svojim aktivnostima i promidžbom klubova i njihovog aktiviteta u svojim lokalnim sredinama. Važnu ulogu ima i resorno ministarstvo od kojeg se očekuje da svojim normativnim aktivnostima doprinese stvaranju poticajnog i sigurnog okruženja unutar sustava dječjeg sporta. Pri tome, dosadašnje prijave povreda prava djece sportaša Uredu pravobraniteljice za djecu mogu poslužiti kao pokazatelj teškoća u funkcioniranju postojećeg sustava, te biti smjernica donositeljima odluka prema tome koje bi pravne praznine trebalo prve korigirati. Prije svega očekuje se reguliranje dostupnosti sporta djeci, kao i statusnih pitanja djece sportaša i njihovih prava i obveza kao članova sportskih klubova (kao udruga, ali u nekim slučajevima i trgovačkih društava).

Također, valja osigurati i dostupnost relevantnih informacija o pojedinom sportu, njegovim pravilima, preporukama[122] i važećim propisima konkretnog kluba i sportskog saveza. Osim dostupnosti, važno je omogućiti sigurnost djece sportaša, kroz uvođenje zaštitnih odredbi i mehanizama za zaštitu prava i interesa djece kao najranjivije, a vjerujemo i najbrojnije skupine sportaša (reguliranje sustava licenci za trenere, instituta zaštitnika u sportu te stručno-pedagoški nadzor). Kvaliteta sportskih sadržaja, kao treći specifični cilj u području dječjeg sporta, osim s već spomenutim zaštitnim mehanizmima usko je povezana i sa stručnim kompetencijama osoba koje rade s djecom u sportu i planskom brigom o sportskoj infrastrukturi, građevinama i opremi pa u tom smislu očekujemo poboljšanja u sljedećem razdoblju.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati veću dostupnost sporta, dostupnost informacija i dostupnost mehanizama zaštite osobnih i imovinskih prava djece sportaša.
- Uvesti sustav licenciranja trenera, a licenciju/dozvolu za rad u okviru nacionalnih sportskih saveza uvjetovati uvjerenjem da osoba nije u kaznenoj evidenciji MPU-a.
- Uvesti stručno-pedagoški nadzor nad radom trenera.
- Regulirati ulogu i djelokrug zaštitnika u sportu.
- Regulirati mogućnost promjene kluba za djecu sportaše koji nemaju potpisane ugovore s klubom te osigurati mehanizme njihove zaštite.
- Ujednačiti odredbe koje reguliraju sudjelovanje djece u stegovnim postupcima.
- Normirati organizaciju i prijevoz djece sportaša na natjecanja/turnire i pripreme.
- Detaljnije i efikasnije regulirati zdravstvenu zaštitu djece sportaša.
- Unaprijediti sustav planiranja, održavanja i nadzora sigurnosti sportske infrastrukture, građevina i opreme.

[122] Primjerice, o karakteristikama određenih sportova čije treniranje medicinska struka ne preporučuje djeci i adolescentima – treniranje sportova koji uključuju ciljane udarce u glavu.

4.4 Prava djece s problemima u ponašanju

U 2021. postupali smo po 62 prijave u vezi s djecom s problemima u ponašanju (PUP) svih stupnjeva složenosti, od rizičnog ponašanja do onih najtežih u vidu činjenja kaznenih djela.[123] Najviše prijava bilo je povezano s vršnjačkim sukobima i nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama i na drugim mjestima. Prijave se odnose i na ugrožavanje drugih prava djece s PUP u školama i domovima socijalne skrbi, na djecu u sukobu sa zakonom, na obiteljsko-pravne mjere te zanemarivanje i zlostavljanje.

Prijavama je obuhvaćeno 99 djece i dvije grupe djece. Najčešće su nam se obraćali roditelji zajedno i pojedinačno i to u 25 slučajeva. Institucije su nam s obratile u 23 slučaja, a riječ je o djelatnicima odgojno-obrazovnoga sustava (vrtići, osnovne i srednje škole, AZOO) i sustava socijalne skrbi (CZSS-i i domovi socijalne skrbi). Obratila nam se i sutkinja s odjela obiteljsko-pravne zaštite ukazujući na moguće propuste u radu jednog doma za djecu s PUP. U šest slučajeva postupanje je inicirao naš ured. Zaprimili smo i 21 telefonski poziv u vezi s ovom problematikom. Zaštitom prava djece s problemima u ponašanju bavili smo se i putem desetak općih inicijativa.

I u protekloj godini djeca s PUP pokazala su se kao izrazito ranjiva skupina i u snažnom riziku od učestalih povreda svih njihovih prava, u svim sustavima: u odgoju i obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj skrbi, pravosuđu, tijekom postupanja policije i izvršenja pojedinih odgojnih mjera. Prava ove djece ugrožena su u svim područjima njihovog života, a njihovo ostvarivanje nerijetko predstavlja izazov za stručne djelatnike, ali i sustave u kojima stručnjaci djeluju.

Prijave ukazuju da **sustav odgoja i obrazovanja** još uvijek nema primjeren, sistematičan i stručan odgovor na potrebe djece s PUP koja su inkluzivno uključena u redovno školovanje. Zbog nedovoljno učinkovitog djelovanja trpe i druga djeca, jer dijete s PUP ometa nastavu i nerijetko se ponaša nasilno. Od djelatnika škole saznajemo da djeca s PUP izostaju s nastave, ne poštuju autoritet odraslih, ne izvršavaju školske obveze, pojedina čine i kaznena djela. Saznali smo i o internaliziranim PUP i teškoćama mentalnog zdravlja pojedine djece koja su se u školi samoozljeđivala, pokušala suicid ili su prijetila da će ga počiniti. Pojedine škole teško se snalaze u radu s ovom djecom te traže našu pomoć u rješavanju nastale situacije. Dodatni pritisak djelatnicima stvaraju i roditelji druge djece koji nerijetko prijete bojkotom nastave zbog stalnih problema u razredu. Roditelji prepoznaju trud djelatnika škole, ali nezadovoljni su izostankom rezultata i školu doživljavaju nemoćnom. Iako većina roditelja iskazuje potrebu da se pomogne djetetu s PUP, dio njih inzistira da se ono „odstrani" iz razreda ili strogo kazni.

Pojedine škole ne snalaze se u komunikaciji s roditeljima djece s PUP, koji nerijetko dolaze u uzbuđenom stanju zbog dugotrajne izloženosti roditeljskim stresu uslijed neuspješnog roditeljstva. U jednom slučaju održavanja zajedničkog sastanka više roditelja i djece komunikacija je potpuno izmakla kontroli, djelatnici škole nisu uspjeli smiriti nasilno i neprimjereno ponašanje više roditelja u prisustvu djece. Škola je bila dužna predvidjeti potencijalne rizike koje nosi rješavanje konflikata i komunikacija s ljutitim roditeljima te nikako ne dopustiti da u tome sudjeluju i djeca.

Uzrok nesnalaženju u radu s ovom djecom često su i nedostatna stručna znanja i vještine djelatnika o potrebama i metodici rada s ovom populacijom. Osim što je nužno unaprijediti temeljno i cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika za rad s ovom djecom, zbog nužnog multidisciplinarnog pristupa problemima u ponašanju djece potrebno je u stručnim službama zaposliti više stručnjaka svih profila, posebice socijalnih pedagoga koji su educirani za prevenciju, uočavanje rizika i tretman, a svojim stručnim djelovanjem pružaju značajnu pomoć djeci, roditeljima i učiteljima. Prosvjetni sustav zaposlio je određeni broj psihologa i socijalnih pedagoga u školama, no samo u svojstvu vježbenika koji nemaju mogućnost zasnovati trajniji radni odnos. Čak ni pojedine škole koje imaju poseban odjel za djecu s PUP nemaju uposlene psihologe i/ili socijalne pedagoge kao stručnjake koji su specijalizirani za rad s ovom djecom.

Odgojno-obrazovni sustav zapošljava različite stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskog profila u koje spadaju i socijalni pedagozi, no oni nerijetko rade s djecom sa svim teškoćama u razvoju, za što se nisu primarno školovali. Naglašavamo da je u interesu djece s teškoćama da svaki stručnjak radi u skladu sa svojim profesionalnim kompetencijama i temeljnim obrazovanjem. I sama AZOO je u jednom nalazu navela: „Usklađivanjem zaduženja stručnih suradnica s njihovim profesionalnim kompetencijama osigurala bi se odgovarajuća i pravovremena stručna pomoć učenicima, roditeljima i učiteljima".

[123] Više o tome u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

U školama još uvijek ne postoje strukturirane i planirane intervencije u radu s djecom s PUP, riječ je uglavnom o praćenju i postupanju nakon neprimjernog ponašanja djeteta. Iz primljenih izvješća škola o radu s djetetom s PUP saznali smo da pojedine škole poduzimaju brojne iscrpljujuće aktivnosti i zakonske procedure i mjere. No, iako u svojim izvješćima uočavaju da intervencije nisu dovele do pozitivnih ishoda, škole uglavnom ne propituju njihovu stručnost i primjerenost djetetovim potrebama. Zabrinjava i ustrajnost i uporna primjena ovih intervencija koje su bez učinka. Nerijetko su aktivnosti škole usmjerene, svakako važnom, održanju mira i zaštiti druge djece, no pritom nisu utvrđeni uzroci djetetovih problema u ponašanju, procjena njegovih potreba, a nije načinjen ni plan intervencija u djetetovom interesu temeljem saznanja o rizičnim i zaštitnim čimbenicima u djetetovom životu. Nerijetko škola odgovornost za neuspjeh intervencija prebacuje na dijete i njegove roditelje, iako je škola kao korektivni mehanizam dužna nedovoljne odgojne kompetencije roditelja prepoznati kao rizični čimbenik u planiranju intervencija. U takvim slučajevima, u kojima dijete ne dobiva potrebnu pomoć i podršku u skladu sa svojim specifičnim potrebama, škola nerijetko umjesto zaštitnoga postaje dodatni rizični čimbenik u djetetovim životu.

Majka djeteta obratila nam se zbog pedagoške mjere premještaja desetogodišnjaka u znatno udaljeniju školu u koju mora putovati javnim prijevozom. Dječak iskazuje PUP od samog početka školovanja, izrazito ometa nastavu i drugu djecu, a izrečeno mu je i više pedagoških mjera tijekom školovanja. Školu je do četvrtog razreda mijenjao tri puta. Škola u svom stručnom radu nije propitivala uzroke djetetova ponašanja niti se bavila *čimbenici*ma rizika i zaštite. Intervencije su se svodile na „savjetovanje" majke koja formalno surađuje, na razgovore djeteta s ravnateljem i pedagogom nakon neprimjerenog ponašanja te na izricanje pedagoških mjera. Odgovornost za izostanak pozitivnih ishoda *škola je* vidjela isključivo u djetetu koje „ne surađuje i ne sluša". CZSS je obaviješten tek nakon nasilnog ponašanja djeteta i primjene obveznih procedura. PI i AZOO su u svojim nadzorima utvrdili da je škola poduzela sve po zakonu i pravilima struke, iako je dijete izrazito nesretno, a njegovo ponašanje, unatoč „intervencijama", značajno se pogoršalo.

Dio stručno-pedagoških nadzora koje su zatražili roditelji ili naš Ured zaključuju da je škola poduzela sve po zakonu i predviđenim procedurama, nalazi su fokusirani na utvrđivanje formalne zakonitosti u postupanju i na količinu poduzetih intervencija, bez obzira na njihovu stručnost i kvalitetu te ishode za dijete i razrednu zajednicu. Pri tome nisu utvrđeni mogući uzroci i razlozi višegodišnje neučinkovitosti poduzetih intervencija, iako škola nije procijenila snage otpornosti, rizične i zaštitne čimbenike ni posebne djetetove potrebe.

AZOO u jednom nalazu navodi: „Učenik službeno nema dijagnozu poremećaja u ponašanju nego dijagnozu liječnika za deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj, stoga njegovo često agresivno ponašanje prema okolini ne proizlazi iz njegove primarne dijagnoze. Unatoč tome što škola unatrag dvije godine smatra da postoji veliki rizik za razvoj poremećaja u ponašanju kod učenika, psihijatrijska dijagnoza još uvijek nije potvrđena unatoč manifestaciji simptoma poremećaja u ponašanju. Stručne suradnice su obvezne pružati podršku u neposrednom odgojno-obrazovnom radu isključivo na temelju prethodno prikupljene liječničke dijagnostičke dokumentacije i postavljene indikacije za provođenje podrške učeniku". Ovakvo objašnjenje koje upućuje na isključivo medicinski pristup problemima u ponašanju djece neprimjeren je odgojno-obrazovnom sustavu, a inzistiranje na medicinskoj dijagnozi usporava i onemogućava obvezno zakonsko i stručno djelovanje škole u ostvarivanju svih prava i interesa djeteta s PUP. Mišljenja smo da je za stručne nadzore i stručni uvid u problematiku ostvarivanja prava i interesa djece s PUP u školi nužno da i savjetnici u AZOO-u imaju obrazovanje iz područja prevencijske znanosti i područja rizika i pojave PUP te edukaciju iz metodike rada s ovom djecom.

S druge strane, iz pojedinih vrlo stručnih procjena i nalaza AZOO-a saznali smo da pojedine škole ne vode dokumentaciju, te ne planiraju i ne provode intervencije za dijete s PUP u skladu s edukacijama i uputama AZOO. Pojedini školski preventivni programi (preventivne strategije) također ne slijede preporuke AZOO-a, nejasni su, nestručno izrađeni, nerazrađeni, bez konkretnih programa i aktivnosti te nisu utemeljeni na procjeni potreba škole, ne obuhvaćaju sve učenike, a nerijetko ne sadrže ni sustavno planirane aktivnosti za učitelje i roditelje. Stoga je potrebno da AZOO sve djelatnike stručnih službi u svim školama educira za rad na prevenciji i za rad s djecom s PUP.

Škole prepoznaju važnost **prevencije**, a svaka škola ima školski preventivni program (preventivnu strategiju). Uočili smo da su u školama zastupljene brojne jednokratne preventivne aktivnosti – obilježavanje značajnih datuma, informiranje putem jednokratnih predavanja, kvizovi, predstave i drugo. Iako imaju svoje mjesto u školama, ove aktivnosti nisu preventivni programi niti ih mogu zamijeniti. Uočili smo da škole ne rade procje-

nu potreba za svoje učenike na temelju kojih će kreirati preventivne intervencije, kao i da je u školama nedovoljno strukturiranih i kontinuiranih preventivnih programa dokazane učinkovitosti na svim razinama prevencije – univerzalnoj, selektivnoj i indiciranoj. Provođenjem programa bez dokazane učinkovitosti moguće je, ne samo da se neopravdano troši vrijeme i novac, već da postoji i rizik od štetnosti pojedinih intervencija. Pojedini kvalitetni programi provode se u okviru projekata i nemaju osiguranu održivost. Nužno je da sustav odgoja i obrazovanja, putem djelovanja stručnog tijela za procjenu minimalnih standarda prevencije, načini bazu kvalitetnih, znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa koji su spremni za implementaciju u svakoj školi i koji obuhvaćaju djecu, roditelje i nastavno osoblje.

U školama nedostaje **univerzalnih programa prevencije** razvijanja socio-emocionalnih kompetencija, životnih vještina i jačanja otpornosti što je ključno u prevenciji svih problema u ponašanju kod djece. Također, iako se provode brojne jednokratne preventivne aktivnosti za prevenciju pojedinih problema u ponašanju – nasilja, ovisnosti, pretjeranog korištenja interneta i drugih, u školama nedostaje strukturiranih programa za te probleme. Posebice nedostaju **programi selektivne i indicirane prevencije** za djecu u riziku ili onu kod koje su već identificirane određene teškoće, a koji se moraju provoditi u tijesnoj suradnji obitelji, škole i zajednice. Bez podizanja razine roditeljskih kompetencija i zahvata u okruženju i zajednici, ni preventivna strategija škole ne može biti potpuno učinkovita.

Nedovoljnom unapređivanju položaja ove djece u sustavu odgoja i obrazovanja zasigurno pridonosi i to što još nije donesen *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne potpore i stručnog tretmana učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenika s problemima u ponašanju.* Dokument je 2018. prošao javno savjetovanje, a iako je njegovo donošenje propisao i *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama* iz 2021., dokument nije donesen.

Multidisciplinarnost i međuresorna suradnja nužni su za učinkovito djelovanje u zaštiti prava i interesa djece s PUP u odgojno-obrazovnim ustanovama. U prijavama je uočeno da je međuresorna suradnja, koja je obvezna za sve dionike sukladno propisima, vrlo raznolika i umnogome ovisi o osobnom angažmanu i uvjerenjima pojedinih stručnjaka. Stoga je u lokanoj zajednici potrebno češće inicirati zajedničke skupove i sastanke koji se odnose na planiranje i provođenje preventivnih intervencija, te postupanje u pojedinim slučajevima.

Prava djece s PUP krše se i u sustavu socijalne skrbi. U pojedinim slučajevima uočili smo zakašnjele intervencije i nedovoljno odlučne **obiteljsko pravne mjere** u zaštiti prava i interesa djeteta s PUP u ugrožavajućoj obitelji. Najčešće je riječ o višegodišnjem provođenju mjera koje nisu dovele do željenog učinka, što je omogućilo daljnji razvoj problema zbog kojih je bilo potrebno izdvojiti dijete iz obitelji. U pojedinim slučajevima CZSS-i i sudovi teško se odlučuju na izdvajanje djeteta, unatoč tome što život u obitelji ugrožava djetetove interese. Pojedini postupci na sudu dugo traju, a za to vrijeme je dijete kontinuirano izloženo različitim nepovoljnim okolnostima u odrastanju. Prilikom procjene i donošenja odluka nužno je žurnije i odlučnije postupati te prioritet dati interesu djeteta.

> *Prema podacima MRMSOSP-a za 2021., na dan 31. prosinca 2021. u specijaliziranim udomiteljskim obiteljima nije bilo smještene djece s PUP. U domovima za djecu s PUP bilo je 202 djece.*

Specijalizirano udomiteljstvo za djecu s PUP nije razvijeno. U udomiteljskim obiteljima ne provodi se ni odgojna mjera za maloljetne počinitelje kaznenih djela u skladu sa *Zakonom o sudovima za mladež* (ZSM). Ova vrsta udomiteljstva ima veliki potencijal za tretman djece s PUP te je nužno uložiti materijalne i kadrovske uvjete za njezino unapređivanje. Razvojem specijaliziranog udomiteljstva djeca s PUP, koja su izdvojena iz svojih bioloških obitelji, mogla bi dobiti potrebnu stručnu pomoć bez upućivanja u instituciju.

Pritužbe koje smo zaprimali od roditelja i djece smještene u **domove socijalne skrbi za djecu s PUP**, najčešće se odnose na njihovo nezadovoljstvo ponašanjem stručnih djelatnika. Same ustanove, ali i inspekcijski nadzori, te su prijave ocijenili neutemeljenima. Razlog nemogućnosti utvrđivanja pojedinih neprihvatljivih ponašanja djelatnika nerijetko se nalazi u načinu na koji ustanova „prikuplja dokaze" dok dijete i odrasla osoba na koju se pritužuje i dalje svakodnevno kontaktiraju u istom prostoru. Pojedine prijave djelatnika ustanova ukazuju upravo na nesnalaženje prilikom utvrđivanja okolnosti nasilnog ili neprimjerenog ponašanja odgajatelja prema djeci. Djeca koja se prituže na neprihvatljivo ponašanje odgajatelja nerijetko se „pisano očituju" o ponašanju odrasle osobe s kojom su svakodnevno u kontaktu. U jednom slučaju djeca sniženog intelektualnog funkcioniranja i nerazvijenih vještina pismenog izražavanja morala su napisati i potpisati svoje

primjedbe na rad odgajatelja čime su, u situaciji nesrazmjera moći, dovedena u neugodan položaj „svjedočenja" protiv odrasle osobe s kojom su i dalje bila svakodnevno u kontaktu i koja je za to vrijeme na njih mogla nesmetano utjecati. Nakon nekoliko dana, sva djeca su, očekivano, „povukla" svoje prijave.

U drugom slučaju, djelatnica doma zatražila je naše stajalište o tome treba li iskaz djeteta koji tereti odgajatelja smatrati vjerodostojnim i dovoljnim za poduzimanje mjera prema djelatniku. Uputili smo djelatnicu da je svaki slučaj individualan, ali da je neprihvatljivo da dijete nosi svu odgovornost za sankcioniranje djelatnika koji moguće krši radne obveze. Ustanova je dužna saslušati dijete i reagirati, ali ga pritom ne izlagati nelagodi i konfliktu lojalnosti. Nužno je osigurati i druge načine utvrđivanja činjenica.

Pojedine prijave djece za nasilje djelatnika posljedica su manipulacije odraslih djecom zbog loših odnosa među djelatnicima. Takvo ponašanje odraslih osoba krši dječja prava te ga smatramo krajnje neetičnim i neprofesionalnim, na što smo u više navrata upozorili ustanove i nadležno ministarstvo.

Najveći broj prijava upućuju nam djelatnici CZSS-a ili domova zbog nemogućnosti smještaja djeteta u primjerenu ustanovu za djecu s PUP. Riječ je o prvom smještaju ili potrebi da se dijete uputi u ustanovu primjereniju njegovim potrebama od one u kojoj se nalazi. Najčešće je riječ o djeci koja se nalaze u domovima za djecu i kod kojih su se s vremenom razvili problemi u ponašanju. Zbog nedovoljnih smještajnih kapaciteta nastalih uslijed nejasne strategije procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi, domovi za djecu s PUP nerijetko odbijaju zahtjeve CZSS-a za smještaj djeteta. Nerijetko je riječ i o težini djetetovog stanja, jer za dijete koje uz PUP iskazuje i teškoće mentalnog zdravlja i /ili TUR sustav nema primjerenih smještajnih ni tretmanskih kapaciteta. Dijete nerijetko čini i kaznena djela te je obuhvaćeno kaznenim postupkom. U pojedinim slučajevima smještaj ili premještaj djeteta potraje i nekoliko mjeseci, a za to vrijeme trpe druga djeca u ustanovi, najčešće zbog nasilnog ponašanja djeteta s PUP. U pojedinim slučajevima primjeren smještaj realizira se tek nakon uključivanja i posredovanja nadležnog ministarstva. Očekujemo da MRSOSP utvrdi razloge učestalog odbijanja zahtjeva koji podnose CZSS-i za smještaj pojedine djece, te da ubrza proceduru.

Uočili smo i izostanak suradnje i koordinacije socijalne skrbi i pravosuđa tijekom kaznenih postupaka za maloljetne počinitelje kaznenih djela i izricanja privremene mjere u skladu sa ZSM-om. Pojedini sudovi uputili su djecu počinitelje s TUR u ustanove koje nisu predviđene za smještaj i tretman počinitelja kaznenih djela i u kojima dijete ne dobiva primjerenu stručnu pomoć, a pri tome ugrožava prava i interese druge djece na smještaju. U takvim slučajevima nužna je kvalitetnija međuresorna suradnja i multidisciplinarnost u ostvarivanju prava i interesa djeteta s kombiniranim teškoćama.

Na izostanak međuresorne suradnje i razumijevanja ukazuje i slučaj teško ozlijeđenog djeteta smještenog u dom, narušenog mentalnog zdravlja, kojem je potrebna fizikalna terapija i kontinuirana psihoterapijska i psihijatrijska podrška. CZSS nije ni nakon više upućenih zamolbi uspio dijete nakon liječenja uputiti na potrebnu rehabilitaciju, jer ga zbog složenih potreba niti jedna zdravstvena ustanova za rehabilitaciju nije htjela primiti. Osim djetetovih teškoća, razlog odbijanja prijema je i to *što dijete bez roditelj*ske skrbi nema osobu koja bi s njim neprekidno boravila na rehabilitaciji. Dijete se nakon liječenja, umjesto na rehabilitaciju, vratilo u dom socijalne skrbi koji nema uvjeta za odgovarajuću brigu o njegovim zdravstvenim potrebama. CZSS i dalje traži ustanovu za rehabilitaciju. Upitan je i primjereni smještaj djeteta nakon rehabilitacije, budući da mu je trajno narušeno zdravlje. Potrebna je žurna i kvalitetna suradnja više sustava, kako bi dijete žurno ostvarilo pravo na primjereno liječenje i rehabilitaciju, primjerenu psihijatrijsku skrb, pravo na obrazovanje te smještaj izvan obitelji.

Prijave pojedinih roditelja djece u domovima upućuju na njihovo nezadovoljstvo zbog nedovoljno odlučne potrage policije za djetetom koje je **u bijegu iz ustanove**.

> *MUP u svom izvješću za 2021. navodi da je evidentirano 99 djece i 781 maloljetnik u bjegovima iz ustanova, što je za 16,2 % više nego u 2020. Od toga je 515 dječaka i 365 djevojčica. Utvrđeno je da je u vrijeme bijega počinjeno 55 kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika.*

Evidentiranih 55 kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, koji su bili u bijegu iz ustanove, upućuju tek na ona koja su otkrivena, no praksa pokazuje da je tamna brojka kaznenih djela na štetu djece za vrijeme bijega mnogo veća. Iako izvješća policije negiraju propuste u potrazi za djetetom, policiju u takvim slučajevima upozoravamo da je riječ o visoko rizičnim situacijama za dijete, jer je ono u bijegu izloženo raznim zlouporа-

bama i kaznenim djelima „dobročinitelja" koji im nude smještaj. O tome je javnost obaviještena i prošle godine, kada je osoba koja je prihvatila djevojku u bijegu iz ustanove, počinila ubojstvo djevojke.

U slučaju jednog doma za djecu s PUP saznali smo da članovi upravnog vijeća ustanove ne poznaju temeljne propise sustava u kojem djeluju. Upravno vijeće je, kao drugostupanjsko tijelo, poništilo odluku ravnatelja o otkazu djelatniku koji je pravomoćno osuđen za kazneno djelo koje predstavlja zapreku za rad u sustavu socijalne skrbi. Iako je djelatnik u konačnici dobio otkaz, jer riječ je o nedvojbenoj pravnoj situaciji, začuđuje da tijelo koje donosi niz odluka ne poznaje osnovne propise resora u kojem djeluje.

Višegodišnjim praćenjem uočili smo brojne teškoće u ostvarivanju prava i interesa djece koja se nalaze u domovima za djecu s PUP, o čemu smo u više navrata obavijestili zakonodavnu i izvršnu vlast, te poduzeli i druge opće inicijative za unapređivanje položaja djece. Tijekom 2020. MRSOSP nas je obavijestio o poduzetim i planiranim aktivnostima u okviru dvogodišnjeg *Programa za unaprjeđenje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju u ustanovama socijalne skrbi i pravosuđa ISKORAK.* Program se provodi u suradnji s MPU-om, UNICEF-om i znanstvenicima s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, a usmjeren je unapređivanju koncepta tretmana za djecu s PUP u odgojnim i pravosudnim ustanovama. Stručnjake su na kreiranje programa potaknule brojne slabosti u sustavu zaštite djece s PUP, a vrijedan putokaz u tome dala su im opažanja i preporuke pravobraniteljice za djecu iz godišnjih izvješća o radu. Vizija programa je da sva djeca i mladi s PUP otkriju i dosegnu svoje potencijale te ostvare mogućnosti za produktivan i ispunjen život u obitelji i zajednici, što im treba omogućiti unapređenjem usluga i ulaganjem u kvalitetu podrške i skrbi u skladu s njihovim najboljim interesima.

U okviru navedenoga programa, tijekom 2021. provedena je sveobuhvatna analiza stanja i potreba u odgojnim ustanovama, održane su regionalne edukacije stručnjaka u CZSS-ima i odgojnim ustanovama za procjenu potreba, rizika i snaga djece i mladih s PUP. Započeo je i intenzivni rad na kreiranju novog instrumenta za procjenu rizika, potreba i snaga djece i mladih s PUP koji će uskoro biti u „pilot" primjeni. Dosadašnje aktivnosti u okviru programa ukazuju na visoku razinu stručnosti i znanstvenog pristupa problematici ustanova za djecu i mlade s PUP, te predstavlja najobuhvatniji pristup unapređivanju uvjeta u odgojnim domovima u sustavu socijalne skrbi proteklih nekoliko desetljeća. Nastavljamo pratiti daljnje provođenje programa te procjenu ishoda na razini učinkovitijeg ostvarivanja prava i interesa djece s PUP.

4.5 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Tijekom 2021. primili smo 18 pojedinačnih prijava koje se odnose na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode. Postupali smo u dvadesetak općih inicijativa te zaprimili nekoliko telefonskih obraćanja. Posjetili smo Kaznionicu u Lepoglavi, Zatvorsku bolnicu u Zagrebu, Zatvor u Rijeci, Zatvor u Puli i Zatvor u Požegi.[124] Upravi za zatvorski sustav i probaciju (UZSP) pri MPU-u uputili smo više pojedinačnih i općih preporuka za zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Nastavili smo suradnju sa zatvorskim sustavom te nacionalnim i međunarodnim organizacijama i udrugama.

Pojedinačne prijave upućivali su nam roditelji djece, oni na slobodi i oni u zatvoru, ponekad i putem drugih pravobraniteljskih ureda. Neki od njih tražili su da utječemo na izmjene presuda i sudskih odluka o izvršavanju zatvorske kazne (izmjena kazne zatvora u rad za opće dobro, odgoda upute na izvršavanje kazne) pa smo im morali razjasniti naše ovlasti i djelovanje, a uputili smo ih na druge mogućnosti koje su im na raspolaganju. Pojedini roditelji koji su u zatvoru obratili su nam se zbog sumnje na zanemarivanje djece koja žive s drugim roditeljem na slobodi, zbog čega smo zatražili izvješće i poduzimanje mjera od CZSS-a. Prijave ukazuju i na otežano donošenje pojedinih odluka za dijete u slučaju kada je nužan pristanak drugog roditelja koji se nalazi u zatvoru.

Najveći broj prijava odnosio se na **posjete djece roditelju koji je u zatvoru u vrijeme pandemije**, zbog koje je zatvorski sustav prilagodio pravila za posjete u skladu s uputama nadležnih zdravstvenih tijela. Prijavitelji su iskazivali nezadovoljstvo izmjenama zbog kojih su se posjeti djece odvijali u smanjenom opsegu i na drukčiji način. Riječ je o povremenoj zabrani svih posjeta uslijed proboja koronavirusa u pojedina kaznena tijela, o odvijanju posjeta preko pregrade od pleksiglasa i uz korištenje maske, o nužnoj procijepljenosti posjetitelja u pratnji djeteta, kao i roditelja u zatvoru, te nužnom posjedovanju COVID potvrde kao uvjeta za odvijanje

[124] Više o tome u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

posjeta i obveznom PCR testiranju o trošku posjetitelja prije svakog posjeta. Prijave su se odnosile i na ograničenje na četiri osobe istovremeno u jednom posjetu zatvoreniku, te na primjedbe o smanjenoj dostupnosti video posjeta za djecu. Sve nadvedene okolnosti usmjerene zaštiti zdravlja reducirale su neposredne posjete, posebice obvezno testiranje prije svakog posjeta, za što dio posjetitelja nema materijalnih mogućnosti. Prijavitelji su preispitivali i zakonsku utemeljenost navedenih ograničenja te načine postupanja u drugim ustanovama.

Stoga smo UZSP-u uputili nekoliko **preporuka**: da se i u vrijeme pandemije iznađu načini za osiguranje neposrednih posjeta djece roditelju koji je u zatvoru, da se u slučaju obitelji s više djece broj posjetitelja ne ograničava na četiri, već da se omogući posjet sve djece odjednom, te da prilikom odvijanja video posjeta prioritet imaju posjeti djece, zbog kojih je ovaj način kontakta primarno i uveden u zatvorski sustav, i to na poticaj i uz financijsku podršku organizacija za djecu. U odgovoru na naše preporuke UZSP nas je obavijestio da su sve mjere utemeljene na preporukama HZJZ-a i Nacionalnog stožera civilne zaštite te prilagođene specifičnim uvjetima zatvorskog sustava u kojem u zatvorenim prostorima obitava velik broj ljudi, među kojima i oni koji se ne žele cijepiti i u kojem su osobe lišene slobode i zaposlenici dodatno izloženi riziku zaraze. S obzirom na ograničena prava na posjete zbog epidemioloških razloga, UZSP je za održavanje obiteljskih veza osigurao češće i dulje telefoniranje, te video kontakte za koje su naveli da prioritet imaju kontakti između djece i roditelja koji je lišen slobode, a u preostalim terminima video posjete mogu ostvariti ostale skupine zatvorenika. Također su naglasili da su video kontakti uvedeni u sva kaznena tijela i za sve skupine osoba lišenih slobode, što znači da su, osim zatvorenicima, dostupne i kažnjenicima i istražnim zatvorenicima.[125]

> *Prema podacima UZSP-a, tijekom 2021. na izdržavanju kazne zatvora nalazilo se 1723 osobe lišene slobode koji su ujedno roditelji malodobne djece, od čega 1585 očeva i 138 majki. Na dan 31. prosinca 2021. broj djece čiji su roditelji u tom trenutku bili u zatvoru bio je 1615. Ostvareno je ukupno 2756 posjeta djece roditeljima koji izvršavaju kaznu zatora. Ostvareno je i ukupno 5993 video posjeta u koje su bila uključena djeca zatvorenika i istražnih zatvorenika. U uvjetima pandemije svi posjeti u poluotvorenim i otvorenim uvjetima izvršavanja kazne realiziraju se na vanjskim prostorima kaznenog tijela, a iznimno, ako to ne dopuštaju vremenske prilike, koriste se prostorije za posjete uz primjenu epidemioloških pravila koja se odnose na sve posjete u zatvorenom prostoru kaznenih tijela. Obaviješteni smo i da je na Odjelu za rodilje u Kaznionici u Požegi tijekom 2021. s majkama boravilo četvero djece. U program „Zatvorenik kao roditelj" bilo je uključeno ukupno 78 zatvorenika.*

U 2021. obratio nam se Ustavni sud zatraživši naše mišljenje za potrebe ustavnosudskog postupka sa stajališta zaštite najboljeg interesa djeteta u problematici (ne)odvajanja djece od majki, napose dojilja, tijekom trajanja istražnog zatvora u RH. Izvijestili smo Ustavni sud o uočenoj nejednakosti djece u odnosu na to jesu li njihove majke osuđene zatvorenice ili su istražne zatvorenice. Djeca koja su rođena za vrijeme boravka majke u zatvoru mogu ostati s majkama do navršene treće godine, dok mala djeca koja su rođena neposredno prije upućivanja majke u zatvor ili istražni zatvor moraju biti odvojena od majke. Iskazali smo stajalište da djeca, prema *Konvenciji o pravima djeteta*, moraju biti jednaka u pravima bez obzira na pravni temelj lišenja slobode majke, te mišljenje da je o odvajanju djeteta od majke nužno zatražiti procjenu CZSS-a o najboljem interesu djeteta u konkretnom slučaju. Ustavni sud uvažio je ovo mišljenje prilikom donošenja svoje odluke.

Iznenadio nas je izostanak poglavlja o suradnji s pravobraniteljskim uredima u godišnjim izvješćima o radu zatvorskoga sustava za 2019. i 2020., **što je bila praksa u prethodnim godinama,** budući da smo dosad postignute standarde smatrali trajnima. Preporučili smo UZSP-u da izvješćivanje o suradnji i monitoringu pravobraniteljskih ureda i nadalje ostane kao zasebno poglavlje u njihovim izvješćima. UZSP nije prihvatio preporuku, izvijestivši da su zasebna poglavlja ukinuta zbog potrebe skraćivanja teksta izvješća i okolnosti da svi pravobranitelji izvješćuju o suradnji sa zatvorskim sustavom u svojim godišnjim izvješćima.[126]

Iznenadilo nas je i mišljenje UZSP-a prilikom sudjelovanja u radnoj skupini za izradu ***Nacionalnog akcijskog plana o Europskom jamstvu za djecu*** i aktivnosti koja glasi *Razviti i implementirati sveobuhvatan model podrške djeci čiji se roditelji nalaze u zatvoru sukladno Preporuci Vijeća Europe o djeci roditelja zatvorenika*. U aktivnosti je predviđeno „osiguravanje primjerene stručne osobe unutar zatvorskog sustava za kontakte s djetetom i roditeljem" što je, kao član radne skupine, podržao i naš Ured. Zabrinuti smo zbog neslaganja UZSP-a s ovom aktivnošću, jer to u potpunosti odudara od naše dosadašnje suradnje s UZSP-om i uvida u praksu podrške djeci i roditeljima pri kontaktima u zatvoru, kao i dosad postignutog napretka u očuvanju odnosa i veza između roditelja koji je u zatvoru i djece. Naime, standard podrške i usmjerenosti na dobrobit

[125] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
[126] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

djeteta unapređuje se već više od 10 godina i bili smo uvjereni da je odavno odbačeno stajalište da su posjeti isključivo pravo zatvorenika, a ne i djeteta, koje sada nalazimo u mišljenju UZSP-a. Preporučili smo upoznavanje s publikacijama Pravobranitelja za djecu o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, upoznavanje s aktivnostima i suradnjom s Centrom sa izobrazbu UZSP-a i aktivnostima predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu na temeljnim tečajevima za pravosudnu policiju i na edukativnim skupovima za sve djelatnike zatvora i drugih dionika. Također smo podsjetili na *Preporuku CM/Rec(2018)5 Odbora ministara državama članicama o djeci roditelja zatvorenika*, čije predstavljanje je nerijetko organizirao ili u njemu aktivno sudjelovao i UZSP. Ova preporuka u više točaka govori i o osoblju koje radi s djecom, te za djecu i njihove roditelje i zatvorenike, među ostalim i o tome da će zatvorske uprave odabirati, imenovati i opremati posebne „službenike za dijete i/ili obitelj" u čiju ulogu spada podrška djeci i njihovim roditeljima zatvorenicima. Oni će voditi računa da se posjeti održavaju u okruženju koje je prilagođeno djeci, upućivati ih i pružati informacije, posebno djeci koja su se nedavno suočila sa zatvorskim okruženjem, te će kontaktirati s nadležnim institucijama, profesionalcima i udrugama o pitanjima koja se odnose na djecu i njihove roditelje zatvorenike. Očekujemo da se naše stajalište, koje je utemeljeno na međunarodnim i nacionalnim standardima, unese u navedeni dokument.

Prilikom **obilazaka kaznionica i zatvora** (Kaznionica u Lepoglavi, Zatvorska bolnica u Zagrebu, Zatvor u Rijeci, Zatvor u Puli, Zatvor u Požegi) uočili smo da su zbog primjene epidemioloških pravila neposredni posjeti djece roditeljima koji su lišeni slobode znatno reducirani, a odvijaju se i preko fizičkih barijera. Iako je uvođenje video posjeta omogućilo održavanje kontakta djeteta s roditeljem, nužno je što prije osigurati odvijanje neposrednih posjeta i mogućnost fizičkog kontakta, budući da virtualni susret ne može djetetu zamijeniti roditeljev zagrljaj, poljubac te fizičku bliskost i nježnost.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu

Ured je i u 2021. nastavio intenzivnu **suradnju s organizacijama civilnog društva** koje se, među ostalim, bave i interesima djece čiji su roditelji u zatvoru[127]. Na njihov poziv izlagali smo na skupovima o povratku zatvorenika u zajednicu, o novim platformama za zatvorenike i njihove obitelji, informirali smo suradničke inozemne organizacije o vrijednim materijalima pojedinih udruga i njihovim aktivnostima, podržavali smo projektne aktivnosti i prijave na projektne natječaje nekih od njih. Odazvali smo se na poziv Udruge roditelji u akciji – RODA i sudjelovali na završnom skupu projekta ***moto#R*** i međusektorskom sastanku za Varaždinsku i Međimursku županiju. Tijekom provedbe projekta ***Uključene zajednice*** Udruge roditelja Korak po korak, Pučkog otvorenog učilišta Korak po korak i Udruge RODA, doprinijeli smo konzultacijama i sudjelovanjem na međusektorskim sastancima, a na kraju projekta informirali smo naše partnerske inozemne organizacije o materijalima za djecu zatvorenika – slikovnicama i video slikovnicama *Zašto je Gor nacrtao zub* i *Što muči Riku*. S Udrugom za kreativni socijalni rad, Udrugom socijalno marginaliziranih Magni Osijek i Uredom UNICEF-a za Hrvatsku razmjenjivali smo informacije o ostvarenju prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.

Aktivnost u Međunarodnoj mreži Children of Prisoners Europe bila je vrlo intenzivna, kako u području prikupljanja podataka, tako i putem sudjelovanja u studijama i evaluacijama, putem članskih aktivnosti u upravnom odboru mreže, te putem pozvanog izlaganja na godišnjoj konferenciji. Znanja o dobrim praksama prikupljamo prateći različite organizacije u Europi i u svijetu i komunicirajući s njihovim članovima te prateći *online* skupove. To su AIAC (*Advocacy in Action Coalition – Prisoners Family conference*), INCCIP (*International Coalition for Children with Incarcerated Parents*) ili *Wells of Hope* iz Ugande, gdje se djeca zatvorenika suočavaju i s nekim posve drukčijim teškoćama i stresorima u odnosu na djecu u Europi.

O pravima djece zatvorenika i očekivanim globalnim i europskim standardima raspravljali smo u nekoliko navrata s UN-ovim Odborom za prava djeteta, te prilikom donošenja EU Strategije o pravima djeteta i Strategije Vijeća Europe za prava djeteta, na Dan opće rasprave Odbora za prava djeteta o djeci u alternativnoj skrbi, te smo sudjelovali u zagovaračkim aktivnostima *Eurochilda*, čiji smo član.

Tijekom izrade ***Nacionalnog akcijskog plana (NAP)*** **vezanog uz** ***EU Jamstvo za djecu (EU Child Guarantee***) zagovarali smo prava djece zatvorenika, nakon što je prihvaćena naša preporuka da u osnovnom dokumentu Vijeća EU o uspostavi *Jamstva za djecu*, djeca koja imaju roditelja u zatvoru budu prepoznata kao „djeca u nesigurnim obiteljskim situacijama", kao i djeca u riziku od siromaštva. Ujedno smo preporučili da dubinska analiza, koja razmatra dječje siromaštvo po kategorijama djece u RH s ciljem detektiranja djece koja su u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, prepozna i djecu zatvorenika. Djeca čiji su

[127] Više o tome u poglavljima *Suradnji s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama* i *Međunarodna aktivnost*.

roditelji u zatvoru su skupina koja može biti u visokom riziku od siromaštva zbog više razloga: gubitak posla roditelja osumnjičenika, smanjenje obiteljskih prihoda, pitanje stanovanja i smještaja, postojanje dugova, troškovi posjeta roditelju ili članu obitelji u zatvor (putovanja, smještaj, neka djeca stanuju više od 700 km daleko od zatvora u kojem je roditelj, npr. kad dijete živi u Dubrovniku, a majka je u Požegi i ne može biti bliže jer je to jedini ženski zatvor u RH).

Studentima psihologije i kineziologije smo govorili o tome kako se i oni u svome budućem poslu mogu naći u situaciji da budu podrška djetetu čiji je roditelj u zatvoru i kako mogu izbjeći njihovu dodatnu stigmatizaciju, a o pravima djece zatvorenika te o europskim i svjetskim praksama podrške djeci u zatvorima govorili smo na **temeljnim tečajevima za pravosudne policajce** u Remetincu i u Lepoglavi u organizaciji Centra za izobrazbu UZSP-a.

Budući da **medije** smatramo važnim suradnicima u zagovaranju prava djece zatvorenika, u *Nacionalu* smo (u ožujku 2021.), u prilogu „Kako ‚nevidljivoj' djeci roditelja zatvorenika ublažiti strah, sram i stres" govorili o marginaliziranosti obitelji u kojima je netko u zatvoru, o tome kako novija istraživanja smatraju boravak člana obitelji u zatvoru jednim od deset negativnih iskustava u djetinjstvu koja predstavljaju prijetnju zdravlju i dobrobiti u budućem životu, o tome koliko je heterogena populacija djece čiji su roditelji u zatvoru, o hrvatskim i europskim dobrim praksama, o teškoćama djece odvojene od majki zatvorenica i o tome kako olakšati resocijalizaciju zatvorenika kako bi se njihov boravak u zatvoru što manje negativno odrazio na život njihove djece.

Na kraju 2021. u izdanju Pravobranitelja za djecu objavljena je **knjiga „S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru"**, čije autorice su zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika te novinarka i publicistkinja Višnja Biti. Uz njih dvije, autori knjige su još dvadesetak stručnjaka iz pravosuđa, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, zdravstva, medija i drugih područja. Nastanku knjige pridonijelo je i desetak sugovornika s kojima su obavljeni intervjui, te pojedinci koji su podijelili svoja iskustva u vezi s ovom temom.

Knjiga je nastala kao rezultat istraživačkog projekta Ureda pravobraniteljice za djecu iz 2020. i 2021. godine, kojim su obuhvaćene aktivnosti i iskustva različitih organizacija, pojedinaca i institucija u zaštiti prava djece čiji su roditelji u zatvoru, a ujedno predstavlja i svojevrsni rezime djelovanja Ureda pravobraniteljice za djecu na tom području od 2006. do danas. Iz perspektive najrazličitijih aktera knjiga donosi raznovrsne pristupe ovoj problematici, pogled znanstvenika, stručnjaka, praktičara kao i sudionika-svjedoka koji su se u svojem profesionalnom i privatnom životu susretali s djecom zatvorenika. Ujedno su tu i dirljiva svjedočenja samih zatvorenika, članova njihovih obitelji pa i djece, koja o tome govore, s vremenskim odmakom, kao odrasli ljudi. Knjigu su recenzirale prof. dr. sc. Marina Ajduković sa Studija za socijalni rad Pravnog fakulteta u Zagrebu i dr. sc. Nikica Hamer Vidmar, voditeljica Službe za podršku žrtvama i svjedocima pri MPU-u.

Vjerujući da svi stručnjaci različitih struka i pojedinci iz raznih društvenih resora i područja, koji dolaze u doticaj s djecom čiji su roditelji zatvorenici, mogu svojim djelovanjem utjecati na njihov život, nastojat ćemo s ovom knjigom upoznati što više njih i tako se nastaviti zalagati za prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom.

4.6 Mediji i zaštita dječjih prava

Naš rad u području medijskih prava djece uključuje praćenje zaštite privatnosti djece u medijima, zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima[128], zatim praćenje propisa u području medija, te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. Pratimo objave o djeci u medijima, te propise i dokumente u ovom području, primamo pritužbe, izvještavamo nadležna tijela o povredama medijskih prava djece i dajemo prijedloge i preporuke za zaštitu prava. Medijska prava djece zagovaramo i putem stručnih skupova, tribina i medija, odgovora na upite djece, roditelja, novinara i ostalih, podržavamo inicijative koje se odnose na razvoj medijske pismenosti, te potičemo dječje medijsko stvaralaštvo, najviše putem suradnje s festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva.

Suradnja s medijima – Mediji su nam se često obraćali s upitima o zaštiti djece i njihovih prava, te su prenosili priopćenja i preporuke pravobraniteljice. U 2021. web portali popratili su naše aktivnosti s ukupno 1228

[128] U ovom dijelu bavili smo se pretežno medijima u užem smislu, što se odnosi ponajprije na tiskane i elektroničke medije, u kojima postoji jasna nakladnička i urednička odgovornost i na koje se odnosi postojeća regulacija usmjerena na zaštitu dječjih prava. O zaštiti prava djece na internetu i društvenim mrežama pišemo u poglavlju *Prava djece u digitalnom okruženju*.

objava, radijskih objava bilo je 104, a televizijskih 93.[129] Među približno 150 medijskih upita, najviše ih se odnosilo na utjecaj pandemije *Covida-19* na djecu, primjerice, o utjecaju epidemioloških mjera, ali i burne reakcije roditelja koji se protive mjerama i prosvjeduju ispred škola protiv nošenja maski, zatim o tome kako pandemija utječe na obrazovanje i vršnjačke odnose, na mentalno zdravlje, na pojavu problema u ponašanju, te vršnjačkog i *online* nasilja. Druga najčešća tema bilo je nasilje nad djecom od strane odraslih, naročito nasilje u obitelji, što je bilo potaknuto s nekoliko zastrašujućih tragedija u kojima su djeca izgubila život zbog nasilja ili nemara roditelja. Pojedini slučajevi potaknuli su intenzivne rasprave u medijima o funkcioniranju sustava socijalne skrbi, o čemu se također tražilo mišljenje pravobraniteljice. Aktualne teme bile su i nasilje putem interneta, zaštita djece od seksualnog nasilja, zatim smještaj djece u udomiteljske obitelji, zaštita djece migranata bez pratnje roditelja i drugo. Mediji su prenosili i naša priopćenja koja smo objavljivali na mrežnoj stranici *www.dijete.hr*, uz pojedine aktualne situacije ili slučajeve, te uz prigodne datume.[130]

Pojedine vijesti u medijima u više su prilika potaknule naše uključivanje u praćenje postupanja nadležnih tijela u vezi s pojedinim slučajevima povreda dječjih prava. U mnogim slučajevima medijski pritisak ubrzao je reakcije nadležnih institucija u zaštiti djece, no te objave nisu uvijek bile u skladu s dobrom praksom izvještavanja o djeci, osobito kad je riječ o djeci u ranjivim situacijama. Bilo je i slučajeva izrazito neprimjerenog i neodgovornog izvještavanja o djeci na način koji im može nanijeti štetu, te povrijediti i njih i djecu iz njihova okruženja.

Slučajevi drastičnoga nasilja te tragičnog stradanja djece i u protekloj su godini punili medijske stranice i, osim solidariziranja sa žrtvama, ponekad ipak ostavljale neugodan dojam pretjeranog miješanja u privatnost djece, ponekad i senzacionalističkog eksploatiranja obiteljskih tragedija. U pojedinim slučajevima mediji su prekršili obvezu zaštite identiteta djeteta, a nerijetko su i nedovoljno osjetljivim izvještavanjem nanijeli dodatnu štetu članovima obitelji, djeci iz neposrednog okruženja stradale djece, ali i ostaloj djeci koja su putem medija bila izložena opisima nasilja i zločina nad djecom. Više puta smo upozoravali da se takva nezadovoljavajuća praksa može poboljšati jedino dosljednom provedbom propisa i sankcioniranjem prekršaja, ali i nužnim trajnim educiranjem medijskih djelatnika o profesionalnim etičkim standardima, odnosno jačanjem regulacije i koregulacije u medijima.

Položaj djece u *koronakrizi*, promjene u njihovom svakodnevnom životu, školovanju, pristupu različitim uslugama i aktivnostima, a posebno primjena epidemioloških mjera u školi, bile su česte teme u medijima. Neki od njih time su pridonijeli boljem uočavanju perspektive djeteta u dugotrajnoj pandemijskoj krizi, koja najčešće nije bila u fokusu stožera civilne zaštite. S tim u vezi, novi izazov za medije bilo je izvještavanje o prosvjedima protivnika epidemioloških mjera koji su se održavali u neposrednoj blizini škola, naročito u situacijama kad su roditelji u prosvjede uključili i djecu. U takvim je situacijama važno zaštititi privatnost i dobrobit djece u medijskim objavama, što nije uvijek poštovano.

Povrede prava djece u medijima – Tijekom godine primili smo 19 prijava koje se odnose na povredu privatnosti djece u medijima (u 2020. bilo ih je 25), te 16 prijava u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu (u 2020. bilo ih je 20). Ukupno smo uputili pet upozorenja medijima, sedam prijava/obavijesti Vijeću za elektroničke medije (VEM) i jednu prijavu Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (HND). O pojedinim slučajevima izvijestili smo DORH i AZOP, te smo pratili postupanja nadležnih tijela u vezi sa slučajevima iz prethodnih godina.

> *VEM je u 2021. godini razmatrao ukupno 48 predmeta koji se odnose na zaštitu djece, uključujući i zaštitu privatnosti i zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja u elektroničkim medijima. Od toga je 18 predmeta VEM pokrenuo samoinicijativno, uz 30-tak prijava građana, pravobraniteljice za djecu, centra za socijalnu skrbi te drugih institucija. Ukupno je izrečeno 15 mjera (u 2020. izrečeno ih je 17) i sve su to bila upozorenja. Od toga je devet upozorenja izrečeno televizijskim kućama, uglavnom zbog emitiranja filmova s prizorima nasilja bez odgovarajuće dobne oznake, odnosno kategorizacije. Po dva takva upozorenja dobili su HRT (HTV1 i HTV 3) i RTL, po jedno Nova TV, Dubrovačka televizija. Dva takva upozorenja izrečena su pružateljima usluga satelitskog, internetskog i kabelskog prijenosa – Discovery i TVC Hungary Ktf. HOO TV upozoren je zbog emitiranja sponzorirane emisije o klađenju s oznakom 12, a takve emisije, zbog izrazitog štetnog djelovanja na djecu moraju imati oznaku 18 i ne smiju se emitirati prije 23 sata. Zbog povrede privatnosti, tj. otkrivanja identiteta djeteta, izrečeno je šest upozorenja, i to portalima: Dalmacijadanas.hr, Net.hr, Antenazadar.hr, Dnevno.hr, eVarazdin.hr, Hrvatska-danas.com.*

[129] Podaci prema praćenju *press clipping* agencije. Praćeno je i 10 tiskanih medija, u kojima je bilo 116 objava, ali bilo je priloga i u drugim tiskovinama, tjednicima, lokalnim ili glasilima koja nisu obuhvaćena ovim praćenjem.

[130] Npr. Dan sigurnijeg interneta, Dan ružičastih majica – Nacionalni dan borbe protiv vršnjačkog nasilja, Europski mjesec prava djece čiji su roditelji u zatvoru, Dječji tjedan, Europski dan zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece, Međunarodni dan dječjih prava itd.

Unatoč pohvalnom postupanju VEM-a na vlastitu inicijativu u nizu slučajeva, i dalje se nakladnicima za kršenja prava djece izriču uglavnom najblaže mjere – upozorenja. Slučajevi koje je VEM sankcionirao pokazuju da medijski djelatnici nisu upoznati s medijskim propisima o zaštiti djece, te da ne prepoznaju situacije koje nužno zahtijevaju zaštitu identiteta djeteta. Primjerice, više portala objavilo je izjavu majke i detaljne informacije o teškoćama njezinoga sina i nasilju kojem je bio izložen, uključujući i zapisnik iz CZSS-a, čijom objavom je djetetu nedvojbeno nanesena šteta. Jedan je portal objavio snimku s kamere za videonadzor u prodavaonici, koja prikazuje maloljetnike koji otuđuju robu, te pozvao javnost da pomogne u njihovu identificiranju – unatoč zakonskoj obvezi zaštite identiteta djeteta koje je osumnjičeno ili okrivljeno da je počinilo kažnjivo djelo. Upozoren je i portal koji je objavio snimku koju su djeca potajno snimila u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, a jedan zbog objave slika djece koju je usmrtio njihov otac.

VEM je također uputio poziv svim medijima da ne objavljuju snimke vršnjačkoga nasilja koje su dostupne na društvenim mrežama, što je prethodnih godina bila i naša preporuka. Nažalost, rijetki su primjeri da mediji dugoročno prihvate neobvezujuće preporuke, te to ovisi o osjetljivosti urednika.

Smatramo da bi dosljedno sankcioniranje nakladnika za svako kršenje prava djece u medijima, potaknulo nakladnike da ulože više napora i sredstava u educiranje novinara i urednika o zakonskom okviru zaštitite prava djece u medijima, ali i o profesionalnim standardima i novinarskoj etici. Nužno je obvezati nakladnike da medijskim djelatnicima osiguraju takvu edukaciju i stručnu podršku, u čemu je poželjna uključenost Agencije za elektroničke medije (AEM), HND-a, organizacija civilnoga društva, a i pravobraniteljskih institucija.

I ove godine smo Hrvatskoj radioteleviziji, tj. HRT Akademiji, na njihov poziv, uputili naše prijedloge i preporuke o izvještavanju o nasilju nad djecom i među djecom, te smo im dostavili i druge sadržaje o zaštiti prava djece u medijima, kako bi ih objavili na svojoj e-učilici, unutar modula *Medijska pismenost i ljudska prava*.

Slika djeteta u medijima – Iako mediji izvještavaju i o brizi o djeci u zajednici, o odgoju i obrazovanju, općim temama o razvoju djece, te njihovim aktivnostima u društvu, vjerojatnost da će dijete biti tema u medijima povećava se u slučaju kada je ono žrtva nesreće ili nasilja – obiteljskog, vršnjačkog, seksualnog ili nasilja putem interneta – te žrtva nebrige ili nepravde. Prateći tiskana izdanja desetak dnevnih i tjednih novina u RH uočili smo da je u njima, u 2021., objavljeno ukupno 2597 vijesti koje se odnose na djecu, od kojih je gotovo 26 posto bilo povezano s nekim oblikom nasilja nad djecom – dakle svaka četvrta vijest.[131] Usporedbom dnevnih novina *Jutarnjeg* i *Večernjeg lista*, *24 sata*, *Novog lista* i *Slobodne Dalmacije*, vidimo da su tijekom godine objavili u prosjeku između 400 i 500 objava o dječjim pravima, najmanje *Jutarnji list* (408), a najviše *Novi list* (536). No, zastupljenost vijesti o nasilju nad djecom među njima izrazito varira, od 13,43 % u *Novom listu* do 35,83 % u *24 sata* i 34,31 % u *Jutarnjem listu* u kojima čak svaka treća objava o djeci uključuje temu nasilja (*Slobodna Dalmacija* 24,80 %, *Večernji list* 21,83 %). Također, udio vijesti o nasilju jako varira tijekom godine, ali i po godinama.[132]

Upravo činjenica da se o djeci najčešće izvještava u situacijama kad su žrtve i kad su osobito ranjiva, obvezuje novinare i urednike da štite njihovu privatnost, ali i da se educiraju o tome kako objave o djeci utječu na njihove osjećaje, sliku o sebi, odnose s okolinom i na koji način im mogu nanijeti štetu. Uz bolje poznavanje medijskih propisa i postojećih novinarskih etičkih kodeksa, potrebno je kontinuirano ulagati i u upućenost i osjetljivost novinara za perspektivu ranjivih društvenih grupa o kojima izvještavaju.

Zaštita prava na privatnost

U izvještavanju koje uključuje djecu novinari moraju štititi najbolji interes djeteta te prikriti njegov identitet u svakoj situaciji u kojoj bi mu medijsko izlaganje moglo nanijeti štetu. Prikrivanjem identiteta djeteta mediji štite njegovu osobnost i integritet, štite ga od neželjenih reakcija okoline, ali i od ponovnog suočavanja s doživljenom traumom.

Obveza zaštita privatnosti djece u medijima propisana je *Zakonom o medijima*[133], a *Zakon o elektroničkim*

---

131 Napominjemo da nije riječ o znanstvenoj analizi već evidentiranju priloga putem pretrage ključnih riječi.

132 Npr. u 2020. udio vijesti o nasilju, među svim objavama o djeci u navedenim tiskovinama, bio je 37,30 %, a u 2019. „samo" 22,31%. U prva dva mjeseca 2022. taj je udio svega 16,52 %.

133 *Zakon o medijima*, NN 59/04, 84/11 i 81/13., čl. 16.: *1. Mediji su dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji, bez obzira na spol i spolno opredjeljenje. Zabranjuje se objavljivanje informacija kojima se otkriva identitet djeteta, ukoliko se time ugrožava dobrobit djeteta*

medijima[134], u članku 24. jasno navodi koje objave nisu dopuštene radi zaštite dobrobiti djece: „Nije dopušteno objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet djeteta do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira je li svjedok, žrtva ili počinitelj ili je dijete pokušalo ili izvršilo samoubojstvo, a niti iznositi pojedinosti iz djetetovih obiteljskih odnosa i privatnog života". No, u medijima se vrlo često susrećemo s kršenjem ili proizvoljnim tumačenjem ove odredbe, bilo zbog toga što nakladnici i urednici s njom nisu upoznati ili je svjesno krše, znajući da je malo vjerojatno da će se suočiti s ozbiljnijim sankcijama. Kazna za povredu privatnosti djeteta u medijima najčešće je upozorenje VEM-a. U rijetkim slučajevima postupak pokreće državno odvjetništvo, najčešće kad je riječ o neprimjerenom izvještavanju o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju.

Među **19 prijava povreda privatnosti djeteta** u medijima koje smo primili u 2021. bile su prijave o neprimjerenom izvještavanju o slučajevima teškog nasilja nad djecom, ponekad i s tragičnim ishodom, o prosvjedima zbog obveze nošenja zaštitnih medicinskih maski u školama, o djeci s područja zahvaćenih razornim potresima, o djeci čijom zaštitom se bave institucije socijalne skrbi te o djeci s teškoćama u razvoju. U ovim prijavama uglavnom je riječ o nedovoljno obzirnom izvještavanju, a u pojedinim slučajevima prava djeteta bila su povrijeđena nepotrebnom i neprimjerenom objavom fotografija djece bez zaštite identiteta, objavom imena djeteta ili roditelja, te drugih osobnih podataka djeteta. O pojedinim slučajevima izvijestili smo VEM, DORH, AZOP i Vijeće časti HND-a, a roditelje i skrbnike djece te CZSS-e koji su nam se obraćali informirali smo o mogućnostima zaštite prava djece i poticali ih da podnesu prijave nadležnim tijelima. Roditeljima najčešće predlažemo da zatraže od nakladnika uklanjanje objave djetetovih podataka iz *online* izdanja, da podnesu prijavu VEM-u, a u težim slučajevima i DORH-u, a tada se često i mi izravno uključujemo. Informiramo ih o mogućnosti podnošenja privatne tužbe.

U pojedinim slučajevima mediji su objavili neprimjereno detaljne izvještaje o stradanju i ozljedama životno ugrožene djece, te o medicinskim zahvatima kojima su djeca podvrgnuta. No, u tim je prilikama najveća odgovornost bila na predstavnicima zdravstvenih institucija koji su o tome iscrpno obavještavali javnost putem medija, čak i organizirajući konferencije za novinare, što je nespojivo s liječničkom etikom i Zakonom o zaštiti pacijenata. I pojedini drugi slučajevi kršenja privatnosti djece u medijima upućuju na to da je edukacija o zaštiti privatnosti, dostojanstva i dobrobiti djece, te općenito o komunikaciji s medijima, nužna i stručnjacima u području zdravstva, odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, pravosuđa i drugima.

U nekim slučajevima podatke o djeci medijima iznose sami roditelji, ponekad zbog neupućenosti u moguću štetnost takvog izlaganja djeteta, a često s namjerom da upozore na nepostupanje ili sporost u radu institucija, pa i u kontekstu visokokonfliktnih razvoda pri čemu je nerijetko riječ i o manipulativnim postupcima na štetu djeteta. Stoga često podsjećamo novinare da roditeljska suglasnost za objavu informacija o djeci nije uvijek u skladu s najboljim interesom djeteta. Zato je jako važno da novinari razumiju pojam zaštite dobrobiti djeteta, a nakladnicima preporučujemo da razvijaju vlastite profesionalne standarde (kodeks) ponašanja prema djeci – i kad se izvještava o djeci i kad se izravno komunicira s djecom.

Također bi dobrodošle kampanje kojima bi se roditelje i druge osobe iz djetetova okruženja uputilo u važnost zaštite djetetove privatnosti u medijima i društvenim mrežama kako bi se umanjile štete za dijete zbog takve javne izloženosti.

> *Vijeće časti HND-a razmatralo je u 2021. ukupno 108 prijava, a od toga su se samo četiri odnosile na prava djeteta, točnije na djetetovu privatnost. Izrečene su dvije opomene i jedna teža opomena, a u jednom slučaju nije utvrđeno kršenje univerzalnih novinarskih načela. Opomene su izrečene dnevnom listu 24 sata i portalu e-Varazdin.hr, a teža opomena tjedniku Varaždinske vijesti.*

Osjetljive situacije u izvještavanju o djeci – U svojim preporukama za medije redovito ističemo da je poseban oprez novinara nužan prilikom izvještavanja o: **nasilju nad djecom**, osobito o žrtvama seksualnog nasilja, **vršnjačkome nasilju**, **nestaloj djeci**, djeci **s teškoćama u razvoju**, djeci smještenoj **u institucijama, bolesnoj djeci** – oboljeloj od teških, rijetkih i kroničnih bolesti, ali i od zaraznih bolesti poput Covida-19; o **humanitarnim akcijama** za pomoć bolesnoj ili siromašnoj djeci, o djeci koja su **počinitelji kažnjivih djela**, djeci čiji su **roditelji u sukobu sa zakonom** i drugim ranjivim skupinama.[135]

---

[134] U 2021. donesen je novi *Zakon o elektroničkim medijima*, NN 111/21, u njemu je zaštita privatnosti u medijskim prilozima definirana u čl. 24., st. 5. Tekst ovoga stavka identičan je onome u starom zakonu, gdje je zaštita privatnosti djeteta bila definirana u čl. 12.

[135] Detaljnije preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima dostupne su na http://dijete.hr/press/.

U povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga uputili smo poruku javnosti o iznimno važnoj ulozi i doprinosu medija u podizanju javne svijesti o pogubnom utjecaju nasilja na djecu, kao i poticanju građana da prijave svaku sumnju na moguće nasilje nad djecom u njihovoj okolini. No, kako je riječ o iznimno osjetljivoj temi, jako je važno da se urednici i novinari pridržavaju načela novinarske etike[136] i pri izvještavanju vode računa o dobrobiti djeteta. S tim ciljem objavili smo preporuke o zaštiti djece prilikom izvještavanja o nasilju, kao kratki podsjetnik na to što novinari mogu učiniti kako bi njihov angažman uistinu bio u najboljem interesu djece.[137]

Nažalost i ove godine bilo je neprimjerenog izvještavanja o seksualnom nasilju nad djecom u kojem su, unatoč prikrivenom identitetu žrtve, navedeni detalji o okolnostima i načinu počinjenja zlostavljanja djevojčice i njezinoj obiteljskoj situaciji te joj je time dodatno nanesena šteta. Također, mediji su nastavili objavljivati snimke vršnjačkoga nasilja preuzete s društvenih mreža, unatoč našim upozorenjima o iznimnoj štetnosti takve prakse – i za same sudionike, a pogotovo žrtvu, ali i za svu ostalu djecu kojoj su takve objave dostupne. Urednici smatraju da time ne krše zakon ako prikriju lica sudionika, ali zanemaruju dugoročno štetan utjecaj takvih objava.

Osobito ranjive skupine djece – Prikrivanje djetetovog identiteta izričito se zahtijeva u slučaju kada bi otvorenim izlaganjem djeteta došlo do povrede njegova dostojanstva i izložilo ga se neugodnim reakcijama u okolini, ugrožavanju sigurnosti, opasnosti od napada, otmice ili manipulacije njegovim podacima ili bi ga to izložilo ponovnom proživljavanju traumatskog doživljaja i sličnom. Pojedine grupe djece nalaze se u posebno osjetljivoj i ranjivoj situaciji, primjerice, **djeca u alternativnoj skrbi** kad mediji inzistiraju na objavi njihovih teških životnih priča i iskustava nasilja i zanemarivanja u obitelji; zatim djeca **čiji su roditelji u sukobu sa zakonom** te ih mediji spominju uz negativne prikaze njihovih roditelja; djeca koja žive **u siromaštvu**, djeca koju odrasle osobe koriste za **prosjačenje**, **djeca u bijegu od kuće** koja nerijetko postaju žrtve iskorištavanja. U svim takvim situacijama nužan je poseban oprez i kako se objavom informacija o roditeljima i drugim članovima obitelji, susjedima, školi ili razredu koji dijete pohađa ne bi posredno otkrilo djetetov identitet.

U prošloj godini dobivali smo pritužbe na učestalu objavu slika **djece iz područja pogođenih razornim potresom**, pri čemu njihova lica nisu bila prikrivena. Slike djece, nerijetko i njihova imena objavljivana su s namjerom da se pomogne njihovim obiteljima, moguće je i da su roditelji bili suglasni s takvim objavama, no i u slučaju da takva privola postoji, novinar i urednik u konkretnoj situaciji trebaju procijeniti hoće li objava nanijeti štetu djetetu.

Susrećemo se i s objavama snimki **djece izbjeglica** iz područja ratnih djelovanja – koji su također izrazito ranjiva skupina, jer su im ugrožene temeljne životne potrebe i neophodna im je pomoć, ali objava njihovih fotografija i osobnih podataka može ih dodatno izložiti riziku od zloupotrebe, otmice ili *traffickinga*, pogotovo kad je riječ o djeci bez pratnje.

Etičke dvojbe često izaziva **objava slika djece u sklopu humanitarnih akcija** kojima je cilj prikupiti sredstva za liječenje ili poboljšanje skrbi o djeci s TUR. Objave o djeci koja odrastaju u nepovoljnim ili otežanim životnim uvjetima uvijek trebaju biti u funkciji osnaživanja djeteta o kojem se izvještava, prikazivati ga u pozitivnom kontekstu, izbjegavati stigmatizaciju i stereotipne prikaze, te poticati empatiju, a ne sažaljenje. Neprimjerenom objavom osobnih podataka o djetetu, njegovim roditeljima i razlozima zbog kojih se našlo u osjetljivoj situaciji, djetetu može biti nanesena šteta, bilo da se suočilo s negativnim reakcijama okoline ili se osjetilo uznemireno zbog objave. Mediji mogu dati izniman doprinos mobiliziranju i poticanju ljudi da pomognu djeci u nevolji, međutim u svakom takvom slučaju medijski djelatnici trebaju odgovorno procijeniti kako će način prikazivanja djeteta utjecati na njegovu dobrobit – tada i kasnije – te oprezno odvagnuti izlaganje djeteta.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima

Obveza je države osigurati odgovarajuće mehanizme kojima će se djecu zaštititi od izloženosti medijskim sadržajima koji mogu naštetiti njihovu razvoju, a razvoj digitalnih medija koji je omogućio široku dostupnost najrazličitijih sadržaja putem digitalnih platformi, znatno je otežao ispunjavanje te zadaće. Pritužbe ukazuju na nedovoljno razumijevanje načela zaštite interesa djeteta u ovom području, primjerice kad se tijekom dana na desetine puta ponavljaju najave igranog programa prepune nasilja, zastrašujućih zvukova ili vulgarnosti. Od 16 prijava potencijalno štetnih medijskih sadržaja, koje smo primili, najviše ih se odnosilo na **sadržaje** na

[136] Kodeks časti hrvatskih novinara *http://www.hnd.hr/kodeks-casti-hrvatskih-novinara.*
[137] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu* i na https://dijete.hr/uz-svjetski-dan-prevencije-zlostavljanja-djece-19-studenoga/

televiziji, **neprimjereno označavanje serija i filmova** s pretjeranim nasiljem i eksplicitnim prizorima, te posebno na najave s takvim prizorima, uz pritužbu na to što su sadržaji s oznakom 12 dostupni tijekom cijeloga dana čime je pretežna odgovornost za zaštitu djece prebačena na roditelje. Neke pritužbe odnosile su se na emisije na radiju, objave na portalima i na neprimjereni sadržaj u tiskanoj publikaciji za djecu.

Pritužbe na program radija odnosile su se na emitiranje priloga koji je sadržavao zastrašujući detaljni opis nasilja kojem nije prethodilo odgovarajuće upozorenje, te na vulgarno izražavanje voditelja radioemisije i emitiranje glazbenog programa koji uključuje pjesme s tekstovima koji sadržavaju psovke. Bilo je pritužbi na neprimjerene oglase te na sudjelovanje djece i mladih u reklamnom spotu.[138] U nekim pritužbama roditelji su prigovarali zbog sadržaja čije su im se poruke činile neprimjerenima u smislu rodne ravnopravnosti ili seksističkima.

Primili smo i pritužbe u kojima roditelji upozoravaju na nekvalitetnu ponudu dječjih programa, pogotovo na animirane filmove pune nasilja, koje ujedno otkrivaju i neupućenost roditelja u vlastite odgovornosti u izboru sadržaja za djecu predškolske dobi. Većina televizijskog programa nije primjerena djeci predškolske i rane školske dobi te se općenito preporučuje ograničavanje njihove izloženosti tv-programima – i u odnosu na vrijeme koje dijete provodi ispred ekrana, i u odnosu na primjerenost sadržaja. U pogledu dječjih programa, a naročito animiranih filmova za djecu u kojima je često mnogo nasilja, roditelji se uopće ne mogu osloniti na nekog vanjskog regulatora, već je najveći dio odgovornosti upravo na njima. No, mnogi od njih ne znaju kako birati sadržaje za djecu, gdje se informirati o dječjim filmovima preporučenim za određenu dob, pogotovo koji su filmovi prikladni za djecu mlađe dobi. Stručnjaci ističu važnost angažiranja roditelja u izboru kvalitetnih sadržaja za djecu te napominju da je roditeljima potrebno pružiti podršku u tom odabiru i dodatne informacije o sadržaju dječjih filmova, savjete o utjecaju medija na dječji razvoj, kao i praktične savjete o korištenju usluge „roditeljske zaštite" u pristupu medijskim sadržajima. Zasad im ta podrška nije dostupna u dovoljnoj mjeri.

Medijski propisi – novi *Zakon o elektroničkim medijima* – U listopadu 2021. stupio je na snagu novi *Zakon o elektroničkim medijima*, usklađen s Direktivom o audiovizualnim medijskim uslugama iz 2018.[139], u kojem je važna novost uvođenje obveze da se i na platformama za dijeljenje videozapisa moraju poduzeti mjere za zaštitu maloljetnika od programa i videozapisa koje su kreirali korisnici, te od audiovizualnih komercijalnih komunikacija koje bi mogle naštetiti njihovom razvoju. Novost u zakonu je i uvođenje odgovornosti pružatelja elektroničkih publikacija za komentare korisnika, koji se od sada obvezno moraju registrirati da bi komentirali medijske sadržaje, čime se također štite i djeca od pristupa štetnim sadržajima, poput govora mržnje, pornografije i sl., koje objavljuju čitatelji u svojim komentarima. Za nas je osobito vrijedna promjena to da je, nakon naših dugogodišnjih nastojanja i preporuka, ovim zakonom napokon obuhvaćeno i oglašavanje na teletekst stranicama televizija, koje je godinama izmicalo svim zakonskim ograničenjima i mjerama za zaštitu maloljetnika, te su na teletekstu objavljivani oglasi o proricanju budućnosti, kockanju, klađenju pa i pružanju seksualnih usluga te pornografskih sadržaja. AEM nas je izvijestio da je, zahvaljujući tome što je u zakonsku definiciju audiovizualne komercijalne komunikacije napokon uvršten i teletekst, početkom 2022. napokon uspio sa teletekst stranica komercijalnih televizija ukloniti neprimjerene oglase.[140] Tako je napokon ostvarena naša višegodišnja preporuka i inicijativa.

U ovoj godini očekuje se izrada još jednog vrlo važnog propisa, a to je novi *Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*, za koji AEM najavljuje da će bolje od sadašnjega osigurati zaštitu djece i umanjiti njihovu izloženost potencijalno štetnim medijskim utjecajima. Također, u ovoj godini AEM se napokon više angažirao u zaštiti djece od štetnog oglašavanja nezdravih namirnica i pića[141], što je bila zakonska obveza još od 2009., te je trenutačno u pripremi *Koregulacijski sporazum* u vezi s time, koji će AEM ponuditi nakladnicima i drugim subjektima uključenim u oglašavanje. Očekujemo da će ovaj napredak u regulaciji poboljšati medijska prava djece, što ćemo tek vidjeti u budućnosti.

A ono što je vidljiv doprinos ostvaren i u protekloj godini su AEM-ove aktivnosti na poticanju i razvoju medijske pismenosti djece i mladih – putem djelovanja portala *Medijskapismenost.hr*, koji je u 2021. obilježio punih pet godina rada. Taj se portal potvrdio kao središnje mjesto za medijsku edukaciju učitelja i roditelja, ali i

138 Više o tome u poglavlju *Neprimjereno oglašavanje*.
139 Direktiva (EU) 2018/1808 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. studenoga 2018. o izmjeni Direktive 2010/13/EU (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama).
140 Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.
141 Više o tome u poglavlju *Neprimjereno oglašavanje*.

djece, o različitim područjima medijske pismenosti. Objavljujući obilje kvalitetnih nastavnih materijala on je i metodička potpora svim učiteljima i profesorima koji u školama ostvaruju programe razvoja medijske pismenosti, uključujući najraznovrsnije teme – od sigurnosti djece na internetu, razvoja kritičkog mišljenja, do izbora kvalitetnih sadržaja za djecu, ali i podrške dječjem medijskom stvaralaštvu.

U travnju 2021. održani su 4. Dani medijske pismenosti koje zajedno organiziraju AEM, Ured UNICEF-a za Hrvatsku i drugi partneri, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija te Ministarstva znanosti i obrazovanja. Osobita je vrijednost ove manifestacije to što omogućuje suradnju i interakciju velikog broja odgojno-obrazovnih ustanova, knjižnica, kina, medija, udruga i drugih subjekata. Naglasak ovogodišnje manifestacije bio je na temama zaštite mentalnog zdravlja mladih, problema dezinformacija i lažnih vijesti, te utjecaja influencera na mlade. Tim su temama posvećeni i novi obrazovni materijali i videolekcije koje se mogu preuzeti na portalu. Na taj način omogućeno je učiteljima entuzijastima da sami još bolje nadomjeste prazninu – nedostatak sustavne nastave medijske pismenosti u školama.

Pravo na pristup kvalitetnim sadržajima za djecu – Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima te dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Kvalitetni medijski sadržaji, primjereni različitim dobnim skupinama, važni su za razvoj djece u jezičnom, socijalnom i emocionalnom području te u području očuvanja i zaštite zdravlja, sigurnosti i dobrobiti djece. Primjereno informiranje djece važna je sastavnica ostvarivanja dječjega prava na participaciju. Osobito je važno poticati domaću proizvodnju takvih sadržaja, koji prikazuju djetetu poznato okružje i odnose s kojima se ono može identificirati, istraživati učinkovite načine medijskoga komuniciranja s dječjom publikom, te ulagati u obrazovanje medijskih djelatnika za to. Medijske sadržaje za djecu, odgovarajućom prilagodbom treba učiniti dostupnima djeci s oštećenjima vida ili sluha.

> *Vijeće/Agencija za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade kojima je cilj promicanje njihove dobrobiti. 2021. za tu je namjenu dodijeljeno 2.573.362 kuna (u 2020. godini 2.676.201 kn).*

U području medijskih sadržaja za djecu godinama pratimo kako HRT ispunjava svoje zakonske obveze u pogledu osiguravanja programa za djecu i mlade.[142]

Program za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji – Svake godine od HRT-a tražimo izvješće o sadržajima za djecu na Hrvatskoj televiziji (HTV) i Hrvatskome radiju (HR), o sudjelovanju djece u tim emisijama, o sadržajima za djecu na jezicima nacionalnih manjina te o prilagodbi sadržaja za djecu s oštećenjem vida ili sluha. Količina sadržaja za djecu na HTV-u znatno je smanjena u 2021. u odnosu na prethodne dvije godine. HRT nas je izvijestio da je emitirano 96.398 minuta programa za djecu, od čega 63.600 minuta čini obrazovni program *Škola na Trećem*. To je gotovo upola manje nego u 2020. (53,24 %), kad je na HTV-u emitirano 181.043 minute programa za djecu, što je tada bio golemi porast u odnosu na prethodnu godinu, većinom zbog uvođenja programa *Škola na Trećem* u vrijeme potpunog zatvaranja škola zbog Covida-19. Podsjećamo da je u predpandemijskoj 2019. godini emitirano 108.892 minute programa za djecu i mlade.

Na Hrvatskom radiju, uključujući regionalne postaje, emitirano je 22.290 minuta programa za djecu, pretežno obrazovnih emisija, što je više nego u 2020., kad je emitirano 19.587 minuta. Iz izvješća HRT-a vidljivo je da je tijekom 2021. na HTV-u prikazana 41 domaća emisija (od kratkih animiranih pjesmica, do dugometražnih filmova) i 38 stranih emisija, najviše onih za djecu predškolske i rane školske dobi. U 12 domaćih emisija, kao što su *Najbolji dan*, *Slonko*, *Šareni lonac*, *Superteta*, *Volim životinje – moj ljubimac* i druge, aktivno sudjeluju i djeca. Djeca sudjeluju i u sinkronizacijama stranog programa. I ove godine HTV je prikazao vrlo malo dugometražnih filmova za djecu – svega 15, većinom igranih, od kojih četiri domaća, a od stranih filmova tri su prikazana u sklopu programa *Dobre vibracije*, Festivala prava djece. Neshvatljivo je da HTV već godinama uopće nije zainteresiran ponuditi djeci redovito, svakog tjedna barem jedan dugometražni igrani ili animirani dječji film.

---

142 *Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji*, u sklopu usluga javnoga servisa HRT-a, propisane su obveze koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece, od predškolske i rane školske do adolescentske dobi. Obveze HRT-a definirane su i Ugovorom Vlade RH s HRT-om o programskim obvezama za razdoblje 2018. - 2022.

Na HTV-u nema dječjih emisija na jezicima nacionalnih manjina, ali pojedine dječje emisije i animirani filmovi objavljeni su na romskom i bajaškom jeziku.[143] Tijekom 2021. za djecu s oštećenjima vida ili sluha prilagođeno je ukupno 109 novih kratkih sadržaja, od čega 54 (452 min.) s prijevodom na hrvatski znakovni jezik, a 55 (402 min.) s audiodeskripcijom, što je znatno manje nego u prethodnoj godini. Naše je stajalište da sav program za djecu treba biti prilagođen djeci sa senzornim oštećenjima.

Dječjih informativnih emisija, primjerice za djecu osnovnoškolske dobi, uopće nema na HTV-u. Informativne emisije profilirane za djecu i mlade opstale su donekle na HR-u. Teme iz života djece, njihovim aktivnostima, osobito u školi, na natjecanjima, u aktualnim kampanjama i projektima zastupljene su u informativno-edukativnim emisijama HR1, u kojima sudjeluju i djeca i mladi, poput *Pet za pet*, *Čičak*, *Reci nešto*, te *Mudrica* i *Zavrti zvrk*, za najmlađe, kao i u emisijama na regionalnim radijskim postajama. Iako HR redovito informira o svojim emisijama na svojoj web stranici, upitno je koliko ih djeca i roditelji slušaju.

U 2022. završit će HRT-ov strateški projekt „Razvoj programskih usluga za djecu i mlade" koji je započeo 2018., s ciljem osuvremenjivanja programskih usluga za djecu i mlade, na temelju potreba i interesa te participacije djece. U tom razdoblju proizvedeni su izvrsni domaći animirani filmovi te emisije koje uključuju djecu i obraćaju im se kroz niz tema iz njihove svakodnevice. Najveći iskorak vidljiv je u kvaliteti programa za najmlađu publiku. Napredak je postignut u povećanju vidljivosti programa za djecu u nelinearnom emitiranju, na besplatnoj mobilnoj aplikaciji *Juhuhu* te istoimenom web-portalu i *YouTube* kanalu.[144]

Međutim, ulaganja HRT-a u programe za djecu i mlade zasad ne pokazuju stvarnu opredijeljenost za veće iskorake u ovom području. U 2020. drastično su smanjena ulaganja u program za djecu i mlade u odnosu na prethodne godine, te je porast u 2021. tek pokušaj da se uhvati korak s prijašnjim razdobljem. Ulaganja HRT-a u programe za djecu i mlade u 2021. iznosilo je svega 3.451.207 kn, što predstavlja tek nešto više od jedan posto u ukupnim sredstvima. Još 3.494.129 kuna uloženo je u nabavu stranog programa i programa iz nezavisne produkcije, pa bi to ukupno činilo oko dva posto ukupnih sredstava HRT-a.[145] Donekle ohrabruje to što se za 2022. planira povećanje ulaganja u proizvodnju sadržaja za djecu i mlade na 5.052.145 kn što je još uvijek vrlo skroman udio u ukupnim izdvajanjima.

Smatramo važnim znatno povećati ova sredstva, poticati proizvodnju svih vrsta programa za djecu i mlade, posvetiti veću pozornost sadržajima koji potiču čitanje i razvoj jezičnih sposobnosti djece, kao i jezične sposobnosti djece pripadnika nacionalnih manjina na njihovom materinskom jeziku; obogatiti program temama iz područja zdravlja, medijske pismenosti i odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo, te povećati udio dječjih emisija prilagođenih djeci s oštećenjima vida ili sluha. Nužno je poboljšati informiranje javnosti o programima za djecu i mlade na HTV-u i HR-u i njihovim nelinearnim platformama. Također je potrebno iskoristiti potencijal HRT-a u razvoju medijske pismenosti ne samo djece i roditelja već i svih ostalih građana.

Sudjelovanje djece u medijima

Inicijativa za osnivanje dječjeg digitalnog časopisa – U 2021. zabilježili smo vrijednu inicijativu Osnovne škole Sveti Petar Orehovec za **osnivanjem dječjeg digitalnog časopisa na nacionalnoj razini**, kojim bi se poticalo i osnaživalo dječje novinarsko stvaralaštvo u školama, čime se ujedno pridonosi i razvoju medijskih kompetencija djece, sposobnosti kritičke analize medijskih sadržaja, a ostvaruju se i mnoga participativna prava djece: na pristup informacijama, izražavanje mišljenja o pitanjima koja se odnose na njih, slobodnog iznošenja vlastitih stajališta te sudjelovanja u društvu. Inicijativa je iznesena na *online* Okruglom stolu „Medijske navike učenika osnovnih škola – a što je s digitalnim časopisima za djecu?"[146], koji je organizirala OŠ Sv. Petar Orehovec uz podršku portala *Medijskapismenost.hr*. Uz stručnjake za područja odgoja i obrazovanja, medija i dječjih prava, na skupu su aktivno sudjelovali djeca i mladi, članovi MMS-a i mladi novinari digitalnog školskog lista „Klinček" iz spomenute škole. Mladi sudionici istaknuli

[143] U 2021. po 30 epizoda popularnog i hvaljenog domaćeg animiranog filma *Mišo i Robin* snimljeno je na romskom i bajaškom, kao i četiri emisije serijala *Tajni dnevnik patke Matilde*, te šest emisija *TV vrtić*.

[144] Procjenjuje se da mobilna aplikacija dnevno ima po 20 do 30 tisuća pregleda, a web portali po nekoliko tisuća pregleda, ukupno 35 milijuna pregleda u 2021. Obrazovni sadržaji dostupni su i na web-portalu *skolski.hr*, a na web-portalu *projektdrugi.hr* nalaze se sadržaji iz područja građanskog odgoja i obrazovanja.

[145] Za usporedbu, ulaganja u sportski program činila su 41 %, za zabavni program 10 %, za kulturu 2 %, a za obrazovanje i znanost 0,5% sredstava HRT-a. Udio izdvajanja za sportski program više je nego udvostručen u odnosu na 2019., kada je iznosio 19 %.

[146] Okrugli stol održan je 24. veljače 2021., u sklopu Erasmus+ K 229 projekta „Mali novinari danas, odgovorni digitalni građani sutra", koji koordinira OŠ Sv. Petar Orehovec. U raspravi su sudjelovali predstavnici AZOO-a, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Ureda pravobraniteljice za djecu, akademske zajednice, DKMK-a, studentskih medija i drugi, ali i djeca i mladi iz MMS-a, te mladi školski novinari.

su sklonost svojih vršnjaka digitalnim izvorima informiranja, izloženost mnogim sadržajima upitne vrijednosti i vjerodostojnosti, ali i potrebu za nalaženjem pouzdanih informacija koje su važne za njihov život i odrastanje. Svi sudionici složili su se da bi digitalni časopis mogao biti vrijedan oblik informiranja djece, no ostala su otvorena pitanja tko bi bio osnivač/nakladnik, tko bi bio odgovoran za sadržaje i drugo. Podržana je ideja mladih školskih novinara da to ujedno bude platforma za dijeljenje učeničkih novinarskih radova, ali i različitih kvalitetnih audiovizualnih djela zanimljivih djeci. Smatramo da bi jedinstvena digitalna platforma za djecu i mlade na nacionalnoj razini mogla biti poput središnje točke koja će mladima pomoći da pronađu sadržaje koji ih zanimaju, omogućiti da se glas djece čuje u društvu, a ujedno i pomoći djeci u razvoju medijske, digitalne, građanske, ali i jezične i drugih pismenosti koje su važne za ostvarivanje dječjih prava.

Dječje medijsko stvaralaštvo – Godinama pratimo i podržavamo festivale filmskog stvaralaštva djece i za djecu, koji su vrijedna potpora ostvarivanju dječjih medijskih prava. U suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i portalom *Medijskapismenost.hr* redovito sudjelujemo u dodjeli nagrade *Plavi VAFI*, za film koji promiče dječja prava, na **Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI & RAFI**, koji organizira Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu. Od 3. do 6. lipnja 2021. održan je 12. VAFI **& RAFI**, na kojem je prikazano 80 animiranih filmova iz cijeloga svijeta. Organizatori su, unatoč pandemiji, uspjeli dovesti u Varaždin ugledne filmske stručnjake te organizirati dio festivala i popratnih događanja uživo, održati radionice za djecu te ugostiti i dječju publiku na pojedinim projekcijama filmova.[147] U sklopu festivala sudjelovali smo u panel raspravi „Filmsko stvaralaštvo djece u kriznim vremenima", na kojoj je istaknuta potreba da se i u vremenu pandemije i drugih kriza održi kontinuitet i podrži medijsko stvaralaštvo djece, naročito u odgojno-obrazovnome sustavu.

U Varaždinu je od 30. rujna do 3. listopada 2021. održana najveća i najstarija dječja filmska manifestacija u Hrvatskoj – **59. Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**. Njezin je glavni organizator Hrvatski filmski savez (HFS), a ove je godine suorganizator i domaćin bio Filmsko-kreativni studio VANIMA, koji je tom prilikom obilježio i 35 godina svojega djelovanja. Filmska revija je zbog pandemije održana u hibridnom obliku, dijelom uživo, dijelom *online*,[148] a prikazano je 78 filmova koje su snimila djeca u školskim i izvanškolskim filmskim klubovima. Osim što svjedoče o razini i važnosti razvoja medijske pismenosti među učenicima osnovnih škola, dječji filmovi pružaju jedinstveni uvid u dječju perspektivu, interese i potrebe, pokazuju njihove poglede na život i svijet, ali i njihov potencijal za analizu, interpretiranje pa i mijenjanje svijeta koji ih okružuje. U ovogodišnjoj produkciji vidjeli su se i odjeci pandemije i potresa, prizori iz svakodnevnog života u školi i obitelji, poruke o važnosti osviještenoga korištenja interneta, o prevenciji vršnjačkog nasilja, uključujući cyberbullying, i drugim pravima. Dječju razigranost, duhovitost, ali i zavidnu razinu vještine i estetike pokazuju naročito njihovi animirani filmovi. Sveukupna produkcija pokazuje visoku razinu filmskoga stvaralaštva djece, te pedagošku vrijednost angažmana filmskih voditelja koji rade s djecom. Ujedno je uočljiv potencijal filmske i medijske kulture u ostvarivanju i zagovaranju prava djece.

Proteklih godina redovito sudjelujemo u pripremi i realizaciji **Festivala prava djece**, s glavnim nositeljem Udrugom Alternator, Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, HFS-om i drugim partnerima, čija je misija širenje svjesnosti o pravima djece, ostvarivanje načela inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmiranje filmskog stvaralaštva djece. Ovogodišnji 13. Festival prava djece započeo je 12. listopada i trajao do početka prosinca, a zbog pandemije odvijao se putem *online* platformi, te manjim dijelom putem HTV3.[149]

Medijska pismenost – Medijska pismenost jedna je od ključnih životnih vještina koja snažno utječe na pristup mnogim pravima, osobito pravu na obrazovanje. Svakom djetetu danas su nužna znanja i vještine za sigurno korištenje digitalnih alata i izvora, te za kritičko razumijevanje medija i to mora biti obvezan sadržaj školskih programa, s jasno definiranim brojem sati, sadržajima i ishodima. Zato smatramo nužnim da MZO donese nacionalni kurikulum za razvoj medijske pismenosti, koji bi bio zajamčeni standard u svim školama. Iako MZO tvrdi da je medijska pismenost ugrađena u sadržaje više nastavnih predmeta (npr. hrvatski jezik, informatiku) i međupredmetnih tema (npr. *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*), time nisu u dovoljnoj mjeri obuhvaćene važne teme kritičke analize medija, poput prepoznavanja lažnih vijesti, prikrivenog oglašavanja, diskriminacije, govora mržnje, stereotipnog prikaza spolova u medijima i dr., a nema ni

147 Mladi autori natjecali su se u kategorijama MINI – do 10 godina, MIDI – 11 do 14 i MAXI – 15 do 18 godina.
148 Na ovoj filmskoj reviji natječu se učenici osnovnih škola u kategorijama igranih, dokumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova i tv-reportaža. Predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu članica je stručnog žirija, a filmove nagrađuje i dječji žiri.
149 Više o tome u poglavlju *Ostale aktivnosti u zaštiti i promicanju prava djece*.

pokazatelja o ishodima. Ostvarivanje sadržaja medijske pismenosti u školama zasad je izrazito neujednačeno te ostvarivanje prava djece na medijsku pismenost najčešće ovisi o entuzijazmu i zainteresiranosti pojedinih nastavnika.

Većina škola danas ima tehničke uvjete za uvođenje kvalitetnijih programa medijske pismenosti, ali potrebno je osigurati vrijeme i kvalitetan kadar koji će ih realizirati. Mnogi nastavnici, uglavnom hrvatskog jezika, te školski knjižničari i drugi školski stručni suradnici vrijedan su potencijal za razvoj medijske kulture u našim školama, ali oni trebaju kontinuiranu stručnu podršku. Također je nužno da medijska i digitalna pismenost budu uključene i u inicijalno i u cjeloživotno obrazovanje svih nastavnika.

Umjesto sustava odgoja i obrazovanja, sustavniju inicijativu na području medijskog obrazovanja djece i stručne podrške nastavnicima proteklih godina pokazuju pojedine udruge te AEM kroz portal *Medijskapismenost.hr*, manifestaciju *Dani medijske pismenosti*, te financiranje programa u području medijske pismenosti djece i mladih. Upravo je širenje kvalitetnih medijskih radionica, koje provode udruge specijalizirane za medijski odgoj osnažilo svijest o potrebi takvih sadržaja u školama, a ohrabruje i suradnja AZOO-a s njima. Važno je održati visoku razinu i kontinuitet ovih radionica – i za djecu i za odrasle, ali one trebaju biti tek dopuna obveznim programima medijske pismenosti.

Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu, DKMK – I u 2021. surađivali smo s DKMK-om koji se potvrdio kao inicijator i organizator predavanja, radionica, webinara u osnovnim i srednjim školama pa i dječjim vrtićima – za djecu, nastavnike, odgojitelje i roditelje – ostvarujući suradnju s JLPRS-ima diljem RH, s drugim udrugama, te s ministarstvima (MRMSOSP, MZO), državnim agencijama (AEM, SDUDM i dr.) i tvrtkama. Sadržaje medijske pismenosti povezuju s onima emocionalne pismenosti, stjecanjem socijalnih vještina, usmjereni su na povećanje socijalne uključenosti, te prevenciju elektroničkog nasilja i štetnog utjecaja prekomjernog korištenja digitalnih uređaja, a u pojedine programe uključeno je i pružanje psihosocijalne podrške djeci i mladima. Neki od projekata ostvaruju se više godina, poput projekta *UHO*, *Utočište Hrabrih Online*, kojem je svrha osnaživanje djece za prijavljivanje elektroničkog nasilja, a o raznovrsnosti projekata svjedoče i nazivi: *Roditeljstvo u digitalno doba*, *Izrazi se medijima i emocijama*, *Igrajmo sigurno* – o videoigrama i medijskoj pismenosti, a ove godine realizira se projekt „Posljedice razmjene seksualnih sadržaja među mladima i njihova prevencija" namijenjen srednjoškolcima. DKMK također provodi istraživanja, organizira stručna i javna događanja i kampanje, te se kontinuirano zalaže za unapređivanje medijske pismenosti – za djecu od dječjeg vrtića do srednje škole, za djelatnike u odgoju i obrazovanju, roditelje, ali i za ostale građane (npr. u domovima umirovljenika). Ujedno se zalaže za unapređivanje korištenja medija u odgoju i obrazovanju i za inovativnu implementaciju medija u odgojno-obrazovni sustav.

Zaključno, u području medija valja nastaviti unapređivati regulatorni okvir, ali i dosljedno pratiti provedbu propisa i sankcionirati njihovo kršenje. Usto je nužno obvezati nakladnike da educiraju medijske djelatnike o propisima, profesionalnoj etici, ali i zaštiti ranjivih skupina u medijskom izvještavanju, te preporučujemo da, po mogućnosti, donose i vlastite kodekse komuniciranja s djecom. U zaštiti djece od potencijalno štetnih sadržaja poželjno je pružiti bolju podršku roditeljima, budući da je veći dio tereta u zaštiti mlađe djece od neprimjerenih sadržaja upravo na njima, a nakladnici moraju olakšati roditeljima nadzor nad sadržajima koje djeca prate. Roditelje je i putem kampanja i različitih oblika informiranja potrebno uputiti u važnost izbora sadržaja za djecu, ali i o potrebi zaštite privatnosti vlastite djece prilikom objava na društvenim mrežama i komuniciranja s medijima.

HRT je dužan osigurati kvalitetne sadržaje za djecu – pogotovo one koji podržavaju jezični, intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj – ali i sadržaje o odgoju, razvoju i zdravlju djece, kao podršku roditeljima. Potrebno je iskoristiti potencijal HRT-a u razvoju medijske pismenosti ne samo djece i roditelja već i svih ostalih građana. Razvoj medijske pismenosti primarno treba ostvarivati u sustavu odgoja i obrazovanja, te je u tu svrhu nužno izraditi kurikulum medijske pismenosti za sve razine odgojno-obrazovnog sustava. Ove sadržaje treba obvezno uključiti u inicijalno obrazovanje učitelja, kao i u njihovo stručno usavršavanje, vodeći računa o tome da je riječ o iznimno dinamičnom području koje se brzo razvija.

Kvalitetno dječje sudjelovanje u medijima i stvaranje pozitivnih medijskih sadržaja zaslužuje redovitu i trajnu potporu države, a jedna od mogućnosti je i osnaživanje školskih digitalnih glasila, kao i osnivanje dječjeg digitalnog časopisa na nacionalnoj razini.

4.7 Prava djece u digitalnom okruženju

U području zaštite prava djece u digitalnom okruženju pravobraniteljica za djecu u protekloj je godini pratila međunarodne i nacionalne propise, zaprimala pojedinačne prijave povreda prava djece na internetu, odgovarala na upite roditelja, novinara i stručnjaka o mogućnostima zaštite djece na internetu, upućivala preporuke i sudjelovala na sastancima, stručnim skupovima i tribinama koji su se odnosili na ovu temu. Uz navedene aktivnosti dali smo prevesti i upoznali stručnu i širu javnost s Općim komentarom br. 25 (2021.) UN-ovog Odbora za prava djeteta o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje. U radu smo se oslanjali na suradnju sa stručnjacima iz akademske zajednice i civilnog sektora radi što kvalitetnijeg praćenja ovoga područja.

Pristup internetu neophodan je za što potpunije ostvarivanje prava djeteta na slobodu izražavanja, sudjelovanje, igru, informaciju i obrazovanje, no istodobno može biti i rizik od mogućih povreda prava djeteta na privatnost, zaštitu od nasilja i izrabljivanja, zdravstvena prava itd. O ovim problemima pišemo i u drugim poglavljima izvješća koja se odnose na nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te pravosudno zaštitna prava djece.

Zaprimili smo 10 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na povrede prava djece na zaštitu od nasilja putem interneta, ali i veliki broj prijava povreda prava na privatnost i povreda drugih prava djece, koje su počinjene putem interneta ili na neki način povezane s društvenim mrežama i digitalnim okruženjem.[150] Naša postupanja u pojedinačnim prijavama zahtijevala su obraćanje MUP-u, prosvjetnim tijelima te tijelima socijalne skrbi kao i savjetovanje samih roditelja i stručnjaka o načinima zaštite djece na internetu, sprečavanju daljnjih povreda te poduzimanju zaštitnih i preventivnih mjera.

Svjesni smo da broj prijava povreda prava pravobraniteljici nije odraz stvarnog stanja povreda dječjih prava na internetu, o čemu svjedoče i podaci MUP-a. Tijekom 2021. godine MUP je zaprimio 452 prijave putem aplikacije *Red Button*. Od navedenog broja, 130 prijava odnosilo se na kaznena djela počinjena putem modernih tehnologija (internet). Djeca su počinila 41 kazneno djelo protiv računalnih sustava, programa i podataka. Stručnjaci koji se bave zaštitom djece na internetu ukazuju na primjetan porast širenja eksplicitnih fotografija i videozapisa djece te povećan rizik da djeca postanu žrtve ucjena, manipulacija, seksualnog iskorištavanja i nasilja.

Pandemija je dovela do **povećanja broja sati koje djeca provode *online***. Istraživanja iz 2019. godine pokazuju da gotovo svako četvrto dijete provodi više od četiri sata dnevno na internetu tijekom radnog tjedna. U zadnje dvije godine, opterećene pandemijom i posljedicama potresa, svjedočimo da je intenzitet aktivnosti djece na internetu pojačan, povećan je i broj sati koje djeca provode *online* te možemo reći da se cjelokupni život djece (od obrazovanja, druženja, aktivnosti slobodnog vremena) odvijao u digitalnom okruženju tijekom cijeloga dana. Zbog toga su djeca sve više izložena brojnim rizicima kao što je *cyberbullying*, ugrožavanje privatnosti, a izrazito je povećan rizik od izloženosti raznim neprimjerenim sadržajima.

Prijave Uredu odnosile su se na: prijeteće i neprimjerene poruke na društvenim mrežama i WhatsApp grupama; neprimjerene sadržaje na internetskim stranicama; sudjelovanje djece u nasilnim računalnim igrama; ovisnost djece o internetu i računalnim igrama; zdravstvene poteškoće nastale uslijed prekomjernog korištenja interneta; neprimjerene sadržaje za djecu na *TikToku* i *Instagramu*. U jednom slučaju zabrinuti roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici upozorili su nas na **potencijalno opasnu igru (izazov)** s *TikTok* mreže, koju koriste mnogi učenici viših razreda osnovne škole. Riječ je o izazovu koji se sastoji u tome da učenik legne posred ceste i čeka dok mu se automobil sasvim ne približi, a onda se brzo mora izmaknuti. Učenici škole potvrdili su da se i neki među njima tako „igraju". Korištenje društvenih mreža i izazovi koji mogu potaknuti djecu na opasna ponašanja kojima ugrožavaju i sebe i druge, poput spomenutog opasnog „izazova" na *TikToku*, izraziti su rizik o kojem svi odrasli moraju voditi računa.

Škola u tome škola može i treba imati vrlo važnu ulogu jer roditelji često ne uspijevaju pratiti čemu su sve djeca izložena u virtualnom okruženju, budući da su promjene na tom području iznimno dinamične. Zato je dobro da škola informira i upozorava i učenike i roditelje na takve rizike i opasnosti kojima ih to može izložiti. Također je dobro da postoji otvorenost u komunikaciji između djece i odraslih te da se učenici u školi uvijek mogu obratiti stručnoj osobi od povjerenja ako se nađu u nevolji, ako su izloženi vršnjačkom pritisku ili nasilju ili se suočavaju s drugim problemima. Škola može pomoći i u izboru primjerenih sadržaja, ograničiti kori-

[150] O tome izvješćujemo u poglavljima *Pravo na privatnost, Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, Zdravstvena prava* i drugima.

štenje društvenih mreža u skladu s dobi, preuzeti obvezu i odgovornost da svaki učenik od prvog razreda kroz cijelo školovanje stječe i razvija medijsku i digitalnu pismenost. Iako mnoge škole kvalitetno rade na tome, to još nije osigurano svakome djetetu, te zasad više ovisi o entuzijazmu pojedinih učitelja i škola.

Zabrinjavaju reakcije pojedinih roditelja i stručnjaka u **postupanju i pružanju podrške djeci koja su doživjela povrede prava u digitalnom okruženju**. Pojedini odgojno-obrazovni djelatnici ne smatraju svojom obvezom i odgovornošću prijaviti slučajeve kršenja prava djece na internetu za koje imaju saznanja niti poduzimati pedagoške i druge mjere stručne pomoći djetetu. Digitalno okruženje ne smatraju prostorom svojega djelovanja, iako se zaštita prava djece prema *Konvenciji o pravima djeteta* odnosi na sve aspekte prava i na sve prostore u kojima djeca borave, a pozitivni propisi RH obvezuju ih da su svako saznanje o kršenju prava djece dužni prijaviti nadležnim službama. Moramo poučiti djecu i mlade odgovornom i sigurnom ponašanju na internetu, ali im isto tako trebamo biti podrška i pružiti pomoć ako dožive neugodnosti i nasilje u *online* svijetu. Iznimno je važno osigurati da djeca znaju kome se mogu obratiti u slučaju da se nađu u takvoj nevolji, npr. da znaju kontakte Centra za sigurniji Internet (CSI) i njihovog besplatnog telefona za pomoć i savjet. A bilo bi još bolje da u svakoj školi postoji osoba kojoj se djeca mogu javiti i dobiti pomoć u takvim slučajevima.

Osim prijava pojedinačnih povreda prava djece u digitalnom okruženju, roditelji, stručnjaci i novinari tražili su naša **stajališta ili preporuke o zaštiti djece na internetu**. Roditelje i stručnjake zabrinjava **vrijeme koje djeca provode na internetu**, koje se još i povećalo s pandemijom i zahtjevima *online* nastave. Traže i savjete vezano uz sadržaj, izbor, ograničenja i vrijeme koje djeca provode uz računalne igre. Važno je imati na umu da su videoigre imale i pozitivnu ulogu u vrijeme pandemije, kad su se djeca, unatoč prisilnoj izoliranosti, zahvaljujući tim igrama mogla i opustiti i komunicirati. One također mogu imati odgojno-obrazovni potencijal, ali da bi se on ostvario, odrasli, a osobito nastavnici, trebaju imati više znanja i iskustva o tome. Sustav klasifikacije računalnih igara roditeljima bi mogao pomoći u odabiru sadržaja primjerenima dobi njihove djece. Smatramo da bi se u sve programe prevencije ovisnosti svakako trebalo uključiti i preveniranje ovisnosti o računalnim igrama.

Prateći aktualno stanje u području mentalnog zdravlja djece i mladih, uključujući i razvoj različitih **ovisničkih ponašanja** pa tako i onih povezanih s **pretjeranim korištenjem digitalne tehnologije** i interneta, a posebno **videoigara**, organizirali smo sastanak sa stručnjacima iz područja zdravstva, obrazovanja, akademske zajednice i civilnog sektora koji se bave ovim pitanjima, kako bi se razmotrilo stanje i mogućnosti učinkovitije zaštite djece. Sudionici su istaknuli da videoigre nisu za djecu uvijek štetne, već da one mogu imati i pozitivan utjecaj na razvoj određenih vještina i sposobnosti djece. Važno je prepoznati rizike koji vode njihovom prekomjernom korištenju i štetnim posljedicama koje se očituju u smanjenom psihosocijalnom funkcioniranju, neuspjehu u školi i izvršavanju drugih obveza, pogoršanju odnosa s roditeljima, okolinom i vršnjacima, a mogu voditi i težim poremećajima.

Sve veći je broj djece i mladih kod kojih su prepoznate negativne psihosocijalne posljedice povezane s prekomjernim korištenjem interneta, odnosno digitalne tehnologije. Djeca koja dolaze u tretman stručnih institucija sve su niže dobi, primjerice već s osam ili devet godina. Najveća odgovornost za prevenciju nepovoljnih posljedica je na roditeljima, te je nužno krenuti od edukacije roditelja da prekomjerno i nekontrolirano korištenje digitalne tehnologije ne bi prešlo u roditeljsko zanemarivanje. Uočeno je da roditelji djece koja su razvila određene teškoće toga tipa često uopće nisu svjesni svoje uloge i odgovornosti u postavljanju ograničenja djetetu u korištenju uređaja, kao i u organizaciji djetetovih dnevnih aktivnosti, čak i kad je riječ o djeci rane školske dobi. Istaknuto je da je već od predškolske dobi nužno razvijati odgovorno korištenje igrica i interneta, pri čemu je odlučujuća uloga roditelja, uz sudjelovanje odgojitelja i učitelja.

Svi sudionici bili su suglasni u tome da je nužno u društvu pojačati intervencije u odnosu na ovaj problem: od provedbe kvalitetnih prevencijskih programa kojima će se educirati učitelji, roditelji i djeca, do razvoja tretmanskih kapaciteta u kojima će se raditi s djecom koja su već razvila ozbiljne teškoće u ponašanju, a pritom je nužno uključiti i roditelje u tretman. Valja prepoznati i mogućnosti koje videoigre namijenjene djeci nude u području kvalitetnih odgojno-obrazovnih sadržaja i razvoja važnih životnih kompetencija, te digitalizacijom unaprijediti školsko učenje i poučavanje. Svakako je potrebno poticati istraživanja ove pojave i širiti stručno-znanstvenu osnovu za učinkovite intervencije – i preventivne i tretmanske – kao bazu za učinkovito djelovanje u zaštiti djece. Napokon, neophodno je i informirati roditelje, učitelje i djecu o tome gdje djeca s ovakvim problemima mogu dobiti odgovarajuću pomoć.

Odgojno-obrazovni djelatnici tražili su naše stajalište o korištenju mobitela u školi. Trenutačno ne postoji zakonski propis koji priječi nošenje mobitela u škole, ali nema zapreke da se kućnim redom škole uspostave pravila koja se odnose na mobitele. Problem reguliranja načina kako će se odgojno-obrazovne ustanove postaviti prema korištenju mobitela u školi već je duže od desetljeća aktualan u našem školstvu te je iz našeg Ureda i prije desetak godina upućivana preporuka da se odgovarajućim naputkom i kućnim redom škole jasno definiraju pravila ponašanja u vezi s uporabom mobitela. Propisi zasad definiraju jedino zabranu korištenja mobitela na nastavi, navodeći da učenik *„može koristiti uređaje kojima je moguć pristup mrežnom povezivanju i mrežnim komunikacijama tijekom odgojno-obrazovnog rada samo uz odobrenje odgojno-obrazovnog radnika* (čl. 19. *Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*), kao i da je učenik koji ometa odgojno-obrazovni rad predmetima koje nastavnik nije odobrio, dužan te predmete predati nastavniku, a on će mu ih vratiti na kraju nastavnoga sata (čl. 20).

Kad je riječ o „neovlaštenom snimanju, slikanju, zlouporabi društvenih mreža“ to je problem koji se ne može riješiti zabranom korištenja mobitela, već jedino sustavnim i dosljednim radom s djecom, kako na sprečavanju nasilja i razvoju vještina nenasilnog rješavanja sukoba, tako i na poučavanju učenika o sigurnom i odgovornom korištenju mobitela, odnosno interneta. Nasilje među djecom putem društvenih mreža po svojim je posljedicama često i teže od izravnoga nasilja te ga škola ne smije ignorirati ni u odnosu na dijete koje je žrtva ni u odnosu na tretman djeteta koje je počinitelj. Zabrana mobitela sama po sebi tu ne može pomoći.

No, s druge strane, prekomjerna upotreba mobitela među djecom u školi doista može ometati njihovu socijalizaciju i sposobnost uspostavljanja vršnjačkih odnosa, što utječe i na školsku klimu. To je neke škole navelo na uvođenje pravila „škola bez mobitela“. Pritom nije zabranjeno imati mobitel pa ga djeca kojoj je potreban za komunikaciju s roditeljima drže isključenog u školskoj torbi. Ako se takvo pravilo uvodi, o njemu prethodno treba detaljno upoznati i djecu i roditelje, objasniti razloge za njegovo uvođenje i koju dobrobit za djecu to donosi, te doista inzistirati na provedbi pravila. To svakako zahtijeva pojačani angažman nastavnika i tijekom odmora, na svim školskim prostorima, pogotovo u početku primjene, kako bi se pravilo doista primjenjivalo. Smatramo da bi svaka škola trebala odredbama kućnog reda odrediti i pravila ponašanja u vezi s mobitelima, osobito na nastavi, uz obvezu da pri tome poštuje važeće propise i pravila pedagoškog postupanja prema djeci.

Obaviješteni smo i da **pojedinoj djeci internet nije dostupan**, što ih je dodatno pogodilo i kao povreda njihovih prava na obrazovanje u vrijeme održavanja *online* nastave. Zbog nedostatka digitalne infrastrukture, odnosno internetskog signala, uputili smo preporuku MZO-u i MMPI-u. MMPI nas je izvijestio da je Vlada RH donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o mjerilima razvoja elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme. Sastavni dio Uredbe je objedinjeni plan razvoja pokretne komunikacijske infrastrukture koji zajedno predlažu sva tri operatera pokretnih komunikacija na području RH. Očekujemo da će Uredba potaknuti rješavanje problema dostupnosti interneta svoj djeci u Hrvatskoj.

UN-ov Odbor za prava djeteta u ožujku 2021. objavio je **Opći komentar br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje**. On predstavlja iskorak u ostvarivanju i zaštiti dječjih prava jer se, napokon, jednim službenim međunarodnim dokumentom, koji prati i interpretira *Konvenciju o pravima djeteta*, potvrđuje da djeca imaju pravo na svoja prava i u *online* svijetu.[151] O mogućnostima i rizicima trebamo učiti iz prakse, iz stručnih i znanstvenih izvora, ali i od same djece kao korisnika digitalnih usluga. Zato je važno naglasiti da je u stvaranju Općeg komentara br. 25, uz brojne međunarodne stručnjake, sudjelovalo 709 djece iz 28 zemalja svijeta (među njima i djeca iz Hrvatske, u organizaciji DKMK-a). Djeca su istaknula da **digitalne tehnologije smatraju ključnima za svoj život** – sada i u budućnosti, te smatraju da bi digitalno okruženje trebalo podupirati, promovirati i štititi njihovu sigurnu i ravnopravnu uključenost. Smisleni pristup digitalnim tehnologijama može pomoći djeci da ostvare puninu svojih građanskih, političkih, kulturnih, gospodarskih i društvenih prava, navodi se u Općem komentaru br. 25, uz isticanje da je važno postići digitalnu uključivost za sve, jer će se u protivnom postojeće nejednakosti produbiti, a nastat će i nove. Ove konzultacije s djecom potvrdile su da digitalno okruženje postaje sve važnije u većini aspekata života djece – od formalnog i neformalnog obrazovanja, socijalnih kontakata, igre, kreativnih aktivnosti, do pristupa raznim važnim uslugama za djecu. Sve je to osobito došlo do izražaja tijekom kriznih vremena poput pandemije, a u Hrvatskoj, nažalost i u prilikama nastalim zbog potresa.

[151] https://dijete.hr/download/opci-komentar-br-25-2021-o-pravima-djece-u-odnosu-na-digitalno-okruzenje/.

Opći komentar br. 25 razrađuje odgovornosti i dužnosti država članica u pogledu toga na koji način primjenjivati *Konvenciju o pravima djeteta* u odnosu na digitalno okruženje. To se reflektira na ostvarivanje svih dječjih prava na svim područjima, uključujući socijalnu skrb, zdravlje, pravosuđe, kulturu, pravo na zaštitu od svih oblika nasilja i druga prava. Primjena toga dokumenta zahtijeva široki spektar zakonskih upravnih i drugih mjera u raznim djelatnostima. U njemu se izrazito ističu preventivne aktivnosti, širenje informacija te edukacije za odrasle i djecu. Pritom se ne misli samo na roditelje, odgojitelje i nastavnike – na koje smo dosad često prebacivali gotovo svu odgovornost i teret zaštite djece u digitalnom okruženju. Ovaj dokument nedvosmisleno **poziva sve stručnjake u najrazličitijim djelatnostima**, uključujući poslovni sektor i pružatelje digitalnih usluga, da preuzmu svoj dio odgovornosti.

U nastojanju da pridonesemo širenju toga dokumenta preveli smo ga na hrvatski jezik, o čemu smo izvijestili nadležna tijela izvršne vlasti i potaknuli aktivnosti na njegovoj što uspješnijoj implementaciji. S tim ciljem, a u povodu Dječjeg tjedna organizirali smo i njegovo predstavljanje **na skupu „Opći komentar br. 25 (2021.) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje – obveze država članica *Konvencije o pravima djeteta*“**, na kojem su sudjelovali predstavnici nadležnih ministarstava, državnih agencija i drugih tijela.

Ova tema bila je i glavni sadržaj našeg **kalendara za 2022. godinu pod naslovom „Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih!“**. Time smo željeli omogućiti da poruke važnog međunarodnog dokumenta dospiju do što većeg broja djece i pomognu im da razumiju svoja prava u digitalnom svijetu. Naslovi i poruke u kalendaru za 2022. slijede konvencijska prava djeteta i interpretiraju ih u skladu s digitalnim okruženjem, poput sljedećih:

Svako dijete ima pravo na svoja prava – online i offline: Putem interneta možemo doći do važnih informacija, savjeta i usluga. Omogućite nam da to činimo na siguran način!

Podrška roditeljima i obitelji – za bolju podršku djeci: Nemaju svi roditelji potrebna znanja o internetu! Država im treba pomoći da nauče i razumiju na koje sve načine digitalno okruženje koristi djeci … ali i koje rizike donosi i kako zaštititi djecu od njih.

Pravo na informacije i medijsku pismenost: Svakom djetetu trebaju znanja i vještine za sigurno korištenje digitalnih alata i izvora, te za kritičko razumijevanje medija!

Pravo na sigurnost i zaštitu od nasilja: Pobrinite se da djeca znaju kome mogu prijaviti nasilje i gdje mogu dobiti brzu pomoć i zaštitu od internetskog nasilja kad im zatreba!

U povodu **Dana sigurnijeg interneta** svake godine održava se niz prigodnih aktivnosti, a u organizaciji nekih od njih sudjeluje i pravobraniteljica za djecu. Pod sloganom „Zajedno za bolji internet“ 9. veljače 2021. u cijelom je svijetu obilježen „Dan sigurnijeg interneta“, s ciljem promicanja sigurnijeg i odgovornijeg korištenja *online* tehnologije i mobilnih uređaja, posebno među djecom i mladima. Tim povodom **udruga *Suradnici u učenju*** i CARNET-ov odjel za Nacionalni CERT, u suradnji s ministarstvima i državnim agencijama, održali su online konferenciju „Potraga za boljim internetom“, na kojoj je pravobraniteljica za djecu održala izlaganje „Pravo djece na zaštitu i sudjelovanje u digitalnom okružju“. Također je **Centar za sigurniji Internet (CSI)** organizirao brojne aktivnosti za djecu, roditelje i nastavnike, uključujući i *FB* kampanju u kojoj su sudjelovale osobe iz javnog i političkog života, među kojima i pravobraniteljica za djecu, a pridružili su se i *youtuberi* popularni među djecom i mladima.

U međunarodnim i nacionalnim dokumentima koji reguliraju ovo područje sustavno se naglašava važnost razmatranja perspektive djeteta i osiguravanja **participacije djece i mladih u donošenju odluka koje se odnose na njihova prava u digitalnom okruženju**. Kao dio aktivnosti Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), mladi koji su sudjelovali u projektu ENYA-e 2021., kako na nacionalnoj tako i na europskoj razini, raspravljali su o učinku koji su mjere protiv pandemije Covida-19 imale na njihova prava. Mladi su ukazali na mnoge izazove i iznijeli više preporuka te zahtjeva za brojne dionike, uključujući nacionalne i regionalne pravobranitelje za djecu i povjerenike za djecu, vlade, EU, VE i druge, pozivajući ih da osiguraju da prava djece budu zajamčena i tijekom globalne pandemije.

PREPORUKE MLADIH SAVJETNIKA EUROPSKIH PRAVOBRANITELJA ZA DJECU, ČLANOVA ENYA-e:

Kvaliteta digitalnih platformi i alata u školama treba biti bolja kako bi se stvorila povezana okruženja za poučavanje.

Treba kreirati virtualna okruženja, uključujući online forume, za djecu i mlade kako bi ih se ujedinilo kao skupinu, te kako bi mogli pomoći jedni drugima s domaćim zadaćama te u rješavanju problema od zajedničkog interesa, sa satovima i sastancima koji bi dodatno privukli djecu.

Podizanje svjesnosti u vezi s pitanjem online sigurnosti za djecu treba imati preventivni karakter i razviti puno razumijevanje problematike kod mladih i njihovih roditelja. Djeca i roditelji trebaju osvijestiti opasnosti koje postoje u virtualnom okruženju, poput zlostavljanja na internetu, te kako suzbiti opasnosti koje nastupe.

Kampanje za podizanje svjesnosti o digitalnom okruženju treba provesti u školama, za učenike i za nastavnike. Te kampanje trebale bi uključiti novinare, streamere i glazbenike kako bi se dodatno potaknulo učenje.

Prijedlozi za poboljšanja

- Osigurati dostupnost interneta svoj djeci podjednako na području cijele države.
- Uvođenje medijske pismenosti kao obveznog sadržaja u školama; širenje mogućnosti razvoja medijske i digitalne pismenosti odraslih u odgojno-obrazovnom sustavu, uključujući cjeloživotno obrazovanje.
- Osigurati edukaciju roditelja i nastavnika o zaštiti djece na internetu te sustav podrške kad se dogode povrede prava; kreirati jedinstvenu bazu podataka o povredama prava djece u digitalnom okruženju.
- Informirati djecu, roditelje, učitelje o mogućnostima zaštite te ustanovama i organizacijama koje pružaju psihosocijalnu podršku nakon doživljene povrede prava na internetu i u slučaju razvoja ovisničkih ponašanja.
- Osigurati uključivanje djece u osmišljavanje, provedbu i evaluaciju zakona, politika, mehanizama, praksi, tehnologija i resursa kojima je cilj poštovanje, zaštita i ostvarivanje prava djeteta u digitalnom okruženju.

4.8 Djeca u pokretu

Pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece u migracijama, i to djece pristigle s obiteljima i djece bez pratnje, djece koja su u nezakonitom boravku i koja su tražitelji međunarodne zaštite. Pri tome smo uočili niz poteškoća i problema koji se prvenstveno odnose na prihvat i smještaj te zbrinjavanje djece u migracijama. Posebno smo pratili ostvarivanje prava djece bez pratnje i postupanje nadležnih tijela u ostvarivanju tih prava, propisana *Protokolom o postupanju prema djeci bez pratnje* (dalje: Protokol) koji je 2018. usvojila Vlada RH.

Tijekom 2021. primali smo prijave koje se odnose na povrede prava djece migranata, većinom iz zemalja Bliskog istoka, koje su pretežno podnijele organizacije civilnog društva, te smo i samoinicijativno pratili slučajeve za koje smo saznali iz medija. Prijave su se odnosile na obavijesti o obiteljima i djeci pristiglim na teritorij RH te sumnje u nezakonita protjerivanja, pojedinačna i kolektivna, na granici s BiH. Prema podacima mreže *Border Violence Monitoring*, tijekom 2021. protjerano je 256 maloljetnika, iako je taj broj vjerojatno znatno veći jer kod kolektivnih protjerivanja često nije moguće utvrditi točan broj. Izvješća organizacija civilnog društva navode da su starija djeca pritom žrtve fizičkog nasilja, a mlađa djeca psihičkog.

Nadalje, maloljetnici bez pratnje odvedeni u policijske postaje, često su prisiljeni potpisati izjavu kojom tvrde da su punoljetni. Svjedoči se o oduzimanju odjeće i lijekova, nepružanju hitne medicinske pomoći, silovitim vožnjama u vozilima bez prozračivanja, o udarcima pendrecima i šakama, prijetnjama pištoljem. Navodi se kako se obitelji s djecom i djeca bez pratnje vraćaju s granice bez provođenja individualnog postupka, te im se time uskraćuje pravo na međunarodnu zaštitu, iako je riječ o osobama koje su izrazile namjeru za azilom.

Posebno nas zabrinjavaju informacije o postupanju i primjeni sile prema migrantima i djeci. U jednom slučaju djelatnici policije zbog toga su bili sankcionirani. U odnosu na postupanje policije prema migrantima lišenim slobode, ispitivanje je proveo i Europski Odbor za borbu protiv mučenja, koji je pozvao vlasti na poduzimanje mjera u cilju sprečavanja zlostavljanja migranata. Također nas zabrinjava presuda Europskog suda za ljudska prava u odnosu na RH, objavljena 18. studenoga 2021., u vezi s postupanjem nadležnih tijela prema ilegalnim migrantima, u kojoj je sud utvrdio niz povreda *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i sloboda*, uključujući neučinkovitu istragu za smrt djevojčice, povrede u odnosu na višemjesečni smještaj zatvorenog tipa za veći broja maloljetne djece i protjerivanje iz RH.

Iznimno važnom smatramo uspostavu **Nezavisnog mehanizma nadzora postupanja policijskih službenika** (dalje: Mehanizam) u području nezakonitih migracija i međunarodne zaštite, osnovanog u lipnju 2021. na temelju Sporazuma o suradnji između MUP-a i Udruge Akademije medicinskih znanosti RH, Udruge Akademije pravnih znanosti RH, Udruge Centar za kulturu dijaloga i Hrvatskog Crvenog križa. Tim je Sporazumom predviđen i Savjetodavni odbor, kao neformalno tijelo koje ne poduzima mjere nadzora, već daje smjernice i preporuke za rad Mehanizma. Pravobraniteljica za djecu je, uz predstavnike drugih neovisnih institucija, međunarodnih i nacionalnih, članica Savjetodavnog odbora.

U 2021. održana su, uz podršku Europske komisije, dva *online* sastanka u vezi s načinom rada Savjetodavnog odbora te s razmatranjem polugodišnjeg izvješća Mehanizma (za period lipanj-prosinac 2021.). Koordinacijski odbor koji usmjerava i upravlja aktivnostima Mehanizma izvijestio nas je da je Mehanizam posebnu pozornost posvetio ranjivim skupinama migranata, tražitelja međunarodne zaštite, među ostalima i djeci bez pratnje. Policijske postaje surađuju s CZSS-ima u smislu zbrinjavanja i postavljanja posebnog skrbnika te zdravstvenog pregleda djece bez pratnje. Također, navode kako je dosadašnjim nadzorima utvrđeno da se poštuju sva prava zajamčena *Konvencijom za prava djeteta*, te da su preporučili poboljšanje uvjeta za smještaj djece.

Očekujemo da će Nezavisni mehanizam nadzora, uspostavom civilnog nadzora policije u području iregularnih migracija u RH, doprinijeti osiguranju humanog postupanja s migrantima uz maksimalno poštovanje međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava. To se posebno odnosi na dodatno jamstvo za zaštitu djece u migracijama i njihovih obitelji, te na ostvarivanje prava na međunarodnu zaštitu.

Prema podacima MUP-a u 2021. registrirano je 1181 dijete tražitelja međunarodne zaštite. Od ukupnog broja djece tražitelja međunarodne zaštite, 195 je bilo bez pratnje roditelja ili osoba koje su po zakonu dužne skrbiti o njima. U odnosu na prošlu godinu kad je bilo registrirano 942 djece, ovaj broj predstavlja povećanje. Zahtjev za azilom podnesen je za 151 dijete bez pratnje, od toga je za dvoje djece odobren, a za 37 djece postupak je još u tijeku. Za petero djece zahtjev je odbačen jer je utvrđena odgovornost druge države članice, a u više slučajeva zahtjevi su obustavljeni jer su djeca napustila boravište. Od ukupno 195 djece bez pratnje, 131 dijete bilo je smješteno u Prihvatilište za tražitelje međunarodne zaštite, a njih 64 bilo je smješteno u domove za djecu.

U 2021. MUP je postupao prema 2075 djece nezakonitih migranata. Riječ je o strancima koji nisu zatražili međunarodnu zaštitu. Od toga je 411 bilo djece bez pratnje. Iako smo već i u ranijim izvješćima navodili kako je smještaj te djece u detenciju protivan najboljem interesu djeteta, uočava se da su djeca i dalje smještena u Tranzitne prihvatne centre, pa je tako u 2021. za 37 djece nezakonitih migranata u pratnji, sloboda kretanja ograničena smještajem u Prihvatni centar Ježevo i Tranzitne prihvatne centre za strance Trilj i Tovarnik. Ipak, taj je broj je manji nego prošle godine, kada je 48 djece bilo smješteno u ove centre.

Iako je na temelju Odluka Vlade RH u razdoblju od 2015. do 2017. putem **programa preseljenja** pristiglo 250 osoba, ove godine RH nije provodila program preseljenja zbog globalne epidemije i posljedica potresa. Međutim, u kolovozu 2021. RH je evakuirala i prihvatila ukupno 41 državljanina Afganistana, od kojih su 16 djeca.

Vezano uz **smještaj djece bez pratnje**, upozoravali smo na njegovu neprimjerenost i u prethodnim izvještajima. Sukladno odluci MRMSOSP-a, za prihvat djece bez pratnje određene su dvije kontakt točke: Centar za

pružanje usluga u zajednici Zagreb i Split. Međutim, djeca se zbog povećanog broja, prihvaćaju i u drugim ustanovama socijalne skrbi odnosno i u domove za odgoj djece i mladeži. Prema podacima MRMSOSP-a, tijekom 2021. priznata je socijalna usluga smještaja kod pružatelja socijalnih usluga za 228 djece bez pratnje, od kojih je najveći broj smješten Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, potom u Centru za pružanje usluga u zajednici Split, ali i u Odgojnom domu Ivanec.

Uočava se nedostatak smještajnih kapaciteta, primjerice u odnosu na Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb. Broj smještene djece nije u skladu s *Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga*, a za prihvat većeg broja korisnika nema ni dovoljno ljudskih resursa, stručnih osoba ni pratećeg pomoćno-tehničkog osoblja. Iz domova dobivamo podatke o znatno većim potrebama za zbrinjavanje djece bez pratnje koje su veće od raspoloživih kapaciteta, uslijed čega se može osigurati samo minimum uvjeta za adekvatno zbrinjavanje. Uočava se i **nedostatak medicinskog osoblja** zbog kontinuirane potrebe za higijensko-medicinskom skrbi, jer je riječ o korisnicima izrazito zapuštenog i lošeg zdravstvenog stanja uzrokovanog dugotrajnim lošim životnim uvjetima.

I dalje se djeca migranti **smještaju u domove za djecu i mladež s problemima u ponašanju**, što nije odgovarajuće rješenje. Osim toga, iako to nije predviđeno, tamo se smještaju i djeca mlađa od 14 godina te borave i po nekoliko mjeseci. Iako su djeca migranti u tim domovima odvojena od tamo smještene djece s problemima u ponašanju, neminovni kontakti u zajedničkim prostorima mogu predstavljati problem, koji je u osnovi vezan uz obilježja djece iz ovih dviju skupina. Jedni se nalaze u prihvatu zbog migracija, a drugi su djeca hrvatski državljani smješteni zbog skitnje, bijega od kuće ili iz ustanove, potrebe za hitnim izdvajanjem iz obitelji, te je riječ o problemima različite etiologije i simptomatologije. Također, u domovima za odgoj provode se i socijalne usluge privremenog smještaja radi provođenja kraćih rehabilitacijskih tretmana ili tretmana korisnika na izvršavanju sudskih odgojnih mjera. Stoga je očito da smještaj djece bez pratnje stranih državljana u ustanovu u kojoj su smješteni korisnici s različitim problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja, nije odgovarajući niti je stručno opravdan. Uzevši u obzir i nedostatak prevoditelja i kulturnih medijatora koji bi komunicirali s djecom, a time i izostanak provođenja timske procjene, takav smještaj nije u njihovom najboljem interesu.

Dodajemo kako smatramo da ni **domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi**, u koje se smještaju mlađa djeca bez pratnje, nisu odgovarajući oblik smještaja za ovu ranjivu skupinu djece.

Upoznati kako o djeci bez pratnje – stranim državljanima, domovi često nemaju nikakve anamnestičke podatke ni njihove identifikacijske isprave, što može predstavljati rizik i za korisnike i za stručne djelatnike. Očit je nastavak problema **određivanja kronološke dobi djece bez pratnje** u domovima, iz čega je vidljivo kako se nerijetko punoljetne osobe predstavljaju kao maloljetne, uz nedostatak dokumenata koji bi potvrdili istinitost navoda o godini rođenja. Kako nam ustanove u koje su djeca smještena navode, dežurni stručnjaci nisu izražavali sumnju u kronološku dob, prema *Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje*. Stoga i ovi podaci ukazuju na nužnost dodatne i intenzivnije edukacije stručnjaka koji rade s djecom u odnosu na primjenu Protokola. U vezi s time, pohvalna je suradnja MUP-a i MRMSOSP-a i donošenje „Upute o postupanju prema djeci bez pratnje“, upravo zbog problematike vezane uz procjenu starosne dobi prilikom identifikacije, kako bi se spriječilo da se u ustanove socijalne skrbi za djecu smještaju odrasle osobe.

U vezi s pandemijom, doznajemo i o nedostatku prostora za samoizolaciju korisnika, kao i o dovođenju djece bez prethodno provedenog testiranja, među kojom je bilo i pozitivnih na Covid-19, kako se kasnije pokazalo.

Uočavamo i nadalje problem **nedostatka centraliziranog prikupljanja podataka o djeci bez pratnje**, na što upozorava i Agencija za izbjeglice (UNHCR Hrvatska) u svojem izvještaju. Naime, iako postoji razmjena podataka nadležnog ministarstva i CZSS-a i dječjih domova, ovakva baza omogućila bi uvid u točan broj djece bez pratnje na području države, trenutačni smještaj i pravni status, podatke o provedenim postupcima prema Protokolu, o vraćanju u zemlju podrijetla ili u zemlju ulaska u RH, o nestaloj djeci, o skrbnicima, zdravstvenoj zaštiti i uključivanju u obrazovanje. O potrebi stvaranja jedinstvene baze podataka ukazao je 2014. u svojim preporukama za RH i UN-ov Odbor za prava djeteta.

Sve navedeno ukazuje na **potrebu ustanovljavanja specijalizirane ustanove** u kojoj bi bio evidentiran prihvat sve djece bez pratnje i provedena sva potrebna obrada i procjene potreba i rizika. U 2021. ukupno je 345 djece kojoj su imenovani posebni skrbnici, smješteno u veliki broj različitih ustanova u gradovima diljem RH, i to u različitim ustanovama socijalne skrbi i prihvatilištima za tražitelje azila. Pristup djeci bez pratnje

trebao bi biti ujednačen i integriran od prihvata do podrške i svih usluga, na jednom mjestu, uključujući i kvalitetno skrbništvo. O potrebi za takvim smještajem pišemo već godinama.

Ponavljamo kako i *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje* propisuje obvezu timske procjene djeteta, i to u roku od tri mjeseca od smještaja, kako bi se izradio individualni plan i prijedlog o smještaju. Zbog nedostatka prevoditelja i stručnih djelatnika educiranih za rad s djecom stranim državljanima, teško je provesti odgovarajuće procjene i odrediti dugoročnije mjere za dijete pa se i stoga uspostava jednog posebnog prihvatnog centra čini kao rješenje i nužnost za kvalitetno zbrinjavanje djece bez pratnje.

Zakon o udomiteljstvu, koji je stupio na snagu početkom 2019. predvidio je mogućnost smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj. Imamo saznanja o tri smještaja djeteta bez pratnje u udomiteljsku obitelj u 2021. godini. Upoznati smo s teškoćama kod udomljenja, prvenstveno zbog nepoznavanja jezika i nedostatka kulturnih medijatora. Potrebno je poticati udomljavanje djece bez pratnje i edukaciju udomitelja o specifičnim potrebama ove skupine djece. Naime, djeca bez pratnje često su bila izložena izrazito traumatskim događajima i iskustvu, zbog čega su potrebna posebna znanja i vještine za skrb od strane udomiteljske obitelji. Podrška je potrebna i u lokalnoj zajednici, u cilju uključivanja djece u obrazovni sustav i u druge sadržaje u zajednici, te osiguravanja psihosocijalne podrške za djecu s teškoćama mentalnog zdravlja. Svakako je potrebno osigurati dostupnost prevoditelja, a sve u cilju da praksa udomljavanja djece bez pratnje bude uspješnija.

Iako je mogućnost osiguranja **prevoditelja** nešto bolja, i dalje postoje problemi u proceduri odabira i plaćanja. Nedostaju osobe koji govore materinski jezik djece bez pratnje. Domovi za odgoj djece i mladeži obavještavaju nas o izostanku sustavne podrške prevoditelja, zbog čega se stručni djelatnici nastoje sporazumjeti s djecom pomoću *Google* prevoditelja ili engleskog jezika.

Broj edukacija za primjenu *Protokola o postupanju s djecom bez pratnje* bio je smanjen. Ipak, vezano uz primjenu Protokola, MUP i MRMSOSP donijeli su spomenutu „Uputu o postupanju prema djeci bez pratnje“, te je ona dostavljena Upravi za granicu, Policijskim upravama i postajama te CZSS-ima. Pozdravljamo i ciklus seminara MRMSOSP-a s Hrvatskim pravnim centrom i UNHCR-om pod nazivom „Zaštita djece bez pratnje: postupanje i ostvarivanje prava nakon smještaja djece“, namijenjenog posebnim skrbnicima i socijalnim radnicima CZSS-a i djelatnicima ustanova socijalne skrbi koje pružaju usluge smještaja djeci bez pratnje, s ciljem unapređivanja znanja i vještina o postupanju prema Protokolu i u skladu sa spoznajama o zaštiti prava djece bez pratnje.

Posebni skrbnici za djecu bez pratnje, odnosno sustav skrbničke zaštite, i dalje je problem, te smo unatoč našim preporukama obavješteni kako posebni skrbnici nemaju dovoljno znanja o Protokolu te nemaju saznanja o samom postupku odobrenja međunarodne zaštite i njihove uloge u tom postupku. Pojedini posebni skrbnici ne stupaju u kontakt s djecom bez pratnje, zbog čega djeca nemaju odgovarajuće informacije o svojim pravima i obvezama. Djeci u novoj sredini treba pomoć pri adaptaciji, kao i informacije o postupku zaštite, pomoć oko kontakata s obitelji i svladavanja jezične barijere. Upoznati smo da posebni skrbnici nisu motivirani, što proizlazi iz opsega posla koji djelatnici CZSS-a redovno obavljaju te im je posebno skrbništvo dodatni posao. Stoga je potrebno uvesti edukacije i osposobljavanje te profesionalizaciju skrbnika, kao i evaluaciju njihova rada.

Uključivanje u obrazovni sustav – U 2021. u osnovnoškolsko obrazovanje bilo je uključeno 40 djece, a četvero je pohađalo srednju školu. Za 151 dijete bili su pokrenuti postupci za uključivanje u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Međutim, većina djece je napustila prihvatilišta iako je već započelo njihovo uključivanje u obrazovni sustav.

I dalje primjećujemo kako uključivanje djece u srednju školu nije sasvim zaživjelo. Osim što je riječ o djeci starije dobi i nemogućnosti utvrđivanja koji su stupanj obrazovanja završili, često je to i zbog njihove nezainteresiranosti, samovoljnog napuštanja ustanove ili neuviđanja važnosti obrazovanja za njihov daljnji život. Uočava se i nedovoljan angažman posebnih skrbnika za pokretanje procesa uključivanja u obrazovni sustav.

U pogledu pristupa obrazovnom sustavu za djecu tražitelje azila i djecu pod međunarodnom zaštitom, obavješteni smo o nepoštovanju zakonskog roka od 30 dana za upis djece, kao i nemogućnosti upisa djece koja dolaze u RH procesom spajanja obitelji, zbog sporosti MUP-a oko izdavanja dozvole boravka. Nadalje, postoje teškoće u slučaju kad je dijete navršilo 15 godina života, a u zemlji porijekla ili u zemlji u kojoj je bilo u

izbjeglištvu nije završilo osnovnu školu. Napominjemo da su, u pogledu obrazovanja, prava maloljetnih tražitelja azila i maloljetnika pod međunarodnom zaštitom jednaka pravima hrvatskih građana, te se na njih primjenjuje članak 12. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* koji propisuje da je osnovno obrazovanje obvezno za svu djecu, u pravilu od šeste do petnaeste godine života. Kako se ne propisuje upis učenika starijih od 15 godina u osnovnu školu, predviđa se njihovo uključivanje u program Osnovnog obrazovanja za odrasle, čime djeca starija od 15 godina koja nisu završila osnovnoškolsko obrazovanje gube pravo na redoviti sustav obrazovanja. Osim toga, takve okolnosti mogu uzrokovati obrazovni zastoj mladih izbjeglica kojima zbog toga preostaje da na tržištu rada budu nekvalificirana radna snaga, a potom i u stalnom riziku od siromaštva, zbog suženog raspona poslova, koji su i slabije plaćeni.

Također, zbog nepoznavanja jezika i nestandardiziranog upisnog testa, neka se djeca upisuju u razred koji nije primjeren kronološkoj dobi, što u praksi dovodi do toga da HZMO ukine pravo na dječji doplatak djetetu koje se nalazi u sustavu osnovnoškolskog obrazovanja, a napunilo je 15 godina. Stoga bi i okolnosti u kojima su djeca živjela prije dolaska u RH, a koje su utjecale na kašnjenje u odgojno-obrazovnom sustavu, posebice zbog rata i nemogućnosti redovnog školovanja, uslijed kojih su tijekom osnovne škole navršili 15 godina života i izgubili pravo na doplatak, trebale biti opravdani razlog da im se to pravo prolongira.

Proces odobravanja pripremne nastave za inojezičare, koju je škola dužna organizirati, dugo traje te djeca na takvu nastavu čekaju mjesecima. Za vrijeme pohađanja pripremne nastave djeca često nisu upisana u redoviti sustav obrazovanja, zbog čega ne mogu pratiti nastavu na daljinu jer nemaju pristupne podatke. Uočeno je i da satnica 70 + 70 nije dovoljna za svladavanje jezika na razini potrebnoj za praćenje obrazovnih programa, posebno za djecu u višim razredima.

Škole treba dodatno informirati o „Pravilniku o provođenju pripremne i dopunske nastave za učenike koji ne znaju ili nedostatno znaju hrvatski jezik i nastave materinskog jezika i kulture države porijekla učenika“ te ih, nakon uključivanja u redovnu nastavu, pratiti u skladu s individualnim napredovanjem. Ujedno, potrebno je osigurati dodatnu i strukturiranu podršku djeci jer jezična prepreka otežava i stvaranje vršnjačkih odnosa koji su djeci bez pratnje potrebni za uključivanje u zajednicu. To se može postići, primjerice, putem pomoćnika u nastavi.

Zbog epidemioloških mjera izostala je i odgojno-obrazovna podrška za djecu tražitelje azila, uvjetovana i ove godine epidemiološkim mjerama. Organizacije, provoditelji aktivnosti, osim Hrvatskog Crvenog križa i Liječnici svijeta, nisu imale pristup prihvatilištima ili je njihov rad bio otežan. Zbog nedostupne Wi-Fi mreže, aktivnosti se nisu mogle izvoditi *online*. I udrugama koje su imale pristup, rad s djecom u prihvatilištima bio je otežan te je smanjen. Dijelom je ipak nastavljeno provođenje informatičke radionice i svakodnevna aktivnost pisanja školskih zadaća, kao i olakšavanje boravka u obveznoj izolaciji. I dalje je zbog epidemioloških mjera, kao i tijekom 2020., onemogućena provedba pravnog savjetovanja, odnosno pristup sustavu besplatne pravne pomoći.

Otežan je bio pristup dječjim vrtićima djeci u dobi od jedne do pet godina, s obzirom na iskazan interes i postojeće kapacitete u sredinama gdje je veći broj osoba pod međunarodnom zaštitom, poput Zagreba, Siska i Karlovca, gdje se prednost upisa daje djeci roditelja koji su u radnom odnosu. U većini izbjegličkih obitelji zaposlenje majke uvjetovano je mogućnošću boravka djeteta u vrtiću, pa žene ostaju nezaposlene zbog skrbi o djeci, odgađajući vlastite integracijske procese. Uključivanje djece u dječje vrtiće pospješilo bi integracijski potencijal cijele obitelji.

Jedno od prava osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom je i **pravo na spajanje obitelji.** U slučaju kad se povezuju i spajaju tražitelji međunarodne zaštite (uključujući djecu bez pratnje) s članovima obitelji koji se nalaze na području država članica EU, postupak se vodi prema kriterijima i mehanizmima za određivanje države članice odgovorne za razmatranje zahtjeva. Kriterij je svakako i boravak člana obitelji tražitelja u drugoj državi članici. Problemi u uspješnosti spajanja obitelji u ovom slučaju su: dokazivanje obiteljskih poveznica, putem izjava a ponekad i DNK analiza, i na kraju uvjeti transfera u odgovornu državu članicu. Tako su u 2021. provedena dva spajanja obitelji i transfer djece bez pratnje iz RH u druge države članice. Kad je riječ o osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom, odobrena su dva privremena boravka u svrhu spajanja obitelji pa je tako dvoje djece osobe s odobrenim statusom azila pristiglo u RH, te je djeci posljedično priznat status azila.

Uočavamo da proces ostvarivanja prava na spajanje obitelji s osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom, koji počinje podnošenjem zahtjeva člana obitelji diplomatskoj misiji RH, dugo traje. Problemi su: otežano pribavljanje dokumenata, nesnalaženje podnositelja u zahtjevnom postupku, osobni dolazak u cilju pro-

vjere identiteta i odobrenja vize, prostorna udaljenost do najbliže diplomatske misije i financijski izdaci. Složen i izazovan postupak predstavlja djeci bez pratnje, kao najranjivijoj skupini, dodatne teškoće. Stoga je potrebno pojednostavniti ostvarivanje prava na spajanje obitelji, roditelja ili srodnika koji se nalaze u zemlji podrijetla, s djetetom bez pratnje kojem je odobrena međunarodna zaštita u RH.

Zbog potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji oštećena je zgrada Dječjeg doma Vrbina Sisak te do danas nije uporabljiva, uslijed čega u ovu ustanovu tijekom 2021. nije bilo smještaja djece bez pratnje. Djeca koja su bila privremeno premještena u CPUZ Lipik, SOS Dječje selo Lekenik i stan ustanove u Sisku, od rujna 2021. smještena su u obiteljskoj kući kupljenoj od donacije te je na organiziranom smještaju sada desetero djece.

Prema podacima MRMSOSP-a, u rujnu 2020. potpisan je između tog ministarstva i MUP-a sporazum za projekt „Novi dom“, s ciljem integracije djece bez pratnje u život zajednice. Uz svestrani angažman oba sustava pripremao se prihvat i smještaj djevojčica koje su iz Grčke trebale doći u Centar za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) Lipik, međutim projekt nije bio realiziran jer su djevojčice u međuvremenu otišle u Nizozemsku. Informirani smo da se razmatraju novi načini ostvarivanja integracije maloljetnika bez pratnje, s ciljem osiguranja odgovarajućeg smještaja, psihosocijalne podrške i pružanja socijalnih usluga za djecu do 14 godina u CPUZ-u Lipik.

Međuresorno povjerenstvo za zaštitu djece bez pratnje, osnovano radi unapređivanja suradnje tijela koja su uključena u zaštitu djece bez pratnje tijekom 2021. nije se sastalo niti jednom. Novo povjerenstvo osnovano je odlukom Vlade RH 5. siječnja 2022.

Projektom „Besplatna pravna pomoć u postupku odobrenja međunarodne zaštite“, koji se provodi od srpnja 2020., financiranim iz Fonda za azil, migracije i integraciju, nadoknađuju se troškovi besplatne pravne pomoći pružene tražiteljima međunarodne zaštite, te se u slučaju podnošenja tužbi od strane djece bez pratnje jamči veći stupanj zaštite njihovih prava. U 2021. donesena je i Odluka za raspisivanje i provedbu javnog natječaja za financiranje projekta u području pružanja pravnog savjetovanja u postupku odobrenja međunarodne zaštite. Kao jedna od projektnih aktivnosti predviđeno je pružanje pravnog savjetovanja maloljetnicima bez pratnje i njihovim skrbnicima u CZSS-ima, te ustanovama gdje su smješteni.

Grad Zagreb prepoznao je važnost suradnje s drugim europskim gradovima u vezi s integracijom osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita. Stoga je 27. siječnja 2022. donesen **Akcijski plan Grada Zagreba za integraciju tražitelja međunarodne zaštite i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za 2022 godinu**. Grad Zagreb je prva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u RH koja je donijela ovakav dokument, a riječ je o aktivnosti projekta CONNECTION (*CONNEcting Cities Toward Integration actiON*) čiji je nositelj mreža gradova EUROCITIES, a partneri su 14 europskih gradova i organizacija Migration Work. Projekt je financiran sredstvima iz EU, a cilj je upoznati migrante s pravima i olakšati im pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, učenju jezika, obrazovanju i zapošljavanju, preduvjetima za dostojanstven život i ravnopravno uključenje u zajednicu.

Za vrijeme pisanja ovog izvješća suočeni smo s pristizanjem sve većeg broja izbjeglica iz Ukrajine. Djeca zahvaćena ratom u Ukrajini i ukrajinskom krizom, koja u sve većem broju napuštaju svoje domove, također su djeca u pokretu – ranjiva, ugrožena i potrebita, kojoj moramo pružiti svu moguću pomoć u zaštiti njihovih prava. S tim ciljem poduzimamo različite aktivnosti usmjerene i na njihovu dobrobit.

Prijedlozi za poboljšanja:

- Djeci u nezakonitom boravku ili prelasku državne granice osigurati pravo na pristup međunarodnoj zaštiti i osigurati jamstva njihovih prava te provesti neovisnu istragu o svim optužbama vezanim uz nasilna i nezakonita protjerivanja djece.
- Intenzivirati djelovanje Međuresornog povjerenstva za zaštitu djece bez pratnje.
- Raditi na uključivanju djece u odgojno-obrazovni sustav i druge socijalne aktivnosti uz dostupnost prevoditelja i psihosocijalnu pomoć za djecu kojoj je to potrebno.
- Osigurati jedinstvenu ažuriranu bazu podataka o djeci bez pratnje i povezanost sustava.
- Uvesti mehanizam evaluacije i pratnje rada posebnih skrbnika te njihovu standardiziranu edukaciju.

- Povećati smještajne kapacitete u domovima koji su određeni kao kontakt točke za prihvat djece u pokretu.
- Povećati broj stručnog i pratećeg pomoćno-tehničkog osoblja u domovima za prihvat djece bez pratnje.
- Osigurati odgovarajući smještaj djece bez pratnje u vidu specijalizirane ustanove u kojoj bi se na jednom mjestu evidentirala sva djeca bez pratnje, provela procjena potreba i osigurali svi resursi za rad i pomoć.
- Pojačati informativne i organizacijske aktivnosti kako bi se uspješnije provodile odredbe Zakona o udomiteljstvu vezano uz smještaj djece bez pratnje u udomiteljske obitelji.
- Educirati djelatnike ustanova i udomitelje o specifičnim potrebama djece bez pratnje često izložene traumatskim iskustvima.
- Pojednostaviti ostvarivanje prava na spajanje obitelji, roditelja ili srodnika djeteta bez pratnje koji se nalaze u zemlji podrijetla, s djetetom bez pratnje u RH.

PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

5.

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa, pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja, prijedloge, priopćenja i stajališta. Uz više stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2021. uputila je 86 općih preporuka, upozorenja i priopćenja u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina djece. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja (19), zaštite od nasilja (10), zaštite sigurnosti (9), zdravlja (9), pravosuđa (7), zaštite od diskriminacije (6), zaštite ranjivih skupina djece (5), zaštite imovinskih prava (5), zaštite privatnosti (4), sporta (3), prava djece kao članova društvene zajednice (3), obiteljsko pravne zaštite (2), medija (2), te socijalnih i ekonomskih prava (2).

Od ukupno 86 preporuka devet preporuka nije prihvaćeno. Prihvaćeno je 51, od kojih je u potpunosti prihvaćeno 36 (od toga realizirano 10), četiri djelomično, a njih 11 načelno. U potonjem slučaju riječ je o preporukama za čiju su realizaciju, kako navode tijela kojima su upućene, potrebne značajnije sustavne promjene ili financijska sredstva pa njihova realizacija u sadašnjim okolnostima nije moguća. Očekujemo da će, čim se steknu uvjeti, i one biti realizirane. Neke preporuke pravobraniteljice (5) bile su načelne naravi. Ove načelne preporuke iskazuju upozorenja i stavove pravobraniteljice o pojedinim pitanjima te podsjećaju nadležna tijela na potrebu zaštite najboljeg interesa djece.

Za 21 preporuku još nemamo povratnu informaciju o prihvaćenosti, pri čemu se na odgovor nadležnih tijela u nekim slučajevima čeka i dulje od nekoliko mjeseci, a neka odgovore ne dostavljaju ni nakon požurnica, što smatramo nedopustivim. Preporuke su u najvećem broju slučajeva upućivane Vladi RH i nadležnim ministarstvima (73) od kojih su neke istovremeno upućivane na adrese više nadležnih tijela. Preporuke smo upućivali hrvatskim zastupnicima u Europskom parlamentu, zatim AZOO-u, AZOP-u, ASOO-u, Državnom izbornom povjerenstvu, HZJZ-u, HZZ-u, HZMO-u, HOK-u, HGK-u, Hrvatskom uredu za osiguranje, županijama, gradovima i općinama, bolnicama, odgojno-obrazovnim ustanovama, trgovačkim društvima i ustanovama. U nastavku slijede opisi preporuka po pojedinim područjima zaštite prava djece.

Obrazovanje

1. PRAVA I INTERESI UČENIKA PŠ SIČICE OŠ LJUDEVITA GAJA, NOVA GRADIŠKA

Potaknuti pritužbama roditelja i objavama u tisku, koje upućuju na neprimjerene i sigurnosno rizične prostorne uvjete u kojima se odvija nastava u PŠ Sičice u Sičicama (OŠ Ljudevita Gaja u Novoj Gradiški) nakon posjeta školi i uvida u stanje uputili smo nadležnim tijelima upozorenje i preporuke. Preporučili smo žurno otklanjanje štetnih uvjeta koji ugrožavaju prava i interese učenika. MZO-u i Brodsko-posavskoj županiji, kao osnivaču, preporučili smo da žurno provedu nadzor nad provedbom Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (DPS) te utvrde infrastrukturne, financijske i kadrovske uvjete za ostvarivanje i razvoj djelatnosti odgoja i obrazovanja u PŠ Sičice, prioritetno imajući u vidu zaštitu prava na sigurnost te jednake uvjete obrazovanja djece. Županiji i Općini Vrbje preporučili smo da osiguraju žurnu procjenu sigurnosti boravka djece u objektu koju će izraditi stručna građevinska tijela, te da u skladu s nala-

zima struke poduzmu žurne mjere za omogućavanje sigurnog prostora u kojem će se odvijati odgoj i obrazovanje djece. Pri tome smo predložili razmotriti različita rješenja: selidba djece u matičnu školu, osiguranje zamjenskog prostora u Sičicama, sanacija i uređivanje postojećeg objekta ili izgradnja novog. Preporučili smo i da županija obavi nadzor higijensko-sanitarnih uvjeta prema DPS-u. Ni nakon upućene požurnice, izvješće o planiranim mjerama nismo primili.

2. ORGANIZACIJA NASTAVE I PRIJEVOZA UČENIKA SREDNJE ŠKOLE PREGRADA

U povodu pritužbe roditelja učenika, koji svakodnevno putuju iz Donje Stubice preko Zaboka u Srednju školu Pregrada, da zbog organizacije nastave u ovoj školskoj godini nemaju mogućnost povratka iz škole javnim prijevozom, obratili smo se Krapinsko-zagorskoj županiji. Preporučili smo da pri organizaciji nastave vode računa i o mogućnostima prijevoza kako bi se omogućilo učenicima putnicima redovito pohađanje nastave. Županija nas je obavijestila da su se već početkom školske godine 2021./2022. obratili HŽ Putničkom prijevozu d.o.o. ukazujući na problem prijevoza učenika iz Srednje škole Pregrada, koji nemaju mogućnost povratka iz škole javnim prijevozom zbog ukidanja večernjeg vlaka na relaciji Zabok – Donja Stubica/ Gornja Stubica. U odgovoru HŽ Putnički prijevoz navodi da je zbog racionalizacije poslovanja privremeno obustavljen promet vlaka na toj relaciji, ali da će novim voznim redom, koji stupa na snagu 12. prosinca 2021., spomenuti vlak ponovno prometovati kao i proteklih godina. Pored toga, iz županije su HŽ Putničkom prijevozu uputili zamolbu za prilagodbom voznog reda, odnosno raniji polazak navedene linije vlaka kako učenici pri povratku iz škole ne bi trebali čekati.

3. INFORMIRANJE RODITELJA I UČENIKA I. OŠ PETRINJA, PODRUČNOG ODJELA HRASTOVICA O ORGANIZACIJI RADA

U povodu pritužbe na organizaciju nastave za učenike iz Prve osnovne škole Petrinja, Područnog odjela Hrastovica, uputili smo preporuku ravnatelju škole. Budući da su u prostoru Područnog odjela Hrastovica u dvije učionice smješteni učenici 1. i 2. razreda iz matične škole čija je zgrada oštećena u potresu, dok je zbornica objekta pretvorena u učionicu za učenike iz Područnog odjela Hrastovica, to je izazvalo nezadovoljstvo roditelja i učenika. Preporučili smo ravnatelju da roditeljima i učenicima pruži potrebne informacije i podršku u cilju otklanjanja njihovog nezadovoljstva. Ujedno smo preporučili da roditelje informira o razlozima postojeće organizacije rada škole, te uvjetima održavanje nastave i drugih oblika školskih aktivnosti. Škola je prihvatila preporuku i navela da će ponovno organizirati roditeljski sastanak i razgovarati s roditeljima radi otklanjanja mogućih nejasnoća.

4. ZAPOŠLJAVANJE STRUČNOG SURADNIKA PSIHOLOGA U OŠ RAPSKA, ZAGREB

Na zamolbu OŠ Rapska u Zagrebu uputili smo preporuku MZO-u za zapošljavanje stručnog suradnika psihologa u toj školi. Tom prilikom ponovili smo naše preporuke vezane uz potrebu zapošljavanja stručnog kadra u odgojno-obrazovnim ustanovama u cilju zaštite prava i interesa djece, koje smo upućivali prethodnih godina. Preporučili smo: zapošljavati stručne suradnike u cilju pravodobne i sveobuhvatne zaštite djece i podizanja kvalitete rada ustanove, uzimajući u obzir stvarne potrebe djece, a ne samo broj učenika, kao uvjet zapošljavanja stručnih suradnika; napraviti objektivnu procjenu kadrovskih potreba za svaku školu; u slučaju nemogućnosti zapošljavanja stručnih suradnika odgovarajućeg profila u svakoj ustanovi, osigurati zajednički mobilni tim stručnih suradnika za više ustanova na određenom području. Ujedno smo istaknuli da je, u cilju zaštite mentalnog zdravlja djece, potrebno osigurati dovoljan broj stručnjaka, dostupnost psihološke pomoći, kao i povećati spremnost odgojno-obrazovnih radnika za zaštitu mentalnog zdravlja učenika, u čemu veliku ulogu imaju upravo stručni suradnici psiholozi. MZO nam nije odgovorio.

5. PRAVA I POTREBE DAROVITE DJECE

U cilju osiguravanja odgovarajuće podrške darovitoj djeci s preporukama smo se obratili MZO-u, AZOO-u i ASOO-u. MZO-u smo preporučili da žurno donese podzakonske akte vezano za obrazovanje darovitih učenika, da kreira model identifikacije darovitih učenika na nacionalnoj razini i ustroji bazu podataka o broju i potrebama darovite djece te registara podrške za djecu, roditelje i učitelje. Upozorili smo da je nužno napraviti snimak aktualnog stanja i potreba, povećati proračunska sredstava za rad s darovitima, osigurati zapošljavanje psihologa u svim vrtićima i školama i prijenos informacija, te kontinuitet praćenja darovite djece od vrtića do tržišta rada. Preporučili smo pružanje podrške Centrima izvrsnosti i postojećim inicijativama, razmjenu iskustava u radu s darovitima, primjenu DPS-a i diferenciranih kurikuluma te nadopunu kurikuluma visokoškolskih ustano-

va sadržajima o darovitoj djeci i načinima rada s njima. AZOO-u i ASOO-u preporučili smo da u program stručnih usavršavanja uvrste i intenziviraju sadržaje o darovitim učenicima, da senzibiliziraju, educiraju i osposobe odgojno-obrazovne djelatnike za identifikaciju, obrazovanje i integraciju darovitih učenika te da posebnu pažnju posvete programima rada s darovitom djecom s teškoćama u razvoju. Također smo predložili da potiču razmjenu iskustava u radu s darovitima. Do pisanja izvješća nismo zaprimili odgovor na preporuke.

6. ULAGANJA U OSTVARIVANJE PRAVA I POTREBA DAROVITE DJECE

Kako bi podrška darovitoj djeci bila sveobuhvatna, osim osiguravanja kadrovskih uvjeta i programa koji su u nadležnosti službi odgoja i obrazovanja, nužna su dodatna ulaganja na nivou jedinica lokalne i područne samouprave. Stoga smo svim jedinicama lokalne i područne samouprave preporučili da povećaju u proračunu financijska sredstva za darovite učenike kako bi ih izjednačili u pravima u odnosu na ostale učenike s posebnim potrebama te posebno planiraju sredstva u proračunu za instrumentarij i didaktičke materijale za rad s darovitima. Kako bi mogli pratiti razvoj i napredovanje darovite djece na nivou općine/grada/županije preporučili smo da, u suradnji s MZO-om i odgojno-obrazovnim ustanovama, snime stanje na svojem području te ustroje bazu podataka o broju i potrebama darovite djece, kao i registre podrške, kako bi djeca, roditelji i učitelji mogli dobiti sve potrebne informacije o institucionalnoj i izvaninstitucionalnoj podršci darovitoj djeci. Ujedno smo preporučili da pruže podršku Centrima izvrsnosti i postojećim inicijativama u razvijanju programa rada s darovitom djecom. Zaprimili smo izvješća nekih jedinica lokalne i područne samouprave iz kojih je vidljivo načelno prihvaćanje preporuke, no za sada ne i ulaganja u osiguravanje potrebne podrške darovitoj djeci.

7. ZAPOŠLJAVANJE STRUČNOG SURADNIKA PSIHOLOGA U OŠ MURTERSKI ŠKOJI

Pravobraniteljici za djecu obratila se ravnateljica OŠ Murterski škoji, tražeći pomoć u zaštiti prava i dobrobiti učenika te škole. OŠ Murterski škoji broji 212 učenika te uz matičnu školu u Murteru ima i područnu u Betini. Škola ima zaposlena dva stručna suradnika (pedagoga i knjižničara) koji rade na pola radnog vremena. Postojeći, sve veći obiteljski, socijalni i drugi problemi učenika, te udaljenost škole od centra županije – grada Šibenika, gdje učenici mogu dobiti eventualnu i povremenu stručnu pomoć psihologa unutar zdravstvenoga sustava i sustava socijalne skrbi, zahtijevaju nužno osiguravanje stručnog suradnika psihologa. Ravnateljica se u više navrata bezuspješno obraćala MZO-u sa zamolbom za suglasnost za zapošljavanje stručnog suradnika psihologa. Svjesni da mnogi učitelji nisu u stanju odgovoriti na potrebe djece i pružiti im odgovarajuću psihološku pomoć, MZO-u smo preporučili zapošljavanje stručnog suradnika psihologa u OŠ Murterski škoji. Preporuka je prihvaćena te je MZO dao suglasnost školi za zapošljavanje stručnog suradnika psihologa.

8. OSIGURATI UVJETE ZA PRAĆENJE *ONLINE* NASTAVE ZA SVU DJECU

Potaknuti medijskim napisima i neposrednim saznanjima o nemogućnosti potpunog sudjelovanja pojedine djece u praćenju *online* nastave zbog nedostatka digitalne infrastrukture, odnosno internetskog signala, uputili smo preporuku MZO-u i MMPI-u. Upozorili smo da skupine djece iz nekih područja Slavonije, Dalmatinske zagore, Hrvatske Kostajnice, Gline i drugih mjesta ne mogu pratiti nastavu *online*, te da neka od njih pješače po nekoliko kilometara kako bi mogli pristupiti internetu i pratiti nastavu. Preporučili smo da se u koordinaciji s ravnateljima svih škola ispita koliko je djece, i u kojim područjima RH, koja su zbog nedostatka internetskog signala onemogućena u praćenju *online* nastave. Ujedno smo preporučili da ispitaju njihove potrebe u pogledu dostupnosti, brzine i kvalitete interneta te poduzmu sve mjere kako bi djeca nesmetano mogla pratiti nastavu te ostvariti svoje druge potrebe i prava u pogledu internetske povezanosti. Naglasili smo da je nedopustivo da djeca, koja ionako žive u izoliranim krajevima, u vrijeme pandemije još i dodatno budu izolirana od kontakata s vršnjacima i učiteljima. Nažalost, do pisanja izvješća nismo dobili potpuni odgovor na našu preporuku od strane MZO-a. MMPI nas je izvijestio da je Vlada RH donijela Uredbu o izmjenama Uredbe o mjerilima razvoja elektroničke komunikacijske infrastrukture i druge povezane opreme. Sastavni dio Uredbe je objedinjeni plan razvoja pokretne komunikacijske infrastrukture koji zajedno predlažu sva tri operatera pokretnih komunikacija na području RH. CARNET nas je izvijestio da u dogovoru s MZO-om Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva planira snimku stanja na razini cijele RH kako bi se utvrdio opseg problema te našlo odgovarajuće rješenje na strateškoj razini.

9. NASTAVA NA DALJINU ZA UČENIKE KOJI NE MOGU POLAZITI NASTAVU

U povodu pritužbe na nemogućnost ostvarenja prava na nastavu na daljinu za dijete koje polazi završni razred osnovne škole, a boluje od zarazne bolesti koja traje duže vrijeme, zbog čega ne može polaziti nasta-

vu u školi, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da se pronađe rješenje kojim će se u konkretnom slučaju učeniku omogućiti nastava na daljinu, ali i da se u svim budućim usporedivim slučajevima, kao i pri budućem reguliranju ovog pitanja i pri planiranim normativnim rješenjima, rukovodi načelom poštovanja najboljeg djetetova interesa i zabranom diskriminacije. Upozorili smo MZO da, neovisno o sada važećim propisima i uputama koje se odnose na organizaciju nastave tijekom pandemije, odredba ZOOSŠ-a, prema kojoj škola može organizirati nastavu u kući ili zdravstvenoj ustanovi u obliku nastave na daljinu za učenike koji zbog motoričkih teškoća ili kroničnih bolesti ne mogu polaziti nastavu, ne obuhvaća mnoge životne situacije i okolnosti u kojima se učenici mogu naći, kao i slučajeve drugih bolesti u kojima bi omogućavanje nastave na daljinu bilo u njihovu najboljem interesu. Zbog toga mnogi učenici ostaju uskraćeni u pravu na nastavu na daljinu te dovedeni u nepovoljniji, čak diskriminirajući položaj, iako se nalaze u usporedivoj situaciji s onim učenicima kojima se nastava na daljinu organizira zbog izolacije ili samoizolacije zbog Covida-19. Preporučili smo MZO-u da izmijeni odredbu ZOOSŠ-a koja propisuje slučajeve kad se može organizirati nastava na daljinu, tako da se njome uvažava najbolji interes djeteta i pravo na obrazovanje djeteta bez diskriminacije. Preporuka nije prihvaćena.

10. ZAPOŠLJAVANJE STRUČNOG SURADNIKA EDUKACIJSKOG REHABILITATORA ILI LOGOPEDA U OŠ EUGENA KUMIČIĆA U VELIKOJ GORICI

Na inicijativu OŠ Eugena Kumičića u Velikoj Gorici preporučili smo MZO-u, Upravnom odjelu za odgoj i obrazovanje Zagrebačke županije i Gradu Velikoj Gorici da zajedničkim i koordiniranim djelovanjem stvore uvjete za zapošljavanje dodatnog stručnog suradnika (edukacijskog rehabilitatora ili logopeda) u OŠ Eugena Kumičića u Velikoj Gorici, zbog povećane potrebe za pružanjem pomoći i podrške učenicima s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima. Preporuka je prihvaćena od strane Grada Velike Gorice i županije, ali se ne može realizirati bez suglasnosti MZO-a koji nije odgovorio na preporuku.

11. ŠKOLOVANJE UČENIKA S AUTIZMOM U OŠ A. AUGUSTINČIĆA I OŠ LJ. GAJA U ZAPREŠIĆU

U odnosu na nastavak srednjoškolskog obrazovanja za učenike s poremećajima iz autističnog spektra, koji su osnovnoškolsko obrazovanje završili u OŠ Antuna Augustinčića u Zaprešiću, u travnju 2021. smo, na inicijativu udruge koja djeluje u područja prava djece s autizmom, preporučili MZO-u, Upravnom odjelu za odgoj i obrazovanje Zagrebačke županije, Gradu Zaprešiću i dvjema osnovnim školama u Zaprešiću u kojima je moguće nastaviti ovaj vid obrazovanja, OŠ A. Augustinčića i OŠ Ljudevita Gaja, osnivanje odgojno-obrazovne skupine za provedbu srednjoškolskog obrazovanja po posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke. Preporuka je prihvaćena, posebna odgojno-obrazovna skupina počela je s radom u listopadu 2021. u OŠ Lj. Gaja.

12. USTROJ POSEBNOG RAZREDNOG ODJELA U OŠ STROŽANAC U PODSTRANI

Saznavši za problem oko ustroja posebnog razrednog odjela za djecu s teškoćama u razvoju u OŠ Strožanac u Podstrani, obratili smo se MZO-u s preporukom za žurno rješavanje zahtjeva škole. Prema našim saznanjima, spomenuti zahtjev upućen je MZO-u u prosincu 2020., a MZO nas je u rujnu 2021. godine obavijestio kako se zahtjev nalazi u administrativnoj proceduri rješavanja. Smatramo kako nije primjereno da učenici trpe zbog sporosti administracije te smo zatražili žurno djelovanje MZO-a. MZO nije odgovorio na preporuku.

13. VREDNOVANJE ŠKOLSKOG USPJEHA IZ INOZEMNOG OBRAZOVNOG SUSTAVA U POSTUPKU UPISA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE

U povodu pritužbe koja je upućivala na to da je vrednovanje školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava provedeno na način da se ne uvažava različitost i nekompatibilnost inozemnog sustava vrednovanja s hrvatskim sustavom, uputili smo preporuku MZO-u. Preporučili smo da se poduzmu radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbe, kriterija ili prakse kojima se u postupku vrednovanja školskog uspjeha iz inozemnog obrazovnog sustava stavljaju u nepovoljniji položaj djeca koja u RH upisuju I. razred srednje škole nakon prethodno završenog obrazovanja u inozemstvu. Preporučili smo MZO-u da se pri tome rukovodi antidiskriminacijskim odredbama iz *Ustava*, *Konvencije o pravima djeteta* i *Zakona o suzbijanju diskriminacije* te načelom poštovanja najboljeg djetetova interesa. MZO nije odgovorio na preporuku ni nakon našeg ponovljenog traženja.

14. OSIGURAVANJE PROSTORA I OBAVLJANJE DJELATNOSTI WALDORFSKE ŠKOLE U ZAGREBU

U povodu najavljene potrebe iseljenja Waldorfske škole u Zagrebu iz postojećeg prostora, koji je dobila na korištenje od Grada Zagreba, uputili smo preporuku Gradu Zagrebu i MZO-u. Preporučili smo da razmotre pronalaženje odgovarajućeg zamjenskog prostora za obavljanje djelatnosti škole, kao i mogućnost financijske potpore školi za obavljanje djelatnosti. Preporučili smo i pronalaženje rješenja na način koji ne predstavlja snižavanje postignutog obrazovnog standarda u izvođenju odgojno-obrazovnog programa Waldorfske škole u Zagrebu, koji neće predstavljati dodatni teret roditeljima i djeci, te koji će biti poticajan za daljnji razvoj pedagoškog pluralizma i srednjoškolskog odgojno-obrazovnog programa. Upozorili smo da nije primjereno određivanje roka za iseljenje škole u tijeku školske godine, polazeći od načela zaštite najboljeg interesa djece. Grad Zagreb prihvatio je našu preporuku u dijelu koji se odnosi na produljenje roka za iseljenje škole iz postojećeg prostora, te je rok produljen do kraja nastavne godine 2021./2022. Grad će pružati školi podršku i stručnu pomoć radi pronalaska trajnog rješenja za njezin rad. MZO nas je obavijestio da nije nadležan za osiguravanje prostora školskim ustanovama, a u pogledu financijske potpore pozvao se na odredbu ZOOSŠ o osiguravanju sredstava za rad privatnih škola od strane osnivača.

15. DOSTUPNOST PSIHOLOŠKE POMOĆI UČENICIMA SRPSKE PRAVOSLAVNE OPĆE GIMNAZIJE „KANTAKUZINA KATARINA BRANKOVIĆ“ U ZAGREBU

U povodu pritužbe na nedostupnost psihološke pomoći učenicima u Srpskoj pravoslavnoj općoj gimnaziji „Kantakuzina Katarina Branković“ u Zagrebu, uputili smo preporuku MZO-u i AZOO-u da, u okviru svojih ovlasti, upute školu na potrebu zapošljavanja pedagoga u skladu DPS-om srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, s obzirom na to da bi škola prema broju učenika trebala imati dva stručna suradnika. Preporučili smo također da AZOO kroz stručno-pedagoški nadzor ili stručno-savjetodavni rad, provjeri u školi organizaciju rada, poslove i dostupnost stručnog suradnika psihologa učenicima, te da školu uputi i savjetuje o standardima rada psihologa u osnovnim i srednjim školama i o organizaciji rada psihologa koja će mu omogućiti obavljanje rada i pružanje psihološke pomoći u najboljem interesu učenika. Preporuka je prihvaćena.

16. ZAPOŠLJAVANJE STRUČNOG SURADNIKA PSIHOLOGA U OŠ DRAGUTINA KUŠLANA U ZAGREBU

U povodu iskazane potrebe OŠ Dragutina Kušlana u Zagrebu za zapošljavanjem stručnog suradnika psihologa na puno radno vrijeme, preporučili smo MZO-u davanje suglasnosti školi za zapošljavanje psihologa na neodređeno puno radno vrijeme. Ukazali smo i na to da bi, s obzirom na broj učenika, škola koja ima zaposlenog jednog stručnog suradnika (pedagoga) na puno radno vrijeme i dva (knjižničara i logopeda) na pola radnog vremena, prema odredbama DPS-a, trebala imati zaposlena tri stručna suradnika. Upozorili smo da nedostatak stručnih suradnika u školama može dovesti do povrede dječjih prava. Ponovili smo naše preporuke koje se odnose na: potrebu zapošljavanja stručnih suradnika u cilju sveobuhvatne i pravodobne zaštite djece, uzimajući u obzir stvarne potrebe djece, a ne samo broj učenika u školi; na objektivnu procjenu kadrovskih potreba za svaku školu; osiguravanje zajedničkog mobilnog tima stručnih suradnika za više ustanova na određenom području u slučaju nemogućnosti zapošljavanja odgovarajućeg profila stručnog suradnika. MZO nije odgovorio na našu preporuku.

17. PRAVA I DOBROBIT DJECE PREDŠKOLSKE DOBI NA PODRUČJU SINJSKE KRAJINE

U povodu obavijesti Udruge odgojitelja Sidro o mogućoj diskriminaciji djece pri ostvarenju prava na upis u dječji vrtić, u JLS-ima u kojima se upis uvjetuje time da oba roditelja imaju prebivalište na teritoriju iste općine/grada, upozorili smo MZO, gradove Sinj i Trilj te općinu Otok da takav uvjet može predstavljati diskriminaciju djece po obiteljskom statusu. Diskriminatorni mogu biti i drugi uvjeti za ostvarivanje prednosti pri upisu: da je dijete iz obitelji s više djece, dijete kojemu su već brat ili sestra upisani u isti vrtić, dijete koje stanuju bliže objektu, dijete rođeno određenog datuma, upis po abecednom redu itd. Upozorili smo i na važnost uključenosti u predškolski odgoj i obrazovanje djece nezaposlenih roditelja kojima se često uskraćuje mjesto u vrtiću. Preporučili smo da se utvrde potrebe obitelji i djece predškolske dobi na području Sinjske krajine, da se sklopi sporazum među JLS-ima u cilju većeg obuhvata djece, da se razmotre i ujednače kriteriji upisa u vrtiće na cijelom području. Pozvali smo na veća izdvajanja JLS-a za djecu predškolske dobi u vidu sufinanciranja vrtića na području drugih JLS-a u slučaju da se djeca nisu mogla upisati u vrtić na području svoga grada/općine ili da vrtić ne postoji, te prilagođavanje DPS-a kako bi se omogućilo korištenje postojećih neiskorištenih prostora pojedinih JLS-a. U odgovoru na preporuku MZO nas je izvijestio da su nacionalnim dokumentima istaknuti kao strateški ciljevi povećanje pristupačnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, a zakonskim

propisima dopunjeni su kriteriji za ostvarivanje prednosti pri upisu u vrtiće, te je omogućeno da se pri osnovnim školama s redovitim ili alternativnim ili međunarodnim programima može izvoditi predškolski odgoj i obrazovanje za djecu od treće godine života, ako na određenom području nema DV-a ili on ne može prihvatiti svu djecu. Grad Sinj prihvatio je preporuku i obavijestio nas da planira povećati kapacitete za upis djece.

18. UJEDNAČAVANJE KRITERIJA ZA UPIS U DJEČJE VRTIĆE NA NACIONALNOJ RAZINI

Različiti kriteriji, često diskriminatorni i ugrožavajući, rezultiraju nejednakom dostupnošću predškolskog odgoja i obrazovanja djeci. Upoznati smo s praksom DV-a da djecu koja nisu navršila godinu dana života do početka pedagoške godine (rujan) ne upisuju u jaslice, zbog čega su roditelji djece koja navršavaju godinu dana nakon tog datuma prisiljeni sami organizirati čuvanje djece i čekati početak druge pedagoške godine za upis djeteta. Neki vrtići upis djeteta u vrtić i cijenu usluge uvjetuju i prebivalištem djeteta i roditelja na području mjesne nadležnosti vrtića. DV-u, na čiju smo negativnu praksu upozoreni, preporučili smo revidiranje uvjeta za upis u vrtić, a MZO-u da kriterije upisa propišu na nacionalnoj razini, a ne prepuštaju ga jedinici lokalne samouprave. DV na našu preporuku nije odgovorio, dok je MZO odgovorio opisom kriterija za upis koji omogućavaju najranjivijim skupinama djece pohađanje vrtića te opisom aktivnosti kojima je u protekloj godini povećan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem.

19. UPIS DJECE S TEŽIM ZDRAVSTVENIM TEŠKOĆAMA U SREDNJE ŠKOLE

U povodu pritužbe školske liječnice da se upis djece u najbolje zagrebačke gimnazije djelomično temelji na lažnim potvrdama o postojanju težih zdravstvenih teškoća, iako nije riječ o dijagnozama koje spadaju u kategoriju težih zdravstvenih teškoća (npr. dobro kontrolirana astma, alergijski rinitis, kratkovidnost, spuštena stopala, nepravilno držanje, blaga skolioza), obratili smo se MZO-u, MZ-u, HZJZ-u i HZZ-u. Istaknuli smo primjer zagrebačke gimnazije u kojoj je, od 208 upisanih, 80 učenika imalo bod prednosti zbog težih zdravstvenih teškoća, te upozorili da, zbog neujednačenih kriterija, djecu s istom dijagnozom neki liječnici upućuju na profesionalnu orijentaciju te ona dobiju dodatni bod, dok kod drugih liječnika to ne dobivaju. Budući da takva praksa može dovesti do diskriminacije djece prilikom upisa u srednju školu, preporučili smo da se izrade jedinstvene upute i sustav kontrole izdavanja potvrde te da se, ako je potrebno, revidira kategorizacija zdravstvenih teškoća kako bi svi liječnici školske medicine mogli jedinstveno postupati u interesu djece. Preporuka je prihvaćena. MZ je temeljem naše preporuke uputio HZJZ-u podsjetnik i obrazac za liječnike specijaliste školske medicine o proceduri koja je utvrđena Pravilnikom. HZZ je uputio MZO-u prijedlog izmjena Pravilnika, u cilju prevencije korištenja Mišljenja stručnog tima za profesionalno usmjeravanje s isključivom svrhom ostvarivanja dodatnih bodova prilikom upisa u tražene srednje škole. MZO je odgovorio da će svakako voditi računa o toj problematici pri izmjenama i dopunama *Pravilnika o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u I. razred srednje škole*, a u skladu s načelom jednakosti i pravednosti u postupku upisa u srednje škole.

Zaštita od nasilja

20. PREVENCIJA VRŠNJAČKOG NASILJA U TEHNIČKOJ ŠKOLI NIKOLE TESLE U VUKOVARU

Zabrinuta višekratnom pojavom nacionalno motiviranih fizičkih sukoba između skupina učenika Tehničke škole Nikole Tesle u Vukovaru u kojoj se, zajedno s učenicima većinskog naroda, po modelu A školuju djeca pripadnici srpske nacionalne manjine, posjetili smo školu i sudjelovali na zajedničkom međuresornom sastanku škole, MZO-a i policije. Nakon sastanka i obavljenog uvida preporučili smo MZO-u zapošljavanje psihologa i socijalnog pedagoga koji će osmisliti i provoditi sustavne i strukturirane programe za prevenciju međunacionalnih sukoba i nasilja, te programe građanskog odgoja za razvijanje tolerancije. Preporučili smo da se, s obzirom na međunacionalne napetosti u školi, osiguraju aktivnosti za djelovanje u krizi u kojima važnu ulogu može imati tim koji inače provodi krizne intervencije u sustavu odgoja i obrazovanja, kao i da se osigura provođenje stručne medijacije između sukobljenih učenika. Također smo preporučili da se u planiranje daljnjih programa i aktivnosti za učenike, roditelje i nastavnike uključe vanjski stručnjaci s iskustvom rada u višenacionalnim zajednicama. MZO je odgovorio da prihvaća sve preporuke i da će za njihovu provedbu osigurati financijsku potporu školi u području Prevencija nasilja i ovisnosti. Za provedbu mjera ministar je zadužio Upravu za potporu i unaprjeđenje sustava i odgoja i obrazovanja. Izvješće o provedbi preporuka i mjera očekujemo.

21. ZAŠTITA UČENIKA OD VRŠNJAČKOG NASILJA IZVAN PROSTORA ŠKOLE

Potaknuta odricanjem odgovornosti odgojno-obrazovne ustanove za poduzimanje zakonskih i stručnih mjera i aktivnosti u slučaju pojave vršnjačkog nasilja učenika koje se dogodilo izvan prostora škole i izvan trajanja nastave, školu smo uputili u dužnost i obvezu postupanja i u tim slučajevima. Uputili smo ih da je njihova obveza poduzimanja mjera utemeljena na propisima i pravilima struke, s obzirom na važnu ulogu škole u rastu i razvoju djeteta te u prevenciji svih oblika neprihvatljivog ponašanja. Naglasili smo i ulogu škole kao korektivnog mehanizma u zajednici, posebno u slučajevima u kojima su odgojne kompetencije roditelja snižene. AZOO-u smo preporučili da educira i informira djelatnike škole o dužnostima i obvezama u reagiranju na vršnjačko nasilje svojih učenika, bez obzira na kojem se mjestu ono dogodilo. Odgovor na preporuku očekujemo.

22. ZAŠTITA DJECE OD SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA U ŠKOLI

U povodu konkretnog slučaja seksualnog uznemiravanja u jednoj osnovnoj školi, uputili smo preporuku MZO-u tražeći da žurno poduzme mjere za zaštitu djece od neprimjerenih postupaka učitelja. Upozorili smo da je zaštita djece prioritet i da je u obrazovnim institucijama nužno osigurati za djecu sigurno okruženje i podršku. Istaknuli smo da je nedopustivo da se, zbog činjenice da se u okviru obrazovnog sustava nije našlo rješenje za zaštitu djece, djeca izlažu neprimjerenim dodirima, seksualnim aluzijama i sličnim ponašanjima nastavnika zbog kojih se djeca osjećaju uznemireno i zaplašeno, a koja predstavljaju seksualno nasilje nad djecom. Ponovno smo preporučili da MZO žurno iznađe rješenja za zaštitu djece u sustavu odgoja i obrazovanja, budući da sadašnja normativna rješenja u praksi to ne omogućuju, te da uvede sustav licenciranja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja, te drugih osoba koje u sustavu odgoja i obrazovanja rade s djecom (pomoćnici u nastavi, stručni komunikacijski posrednici). Do pisanja ovoga izvješća nismo primili odgovor MZO.

23. ZAŠTITA DJECE OD OSUĐENIH POČINITELJA SEKSUALNIH DELIKATA – PREPORUKA GRADU ZAGREBU

Budući da pojedine udruge ne provjeravaju osuđivanost osoba koje dolaze u kontakt s djecom, uputili smo preporuku Gradu Zagrebu koji organizira ili financijski podržava mnoge programe i aktivnosti za djecu, osobito za vrijeme školskih praznika. Zabrinuti zbog toga što osobe koje dolaze u kontakt s djecom u okviru ovih aktivnosti, bilo da su zaposlene ili te poslove obavljaju povremeno ili volonterski kao vanjski suradnici i animatori, ne prolaze provjeru prethodne osuđivanosti, preporučili smo Gradu Zagrebu da, kao jedan od uvjeta za financiranje projekata i programa usmjerenih na djecu kao potencijalne korisnike, propiše obvezu provoditelja programa da provjeravaju prethodnu osuđivanost svih osoba koje će biti u kontaktu s djecom. Ta je mjera osobito važna u zaštiti djece od seksualnog nasilja. Preporučili smo i da, kao kriterij za financiranje, uvede i evaluaciju sadržaja projekta te plan evaluacije ishoda projekta kako bi se utvrdilo je li projekt za koji će se izdvojiti proračunski novac doista u interesu djece. Također smo preporučili da Grad Zagreb svojim internim aktima propiše ovu obvezu za sve aktivnosti s djecom koje sam neposredno organizira. Grad Zagreb prihvatio je i realizirao našu preporuku.

24. ZAŠTITA DJECE OD OSUĐENIH POČINITELJA SEKSUALNIH DELIKATA – PREPORUKA GRADU RIJECI

Želeći potaknuti dosljedno provođenje zakonske obveze da se u svim programima koji se provode s djecom osigura provjera prethodne osuđivanosti svih osoba koje u takvim aktivnostima mogu doći u kontakt s djecom, u svojim obilascima ustanova i objekata za djecu posebno pratimo kako se ostvaruje ta preventivna mjera koja je osobito važna u zaštiti djece od seksualnog nasilja. Stoga smo, nakon obilaska Planinarskog doma Stara Sušica u kojemu se provode programi škole u prirodi, zimovanja, ljetovanja i drugi programi za djecu vrtićke i osnovnoškolske dobi, a koja je u nadležnosti Grada Rijeke, preporučili Gradu dodatni angažman u vezi s time. Preporučili smo da se za sve osobe koje će u takvim programima biti u kontaktu s djecom obvezno provede provjera putem kaznene evidencije MPU-a o prethodnoj osuđivanosti. Grad Rijeka prihvatio je našu preporuku.

25. PREPORUKA CARITASU O UNAPREĐIVANJU UVJETA U USTANOVAMA I ZAŠTITI DJECE OD OSUĐENIH POČINITELJA SEKSUALNIH DELIKATA

Nakon obilaska Caritasovog doma za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja Sv. Ana i savjetovalište Sv. Ana u Rijeci, podržali smo i preporučili domu i osnivaču doma Caritasu Riječke nadbiskupije kontinuirana ulaganja u prostorne i kadrovske kapacitete te ustanove. Tom smo prilikom također preporučili da Caritas, prilikom zapošljavanja i drugog angažiranja osoba u radu s djecom u ustanovama čiji je osnivač, osigura provjeru putem kaznene evidencije MPU-a o prethodnoj osuđivanosti. Dosljednom provedbom te obveze omogućuje se zaštita djece od kontakta s osuđenim počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece.

26. ZAŠTITA DJECE OD SEKSUALNOG NASILJA U AUTOBUSNOM PRIJEVOZU

Pojedinačne prijave roditelja i škole o neprimjerenim ponašanjima i seksualnom uznemiravanju djece od strane vozača autobusa koji prevoze školsku djecu, bile su povod za naše obraćanje autoprijevoznicima. Preporučili smo da osiguraju siguran prijevoz djece kako bi ona bila zaštićena od seksualnog uznemiravanja, kao i od drugih neprimjerenih postupaka vozača te da, u svrhu prevencije, prilikom povjeravanja poslova koji uključuju kontakt s djecom obvezno provjeravaju prethodnu osuđivanost osoba kako bi se spriječilo da osobe koje su pravomoćno osuđene za određena kaznena djela dođu u kontakt s djecom. Prihvaćajući naše preporuke autoprijevoznici su naglasili da im je sigurnost i zaštita djece od posebne važnosti te da će postupiti po preporuci, ali i da im je njezino provođenje otežano zato što nemaju određene vozače za prijevoz djece, već se taj prijevoz ostvaruje prema dnevnom rasporedu vozača.

27. OSNIVANJE MULTIDISCIPLINARNOG CENTRA ZA DJECU ŽRTVE I SVJEDOKE

U povodu obilježavanja Europskog dana zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, 18. studenoga, uputili smo preporuku Vladi RH. Preporučili smo donošenje posebnog propisa kojim bi se osigurala zaštita djece od svih oblika nasilja uključujući i seksualno nasilje, kojim bi se, po uzoru na neke europske države koje imaju uspostavljen sustav provjere osoba koje dolaze u kontakt s djecom (Irska, Velika Britanija, Litva, Estonija, Nizozemska, Španjolska i dr.), trebao uspostaviti cjeloviti sustav provjere prikladnosti osoba za rad s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom. Time bi se izbjegla sadašnja neujednačenost kriterija u pojedinim područjima te osigurala pokrivenost svih područja u kojima je nužna zaštita djece. Preporučili smo da se osnuje radna skupina s ciljem izrade nacrta posebnog zakona o zaštiti djece, što je MPU podržao. Također smo preporučili osnivanje multidisciplinarnog centra za djecu žrtve i svjedoke, tzv. *dječje kuće*, po uzoru na skandinavski model *Barnahusa* u kojem bi koordinirano djelovali svi relevantni stručnjaci (sudac, tužitelj, policija, socijalni radnici i medicinski stručnjaci, psiholozi) kako bi od djeteta koje je žrtva seksualnog zlostavljanja dobili informacije potrebne za istragu i sudski postupak, te spriječili njegovu retraumatizaciju i pružili mu podršku, uključujući medicinsku i terapijsku pomoć. Odgovor Vlade na ovu preporuku nismo primili.

28. PRIOPĆENJE U POVODU EUROPSKOG DANA ZAŠTITE DJECE OD SEKSUALNOG NASILJA

U povodu Europskog dana zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja obratili smo se i javnosti kako bismo podigli svjesnost o važnosti sprečavanja takvoga nasilja nad djecom. Upozorili smo da Hrvatska nije postigla dostatnu razinu zaštite djece od seksualnog nasilja, budući da sudski postupci traju predugo te da kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja nad djecom nije odgovarajuće. Takvom praksom djecu se obeshrabruje u prijavljivanju, počinitelje potiče na činjenje novih delikata i onemogućuje prevencija, jer blage kazne imaju za posljedicu kraće čuvanje podataka u kaznenoj evidenciji i brži nastup rehabilitacije, koji omogućuje da se bivši počinitelj zaposli u zanimanjima u kojima će doći u kontakt s djecom ili se uključi u volonterske, sportske ili druge aktivnosti s djecom. Posebno zabrinjava nesankcioniranje seksualnog uznemiravanja djece od strane odraslih, te nemoć nadležnih tijela da onemoguće takvim osobama kontakt s djecom. Podsjetili smo da od Vlade RH očekujemo donošenje posebnog propisa o zaštiti djece i osnivanje multidisciplinarnih regionalnih centara za djecu žrtve (po uzoru na skandinavski *Barnahus*), te istaknuli da su te promjene nužne kako bi sustav zaštite djece od seksualnog nasilja bio potpun. Mediji su prenijeli ove naše poruke.

29. POZIV HRVATSKIM EU PARLAMENTARCIMA DA PODRŽE ODGODU DIREKTIVE O PRIVATNOSTI

U prosincu 2020. postala je nezakonita upotreba tehnologije koju su pružatelji usluga koristili radi skeniranja i sprečavanja daljnjeg širenja poruka koje sadrže materijale seksualnog zlostavljanja i iskorištavanje djece.

Posljedica toga je da je broj prijava sadržaja koji uključuju seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece u EU pao za 46 % otkako je taj propis stupio na snagu. Do donošenja propisa kojima bi se cjelovito, sukladno Strategiji EU za učinkovitiju borbu protiv seksualnog zlostavljanja djece, uredila zaštita djece, nužno je postići sporazum između Europskog parlamenta, Komisije i Vijeća o privremenoj iznimci kojom bi se pružateljima digitalnih usluga omogućio nastavak dobrovoljnog prijavljivanja. Stoga smo sve hrvatske zastupnike u Europskom parlamentu upoznali s ovim problemom te pozvali da podrže prijedlog privremene odgode primjene *Direktive o e- privatnosti*. Povratnu informaciju od hrvatskih zastupnika o njihovim aktivnostima povodom naše preporuke nismo zaprimili, no Europski parlament odgodio je primjenu ove Direktive.

Sigurnost

30. SIGURNOST U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA NA PODRUČJIMA POGOĐENIMA POTRESOM

U siječnju 2021. nadležnima u Gradu Zagrebu i županijama pogođenima potresima (Sisačko-moslavačkoj, Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj i Karlovačkoj županiji) te Stožeru civilne zaštite RH uputili smo preporuke da poduzmu aktivnosti radi provjere sigurnosti objekata predškolskih, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova na tim područjima nakon potresa 29. prosinca 2020., te da u suradnji sa stručnjacima odgovarajućih profila izrade procjene rizika dječjeg boravka u ustanovama odgoja i obrazovanja. Preporučili smo i da se utvrde mjesta na kojima prijeti opasnost od oštećenih objekata na putevima do dječjih vrtića i škola i da se poduzmu aktivnosti radi otklanjanja tih opasnosti ili odrede alternativni putovi do pojedinih odgojno-obrazovnih ustanova. Ove preporuke su dostavljene i MZO-u. Preporuke su načelno prihvaćene, te su nas sve županije osim Krapinsko-zagorske obavijestile o aktivnostima na sanaciji odgojno-obrazovnih objekata i uklanjanja opasnosti od oštećenih objekata na putevima do vrtića i škola.

31. KOORDINACIJA AKTIVNOSTI ZA DJECU U SISAČKO-MOSLAVAČKOM PODRUČJU POGOĐENOM POTRESOM

U siječnju 2021. uputili smo Vladi RH i Stožeru civilne zaštite RH za otklanjanje posljedica katastrofe uzrokovane potresom preporuku da se imenuje osoba koja će rukovoditi svim aktivnostima koje uključuju djecu, radi koordinacije i sustavnog organiziranja pružanja pomoći i podrške djeci od strane svih institucija i udruga koje se bave takvim aktivnostima, uključujući i pružanje psihološke pomoći i podrške. Preporučili smo i da se u Nacionalnom stožeru uvede telefonska linija koja će biti namijenjena prijavama i traženju pomoći i podrške za djecu, te da se u svakom od područja triju gradova Sisačko-moslavačke županije – Petrinji, Sisku i Glini – organiziraju punktovi gdje će se provoditi aktivnosti za djecu i ujedno omogućiti roditeljima da dobiju stručne savjete i pomoć u daljnjoj brizi i odgoju djece u kriznoj situaciji izazvanoj potresom. O preporuci smo obavijestili Hrvatski Crveni križ. Preporuka je prihvaćena.

32. SIGURNOST DJEČJIH IGRALIŠTA U GRADU KARLOVCU

U povodu pritužbe na stanje pojedinih dječjih igrališta u vlasništvu Grada Karlovca upozorili smo Grad Karlovac na propise koji se odnose na dječja igrališta i na obvezu uređenja, održavanja i redovitih nadzora igrališta i ispravnosti sprava od strane gradova i općina na igralištima koja su u njihovom vlasništvu. Preporučili smo da se ispita stanje sigurnosti na dječjim igralištima i poduzmu radnje i aktivnosti radi ograđivanja i uređenja igrališta, provjere i održavanja sprava i opreme na igralištima, sukladno važećim propisima o komunalnom gospodarstvu i odgovornosti vlasnika javnih površina, te propisima o sigurnosti proizvoda. Grad Karlovac načelno je prihvatio preporuku i obavijestio nas o aktivnostima koje poduzima radi poboljšanja uvjeta na dječjim igralištima.

33. ZAŠTITA DJECE OD DEHIDRACIJE U VOZILIMA

Po saznanju o smrtnom stradavanju petogodišnjeg dječaka u pregrijanom vozilu, obratili smo se Ravnateljstvu policije izrazivši stav kako je nužno stalno upozoravati i osvještavati roditelje i sve koji se brinu o djeci na rizike i opasnosti od izlaganja djece suncu i visokim temperaturama, kao i na fatalne posljedice koje može ostaviti i kratki boravak djeteta u ugrijanom automobilu. Naglasili smo da je u ljet-

nom periodu važno pojačano upozoravati i na druge opasnosti i rizike (npr. od utapanja i drugih stradanja u vodi). Stoga smo načelno preporučili da se kroz Službu prevencije Ravnateljstva policije te rad odjela za prevenciju policijskih uprava, putem različitih javnih aktivnosti potiče roditelje na oprez u skrbi o djeci, posebno za vrijeme ljetnih vrućina. Ravnateljstvo policije nas je obavijestilo da su u suradnji s Nastavnim zavodom za javno zdravstvo (NZJZ) „Dr. Andrija Štampar", te na temelju naših preporuka izrađeni informativno-edukativni leci koji će se putem ustrojstvenih jedinica distribuirati na području cijele RH te će se isticati na javnim mjestima (parkiralištima, trgovačkim centrima, domovima zdravlja) s ciljem senzibilizacije roditelja i drugih odgovornih osoba. U suradnji s NZJZ „Dr. Andrija Štampar" izrađene su i detaljne preporuke s naglaskom na zdravstveni aspekt, koje imaju za cilj primarnu zaštitu djece tijekom ljetnih vrućina.

34. ZAŠTITA DJECE U VOZILIMA – PREPORUKA HGK-u

Osim preporuke upućene Ravnateljstvu policije, o potrebi preventivnih aktivnosti radi sprečavanja stradanja djece u pregrijanim automobilima, preporukom smo se obratili i Hrvatskoj gospodarskoj komori (HGK), Odjelu za trgovinu. Preporučili smo im da svoje članove obavijeste o potrebi zaštite djece i mogućnosti da na vidljivim mjestima u svojim prostorima (na ulazima, toaletima, blagajnama, parkiralištima trgovačkih centara i na benzinskim stanicama i drugim mjestima) istaknu informacije i upozorenje da se djecu ne ostavlja samu u vozilima. HGK je prihvatio našu preporuku.

35. ZAŠTITA DJECE TIJEKOM LJETNIH ŠKOLSKIH PRAZNIKA

Putem medija javnosti smo uputili preporuke o zaštiti djece od pojačanih rizika tijekom ljetnih praznika. Uz poziv roditeljima da tijekom godišnjeg odmora što više vremena provedu zajedno s djecom, pozvali smo sve odrasle da obrate pažnju na sigurnost i epidemiološke mjere prilikom boravka djece u igraonicama, kampovima, ljetnim školama te korištenja prometnih sredstava. Pozvali smo JLS-e, udruge za djecu, sportske, obrazovne, kulturne i vjerske organizacije, te centre za djecu i obitelj, da osiguraju bogatu ponudu pristupačnih sadržaja za djecu, te da posebnu pažnju obrate na djecu s TUR i korisnike socijalne pomoći. Pozvali smo na pojačan oprez zbog rizika od stradanja djece u vodi te od prejakog sunca i visokih temperatura zraka, upozorili smo vlasnike igrališta, osobito JLS-e, na njihovu obvezu održavanja i redovitih nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava. Vlasnike i organizatore aktivnosti u dječjim igraonicama, te ljetnim kampovima i školama u koje djeca odlaze na odmor, učenje i zabavu bez roditelja, upozorili smo da su dužni štititi sigurnost djece, te provjeriti jesu li osobe koje angažiraju za rad s djecom osuđivane za kaznena djela na štetu djece. Pozvali smo i na: zaštitu sigurnosti djece u prometu; podršku roditelja djetetu prilikom odlaska na praznike kod drugog roditelja; zaštitu od štetnog rada i gospodarskog iskorištavanja i zaštitu djece koja prose; zaštitu djece pri noćnim izlascima i poštovanje zabrane prodaje alkohola maloljetnicima, te na roditeljski nadzor nad *online* aktivnostima djece primjereno dobi.

36. EDUCIRANJE I OSPOSOBLJAVANJE DJECE ZA ZAŠTITU I SPAŠAVANJE

U situaciji suočavanja s krizama poput pandemije i potresa raste potreba i značenje pripreme za krizne situacije, za upravljanje njima, kao i uklanjanje njihovih posljedica. Pripreme li se djeca za krizu kao potencijalnu mogućnost, bit će manje uplašena ako se ona dogodi, moći će reagirati, znat će što treba, odnosno ne treba činiti, kako se ponašati, kome se obratiti i od koga tražiti pomoć. Stoga smo preporučili MUP-u MZO-u, MPU-u, MRMSOSP-u, AZOO-u i Ravnateljstvu civilne zaštite da se vježbama evakuacije i drugim programima edukacije i osposobljavanja za zaštitu i spašavanje obuhvate sva djeca u RH, te da se svi ravnatelji i odgojno-obrazovni radnici pripreme na izvanredne situacije zbog zaštite sigurnosti i očuvanja života. Preporučili smo da se odgojno-obrazovni radnici i svi oni koji se brinu o djeci unutar sustava socijalne skrbi i pravosuđa upoznaju s publikacijom Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba pod nazivom „Djeca i obitelji, prije, tijekom i nakon potresa" i drugim materijalima koji im mogu pomoći u kvalitetnoj pripremi djece na izvanredne situacije te pružanju potrebne podrške djeci. Preporuka je prihvaćena. AZOO nas je obavijestio da je proveo niz stručnih usavršavanja o postupanju u kriznim situacijama. Obaviješteni smo da su vježbe evakuacije i edukacije vezano uz potrese održane u 626 osnovnih škola u RH, što je 68,12 % od ukupnog broja škola.

37. OBRAZOVANJE ZA SIGURNOST DJECE U CESTOVNOM PROMETU

U povodu početka šk. god. 2021./2022. dostavili smo MZO-u, MUP-u, AZOO-u i HAK-u informacije o važnosti planiranja, kreiranja i provođenja aktivnosti u području obrazovanja djece za sigurnost u cestovnom

prometu. Preporučili smo provođenje preventivnih programa, uz prilagođavanje njihove izvedbe u okolnostima pandemije, kako cijela nova generacija djece u šk. god. 2021./2022. ne bi bila zakinuta u pristupu ovim programima, naročito programu osposobljavanja za upravljanje biciklom. Preporučili smo jačanje preventivnih aktivnosti s djecom i roditeljima na svim razinama obrazovanja radi zaštite djece u cestovnom prometu u svojstvu pješaka, vozača i putnika. Obavijest o poduzetim aktivnostima dobili smo samo od AZOO-a.

38. DJECA U PRIJEVOZU SANITETSKIM VOZILIMA

Podržavajući apel Udruge Dignitas iz Karlovca za zaštitu sigurnosti djece koja se prevoze sanitetskim vozilima, obratili smo se MZ-u i MUP-u. Preporučili smo da se u sanitetskim vozilima (i u drugim sličnim vozilima) osiguraju uvjeti za siguran prijevoz djece i njihove pratnje kako bi bili zaštićeni od stradavanja u slučaju prometne nezgode. MUP je podržao naše preporuke, a MZ nas je obavijestio da se sanitetski prijevoz djece obavlja uz provođenje maksimalno dostupnih mjera sigurnosti zaštite djeteta, te da su uvjeti u pogledu tehničkih karakteristika i medicinsko-tehničke opreme vozila za sanitetski prijevoz utvrđeni normom HRN EN 1789:2015, kojoj moraju udovoljavati sva vozila u zdravstvenim ustanovama koja obavljaju djelatnost sanitetskog prijevoza. Podržali su preporuku da se razmotri uvođenje promjena u odredbama zakona koji regulira sigurnost prometa na cestama radi dodatnog osiguranja uvjeta za siguran prijevoz djece u sanitetskim vozilima.

Zdravlje

39. IZUZEĆE DJECE OD OBVEZE TESTIRANJA NA COVID-19 KADA PRATE RODITELJE PRI ULASKU U RH

Nakon ukazivanja roditelja na veliki trošak čestih podmirivanja iznosa za PCR testove za peteročlanu obitelj pri ulasku u Hrvatsku, preporučili smo MUP-u razmatranje mogućnosti izuzeća djece od obveze testiranja i plaćanja testiranja u slučaju kada prate roditelje pri ulasku u RH. Obaviješteni smo da su djeca mlađa od sedam godina izuzeta od obveze predočenja negativnog rezultata testa i samoizolacije ako roditelji/skrbnici posjeduju negativni PCR ili brzi antigenski test, potvrdu o cijepljenju ili preboljenom Covidu-19.

40. KONTAKTI RODITELJA S DJECOM U BOLNICAMA U VRIJEME PANDEMIJE

Obraćali su nam se roditelji i organizacije zbog onemogućenih posjeta roditelja djetetu u bolnici ili smještaja uz bolesno dijete, pratnje na porodu ili odvajanja novorođenčadi od majki nakon poroda, što je dovodilo i do prekida dojenja djece. Epidemiološka situacija se u zadnje dvije godine mijenjala te su se u skladu s time mijenjale mjere i ograničenja. Praksa u hrvatskim bolnicama bila je neujednačena, u nekima je dopuštena pratnja na porodu, dok u drugima nije, te su različiti i uvjeti koje mora ispuniti pratnja, različita je praksa bolnica vezana uz odvajanje novorođenčadi od majki te u omogućavanju posjeta roditelja djeci u bolnicama, kao i trajanju posjeta. Svjesni aktualne epidemiološke situacije u RH i svijetu, kao i napora koje nadležna tijela i stručnjaci ulažu u zaštitu života i zdravlja građana, ali i koristi boravka roditelja uz hospitalizirano, bolesno ili tek rođeno dijete, kao i važnosti dojenja, preporučili smo MZ-u ujednačavanje prakse hrvatskih bolnica u vezi s time. Odgovor MZ-a nismo primili.

41. PRAVA I DOBROBIT DJECE OBOLJELE OD DIJABETESA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM SUSTAVU

Doznavši za probleme na koje u sustavu odgoja i obrazovanja nailaze djeca s dijabetesom, preporučili smo MZO-u da odgovarajućom uputom obveže ravnatelje svih dječjih vrtića, osnovnih i srednjih škola da, u slučaju upisa djeteta koje boluje od dijabetesa, na prvoj sjednici odgojiteljskog/učiteljskog/nastavničkog vijeća organiziraju edukaciju za sve djelatnike-članove vijeća o potrebama djeteta s dijabetesom i o preporučenom načinu postupanja. Na toj bi sjednici, uz liječnika (pedijatra/liječnika školske medicine/dijabetologa) svakako trebali sudjelovati djetetovi roditelji koji će dati informacije o specifičnim reakcijama djeteta u slučajevima niske i visoke razine šećera i o najdjelotvornijim postupcima u odnosu na dijete koji pridonose njegovom oporavku. Odluku o tome koji će liječnik biti pozvan održati edukaciju trebalo bi prepustiti ravnateljima, za koje očekujemo da imaju uspostavljenu suradnju s liječnicima na lokalnoj razini. MZO nas je izvijestio o postupanju odgojno-obrazovnih ustanova u odnosu na djecu s dijabetesom, kao i o podršci aktivnostima i projek-

tima usmjerenima na edukaciju i senzibilizaciju na potrebe djece s dijabetesom, koje odgojno-obrazovne ustanove provode u suradnji s udrugama i HZJZ-om.

42. UVJETI LIJEČENJA I POSJETI DJECI U ZAVODU ZA DJEČJU I ADOLESCENTNU PSIHIJATRIJU KBC-a OSIJEK

Na temelju obraćanja roditelja i informacija iz izvješća pročelnice Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek izrazili smo zabrinutost u pogledu uvjeta liječenja i organizacije posjeta djeci koja se tamo liječe. KBC-u Osijek preporučili smo da za djecu koja se liječe u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju, a za koju je procijenjeno da bi to bilo u njihovom interesu, omoguće posjete u skladu s potrebama djece i uz primjenu odgovarajućih epidemioloških mjera, zatim da osiguraju dovoljan broj medicinskih sestara na Zavodu te da osiguraju telefonsku liniju koja bi bila rezervirana samo za kontakte djece s roditeljima i drugim osobama za koje se procjenjuje da na pozitivan način mogu pridonijeti djetetovom liječenju. Iz izvješća KBC-a Osijek proizlazi kako su pokrenuli postupak osiguranja posebne telefonske linije, a do realizacije je djeci i roditeljima omogućeno korištenje postojeće linije u trajanju od pola sata dnevno, te da je sestrinska skrb osigurana u skladu s potrebama djece. Navode da, s obzirom na epidemiološku situaciju, posjeti predstavljaju potencijalni rizik, stoga su djeci u KBC-u Osijek oni omogućeni u iznimnim slučajevima, uvažavajući potrebe djece i u dogovoru s liječnikom.

43. OBAVIJEST NA MREŽNOJ STRANICI ŠKOLE O CIJEPLJENJU DJECE PROTIV COVIDA-19

U trenutku u kojem još nije postojala preporuka HZJZ-a za cijepljenje protiv Covida-19 zdrave djece u dobi od 12 godina i više, već je ono ponuđeno kao mogućnost, dobili smo pritužbu građanina nezadovoljnog načinom na koji je ta informacija objavljena na mrežnoj stranici škole. Gradskom uredu za obrazovanje Grada Zagreba i NZJZ-u „Dr. Andrija Štampar“ preporučili smo da na početku nove školske godine posvete osobitu pažnju načinu na koji se djeci i roditeljima upućuju poruke o cijepljenju djece, nošenju maski, osiguravanju razmaka i ostalim epidemiološkim mjerama. Poruke bi trebale biti jasne i potkrepljene dokazima o učinkovitosti mjera, uz mogućnost konstruktivnog dijaloga. U toj je komunikaciji iznimno važno zadržati odnos povjerenja između škole i roditelja i izbjegavati situacije koje ga mogu narušiti te pridonijeti zbunjenosti, sumnjičavosti ili ljutnji. Iz odgovora Gradskog ureda za obrazovanje Grada Zagreba proizlazi da je preporuka prihvaćena.

44. ZAŠTITA DJECE U JAVNOM PRIJEVOZU TIJEKOM PANDEMIJE COVIDA-19

Postupajući po pojedinačnoj pritužbi o ugroženosti srednjoškolaca jer zbog velikog broja ljudi koji koriste javni prijevoz, u prijevoznim sredstvima nije moguće održavati fizički razmak u skladu s preporukama epidemiologa, obratili smo se Splitsko-dalmatinskoj županiji i prijevozniku. Preporučili smo da osiguraju dovoljan broj vozila za prijevoz putnika, pogotovo u jutarnjim satima i u vrijeme kad učenici putuju u školu ili se vraćaju kući iz škole. Također smo preporučili da osiguraju poštovanje svih epidemioloških mjera u javnom prijevozu. Obaviješteni smo da se ulažu napori u rješavanje problema.

45. KVALITETA ZDRAVSTVENE SKRBI ZA DJECU S ORTOPEDSKIM BOLESTIMA

U povodu obraćanja Hrvatskog društva za dječju ortopediju o smanjenom opsegu i kvaliteti skrbi za djecu s ortopedskim bolestima uslijed pandemije, potresa u Zagrebu i reorganizacije Zavoda za ortopediju i traumatologiju KBC-a Split, preporučili smo MZ-u da poduzme potrebne aktivnosti za osiguravanje prava na zdravlje za djecu s TUR koje ne bi smjelo biti zanemareno ili umanjeno ni u izvanrednim situacija. MZ je prihvatio preporuku te su proveli internu analizu o kvaliteti skrbi za djecu s ortopedskim bolestima, temeljem koje je zaključeno kako zdravstvene ustanove poduzimaju sve potrebne aktivnosti da djeca i mladi s ortopedskim bolestima i nadalje primaju kontinuiranu i kvalitetnu zdravstvenu skrb.

46. ZAŠTITA DJECE OD IGARA NA SREĆU NA PODRUČJU GRADA ZADRA

U povodu prijave da sportske kladionice na području grada Zadra primaju uplate za klađenje od djece i krše *Zakon o igrama na sreću*, uputili smo preporuku Poreznoj upravi Ministarstva financija (MF) za poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti radi zaštite djece. Naša je preporuka prihvaćena, a Porezna uprava MF-a, uputila je obavijest svim priređivačima igara klađenja te ih upozorila na obvezu provođenja odredbi *Zakona o igrama na sreću* i provedbenih propisa koji osiguravaju zaštitu maloljetnika od igara na sreću i sprečavaju

razvoj ovisnosti kod ranjivih skupina, a time i nastanak teško nadoknadive štete za društvenu zajednicu. Upozorili su ih da će nadzorne službe koristiti sve raspoložive zakonske mehanizme za kažnjavanje priređivača koji igre klađenja ne priređuju u skladu sa zakonom. Povodom naše preporuke proveli su dodatne nadzorne aktivnosti priređivača igara klađenja na području Zadra.

47. OSIGURANJE LIJEKOVA ZA DJECU KOJA BOLUJU OD CISTIČNE FIBROZE

Dostavljeno nam je na znanje *Otvoreno pismo predsjedniku Vlade RH* kojim se Hrvatska udruga oboljelih od cistične fibroze obratila predsjedniku Vlade RH te institucijama koje mogu pridonijeti podizanju i unapređivanju razine zdravstvene zaštite djece oboljele od cistične fibroze. Istaknuto je kako oboljelima, među kojima su uglavnom djeca, nisu dostupni lijekovi koji utječu na uzrok bolesti te produžuju život oboljelima. HZZO-u i MZ-u preporučili smo da osiguraju dostupnost lijekova *Kaftrio, Kalydeco i Orkambi* stavljanjem na Osnovnu listu lijekova HZZO-a, čime bi djeci koja boluju od cistične fibroze bila osigurana viša razina zdravstvene zaštite, u skladu s *Konvencijom o pravima djeteta*. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

Pravosuđe

48. BESPLATNA PRAVNA POMOĆ U OVRŠNIM POSTUPCIMA RADI UZDRŽAVANJA DJECE

Nakon što je županijski upravni odjel odbio zahtjev djeteta za besplatnu pravnu pomoć u ovršnom postupku radi naplate uzdržavanja, uputili smo preporuku MPU-u. U konkretnom slučaju nadležni upravni odjel odbio je zahtjev uz obrazloženje da je riječ o *obijesnom parničenju*, jer je dječak, zastupan po ocu, već prije pokretao ovrhu na novčanim sredstvima putem Fine koja se provodila djelomično, te još uvijek nije ostvario uzdržavanje od svoje majke u punom iznosu. MPU-u smo preporučili da ispita je li riječ o izdvojenom slučaju ili o generalnom stavu vezanom uz pokretanje ovršnih postupaka, te da potakne ujednačavanje prakse kojom će se u pokretanju ovršnih postupaka radi uzdržavanja djece uvijek odobriti sekundarna pravna pomoć, neovisno o tome je li se prethodno već vodio ovršni postupak. To smatramo važnim s obzirom na neizvjestan ishod takvih postupaka. U vrijeme pisanja ovoga izvješća još nismo dobili odgovor na preporuku.

49. UVJETI ZA POSJETE DJECE RODITELJIMA U ZATVORU U VRIJEME PANDEMIJE

Primili smo pritužbe da se posjeti djece roditeljima u zatvoru uvjetuju negativnim PCR testom za odrasle posjetitelje u čijoj pratnji dijete dolazi u posjet, te zbog plaćanja testiranja i slabijeg imovinskog stanja većina posjetitelja nije mogla dovoditi djecu u posjet u punom opsegu sukladno zatvorskim pravilima. Pritužitelji su ukazivali na nejasnu stručnu i zakonsku podlogu te odluke, jer je u svim drugim službenim kontaktima dovoljna COVID potvrda. Saznali smo i da se posjeti djece u vrijeme pandemije odvijaju preko pregrade od pleksiglasa na stolu koji razdvaja djecu od roditelja, čime je onemogućen njihov fizički kontakt. Od Uprave za zatvorski sustav i probaciju MPU-a (UZSP) zatražili smo obavijest o tome jesu li navedena pravila utemeljena na preporukama HZJZ-a i odlukama Stožera Civilne zaštite RH. Preporučili smo da se ona preispitaju, a posjeti osiguraju u skladu s preporukama nadležnih tijela RH koje se odnose na sve službene kontakte u službenim prostorijama. UZSP nas je izvijestio da su mjere utemeljene na preporukama HZJZ-a i Nacionalnog stožera civilne zaštite, te prilagođene specifičnim uvjetima zatvorskog sustava u kojem u zatvorenim prostoru obitava velik broj ljudi, među kojima i oni koji se ne žele cijepiti, u kojem su osobe lišene slobode i zaposlenici dodatno izloženi riziku zaraze. S obzirom na ograničena prava na posjete zbog epidemioloških razloga, UZSP je za održavanje obiteljskih veza osigurao češće i dulje telefoniranje i video kontakte.

50. OGRANIČAVANJE MOGUĆNOSTI ZA KONTAKTE DJETETA I RODITELJA U ZATVORU

Ponukani pritužbama da je zbog epidemioloških mjera ograničen broj djece koja mogu istovremeno posjetiti roditelje u zatvoru, te se djeca iz višečlanih obitelji onemogućuju u kontaktu s roditeljima, obratili smo se UZSP-u i preporučili da se preispita odluka o broju posjetitelja u slučaju kada obitelj ima više djece, te da se omogući istovremeni posjet sve djece u pratnji jedne odrasle osobe. Također smo preporučili da video posjeti djece u punom opsegu imaju prioritet nad video posjetima odraslih osoba, budući da je taj vid kontakta u

kaznene ustanove uveden primarno za djecu i na poticaj organizacija za djecu. UZSP je odgovorio da je zbog epidemioloških razloga broj posjetitelja u jednom posjetu ograničen na četiri osobe i da pri tome može biti riječ o jednoj odrasloj osobi i najviše troje djece, a da će našu preporuku realizirati čim zdravstveni uvjeti to budu dopuštali. Nadalje, da prednost kod odobravanja video posjeta imaju primarno djeca, uz još tri kategorije zatvorenika, te da se video posjeti drugih mogu realizirati samo u slučaju da je preostalo slobodnih termina.

51. ODVAJANJE DJECE OD MAJKE TIJEKOM TRAJANJA ISTRAŽNOG ZATVORA

Na traženje Ustavnog suda dostavili smo mišljenje o problematici (ne)odvajanja djece od majki, napose dojilja, tijekom trajanja istražnog zatvora. Istaknuli smo kako je riječ o uočenoj nejednakosti djece ovisno o tome jesu li im majke zatvorenice i ili se nalaze u istražnom zatvoru. Dok djeca koja su rođena za vrijeme boravka majke u zatvoru mogu ostati s majkama do navršene treće godine, ona koja su rođena neposredno prije upućivanja majke u zatvor ili istražni zatvor moraju biti odvojena od majke. Naglasili smo da djeca, sukladno *Konvenciji o pravima djeteta* moraju biti izjednačena u svojim pravima, bez obzira na pravni temelj lišenja slobode majke, te da je o odvajanju djeteta nužno zatražiti procjenu CZSS-a o najboljem interesu djeteta u konkretnom slučaju. Ustavni sud uvažio je naše mišljenje prilikom donošenja svoje odluke.

52. STACIONARNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENE DJECE LIŠENE SLOBODE

Uočili smo kršenje prava i interesa djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su lišena slobode i stacionarno se psihijatrijski liječe. Uputili smo preporuku MZ-u da žurno dopuni i donese *Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi*, u cilju određivanja ustanove za prisilni smještaj i liječenje neubrojivih maloljetnika, sukladno *Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.* MPU-u smo preporučili da žurno osigura uvjete za odvojeno psihijatrijsko stacionarno liječenje djece (maloljetnika) lišenih slobode u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te svakodnevnu dostupnost dječjeg i adolescentnog psihijatra. Također smo preporučili da psihijatrijsko vještačenje maloljetnika – počinitelja kaznenih djela u kaznenom postupku u svim slučajevima obavljaju vještaci psihijatri za djecu i mladež. MZ je ogovorio da se zbog borbe s pandemijom planovi za nadopunu liste nisu mogli ostvariti, no da će i dalje poduzimati aktivnosti za realizaciju naše preporuke. Odgovor MPU-a očekujemo.

53. OSIGURANJE ODGOVARAJUĆIH UVJETA ZA STACIONARNO LIJEČENJE MALOLJETNIKA U ZATVORSKOJ BOLNICI U ZAGREBU

Prilikom obilaska Zatvorske bolnice u Zagrebu uočili smo da je prihvaćena preporuka o smještaju maloljetnika odvojeno od odraslih pacijenata, ali je riječ o privremenom rješenju koje nije dostatno nii primjereno zbog čega je u planu preinaka, prilagodba i opremanje većeg prostora nekadašnje kirurške ambulante u tu svrhu. Kako su za preinaku nužna materijalna sredstva, preporučili smo UZSP-u da osigura potrebna sredstva, te da osigura svakodnevnu dostupnost dječjeg i adolescentnog psihijatra, budući da sada maloljetnike liječi psihijatar za odrasle. Zatvorskoj bolnici smo preporučili da, osim za potrebe liječenja, prostor opremi i za potrebe dugotrajnog boravka maloljetnika (TV, stol za društvene igre i slično), budući da praksa pokazuje da se neki maloljetnici ondje liječe i po godinu dana. Također smo preporučili da se u Zatvorskoj bolnici opremi posebna prostorija za posjete djece roditeljima koji su lišeni slobode i nalaze se na liječenju, budući da se sada posjeti djece odvijaju u zajedničkom prostoru za sve posjetitelje, koji je neprimjeren za posjete djece. Odgovor na preporuku očekujemo.

54. PODACI O SURADNJI S PRAVOBRANITELJICOM ZA DJECU I DRUGIM PRAVOBRANITELJIMA U GODIŠNJEM IZVJEŠĆU O RADU UZSP-a

U svojim godišnjim izvješćima o radu UZSP je u zasebnom poglavlju posebnu pozornost posvećivao suradnji s pravobraniteljskim uredima pa tako i s Uredom pravobraniteljice za djecu što smo cijenili kao trajno postignut standard i potvrdu važnosti monitoringa neovisnih tijela u svrhu praćenja zaštite ljudskih prava u RH. No unatrag dvije godine zatvorski sustav u svojim izvješćima za 2019. i 2020. nema poglavlje o suradnji s pravobraniteljima. Preporučili smo da izvješćivanje o suradnji i monitoringu pravobraniteljskih ureda u izvješću za 2021. i nadalje ostane kao zasebno poglavlje i trajni standard, jer smatramo važnim da se prava i interesi djece u zatvorskim sustavu percipiraju kao snažno područje zaštite i djelovanja oba tijela. UZSP nije prihvatio preporuku, navodeći da su zasebna poglavlja ukinuta zbog potrebe skraćivanja teksta izvješća te okolnosti da svi pravobranitelji izvješćuju o suradnji sa zatvorskim sustavom u svojim godišnjim izvješći-

ma. Naveli su i da će prilikom izrade izvješća za 2021. opisati našu suradnju u dijelu koji se odnosi na izobrazbu službenika.

Diskriminacija

55. NAKNADA ZA NOVOROĐENU DJECU GRADA SPLITA

U povodu pritužbe na Odluku o naknadi novorođenoj djeci Grada Splita uputili smo Gradu Splitu upozorenje o diskriminirajućim učincima spomenute odluke, konkretno odredbe da pravo na naknadu za novorođeno dijete ima samo dijete koje je rođeno u Gradu Splitu. Budući da su ovim uvjetom u neravnopravan i diskriminirajući položaj temeljem obiteljskog statusa stavljena djeca koja nisu rođena u gradu Splitu, preporučili smo da se ovu odredbu izmijeni na način da se to pravo priznaje neovisno o mjestu rođenja djeteta. Preporuka je načelno prihvaćena. Grad Split izmijenio je Odluku o naknadi novorođenoj djeci kojom je predvidio dodatne uvjete za ostvarivanje prava na naknadu ako dijete nije rođeno u Gradu Splitu.

56. DISKRIMINACIJA DJECE PRI UPISU U KNJIŽNICU „IVAN GORAN KOVAČIĆ“ KARLOVAC

U povodu pritužbe na posebne pogodnosti upisa djece iz gradskih vrtića kojima je vlasnik i osnivač Grad Karlovac u Gradsku knjižnicu „Ivan Goran Kovačić“ preporukom smo se obratili Gradskoj knjižnici. Istaknuli smo kako se takvom praksom djecu koja pohađaju druge vrtiće, kojima vlasnik i osnivač nije Grad Karlovac, stavlja u neravnopravan i moguće diskriminirajući položaj. Preporučili smo Gradskoj knjižnici da, u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta i zabranom diskriminacije, omogući sudjelovanje u akciji besplatnog upisa svoj djeci predškolske dobi, neovisno o tome koji vrtić pohađaju. Preporuka je prihvaćena. Štoviše, knjižnica je, uz pomoć Grada Karlovca, omogućila besplatan upis svoj djeci do 7. godine bez obzira pohađaju li vrtić.

57. DOBROBIT DJECE ROĐENE U ZAJEDNICI ŽIVOTNOG PARTNERSTVA

Postupali smo povodom pritužbe na diskriminaciju djece koja su rođena i žive u obiteljskoj zajednici životnih partnera. Pritužba se odnosila na činjenicu da partneri-skrbnici nemaju mogućnost uvida u podatke djeteta u sustavu e-Građani, iako su rješenjem suda imenovani partnerom-skrbnikom, čime su temeljem *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola* stekli roditeljsku skrb te sva prava i obveze koje iz toga proizlaze. Ista situacija odnosi se i na posvojenu djecu. Prema izvješću MPU-a pribavljanje isprava za maloljetnu djecu putem aplikacije e-Građani nije moguće u slučajevima djece u čijim je maticama rođenih upisana bilješka koja sadrži neku od promjena u vezi s roditeljskom skrbi. Podaci upisani u matičnim knjigama koji se upisuju kroz primjedbe i naknadne upise iznimno su osjetljivi i nužno je osigurati njihovu zaštitu kako ne bi bili dostupni trećim osobama, međutim ograničavanjem uvida roditeljima, partnerima skrbnicima i posvojiteljima, a posredno i djeci, oni su stavljeni u nepovoljniji položaj od drugih osoba u usporedivoj situaciji, a što je prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije obilježje izravne diskriminacije. Stoga smo, ne umanjujući važnost i potrebu zaštite osobnih podataka djece od moguće zlouporabe, preporučili MPU-u da detaljno i brižljivo razmotri navedenu problematiku te se zauzme za uklanjanje diskriminatornih učinaka pojedinačnih propisa, kao i pravne prakse. Iz odgovora koji smo zaprimili proizlazi da je razlog zbog kojih jedan dio roditelja ne može koristiti usluge za dijete struktura aplikacije matice rođenih. Bilješke koje su u maticu rođenih upisane opisno nisu programski strukturirane pa iz njih sustav trenutno ne može iščitati tko su ovlaštene osobe za zastupanje djeteta i od kada imaju ovlaštenje. Stoga je, u cilju da se onemogući korištenje usluga u ime maloljetnog djeteta roditelju kojem je oduzeto skrbništvo, za djecu kod koje je upisana jedna od bilješki o skrbništvu, onemogućen dohvat podataka. U planu je MPU-a dorada aplikacije državnih matica.

58. COVID POTVRDE ZA DJECU U PROSTORIMA JAVNOPRAVNIH TIJELA

Potaknuti pritužbom na odluku Stožera civilne zaštite RH prema kojoj djeca starija od 16 godina moraju posjedovati COVID potvrdu ili drugi odgovarajući dokaz o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju za pristup prostorima javnopravnih tijela, obratili i smo se Stožeru s preporukom. Zatražili smo da nas obavijesti o razlozima za takvu obvezu te smo ujedno preporučili da preispita ovu obvezu vodeći se odredbama *Konvencije o pravima djeteta* i ZSD-a, zbog moguće sumnje na diskriminaciju djece starije od 16 godina. O

preporuci smo obavijestili i HZJZ. Izvješće o poduzetom od Stožera civilne zaštite RH još nismo primili, no poboljšanjem epidemiološke situacije odluka o obvezi predočenja COVID potvrde u prostorima javnopravnih tijela prestala je važiti od 1. ožujka 2022.

59. COVID POTVRDE ZA DJECU U PRISTUPU KLIZALIŠTIMA

Potaknuti pritužbom da se za pristup klizalištima u Zagrebu za djecu stariju od 12 godina traži predočenje COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju prema odluci Stožera civilne zaštite RH koja se odnosi na javna okupljanja, zatražili smo od Stožera obavijest o razlozima za takvu obvezu za djecu stariju od 12 godina Ujedno smo preporučili da preispita spornu mjeru zbog njenih mogućih nepovoljnih učinaka na djecu stariju od 12 godina. O preporuci smo obavijestili HZJZ. Stožer civilne zaštite RH nije prihvatio našu preporuku uz obrazloženje da je ta mjera sukladna preporukama i smjernicama HZJZ-a.

60. COVID POTVRDE ZA DJECU U PRISTUPU KULTURNIM SADRŽAJIMA U NACIONALNIM KAZALIŠTIMA

U povodu pritužbe na različito određivanje dobne granice za posjedovanje COVID potvrde ili drugog odgovarajućeg dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju za djecu u pristupu kulturnim sadržajima u nacionalnim kazalištima, od kojih neka traže da COVID potvrde posjeduju djeca starija od 12 godina, a neka traže da ih posjeduju djeca starija od 16 godina, uputili smo preporuku Ministarstvu kulture i medija (MKM). Preporučili smo mu da ispita određivanje dobne granice za posjedovanje COVID potvrda za djecu od strane nacionalnih kazališta u praksi, te da poduzme radnje radi usklađivanja njihova postupanja s važećim propisima. O preporuci smo obavijestili Stožer civilne zaštite RH i HZJZ. MKM je prihvatio našu preporuku.

Ranjive skupine

61. PRAVO ROMSKE DJECE NA PRIMJEREN ŽIVOTNI STANDARD, STAMBENE UVJETE I SIGURNOST

Povodom pritužbe na neodgovarajuće životne uvjete u kojima žive neke romske obitelji s djecom u Zagrebu obratili smo se Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, MRMSOSP-u te Gradu Zagrebu. Preporučili smo da poduzmu radnje kako bi se romskim obiteljima s djecom osigurali primjereni stambeni i higijenski uvjeti i sigurnost. Zatražili smo i izvješće o poduzimanju aktivnosti predviđenih Operativnim programima nacionalnih manjina za razdoblje 2017. – 2020., te za razdoblje 2021. – 2024., vezanih uz uređenje, urbanizaciju i legalizaciju romskih naselja ili drugih aktivnosti koje bi poboljšale uvjete stanovanja romskih obitelji. Grad Zagreb je odgovorio da obitelji na navedenoj adresi ne ispunjavaju propisane uvjete za stambeno zbrinjavanje te nisu uvažili preporuku. Ostale odgovore zasad nismo primili.

62. ZAŠTITA DJECE KOJA PROSE

Situacije prosjačenja na zagrebačkim ulicama u kojima se koriste djeca za izazivanje samilosti, bile su povod za naše preporuke PU zagrebačkoj. U užem centru grada, većim raskrižjima te drugim lokacijama gdje se okuplja veći broj ljudi, odrasle osobe držeći u naručju male bebe ili držeći za ruku djecu predškolske dobi, učestalo se viđaju kako od prolaznika traže novac, navodno za potrebe djece. Nerijetko je riječ o istim osobama, na koje smo već prethodno upozoravali policiju, zabrinuti da uvjeti u kojima ova djeca odrastaju nisu odgovarajući, zbog čega je potrebno poduzeti mjere za zaštitu djece. Policiji smo preporučili da nakon identificiranja osoba koje koriste djecu za prosjačenje o njima obavijesti nadležni CZSS kako bi se pomoglo obiteljima da djeci osiguraju odgovarajuće uvjete odrastanja, odnosno da se djeca zaštite ako ih roditelji ili druge osobe iskorištavaju radi stjecanja materijalne koristi. PU je uvažio našu preporuku te nas izvijestio o pojačanim aktivnostima policijskih službenika.

63. MODELI ODGOJA I OBRAZOVANJA DJECE U VUKOVARU

Organizacija školovanja djece pripadnika srpske nacionalne manjine u poslijeratnom Vukovaru odvija se po modelu A, obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina. Nastava za učenike srpske nacionalne manjine

odvija se na srpskome jeziku i ćiriličnom pismu te je praktički odvojena od nastave za učenike hrvatske nacionalnosti. Ova odvojenost postoji i u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Smatramo da su odgojno-obrazovne institucije – vrtić, a ponajviše škola – upravo mjesta koja mogu pokrenuti društvenu promjenu koja je nužno potrebna Vukovaru, posebno djeci i mladima ovoga grada. U odnosu na medijske napise o ujedinjavanju odvojenih škola i vrtića u Vukovaru, preporučili smo Vladi RH, MZO-u, Gradu Vukovaru i Srpskom Narodnom Vijeću da se provede istraživanje (ispitivanje) stavova djece o različitim modelima školovanja, odnosno o onim modelima koji se žele uvesti u Vukovaru. Također smo preporučili da proces kreiranja obrazovnog modela u Vukovaru bude javan i transparentan te da se u njega mogu uključiti svi zainteresirani dionici. Ujedno smo preporučili da se u procesu promišljanja oko usvajanja drugačijeg modela odgoja i obrazovanja u Vukovaru, vodi računa o rješavanju postojećih problema u manjinskom obrazovanju, poput zastarjelih nastavnih planova i programa, neodgovarajućih udžbenika, manjka udžbenika na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu, nedostatka stručnog nastavnog kadra, organizaciji prijevoza učenika na dodatnu nastavu koja se nerijetko izvodi u suprotnoj smjeni, preopterećenosti učenika i slično. Od MZO-a dobili smo odgovor u kojem se djelomično prihvaća naša preporuka u odnosu na podizanje kvalitete obrazovanja učenika srpske nacionalne manjine.

64. PROŠIRENJE DJELATNOSTI CENTRA ZA AUTIZAM SPLIT

Započeli smo pratiti proces proširenja djelatnosti Centra za autizam (CZA) nakon pritužbe roditelja o (ne) mogućnosti pohađanja programa i aktivnosti za djecu u CZA Split tijekom ljetnih mjeseci. S obzirom na važnost rješavanja ovoga pitanja te potrebu usuglašavanja svih strana u vezi sa Sporazumom o proširenju djelatnosti CZA Split, preporučili smo održavanje zajedničke konferencije slučaja ključnih dionika ovoga procesa (MRMSOSP, Grad, CZA) radi utvrđivanja daljnjih koraka (npr. točnog broja korisnika, definiranja usluga, načina podnošenja zahtjeva za proširenje socijalnih usluga i sl.) i imenovanja kontakt osoba iz sve tri navedene institucije, s ciljem bolje međusobne komunikacije i promptnog poduzimanja potrebnih aktivnosti. Budući da Grad Split nije odgovorio na naše upite, a važan je dionik ovoga procesa, preporučili smo aktivnije uključivanje Grada Splita u rješavanje ovoga pitanja. Iz zaprimljenih odgovora MRMSOSP-a i CZA Split vidljivo je da je u tijeku izrada Sporazuma o proširenju djelatnosti CZA Split za što je potreban aktivan doprinos Grada Splita kao osnivača.

65. ODLUKA O IZMJENAMA NOVČANE POMOĆI ZA RODITELJE ODGOJITELJE DJECE S TUR

Vezano uz Odluku o izmjenama novčane pomoći za roditelje odgojitelje u Zagrebu, u odnosu na roditelje koji su ovu mjeru koristili zbog teškoća u razvoju kod djece, obratili smo se Gradu Zagrebu. Preporučili smo da omogući duži prijelazni rok za roditelje djece s teškoćama u razvoju, ukoliko ne budu zadovoljeni prostorni, kadrovski i organizacijski kapaciteti odgojno-obrazovnih ustanova za uključivanje djece s TUR. Također smo preporučili da se izradi detaljni plan potrebnih aktivnosti usmjerenih na osiguranje podrške za odgojno-obrazovno uključivanje djece s TUR (zapošljavanje pomagača/asistenata, osiguravanje didaktičkih sredstava i asistivne tehnologije, uklanjanje arhitektonskih barijera odgojno-obrazovnih ustanova i slično), u odnosu na broj djece s TUR čiji roditelji koriste mjeru roditelj odgojitelj, kako bi se osiguralo kvalitetno odgojno-obrazovno uključivanje te djece u vrtiće i škole. Odgovor Grada do sada nismo primili.

Imovinska prava

66. DOSTUPNOST INFORMACIJA O PRAVU NA OBITELJSKU MIROVINU DJECI NAKNADNO UTVRĐENOG OČINSTVA

U povodu slučaja djeteta koje je obiteljsku mirovinu po smrti biološkog oca, zbog neinformiranosti djetetove majke, ostvarilo tek nakon pravomoćnosti presude kojom je utvrđeno očinstvo u sudskom postupku, preporukom smo se obratili HZMO-u. Kako na web stranicama HZMO-a nije bilo konkretnih informacija i uputa o mogućnostima ostvarivanja obiteljske mirovine za djecu rođenu u izvanbračnoj zajednici nakon smrti oca, HZMO-u smo preporučili da dopune sadržaj svojih web stranica uputama i informacijama za ovakve slučajeve, kako niti jedno dijete ne bi ostalo uskraćeno za svoja prava. Preporuka je uvažena i provedena te je HZMO dopunio tekst uputa o podnošenju zahtjeva.

67. DŽEPARAC ZA DJECU SMJEŠTENU U ALTERNATIVNOJ SKRBI

Već niz godina ukazujemo na nedostatne naknade za osobne potrebe djece u alternativnoj skrbi. Naime, iznos od 100 kuna džeparca nije mijenjan od 2014. godine. S obzirom da navedeni iznos nije dostatan za potrebe djece MRMSOSP-u smo preporučili njegovo povećanje. Odgovor na navedenu preporuku nismo primili, ali je u novom *Zakonu o socijalnoj skrbi* predviđen novi izračun naknade za osobne potrebe učenika osnovne i srednje škole kojima je priznato pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, a koji u konačnici rezultira povećanjem iznosa džeparca za dio djece u alternativnoj skrbi, te je time naša preporuka djelomično prihvaćena.

68. DOSTOJANSTVO DJECE ČIJI SU RODITELJI ILI DRUGI ČLANOVI OBITELJI DUŽNICI

Potaknuti prijavom i napisima u medijima o bezobzirnom uznemiravanju članova obitelji dužnika, uključujući i djecu, od strane agencija za naplatu potraživanja, obratili smo se MF-u. Preporučili smo da se poduzmu mjere za zaštitu dostojanstva i prava djece. MF je prihvatio našu preporuku te se obvezao razmotriti optimalno rješenje za postizanje najveće razine zaštite položaja dužnika i kvalitetnog nadzora rada pravnih osoba koje se bave otkupom potraživanja. Obavijestili su nas kako je u planu i izrada Zakona o subjektima koji se bave djelatnošću otkupa i naplate potraživanja, kojim bi se detaljno uredila ova materija.

69. ZAŠTITA IMOVINSKIH PRAVA DJECE

Budući da smo u nekoliko slučajeva saznali za „dvostruko“ namirenje troškova zastupanja odvjetnika u postupcima ostvarenja naknade štete, temeljem police osiguranja od automobilske odgovornosti po smrti roditelja u prometnim nesrećama, obratili smo se Hrvatskom uredu za osiguranje. Upozorili smo na nedopustivu praksu nekih odvjetnika koji svoje troškove namiruju i od osiguravatelja i od djece. Predložili smo da u svojim uvjetima osiguranja jasno naznače kako osiguranje pokriva i troškove zastupanja odvjetnika, kao i da se obrasci sporazuma o izvansudskoj nagodbi prije njihovog potpisivanja obvezno dostave na znanje strankama, kako bi one imale informacije da su troškovi zastupanja pokriveni osiguranjem te da se izbjegne umanjivanje imovine djece. Preporučili smo da se razmotre i druge mogućnosti postupanja kojima će se osigurati transparentnost ovih informacija, primjerice na stranicama Hrvatskog ureda za osiguranje i Društava za osiguranje i reosiguranje. Naša preporuka nije uvažena s obrazloženjem da pitanja troškova odvjetničkog zastupanja stranaka nisu u njihovoj nadležnosti, te ne mogu biti predmetom Uvjeta za osiguranje kojima se regulira odnos ugovaratelja osiguranja i osiguravatelja.

70. USKRAĆIVANJE POTPORE ZA OPREMU NOVOROĐENOG DJETETA ZBOG DUGA ZA KOMUNALNU NAKNADU

Zbog nemogućnosti majke da, zbog duga za komunalnu naknadu, ostvari potpore za opremu novorođenog djeteta, obratili smo se Općini Čeminac u Osječko-baranjskoj županiji te upozorili da se nijedno pravo djeteta ne treba uvjetovati podmirivanjem dugova odraslih članova obitelji i preporučili uvažavanje najboljeg interesa djeteta pri donošenju mjera i odluka socijalne politike. Zbog višekratnog oglušivanja Općine Čeminac na naša traženja, uputili smo preporuku MPU-u i MRMSOSP-u da poduzmu potrebne mjere kako bi se promijenilo postupanje navedene općine. MPU je odgovorio da JLP(R)S samostalno i slobodno odlučuju o poslovima lokalnog značaja te da je nadzor nad primjenom ZRRP u djelokrugu MRMSOSP-a. MRMSOSP je našu preporuku proslijedio SDUDM-u, koji je uputio Općinu Čeminac da odgovori na našu preporuku, što ona nije učinila.

Privatnost

71. ZAŠTITA PRIVATNOSTI DJECE U PREDMETIMA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

U prosincu 2021. ponovili smo preporuku Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK) o zaštiti privatnosti djece u postupcima koji se vode temeljem *Obiteljskog zakona*, kao i postupcima pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP). Iako je riječ o postupcima u kojima je javnost isključena, ponekad punomoćnici roditelja istupaju u javnosti iznoseći detalje iz osobnog i obiteljskog života djeteta, kao i tijeka i ishoda postupaka koji se vode. Do povrede prava djece na privatnost dolazi i u slučajevima u kojima se postupak vodi pred ESLJP-om,

u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece. Činjenica je da djecu na koju se presuda odnosi, dostupnost informacija o tome prati i dalje kroz život, što ih potencijalno može izložiti novim traumama, ponovnom proživljavanju stresnoga doživljaja i negativnim reakcijama okoline, stoga smatramo da takvu praksu valja spriječiti. Zato smo ponovili preporuke HOK-u iz 2018. i 2019., da o problematici informiraju odvjetnike i preporuče im da se u slučajevima u kojima zastupaju roditelje i djecu suzdrže od njihovog komentiranja u medijima i javnosti, a u postupcima pred ESLJP-om da redovito potiču stranke na podnošenje zahtjeva za anonimizaciju predmeta. HOK je prihvatio našu preporuku i izvijestio o svom dosadašnjem angažmanu u edukacijama odvjetnika, koje će provoditi i nadalje.

72. PRIVATNOST I DOSTOJANSTVO DJETETA-PACIJENTA U KBC ZA DJEČJE BOLESTI ZAGREB

Uputili smo upozorenje i preporuku Klinici za dječje bolesti Zagreb zbog povrede privatnosti i dostojanstva djeteta-pacijenta na konferenciji za novinare, koju je dječja bolnica organizirala kako bi izvijestila javnost o uspješnom liječenju teško ozlijeđene šestogodišnje djevojčice. Na konferenciji je osoblje bolnice, u nazočnosti djevojčice i njezine majke, detaljno izvještavalo medije o vrsti i težini njezinih ozljeda opasnih po život, te obavljenim medicinskim zahvatima, uključujući i pojedinosti o rekonstrukciji reproduktivnih organa djevojčice. Iznošenje takvih informacija na konferenciji za novinare, čak i uz suglasnost roditelja i djeteta, neetično je i bezobzirno prema djetetu. Preporučili smo da ova dječja bolnica ubuduće znatno veću pažnju posveti zaštiti privatnosti i dostojanstva svojih pacijenata, te da u tu svrhu izradi protokol postupanja kojemu će u središtu biti zaštita najboljeg interesa i dobrobiti djeteta u svim aspektima, u skladu s liječničkom etikom i *Konvencijom o pravima djeteta*. Na potrebu zaštite privatnosti djece-pacijenata pozivali smo i proteklih godina uz preporuku MZ-u da se izrade smjernice o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece-pacijenata. Odgovor Klinike za dječje bolesti Zagreb nismo primili.

73. PRIVATNOST DJECE PRILIKOM PRIKUPLJANJA OSOBNIH PODATAKA ZA UPIS U 1. RAZRED OŠ

Primili smo pritužbu Adopte – udruge za potporu posvajanju, koja ukazuje na neprimjerenu praksu jedne osnovne škole, vezano uz prekomjerno prikupljanje podataka o obiteljskom statusu roditelja prilikom upisa djece u prvi razred. Od roditelja se tražilo da detaljnije definiraju svoj status i odaberu jednu od ponuđenih opcija: biološka majka, biološki otac, adoptivna majka, adoptivni otac, pomajka, očuh, udomitelj. Školi smo uputili preporuku da prilikom upisa učenika u školu vodi računa o načelima i pravnim temeljima obrade osobnih podataka djece, te poduzme mjere koje će pridonijeti zaštiti njihovih osobnih podataka, odnosno da se prikupljaju isključivo podaci koji su nužni i neophodni i za koje postoji pravna osnova prikupljanja, te da se izbjegne prekomjerno prikupljanje podataka, osobito onih koji nisu neophodni i čijim bi se prikupljanjem nepotrebno i neosnovano zadiralo u djetetovu privatnost. Upozorili smo da ne nalazimo pravnu osnovu ni svrhu za prikupljanje podatka o posvojenju djeteta, prilikom upisa u prvi razred OŠ, te da prikupljanje takvih podataka o roditeljima nije u skladu s postojećim nacionalnim i međunarodnim pravnim okvirom o posvojenju i odredbama koje se odnose na zaštitu privatnosti i zaštitu osobnih podataka, jer je riječ o proizvoljnom miješanju u privatnost i obitelj djeteta, odnosno u intimne i osobne prilike djeteta i njegovih roditelja, bez opravdanog pravnog interesa. Ovisno o individualnim potrebama pojedinog djeteta i njegovom najboljem interesu, majka i otac će odlučiti hoće li upoznati stručnu službu škole s činjenicom o posvojenju djeteta, ali to ostaje njihov izbor, a ne može im biti nametnuto kao obveza od strane škole. Preporuka je prihvaćena, a škola nas je obavijestila da su iz Upitnika za roditelje za upis djeteta u prvi razred uklonjena sporna pitanja.

74. PRIVATNOST DJECE VEZANO UZ IZRADU I PREUZIMANJE FOTOGRAFIJA U PRODAVAONICAMA

Zaprimili smo pritužbu vezano za usluge razvijanja fotografija od strane poslovnih subjekata koji imaju poslovnu praksu narudžbe i razvijanja fotografija preko interneta te preuzimanja razvijenih fotografija u prostoru prodavaonice, na način da fotografije bez ikakve kontrole može preuzeti bilo tko. U jednom slučaju netko je preuzeo fotografije, među kojima je bilo i slika maloljetnih osoba, te ih razbacao na nekoliko lokacija po gradu. Tim povodom obratili smo se AZOP-u, MGOR-u i upravi trgovačkog društva, kojoj smo preporučili promjenu poslovne prakse koja izravno ugrožava privatnost korisnika, a osobito djece. Trgovačko društvo nas je izvijestilo da su odmah po saznanju o događaju ažurirali interne akte vezano uz preuzimanje fotografija, kako bi se ubuduće spriječili takvi incidenti.

Sport

75. ORGANIZACIJA SPORTSKIH TRENINGA I KAMPOVA ZA VRIJEME EPIDEMIJE

Još krajem 2020. preporučili smo Ravnateljstvu civilne zaštite, HZJZ-u, MZ-u i Ministarstvu turizma i sporta (MTS) da se razmotri kako djeci omogućiti sudjelovanje u sportskim aktivnostima uz primjenu svih propisanih mjera za zaštitu zdravlja, te uzimajući u obzir razlike u zdravstvenom riziku za djecu u različitim sportovima. U 2021. smo ponovno preporučili da, zbog potrebe zaštite cjelokupnog zdravlja djece i njihovih dugoročnih interesa, nadležna tijela još jednom razmotre i preispitaju ovu problematiku, kao i opravdanost i učinke dosadašnjih mjera. Također smo preporučili da daju jasne smjernice i upute kako bi se djeca što prije uključila u sportske aktivnosti, poštujući epidemiološke mjere, budući da se dotadašnja zabrana treniranja odnosila generalno na sve sportove (neovisno o tome radi li se o sportovima na otvorenom ili dvoranskim sportovima), sportske aktivnosti (neovisno o njihovoj kontaktnosti, aerobičnosti i dr.) i građane (neovisno o tome jesu li preboljeli Covid-19). MTS-u i MZ-u preporučili smo i da što prije osmisle plan i strategiju uključivanja fizički neaktivne djece u sportske i rekreativne aktivnosti. Nismo dobili odgovor na preporuke. U siječnju 2022. HZJZ nas je obavijestio da se sportski treninzi i kampovi za vrijeme epidemije Covida-19 mogu organizirati sukladno uputama o izvanučioničkoj nastavi.

76. PRAVA I DOBROBIT MALOLJETNIH KOŠARKAŠA

Potaknuti nizom pojedinačnih pritužbi na povrede prava djece koja se bave košarkom, koje se u pravilu odnose na teškoće u realizaciji prijelaza sportaša iz kluba u klub, uputili smo preporuku Hrvatskom košarkaškom savezu (HKS). Ugovori koje su košarkaški klubovi sklapali s djecom sadrže odredbe koje mogu utjecati na buduća imovinska prava djeteta, a također sadrže i spornu odredbu koja obvezuje igrača na potpisivanje ugovora o profesionalnom igranju po nastupu punoljetnosti. Praćenjem pojedinačnih pritužbi uviđamo da se u praksi prilikom potpisivanja ugovora ne poštuje forma koju propisuju *Obiteljski zakon* i *Zakon o javnom bilježništvu*. Stoga smo HKS-u preporučili da pristupe izmjenama Registracijskog pravilnika i usklade njegove odredbe s pozitivnim pravnim propisima RH. U vezi s pritužbama na visoke odštete za prijelaz u drugi klub, te na iznimno visoku pristojbu na žalbu (koja i u slučaju dječjeg sporta iznosi čak 6000 kuna) Arbitraži HKS-a preporučili smo da osiguraju efikasniju zaštitu djece i ukinu pristojbe za postupke u kojima se odlučuje o interesima djece. Preporučili smo i da se u pojedinačnim slučajevima zauzmu za pomoć djeci kod ishođenja ispisnica, odnosno da im pomognu u njihovom nastojanju što ranijeg uključivanja u trenažni proces i sportske aktivnosti u željenom klubu, što je u skladu s njihovim pravom na slobodu udruživanja i punog sudjelovanja u aktivnostima slobodnog vremena koje jamči *Konvencija o pravima djeteta*. Odgovor na preporuku još nismo zaprimili.

77. LEDENE POVRŠINE U GRADU ZAGREBU

Početkom sezone klizanja u Zagrebu, zbog nedostatka odgovarajućih objekata za sportove na ledu, već niz godina primamo prijave na organizaciju i raspored treniranja mlađih uzrasnih kategorija na ledenim površinama, kao i na njihovu sigurnost. U prosincu 2021. ponovno smo se obratili Ustanovi za upravljanje sportskim objektima, Gradskom uredu za obrazovanje, sport i mlade Grada Zagreba i Samostalnom sektoru sportske inspekcije MTS-a. Naglasili smo da nedostatak ledenih površina, kao i izniman interes djece i odraslih za sportove na ledu u Zagrebu, valja razmotriti prilikom daljnjeg planiranja i unapređivanja mreže sportskih građevina. Također valja razmotriti i saznanja o učincima neplanske gradnje postojeće sportske infrastrukture. Preporučili smo da višegodišnje prijave koje se odnose na nedostatak ledenih površina, kao i informacije o mogućnostima, razmotre prilikom daljnjih strateških planiranja i rješavanja višegodišnjih problema vezanih uz korištenje ledenih površina u Zagrebu.

Prava djece kao članova društvene zajednice

78. SUDJELOVANJE PREDSTAVNIKA UČENIKA U POSTUPKU IZRICANJA PEDAGOŠKIH MJERA

Upoznati smo s dilemom pojedinih ravnatelja škola u pogledu sudjelovanja predstavnika učenika u postupku izricanja pedagoških mjera. Stoga smo Samostalnom sektoru prosvjetne inspekcije MZO-a dostavili naše

detaljno obrazloženo mišljenje da predstavnik vijeća učenika (ili bilo koji drugi predstavnik učenika) ne treba biti prisutan sjednici razrednog vijeća na kojoj se izriče pedagoška mjera drugom učeniku, te preporuku o potrebi usklađivanja njihovog postupanja s ovim mišljenjem. O svemu je obaviješten i AZOO. AZOO nam je dostavio izvješće iz kojeg proizlazi da u potpunosti prihvaćaju preporuku. O mišljenju i preporuci pravobraniteljice te izvješću AZOO-a o prihvaćanju preporuke obaviješteni su savjetnici i viši savjetnici AZOO-a, koji su upućeni da dostavljeno mišljenje koriste u postupanju i diseminiraju kroz sustav stručnog usavršavanja, napose kroz županijska stručna vijeća. AZOO je o stavu u odnosu na mišljenje i preporuku pravobraniteljice izvijestio i Samostalni sektor prosvjetne inspekcije MZO-a.

79. ZAŠTITA PRAVA DJECE U POLITIČKIM KAMPANJAMA

Tijekom lokalnih izbora u RH primili smo brojne upite i pritužbe zbog aktivnosti pojedinih stranaka ili političara koji bi se mogli tumačiti kao iskorištavanje djece u političkoj promidžbi. Stoga smo DIP-u uputili opće preporuke nastale na temelju našeg višegodišnjeg praćenja postupaka u političkom marketingu koji su prepoznati kao nekorektni, nametljivi ili štetni za djecu. Preporučili smo da prostori odgojno-obrazovnih ustanova te svi prostori u kojima organizirano borave djeca (domovi, centri za djecu, sportski i drugi klubovi za slobodne aktivnosti djece) trebaju biti slobodni od promidžbenih aktivnosti političkih stranaka. Prilikom izrade političkih promidžbenih materijala – letaka, plakata, video spotova – te objava na društvenim mrežama i u drugim medijima nije dopušteno koristiti slike djece bez izričite privole roditelja, a ni uz privolu roditelja prikazivati djecu na način koji im može nanijeti štetu, niti ih uključivati u iskazivanje nesnošljivosti ili mržnje prema pojedincima ili društvenim grupama te pozivanje na nasilje. Preporučili smo političarima da ne objavljuju snimke s djecom u svojim promidžbenim objavama na društvenim mrežama, te ih pozvali da brigu o djeci iskažu u svojim programima. DIP je ove naše preporuke objavio na svojoj službenoj stranici među preporukama drugih tijela. No, nije prihvatio preporuku da se slučajevi neprimjerenog iskorištavanja djece u kampanji prijavljuju DIP-u, ustvrdivši da to nije u njegovoj nadležnosti uz obrazloženje da se tijekom izbora za Hrvatski sabor takvim pitanjima bavi Etičko povjerenstvo, ali da prilikom lokalnih izbora nije predviđeno djelovanje Etičkoga povjerenstva.

80. KONZULTACIJE S DJECOM U POSTUPKU DONOŠENJA NACIONALNE STRATEGIJE ZA PRAVA DJECE

U očekivanju donošenja Nacionalnog plana za prava djece u RH za razdoblje od 2021. do 2026. uputili smo preporuku MRMSOSP-u o važnosti uključivanja djece u izradu tog strateškog dokumenta. Podsjetili smo na provedene konzultacije s djecom u izradi dva dokumenta vezana uz poboljšanje života djece u Europi, a to su Strategija EU o pravima djeteta za razdoblje od 2021. do 2024. i *Jamstvo za djecu*, te na konzultacije s djecom za potrebe izrade nove Strategije Vijeća Europe o pravima djeteta. Podsjetili smo da i u Hrvatskoj postoje pozitivna iskustva sudjelovanja djece u lokalnim zajednicama, ali i na široj nacionalnoj i međunarodnoj razini kroz aktivnosti Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), Saveza društava Naša djeca Hrvatske i dječjih vijeća i dječjih foruma, Nacionalnog vijeća učenika RH, Vijeća za djecu i Savjetodavnog odbora za dječju participaciju pri Uredu UNICEF-a za Hrvatsku. Stoga smo preporučili da se u pripremi novog Nacionalnog plana za prava djece u RH provedu šire konzultacije s djecom u Hrvatskoj, budući da je to iznimna prilika za sudjelovanje djece na nacionalnoj razini u javnim politikama i odlučivanju. Preporučili smo da se za te aktivnosti angažiraju postojeći resursi stručnjaka uključenih u navedene oblike participacije djece, te da se organizira i omogući sudjelovanje djece koja su uključena u njihove aktivnosti. Preporuka je načelno prihvaćena.

Obiteljsko pravna zaštita

81. SURADNJA I RAZMJENA INFORMACIJA IZMEĐU LIJEČNIKA I ODJELA ZA SOCIJALNI RAD

Primili smo pritužbu CZSS-a o postupanju liječnika KBC-a Zagreb u odnosu na dijete koje je sudskom odlukom povjereno na svakodnevnu skrb dječjem domu. Liječnik je, iako upoznat s navedenim činjenicama, postupio suprotno sudskoj odluci i otpustio dijete s liječenja kući s majkom, izlažući ga time mogućoj životnoj ugrozi. Obrazloženje liječnika bilo je da on nije u obvezi postupati po usmenim naputcima socijalne službe. KBC-u Zagreb preporučili smo da unutar ustanove unaprijedi smislenu, svrhovitu i funkcionalnu suradnju i razmjenu informacija između liječnika i Odjela za socijalni rad. Povratno smo zaprimili izvješće KBC-a Zagreb

da su prihvatili našu preporuku i izradili Protokol postupanja kako bi unaprijedili suradnju i razmjenu informacija između liječnika i Odjela za socijalni rad.

82. ODLUKA O UVOĐENJU POSEBNE SIGURNOSNE MJERE U DJELATNOSTI SOCIJALNE SKRBI

Upoznati smo s uputom roditelju od strane jednog obiteljskog centra o potrebi pribavljanja negativnog testa za dijete u dobi od pet godina, kao uvjet ulaska u prostorije obiteljskog centra, a radi ostvarivanja prava djeteta na susrete i druženje s drugim roditeljem pod nadzorom. MRMSOSP-u smo preporučili da u suradnji sa Stožerom civilne zaštite RH i u komunikaciji sa CZSS-ima i njihovim podružnicama, otklone eventualne nejasnoće i pogrešna tumačenja odluka Stožera, koji rezultiraju uvjetovanjem usluga CZSS-a i obiteljskog centra djeci predočenjem COVID potvrde ili odgovarajućeg drugog dokaza o cijepljenju, preboljenju odnosno testiranju. Takvo uvjetovanje može rezultirati uskraćivanjem tih usluga djeci, što je nedvojbeno protivno njihovom interesu. Izvješće očekujemo.

Socijalna i ekonomska prava

83. PREPORUKA VIJEĆA EU O USPOSTAVI EUROPSKOG JAMSTVA ZA DJECU

U povodu donošenja Preporuke Vijeća EU o uspostavi europskog *Jamstva za djecu* uputili smo preporuke Vladi RH i MRMSOSP-u. Preporučili smo uvažavanje naših dotadašnjih preporuka vezanih uz prava djece koja žive u uvjetima siromaštva, zatim osiguravanje podrške djeci s poteškoćama u učenju, dostupnost stručnjaka psihologa, logopeda i drugih, besplatan školski obrok te sprečavanje napuštanja školovanja, kako to predviđa i EU *Jamstvo za djecu*. Ponovili smo preporuku da se u sustavu socijalne skrbi predvidi pomoć i podrška djetetu koje živi u siromaštvu, a koja nije orijentirana samo na novčane potpore, nego na individualno i socijalno osnaživanje te predviđanje takve usluge u *Nacionalnom planu oporavka i otpornosti*. Preporučili smo revidiranje stambene politike, rješavanje problema energetskog siromaštva i drugih problema djece, na koje ukazuje i EU *Jamstvo za djecu*. Ukazali smo na potrebu donošenja akcijskog plana za provedbu za razdoblje do 2030., imenovanja nacionalnog koordinatora, kao i osiguravanja potrebnih sredstava za borbu protiv dječjeg siromaštva iz europskih fondova i nacionalnih sredstava, te na potrebu da se dječjim proračunom, uz poštovanje načela djelotvornosti, učinkovitosti, pravičnosti, transparentnosti, održivosti i najboljeg interesa djeteta, predvide dostatna sredstva za borbu protiv dječjeg siromaštva. Preporučili smo da se prilikom implementacije Preporuke Vijeća u što većoj mjeri provodi i procjena kako će planirane mjere, aktivnosti i djelovanja utjecati na djecu, njihova prava i dobrobit. Ujedno, je nužno nakon provedbe mjera, aktivnosti i djelovanja ocijeniti i evaluirati do kakve je stvarne promjene i poboljšanja dječje dobrobiti došlo.

84. DJEČJI PRORAČUN

U vezi s obvezom izrade dječjega proračuna uputili smo preporuke MF-u i SDUDM-u. S obzirom na to da proračunski korisnici analizirajući svoje proračune sami odlučuju koje će aktivnosti/projekte izdvojiti u dječji proračun, preporučili smo da se u Metodološkom priručniku obveznicima daju jasnije upute koje sve programe i aktivnosti treba sadržavati dječji proračun. Predložili smo i da metodologija njegove izrade bude sustavnija, da se uvede klasifikaciju rashoda i izdataka na one čiji su djeca stvarni korisnici i one koje koriste kao članovi društva, da struktura dječjeg proračuna prati strukturu državnog proračuna, da ulaganja u djecu pratimo po područjima, npr. obrazovanje, zdravlje i slično.

Kako bi dječji proračun ispunio svoju namjenu i svrhu, a to je sustavno i kontinuirano praćenje ulaganja u djecu i programe za djecu, preporučili smo da se obveza sastavljanja proširi na jedinice lokalne i područne samouprave, preporučili smo nužnost redovitog objavljivanja dječjeg proračuna i godišnjeg izvještaja o njegovu izvršenju, te istaknuli potrebu analiziranja i obrađivanja prikupljenih podatka. Na naše preporuke nismo dobili odgovor.

Mediji

85. ZAŠTITA DJECE OD NEPRIMJERENIH OGLASA NA TELETEKSTU

I u 2021. uputili smo još jednu preporuku/inicijativu Ministarstvu kulture i medija da iznađe rješenje za reguliranje oglašavanja na teletekstu koji se objavljuje na kanalima TV postaja s nacionalnom koncesijom. Podsjećamo, već na naslovnim stranicama teleteksta tijekom cijeloga dana i bez ograničenja bili su dostupni oglasi za kockanje, klađenje, proricanje budućnosti, pronalaženje partnera pa i za pornografske sadržaje i seksualne usluge, čime je djeci omogućen pristup neprimjerenim i štetnim sadržajima. Prema tumačenju VEM-a takvo se štetno oglašavanje dosad nije moglo sankcionirati, budući da postojeći *Zakon o elektroničkim medijima* (ZEM, iz 2009.) ne obuhvaća teletekst. Upozorili smo da izostanak regulacije oglašavanja na teletekstu i dugotrajno zanemarivanje toga problema predstavljaju rizik od izloženosti djece štetnim sadržajima te preporučili da ministarstvo što prije pristupi reguliranju i tog oglašavanja. S istim prijedlozima uključili smo se i u javnu raspravu o prijedlogu novoga ZEM-a. Naš prijedlog nije odmah bio prihvaćen, ali s donošenjem novog ZEM-a, objavljenog u listopadu 2021. (NN 111/21.), teletekst je uvršten u tekst zakona te je tako naša višegodišnja preporuka napokon prihvaćena i realizirana.

86. ZAŠTITA DJECE PRILIKOM MEDIJSKOG IZVJEŠTAVANJA O NASILJU

U povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece, 19. studenoga, istaknuli smo važnu ulogu medija u prevenciji nasilja, te uputili opće preporuke medijima, podsjećajući na obvezu zaštite najboljeg interesa djece prilikom izvještavanja o nasilju nad djecom, ponajprije kroz zaštitu identiteta sve uključene djece. Poseban oprez nužan je pri izvještavanju o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju djece, pri čemu treba izbjegavati senzacionalizam, ne objavljivati detaljne opise zlostavljanja te imati na umu da neosjetljivo izvještavanje nanosi štetu i time što može drugu djecu odvratiti od prijavljivanja seksualnog nasilja zbog straha da će i sama biti izložena u medijima. U vezi s vršnjačkim nasiljem pozvali smo medije da izvještavaju o pojavi, a ne o pojedinačnom slučaju, te upozorili urednike na iznimnu štetu koju djeci nanosi objavljivanje snimki vršnjačkoga nasilja preuzetih s društvenih mreža u javnim medijima. Pozvali smo novinare da u osjetljivim slučajevima zaštite dijete koje je izvor informacija, podsjetili na nužne mjere zaštite prilikom sudjelovanja djece u medijskim prilozima, kao i na to da suglasnost roditelja i djeteta ponekad nisu dovoljna zaštita, jer oni ne mogu uvijek predvidjeti sve rizike javnoga istupanja. Zato smo preporučili da nakladnici razvijaju vlastite kodekse ponašanja prema djeci u odnosu na izvještavanje i komunikaciju s djecom. Preporuka je objavljena u medijima.

NORMATIVNA AKTIVNOST

6.

U poboljšanju normativnog okvira zaštite prava djece sudjelujemo dajući prijedloge i mišljenja na nacrte propisa, inicirajući njihovu izmjenu ili donošenje novih, sudjelujući u radu radnih skupina te u radu saborskih odbora. Ove aktivnosti uvjetovane su dinamikom predlaganja novih ili izmjena postojećih zakonskih prijedloga upućenih od strane nadležnih tijela u zakonodavnu proceduru. I dalje nadležna tijela rijetko od nas traže mišljenje u fazi izrade nacrta prijedloga propisa, kad je mogućnost intervencije u predloženi tekst veća. Nemogućnost pravovremenog utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme smanjuje mogućnost intervencija u kasnijim fazama njegovog donošenja. U postupku e-Savjetovanja sa zainteresiranom javnošću prijedlozi pravobraniteljice najčešće se načelno prihvaćaju, primaju na znanje za buduće izmjene, no nakon toga ne slijedi njihovo stvarno ugrađivanje u propise. Smatramo kako je potrebno **veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobraniteljice za djecu kao partnera u kreiranju propisa** koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu.

Tijekom 2021. sudjelovali smo u postupku donošenja ili izmjena 38 propisa i četiri strateška dokumenta (nacionalni planovi i strategije). Nakon razmatranja sadržaja prijedloga propisa upućenih u zakonsku proceduru, na neke od njih nismo imali primjedbe (14). Predložili smo ukupno 129 konkretnih promjena vezano uz zaštitu djece dajući mišljenje na predložene nacrte propisa, ali i inicirajući donošenje novih ili izmjene postojećih. U više navrata smo od nadležnog MRMSOSP-a tražili i podsjećali ga na obvezu izrade Nacionalne strategije za prava djece, budući da je zadnja takva strategija istekla krajem 2020., a s njezinim rezultatima nismo upoznati.

Inicijativu za donošenje ili izmjenu propisa dali smo u **devet slučajeva predlažući donošenje novog propisa radi zaštite djece**, te predlažući više od 23 konkretne izmjene postojećih: *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji, Zakona o mirovinskom osiguranju, Zakona o sudskim pristojbama, Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama, Zakona o sportu, Protokola o postupanju u slučaju seksualnog* nasilja, te *Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike.* Hrvatskom saboru obratili smo se kako bismo inicirali traženje vjerodostojnog tumačenja odredbe čl. 101. *Obiteljskog zakona,* no ova naša inicijativa nije prihvaćena. Raduje nas da je prihvaćena inicijativa za donošenje novog propisa o zaštiti djece te je dogovoreno osnivanje radne skupine u okviru MPU-a.

Unatoč tome, ne možemo biti zadovoljni uvažavanjem prijedloga pravobraniteljice za djecu kao partnera i suradnika u kreiranju boljeg normativnog okvira za djecu. Od ukupno 61 konkretnog prijedloga u odnosu na propise, čija je procedura donošenja okončana, tri su primljena na znanje, a prihvaćeno je samo 13 (od toga jedan načelno, a tri samo djelomično). **Prihvaćanjem naših prijedloga** osigurano je **nezastarijevanje kaznenog progona** za teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta koji su kvalificirani težom posljedicom, a ne samo u slučaju smrti djeteta; osigurano je **obvezno izricanje sigurnosne mjere zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti** u kojima osoba dolazi u redoviti kontakt s djecom pod uvjetom utvrđenja opasnosti od recidiva, te **obvezno izricanje zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora za počinitelje spolnih delikata na štetu djeteta**. Pooštreni su **uvjeti za organizatore volontiranja** kako bi se spriječilo da osobe pravomoćno osuđene zbog seksualnih delikata na štetu djece u okviru volonterskih aktivnosti dođu u kontakt s djecom. Poboljšani su uvjeti za ostvarivanje prava na doplatak za pomoć i njegu, produljen rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje prava na naknadu za redovito studiranje, ukinuti neki diskriminatorni uvjeti Grada Zagreba za priznavanje novčane pomoći za opremu novorođenog djeteta, te je regulirano oglašavanje putem teleteksta.

Nadamo se da će ostali naši prijedlozi na propise, koji su još u proceduri donošenja, biti prihvaćeni, budući da smo uvjereni da bi se njihovim prihvaćanjem značajno poboljšala zaštita djece.

U nastavku donosimo pregled propisa za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

1. ZAKON O ZAŠTITI DJECE OD SEKSUALNOG NASILJA

I u ovom izvještajnom razdoblju nastavili smo aktivnosti vezano uz donošenje posebnog zakona o zaštiti djece od seksualnog nasilja. Uočili smo brojne pravne praznine u odnosu na propisivanje zapreka za rad s djecom koje predstavljaju zaštitu djece od osoba koja imaju kriminalnu prošlost seksualnih delikata, što ih čini potencijalno ugrožavajućima za djecu. Naime, prethodna osuđivanost za određena kaznena djela, kao zapreka za obavljanja poslova koji uključuju kontakt s djecom, propisana je samo nekim posebnim propisima koji reguliraju određena područja, poput sustava odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, udomiteljstva, sporta, volonterstva i dr. Svaki sustav na različit način regulira ove zapreke pa postoje pravne praznine koje omogućuju da, unatoč načelnoj zabrani, osuđeni počinitelji seksualnih delikata i dalje dolaze u kontakt s djecom. S druge strane, postoje područja u kojima uopće nisu regulirane zapreke ni potreba prethodne provjere u Kaznenoj evidenciji. Primjerice, rad udruga čiji su korisnici djeca, te pružanje različitih usluga za djecu (poput organizirane igre i čuvanja djece, sportskih i glazbenih igraonica, poduke za djecu, dječjih kampova), koje organiziraju pravne osobe, trgovačka društva i sl., izvan dosega su provjere uvjeta i nadzora nad njihovim radom.

Kako zbog takvog propusta u reguliranju zapreka za rad s djecom država nije ispunila preuzetu obvezu iz Konvencije VE i Direktive 2011/93/EU, ponovo smo Vladi RH uputili inicijativu za donošenjem posebnog propisa kojim će se regulirati zaštita djece od seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja, na način da se, uz druge mjere zaštite, propiše obvezna provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom u svim područjima u kojima se organiziraju aktivnosti s djecom, te sankcije za one koji tu obvezu ne provode. Time bi se izbjegla neujednačenost kriterija u pojedinim područjima te osiguralo da bez iznimke budu pokrivena sva područja u kojima je nužna zaštita djece. Tim propisom trebalo bi se propisati i tijelo nadzora nad ispunjavanjem ove obveze. Stoga smo preporučili da se osnuje radna skupina s ciljem izrade nacrta posebnog zakona o zaštiti djece, što je podržano od strane MPU-a.

2. NACIONALNI PLAN ZAŠTITE I PROMICANJA LJUDSKIH PRAVA I SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2027. GODINE I NACRT PRIJEDLOGA AKCIJSKOG PLANA ZAŠTITE I PROMICANJA LJUDSKIH PRAVA ZA RAZDOBLJE OD 2021. OD 2023. GODINE

Sudjelujući u radnoj skupini za izradu nacrta *Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine* (Plan) intervenirali smo na neke prijedloge ukazujući na njihovu nelogičnost. Upozorili smo da smanjenje broja pritužbi ne može biti pokazatelj uspješnosti, niti znači automatski da je smanjen broj slučajeva, budući da se rijetki odlučuju na podnošenje formalne prijave, stoga je potrebno iznaći nove modele vrednovanja uspješnosti. Založili smo se za sustavno praćenje ostvarenosti i učinkovitosti mjera, kao i za uvođenje vanjskog vrednovanja zdravstvenog odgoja i obrazovanja. Predložili smo u Plan uvrstiti i edukacije o pravima djece zatvorenika te ih razraditi i po aktivnostima, budući su one važan segment zaštite ljudskih prava zatvorenika i njihove djece. Također smo predložili da se predvidi posebno praćenje broja ostvarenih video posjeta djece zatvorenika, a kod planiranih sredstava na godišnjoj razini predvidjeti, uz trošak održavanja opreme za video posjete, i trošak za nabavu nove opreme, budući da postojeći kapaciteti nisu dostatni pa se događa da djeca zatvorenika za video posjet dobivaju neodgovarajuće termine ili ih uopće ne dobiju. Založili smo se da se edukacija o ljudskim pravima u EU unaprijedi novim kolegijima ili uključivanjem ove materije u već postojeće kolegije na svim pravnim fakultetima, a ne samo nekima, kako je to bilo predloženo. Unatoč znatnom proteku vremena Plan još uvijek nije donesen.

3. AKCIJSKI PLAN SUZBIJANJA DISKRIMINACIJE ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2023.

Sudjelujući u radnoj skupini za izradu nacrta *Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. g*odine (Plan), dali smo mišljenje i prijedloge na *Nacrt prijedloga akcijskog plana suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2023.* (Akcijski plan). Upozorili smo da bi se mjera organiziranja stručnih skupova i kampanja za učenike s invaliditetom trebala odnositi *na sve učenike*, a ne samo učenike **strukovnih škola s invaliditetom** i nastavnike strukovnih škola te da je mjeru

senzibilizacije nastavnika u strukovnom obrazovanju o važnosti reintegracije u obrazovanje djevojaka/djevojčica koje su prisiljene napustiti školu zbog braka i/ili poroda, potrebno proširiti *na sve nastavnike i stručne suradnike u srednjoškolskom obrazovanju*, ne samo na nastavnike strukovnih škola. Predložili smo, uz mjeru kontinuiranog financiranja programa pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika u nastavi, dodati i mjeru osiguravanja k*ontinuiranog financiranja pomagača za djecu s TUR* u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja te predvidjeti mjeru osiguravanja ne samo besplatnih udžbenika, već *i drugih obrazovnih materijala za djecu slabijeg imovnog statusa*. Nadalje, predložili smo uvrstiti i mjere koje se odnose na: poticanje školovanja romske djece; osiguravanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja djeci u bolnicama i lječilištima; ujednačavanje sufinanciranja i kriterija za upis u dječji vrtić na razini države; osiguravanje diskretne podrške i pomoći djeci čiji su roditelji u sukobu sa zakonom; osiguranje alternativnog sadržaja vjeronauku u osnovnim školama; donošenje podzakonskog akta za provedbu sustavne odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju; donošenje propisa kojim se uređuje podrška pomagača u predškolskim ustanovama za djecu s TUR; osiguravanje odgojno-obrazovnim radnicima edukacije radi razumijevanja različitih TUR/invaliditeta, načina prilagodbe i pristupa djeci s TUR. Radi zaštite prava i interesa djece u sukobu sa zakonom predložili smo uvrstiti u Akcijski plan mjeru *osiguravanja uvjeta psihijatrijskog stacionarnog liječenja djece lišene slobode u Zatvorskoj bolnici odvojeno od odraslih osoba* lišenih slobode uz istodobno zapošljavanje psihijatra za djecu i mladež *ili osiguravanje psihijatrijskog liječenja djece lišene slobode u ustanovama javnog zdravstva* koje su na listi iz Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba. U odnosu na podizanje razine osviještenosti o zabrani diskriminacije među državnim i javnim službenicima predložili smo uvesti mjeru provođenja edukacija za predstavnike tijela JLP(R)S i predstavnike javnih ustanova o temama ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije. Predložili smo u Akcijski plan uvrstiti i mjere koje se odnose na *sport*, te one koje se odnose na *javno informiranje i medije*. Posebno smo istakli potrebu uvrštavanja tema o zabrani diskriminacije u programe osposobljavanja i usavršavanja trenera, rukovodećih kadrova i drugih stručnih osoba u sustavu sporta te osiguravanja kontinuirane edukacije već aktivnih osoba u sustavu sporta (fizičkih osoba i rukovodećih kadrova pravnih osoba) o antidiskriminacijskim temama i ljudskim pravima. Unatoč znatnom proteku vremena Plan još nije donesen, niti akcijski planovi za njegovu provedbu.

4. NACIONALNI PLAN SIGURNOSTI CESTOVNOG PROMETA RH ZA RAZDOBLJE OD 2021. DO 2030.

U postupku e-Savjetovanja na prijedlog *Nacionalnog plana sigurnosti cestovnog prometa RH za razdoblje od 2021. do 2023. (NSCP)* iskazali smo žaljenje što se ovaj dokument ne temelji na provedenim konzultacijama s djecom i mladima, što ne sadrži detaljne i pregledne podatke, analizu i poseban osvrt na stradavanje djece do 18 godina, kao posebno ranjive skupine sudionika u cestovnom prometu, u prethodnom desetogodišnjem razdoblju, niti informacije o tome koje su konkretne mjere dovele do pozitivnih rezultata, a koje nisu realizirane, te analizu uočenih slabosti u provedbi dosadašnjih nacionalnih programa sigurnosti cestovnog prometa. Također smo istaknuli da bi dokument trebao sadržavati jasan pregled mjera i aktivnosti te subjekata za provedbu u odnosu na djecu kao ranjive sudionike u prometu, njihovu planiranu nadležnost i suradnju, kako se pojedine aktivnosti ne bi parcijalizirale i ostale nekoordinirane. Upozorili smo da iz sadržaja nije jasno kako će se najavljene promjene u metodologiji povećanja sigurnosti u cestovnom prometu konkretno odražavati na sigurnost djece u cestovnom prometu, niti je razvidno kako su ciljevi provedbe mjera konkretno usmjereni na djecu koja stradavaju u prometu. Naglasili smo da bi se kroz NPSCP, zadane ciljeve i pokazatelje rezultata, jasno i kontinuirano trebalo provlačiti načelo nultog broja stradavanja djece u prometu. Smatramo da istrage prometnih nesreća nisu dostatno institucionalizirane. Predložili smo da se predvidi jačanje kapaciteta i drugih subjekata odgovornih za provedbu mjera, naročito za provedbu edukativnih (preventivnih) aktivnosti usmjerenih izravno na djecu i njihove roditelje (naročito u okviru odgojno-obrazovnih ustanova). Naši prijedlozi su primljeni na znanje ili nisu prihvaćeni.

5. NACIONALNI PLAN RAZVOJA SOCIJALNIH USLUGA 2021. – 2027.

Tijekom javne rasprave o Prijedlogu *Nacionalnog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, Prijedlogu *Akcijskog plana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2024. godine*, Prijedlogu *Nacionalnog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine* te Prijedlogu *Akcijskog plana razvoja socijalnih usluga za razdoblje od 2021. do 2027. godine*, preporučili smo da se u tim dokumentima predvidi uvođenje nove socijalne usluge **mentorstvo za djecu**. Naš prijedlog nije prihvaćen.

6. INICIJATIVA ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O MIROVINSKOM OSIGURANJU

MRMSOSP-u smo uputili inicijativu za dopunu važećih odredbi *Zakona o mirovinskom osiguranju* kako bi se ukinula štetna praksa prema kojoj se za više korisnika obiteljske mirovine, koji stanuju na istoj adresi, cjelokupna mirovina isplaćuje na račun jednog korisnika. Naglasili smo kako je potrebno osigurati da se svakom korisniku obiteljske mirovine, neovisno o okolnostima i adresi stanovanja, njegov dio mirovine isplaćuje na njegov vlastiti račun. Ponovno smo ukazali i na slučajeve u kojima neka djeca ostaju bez prava na obiteljsku mirovinu zbog manjka mirovinskog staža preminulog roditelja, te zatražili iznalaženje prihvatljivijih uvjeta i modela obračuna obiteljske mirovine, uvažavajući poziciju, potrebe, prava i najbolje interese djece. Predložili smo i da obiteljska mirovina koju koriste djeca u cijelosti bude izuzeta iz ovrhe, kako se u slučaju nasljeđivanja dugova ona ne bi plijenila u ovršnom postupku, s obzirom na to da je riječ o sredstvima koja služe djeci za uzdržavanje i zadovoljavanje svakodnevnih životnih potreba. Također smo ukazali na potrebu dodatnog reguliranja posebne provjere radne sposobnosti za rad s djecom. MRMSOSP je odgovorio na našu inicijativu. U odnosu na prijedloge vezane uz zaštitu interesa djece koja ostaju bez prava na obiteljsku mirovinu zbog manjka mirovinskog staža preminulog roditelja, obaviješteni smo da nema mogućnosti za drukčiju zakonsku regulativu, kao i da reguliranje posebne provjere sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom ne može biti predmetom izmjena odredbi ovog zakona. Obaviješteni smo da će se ostali prijedlozi dodatno razmotriti prilikom planiranih izmjena zakona.

7. INICIJATIVA ZA DOPUNU ZAKONA O SUDSKIM PRISTOJBAMA

Nastavno na saznanja o različitim postupanjima sudova pri naplati sudske pristojbe u izvanparničnim postupcima vezano uz zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom odnosno imovinskim pravima, uputili smo MPU-u inicijativu za dopunu *Zakona o sudskim pristojbama*. Kako je riječ o postupcima koji se, osim radi davanja odobrenja za zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, često vode i radi donošenja odluka o budućim imovinskim interesima djeteta (primjerice, prihvaćanja darova s teretom ili odbijanja ponuđenih darova, kao i radi raspolaganja nasljedstvom u slučajevima kada postoji sumnja u dugove ostavitelja), oslobađanjem od plaćanja sudskih pristojbi roditelji bi se lakše odlučili na pokretanje ovih postupaka, kao posebnog mehanizma za pravnu zaštitu imovinskih interesa djece. Također, ukazali smo na štetne posljedice neujednačenog postupanja sudova, koja vodi do pravne nesigurnosti te u konačnici ide na štetu djece. Stoga smo preporučili MPU-u da se dopuni *Zakon o sudskim pristojbama* na način da se predvidi oslobođenje od plaćanja sudskih pristojbi za pokretanje postupaka temeljem čl. 101. *Obiteljskog zakona*. Vjerujemo da će naš prijedlog u postupku izmjena zakona, koji je najavljen za drugo tromjesečje 2022., biti prihvaćen.

8. INICIJATIVA ZA DOPUNE I IZMJENE ZAKONA O RODILJNIM I RODITELJSKIM POTPORAMA

Središnjem državnom uredu za demografiju i mlade (SDUDM), obratili smo se inicijativom za dopune i izmjene *Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama* (ZORRP), čija primjena i učinci utječu na prava, dobrobit i životni standard djece. Ukazali smo na niz uočenih nelogičnosti, poteškoća i pravnih praznina koje se odnose na: moguću koliziju odredbi ZORRP-a i *Obiteljskog zakona* u slučaju kada pravo na korištenje roditeljskih potpora traži roditelj koji temeljem odluke suda ne stanuje s djetetom, neuvažavanje specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu vezano uz korištenje vremenskih i novčanih potpora, potrebu uvažavanja specifičnih potreba u slučaju poroda blizanaca, trećeg i svakog daljnjeg djeteta, potrebu ujednačavanja kriterija i mogućnosti za roditelje djece s TUR, potrebu ujednačavanja kriterija i uvjeta korištenja prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete, potrebu dokidanja prekluzivnih rokova za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava iz ZORRP-a te zaštitu prava djece čiji je roditelj stranac na privremenom boravku. SDUDM nas je izvijestio da je osnovana radna skupina za izradu novog ZORRP-a.

9. INICIJATIVA ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O SPORTU

S obzirom na to da se, unatoč višegodišnjim najavama, do danas nije pristupilo donošenju novog i dugo očekivanog *Zakona o sportu*, radi uočenih problema u području zaštite djece sportaša uputili smo Ministarstvu turizma i sporta (MTS) inicijativu za izmjene i dopune *Zakona o sportu*. Predložili smo da se u njega unesu mehanizmi za zaštitu prava i interesa djece kao najranjivije, a i najbrojnije skupine sportaša. Naglasili smo kako smatramo da je *Zakonom o sportu* potrebno čim prije urediti i regulirati pitanja koja se tiču članstva djece i njihovog sudjelovanja u sportskim udrugama i društvima, njihovih prava i obveza, odnosno statusna pitanja koja se tiču djece sportaša općenito. Također smo se založili da se normira i osigura dostupnost relevantnih

informacija o značajkama i pravilima pojedinog sporta (s obzirom na karakteristike određenih sportova čije treniranje medicinska struka ne preporučuje djeci i adolescentima – treniranje sportova koji uključuju ciljane udarce u glavu), dostupnost informacija o pravilima, aktima i načinu funkcioniranja sportskih klubova i udruženja, te dostupnost informacija o mehanizmima zaštite (primjerice zaštite privatnosti djece sportaša), kao i zaštite djece sportaša kod potpisivanja ugovora, pri čemu bi svakako trebalo precizirati obvezu klubova da prije sklapanja ugovora pribave odobrenja sukladno *Obiteljskom zakonu*. Potrebno je osigurati i jamstva za djecu koju se sumnjiči da su počinila neki stegovni ili disciplinski prekršaj i dopuniti odredbe koje se odnose na zaštitu djece sportaša od svakog oblika nasilja (fizičkog, verbalnog, psihičkog, seksualnog) kako bi se spriječilo da počinitelji određenih kaznenih djela i dalje mogu obavljati poslove u sportu u kojima dolaze u kontakt s djecom. Ponovno smo naglasili i potrebu uvođenja sustava licenciranja za trenere i druge osobe koje rade s djecom u sportu, kao i uvođenje stručno pedagoškog nadzora u sustavu sporta te smo predložili da se zakonom regulira uloga, djelokrug, ovlasti i kompetencije *zaštitnika u sportu*. Naglasili smo potrebu dopune zakona u dijelu koji se odnosi na zdravstvenu zaštitu djece sportaša (propisivanje redovitih periodičnih preventivnih pregleda sve djece sportaša s ciljem unapređivanja brige o fizičkom i mentalnom zdravlju djece sportaša) te učinkovitiju, plansku brigu o sportskoj infrastrukturi, građevinama i opremi.

10. ZAKON O VOLONTERSTVU

Kao rezultat naše preporuke za zaštitu djece od seksualnog nasilja, koju smo nadležnim ministarstvima uputili u 2020. kako bi se onemogućilo da organizatori volontiranja budu osobe pravomoćno osuđene zbog seksualnih delikata na štetu djece, MRMSOSP je u 2021. uputio u proceduru *Zakon o izmjenama i dopunama zakona o volonterstvu*. Zakon je donesen u srpnju 2021., a njime su uređene dodatne mjere zaštite djece u skladu s našim preporukama, te je u hrvatsko zakonodavstvo preuzeta *Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije, te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP (SL L 335, 17. 12. 2011.).* U zakon je tako unesena odredba prema kojoj organiziranje volontiranja nije dopušteno organizatorima volontiranja ako kod njihovih odgovornih osoba postoje okolnosti koje predstavljaju zapreku za volontiranje.

11. ZAKON O SIGURNOSTI PROMETA NA CESTAMA

U postupku donošenja *Zakona o sigurnosti prometa na cestama* podržali smo potrebu normiranja prometovanja električnih romobila i sličnih prometnih sredstava, posebice vozila koja ne ulaze u kategoriju osobnih prijevoznih sredstava (npr. e-romobili veće snage i brzine). Predložili smo da se ova vozila kategoriziraju, predvidi odgovornost na cesti, regulira promet e-biciklima te razmotri mogućnost uvođenja obveze obveznog osiguranja od odgovornosti. Predložili smo da se za osobna prijevozna sredstva propiše obveza opremanja signalnim zvonom te propiše obveza nošenja zaštitne kacige za vozače bicikla i osobnih prijevoznih sredstava za sve osobe mlađe od 18 godina. Preporučili smo da se zakonom propiše obvezna edukacija djece za sigurno upravljanje e-romobilima i biciklima, budući da je riječ o prometnim sredstvima koja postižu brzinu kretanja do 25 km/h te mogu ugroziti sigurnost djece vozača, ali i sigurnost ostalih sudionika u prometu. Upozorili smo da uvođenje u promet potpuno automatiziranih vozila nije popraćeno dodatnim normativnim odredbama koje će regulirati njihovo sudjelovanje u prometu (odgovornost, zaštita podataka, prijevoz djece). Naši prijedlozi većinom nisu prihvaćeni ili su primljeni na znanje, a djelomično su prihvaćeni prijedlozi koji se odnose na opremanje vozila i edukaciju djece.

12. ZAKON O ODVJETNIŠTVU

Budući da se izmjenama *Zakona o odvjetništvu* pristupilo i izmjeni odredbe koja se odnosi na nagradu za rad odvjetnika, u e-Savjetovanju smo ukazali na zaštitu imovinskih prava i interesa djece. Upoznati smo sa slučajevima dvostrukog namirenja odvjetnika, kojima su društva za osiguranje isplatila troškove zastupanja za ostvarenje naknade štete nakon smrti roditelja u prometnoj nesreći, ali su odvjetnici, neovisno o navedenom, obračunali troškove zastupanja i naplatili se od imovine djece. Kako takva praksa nije zakonom zabranjena, iako dovodi do izravne štete imovinskim interesima djeteta, predložili smo da se zakonski regulira da odvjetnici koji su nagradu za rad naplatili od društva za osiguranje ili sličnih subjekata, istu ne smiju naplatiti od stranaka. Također smo predložili da se prilikom ugovaranja nagrade za rad odvjetnika u postupcima (izvansudskim i sudskim) koji se odnose na ostvarenje imovinskih prava djece, primjenjuju odredbe *Obiteljskog zakona* koji je *lex specialis* vezano za raspolaganje budućim imovinskim pravima djece, odnosno vrjednijim imovinskim pravima djece te tako prilikom ugovaranja nagrade prema uspjehu u pružanju pravne pomoći osigura primjena zaštitnih odredbi koje propisuje *Obiteljski zakon*. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

13. ZAKON O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

U postupku izmjena *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* (ZPOO) MZO-u smo predložili da se, radi poboljšanja zaštite djece u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja (dalje: POO) u zakon uvrsti obveza predškolskih ustanova da prijave nadležnom tijelu socijalne skrbi, odnosno drugom nadležnom tijelu, slučajeve kršenja prava djece. Također smo predložili da se propiše obveza suradnje predškolskih ustanova s roditeljima i ustanovama za zaštitu prava i interesa djece te uvrste odredbe o pravima djece. Predložili smo predvidjeti mjerila za ujednačavanje sufinanciranja POO na razini države te ujednačavanje i usklađivanje kriterija i uvjeta za upis djece u dječje vrtiće na nacionalnoj razini. Također smo predložili obvezati dječje vrtiće da radno vrijeme prilagode potrebama zaposlenih roditelja te uspostaviti sustav vrednovanja rada i licencije za rad odgojitelja, stručnih suradnika, medicinske sestre i ravnatelja (razraditi postupak izdavanja i obnavljanja licencija; propisati nemogućnost dobivanja i obnavljanja licencije za osobu kojoj je zabranjen rad ili prestao radni odnos zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece). Predložili smo propisati zabranu rada za osobe pravomoćno osuđene za kazneno djelo koje predstavlja zapreku za zapošljavanje u sustavu POO bez obzira na vrstu kazne i stupanj krivnje te propisati zabranu rada u slučaju prekršaja iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije* čije počinjenje čini radnika neprimjerenim za odgojno-obrazovni rad i/ili kontakte s djecom. Ukazali smo na potrebu zaštite prava djece i prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Predložili smo pojačati obvezu JLS-a, koji nema organizirani program POO da sufinancira i jasličke i vrtićke programe POO u onom susjednom JLS-u koji može najbolje udovoljiti potrebama djeteta. Osim toga, naglasili smo potrebu provođenja inicijalnog razgovora s roditeljem i djetetom za svako dijete koje se upisuje u vrtić, što je posebno izraženo kod upisa djece s TUR, te osiguranje sudjelovanja stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila pri procjeni sposobnosti, mogućnosti i potreba djeteta. Naglasili smo kako procjenu potreba djeteta treba temeljiti na razgovoru (opservaciji) djeteta i preporukama vanjskih stručnjaka koji su radili s djetetom do polaska u vrtić, te razgovor s roditeljima i djetetom iskoristiti za mogućnost uvida u potrebe djeteta i planiranje njegova daljnjeg odgojno-obrazovnog uključivanja. Upozorili smo da u vrtićima treba biti dostupna stručna podrška i pomoć stručnjaka različitih profila: psihologa, logopeda, edukacijskog rehabilitatora i socijalnog pedagoga, bilo u okviru stručne službe vrtića, bilo u vidu mobilnog tima za određeno područje jednog ili više JLS-a. Također smo upozorili da je podršku pomoćnika (pomagača) u vrtiću za djecu s TUR, odnosno stručno komunikacijskog posrednika, potrebno osigurati ne samo u redovitim skupinama, već i u skupinama koje provode posebne i alternativne programe. Predložili smo uvođenje modela (su)financiranja pomoćnika (pomagača) i stručnih komunikacijskih posrednika, kao i njihove edukacije iz sredstava državnog proračuna ili decentralizaciju sredstava državnog proračuna za navedenu namjenu JLP(R)S-ima, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem djelu RH žive. Zakon još nije donesen.

14. KAZNENI ZAKON

U postupku izmjena *Kaznenog zakona* prihvaćeni su naši dugogodišnji prijedlozi i inicijative da kazneni progon ne zastarijeva za kvalificirane oblike teških kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, te da se uz presudu za spolni delikt na štetu djeteta obvezno izriču sigurnosne mjere zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti u kojima osoba dolazi u redoviti kontakt s djecom, kao i zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora. Ove izmjene su značajan korak naprijed u zaštiti djece, no, kako još uvijek nismo zadovoljni normativnim rješenjima, u cilju zaštite djece kao žrtava kaznenih djela predlagali smo da kazneni progon ne zastarijeva ni za druga teška kaznena djela protiv spolne slobode počinjena na štetu djeteta. Ukazali smo na to da progon za silovanje djeteta mlađeg od 15 godina neće zastarjeti, ali onoga koje je navršilo 15 godina hoće, jer prvo predstavlja kazneno djelo spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, a drugo ne. Pozivajući se na Rezoluciju 2330 VE o suzbijanju seksualnog nasilja nad djecom predlagali smo produljenje roka zastare i za druge spolne delikte na štetu djeteta, kako rok zastare ne bi bio kraći od trideset godina nakon što je žrtva navršila 18 godina. Tražili smo da se proširi mogućnost izricanja sigurnosne mjere zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima osoba dolazi u redoviti kontakt s djecom i u slučaju počinjenja nekih drugih kaznenih djela, te kad ona nisu počinjena tijekom obavljanja dužnosti. Tako bi se sudu omogućilo da zabrani obavljanje djelatnosti u kojima se dolazi u kontakt s djecom onim osobama za koje, zbog počinjenja određenih kaznenih djela, postoji procjena da bi mogle ugroziti djecu (trener ili nastavnik koji je obiteljski nasilnik ili počinitelj kaznenog djela tjelesne ozljede, prisile, prijetnje,) ako procjeni da takve osobe predstavljaju opasnost za djecu. Tražili smo da se produži vrijeme na koje se može izreći zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora ako postoji individualna procjena da je takav nadzor počinitelja određenih kaznenih djela potreban radi zaštite djece. Zalagali smo se da se zabrani izricanje rada za opće dobro kao zamjena za sankciju za počinjenje seksualnih delikata nad djecom. Ovi prijedlozi nisu prihvaćeni.

15. ZAKON O PRAVNIM POSLJEDICAMA OSUDE, KAZNENOJ EVIDENCIJI I REHABILITACIJI

U siječnju 2021. uputili smo MPU-u inicijativu za izmjenu *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* predlažući trajno čuvanje pa tako i dostupnost podataka iz kaznene evidencije o počiniteljima seksualnih delikata na štetu djece. Pozivajući se na *Direktivu 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije* i obvezu države da onemogući prethodno osuđivanim počiniteljima seksualnih delikata nad djecom da obavljanjem određenih poslova dođu u kontakt s djecom, upozorili smo da je važećim zakonskim rješenjem i dalje otvorena mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta, nakon nastupa rehabilitacije kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, primjerice, posvoji dijete, postane udomitelj, u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom, što smatramo nedopustivim. Iako je naša inicijativa načelno podržana od strane resornog ministarstva, u postupku izmjena ovog propisa ona nije ugrađena u nacrt zakona. Pozdravljajući druge predložene izmjene, poput mogućnosti da sudovi u građanskim stvarima obiteljsko-pravne zaštite vezano uz zaštitu prava i interesa djece imaju neposredan uvid u kaznenu evidenciju, te mogućnost da nadležna tijela u građanskim stvarima obiteljsko-pravne zaštite vezano uz zaštitu prava i interesa djece mogu tražiti podatke iz kaznene evidencije, posebno smo pozdravili uvođenje obveze poslodavca da u slučajevima zasnivanja radnog odnosa ili povjeravanja poslova čije obavljanje podrazumijeva redovite kontakte s djecom mora tražiti izdavanje posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije radi provjere prethodne osuđivanosti za određena kaznena djela. No, s obzirom da se posebnim propisima u određenim područjima zaštite djece (*Zakon o socijalnoj skrbi*, *Zakon o udomiteljstvu*, *Zakon o dadiljama*, *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*, *Zakon o volonterstvu* i dr.) kao zapreka za rad s djecom propisuje i pravomoćna osuda za kaznena djela koja nisu obuhvaćena odredbama ovog zakona (nasilje u obitelji, kaznena djela protiv života i tijela, kazneno djelo povrede prava djeteta ili druga kaznena djela počinjena na štetu djeteta ili korištenjem djeteta) predložili smo da se proširi katalog kaznenih djela za koje je moguće dostavljanje posebnog uvjerenja u postupcima povjeravanja određenih poslova i zadataka u radu s djecom. Naš prijedlog nije prihvaćen.

16. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

Tijekom javne rasprave o Nacrtu prijedloga *Zakona o socijalnoj skrbi* predložili smo da pravo na naknadu za osobne potrebe bude priznato svoj djeci kojoj se priznaje pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja te da se na godinu dana od dana prestanka prava na uslugu smještaja, odnosno organiziranog stanovanja, produlji rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje prava na naknadu za redovito studiranje. Također smo predložili da se kod prava na doplatak za pomoć i njegu u prihod ne uračunavaju i novčana sredstva ostvarena po osnovi doplatka za djecu te po osnovi uzdržavanja za dijete ostvarena prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi. Predložili smo da se jasnije objasni svrha osobne invalidnine kako bi se izbjeglo pogrešno tumačenje u praksi, da se brišu ograničenja koja se odnose na prihodovni i imovinski cenzus te da pravo na osobnu invalidninu ne bude uvjetovano korištenjem usluge smještaja ili organiziranog stanovanja. Vezano uz ostvarivanje statusa roditelja njegovatelja predložili smo promjenu kategorizacije teškoća za djecu čiji roditelji mogu ostvariti status, da se status roditelja njegovatelja ne ograničava korištenjem usluge poludnevnog boravka, te da se omogući roditelju njegovatelju pravo na pomoć u kući, odnosno vremena za odmor i ostvarivanje prava i naknade u šestomjesečnom razdoblju nakon smrti djeteta. Predložili smo i propisivanje nove socijalne usluge mentorstva za djecu, neograničavanje trajanja usluge psihosocijalne podrške te detaljnije propisivanje zapreka za obavljanje poslova socijalne skrbi kako bi se zaštitila sigurnost djece u sustavu socijalne skrbi. Neki naši prijedlozi su prihvaćeni i ugrađeni u tekst zakona pa su tako, kao korisnici socijalne skrbi, uvrštena i djeca rane i predškolske dobi s razvojnim odstupanjem ili razvojnim rizikom te je produljen rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje prava na naknadu za redovito studiranje na 12 mjeseci od dana prestanka prava na uslugu smještaja, odnosno organiziranog stanovanja. Na naš prijedlog, novčana sredstva ostvarena po osnovi doplatka za djecu te po osnovi uzdržavanja za dijete, ostvarena prema zakonu kojim se uređuju obiteljski odnosi, više se ne računaju kao prihod kod priznavanja prava na doplatak za pomoć i njegu. Djelomično su prihvaćeni prijedlozi vezani uz terminologiju i potrebu usklađivanja pojedinih odredbi. Ostali prijedlozi primljeni su na znanje, ali nisu uvršteni u tekst Zakona.

17. ZAKON O UDOMITELJSTVU

U postupku izmjena *Zakona o udomiteljstvu* podržali smo promjene usmjerene na populariziranje specijaliziranog udomiteljstva za djecu (veće naknade, prava iz mirovinskog i obveznog zdravstvenog osiguranja, prava

za vrijeme nezaposlenosti). Predložili smo da se u tekstu zakona napravi distinkcija između udomiteljstva djece i odraslih osoba, s obzirom na različite razvojne i životne potrebe djece i odraslih. Ujedno smo predložili da se zakonski predvidi vrijeme za prilagodbu djeteta po dolasku u obitelj, te da se produlji trajanje osnovnog osposobljavanja udomitelja. S obzirom na niz navedenih obveza djelatnika CZSS-a, koje su usmjerene na zaštitu prava i dobrobiti djece, predložili smo unapređivanje sustava socijalne skrbi u smislu bolje kadrovske ekipiranosti. Također smo ukazali na potrebu implementacije Odluke Ustavnog suda RH prema kojoj osobama istospolne orijentacije treba omogućiti da sudjeluju u pružanju javne usluge udomljavanja. Radi zaštite prava i dobrobiti djece predložili smo korigiranje odredbe koja se odnosi na zapreke za obavljanje udomiteljstva kako bi se onemogućilo bavljenje udomiteljstvom osobama kojima je izrečena mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, a koja ih čini neprimjerenim za udomljavanje djeteta. Predložili smo da se udomitelje obveže na uključivanje u superviziju. Također smo predložili da se propiše obveza CZSS-a da po službenoj dužnosti pribavi posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za udomitelje i članove njihovog kućanstva, što je prihvaćeno. Ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

18. ZAKON O ELEKTRONIČKIM MEDIJIMA

Na traženje Ministarstva kulture i medija dostavili smo mišljenje na predloženi tekst *Zakona o elektroničkim medijima*. Ponovili smo prethodno iznesene prijedloge iz 2020. koji do tada nisu bili prihvaćeni ili su djelomično prihvaćeni. Predložili smo da se regulacijom audiovizualnih komercijalnih komunikacija obuhvati i oglašavanje putem teleteksta koji se emitira putem televizije; da se sve dječje programe učini pristupačnima djeci s oštećenjem vida i sluha; da se jasno odredi da nisu dopuštene audiovizualne komercijalne komunikacije koje promiču alkoholna pića; da se u programima za djecu, koji traju duže od 30 minuta, oglašavanje svede na najmanju mjeru. Donošenjem novog zakona napokon je prihvaćen naš dugogodišnji zahtjev da se teletekst regulira ovim zakonom kako bi se zaštitilo djecu od štetnih sadržaja. Ostali naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

19. PRAVILNIK O NAČINU POSTUPANJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

U e-Savjetovanju na prijedlog *Pravilnika o načinu postupanju policijskih službenika* predložili smo da se u svim člancima terminološki jasnije definira pojam „dijete“, budući da se na pojedinim mjestima govori o „djetetu i o maloljetniku“ te nije dovoljno jasno na koju se dobnu skupinu odnose odredbe, posebice kod odredbi o zaštiti žrtava. Predložili smo da se svugdje koristi termin „dijete“ sukladno *Konvenciji o pravima djeteta*, a da se po potrebi navede dob djeteta kako bi se otklonile dvojbe o postupanju kada je riječ o različitim skupinama djece (npr. kod uporabe sredstava prisile ili kod zaštite djeteta žrtve). Naglasili smo i da je za sve zaštitne odredbe nužno da se, sukladno *Konvenciji*, jednako i bez razlike primjenjuju na svu djecu do 18 godina. Predložili smo da se, zbog odredbi gdje se izričito ne navodi postupanje prema djeci, u uvod pravilnika unese odredba o tome da se sva postupanja prema djeci moraju voditi posebno pažljivo i obazrivo, poštujući njihovo dostojanstvo i njihova prava. Preporučili smo da se umjesto pojmova „briga i skrb“ koji imaju isto značenje, treba koristiti izraze „skrb i odgoj“ što je ujedno u skladu s drugim propisima. Predložili smo i da se propiše da se obavijesti od djeteta prikupljaju u prisutnosti roditelja, skrbnika, odgovorne osobe kojoj je dijete povjereno na skrb i odgoj ili stručnog djelatnika CZSS-a, kao i da se u slučaju djeteta žrtve žurno izvijesti nadležni CZSS. Pravilnik nije stupio na snagu.

20. PRAVILNIK O POČETNOJ I PERIODIČNOJ IZOBRAZBI VOZAČA

U postupku donošenja *Pravilnika o početnoj i periodičnoj izobrazbi vozača* preporučili smo uvođenje sustava licenciranja vozača za prijevoz posebnih kategorija putnika (naročito djece) te uvođenje obveze internih edukacija vozača prijevoznika koji obavljaju prijevoz djece. Navedeno se odnosi na vozače koji obavljaju cestovni prijevoz koji uključuje prijevoz djece te autotaksi prijevoz. Preporučili smo da se poseban naglasak stavi na djecu kao posebno ranjive skupine sudionika u prometu, korištenje sigurnosne opreme u vozilima i sigurnu vožnju u blizini mjesta gdje borave djeca (škola, igrališta). Također smo preporučili da se u djelatnosti osposobljavanja kandidata za vozače i periodičnih izobrazbi vozača pojačaju sadržaji i dostupna literatura koji se odnose na aspekt sigurnosti djece u prometu u svojstvu pješaka, putnika i vozača, s naglaskom na obvezu korištenja sigurnosne opreme i sigurnosti djece. Preporučili smo pojačati sadržaje edukacije koja se odnosi na rizične situacije kada je riječ o djeci radi njihove zaštite i izbjegavanja nesreća, te na obazrivo postupanje vozača prema djeci i njihovu primjerenu komunikaciju s djecom. Naši su prijedlozi primljeni na znanje.

21. PRAVILNIK O OBAVLJANJU POSLOVA PRIVATNE ZAŠTITE NA JAVNIM POVRŠINAMA

U postupku donošenja *Pravilnika o obavljanju poslova privatne zaštite na javnim površinama* predložili smo da se predvidi poseban položaj djece, zaštiti najbolji interes djeteta i njegova privatnost te regulira potreba obzirnog postupanja prema djeci u primjeni svih ovlasti na koje se odnosi. Naglasili smo da bi se postupanja prema djeci, naročito kad je u pitanju primjena ovlasti davanja upozorenja i naredbi, privremenog ograničenja slobode kretanja, pregleda osoba i predmeta te, posebno, uporaba sredstava prisile, trebala urediti sukladno *Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima* i da postupanja prema djeci mogu primjenjivati posebno osposobljene osobe kojima je izdano dopuštenje za obavljanje poslova tjelesne zaštite uz zakonsko definiranje iznimaka za drugačije postupanje (slučajevi koji ne trpe odgodu).

22. PRAVILNIK O POSEBNIM UVJETIMA I MJERILIMA ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

U postupku donošenja *Pravilnika o posebnim uvjetima i mjerilima za ostvarivanje programa predškolskog odgoja i obrazovanja* predložili smo izrijekom propisati dopušteni broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama predškolskog odgoja i obrazovanja (POO) koji se provodi u školama, knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, pri udrugama i u prostorima fizičkih osoba – obrtnika ili uputiti na odredbe Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe (DPS) kojima se uređuje broj djece u skupinama. Predložili smo detaljnije propisati mjerila za prostor (što treba sadržavati i od čega se sastoji prostor) za izvođenje umjetničkog programa POO u školama koje izvode glazbene ili plesne programe te za izvođenje kraćeg programa POO u knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, pri udrugama i u prostorima fizičkih osoba – obrtnika, zatim mjerila u pogledu sanitarnog prostora, opreme, prehrane djece, prostora za dnevni boravak djece, prostora za zaposlenike i slično ili uputiti na odgovarajuće odredbe DPS-a o tome. Upozorili smo da uvjeti i mjerila te nadzor nad njihovim ispunjavanjem i izvođenjem kraćih programa POO, kao i nadzor nad radom osoba-izvoditelja tih programa, ostaju nejasno i nedovoljno uređeni, te smo predložili isto detaljnije urediti. Upozorili smo da isti kadrovski uvjeti poput onih u dječjim vrtićima moraju vrijediti i za programe u školama i kod drugih pravnih i fizičkih osoba koje će izvoditi programe POO. Zbog toga smo predložili da se, uz zahtjev za izdavanje suglasnosti za izvođenje programa POO, obvezno prilažu i dokazi da izvoditelji programa nisu osuđivani i da se protiv njih ne vodi kazneni ili prekršajni postupak za zakonom propisane delikte. MZO je samo djelomično usvojio naše prijedloge koji se odnose na propisivanje broja djece u odgojno-obrazovnim skupinama POO u školama, knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, pri udrugama i u prostorima fizičkih osoba – obrtnika, te na propisivanje mjerila za prostor i opremu u školama koje izvode glazbene ili plesne programe i u knjižnicama, zdravstvenim, socijalnim, kulturnim i sportskim ustanovama, pri udrugama i u prostorima fizičkih osoba, na način da je u pojedinim odredbama pravilnika uvršteno pozivanje na DPS.

23. INICIJATIVA ZA IZMJENU PROTOKOLA O POSTUPANJU U SLUČAJU SEKSUALNOG NASILJA

Prateći primjenu *Protokola o postupanju u slučaju seksualnog nasilja* uočili smo određene nedostatke ovog dokumenta zbog čega smo se s inicijativom za njegovu izmjenu obratili Uredu za ravnopravnost spolova Vlade RH. Naveli smo da smo uočili nedostatnu i neodgovarajuću suradnju nadležnih tijela zaduženih za provedbu *Protokola*, zbog čega nema odgovarajuće razmjene informacija između pojedinih sustava, što u konačnici dovodi do toga da sustav zaštite djece od seksualnog nasilja u cjelini ne funkcionira dobro ni usklađeno. Ukazali smo na to da njime nije propisana obveza pravosudnih tijela (suca istrage, državnog odvjetništva, suda) da poslodavca, odnosno instituciju ili osobu koja organizira aktivnosti s djecom, obavijesti o činjenici da je protiv određene osobe koja dolazi u kontakt s djecom pokrenut kazneni postupak ili mu je izrečena mjera opreza. Zbog ove manjkavosti u odredbama protokola događa se da, primjerice, škola nema saznanja da je protiv njezinog djelatnika u tijeku kazneni postupak pa tako nastavnik za kojeg postoji prijava da je počinio kazneno djelo (primjerice seksualno uznemiravao učenike ili je osumnjičen za bludne radnje nad učenicima) i dalje redovito dolazi u doticaj s djecom. Zbog nedostatka tih informacija ustanove koje su dužne brinuti se o sigurnosti djece nisu u mogućnosti to ostvariti, o čemu nas učestalo obavještavaju. Ukazali smo i na neusklađenost pojedinih poglavlja s ostalim dijelovima protokola te da nedostaju odredbe o obvezi prikupljanja i vođenja statističkih podataka kako bi se pratila pojavnost te sukladno tome donosili akcijski planovi, programi i strategije zaštite djece od seksualnog nasilja. Prihvaćajući našu inicijativu Ured za ravnopravnost spolova izvijestio nas je da je osnovana radna skupina za izmjenu protokola te pozvao predstavnika Ureda pravobraniteljice za djecu na sudjelovanje u njezinom radu.

24. KOLEKTIVNI UGOVOR ZA DRŽAVNE SLUŽBENIKE I NAMJEŠTENIKE

Potaknuti pritužbom na diskriminaciju udomitelja i udomljene djece u odnosu na sadržaj i primjenu pojedinih odredbi *Kolektivnog ugovora za državne službenike i namještenike*, uputili smo preporuku ugovornim stranama: Vladi RH, Sindikatu policije Hrvatske i Nezavisnom sindikatu djelatnika MUP-a, koju smo dostavili na znanje i Sindikatu državnih i lokalnih službenika i namještenika RH. Upozorili smo da je kolektivnim ugovorom propušteno regulirati pravo udomitelja na uvećanje osnovica za izračun godišnjeg odmora s obzirom na posebne socijalne uvjete te pravo na dar u prigodi dana Sv. Nikole, iako to pravo pripada posvojiteljima i skrbnicima. Naglasili smo kako takve odredbe nisu poticajne za razvoj udomiteljstva kao najpoželjnijeg oblika alternativne skrbi o djeci te predložili da se u daljnjim aktivnostima i pregovaranjima oko odredbi kolektivnog ugovora založe za rješavanje uočenih propusta i reguliranje prava udomiteljskih obitelji, odnosno da poduzmu radnje radi otklanjanja diskriminatornog učinka odredbi kolektivnog ugovora na udomitelje.

25. ODLUKA O UPISU UČENIKA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2021./2022.

U postupku donošenja *Odluke o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2021./2022.* upozorili smo MZO da promjena strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima između ljetnog i jesenskog upisnog roka može ugroziti ostvarenje najboljeg interesa djeteta. Predložili smo da škole, osnivači i MZO planiraju strukturu, broj razrednih odjela i broj učenika u razrednim odjelima pravovremeno i odgovorno prema djeci, kako djeca ne bi snosila posljedice neodgovarajućeg planiranja i pogrešne procjene odraslih. Ako se ipak zbog objektivnih okolnosti javi potreba promjene u nekom od planiranih elemenata tijekom upisnog postupka, upozorili smo da je potrebno voditi računa o najboljem interesu djece, pravovremeno informirati djecu i roditelje o promjeni te pomoći djeci prilikom prijave i upisa u drugi odgovarajući program. Naši komentari su načelno prihvaćeni.

26. ODLUKA O NOVČANOJ POMOĆI ZA RODITELJA ODGOJITELJA

U postupku donošenja *Odluke o izmjenama Odluke o novčanoj pomoći za roditelja odgojitelja* Grada Zagreba upozorili smo da, iako mjera roditelj odgojitelj nije u svim svojim aspektima bila usklađena s najboljim interesom djeteta, jer nije omogućavala upis djeteta u dječji vrtić, prilikom donošenja nove *Odluke* treba uzeti u obzir realnu situaciju u kojoj su se našle brojne obitelji koje se u velikoj mjeri oslanjaju na nju kao važan izvor prihoda za život. Predložili smo razmotriti kakve će biti posljedice ukidanje ove mjere na svako pojedino dijete/obitelj te predvidjeti dulji prijelazni rok za prilagodbu obitelji kojima se novom odlukom znatno smanjuju prava u okviru korištenja mjere roditelj odgojitelj. Predložili smo izraditi i analizu primjene i učinaka ove mjere na obitelji korisnike mjere, zatim plan mjera kojima će se omogućiti odgovarajuća briga o djeci i osiguranje mjesta za njih u predškolskim ustanovama, odnosno uključivanje djece u predškolske programe te kvalitetnu organizacijsku i financijsku projekciju kapitalnih ulaganja radi podizanja prostornih, kadrovskih i organizacijskih kapaciteta vrtića, uz jasno postavljene rokove. Također, predložili smo izraditi plan mjera kojima će se omogućiti odgovarajuća briga o djeci i pomoć roditeljima, uključujući i mjere poticanja zapošljavanja roditelja odgojitelja, u svrhu uklanjanja negativnih učinaka izmjene odluke te o njima pravovremeno informirati roditelje odgojitelje. Pozvali smo Grad Zagreb na uspostavljanje kvalitetnog dijaloga s predstavnicima roditelja odgojitelja kako bi se, ne samo deklaratorno, već i stvarno, djelovalo u najboljem interesu djece. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

27. ODLUKA GRADA ZAGREBA O NOVČANOJ POMOĆI ZA OPREMU NOVOROĐENOG DJETETA

Nakon što smo primili pritužbu na diskriminaciju novorođenčadi vezano uz primjenu *Odluke o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta* Grada Zagreba, uputili smo Gradu Zagrebu preporuku za izmjenu spornih odredbi. Prema važećoj *Odluci* pravo na pomoć ne može ostvariti roditelj za dijete čiji drugi roditelj nema prijavljeno prebivalište u Zagrebu ili ukoliko je drugi roditelj stranac koji nema reguliran privremeni ili stalni boravak u Gradu Zagrebu. Naglasili smo da su situacije odvojenog življenja i prebivališta roditelja česte i životno moguće pa onemogućavanje ostvarivanja potpora za opremu novorođenog djeteta, za onu djecu čiji roditelji stanuju odvojeno, dovodi tu djecu u nejednaki i neravnopravni položaj s obzirom na obiteljski status njihovih roditelja. Naknadno je upozorenje i preporuke Gradu Zagrebu uputila i pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Tijekom e-Savjetovanja o *Prijedlogu Odluke o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta Grada Zagreba* pozdravili smo prihvaćanje našeg prijedloga i korigiranje uvjeta za dobivanje novčane pomoći, odnosno ukidanje diskriminatornih uvjeta koji se odnose na obiteljski i boravišni status roditelja. U odnosu na korekciju visine iznosa novčane pomoći za opremu novorođenog djeteta, istaknuli smo kako

načelno nemamo primjedbi na predviđenu namjeru ujednačavanja visine iznosa, odnosno isplatu jednakog iznosa svakom djetetu neovisno o redoslijedu njihovog rođenja. Međutim, nismo podržali značajno smanjivanje izdataka na ime naknada usmjerenih na djecu te smo preporučili da se ono preispita i korigira. Podsjetili smo na važnost uvođenja *dječjeg proračuna*, kojem je svrha da se izdaci za potpore usmjerene na djecu zaštite od rezanja u slučaju nepovoljne ekonomske situacije i krize. Preporučili smo da se u sljedećem periodu kroz dječji proračun i druge mehanizme, razmjerno uštedama koje nastanu kao posljedica primjene konkretne *Odluke*, osigura kontinuirani rast ulaganja u predškolski odgoj, obrazovanje, zdravstvo, aktivnosti slobodnog vremena i druga područja života djece. Očekujemo prihvaćanje našeg prijedloga.

28. INICIJATIVA ZA TRAŽENJE VJERODOSTOJNOG TUMAČENJA ODREDBE ČL. 101. OBITELJSKOG ZAKONA

Kako bi se izbjegle višegodišnje nedoumice oko visine iznosa do kojeg roditelji samostalno, bez ishođenja odobrenja suda, mogu raspolagati novčanim sredstvima djeteta, obratili smo se Odboru za obitelj, mlade i sport Hrvatskog sabora, kao matičnom radnom tijelu u području zaštite djece, kako bismo potaknuli traženje vjerodostojnog tumačenja odredbe čl. 101. *Obiteljskog zakona*. Tom odredbom reguliran je zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta te se navodi što se smatra takvim zastupanjem, međutim, propušteno je definirati novčani iznos koji se smatra vrjednijom imovinom. Stoga se u praksi, kad je riječ o raspolaganju novčanim sredstvima s računa koji su u poslovnim bankama otvoreni na ime djece, i dalje primjenjuje *Mišljenje*, koje je 23. rujna 2014. godine izdalo tada nadležno Ministarstvo socijalne politike i mladih (prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna), kao i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015. (prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kad je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima). Iako je *Mišljenje* bilo doneseno s ciljem osiguravanja ujednačenosti postupanja financijskih institucija, što je poželjno, već tada smo iznosili ozbiljne zamjerke na njegov sadržaj i formu. U odnosu na sadržaj sporan je previsoki iznos koji je postavljen kao pojam vrjednije imovine, te djeca na taj način mogu u kratkom vremenu ostati bez značajnih iznosa (na godišnjoj razini 120.000 kuna), a bez sustavne kontrole da će taj novac zaista biti utrošen za njihove potrebe. Forma u kojoj je tumačenje izdano je problematična utoliko što ministarstvo, kao stručni nositelj izrade propisa, nije ujedno i tijelo ovlašteno za vjerodostojno tumačenje zakonskih odredbi, već je to pravo i ovlast Hrvatskoga sabora. Stoga smo Odbor zamolili da inicira traženje vjerodostojnog tumačenja ove odredbe *Obiteljskoga zakona*, odnosno pojma vrjednije imovine u slučajevima kada se raspolaže sredstvima s dječjih računa. Odbor za obitelj, mlade i sport odbio je naš prijedlog uz obrazloženje da Hrvatski sabor ni njegova radna tijela ne daju upute oko primjene pojedinih odredaba zakona, već da su za to ovlaštena tijela koja obnašaju izvršnu vlast u RH, odnosno Vlada RH i nadležna ministarstva.

ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI

7.

U ovom poglavlju dajemo pregled podataka u dva područja zaštite prava i interesa djece koja posebno pratimo, koje smo prikupili tijekom 2021. godine. U prvom dijelu poglavlja analiziraju se podaci o zaštiti prava djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, dok se drugi dio bavi zaštitom prava i interesa maloljetne djece tijekom i nakon ostavinskih postupaka.

7.1 Djeca u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

U cilju praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama, i u 2021. godini proveli smo ***Istraživanje o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici***. Podatke smo prikupili putem upitnika koji je proslijeđen u 20 institucija:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH (Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral“, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić“, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović“, Pula; Dječji dom „Zagreb“, Zagreb; Dječji dom „Vrbina“, Sisak; Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci),
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci; SOS Dječje selo Lekenik),
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor“, Selce; „V. Nazor“, Karlovac; „Svitanje“, Koprivnica; „Lipik“, Lipik; „Kuća sretnih ciglica“, Slavonski Brod i „Klasje“, Osijek),
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; „Nova Budućnost“, Samobor i Dom za djecu „Sv. Marko Križevčanin“, Križevci).

Zanimao nas je broj djece[152] i mladih[153] u odnosu na spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, kao i eventualni smještaj koji je prethodio sadašnjem, a tražili smo i podatke o broju djece kojoj je priznata usluga boravka u domovima. Dio upitnika odnosi se na razloge prekida smještaja i daljnji tijek skrbi, obilježja različitih grupa djece te na organizaciju života djece u domovima/centrima za pružanje usluga u zajednici za vrijeme epidemije Covida-19.

U cilju razumijevanja socijalnih usluga koje se prema *Zakonu o socijalnoj skrbi* (ZSS) pružaju djeci i mladima u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici (CPUZ), navodimo objašnjenje pojmova:

- **Smještaj** je usluga kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga. Smještajem se osigurava

[152] Prema *Konvenciji o pravima djeteta*, dijete je osoba mlađa od 18 godina.
[153] U ovom tekstu, mladi koji se nalaze u institucijama su osobe starije od 18 godina.

stanovanje i organizirane aktivnosti tijekom dana uz stalnu stručnu i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih i dodatnih životnih potreba koje ne mogu biti zadovoljene u obitelji, a može obuhvatiti i pripremu korisnika za povratak u vlastitu obitelj, udomiteljsku obitelj ili pripremu za samostalan život, te pripremu djeteta za posvojenje.

- **Organizirano stanovanje** je socijalna usluga kojom se osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stalnu ili povremenu stručnu i drugu pomoć i potporu u osiguravanju osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, obrazovnih, rekreacijskih i drugih potreba radi uspostavljanja i održavanja njihovih socijalnih uloga, izjednačavanja njihovih mogućnosti, poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja te socijalnog uključivanja, ovisno o potrebama korisnika.

- **Boravak** je usluga kojom se osiguravaju organizirane aktivnosti tijekom dana uz stručnu i drugu pomoć i podršku, radi zadovoljavanja osnovnih i dodatnih životnih potreba korisnika koje ne mogu biti zadovoljene u obitelji.

Ukupan broj djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima na dan 31. prosinca 2021. bio je 873, što je za 90 više nego u 2020. Od navedenog je broja 806 djece i 67 mladih. U odnosu na 2020. broj djece se povećao za 76. Od ukupno 806 djece, 423 su djevojčice, a 383 dječaci. Najviše djece, njih 244 mlađe je od sedam godina, 236 je u dobi 15-18 godina, 197 je u dobi 11-14 godina i 129 u dobi 8-10 godina.

Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu smještaja, koju među ostalima pružaju domovi socijalne skrbi, CPUZ-i, udruge, vjerske zajednice i drugi, sukladno odredbama ZSS-a, a koja se pruža u prostorima ustanova, na dan 31. prosinca 2021. bio je 562, što je za 51 više nego u 2020. godini.

Broj djece koja ostvaruju socijalnu uslugu organiziranog stanovanja, koja se provodi u stambenoj zajednici ili u zajednici stambenih jedinica, u odnosu na 2020. povećan je za 25 djece.

Ukupni broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima na dan 31. prosinca 2021.[154]

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2020.	Broj djece na dan 31.12.2021.			Broj mladih na dan 31.12.2021.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
CPUZ "Izvor" Selce	8	0	5	5	0	2	2	7
Dom "Maslina" Dubrovnik	19	16	0	16	1	1	2	18
CPUZ "Lipik"	28	30	6	36	0	1	1	37
Caritas Zagrebačke nadbiskupije	61*	62	0	62	7	0	7	69
Dom "I.B.Mažuranić" Lovran	28	35	0	35	1	0	1	36
CPUZ "Klasje" Osijek	48	48	5	53	0	2	2	55
CPUZ "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	24	0	27	27	0	3	3	30
Dom "Ruža Petrović", Pula	25	23	0	23	0	3	3	26
SOS-Dječje selo Ladimirevci	92*	18	75	93	5	0	5	98

[154] Caritas Zagrebačke nadbiskupije, SOS – Dječje selo Ladimirevci, SOS – Dječje selo Lekenik i CPUZ „Vladimir Nazor“ Karlovac su, popunjavajući upitnik za 2021., iskazali različite brojeve o djeci i mladima na smještaju i organiziranom stanovanju u svojim ustanovama na dan 31.12.2020., u odnosu na podatke koje su naveli u upitniku za 2020. i koje smo objavili u našem Izvješću o radu u 2020.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2020.	Broj djece na dan 31.12.2021.			Broj mladih na dan 31.12.2021.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Udruga Nova Budućnost	25	9	11	20	1	5	6	26
SOS-Dječje selo Lekenik	78*	19	69	88	4	0	4	92
Dom "Zagreb"	130	102	20	122	1	9	10	132
Dom "Maestral" Split	71	73	10	83	1	8	9	92
CPUZ "Svitanje" Koprivnica	2	0	0	0	0	1	1	1
Dom "Vrbina" Sisak	17	10	0	10	1	0	1	11
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	54	37	14	51	0	5	5	56
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	15*	22	0	22	1	0	1	23
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	9	11	0	11	0	0	0	11
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	30	32	2	34	1	2	3	37
Ordinarijat Križevačke eparhije, Dom Sv. Marko Križevčanin	19	15	0	15	1	0	1	16
UKUPNO	**783***	**562**	**244**	**806**	**25**	**42**	**67**	**873**

Na dan 31. prosinca 2021. na smještaju i organiziranom stanovanju bilo je **244 djece mlađe od sedam godina, od čega 117 djece mlađe od tri godine**. Sveukupno je u institucijama 30,27 % djece mlađe od sedam godina, što je 34 djece više nego u 2020. Ovo je zabrinjavajući podatak s obzirom na to da je ZSS-om određeno da djetetu, a posebno onom mlađem od sedam godina, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, CPUZ-u ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu. Iskazani veliki broj male djece u ustanova zabrinjava i s obzirom na razvoj djeteta, budući da se u prvim godinama života stvara temeljna emocionalna privrženost koja utječe na emocionalnu stabilnost i osjećaj povjerenja prema drugim ljudima. To također potvrđuje navode o nedostatnom broju udomiteljskih obitelji. Na smještaju i organiziranom stanovanju nalazilo se i 129 djece u dobi 8-10, 197 djece u dobi 11-14 i 236 djece u dobi 15-18 godina.

Na smještaju i organiziranom stanovanju bilo je i 67 mladih osoba, 25 na smještaju i 42 u organiziranom stanovanju.

Ukupni broj djece na smještaju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima na dan 31. prosinca 2021., prema vrsti smještaja

Vrste smještaja						Ukupan broj djece i mladih na smještaju
Privremeni					Dugotrajni	
U kriznim situacijama	Radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa	Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	U drugim slučajevima	Ukupno		
56	2	358	43	459	103	**562**

Na dan 31. prosinca 2021. na smještaju u ustanovama bilo je 562 djece, što je za 51 više u odnosu na 2020. Razlika u broju smještene djece tijekom 2021. vidi se u slučajevima privremenog smještanja djece u kriznim situacijama, što se odnosi na situacije u kojima su djeca izložena obiteljskom nasilju ili njihov daljnji boravak u obitelji predstavlja opasnost za njihov život, zdravlje i sigurnost. Smanjen je broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su tijekom godine privremeno smještena u domove/CPUZ-e jer je sve učestalija praksa da se djecu smještava kroz žurnu mjeru sukladno ZSS-u ili po odluci sudova. Privremeni smještaj djece u drugim slučajevima također je povećan, a to su najčešće situacije u kojima je roditelj njegovatelj privremeno nesposoban za skrb o djetetu ili su to slučajevi smještanja radi prilagodbe djeteta na dugotrajni smještaj.

U promatranom razdoblju broj djece **u organiziranom stanovanju** uz stalnu ili povremenu pomoć bio je 244 (od toga za 230 djece uz organiziranu stalnu pomoć). Podatak da je višestruko veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju govori o još uvijek nedovoljnim aktivnostima u pronalaženju zamjenskih stambenih prostora u kojima bi se, prema načelu obiteljskog okruženja, djeci osigurala usluga organiziranog stanovanja.

Među 230 djece u **organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć** ima 119 djevojčica i 111 dječaka, od kojih 17 u dobi 0-3 godine, 40 u dobi 4-7 godina, 45 u dobi 8-10 godina, 74 u dobi 11-14 godina i 54 u dobi 15-18 godina. Od 14 djece koja se nalaze u **organiziranom stanovanju uz povremenu pomoć**, osam je djevojčica i šest dječaka, a svi su u dobi 15-18 godina.

U organiziranom stanovanju nalaze se 42 mlade osobe, od kojih pet u organiziranom stanovanju uz stalnu pomoć i 37 uz povremenu pomoć.

Sveukupni broj djece o kojima su se tijekom 2021. skrbili domovi/CPUZ-i bio je 1346 djece i mladih osoba, što je za 105 više nego u 2020. godini. Iskazani broj odnosi se na djecu koja su tijekom godine napustila dom/CZPUZ i djecu koja su na dan 31. prosinca 2021. bila u ustanovama.

Zakonski temelji smještanja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u CPUZ-e tijekom 2021.

Broj djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici			
			2021.
Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	173
		M	156
	Ukupno		**329**
	Dob	0-3	107
		4-7	85
		8-10	40
		11-14	64
		15-18	31
		18 +	2
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	119
		M	115
	Ukupno		**234**
	Dob	0-3	51
		4-7	22
		8-10	31
		11-14	58
		15-18	46
		18 +	26
UKUPNO			**563**

Tijekom 2021. u domove i CPUZ-e smješteno je 563 djece i mladih, od čega 535 djece i 28 mladih osoba. Gledajući **pravni temelj smještaja,** u domove i CPUZ-e je, temeljem *Obiteljskog zakona* tijekom godine smješteno 329 djece i mladih, a temeljem *Zakona o socijalnoj skrbi* njih 234. Sveukupni broj smještene djece i mladih tijekom 2021. značajno je veći nego u 2020., kada ih je bilo smješteno 396. Višestruko je povećan broj djece smještene temeljem *Obiteljskog zakona*. Tijekom 2021. odlukom suda u domove/CPUZ-e smješteno je 329 djece, dok je u 2020. taj broj bio 162. Navedeno ukazuje da sudovi brže donose odluke u cilju zaštite djece čija su prava i dobrobit ugroženi ostankom u obiteljima. Broj djece smještene temeljem ZSS-a je 234, isto kao i u 2020. godini.

Od 234 djece, koja su temeljem ZSS-a povjerena na svakodnevnu skrb ustanovama, za njih 59 je tijekom godine pokrenut sudski postupak oduzimanja prava roditelju/ima na stanovanje s djetetom. Za 30 djece taj je postupak u tijeku i za tu se djecu čuvaju mjesta u ustanovama, s obzirom na to da CZSS-i već tijekom postupka moraju sudovima dostaviti podatak u koju će ustanovu ili udomiteljsku obitelj dijete biti smješteno.

Od ukupno 563 djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2021., čak njih 383 izdvojeno je **iz biološke obitelji**, iz okruženja u kojem bi trebala biti najzaštićenija i najsigurnija. Iz bolnica je u ustanove primljeno 34 djece, a to su u najvećem broju novorođena djeca ili djeca za koju je tijekom hospitalizacije utvrđeno da bi im povratak u obitelj bio visoko rizičan i potencijalno opasan za život. Iz drugih domova došlo je 40 djece, a u najvećem broju slučajeva razlog je nastavak školovanja u željenim školama ili približavanje obitelji. Iz udomiteljskih obitelji došlo ih je 38, a 43 ih je prije smještaja bilo na nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljani zatečeni u skitnji), ili kod rodbine (20) ili na smještaju u obiteljskome domu (5).

Značajan broj djece, njih 38, premještena su iz udomiteljskih obitelji u domove, a među njima je 17 djevojčica i 21 dječak, te su većinom (21) stariji od 10 godina. Do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na zahtjev udomitelja, jer nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, zatim na obostrani zahtjev djece i udomitelja zbog neslaganja, učestalih konflikata, zatim zbog osobnih zdravstvenih poteškoća udomitelja, preseljenja udomitelja, poteškoća s biološkim roditeljima udomljenog djeteta ili zbog nastavka školovanja djeteta izvan mjesta dosadašnjeg boravka. Bilo je i slučajeva kada je CZSS procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb, odnosno da udomitelj postupa suprotno interesu djeteta.

U 2021. povećan je broj djece obuhvaćene uslugom **boravka**, te je njome bilo obuhvaćeno 494 djece (27 djece više nego u 2020.), od kojih 30 cjelodnevnim i 464 poludnevnim boravkom. Od toga je 168 djece u 2021. po prvi put obuhvaćeno uslugom boravka, dok su za samo devetero djece usluga smještaja i organiziranog stanovanja zamijenjene uslugom boravka. Razvijanje usluge boravka u domovima/CPUZ-ima korisna je za djecu jer se njome prevenira njihovo izdvajanje iz obitelji, pomaže se roditeljima i djeci na način da se djeci osigurava zadovoljavanje životnih potreba kroz pružanje usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanje, odgoj, radne aktivnosti, psihosocijalnu rehabilitaciju, organiziranje slobodnog vremena, organizirani prijevoz, a sve u skladu s potrebama djeteta.

Razlozi za prekid smještaja djece i mladih u 2021. godini

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece i mladih 2021.
Povratak u biološku obitelj	266
Smještaj u udomiteljsku obitelj	74
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	64
Posvojenje	37
Završetak školovanja	3
Punoljetnost	3
Drugo	12
Smještaj kod rodbine	19
Smještaj u obiteljski dom	2
UKUPNO	**480**

Tijekom 2021. za 414 djece i 66 mladih prekinut je smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u CPUZ-ima, što predstavlja povećanje broja prekida smještaja u odnosu na 2020. kada je 390 djece i mladih izašlo iz sustava skrbi. Najčešći **razlozi prekida smještaja** su: povratak u biološku obitelj; premještanje u udomiteljsku obitelj; promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s problemima u ponašanju (PUP) ili teškoćama u razvoju (TUR); posvojenje; smještaj kod rodbine; završetak školovanja; punoljetnost; smještaj u obiteljski dom te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka ili navršena 21. godina života).

Broj djece kojoj je usluga smještaja i organiziranog stanovanja zamijenjena smještajem u drugi dječji dom

MJESTO PREMJEŠTAJA NAKON PREKIDA SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	37
Premještaj u dom za djecu s PUP	15
Premještaj u dom za djecu s TUR	12
UKUPNO	**64**

Ukupno je 64 djece tijekom 2021. iz domova/CPUZ-a premješteno u druge ustanove socijalne skrbi. Najveći broj djece, njih 37, premješten je u drugi istovrsni dom koji je po adresi bliži biološkim obiteljima ili su djeca premještena zbog nastavka školovanja u većim gradovima. Za dio djece smještaj je prekinut rješenjem CZSS-a, budući da je djeci priznata nova socijalna usluga, organizirano stanovanje koje se provodi unutar iste ustanove, ali na drugoj lokaciji.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-a smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 82 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 37 slučaja riječ o djeci s PUP, u 36 slučaju o djeci s TUR, dok se za devetero djece predlaže smještaj u ustanove koje se skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP i TUR.

Među djecom i mladima smještenim u ustanovama njih 131 ima dijagnosticiranu psihičku bolest, a 119 ih je na farmakoterapiji, a sveukupno su 371 dijete i mlada osoba u **psihološko-psihijatrijskim tretmanima** kliničkih bolničkih centara, općih bolnica, psihijatrijskih bolnica, Poliklinike za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, Dječjeg doma TIĆ, savjetovališta, centara za mentalno zdravlje pri zavodima za javno zdravstvo i drugih pružatelja terapijskih usluga. Ovu veliku brojku možemo dovesti u vezu s epidemijom koja je dovela do povećane razine anksioznosti i depresivnosti djece. Velikom broju djece psihološko savjetovanje i tretmanski rad osiguran je od psihologa i licenciranih terapeuta zaposlenih u ustanovama, kao i vanjskih suradnika. S obzirom na prepoznatu potrebu uključivanja djece u tretmane zaštite mentalnog zdravlja, uočen je problem nedovoljnog broja stručnjaka, što za sobom povlači teškoće u dogovaranju pravovremenog i kontinuiranog tretmana.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na **maloljetne trudnice i majke s djecom** koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2021. u ustanovama je bilo zbrinuto devet malodobnih trudnica, dvije u skupini 15-16 godina, jedna u dobnoj skupini 16-17, te šest u skupini 17-18 godina. Također se na smještaju nalazilo i pet malodobnih majki s djecom, po dvije u dobnoj skupini 15-16 i 16-17 godina i jedna u dobnoj skupini 17-18 godina.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2021.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	
68	43	3	12	27	38	31	111

Na dan 31. prosinca 2021. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima nalazilo se 111 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za **posvojenje**, što je za 14 djece više nego u 2020. Samo 15 djece s ispunjenim uvjetima za posvojenje bilo je mlađe od sedam godina, dok je najveći broj djece, njih 96, u dobi od 8 do 18 godina kada su šanse za posvojenje manje u odnosu na mlađu djecu. Tijekom godine je realizirano 37 posvojenja, što je osam više nego u 2020. Od 111, djece koja bi mogla biti posvojena, 14 je s TUR-om i dvoje boluje od kroničnih bolesti, a 32 djece ima razne kombinirane poteškoće (mješoviti poremećaj osjećaja i ponašanja; intelektualno, osjetilno i psihičko oštećenje). Od ukupnog broja, 12 je djece romskog podrijetla.

I dalje je prisutan problem dugotrajnosti sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb, što potvrđuju i dostavljeni podaci institucija o 72 postupka koji su pokrenuti prije i tijekom 2021., a još nisu okončani. Time se umanjuju šanse djece da budu posvojena i izađu iz alternativne skrbi. Stječe se dojam da pravosudna tijela prilikom donošenju odluka ne smatraju presudnim čimbenikom najbolji interes djeteta, kao što je preporučeno u Općem komentaru br. 12 iz 2009. UN-ovog Odbora za prava djeteta.

Broj djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, koja se nalaze u institucijama, i dalje je velik, no među tom djecom nalaze se djeca za čije posvojenje ne postoji interes zbog dobi ili psihofizičkog stanja, ali i djeca koja se protive posvojenju.

Upoznati smo sa slučajevima da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-ima nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, ali nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili, a djeca se ne žele razdvajati. U situacijama kada su posvojenja ipak realizirana, ali od različitih posvojitelja, iznimno je važno da pružaju podršku, potiču i ohrabruju posvojitelje da održavaju kontakte s braćom i sestrama posvojenog djeteta, uz uvjet da dijete to želi i da je to u njegovom interesu.

Od ukupno 806 djece koja se nalaze u domovima i CPUZ-ima, njih 72 **ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima** (dvostruko više nego u 2020.), a razlozi su nezainteresiranost roditelja ili to što ih djeca ne žele viđati, zatim lišenje roditeljske skrbi ili zabrana održavanja osobnih odnosa s djecom ili smrt roditelja. Ukupno 354

djece je osobne odnose s roditeljima i drugim srodnicima održavalo na adresi roditelja ili srodnika, u skladu sa sudskim odlukama i rješenjima CZSS-a, a prema uputama MRMSOSP-a i županijskih stožera civilne zaštite.

U domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i CPUZ-e, tijekom 2021. bilo je smješteno 38 **djece stranih državljana bez pratnje**[155],koja su došla iz Afganistana, Pakistana, Turske, Iraka, Irana, Sirije, Bosne i Hercegovine i Belgije. Do prekida smještaja te djece došlo je zbog spajanja s obitelji, premještaja u druge ustanove i bjegova. Za 16 djece smještaj je trajao do 30 dana, 21 ih je u ustanovama provelo do šest mjeseci, a jedno dijete i dulje.

Djecu koja su se nalazila u domovima/CPUZ-ima u vrijeme *koronakrize* bila su u povećanom riziku, s obzirom na ograničene kontakte s članovima obitelji i vršnjacima, a u nekim slučajevima tih kontakata uopće nije bilo.

Poteškoće ovog izvještajnog razdoblja koje je obilježila **pandemija Covida-19**, na koje su nam ukazivali djelatnici ustanova, djeca i stranke identične su kao i u 2020. i odnosile su se na: nemogućnost ostvarivanja osobnih odnosa djece s roditeljima i drugim osobama sukladno sudskim odlukama te održavanja kontakta s vršnjacima, kao i na teškoće u praćenju *online* nastave. Tijekom 2021. u domovima je 267 djece i 232 djelatnika oboljelo od Covida-19, dok je 796 djece bilo u samoizolaciji. Prema informacijama ustanova, samoizolacija djece prema prostornim mogućnostima ustanova bila je dobro „uhodana" s obzirom na iskustvo iz 2020. Djeca su vrijeme samoizolacije provodila uz TV, računalo i internet, razne mobilne aplikacije, društvene igre, knjige i različite materijale za kreativno izražavanje. **Osobni odnosi** djece s roditeljima i drugim osobama održavali su se na početku godine samo putem telefona i video poziva, kasnije na otvorenom ili u prostoru ustanova uz epidemiološke mjere, no od ožujka 2021. sva djeca smještena u domovima/CPUZ-ima počela su ostvarivati neposredne osobne odnose u skladu s preporukama MRMSOSP-a i HZJZ-a. Djeca su u ovom razdoblju teže podnosila socijalnu izolaciju nego u prethodnom razdoblju, s obzirom na dugo trajanje pandemije.

Vezano uz provođenje ***online* nastave** svi su nas domovi obavijestili da se takav oblik nastave, bez obzira što su se djeca na njega već navikla, pokazao stresniji i naporniji za djecu (posebno za djecu osnovnoškolske dobi). Djeci je takav način provođenja nastave zahtjevan zbog nerazvijenih informatičkih vještina, ali i zbog slabe prilagođenosti sadržaja djeci s određenim teškoćama, koje je u ustanovama značajan broj. Takvo je izvođenje nastave bilo zahtjevno i odgajateljima.

Zaključno možemo reći da je u 2021. značajno povećan broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja se nalaze na smještaju i u organiziranom stanovanju u ustanovama. I dalje je veći broj djece na smještaju nego u organiziranom stanovanju. Velik broj djece mlađe od sedam godina nalazi se u institucijama zbog nedostatnih kapaciteta obiteljskih domova i nedovoljnog broja udomitelja. Također uočavamo da je, u odnosu na prethodne godine, znatno veći broj djece i mladih smještenih u ustanove. I dalje je najveći broj djece koja su u ustanove dospjela iz bioloških obitelji. Tijekom 2021. zamjećujemo i trend povećanja broja djece obuhvaćene uslugom boravka. Zabrinjava podatak da je veliki broj djece koja se nalaze u ustanovama uključen u psihosocijalni tretman i savjetovanje, a neki i u psihološko-psihijatrijski tretman. Tijekom 2021. realizirano je posvojenje 37 djece iz ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U ustanovama se i dalje nalazi 111 djece s ostvarenim pretpostavkama za posvojenje.

7.2 Zaštita prava i interesa djece u ostavinskim postupcima

Motivirani prijavama povreda prava i interesa djece do kojih dolazi tijekom i nakon ostavinskih postupaka vezanih uz odgovornost nasljednika (djece) za dugove ostavitelja, kao i zbog mogućeg sukoba interesa djeteta i njegovog zakonskog zastupnika tijekom ostavinskih postupaka u kojima oni sunasljeđuju, u siječnju i veljači 2021. proveli smo *online* anketu ***Zaštita prava i interesa maloljetne djece u ostavinskim postupcima***. Anketa je bila namijenjena javnim bilježnicima, a njena svrha bila je ispitati kako javni bilježnici, kao povjerenici suda u ostavinskim postupcima, provode opće pravilo postupanja propisano člankom 180. st. 2. *Zakona o nasljeđivanju* (zaštita malodobnih osoba) te se upoznati s njihovim viđenjem, stavovima i procjenom zaštite interesa maloljetne djece tijekom ostavinskih postupaka.

Iz prijava koje primamo prepoznajemo da problem nastaje kada roditelj u ime djeteta prihvati nasljedstvo koje je opterećeno dugovima te na taj način optereti dijete i dugoročno mu našteti. Iako nasljednika štiti odredba

[155] Više o tome u poglavlju *Izdvojena područja zaštite prava djece/Djeca u pokretu*

Zakona o nasljeđivanju, prema kojoj *nasljednik odgovara za ostaviteljeve dugove do visine vrijednosti naslijeđene imovine*, slučajevi iz prakse pokazuju kako svako naknadno dokazivanje da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova i pokretanje novih postupaka s tim ciljem dodatno opterećuje i roditelje, a posebno djecu. U takvim slučajevima djeca koja se s dugovima suočavaju još za vrijeme maloljetnosti, najčešće u ovršnim postupcima ostaju bez dijela obiteljske mirovine, koja im je često jedini redoviti prihod, a čija je svrha podmiriti djetetove osnovne životne potrebe. Nerijetko se s obvezom plaćanja tuđih dugova moraju nositi i nakon što postanu punoljetni i tada postavljaju pitanje kako je moguće da im roditelji i sustav, u vrijeme dok su bili maloljetni, nije pružio odgovarajuću zaštitu.

Za pomoć u provedbi upitnika obratili smo se Hrvatskoj javnobilježničkoj komori koja je svojim članovima proslijedila naš poziv za suradnju, kao i poveznicu na *online* upitnik. Obradili smo 14 odgovora javnih bilježnika koji su sudjelovali u popunjavanju upitnika.[156]

U *online* anketi sudjelovali su javni bilježnici iz različitih dijelova RH. Saznajemo za različiti broj ostavinskih predmeta u radu javnih bilježnika u kojima djeca sudjeluju kao nasljednici /sunasljednici na godišnjoj razini, u rasponu od jednog do dvadesetak predmeta godišnje. Javni bilježnici iznose u anketi različite stavove o zadovoljstvu važećim propisima i praksom koji reguliraju ovu materiju, a iz njihovih odgovora na pojedina anketna pitanja zamjetna je i različita praksa vezano uz postupanja u slučajevima u kojima nasljeđuju/sunasljeđuju djeca. Primjerice, javni bilježnici različito postupaju kad je riječ o informiranju stranaka o zaštitnom mehanizmu koji propisuje odredba čl. 101. *Obiteljskog zakona*[157], kao i kod upućivanja stranaka na pokretanje sudskog postupka prema toj odredbi.

Podaci pokazuju da javni bilježnici suradnju s CZSS-om i centrom za posebno skrbništvo procjenjuju vrlo dobrom. Međutim, i ovdje se primjećuje različita praksa uključivanja CZSS-a i imenovanja posebnog skrbnika djetetu. Generalno zabrinjava neujednačeni pristup intervencijama za zaštitu imovinskih interesa djeteta. Neki javni bilježnici, u slučaju sumnje u postojanje dugova, traže izvješća Fine i banaka, te prikupljaju podatke od preživjelog roditelja ili drugih srodnika koji eventualno sudjeluju u postupku i vjerovnika koji su poznati iz konkretnog predmeta.

Dio javnih bilježnika ističe, kao **specifičnosti, izazove i eventualne poteškoće** s kojima su se susreli ili se susreću u ostavinskim postupcima u kojima su djeca nasljednici, postupke nekih roditelja koji teško prihvaćaju činjenicu da nisu jedini koji odlučuju o pravima djece, kao i nerazumijevanje zakonskih zastupnika, odvjetnika i ostalih tijela da nije svaki prihvat nasljedstva dobar za dijete. Također ističu i slučajeve prilikom nasljeđivanja pojedine imovine koja nije praktična da ju naslijedi dijete (primjerice, kada se nasljeđuje osobni automobil, jer nastaju teškoće vezano uz daljnja zastupanja prilikom registracije, korištenja i održavanja). Od ostalih odgovora vezanih uz specifičnosti, izazove i poteškoće, ističemo ukazivanje na sporost donošenja odluka (često su ovo i razlozi obraćanja stranaka pravobraniteljici za djecu), različitu sudsku praksu, te bojazan da će prihvaćanjem nasljedstva djeca odgovarati za ostaviteljeve dugove o kojima nemaju saznanja. Izdvajamo i odgovor javnog bilježnika koji ukazuje na nedovoljno brzu i uglavnom vrlo formalnu suradnju s CZSS-om, u čemu on vidi mogućnost unapređivanja.

Unapređivanje sustava zaštite imovinskih prava i interesa djece u ostavinskim postupcima javni bilježnici vide i kroz normativne aktivnosti (dopune propisa, preciznije definiranje određenih pojmova i postupaka), kao i nenormativne aktivnosti (uspostava suradnje i umreženosti službi i institucija s ciljem brže i kvalitetnije razmjene relevantnih podataka, potreba edukacija prvenstveno kroz rad na stvarnim primjerima).

Zaključno, odgovori javnih bilježnika dali su nam dodatni uvid u problematiku sudjelovanja djece u ostavinskim postupcima, funkcioniranje sustava zaštite prava i interesa maloljetne djece, primjere dobre prakse, ali i probleme na koje u svom radu nailaze javni bilježnici. Zamjećuje se neujednačeno postupanje javnih bilježnika vezano uz moguću koliziju interesa djeteta i zakonskog zastupnika koji također nasljeđuje u istom ostavinskom postupku, kao i kod sumnje u postojanje dugova ostavitelja. Saznanja će biti podloga za naše daljnje inicijative. Potrebno je poticati međuinstitucionalnu suradnju, kao i ujednačeni pristup u rješavanju uočenih poteškoća.

---

156 Zbog tehničkih problema koji su nastupili u vrijeme obrade ankete nismo bili u mogućnosti obraditi sve odgovore.

157 *Obiteljski zakon*, čl. 101. (1) *Zastupanje djeteta u vezi s njegovom vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima valjano je ako roditelj koji zastupa dijete dobije: 1. pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i 2. odobrenje suda u izvanparničnom postupku. (2) Zastupanjem iz stavka 1. ovoga članka smatraju se zastupanja prigodom otuđenja i opterećenja nekretnina, pokretnina koje se upisuju u javne upisnike ili pokretnina veće vrijednosti, raspolaganja dionicama i poslovnim udjelima, raspolaganja nasljedstvom, prihvaćanja darova s teretom ili odbijanja ponuđenih darova te raspolaganja drugim vrjednijim imovinskim pravima, ovisno o okolnostima pojedinoga slučaja…*

OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

8.

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. U 2021. godini obišli su ukupno **50 ustanova**: **10** ustanova socijalne skrbi, **četiri** centra za socijalnu skrb, **jedno** sklonište za žrtve obiteljskog nasilja, **16** odgojno-obrazovnih ustanova, **jednu** zdravstvenu ustanovu, **šest** kaznenih ustanova, **pet** mjesta na kojima djece provode slobodno vrijeme (dječje igraonice i odmarališta), te **sedam** ostalih mjesta na kojima djeca borave ili su privremeno ili trajno smještena. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Ustanove socijalne skrbi, koje smo posjetili tijekom 2021., uključuju domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi (8) i djecu s teškoćama u razvoju (2).

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

U 2021. posjetili smo osam domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Dječji dom „Maslina“, Dubrovnik,
- Centar za pružanje usluga u zajednici Lipik, Lipik,
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“, Lovran,
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“, Podružnica Rijeka,
- Dječji dom Vrbina, Sisak,
- Caritas Zagrebačke nadbiskupije, „Kuća ljubavi“, Zagreb,
- Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog Srca Isusova, Hrvatski Leskovac,
- Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost“, Samobor.

Prilikom posjeta, osim podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece i djelatnike (njihovo zvanje, godine staža i edukacije), posebna je pažnja bila usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; sudjelovanje djece u donošenju odluka i organizaciji domskog života; proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi; slučajeve nasilja u domu (vršnjačkog i nasilja djelatnika prema djeci), školi i na drugim mjestima; provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma te trajanje smještaja; tijek obrazovanja djece; suradnju s CZSS-ima i drugim institucijama; brigu o mentalnom zdravlju djece; suradnju s lokalnom zajednicom (dječji vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete te prisutnost volontera u domu.

Djelatnost ustanova ostvaruje se kroz uslugu smještaja, organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu ili povremenu podršku i uslugu cjelodnevnog ili poludnevnog boravka. Domovi su u opis usluga uvrstili i pružanje usluga savjetovanja i pomaganja primarnim, posvojiteljskim i udomiteljskim obiteljima, te uslugu savjetovanja i pomaganja djeci koja su izašla iz sustava skrbi i djeci koja se nalaze u udomiteljskim obiteljima. **Centar „Lipik“** i **Dom „I. B. Mažuranić“** pružaju i uslugu smještaja trudnicama ili roditeljima s djetetom do jedne godine starosti djeteta.

Jedan od zadataka stručnih timova domova je pripremanje i osnaživanje djece i mladih za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije. Međutim, iako su u okviru projekta „Priprema za izlazak iz skrbi – sustav koji odgovara i stručnjacima i mladima“ koji se provodio tijekom 2017. i 2018., kroz brojne treninge i radionice educirani stručnjaci koji rade s djecom i mladima u alternativnoj skrbi, način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustava skrbi i dalje je manjkav.

Kroz usluge cjelodnevnog i poludnevnog boravka domovi za djecu **„Maslina“, „Ivana Brlić Mažuranić“, „Lovran“** i **„Lipik“** djeci osiguravaju zadovoljavanje životnih potreba pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. U odnosu na prijašnje godine primjećujemo veći broj uključene djece, posebno u poludnevni boravak, što ukazuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima, te na bolju suradnju CZSS-a i škola.

Obaviješteni smo da u domu **„Maslina“** i „**Nova budućnost“** nedostaje određeni broj djelatnika (odgajatelji i pomoćno osoblje) što predstavlja teškoću u svakodnevnom funkcioniranju jer stručni djelatnici obavljaju poslove odgajatelja, domara i kuhara, a s čime je upoznato nadležno ministarstvo.

Najveći broj djece smješten je u domove iz vlastitih obitelji zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja, no upoznati smo i sa slučajevima u kojima je do izdvajanja djece došlo zbog bolesti roditelja ili teških materijalnih prilika u obitelji. Velik broj smještene djece je zbog izraženih psihičkih teškoća uključen u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu i izvan doma u brojnim institucijama ili udrugama, a neka djeca primaju i farmakoterapiju. Zabrinjava broj djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju što ukazuje na **izostanak ranih intervencija** i prekasno reagiranje u odnosu na obiteljsko-pravnu zaštitu djece.

S obzirom na pandemiju i razorni potres koji je pogodio područje Sisačko-moslavačke županije, djeca i djelatnici iz **Dječjeg doma „Vrbina“** su, zbog teških oštećenja prostora u Sisku, iseljeni u Centar za pružanje usluga u zajednici „Lipik“, a kasnije su premješteni u jednu od kuća SOS-Dječjeg sela Lekenik. UNICEF i Društvo za psihološku pomoć pružali su im psihološku pomoć.

Obaviješteni smo da je tijekom 2021. bilo slučajeva verbalnog vršnjačkog nasilja među djecom, kao i među majkama i trudnicama u domovima. U takvim slučajevima stručni djelatnici provode individualne razgovore s djecom i korisnicama. U odnosu na djecu izriču se, u skladu s kućnim redom, sankcije i to najčešće kroz dodatna dežurstva djece ili kroz kratkotrajna uskraćivanja povlastica ili onoga što je djeci posebno važno (gledanje televizije, igranja na računalu, izlasci).

Prilikom obilazaka većine domova ustanovili smo **kršenje prava djece na sudjelovanje** u postupcima koji se na njih odnose **te na izražavanje mišljenja**, naročito u izradi individualnih planova za djecu, koji predstavljaju važan segment skrbi, a u kojem djeca najčešće ne sudjeluju. Zakonom o socijalnoj skrbi jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim u praksi, individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova (socijalni radnik, psiholog, odgajatelj i drugi djelatnici prema potrebi), dok se samo povremeno uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te vanjski suradnici (psihijatri, psihoterapeuti). Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje kada i ako dođu u posjetu djeci. Od djelatnika ustanova obaviješteni smo da se ponekad CZSS-ima individualni planovi promjena samo šalju na uvid i potpis. Ovakvim načinom rada, koji ukazuje na izostanak zajedničkog i stvarnog promišljanja o dobrobiti djeteta, gubi se smisao izrade planova za dijete i roditelja. Pri izradi individualnog plana institucije bi trebale usklađeno postupati radi stvaranja uvjeta za što brži povratak djeteta u biološku obitelj, a ako to nije moguće, planiraju se radnje za trajno zbrinjavanje djeteta.

Djeca koja žive u stambenim jedinicama („Nova budućnost“, SOS Dječje selo Lekenik i Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog Srca Isusova) sudjeluju u donošenju svih odluka zajedno s odgajateljima/SOS

mamama i tetama, kao u obiteljima, dok djeca smještena u domovima, ovisno o dobi, participiraju u domskom životu kroz Vijeće korisnika, redovite sastanke u odgojnim skupinama te kroz rad Komisije za izradu jelovnika.

Za većinu smještene djece smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima, mogućnostima i sklonostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. Nažalost, ovo dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju niti njihovim interesima i mogućnostima, niti potrebama tržišta rada. Možemo zaključiti da su djeca i mladi iz domova u prosjeku slabije obrazovani od opće populacije djece i mladih, što ih nakon izlaska iz sustava stavlja u dodatno nepovoljniji položaj na tržištu rada.

Organiziranje slobodnog vremena predstavlja sastavni dio odgojno-obrazovnog procesa. Unutar domova organizirane su razne radionice, a djeca su uključena i u aktivnosti izvan doma, i to najčešće u sport. No zbog nedostatnog poticanja djece da ustraju u odabranoj aktivnosti, bavljenje njome je u pravilu kratkotrajno.

Zbog epidemioloških mjera većina djece susretala se s roditeljima sukladno uputama HZJZ-a. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Svi posjećeni domovi ukazuju na poboljšanu suradnju s CZSS-ima. Domovi također ističu odličnu suradnju s dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci, nevladinim organizacijama te gradovima i županijama. Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „**Nova budućnost“** posebno naglašava pomoć i podršku lokalne zajednice. Udruga je korisnik institucionalne podrške Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, čija je financijska pomoć usmjerena na razvoj udruge.

Većina posjećenih domova opremljena je funkcionalnim namještajem, koji nije u svim ustanovama nov, ali je uglavnom uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi. Higijenski uvjeti su u svim ustanovama zadovoljavajući.

Svi domovi koje smo posjetili tijekom 2021. imaju sukladno *Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga* popunjene kapacitete, neki čak i preko određenog broja, a što je bio slučaj s Domom za djecu **„Ivana Brlić Mažuranić“**, **„Lipik“** i **„Kuća ljubavi“**. Posebno nam je u Caritasovom domu „Kuća ljubavi“ ukazano na problem velikog broja zahtjeva za prijemom djece mlađe od tri godine. U svim obiđenim ustanovama ukazano nam je na **problem pronalaska udomiteljskih obitelji** kako bi se djeci osiguralo odrastanje u obiteljskom okruženju, ali i na problem da se udomiteljska skrb često prekida zbog izraženih teškoća kod djece te se djecu zbog toga smješta u ustanove.

Za vrijeme pandemije koronavirusa svi su domovi postupali po uputama nadležnog ministarstva i stožera civilne zaštite u svojim županijama. Učenici razredne nastave imali su nastavu u školi, dok se srednjoškolska nastava održavala *online*. Svi su odgajatelji bili uključeni u pomaganje djeci u savladavanju nastavnog gradiva i izvršavanju zadaća, no izostala je podrška volontera koji u ovom periodu pandemije koronavirusa nisu bili prisutni u domovima.

Tijekom posjeta domovima ni u jednom nismo zatekli djecu strane državljane.

Ustanove za djecu s teškoćama u razvoju

Posjetili smo dva centra za odgoj i obrazovanje (COO) za djecu s teškoćama u razvoju:

- Centar za odgoj i obrazovanje Tuškanac,
- Centar za odgoj i obrazovanje Zajezda.

Usluge koje se pružaju u ovim ustanovama su: smještaj, boravak, prehrana, posebni programi odgoja i obrazovanja, psihosocijalna rehabilitacija i psihosocijalna podrška.

Centar za odgoj i obrazovanje Tuškanac osnovan je 2014. spajanjem Doma za djecu i mladež Tuškanac i Centra za odgoj i obrazovanje Prekrižje. Korisnici COO-a su djeca osnovnoškolske i srednjoškolske dobi s intelektualnim teškoćama i drugim utjecajnim TUR. Iako su ustanove formalno spojene u jednu, COO djeluje

na dvije lokacije što je otežavajuće za rad, organizaciju aktivnosti, prijevoz djece i sl. U podružnici Prekrižje nalazi se osnovna škola u kojoj se učenici školuju po posebnom programu uz individualizirane postupke (učenici s lakim intelektualnim teškoćama) i po posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke (učenici s umjerenim intelektualnim teškoćama). Učenici srednju školu pohađaju na drugim lokacijama. U osnovnoj školi aktivno djeluje Vijeće učenika koje sudjeluje u donošenju odluka o jelovniku, pravilima ponašanja u grupi, odabiru izleta ili nekih drugih aktivnosti koje se organiziraju u školi.

Centar za odgoj i obrazovanje Zajezda ustanova je koja pruža usluge za djecu i mlade (od 7. do 21. godine) s intelektualnim teškoćama uz višestruke (kombinirane) razvojne teškoće. U COO-u se provodi osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje po posebnom programu uz individualizirane postupke i posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke. Od srednjoškolskih programa učenicima se nudi program za pomoćnog kuhara, vrtlara ili krojača. U COO-u postoji Vijeće učenika koje je uključeno u kreiranje osnovnih aktivnosti COO-a. S obzirom na prostornu izoliranost, za organizaciju velikog djela aktivnosti za djecu potrebno je organizirati prijevoz. Upravo ta prostorna izoliranost COO-a utjecala je i na manju mogućnost osmišljavanja aktivnosti za djecu tijekom pandemije Covida-19.

Kod djece korisnika oba COO-a istaknut je **problem mentalnog zdravlja**. Velik dio korisnika ovih ustanova, uz intelektualne teškoće, ima i niz drugih teškoća, među ostalim i teškoće mentalnog zdravlja. Ovakav tip ustanove ne može zaposliti dječjeg psihijatra te djeci općenito nedostaje kontinuirani rad sa stručnjacima iz područja mentalnog zdravlja. Iako se obje ustanove nalaze u sustavu MRMSOSP-a, potrebno je organizirati odgovarajuću skrb i za mentalno zdravlje njihovih korisnika. Ova djeca imaju pravo na suvremene metode rehabilitacije, koordiniranog liječenja i psihosocijalne podrške, a to im je moguće osigurati samo uz zajedničko međuresorno djelovanje sustava socijalne skrbi i sustava zdravstva.

8.2 Centri za socijalnu skrb

Posjetili smo četiri centra za socijalnu skrb:

- CZSS Sisak,
- CZSS Glina,
- CZSS Hrvatska Kostajnica,
- CZSS Dubrovnik.

U sklopu obilazaka institucija u Gradu Dubrovniku koje se bave zaštitom djece posjetili smo **CZSS Dubrovnik**, u sklopu kojeg je i Odjel Obiteljskog centra Dubrovačko-neretvanske županije u kojem su zaposlena četiri djelatnika različitih profesija (psiholog, pravnik, socijalni pedagog i socijalna radnica), što pridonosi multidisciplinarnom radu. S ravnateljicom CZSS-a razgovarali smo o teškoćama s kojima se susreću u Obiteljskom centru. Posebno ističu neodgovarajuće prostorne uvjete, ali svi dosadašnji napori u pronalaženju novog primjerenijeg prostora bili su neuspješni. Navedeni problem utječe na učinkovitost savjetodavnog i tretmanskog rada.

Kroz sastanak s ravnateljicom i djelatnicima Odjela za djecu, mladež i obitelj upoznati smo s teškoćama s kojima se susreću u svakodnevnom radu, što se odnosi na **neodgovarajuće prostorne** uvjete, nepristupačnost osobama s invaliditetom, **nedovoljan broj stručnih djelatnika**, kao i nedostatak edukacija i supervizije. Odjel za djecu, mladež i obitelj godišnje postupa u oko 1000 predmeta obiteljsko-pravne zaštite, u kojima se aktualno provodi 36 mjera pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i četiri mjere intenzivne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu. Međuresorna suradnja između CZSS-a, škola, liječnika, policije i dječjeg doma je dobra. Također je kao dobar primjer istaknuta umreženost s institucijama na otocima (DV, OŠ, crkva, liječnik).

Veliki problem u radu Odjela predstavlja i nedostatak stručnjaka za mentalno zdravlje djece, kao i stručnih djelatnika za pružanje psihološkog tretmana i savjetovanja. S postojećim je pružateljima usluga ostvarena dobra suradnja i redovito se održavaju zajednički sastanci. Zbog teritorijalne dislociranosti slabija je podrška MRMSOSP-a.

Već niz godina suočavaju se s problemom nepostojanja udomiteljskih obitelji u Gradu Dubrovniku. CZSS ima registrirane četiri udomiteljske obitelji koje su sve ujedno i potencijalne posvojiteljske obitelji. Iako se provodi kampanja promocije udomiteljstva, interes je slab.

Smatramo da je potrebno hitno rješavanje pitanja prostornih uvjeta za CZSS i Obiteljski centar, uključivanje stručnih djelatnika na edukacije i supervizije te aktivnije djelovanje u cilju promocije udomiteljstva.

Obilasci CZSS Glina, CZSS Sisak i CZSS Hrvatska Kostajnica opisani su pod točkom 8.9.

8.3 Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja

U prosincu 2021. obišli smo **Caritasov dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja „Sv. Ana" i Savjetovalište „Sv. Ana" u Rijeci**. Dom pruža psihosocijalnu potporu ženama i djeci – žrtvama obiteljskog nasilja. Smještaj u pravilu traje do šest mjeseci, a iznimno do godine dana. Uz osiguravanje usluga stanovanja, prehrane i brige o zdravlju, radi se na njihovom osamostaljivanju, psihoterapijski i resocijalizacijski. U sklopu ustanove, ali na zasebnim lokalitetima, djeluje i Izložbeno-prodajni centar i **Savjetovalište Caritasovog doma Sv. Ana.**

Zgrada sigurne kuće nalazi se u Rijeci na tajnoj adresi. U vlasništvu je Caritasa Riječke nadbiskupije i Domu je dana na korištenje. Smještajni kapacitet Doma je 37 osoba – 26 kreveta za odrasle te 11 dječjih kreveta (11 opremljenih soba sa šest kupaonica). U Domu se nalazi igraonica, praonica rublja, kuhinja, ostave, blagovaonica, radni prostori ravnateljice i stručnog tima, art radionica, knjižnica, soba za individualni rad stručnog tima. Savjetovalište Sv. Ana djeluje na zasebnom lokalitetu – u suterenu zgrade Caritasa Riječke nadbiskupije. U Savjetovalištu se provode savjetovanja za žrtve obiteljskog nasilja koje nisu smještene u Domu i ostale zainteresirane osobe, psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji, ostvarenje materijalnih oblika pomoći, edukacije i predavanja za zainteresirane grupe, susreti djece smještene u Domu i njihovih očeva.

U razgovoru s ravnateljicom ustanove te obilaskom unutarnjeg i vanjskog prostora, saznali smo o uslugama doma i savjetovališta, organizaciji rada, aktivnostima, suradnji s drugim institucijama i utjecaju pandemije na ostvarenje prava i interese žena i djece žrtava obiteljskog nasilja. Uočili smo da je potrebno ulaganje u prostorne kapacitete i kvalitetu usluga za djecu i žene žrtve obiteljskog nasilja i preporučili smo daljnju financijsku podršku vezanu uz kadrovske potrebe doma i savjetovališta. Osnivaču i ustanovi posebno smo preporučili da se dodatno založe kako bi za sve osobe koje su u kontaktu s djecom, u ustanovama čiji je osnivač Caritas, bila propisana **obveza provjere** njihove **prethodne osuđivanosti**.

8.4 Odgojno-obrazovne ustanove

Posjetili smo 16 odgojno-obrazovnih ustanova: pet dječjih vrtića, 10 osnovnih škola i jednu srednju školu. Obilaske smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, razgovorom s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom predstavnicima vijeća učenika u školama uključivao je upoznavanje djece s *Konvencijom o pravima djeteta* te institucijom Pravobranitelja za djecu. Susreti s djecom bili su nam i vrijedan izvor informacija o ostvarivanju njihovih prava, posebno prava na sudjelovanje u životu i radu škole. Nakon obilazaka nadležnim smo službama, po potrebi, dostavljali naša opažanja i preporuke.

Predškolske ustanove

Posjetili smo pet dječjih vrtića (DV):

- DV „Cvit Mediterana", Split,
- DV „Grdelin", Postira,
- DV „Olga Ban", Pazin,
- DV „Krijesnica", Hrvatska Kostajnica,
- DV „Tratinčica", Brinje.

U sastavu **DV „Cvit Mediterana“ u Splitu** su 23 objekta, uključujući i vrtić pri KBC-u Split. U vrtić je upisano **1162 djece** podijeljene u **64 odgojne skupine**. Ove pedagoške godine ostalo je neupisano 64 djece. Ukupno je 279 zaposlenika. Od toga 10 stručnih suradnika i tri zdravstvene voditeljice. Osim posebnih programa (sportski, likovni, dramski, program ranog učenja engleskog jezika) u pojedinim grupama provode se elemente alternativnih programa (Reggio, Waldorf, Montessori). DV ima igraonicu za potencijalno intelektualno darovitu djecu te je Stručno razvojni centar za poticanje darovitosti. Aktivni su u brojnim lokalnim, nacionalnim i međunarodnim projektima. Istaknuta je potreba za razdvajanjem vrtića na dvije ustanove s obzirom na veliki broj djece i djelatnika.

DV „Grdelin“ u Postirima na otoku Braču djeluje u jednom objektu. U vrtić je upisano **76 djece** podijeljene u **četiri odgojne skupine** (jedna jaslička i tri vrtićke). Osim djece iz Postira, vrtić pohađaju i djeca iz drugih mjesta otoka Brača. Broj djece u skupinama kreće se od 12 do 21. Djelatnici uočavaju porast broja djece koja imaju potrebu za dodatnim stručnim radom nekog od stručnih suradnika (edukacijski rehabilitator, logoped, psiholog, pedagog).

Kadrovski uvjeti u vrtiću nisu usklađeni sa stvarnim potrebama ustanove. U vrtiću je ukupno zaposleno 13 djelatnika i zdravstveni voditelj na minimalnoj satnici. Ravnateljica je zaposlena na polovinu radnog vremena ravnatelja te polovinu radnog vremena pedagoga. Vanjski suradnik rehabilitator zaposlen je na temelju ugovora o djelu. Administrativne poslove obavlja vanjska tvrtka. Od pomoćnog osoblja zaposlen je kuhar, domar i dvije spremačice, od kojih jedna na pola radnog vremena. Izražena je potreba za zapošljavanjem ravnatelja i pedagoga na puno radno vrijeme, psihologa, još jednog odgojitelja te spremačice na puno radno vrijeme.

Prostorni uvjeti su gotovo u potpunosti prilagođeni potrebama DV-a i kvalitetnoj skrbi, odgoju i obrazovanju predškolske djece, prostor uglavnom udovoljava standardima sigurnosti uz potrebne neznatne preinake i nadogradnju. DV je uključen u brojne projekte te u vlastitoj organizaciji provodi niz aktivnosti usmjerenih ostvarivanju prava i interesa djece i jačanju kompetencija djelatnika. Ističu problem osiguravanja zamjene za odsutne djelatnike.

Praćenje djece odvija se putem razvojnih mapa, ali s obzirom na nedostatak psihologa, procjenjuju ga nepotpunim. Roditelji imaju mogućnost individualnih razgovora s djelatnicima, te se održavaju se redovni roditeljski sastanci i radionice. Izazov u suradnji s roditeljima predstavlja miješanje osobne i profesionalne uloge odgojitelja koji su privatno povezani s roditeljima. Suradnju s osnivačem DV-a i lokalnom zajednicom procjenjuju dobrom, DV je uključen u život i projekte lokalne zajednice te prepoznatljiv po svojim aktivnostima. Vizija DV-a je da bude otvoren i ljeti za djecu roditelja koji su na sezonskom radu na Braču.

Uočeno je postavljanje visokih profesionalnih standarda i očekivanja te predani rad na samoprocjeni i podizanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada u okviru postojećih uvjeta. Obilazak je bio povod za upućivanje preporuke DV-u i Općini Postira, kao osnivaču, u cilju daljnjeg unapređivanja rada DV-a i ostvarenja prava i najboljih interesa djece te podizanja kvalitete skrbi, odgoja i obrazovanja djece.

DV „Olga Ban“ u Pazinu djeluje u matičnom objektu u Pazinu te u područnim objektima u Gračišću, Tinjanu, Lupoglavu, Motovunu, Cerovlju i Sv. Petru u Šumi. Vrtić ima **30 odgojnih skupina**. Stručnu službu čine psihologinja, dvije pedagoginje, socijalna pedagoginja, logopetkinja i dvije zdravstvene voditeljice. Dio prostora matičnog objekta rekonstruiran je sredstvima iz EU fondova. Kao problem navodi se nedostatak kadrovskih i prostornih uvjeta za rad s djecom s TUR. Iako su za vrijeme adaptacije djece na jaslice, zbog epidemioloških mjera, morali ograničiti boravak roditelja s djecom na petnaestak minuta kroz dva do tri dana po određenom rasporedu, kako ne bi svi roditelji u isto vrijeme s djecom boravili u jasličkoj skupini, vrtić navedeno ocjenjuje pozitivnim za brže osamostaljenje djece.

DV „Tratinčica“ u Brinju pohađa **34 djece** u jednoj jasličkoj i jednoj vrtićkoj skupini. Ove je pedagoške godine prvi put šestero djece ostalo neupisano zbog nedostatka mjesta. U pogledu prostornih uvjeta, potrebna je dogradnja prostora za sport, što planiraju realizirati kroz EU projekte. Ističu nedostatak kadra, kao problem u cijeloj Ličko-senjskoj županiji. U vrtiću rade tri odgojitelja, a stručnu službu nemaju, već koriste usluge Udruge „Postojim“, koja u Ličko-senjskoj županiji putem mobilnih stručnih timova pruža logopedsku i edukacijsko-rehabilitacijsku podršku djeci s TUR i njihovim roditeljima. Općina Brinje financira jednu asistenticu za dvoje djece s TUR.

Osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove

Posjete školama iskoristili smo za detaljnije upoznavanje djelatnika s preporukama pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, a osobito onim koje se odnose na: intenziviranje rada vijeća učenika; zapošljavanje stručnih suradnika; mogućnosti suradnje s roditeljima; poučavanje djece o načinima i mogućnostima prijave kršenja njihovih prava tijelima i institucijama izvan škola; postupanje u skladu s načelom najboljeg interesa djeteta; traženje od MPU-a uvjerenja o ranijoj osuđivanosti s podacima iz kaznene evidencije prilikom zapošljavanja djelatnika.

Posjetili smo 10 osnovnih škola (OŠ) i jednu srednju školu:

- OŠ Vladimira Nazora, Postira,
- OŠ Marina Getaldića, Dubrovnik,
- OŠ Vladimira Nazora, Pazin,
- OŠ Luke Perkovića, Brinje,
- Katolička osnovna škola „Josip Pavlišić“, Rijeka,
- OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi,
- OŠ Ljudevita Gaja, Nova Gradiška – PŠ Sičice,
- OŠ Glina, PŠ Maja, Glina,
- OŠ Dvor, Dvor,
- OŠ Davorina Trstenjaka, Hrvatska Kostajnica.
- Tehnička škola Nikole Tesle u Vukovaru.

OŠ Vladimira Nazora u Postirima na otoku Braču broji 130 učenika u osam razrednih odjela. U školi je zaposleno 28 djelatnika, od toga knjižničar i pedagog na pola radnog vremena, te edukacijski rehabilitator na 3,2 sata. Svi učitelji su stručno zastupljeni. Prostorni uvjeti škole ne zadovoljavaju potrebe djece pa je izrađen idejni projekt za nadogradnju škole i školske dvorane, što bi omogućilo rad u jednoj smjeni. Informatička oprema u učionicama je zastarjela, a internetska mreža nije zadovoljavajuća. Škola ima kuhinju i blagovaonu koje u vrijeme našeg obilaska nisu bile u funkciji zbog epidemioloških mjera. Učenicima nudi širok spektar slobodnih aktivnosti, ističe se u radu s darovitim učenicima te surađuje s Centrom izvrsnosti, a ostvaruje i dobru suradnju s lokalnom zajednicom te je uključena u brojne lokalne, nacionalne i međunarodne projekte. Posebno je prepoznatljiva po radu Školske zadruge.

Prilikom obilaska **OŠ Marina Getaldića** u Dubrovniku razgovarali smo s ravnateljicom i stručnim suradnicama škole te predstavnicima Vijeća učenika. Škola izvodi nastavu na dvije lokacije: u školskoj zgradi na Pločama za učenike od 5. do 8. razreda i u školskoj zgradi Centar za učenike od 1. do 4. razreda. U tijeku je izgradnja nove školske zgrade, a planira se i adaptacija i rekonstrukcija stare školske zgrade. Zadovoljni su u pogledu kadrovske ekipiranosti, ali ističu problem osiguranja dovoljnog broja spremačica u uvjetima epidemije. Osnivač škole je Grad Dubrovnik koji osigurava učenicima besplatne udžbenike i radne bilježnice, a sufinancira i dio toplog obroka. Osim toga sufinancira i socijalnog pedagoga. Unatoč podizanju svjesnosti o važnosti zdravih obroka za djecu, ističu slab interes roditelja za školsku prehranu djece.

Procjenjuju da su se dobro snašli s organizacijom *online* nastave, kada su učenici od 5. do 8. razreda nastavu pratili na *Yameru*, a učenici od 1. do 4. razreda su s učiteljicama komunicirali preko *Vibera*. Tijekom zatvaranja škole, bili su u kontaktu s djecom s TUR i drugom djecom koja imaju određene teškoće. Neka djeca su dolazila i u školu radi podrške. Roditeljski sastanci se održavaju *online*, a individualne informacije putem telefona. Prošle školske godine nisu imali učenika ili nastavnika koji je bio zaražen, niti u samoizolaciji.

Zadovoljni su suradnjom s roditeljima. Na kraju svake školske godine rade samovrednovanje. Svjesni potencijalno negativnog utjecaja koronakrize na mentalno zdravlje djece, organizirali su školski krizni tim - potaknuli su roditelje i djecu da se obraćaju školskoj stručnoj službi. Imaju razrađen sustav pozivanja djece na razgovore na način koji neće biti stigmatizirajući za dijete. U suradnji s Hrvatskom gorskom službom spašavanja (HGSS) redovito provode vježbe evakuacije i spašavanja u slučaju izvanrednog događaja, učitelji su uključeni u edukaciju u

organizaciji Crvenog križa i redovito sudjeluju u edukacijama AZOO-a. Susreli smo se i s članovima Vijeća učenika s kojima smo razgovarali o tome kako oni doživljavaju ostvarivanje prava koja su im zajamčena *Konvencijom o pravima djeteta*, te o njihovom iskustvu sudjelovanja u Vijeću učenika i prijedlozima za poboljšanja.

OŠ Vladimira Nazora u Pazinu djeluje u matičnom objektu u Pazinu te područnim objektima u Cerovlju, Gračišću, Sv. Petru u Šumi, Tinjanu, Trvižu, Karojbi, Motovunu i Lupoglavu. Školu pohađa **1275 učenika**. Stručnu službu čine pedagoginja, psihologinja, edukacijska rehabilitatorica, logopetkinja, te dva knjižničara. Planira se razdvajanje škole na dvije ustanove. Kao problem ističu nemogućnost zapošljavanja djelatnika u stručnoj službi te slab odaziv na pozive za rad pomoćnika u nastavi radi loših uvjeta njihovog angažmana. Neki područni objekti zahtijevaju dogradnju ili rekonstrukciju. Tijekom epidemioloških mjera djeca su pratila *online* nastavu, a ona koja to nisu mogla kod kuće ili im je bila potrebna podrška pomoćnika, mogli su biti u školi uz stručnu službu i osigurane obroke.

OŠ Luke Perkovića u Brinju ima matični objekt u Brinju koji pohađa **123 učenika** te područne objekte u Krišpolju, Jezerani i Stajnici koje pohađa 26 učenika (1. - 4. razred). Ističu problem nedostatka stručnog kadra, zbog čega je nastava iz određenih predmeta nestručno zastupljena, a brojni učitelji dolaze iz Rijeke, Otočca, Senja, Gospića. Stručnu službu čine psiholog i knjižničarka, oboje na pola radnog vremena. Na učestale zahtjeve škole za zapošljavanjem pedagoga MZO ne odgovara. Kao pomoć učenicima ističe se Odjel za poludnevni boravak djece, koji je podružnica CPUZ-a „Izvor“, kao i usluge koje pruža Udruga „Postojim“ iz Zagreba, što financira Općina Brinje, gdje dvije studentice dolaze tri puta tjedno raditi logopedske vježbe s djecom (rade s vrtićkom i školskom djecom), a u timu imaju i edukacijskog rehabilitatora.

OŠ Frana Krste Frankopana u Brodu na Kupi polazi **25 učenika** u sedam razrednih odjela, a među njima je najviše učenika pripadnika romske nacionalne manjine koji žive u obližnjim romskim naseljima. Za 11 učenika putnika iz okolnih sela i zaseoka organiziran je prijevoz školskim kombijem. U školi se ponose nizom svojih uspješnih aktivnosti i školskih projekata, programom dodatnog obrazovanja romskih učenika u sklopu produženog boravka i učeničkom zadrugom „Bobovac“. Obilaskom prostora škole uočavamo da je uredan i lijepo održavan s puno radova i izloženih materijala, a u planu su i dodatna ulaganja u njegovo uređenje, naročito u školsku dvoranu i knjižnicu.

Škola ima 28 djelatnika, od čega je 14 nastavno osoblje. Stručnu službu škole čini pedagog i knjižničar (oboje na pola radnog vremena). Nastava je stručno zastupljena, osim za tehničku kulturu. Svojim brojnim aktivnostima škola je prepoznata u lokalnoj zajednici s kojom uspješno surađuje. Posebno se ističu u likovnim, dramsko-literarnim i glazbenim aktivnostima. Kod djelatnika škole uočljiva je izrazita želja za unapređivanjem uvjeta rada i odgojno-obrazovnog procesa, svjesni su da rade s djecom kojoj treba posvetiti posebnu pažnju i podršku zbog specifičnog načina života njihovih obitelji. Primorsko-goranskoj županiji, kao osnivaču škole, preporučili smo osiguravanje sve potrebne podrške kako bi se podržalo učenike i njihove obitelji u ostvarenju ciljeva odgojno-obrazovnog rada, posebno imajući u vidu njihove posebne životne uvjete i teškoće.

Katoličku osnovnu školu „Josip Pavlišić“ u Rijeci posjetili smo u povodu Dječjeg tjedna i tom smo prigodom učenicima od 5. do 7. razreda predstavili rad Ureda pravobraniteljice za djecu i Mrežu mladih savjetnika (MMS), te ih upoznali s *Konvencijom o pravima djeteta*.

Školu je osnovala je Riječka nadbiskupija 2015., a polazi je **278 učenika** od 1. do 7. razreda, u 15 razrednih odjela. Škola je smještena u zgradi koja je vlasništvo Riječke nadbiskupije, koristi tri kata zgrade, gdje su smještene učionice, te suteren u kojem se nalaze blagovaonica, školska kuhinja i sportska dvorana, a raspolaže i velikim vanjskim prostorima gdje učenici mogu provoditi vrijeme učenja i razonode. Nastava se odvija u jednoj smjeni za sve učenike, produženi boravak pohađaju učenici 4. razreda, dok su učenici od 1. do 3. razreda u cjelodnevnom odgojno-obrazovnom radu. Učenici predmetne nastave (5.-7. razred) imaju šaroliku ponudu učenja stranih jezika u školi (francuski, španjolski, talijanski, njemački). U vrijeme obilaska uređivalo se košarkaško igralište škole, a u planu je izgradnja male sportske dvorane, izgradnja igrališta i uređenje parka za sportske namjene. Planiraju da će se 2024. iz zgrade iseliti studij teologije pa će na raspolaganju imati dodatne prostore za svoje potrebe, npr. sportsku dvoranu. Oko 95 % učenika razredne nastave koristi školsku prehranu. Osnivač u cijelosti (su)financira obroke po socijalnom kriteriju i za više djece iz iste obitelji.

OŠ Ljudevita Gaja u Novoj Gradiški – Područnu školu Sičice obišli smo nakon prijave roditelja i objave u medijima o neprimjerenim prostornim uvjetima u kojima se odvija nastava za 15 učenika 1., 2. i 3. razreda u PŠ Sičice u Sičicama. U školi rade dvije učiteljice, a razredi su kombinirani. Škola je sagrađena prije gotovo

100 godina i neprilagođena je suvremenoj nastavi. Zgrada je stara i derutna, a nekorišteni i zapušteni dio objekta ugrožava sigurnost djece. Dvorište je također okruženo zapuštenim i nekorištenim objektima. Djeca nemaju organiziranu prehranu u školi, škola nema zbornicu, knjižnicu ni drugih prostora za aktivnosti, osim jedne učionice. Cjelokupni prostor je vlažan, s otpalom žbukom i opasnošću daljnjeg otpadanja, što predstavlja iznimnu ugrozu za djecu. Unatoč nekim površinskim građevinskim zahvatima koje je financirala županija kao osnivač, škola i dalje nema uvjeta za boravak djece. S obzirom na moguću ugrozu sigurnosti djece, nadležnim tijelima uputili smo više preporuka za otklanjanje stanja.[158]

Tehničku škola Nikole Tesle u Vukovaru posjetili smo potaknuti višekratnim događajima vršnjačkoga nasilja među dijelom učenika. U školi se u odvojenim razredima školuju djeca pripadnici većinskog naroda i djeca pripadnici srpske nacionalne manjine na svom jeziku i ćiriličnom pismu. Sudjelovali smo i na zajedničkom međuresornom sastanku te pratili preventivnu aktivnost koju su za učenike škole proveli djelatnici policije. Iako policija negira međunacionalnu podlogu, a sukobljene strane karakterizira kao navijačke skupine, informirani smo da je riječ primarno o međunacionalnim sukobima u kojima su pojedini učenici pripadnici navijačke subkulture i ponašaju se u skladu s osobitostima tih skupina. Sukobi manje skupine učenika znatno narušavaju pozitivnu dinamiku cjelokupnog odgoja i obrazovanja i u drugi plan stavljaju brojna postignuća učenika škole. U razgovoru s učenicima obje nacionalnosti, djeca su iskazala nesigurnost i strah te opasnost i rizik od porasta psihičkog i fizičkog nasilja. Stoga smo nadležna tijela upozorili na nezadovoljavajuće stanje te preporučili žurno poduzimanje mjera, kako bi se prava i interesi sve djece u školi ostvarivali u punom opsegu.[159]

8.5 Zdravstvene ustanove

Posjetili smo **Dječju bolnicu Srebrnjak** potaknuti napisima u medijima o snižavanju kvalitete usluge u bolnici nakon promjene ravnatelja. Posjet je bio motiviran i najavama o ugroženosti projekta vezanog uz Translacijski centar. Bolnicu smo posjetili u uvjetima epidemije, što je u bitnome ograničilo mogućnost neposrednog kontakta s djecom i roditeljima. Razgovarali smo s vršiteljicom dužnosti ravnateljice i zaposlenicama bolnice koje su upućene u financijsko poslovanje i kadrovska pitanja. Obišli smo prostor bolnice, uključujući prostor u kojem se odvija nastava u bolnici. Prostor koji smo obišle djeluje toplo, uređen tako da boravak u njemu bude ugodan i djeci i roditeljima. Na hodniku smo zatekli dosta roditelja s djecom pacijentima.

Procjena je sugovornica da događanja u bolnici nisu bitnije niti na negativan način utjecala na kvalitetu skrbi koju u bolnici dobivaju dijete i roditelji u pratnji. U bolnicu dolaze djeca iz cijele Hrvatske te iz susjednih zemalja. Vjeruju da privlačnosti bolnice, osim stručnjaka, pridonosi i njegovanje mogućnosti boravka roditelja uz dijete. Nakon potresa uspjeli su obnoviti prostor koji je vraćen u funkciju. Problem u radu predstavlja osiguranje dovoljnog broja medicinskih sestara. U prevladavanju ovog problema važno je ubrzati procedure vezane uz osiguravanje zamjena, kao i u slučajevima odlaska medicinskih sestara u mirovinu. U pogledu Translacijskog centra ulažu napore usmjerene njegovoj realizaciji, što ćemo i dalje pratiti.

8.6 Kaznene ustanove

Posjetili smo šest kaznenih ustanova u kojima smo se usmjerili na zaštitu prava djece čiji su roditelji lišeni slobode te na prava djece (maloljetnika) u sukobu sa zakonom koja su lišena slobode. Obišli smo:

- Zatvor u Rijeci,
- Zatvor u Puli,
- Zatvor u Požegi,
- Kaznionicu u Lepoglavi,
- Zatvorsku bolnicu u Zagrebu,
- Odgojni zavod u Požegi.

[158] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*
[159] Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu.*

U okviru lipanjske kampanje u sklopu mreže COPE (*Children of Prisoners Europe*), kojom se obilježava Europski mjesec prava djece čiji su roditelji u zatvoru, obišli smo zatvore u Rijeci i Puli radi uvida u prostorne uvjete i način ostvarivanja kontakata djece s roditeljem koji je u zatvoru.

Zatvor u Rijeci obišli smo i 2020. kad je njegov kapacitet bio 116 osoba, a u 2021., nakon prilagodbe smještajnih kapaciteta, odnosno minimalne površine prostorija u kojima borave zatvorenici praksi Europskog suda za ljudska prava, kapacitet tog zatvora bio je 159 osoba. U vrijeme našeg posjeta u zatvoru je boravilo 129 osoba (112 istražnih zatvorenika, 16 zatvorenika i jedan kažnjenik). Većinom je riječ o muškim osobama (116) te o 13 žena (sedam zatvorenica i šest u istražnom zatvoru). Od 16 pravomoćno osuđenih zatvorenika, njih devet ima maloljetnu djecu, od kojih četvero ostvaruje posjete djece.

U okviru mjera za prevenciju i suzbijanje epidemije posjeti su u određenom razdoblju bili privremeno ograničeni te mogući samo uz posebno odobrenje upravitelja u iznimnim situacijama, kad je to bilo nužno radi zaštite prava zatvorenika u sudskom postupku ili drugim nepredvidivim slučajevima. Nakon ublažavanja mjera, od lipnja 2021. ponovo su omogućeni posjeti, u zatvorenim uvjetima s pregradama od pleksiglasa, a u poluotvorenim i otvorenim uvjetima posjeti se odvijaju na otvorenom prostoru. Video posjeti provodili su se cijelo vrijeme, bez obzira na status osobe lišene slobode, jednom ili dva puta mjesečno, vodeći računa o prostornim mogućnostima i svim zatvorenicima. Video posjeti traju maksimalno 20 minuta, dok posjeti u prostoru *razgovaraonice* uz fizičko ograničenje (pregrada od pleksiglasa) traju jedan sat za zatvorenike, odnosno 15 minuta za istražne zatvorenike. Zatvor provodi posebni program tretmana zatvorenika za razvoj i unapređivanje njihovih roditeljskih kompetencija „Zatvorenik kao roditelj“.

Maloljetnici koji borave u istražnom zatvoru uvijek se smještaju sa zatvorenikom koji neće na njih negativno utjecati, te se maloljetnik redovito tretmanski nadzire i prati, a službenici pravosudne policije su odgovarajuće senzibilizirani za postupanje. U vrijeme obilaska u istražnom zatvoru boravio je jedan maloljetnik.

Uočavaju problem dugotrajnosti sudskih postupaka i istraga te izricanje kazne bez određivanja posebnih mjera (primjerice mjere psihosocijalnog tretmana počinitelja).

Zatvor u Puli kapaciteta je 170 osoba. Na dan obilaska u njemu je bilo 170 osoba, od čega 99 zatvorenika i 71 osoba u istražnom zatvoru. Od 90 zatvorenika njih 35 ima maloljetnu djecu, od kojih samo 13 ostvaruje posjete.

S obzirom na uvedene mjere za prevenciju i suzbijanje epidemije, jedno vrijeme kontakti djece s roditeljima zatvorenicima bili su ograničeni isključivo na video posjete, a nakon popuštanja mjera, posjeti u zatvorenim uvjetima odvijaju se u prostoriji s pleksiglas pregradom, a posjeti u poluotvorenim i otvorenim uvjetima odvijaju se na otvorenom prostoru. Nekadašnja ostakljena prostorija u kojoj su održavani susreti trenutačno se ne koristi. Tijekom 2021. u zatvoru nisu provodili posebni program „Zatvorenik kao roditelj“. Ističu suradnju s udrugom RODA u čitateljskom programu i u vrijeme epidemije. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja ne provode jer nemaju kadrovske uvjete.

U vrijeme obilaska u zatvoru je boravio jedan mlađi punoljetnik, koji je tu bio i za vrijeme maloljetnosti. Smješten je sam u sobi. Ističu da u zatvoru nema prikladnog prostora za odvajanje maloljetnika od punoljetnika.

U **Zatvoru u Požegi** obišli smo prostor predviđen za maloljetnike u istražnom zatvoru te prostor u kojem se odvijaju posjeti djece roditeljima koji su lišeni slobode. S upraviteljem i djelatnicima tretmana razgovarali smo o načinima kontakta djece s roditeljima u vrijeme pandemije i drugim aspektima zaštite njihovih prava i interesa te o aktivnostima za unaprjeđivanje roditeljstva zatvorenika.

U zatvoru su se u vrijeme obilaska nalazile 63 osobe lišene slobode, od toga 27 zatvorenika, jedan kažnjenik, a ostali su u istražnom zatvoru. Zatvor se proširio na prostor bivšeg maloljetničkog zatvora koji je preseljen u Kaznionicu u Turopolju. U vrijeme obilaska nije bilo maloljetnika u istražnome zatvoru. Sobu određenu za maloljetnike, tzv. *posebnu pritvorsku jedinicu za maloljetnike*, koriste punoljetni istražni zatvorenici dok se ne pojavi maloljetnik. Iako je prostor za boravak primjeren, to ipak još nije posebno strukturirana mjera i smještaj u skladu sa *Zakonom o sudovima za mladež*. Upravitelj navodi da maloljetnike redovito obilaze suci za mladež te da imaju dobru suradnju sa sudovima. Maloljetnici imaju odobrenu produljenu šetnju u dvorištu.

Posjeti djece roditeljima lišenim slobode odvijaju se u zasebnom prostoru koji je skromno opremljen materijalima za djecu i oslikanih zidova. Didaktički materijal su dobili od Ureda UNICEF-a za Hrvatsku prije nekoliko godina, kao i druga kaznena tijela. Prostorija je skučena, mjesta ima samo za jednu obitelj pa drugi za to vrijeme čekaju vani. Prostor je predviđen za posjete sve djece, neovisno o pravnom temelju lišenja slobode roditelja. Trenutačno se posjete odvijaju preko pregrade od pleksiglasa zbog prevencije zaraze *koronavirusom*. Video posjeti se odvijaju tri puta tjedno za sve kategorije zatvorenika putem zasebnog računala, ali veći dio zatvorenika ih ne može ostvariti jer im obitelji nemaju pristup internetu. Pravosudna policija i dalje obavlja pretrage djece prilikom ulaza, a djelatnici tretmana nisu upoznati s našom preporukom da ne rade pretrage djece već roditelja pri povratku u ćeliju. Roditelji zatvorenici nisu zainteresirani za aktivnosti i programe unapređivanja roditeljstva. Samo jedan roditelj je pokazao interes za čitanje djetetu u okviru Čitalačkog programa udruge RODA. U zatvoru nisu obilježili lipanjsku međunarodnu kampanju svjesnosti o djeci zatvorenika, navodno zbog nedostatka interesa. Dio zatvorenika nije u kontaktu s djecom i ne dolaze im u posjetu, a zatvorenicima stranim državljanima ne dolaze zbog udaljenosti, te velike i brze fluktuacije ove skupine osoba lišenih slobode.

Kaznionicu u Lepoglavi posjetili smo u okviru drugih naših aktivnosti – održanog predavanja i radionice na 38. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju. Tom smo prilikom obišli vanjske i unutarnje prostore u kojima djeca čekaju na posjet i provode vrijeme s roditeljem koji je na izdržavanju kazne. Uočili smo preinake prostora, učinjene zbog pandemije, uključujući pregrade od pleksiglasa i reorganizaciju prostora koja svakako predstavlja korak nazad u odnosu na dosadašnji standard uređenog prostora usmjerenog na djecu. Iako su navedene preinake prostora u zatvorskim ustanovama uvedene zbog provedbe nužnih epidemioloških mjera, nadamo se da će ova prilagodba ograničeno trajati te da će se prostori namijenjeni susretima djece i roditelja zatvorenika ponovno urediti kako bi kontakt djeteta s roditeljem u zatvoru bio što kvalitetniji, svrhovitiji i ugodniji.

U **Zatvorskoj bolnici u Zagrebu** obišli smo prostore u kojima na liječenju borave maloljetnici lišeni slobode. Prostor za maloljetne pacijente odnedavno je odvojen od prostora za odrasle pacijente, ali nije dovoljan i ne zadovoljava sve standarde liječenja. Obišli smo i veći prostor koji će se uskoro opremiti i prenamijeniti za liječenje maloljetnika u skladu s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima. Razgovarali smo s maloljetnikom koji se nalazi na liječenju i koji je iskazao nezadovoljstvo duljinom trajanja postupka i lišenja slobode.[160]

Obišli smo i prostor u kojem se odvijaju posjeti djece zatvorenicima na liječenju, te saznali da mali broj djece dolazi u posjet roditeljima. Upravitelj Zatvorske bolnice, voditeljica odjela tretmana i voditelj odjela osiguranja upoznali su nas s načinom ostvarivanja prava maloljetnih počinitelja kaznenih djela koji su lišeni slobode te za to vrijeme upućeni na liječenje i o pravima djece zatvorenika. Zaključeno je kako je na razini djelovanja zatvorskog sustava nužno unaprijediti uvjete i način postupanja s ovim skupinama djece.

U **Odgojnom zavodu u Požegi (OZ)** razgovarali smo s upraviteljicom i njezinim suradnicama o zaštiti prava i interesa maloljetnica koje izvršavaju odgojnu mjeru u ovoj ustanovi, obišli smo prostor u kojem borave i saznali na koji način ostvaruju svoje pravo na obrazovanje, pravo na liječenje, primjeren stručni tretman i druga prava. Razgovarali smo i s maloljetnicama koje izvršavaju odgojnu mjeru o njihovoj perspektivi boravka i života u odgojnom zavodu te su imale priliku iskazati i svoje primjedbe na način izvršenja odgojne mjere, posebice u uvjetima pandemije kada su posjeti obitelji, zbog potrebe očuvanja zdravlja, bile reducirane.

Kapacitet OZ-a je 12 maloljetnica, a u vrijeme obilaska bilo ih je devet, od kojih četiri punoljetne. Trenutačno nemaju nijednu rodilju, trudnicu ni majku koja prima posjete djece. Prostor OZ-a je primjeren, prostran i održavan, no stradao je u elementarnoj nepogodi, zbog leda koji je nanio velike štete na staklima i vanjskim dijelovima objekta. Sobe su četverokrevetne, čiste, svijetle i primjerene boravku djevojaka. U dnevnom boravku je TV, djevojke se ovdje druže, igraju društvene igre, sudjeluju u kreativnim radionicama.

Ako to žele, maloljetnice mogu raditi četiri sata za „Končar“ za koji slažu sitne dijelove. Sve odgajanice pohađaju neki oblik obrazovanja. Osnovnu školu završavaju u Pučkom učilištu u Požegi putem konzultativne nastave i ispita. Srednju strukovnu školu pohađaju u dva učilišta u Požegi, uglavnom programe za kuhara, konobara, frizera, a imaju na raspolaganju i zanimanja za pomoćne radnike. OŠ je besplatna, SŠ plaćaju najčešće roditelji, ponekad se uključi i CZSS s polovicom iznosa. Pandemija je promijenila način života maloljetnica, nastavnici iz dva učilišta za obrazovanje odraslih s kojima surađuju nisu dolazili k njima tri mjeseca,

[160] O pravima maloljetnika u istražnom zatvoru više u poglavlju *Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom*.

rad se odvijao *online*. U to vrijeme nije bilo ni posjeta, niti su maloljetnice mogle koristiti pogodnosti izvan OZ. Video posjeti održavaju se jednom tjedno po 20 minuta i dulje po zamolbi.

8.7 Mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme

Redovito posjećujemo i mjesta na kojima djeca provode slobodno vrijeme (igraonice, odmarališta, rekreacijski centri, sportski objekti). U 2021. posjetili smo pet takvih mjesta:

- Dječja kuća u Rijeci,
- Planinarski dom „Dvorac Stara Sušica“, Stara Sušica,
- Odmaralište za djecu „Villa Rustica“, Novi Vinodolski,
- Hostel „Stoimena“, Crikvenica,
- Privremena dječja igraonica u Petrinji.

U svibnju 2021. posjetili smo novootvorenu **Dječju kuću u Rijeci**, koja se nalazi u kompleksu bivše tvornice „Benčić”, a zamišljena je kao „prostor nove kulture za djecu, roditelje i sve razigrane pojedince“. Svoje aktivnosti provodi u suradnji s Gradskom knjižnicom Rijeka, Art-kinom, Gradskim kazalištem lutaka Rijeka i Muzejom moderne i suvremene umjetnosti te ostalim suradnicima.

U Dječjoj kući organiziraju se različita događanja za djecu edukativnog, neprofitnog i kulturnog karaktera te svojim korisnicima omogućuje specifične usluge, programe, sadržaje, edukacije i animacije, koje su se u vrijeme obilaska provodile u manjem opsegu zbog epidemioloških mjera. U Dječjem odjelu Stribor na trećem katu Dječje kuće moguće je koristiti knjižnične usluge s više od 32.000 primjeraka knjiga za djecu, stripova, slikovnica, knjiga o roditeljstvu i odgoju. U njezinoj se neposrednoj blizini nalaze Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Palača šećerane (Muzej grada Rijeke) i Gradska knjižnica Rijeka (t-objekt u izgradnji) pa će nakon dovršetka izgradnje svih objekata i uređenja okoliša djeca dobiti funkcionalni prostor za svoje potrebe u prostoru nekadašnje tvornice i industrijske baštine. U provođenju aktivnosti za djecu, naročito u promociji dječjih prava, tom su prigodom razmotrene i mogućnosti suradnje s Uredom pravobranitelja za djecu, te su tijekom godine ostvarene neke zajedničke aktivnosti.

Tijekom 2021. obišli smo tri objekta u kojima se provode programi Škole u prirodi te programi organiziranog odmora za djecu. Riječ je o različitim kategorijama ugostiteljskih objekata u kojima borave djeca: **Hostelu „Stoimena“ u Crikvenici**, u vlasništvu trgovačkog društva Zagrebački holding d.o.o. Zagreb, Podružnica Vladimir Nazor, **Odmaralištu za djecu – Domu Crvenog križa „Villa Rustica“ u Novom Vinodolskom** i **Planinarskom domu „Dvorac Stara Sušica“ u Staroj Sušici** u vlasništvu Grada Rijeke.

Obišli smo unutarnje i vanjske prostore objekata, razgovarali s upraviteljima objekata o programima koji se provode na pojedinim lokacijama, prednostima ovih programa i organiziranog odmora djece, kao i mogućnostima poboljšanja kvalitete provođenja slobodnog vremena djece i mladih. Sugovornike smo upozorili na važnost **provjere prethodne osuđivanosti** svih osoba koje u ovim objektima rade s djecom.

8.8 Ostala mjesta

Posjetili smo i sedam ostalih mjesta na kojima borave ili su privremeno ili trajno smještena djeca:

- Udruga udomitelja Primorsko-goranske županije „Damdom“ i Ured za udomiteljstvo Primorsko-goranske županije, Viškovo,
- Društveni centar Borovje,
- Obiteljsko savjetovalište Dubrovačke biskupije,
- Kontejnersko naselje u Češkom Selu,

- Kontejnersko naselje u Mošćenici,
- Nužni smještaj u Labinu,
- Romsko naselje Struge, Zagreb.

Posjetili smo **Udrugu udomitelja djece Primorsko-goranske županije DAMDOM** iz Viškova u povodu otvorenja **Ureda za udomiteljstvo Primorsko-goranske županije**. Udruga je svoj rad organizirala na lokaciji Ureda, u sklopu trgovačkog centra VTC, temeljem trogodišnjeg projekta s MRMSOSP-om i Primorsko-goranskom županijom. Zadovoljni su prostornim uvjetima te imaju brojne aktivnosti i planove. Udruga ima na raspolaganju dva prostora – prostor od 60-tak kvadrata za potrebe održavanja edukacija, savjetovanja i raznih projekata za djecu, udomitelje i suradnju s drugim institucijama, te manji prostor za administrativne poslove i sastanke. Udruga broji 30-tak stalnih članova te navode da su u aktivnosti uglavnom uključene nesrodničke udomiteljske obitelji. Prema njima dostupnim podacima, u Primorsko-goranskoj županiji postoji oko 86 udomiteljskih obitelji (34 nesrodničke i 52 srodničke), a u njima je zbrinuto oko 100 djece.

U **Društvenom centru Borovje** upoznali smo se s istoimenim programom Hrabrog telefona („Društveni centar Borovje“) kojemu je cilj prevencija neprihvatljivog ponašanja i zaštita mentalnog zdravlja djece i mladih te roditelja kroz individualni i grupni rad, kao i unapređivanje kvalitete života u lokalnoj zajednici. Obišli smo njihove prostore i upoznali se s aktivnostima namijenjenima različitim ciljanim skupinama, djeci i mladima u dobi od četiri do 18 godina, roditeljima, te široj javnosti. Aktivnosti su usmjerene na: prevenciju neprihvatljivog ponašanja djece i mladih; kvalitetno provođenje slobodnog vremena; izgradnju roditeljskih vještina i kompetencija mladih obitelji; te izgradnju aktivnog građanstva, solidarnosti i kritičkog mišljenja.

Obiteljsko savjetovalište Dubrovačke biskupije posjetili smo u sklopu obilježavanja Dječjeg tjedna. S njihovim radom upoznale su nas voditeljica, te pedagoginja i psihoterapeutkinja koje rade u savjetovalištu. Susretu je nazočila i zamjenica ravnateljice Caritasa Dubrovačke biskupije, voditeljica Skloništa za žrtve nasilja u obitelji „Josipov dom“. Tom prilikom razgovarali smo o potrebama djece i obitelji za ovakvim oblikom stručne podrške, te o temama i izazovima s kojima se susreću u radu savjetovališta. Bilo je govora i o suradnji s drugim institucijama u lokalnoj zajednici koje svoje stručne usluge pružaju djeci.

Obišli smo **nužni smještaj u Labinu** koji koriste osobe koje ostvaruju prava iz socijalne skrbi, a ugovor o korištenju sklapaju na rok od godinu dana. Prostor je u vlasništvu Grada Labina i nalazi se na drugom i trećem katu nekadašnjeg *samačkog hotela*. Prostor bi trebao ispunjavati minimalne higijenske uvjete za životne potrebe korisnika uz mogućnost korištenja vode i sanitarnog čvora. Na dan obilaska u nužnom smještaju su živjele dvije obitelji s djecom, jedna s troje djece i jedna s jednim djetetom. Na pojedinom katu nužnog smještaja nalazi se više stambenih prostora, te po jedan sanitarni prostor sa zajedničkim tuševima i jedan s toaletima koji su u vrlo lošem stanju. Gradu Labinu smo uputili preporuku za ulaganjem u poboljšanje uvjeta stanovanja te posebice u sanitarni prostor, kao i osiguravanje redovitih obilazaka nužnog smještaja od strane osobe koju će korisnici moći kontaktirati i u slučaju potrebe za popravkom, opremom ili zaštitom.

Povodom zamolbe udruge Ambidekster klub, da se osiguraju adekvatni stambeni uvjeti za obitelji u **romskom naselju Struge u Zagrebu**, posjetili smo naselje zajedno s predstavnicima Grada Zagreba, Ureda pučke pravobraniteljice, MRMSOSP-a, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje, CZSS-a Zagreb, Ministarstva prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine, Vijeća gradske četvrti Peščenica, Ambidekster kluba i stanovnika naselja koji su nas informirali o uvjetima u kojima žive s djecom. U naselju godinama živi više romskih obitelji s djecom u neadekvatnim uvjetima, bez struje, vode i kanalizacije, s jednom vanjskom pumpom za vodu i nekoliko mobilnih kemijskih toaleta, okruženo otpadom, a dodatno pogoršanim i potresom. Budući da lokalitet nije pogodan za život, Grad Zagreb kao vlasnik zemljišta ne dopušta prijavu stanovnika na toj adresi pa neki stanovnici nemaju reguliran pravni status i ne posjeduju osobne dokumente, zbog čega institucije ne prepoznaju stvarni broj i potrebe stanovništva. U naselju živi 28 djece (neka su zbog teških bolesti privremeno smještena na druge lokacije), kao i trudnice. Nakon preporuke upućene Vladi RH, MRMSOSP-u i Gradu Zagrebu o potrebi osiguravanja primjerenog životnog standarda, stambenih uvjeta i sigurnosti obiteljima s djecom, prikupljamo podatke i pratimo postupanja nadležnih tijela.

Obilasci kontejnerskih naselja u Češkom Selu i Mošćenici opisani su pod točkom 8.9.

8.9 Obilasci na potresom pogođenom području Sisačko-moslavačke županije

Pravobraniteljica je 8. siječnja 2021. na području Petrinje obišla punktove na kojima se organizirala pomoć stanovništvu i zbrinjavanje stradalih u potresu. Obišli smo **prostor u kojem u Petrinji djeluje Hrvatski Crveni križ**, gdje su se prikupljale i distribuirale donacije i potrepštine za stradale. Tom se prilikom pravobraniteljica sastala s izvršnim predsjednikom Hrvatskog Crvenog križa (HCK) Robertom Marktom, te je s njim i djelatnicama HCK-a razgovarala o stanju na terenu na području pogođenom potresom, posebno o zbrinjavanju djece s tog područja. Razgovarali smo o aktivnostima koje su poduzete kako bi djeca, osim zbrinjavanja i osiguranja smještaja i osnovnih životnih potreba, dobila i potrebnu psihološku pomoć i podršku. U pogledu organizirane psihološke podrške djeci, izvijestili su nas o aktivnostima interventnih mobilnih timova HCK-a, educiranih za rad u kriznim situacijama. U izravno pružanje pomoći djeci na terenu, koja uključuje i psihološku podršku, uključeni i Društvo za psihološku pomoć, Hrvatska Komora psihoterapeuta, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, te udruge *Ruke nade*, *Suncokret* i druge. Obaviješteni smo o aktivnostima usmjerenima koordinaciji svih navedenih subjekata u pružanju psihološke pomoći i podrške djeci na tom području, te o pomoći koja se pruža djeci i obiteljima koje su se privremeno odselile u druge županije, što se ostvaruje putem aktivnosti lokalnih tijela i udruga.

U prostorima vojarne u Petrinji, gdje se nalazilo **sjedište Nacionalnog stožera civilne zaštite RH**, pravobraniteljica je razgovarala s potpredsjednikom Vlade RH zaduženim za socijalna pitanja te ljudska i manjinska prava Borisom Miloševićem o položaja djece na sisačko-moslavačkom području pogođenom potresom. Pravobraniteljica je predložila da se, radi koordiniranja aktivnosti brojnih aktera uključenih u pružanje pomoći i podrške koja se odnosi na djecu, odredi jednoga člana Nacionalnog stožera koji bi bio zadužen upravo za praćenje i usklađivanje svih aktivnosti koje se odnose na djecu. Razgovaralo se i o organizaciji mjesta (punktova) u svakom od područja triju gradova Sisačko-moslavačke Županije – Petrinji, Sisku i Glini – na kojima će se organizirati aktivnosti za djecu te ujedno omogućiti roditeljima da dobiju stručne savjete i pomoć u daljnjoj skrbi i odgoju djece u kriznoj situaciji izazvanoj potresom.

Pravobraniteljica je od siječnja do ožujka 2021. aktivno sudjelovala u tjednim sastancima koordinacije za psihosocijalnu podršku koju je organizirao i vodio Hrvatski Crveni križ. U navedenom razdoblju posjetili smo prostor privremene igraonice za djecu u petrinjskoj vojarni, tri osnovne škole i jednu područnu školu, jedan dječji vrtić te kontejnersko naselje u Češkom Selu, a u prosincu i u Mošćenici.

Koordinacijski sastanci iz područja psihosocijalne podrške na potresom pogođenom području održavani su jednom tjedno u Petrinji, u cilju koordinacije rada i razmjene iskustava timova koji pružaju usluge psihosocijalne podrške stanovnicima potresom ugroženog područja Sisačko-moslavačke županije. Na sastancima su sudjelovali predstavnici timova iz različitih organizacija i udruga koji su bili aktivno uključeni u pružanje psihosocijalne podrške, kao i predstavnici institucija, među ostalima: MUP-a, MRMSOSP-a, Ureda pučke pravobraniteljice, CZSS Sisak, Podružnice Obiteljski centar Sisačko-moslavačke županije. Sastanci su bili operativnog karaktera, na kojima su stručnjaci koji pružaju neposredne usluge psihosocijalne podrške ukazivali kako na najbolji način odgovoriti na te potrebe stanovnika. S obzirom na veliki interes i u jednom trenutku veći broj organizacija koje su se nalazile na terenu i pružale psihosocijalnu podršku, na jednom od prvih sastanaka je dogovoreno da će biti prikupljana dnevna izvješća članova radi informacije o tome tko je sve obuhvaćen pružanjem psihosocijalne podrške. Osobita pozornost bila je posvećena razmjeni informacija o planiranim aktivnostima pružanja podrške i prije potresa ranjivim skupinama stanovništva. Govori se i o organizaciji podrške pomagačima, s obzirom na razmjere katastrofe i predviđenu dugotrajnost odgovora na posljedice kriznog događaja, zbog čega postoji rizik od tzv. sagorijevanja pomagača. Mišljenja smo da ovakva vrsta koordinacijskih sastanaka u organizaciji HCK-a, koji se u radu oslanja na iskusne pomagače, a raspolaže i resursima za pružanje materijalne pomoći, može poslužiti kao primjer dobre prakse organizacije psihosocijalne podrške i pomoći stanovnicima u kriznim situacijama.

Obišli smo tri **centra za socijalnu skrb** – CZSS Glina, CZSS Sisak u okviru kojeg djeluje Podružnica Obiteljski centar, te CZSS Hrvatska Kostajnica.

U **Centru za socijalnu skrb Glina** ravnatelj nas je izvijestio o otežanom načinu rada i funkcioniranja CZSS-a zbog oštećenja od potresa i smanjenih tehničkih mogućnosti. CZSS Glina privremeno je izmješten u objektu **Hrvatskog doma u Glini.** Zatekli smo ih u opsežnom poslu prikupljanja zahtjeva za jednokratnu novčanu

pomoć (JNP) potresom pogođenim građanima. U obradi i zaprimanju zahtjeva pomagali su im timovi koji su uz koordinaciju MRMSOSP-a dolazili iz drugih CZSS-a. Podružnica CZSS-a Glina u Topuskom također je oštećena u potresu i privremeno smještena u prostoru HCK-a. Tijekom posjeta stručni radnici bili su usmjereni na obilazak obitelji u riziku i udomiteljskih obitelji na području u nadležnosti CZSS-a, kao i na organizaciju povratka djece koja su prije bila izdvojena iz obitelji u ustanove, a nalazila su se u posjetu obitelji tijekom školskih praznika.

U **Centru za socijalnu skrb Sisak** razgovarali smo s ravnateljicom, predstojnikom Podružnice Obiteljski centar i voditeljicom Odjela za djecu, mlade i obitelj. Informirali su nas o načinu na koji su organizirali rad nakon potresa koji je pogodio Sisak, pri čemu je posebno bilo govora o aktivnostima usmjerenima zaštiti djece u obiteljima koje su i prije potresa bile uključene u njihov rad. Zgrada CZSS-a nije oštećena pa su rad organizirali odmah sljedeći dan nakon potresa. Podrška i pomoć MRMSOSP-a olakšala im je posao oko primanja i obrade zahtjeva za JNP. Fokusirali su se na procjenu stanja obitelji u riziku i pomoć udomiteljskim obiteljima. Dogovorili su uključivanje tima UNICEF-a i Društva za psihološku pomoć u pružanju psihosocijalne podrške obiteljima i djeci u riziku. Aktiviran je i njihov mobilni tim u zajednici. Osiguran je kontinuitet u provođenju mjera obiteljsko-pravne zaštite djece u nadležnosti CZSS-a. Razgovarali smo i o potrebama obitelji s djecom koje se nalaze u organiziranom smještaju te o načinu na koji je planirano pružanje psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji ubuduće.

U **Centru za socijalnu skrb Hrvatska Kostajnica** razgovarali smo s ravnateljicom i članicama tima za zaštitu djece. Odmah nakon potresa krenuli su u procjenu stanja i potreba na terenu, posebno u dijelu koji se odnosi na djecu. Započeli su s obilascima obitelji koje su otprije bile u praćenju CZSS-a, a najteže pogođene obitelji imale su prioritet. Ostvarili su suradnju s mobilnim timom Neuropsihijatrijske bolnice Dr. Ivan Barbot Popovača. Tiskali su letak s kontaktima za psihosocijalnu pomoć. Stručni radnici bili su u značajnoj mjeri angažirani i u postupku primanja i obrade zahtjeva za JNP.

CZSS djeluje na području na kojem dominira starije stanovništvo. Suočavaju se s velikom fluktuacijom kadrova i teškoćama u privlačenju mladih stručnjaka. Kao podrška stručnom radu osigurana im je supervizija, a ističu i izvrsnu suradnju i podršku mobilnog tima SOS Dječjeg sela Lekenik. Rad im otežavaju poteškoće u pogledu pronalaska voditelja mjere nadzora, kao i slabija dostupnost specijalističkih pregleda i rehabilitacijskih usluga djeci. Problem predstavlja i nedostatak logopeda i dječjeg psihijatra. Uglavnom su orijentirani na usluge u Sisku ili Zagrebu, što je dovedeno u pitanje zbog pogođenosti Siska potresom, a i zbog loše prometne povezanosti. Zalažu se za formiranje mobilnih timova koji bi mogli odgovoriti na potrebe za specifičnim oblicima stručne pomoći djeci i obiteljima. Budući da su za to pokazali interes, uputili smo ih detaljnije u ostvarivanje participativnih prava djeteta u upravnom postupku koji vodi CZSS.

Obišli smo **osnovne škole u Glini (PŠ Maja), Dvoru te osnovnu školu i dječji vrtić u Hrvatskoj Kostajnici**. Obilasci škola organizirani su u okviru provedbe preventivnog programa za učenike u organizaciji MUP-a, te su na sastancima dijelom prisustvovali i voditeljica i službenik Službe prevencije Ravnateljstva policije MUP-a, glasnogovornica PU sisačko-moslavačke i policijski službenik iz odjela prevencije PU sisačko-moslavačke. Zbog ograničenja vezanih za pandemiju, u okviru posjeta školi nisu održani sastanci s predstavnicima vijeća učenika.

U **OŠ Dvor o** organizaciji rada i života škole, koju pohađa 139 učenika, razgovarali smo s ravnateljicom, pedagoginjom i tajnicom škole. Izvijestile su nas o uvjetima odgoja i obrazovanja, aktivnostima koje se nude učenicima, među kojima je i uspješna učenička zadruga, kao i o specifičnim teškoćama s kojima se u radu suočavaju zaposlenici i učenici.

U **OŠ Davorina Trstenjaka u Hrvatskoj Kostajnici**, koja ima 246 učenika, sastali smo se s ravnateljicom i pedagoginjom, koje su nas izvijestile o organizaciji rada škole. Tijekom našeg boravka, školu je pohađalo i dvadesetak djece iz Područne škole Graboštani koja je oštećena u potresu, a za koju je organiziran prijevoz u matičnu školu.

DV „Krijesnica“ u Hrvatskoj Kostajnici pohađa **šezdesetak djece**, a ondje smo razgovarali sa zamjenicom ravnateljice, te se tom prilikom sastali i s gradonačelnikom Hrvatske Kostajnice.

U **OŠ Glina, PŠ Maja** sastali smo se s ravnateljicom, pedagogom i defektologinjom. Škola ima ukupno 467 učenika, od kojih 25 učenika pohađa Područnu školu Maja u istoimenom naselju. Prilikom posjete PŠ Maja

razgovarali smo i s višom savjetnicom za razvoj civilnog društva i nacionalne manjine Sisačko-moslavačke županije, predsjednikom Vijeća romske nacionalne manjine Sisačko-moslavačke županije, pročelnicom iz Ureda gradonačelnika Grada Gline i gradskim vijećnikom Grada Gline s područja naselja Maja. Pravobraniteljica se u Glini kratko susrela te razgovarala i s gradonačelnikom Gline. Sudionici sastanka su nas obavijestili o izazovima s kojima se suočavaju u lokalnoj zajednici. Ravnateljica škole nas je detaljno izvijestila o aktivnostima koje su poduzimane neposredno nakon potresa i naporima uloženima u pripremu školske zgrade u Glini za povratak djece u školske klupe. Bilo je govora o temama koje su važne u životu škole, o organizaciji nastave u uvjetima pandemije, o školskoj prehrani, suradnji s roditeljima, suradnji s drugim institucijama koje rade s djecom, kao i o načinu na koji je organiziran rad Vijeća učenika.

U prostoru koji je u **vojarni u Petrinji** privremeno opremljen kao **dječja igraonica** sastali smo se sa zaposlenicom HCK-a koja je zadužena za rad s djecom u igraonici, te smo proveli neko vrijeme u druženju s djetetom koje se zateklo u igraonici. Tom prilikom obišli smo i **kontejnersko naselje u Češkom Selu** za smještaj obitelji pogođenih potresom. S dvije majke koje tamo borave s djecom razgovarali smo o organizaciji njihovog smještaja te potrebama koje proizlaze iz aktualne krizne situacije. Razgovarali smo i s dva mladića adolescentne dobi koji se s obiteljima nalaze na smještaju. Svi sugovornici su u to vrijeme još bili u strahu i neizvjesnosti zbog potresa koji su se svakodnevno događali na tom području.

U povodu Međunarodnog dana solidarnosti, 20. prosinca, u **kontejnerskom naselju Mošćenica u Petrinji** prisustvovali smo preventivnoj aktivnosti MUP-a pod nazivom „Budi čovjek“. Po završetku programa održali smo sastanak s ravnateljima OŠ Mate Lovraka, OŠ Dragutina Tadijanovića i Prve osnovne škole Petrinja koji su nas upoznali s aktualnom situacijom u pogledu organizacije nastave i organizaciju prehrane za djecu u uvjetima u kojima škole rade nakon potresa. Posebno je bilo govora o potrebi zapošljavanja psihologa s obzirom na aktualne potrebe djece i roditelja, ali i o planovima za izgradnju Prve osnovne škole Petrinja, koja je u potpunosti uništena, te o preprekama u tom procesu. Nakon sastanka s ravnateljima, pravobraniteljica je obišla kontejner u kojem je uređen prostor za boravak djece te razgovarala s voditeljicom naselja, koja ju je izvijestila o organizaciji rada s djecom u tom prostoru, a razgovarali smo i s djecom koja su se tamo zatekla.

OSTALE AKTIVNOSTI U ZAŠTITI I PROMICANJU PRAVA DJECE

Među ostalim našim aktivnostima usmjerenim zagovaranju i unapređivanju prava djece, u nastavku navodimo: skupove i zbivanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, izlaganja održana na skupovima i *online* događanjima, tekstove koje su pravobraniteljica i njezini suradnici objavili u različitim publikacijama, pregled institucija i organizacija s kojima smo surađivali tijekom godine, kao i pregled projekata koje smo ostvarili samostalno ili smo u njima sudjelovali kao partneri, te koje smo podržali.

9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Tijekom 2021. organizirali smo ili sudjelovali u organizaciji ukupno 10 skupova – stručnih tematskih sastanaka, manifestacija i prezentacija, od kojih smo dva događanja ostvarili u suradnji s drugim organizatorima, pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji. Kao i u prethodnoj godini, zbog pandemije su pojedini sastanci održani *online*. Čim je epidemiološka situacija to dopustila, skupove smo organizirali i uživo, a ponovno smo stavili u funkciju i našu *Malu kuću dječjih prava* (MKDP) pri Uredu pravobraniteljice za djecu, kad smo se uvjerili da je boravak u tom prostoru siguran (zbog posljedica potresa privremeno smo ograničili korištenje dvorane u MKDP).

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Sastanak o zaštiti prava djece oboljele od dijabetesa u odgojno-obrazovnome sustavu održan je 23. travnja u MKDP-u, nakon što nas je veći broj roditelja izvijestio o problemima na koje djeca s dijabetesom nailaze u dječjim vrtićima i školama. Na sastanku su, kao predstavnici roditelja, sudjelovali voditelj Kluba dijabetičara *Slatko srce* iz Koprivnice, predsjednica Udruge djece oboljele od dijabetesa i njihovih roditelja Cukrići – Zadar te predsjednica Udruge malih dijabetičara „MaDi“ iz Osijeka. Roditelji su istaknuli da djeca oboljela od dijabetesa mogu funkcionirati u kolektivu kao i ostali njihovi vršnjaci ako se o njima brinu dobro informirane odrasle osobe koje imaju razumijevanja za njihove potrebe. Nakon sastanka pravobraniteljica je ponovno uputila preporuku MZO-u i drugim nadležnim institucijama o potrebi sustavnog educiranja odgojno-obrazovnih radnika o potrebama djece s dijabetesom i preporučenom postupanju u vezi s time.

Sastanak „Što je potrebno učiniti kako bi se poboljšala udomiteljska skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi“, održan je 20. svibnja u MKDP-u, a sudjelovali su predstavnici udomiteljskih udruga: „DAMDOM“ iz Rijeke, „Nada“ iz Ivanca, „Život s osmijehom“ iz Karlovca, „Zipka“ iz Varaždina, „Cibale“ iz Vinkovaca te „Potjeh“ iz Slavonskog Broda. Zajednički stav svih sudionika bio je da su potrebne izmjene postojećih propisa, da je nužno uspostavljanje partnerskog odnosa udomitelja s centrima za socijalnu skrb, te da je nužno osigurati stručnu pomoć i potporu djeci i udomiteljima, ali i međusektorsku povezanost. Zaključeno je i da je potrebno poraditi na osiguranju veće vidljivosti udruga udomitelja na lokalnoj razini.

Stručni skup „Opći komentar br. 25 (2021.) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje – obveze država članica Konvencije o pravima djeteta“ održan je 7. listopada u MKDP-u, u povodu Dječjeg tjedna. UN-ov Odbor za prava djeteta objavio je u ožujku 2021. Opći komentar br. 25 o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje, kao novi prateći dokument uz Konvenciju o pravima djeteta, koji državama članicama donosi niz novih obveza i odgovornosti u zaštiti prava djece. Dokument smo preveli na hrvatski, te ga predstavili na stručnom skupu na koji smo pozvali nadležna tijela na zajedničko promišljanje o novim izazovima u ostvarivanju prava djece u digitalnom svijetu. Pravobraniteljica je istaknula da primjena Općeg komentara br. 25 zahtijeva široki spektar zakonskih upravnih i drugih mjera u raznim djelatnostima, a u njemu se izrazito ističu preventivne aktivnosti, širenje informacija te edukacije za djecu i odrasle: roditelje, odgojitelj i nastavnika, ali i stručnjake u drugim djelatnostima, uključujući poslovni sektor i pružatelje digitalnih usluga. Na skupu su sudjelovali državni tajnik MZO-a Tomislav Paljak, ravnateljica AZOO-a dr. sc. Dubravka Brezak Stamać, zamjenica ravnatelja HZJZ-a dr. sc. Ivana Pavić Šimetin, te predstavnici ministarstava zdravstva, pravosuđa i uprave, rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, kulture i medija, Ravnateljstva policije, AZOP-a i drugi. Na skupu je izv. prof. dr. sc. Igor Kanižaj s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, potpredsjednik Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu, održao izlaganje „Medijska pismenost i dječja prava u digitalnom okružju“.

Sastanak s predstavnicima stručnih udruženja socijalnih radnika i psihologa u sustavu socijalne skrbi, održan je 14. listopada u MKDP-u, u povodu *online* apela „Dopustite stručnjacima da rade svoj posao bez pritiska“. Uz pravobraniteljicu Helencu Pirnat Dragičević i njezine suradnice, na sastanku su sudjelovali: ravnateljica Zavoda za socijalni rad Tatjana Katkić Stanić, predstavnica MRMSOSP-a Marija Lukec Presker, voditeljica Službe za zaštitu djece, mladih i obitelji u riziku, zatim predsjednica Hrvatske psihološke komore Andreja Bogdan, predsjednik Hrvatskog psihološkog društva Josip Lopižić, predsjednik Hrvatske komore socijalnih radnika Antun Ilijaš i predsjednica Hrvatske udruge socijalnih radnika Štefica Karačić. Raspravljalo se o teškoćama s kojima se susreću stručnjaci koji u sustavu socijalne skrbi rade na zaštiti djece i izrazila potreba za osiguravanjem primjerenih uvjeta i najviših standarda stručnog rada usmjerenog na zaštitu i dobrobit djece, a bilo je i govora o najavljenim izmjenama *Zakona o socijalnoj skrbi*.

Sastanak o borbi protiv dječjeg siromaštva održan je 26. listopada u MKDP-u, u povodu donošenja novog *Zakona o socijalnoj skrbi*, kao i obilježavanja Međunarodnog dana borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Na sastanku su sudjelovali predstavnici MRSOSP-a, MZO-a, Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te CZSS-a Zagreb. Zaključeno je da se socijalno ugroženim obiteljima pretežno nude novčane pomoći, što nije dovoljno da bi se prekinuo krug obiteljskoga siromaštva, te da postoji izražena potreba za nenovčanom pomoći s ciljem sprečavanja, prepoznavanja i rješavanja različitih problema pojedinog djeteta uzrokovanih siromaštvom.

***Online* sastanak „Prava i potrebe darovite djece“** održan je 4. studenoga putem aplikacije *Zoom*, a na njemu su sudjelovali: državni tajnik MZO-a Tomislav Paljak, Ivana Ivančić Medved iz AZOO-a, Lidija Novosel iz ASOO-a, zamjenik voditelja Centra izvrsnosti Varaždinske županije Robert Kelemen, pročelnik Upravnog odjela za obrazovanje grada Zadra Joso Nekić, ravnatelj Centra izvrsnosti Splitsko-dalmatinske županije Ivica Zelić, obrazovna specijalistica za darovite iz Stručno razvojnog centra Dječjeg vrtića *Iskrica* u Zagrebu Jasna Cvetković Lay, predstavnica Centra izvrsnosti Međimurske županije, ravnateljica Gimnazije Josipa Slavenskog u Čakovcu Sandra Breka Ovčar, predsjednica udruge *Vjetar u leđa* Ksenija Ranogajec Benaković, predsjednik udruge *Dar* Dubravko Čop i predsjednica udruge roditelja *Darovita djeca* iz Splita Helena Vrdoljak.

***Online* sastanak o ovisničkim ponašanjima djece i mladih** održan je 5. studenoga, a na njemu su sudjelovali predstavnici HZJZ-a: pomoćnik ravnatelja Željko Petković, voditeljica Odjela za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti prof. dr. sc. Danijela Štimac Grbić te voditeljica Odjela za strategije službe za suzbijanje zlouporabe droga Josipa Lovorka Andreić. Predstavnici HZJZ-a predstavili su preventivne programe koji se provode u cilju sprečavanja ovisničkih ponašanja, trendove u području ovisnosti te prijedloge za kvalitetnije djelovanje sustava u unapređivanju provođenja univerzalne, selektivne i indicirane prevencije za djecu i mlade. Sudionici sastanka istaknuli su da je za bolju zaštitu djece nužno: kreiranje znanstveno utemeljenih evaluiranih preventivnih programa usmjerenih na djecu, roditelje i učitelje; donošenje nove nacionalne strategije koja obuhvaća sve ovisnosti; razvijanje programa rane detekcije; jačanje socijalnih i emocionalnih vještina djece i mladih; implementacija preventivnih programa u školske kurikulume, te osnaživanje obiteljskih terapija i intervencija.

Radni sastanak s predstavnicima Istarske županije, gradova Pazina, Pule, Labina, Poreča te centara za socijalnu skrb Pazin i Pula, održan je 24. studenoga u Pazinu, s ciljem razmjene informacija i jačanja

suradnje na području županije radi zaštite prava djece. Sudionici su na sastanku izvijestili o problemima u financiranju usluga i djelatnosti namijenjenih djeci zbog nejednakih financijskih mogućnosti gradova i općina, istaknuta je potreba bolje povezanosti i suradnje između subjekata u Istarskoj županiji koje rade s djecom, te ujednačenog postupanja i pružanja socijalnih usluga radi uklanjanja rizika ili posljedica siromaštva djece.

U suorganizaciji s drugima

Zajednička tematska sjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport posvećena zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije koronavirusa, održana je 29. lipnja u Hrvatskom saboru, na inicijativu pravobraniteljice za djecu, te uz sudjelovanje njezinog stručnog tima u pripremi sjednice. Sjednicu su zajednički vodile predsjednice dvaju saborskih odbora Vesna Vučemilović i Vesna Bedeković. Uvodna izlaganja održali su: pravobraniteljica za djecu Helenca Pirnat Dragičević, zamjenica ravnatelja HZJZ-a, prim. dr. sc. Ivana Pavić Šimetin, državni tajnik MZO-a Tomislav Paljak, prof. dr. sc. Nataša Jokić Begić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, doc. dr. sc. Martina Kolar Billege s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te pročelnica Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC-a Osijek, prof. prim. dr. sc. Katarina Dodig Ćurković. U raspravi je aktivno sudjelovala i članica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu Karla Škrlec. Pravobraniteljica je naglasila da su pandemija i potres velikom broju djece i mladih ukrali bezbrižnost odrastanja, te im uskratili temeljne potrebe poput sigurnosti doma, druženja s vršnjacima, igre na otvorenom, odlaska u školu ili zagrljaja s bakom i djedom. Upozorila je i da su se u kriznom vremenu još više pojačali i postali vidljiviji problemi mentalnog zdravlja djece i mladih, stoga je iznimno važno posvetiti posebnu pažnju brizi o njihovom mentalnom zdravlju u školi i izvan škole: pružiti im psihološku prvu pomoć, osigurati stručnu psihološku pa i psihijatrijsku pomoć, osigurati potrebni broj stručnjaka i dostupnost stručne psihološke pomoći djeci, uključujući djecu koja žive daleko od većih gradova. Svi izlagači upozorili su na nužnost pronalaženja žurnog i kvalitetnog odgovora na promijenjene potrebe djece u izvanrednim okolnostima pandemije i potresa, te pozvali na brzo djelovanje u cilju zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih – sustavno, kontinuirano i u svim krajevima RH.

13. Festival prava djece, koji organizira Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, Uredom pravobraniteljice za djecu, Hrvatskim filmskim savezom i drugim partnerima, započeo je 12. listopada te se odvijao sljedećih nekoliko tjedana. Zbog pandemije, održan je u virtualnom obliku, filmovi su se mogli gledati putem mrežne stranice *www.festivalpravadjece.com*, *YouTubea*, te dijelom na HTV 3, a pratilo ga je oko 28 tisuća učenika. Ovaj inkluzivni festival prikazuje filmove za djecu i obitelj, te filmove koje su snimila djeca i mladi, a pritom su svi filmovi prilagođeni publici s oštećenjima vida ili sluha. U izboru filmskih radova učenika osnovnih škola redovito sudjeluje predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu. Središnja tema ovogodišnjeg festivala bila je participacija djece, te je on započeo *online* panelom pod naslovom „Poslušajte nas malo, ako vam je stalo! Djeca i mladi govore o posljedicama današnjih kriza“. Sudionici panela većinom su bili učenici, a moderirao ga je učenik 15. zagrebačke gimnazije Aleksej Leon Gajica. Festival prava djece potiče nastavnike da u školi organiziraju razgovore o filmovima i dječjim pravima, a u tu svrhu na mrežnoj stranici festivala nude nastavne pripreme za rad s učenicima nakon gledanja filma.

9.2 Izdavački projekti

Tijekom 2021. tiskali smo dvije publikacije, jednu namijenjenu odraslima i jednu namijenjenu djeci.

Gabelica Šupljika, M., Biti, V. (2021.) S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Knjiga je nastala kao rezultat istraživačkog projekta iz 2020. i 2021. o aktivnostima i iskustvima različitih organizacija, pojedinaca i institucija, u zaštiti prava djece čiji roditelji su u zatvoru, a ujedno predstavlja i svojevrsni rezime djelovanja Ureda pravobraniteljice za djecu na tom području od 2006. do danas. Iz perspektive najrazličitijih aktera knjiga donosi različite pristupe ovoj problematici, pogled znanstvenika, stručnjaka, praktičara kao i sudionika-svjedoka koji su se u svojem profesionalnom i privatnom životu susretali s djecom zatvorenika. Ujedno su tu i dirljiva svjedočenja samih zatvorenika, članova njihovih obitelji pa i djece – koja o tome govore, s vremenskim odmakom, kao odrasli ljudi. Uz autorice, zamjenicu pravobraniteljice za djecu Maju Gabelicu Šupljiku te novinarku i publicistkinju Višnju Biti, u stvaranju knjige sudjelovalo je 20-tak suautora, te

još desetak suradnika i sugovornika. Recenzentice knjige su prof. dr. sc. Marina Ajduković i dr. sc. Nikica Hamer Vidmar. Knjiga je objavljena u nakladi od 700 primjeraka.

(2021.) Kalendar 2022., Izgradimo digitalni svijet po mjeri djece i mladih, Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

Ovogodišnji kalendar pravobraniteljice, namijenjen djeci i mladima, na prilagođeni način predstavlja sadržaj Općega komentara br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje, koji je u ožujku 2021. objavio UN-ov Odbor za prava djeteta. Ovaj prateći dokument uz *Konvenciju o pravima djeteta* detaljno razrađuje pojedina područja i aspekte u kojima je definirano ostvarivanje, poštovanje i zaštita prava djece u digitalnom okruženju. On je nastao na temelju angažmana velikog broja svjetskih stručnjaka, ali i na temelju konzultacija s djecom iz 28 zemalja svijeta, uključujući Hrvatsku, u kojima je sudjelovalo 709 djece. Njihove zajedničke poruke bile su: da djeca trebaju i žele pristup digitalnom svijetu, da vlade njihovih država trebaju preuzeti odgovornost za zaštitu prava djece *online*, te da njihovi roditelji trebaju dobiti podršku kako bi razumjeli kako digitalni svijet utječe na djecu. Kalendarom smo željeli omogućiti da ove poruke dospiju do što većeg broja djece i pomognu im da razumiju svoja prava u digitalnom svijetu. Uz razigrane ilustracije Zrinke Ostović, na stranicama kalendara objašnjena su pojedina prava u digitalnom svijetu, poput prava na pristup informacijama, prava na sudjelovanje, na zaštitu privatnosti, na obrazovanje i medijsku pismenost, na zaštitu od svih oblika zlostavljanja itd., a uključene su i poruke djece odraslima i interaktivni poticaji djeci. Kalendar donosi i kratke informacije o *Konvenciji o pravima djeteta*, te o pravobraniteljici za djecu i njezinoj Mreži mladih savjetnika (MMS). Kalendar je objavljen u nakladi od 500 primjeraka, a dostavljen je školama, domovima za djecu i raznim drugim ustanovama, te organizacijama i pojedincima koji se bave dječjim pravima. Objavljen je i na stranici *www.dijete.hr,* odakle se može preuzeti.

Promidžbeni materijali

Tiskali smo dva letka namijenjena ponajprije djeci i mladima. Letak pod naslovom **„Pravobraniteljica za djecu – zaštitnica prava djece“** donosi kratke i pristupačne informacije o ulozi, ovlastima i radu pravobraniteljice za djecu te upute o tome kada i kako se javiti pravobraniteljici. Letak pod naslovom **„MMS – za snažniji glas djece u društvu!“**, uz prikladne stripovske ilustracije, predstavlja Mrežu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS, koju čine djeca i mladi u dobi od 12 do 18 godina. Sažeto su prikazani način izbora, uloga, mandat, te način i sadržaj rada mladih savjetnika. Oba letka sadržavaju i kontakt podatke središnjeg i regionalnih ureda pravobraniteljice. Letke je ilustrirala Zrinka Ostović, a dizajnirala Valentina Dominić (Smak kolektiv). Leci su tiskani u nakladi od po 1000 primjeraka.

U 2021. tiskano je i 400 komada vrećica s logom Ureda pravobraniteljice za djecu.

Publikacije objavljene na webu dijete.hr

Na našoj mrežnoj stranici www.dijete.hr redovito objavljujemo naša godišnja izvješća, te njihove sažetke. U rubrici *Izvješća/Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu* objavljena su i javno dostupna sva dosadašnja izvješća pravobraniteljica za djecu. U 2021. objavili smo *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020.*, *Sažetak Izvješća 2020.* te prijevod sažetka na engleskom jeziku *Summary Report on the Work of the Ombudsman for Children for 2020*.

Na našoj stranici objavljujemo i prijevode međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava djece, kako bismo pridonijeli njihovoj diseminaciji. Prošle godine preveli smo i na našoj stranici objavili **Opći komentar br. 25 (2021.) o dječjim pravima u odnosu na digitalno okruženje**, koji je UN-ov Odbor za prava djeteta objavio u ožujku 2021., kao prateći dokument uz *Konvenciju o pravima djeteta*.

9.3 Izlaganja na skupovima

Važan dio naših aktivnosti u zaštiti i promicanju prava djece odvija se i putem izlaganja na stručnim i drugim skupovima te na edukacijama. I ove godine veći dio skupova održan je na daljinu, primjenom digitalne tehnologije, a manji broj uživo. Najviše naših izlaganja bilo je u području obrazovnih i medijskih prava, a govorili smo i o pravima djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju, pravima i potrebama djece čiji su

roditelji u zatvoru, zaštiti od nasilja, pravima djece u tjelesnoj aktivnosti i sportu, pravima na sudjelovanje i drugima.

Obrazovna prava

- Izlaganje „Zaštita mentalnog zdravlja djece u odgojno-obrazovnom sustavu“ na *online* stručnom skupu ravnatelja osnovnih škola u Hrvatskoj, u organizaciji AZOO-a, 16. ožujka.
- Izlaganje „Prepoznajemo li djecu treće kulture u našim učionicama“ na *online* Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji 12. dani osnovnih škola, u organizaciji Filozofskog fakulteta u Splitu, 27. svibnja.
- Predavanje „Podrška djeci i učiteljima za vrijeme pandemije i kriznih situacija“ na *online* Državnom stručnom skupu za učitelje, u organizaciji AZOO-a, 31. kolovoza.
- Predavanje i radionica „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama“ za djelatnike vrtića i škole u Postirama, 13. listopada.
- Predavanje „Podrška djeci i učiteljima za vrijeme pandemije i kriznih situacija“ na *online* Državnom stručnom skupu za stručne suradnike pedagoge, u organizaciji AZOO-a, 13. listopada.

Pravosudno zaštitna prava i prava djece u pokretu

- Predavanje i radionica na 36. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, 26. siječnja.
- Izlaganje *na online* konferenciji „Djeca u migracijama – perspektiva jugoistočne Europe“, u organizaciji *Global Campus South East Europe/European Regional Master Program in Democracy and Human Rights in South East Europe*, Sveučilišta u Sarajevu i Sveučilišta u Bologni, 17. travnja.
- Predavanje i radionica na 37. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, 6. svibnja.
- Predavanje i radionica u Kaznionici u Lepoglavi na 38. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju u organizaciji Centra za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, 14. rujna.
- Predavanje i radionica na 39. temeljnom tečaju za pravosudnu policiju u Centru za izobrazbu Ministarstva pravosuđa i uprave, 13. listopada.
- Predavanje „Međusustavna podrška i zlatno tkanje dostojanstva djeteta“ na konferenciji „Vrijeme je za akciju, ali kakvu? Međusektorska suradnja za djecu čiji su roditelji u zatvoru“ (*Time to Act, How to Act? Cross-sectoral work for children with an imprisoned parent*) u organizaciji *Children of Prisoners Europe* – COPE-a, od 11. do 13. studenoga.

Medijska prava i prava djece u digitalnom okruženju

- Izlaganje na Zoom webinarima za djecu i mlade „Gdje si ti u digitalnoj džungli?“ i „Jačanje kapaciteta stručnjaka za rad u digitalnom okruženju“, u organizaciji Centra za sigurniji internet, 9. veljače.
- Izlaganje na online okruglom stolu „Medijske navike učenika osnovnih škola – a što je s digitalnim časopisima za djecu?“, u organizaciji Osnovne škole Sveti Petar Orehovec (Erasmus+ projekt), uz podršku portala Medijskapismenost.hr, 24. veljače.
- Izlaganje na online konferenciji „Potraga za boljim internetom“, u organizaciji udruge Suradnici u učenju i CARNET-ovog odjela za Nacionalni CERT, 9. veljače.
- Predavanje „Dječja prava – okvir za razvoj medijske pismenosti i zaštitu djetetove privatnosti“, na stručnom skupu „Dimenzije medijske pismenosti u kontekstu ranoga i predškolskoga kurikuluma“, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, 5. i 6. svibnja.
- Izlaganje na panel raspravi „Filmsko stvaralaštvo djece u kriznim vremenima“ na 12. VAFI & RAFI, Internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih u Varaždinu, 4. lipnja.
- Izlaganje na okruglom stolu „Ranjive skupine u društvu i medijima – sinergija kulturnih i socijalnih politika za društvo“, u organizaciji Matice hrvatske u Zagrebu, 6. listopada.

- Izlaganja na stručnom skupu „Opći komentar br. 25 (2021.) o pravima djece u odnosu na digitalno okruženje – obveze država članica *Konvencije o pravima djeteta*“, u organizaciji pravobraniteljice za djecu, u Zagrebu, 7. listopada.

Pravo djece na sudjelovanje

- Izlaganje „Uloga roditelja u ostvarivanju participativnih prava djeteta“ na *online* međunarodnom kongresu IUAES2020 – Međunarodne unije antropoloških i etnoloških znanosti (*International Union of Anthropological and Ethnological Sciences, 10. ožujka.*
- Sudjelovanje u raspravi na *online* 16. Susretu Dječjih vijeća Hrvatske, u organizaciji Saveza DND Hrvatske i DND Opatija, 20. svibnja.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Sudjelovanje u *online* Forumu o izgradnji sustava rane intervencije, pod vodstvom Europskog udruženja pružatelja usluga za osobe s invaliditetom (Association of Service Providers for People with Disabilities-EASPD), 3. lipnja.
- Izlaganje o pravima djece s TUR u odgoju i obrazovanju na *online* znanstveno-stručnom kolokviju „Suradnja akademske i lokalne zajednice u jačanju inkluzivnih kapaciteta društva“, u organizaciji Centra za rehabilitaciju Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 3. i 4. prosinca.
- Sudjelovanje u raspravi na *online* stručnom skupu „Studentski uspjesi“, u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 8. prosinca.
- Izlaganje o utjecaju pandemije na obrazovna prava djece s TUR na *online* okruglom stolu „Utjecaj pandemije na obrazovanje djece i mladih iz ranjivih i podzastupljenih skupina“, u organizaciji Foruma za slobodu odgoja u suradnji s europskom mrežom Sirius: *Education of Children With Migrant Background,* 8. prosinca.

Zaštita i promicanje dječjih prava – ostalo

- Predavanje „*Prava djece u tjelesnim aktivnostima i sportu“,* putem *Zoom* platforme, za studente Kineziološkog fakulteta u Zagrebu koji pohađaju izborni predmet *Djeca u sportu* na Katedri za kineziološku psihologiju u Zagrebu, 13. siječnja.
- Predavanje na *online* edukaciji u sklopu međunarodnog projekta *Partnership for education*, u organizaciji Veleposlanstva SAD-a u Republici Hrvatskoj i MUP-a, 22. ožujka.
- Izlaganje na multidisciplinarnom sastanku o programima prevencije seksualnog nasilja za više razrede osnovnih škola u sklopu projekta „SNEP 2 – Junior“ (*Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior*), 8. lipnja.
- *Online* izlaganje „Zašto Konvencija o pravima djeteta nije dovoljna?“ na znanstveno-stručnom skupu Učiteljskog fakulteta u Zagrebu pod naslovom „Dijete u središtu“, 16. lipnja.
- Radionica o dječjim pravima u sklopu festivala *Tobogan*, u *Dječjoj kući* u Rijeci, 7. srpnja.
- Predavanje o ulozi i ovlastima pravobraniteljice za djecu, za studente Učiteljskog fakulteta u Splitu, 26. listopada.
- Predavanje studentima Pravnog fakulteta u Zagrebu o zaštiti ljudskih prava, s naglaskom na zaštiti prava djeteta, 9. studenoga.
- Izlaganje na edukaciji „Dječja prava i zaštita najboljeg interesa djeteta“, u organizaciji Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, 15. studenoga.
- *Online* izlaganje za studente psihologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, prema dostavljenim studentskim pitanjima o etičnosti u odnosu psihologa i djeteta, djeci čiji su roditelji u zatvoru, diskriminaciji djece, pravu glasa za djecu i o tome kako nastaju konvencije, 8. prosinca.
- Predavanje o dječjim pravima za studente pete godine studija pedagogije koji pohađaju kolegij „Prava djeteta u odgoju i obrazovanju“, 16. prosinca.

- Izlaganje o dječjim pravima za studente Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera Osijeku, 14. i 21. prosinca.
- Izlaganje za studente, članove Udruge Pravnik , u okviru projekta „Pravnikovo srce“ u Zagrebu, 21. prosinca.

9.4 Objavljeni tekstovi

Tijekom 2021. godine, u raznim časopisima, zbornicima, knjigama i drugim tiskanim ili elektroničkim publikacijama objavljeno je ukupno 14 tekstova koji se odnose na razna područja zaštite prava djece, te na rad Ureda pravobraniteljice za djecu, a čiji su autori ili suautori bili članovi multidisciplinarnog tima Ureda pravobraniteljice za djecu.

Babić, A. (2021.) *Djeca treće kulture u hrvatskom odgojno obrazovnom sustavu*, u: Zbornik radova s Međunarodne znanstvene konferencije12. dani osnovnih škola „Krug od znanosti do učionice“, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split

Babić, A. (2021.) *Povrede prava djece u području odgoja i obrazovanja*, Zrno, broj 146-147, godina XXXII, svibanj-lipanj 2021.

Borić, I., Mataga Tintor, A., Osmak Franjić, D. (2021.) Smjernice za sudjelovanje djece i mladih - u savjetodavnim tijelima, radnim skupinama i na sastancima, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb

Ćosić, A., Borić, I., Osmak Franjić D. (2021.) *Uloga nastavnika u poticanju dječje participacije u školama*, u: Dobrota, S., Tomaš, S. i dr. (ur.) Međunarodna znanstvena konferencija 12. dani osnovnih škola „Krug od znanosti do učionice“. Knjižica znanstvenih sažetaka, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split.

Flego, M. (2021.) *Kratki podsjetnik na prava djece u školi* (prikaz publikacije „Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama - Preporuke, prijedlozi i stajališta pravobraniteljice za djecu“), Zrno, broj 144-145, godina XXXII, siječanj-travanj 2021.

Flego, M. (2021.) *Poziv djeci na online-druženja petkom*, Zrno, broj 144-145, godina XXXII, siječanj-travanj 2021.

Gabelica Šupljika, M. (2021.) *Pravobranitelj za djecu u zaštiti prava djece čiji su roditelji lišeni slobode*, u: Gabelica Šupljika, M., Biti, V., S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Gabelica Šupljika, M. (2021.) *Zašto Konvencija o pravima djeteta nije dovoljna*, u: Zbornik sažetaka sa znanstveno-stručnog skupa „Dijete u središtu – vrtići i škole mjesta cjelovite promjene društva“, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (e-izdanje)

Gabelica Šupljika, M., Biti, V. (2021.) S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Makvić Salaj, I. (2021.) *Istraživanje utjecaja koronakrize na djecu s teškoćama u razvoju*, Zrno, broj 148-149, godina XXXII, rujan-prosinac 2021.

Osmak Franjić, D. (2021) *The Role of Parents in Exercising the Participatory Rights of the Child*, in: IUAES Congress 2020 Coming of Age on Earth: Legacies and Next Generation Anthropology International scientific conference March 9 – 14 2021, BOOK OF ABSTRACTS (181)

Pirnat Dragičević, H. (2021) Osnovno stručno usavršavanje za sve skupine pravosudnih dužnosnika koji rade s djecom u sudskim postupcima, Priručnik za voditelje/ice, Obrazovni materijal, Pravosudna akademija Zagreb

Pirnat Dragičević, H. (2021.) *Riječ pravobraniteljice za djecu*, u: Gabelica Šupljika, M., Biti, V., S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru, Pravobranitelj za djecu, Zagreb

Žagar, D. (2021.) *Povećati svjesnost o rizicima za djecu na cestama*, Zrno, broj 144-145, godina XXXII, siječanj-travanj 2021.

9.5 Suradnja s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama

S ciljem sveobuhvatne zaštite i promicanja prava i interesa djece, ostvarili smo i nastavili suradnju i komunikaciju s brojnim institucijama, nevladinim i drugim organizacijama i svim pravobraniteljskim uredima. Također smo pružili podršku različitim inicijativama i projektima, o čemu detaljnije izvještavamo u točki 9.6.

U skladu sa zakonskim ovlastima Pravobranitelja za djecu, surađivali smo s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna te ukazivali na kršenja prava i potrebe poboljšanja zaštite prava djece. S ciljem pronalaženja žurnog i kvalitetnog odgovora na promijenjene potrebe djece u izvanrednim okolnostima pandemije i potresa, upravo je na inicijativu Pravobraniteljice za djecu održana zajednička tematska sjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu, te Odbora za obitelj, mlade i sport posvećena zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije koronavirusa.

Surađivali smo i sa Savjetodavnim odborom za zaštitu i tretman djece i mladih s problemima u ponašanju, Odborom za pravna pitanja Europskog parlamenta s ciljem poboljšanja propisa i mehanizama za bolje ostvarivanje dječjih prava u Europskoj uniji, UN-ovim Odborom za prava djeteta, Odborom za ravnopravnost spolova, Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Savjetodavnim odborom za dječja prava i društveno odgovorno poslovanje i Savjetodavnim odborom za dječju participaciju osnovanim pri Uredu UNICEF-a za Hrvatsku.

U vezi s različitim pitanjima zaštite prava djece komunicirali smo s Vladom RH, Vladinim uredima i ministarstvima: Ministarstvom rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvom znanosti i obrazovanja, Ministarstvom pravosuđa i uprave - Centrom za izobrazbu i Upravom za zatvorski sustav i probaciju, te Upravom za kazneno pravo, Ministarstvom vanjskih i europskih poslova, Kaznionicom u Lepoglavi, Požegi i Zatvorom u Zagrebu, Ministarstvom unutarnjih poslova, Ministarstvom zdravstva, Ministarstvom financija, Ministarstvom kulture i medija, Ministarstvom turizma i sporta, Policijskom akademijom, Državnim inspektoratom RH, Hrvatskom obrtničkom komorom, Policijskom akademijom, Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, Stožerom civilne zaštite RH i lokalnim stožerima civilne zaštite i dr.

Radi praćenja aktivnosti koje su poduzete kako bi djeca s područja Banovine stradalog u razornom potresu, koja su osobito ranjiva, dobila potrebnu psihosocijalnu pomoć i podršku, ostvarili smo suradnju s Hrvatskim Crvenim križem i PU sisačko-moslavačkom.

Surađivali smo s Pučkom pravobraniteljicom, Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom i sudjelovali na regionalnim sastancima u rujnu u Rijeci, u listopadu u Splitu i u studenome u Osijeku.

Nastavili smo suradnju s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, ASOO-om, AEM/VEM-om, Finom, Hrvatskom odvjetničkom komorom, Hrvatskim uredom za osiguranje, HOO-om, HAK-om i drugima.

U nizu aktivnosti i projekata nastavili smo blisku suradnju s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku.

Suradnja i zajedničke aktivnosti ostvarene su s brojnim visokoškolskim institucijama: s Filozofskom fakultetom u Splitu, na kojem smo predstavili rezultate našeg istraživanja „Participacija djece u školi“, Kineziološkim fakultetom, Filozofskim fakultetom u Zagrebu, u povodu njihovog istraživanja „Kako smo? – Život u Hrvatskoj u doba korone“ i putem godišnjih predavanja za studente, Učiteljskim fakultetom u Zagrebu, Učiteljskim fakultetom u Splitu, Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom, Pravnim fakultetom, Fakultetom političkih znanosti u Zagrebu, Veleučilištem u Rijeci, Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku i njegovim Centrom za rehabilitaciju i dr.

Ured od početka svog djelovanja ostvaruje suradnju sa SOS - Dječjim selom Hrvatska u njihovim naporima da se prepozna i odgovori na potrebe djece koja iz raznih razloga ne mogu odrastati u svojim biološkim obiteljima. Ove godine održali smo također sastanak sa SOS - Dječjim selom Lekenik, kako bismo saznali kako se djeca općenito nose s izazovom pandemije koja im je znatno promijenila svakodnevni život.

U odnosu na djecu čiji su roditelji u zatvoru nastavljena je višegodišnja suradnja s Udrugom roditelja u akciji – RODA, Udrugom roditelja Korak po korak, Udrugom za kreativni socijalni rad i Udrugom socijalno marginaliziranih Magni Osijek.

Redovito surađujemo s časopisom za obitelj vrtić i školu *Zrno*, u kojem imamo stalnu rubriku *Iz Ureda pravobraniteljice za djecu*, zatim s tjednikom za odgoj, obrazovanje, znanost i kulturu *Školske novine*, te s portalom *Medijskapismenost.hr*.

U nastavku navodimo i druge institucije i organizacije s kojima smo surađivali:

- Nastavni zavod za javno zdravstvo (NZJZ) Primorsko-goranske županije, Istarska županija, gradovi Pazin, Pula, Labin i Poreč te CZSS-i Pazin i Pula;
- CARNET i njegov odjel za Nacionalni CERT, Centar za sigurniji internet (CSI), udruga *Suradnici u učenju*, Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK);
- Hrvatska komora socijalnih radnika, Hrvatska komora socijalnih pedagoga, Hrvatska psihološka komora, Hrvatsko psihološko društvo;
- Centar za pružanje usluga u zajednici (CPUZ) „Klasje“, projekt „Zaslužujemo najbolje“, Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce, Centar za rehabilitaciju Stančić, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu (CNZD) u Osijeku;
- Udruga „Na drugi način“, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost“, Udruga *Civis Mundi*, Udruga Bijeli krug Hrvatske;
- Savez društava *Naša djeca* Hrvatske i Društvo *Naša djeca* Opatija;
- Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu, Hrabri telefon, Ženska soba;
- Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatska udruga roditelja odgojitelja (HURO) i Inicijativa Djeca su budućnost,
- Hrvatski filmski savez, Udruga za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti Alternator, Filmsko-kreativni studio VANIMA Varaždin.

Mala kuća dječjih prava

Mala kuća dječjih prava (MKDP) u prostorijama Ureda pravobranitelja za djecu u Zagrebu mjesto je događanja s ciljem promicanja dječjih prava. I ove je godine, zbog nepovoljne epidemiološke situacije, ali i posljedica potresa koji je u ožujku pogodio Zagreb, pri čemu su oštećene i neke prostorije našega Ureda, broj održanih događaja i susreta bio značajno smanjen. Sastanci i skupovi koji su održani u MKDP-u na našu inicijativu opisani su u ovome poglavlju pod točkom 9.1. Osim navedenih pet skupova, u MKDP-u je održan i sastanak s predstavnicama Foruma za slobodu odgoja, na kojem nam je predstavljen projekt „Pokreni promjenu!– Poticanje mladih na promjene putem interkulturalnog obrazovanja i volontiranja“, kao i planovi vezani uz projekt „ŠKOLE PODRŠKE: osnaživanje školskih procesa koji doprinose mentalnom zdravlju zajednice nakon dvostruke krize“.

9.6 Projektne aktivnosti

U 2021. sudjelovali smo u provedbi različitih projekata s područja prava djece kao nositelji, partneri i suradnici te smo ujedno pružili podršku za provođenje različitih projekata drugih organizacija.

Projekti Ureda pravobraniteljice za djecu

Ured pravobraniteljice za djecu nositelj je projekta ***Iskustva iz perspektive zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru*** u partnerstvu s novinarkom i publicistkinjom Višnjom Biti. Projekt je financiran iz sredstava Pravobranitelja za djecu i provodio se od 2019. do 2021. Cilj projekta bio je prikazati iskustva iz perspektive zaštite prava djece čiji su roditelji u zatvoru, od 2006., od kada se Ured bavi ovom temom, kroz promjene i razvoj pristupa i djelovanja državnih institucija i civilnog društva u odnosu na tu temu, te rad i djelovanje Pravobranitelja za djecu kao i kroz postignuća, europske i globalne standarde i prakse, ali i postojeće izazove. Projektom su obuhvaćene aktivnosti i iskustva različitih organizacija, pojedinaca i institucija u zaštiti prava

djece čiji su roditelji u zatvoru, a kao rezultat projekta Ured pravobraniteljice za djecu krajem 2021. izdao je publikaciju pod naslovom „S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru". Knjiga donosi raznovrsne pristupe ovoj problematici, pogled znanstvenika, stručnjaka, praktičara kao i sudionika-svjedoka koji su se u svojem profesionalnom i privatnom životu susretali s djecom zatvorenika.

Partnerstvo na projektima

Nakon uspješno završenog SNEP projekta za srednje škole *Seksualno nasilje – edukacijski prevencijski program (SNEP – program)* Ured pravobraniteljice za djecu, kao partnerska organizacija, sudjeluje u novom projektu Ženske sobe ***Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior (SNEP 2 – Junior)***, koji je namijenjen učenicima osnovnih škola. Projekt je financiran od strane Europske komisije u okviru programa za prava, jednakost i građanstvo (REC program), a za područje prevencije i suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom. Projekt je započeo u veljači 2021. i provodit će se do kraja siječnja 2023. u partnerstvu Ženske sobe, kao nositelja projekta, te Pravobranitelja za djecu, Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI, Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, organizacija *Rape Crisis Network* (Irska) i *Change Attitude* (Švedska), te sedam osnovnih škola: OŠ Dragutina Tadijanovića iz Petrinje, OŠ Kantrida iz Rijeke, OŠ Bedekovčina, OŠ Slava Raškaj iz Ozlja, OŠ „Antun Mihanović" iz Slavonskog Broda, OŠ Veruda Pula i OŠ Matka Laginje iz Zagreba. Opći cilj projekta je pridonijeti smanjivanju rizika seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima. U okviru projekta planira se provesti niz treninga namijenjenih odgojno-obrazovnim radnicima za implementaciju programa te razviti radionice za rad s učenicima.

Ured pravobraniteljice za djecu od 2018. do 2021. sudjelovao je u projektu ***Forced-return Monitoring III (FreM III)*** čiji su nositelji Agencija za europsku, graničnu i obalnu stražu (FRONTEX), Europska agencija za temeljna prava (FRA) i Međunarodni centar za razvoj migracijske politike (ICMPD). Projekt je financirala Europska unija kroz nacionalni program Fonda za azil, migracije i integraciju. U projektu su sudjelovale 22 države kao zemlje partneri: Austrija, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Cipar, Češka, Finska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Italija, Letonija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Švedska i Švicarska. Projekt je bio usmjeren na poboljšanje sustava zaštite ljudskih prava i prava djece vezano uz prisilna udaljenja migranata iz zemalja članica EU. Cilj projekta bio je uspostava učinkovitog i transparentnog sustava monitoringa prisilnih udaljenja u skladu s Direktivom o povratku (2008/115/EC), štiteći temeljna prava povratnika kroz neovisan i transparentan monitoring (nadzor) prisilnih udaljenja utemeljen na zajedničkom europskom pristupu i ujednačenim procedurama. Ovlašteni predstavnici zemalja partnera u okviru projekta sudjelovali su na letovima prisilnih povrataka u organizaciji FRONTEX-a u svrhu nadzora poštovanja temeljnih prava osoba koje se vraćaju u matične zemlje, među kojima su često i obitelji migranata s djecom. Navedene aktivnosti, usmjerene promatranju uvjeta prisilnog udaljenja državljana trećih zemalja, rezultirale su upućivanjem preporuka FRONTEX-u s ciljem bolje zaštite djece migranata prilikom prisilnog povratka.

Suradnja i sudjelovanje u projektima

Na poziv Ministarstva turizma i sporta (MTS) sudjelujemo u projektu ***Child Safeguarding in Sport (CSiS)***. Riječ je o zajedničkom projektu EU i Vijeća Europe, u kojem sudjeluje šest država partnera: Austrija, Belgija, Hrvatska, Izrael, Norveška i Portugal. Glavni partner na projektu iz RH je MTS, a Ured pravobraniteljice za djecu sudjeluje kao član Upravnog odbora, uz MRMSOSP, MZO, MPU, MUP, HOO, Hrabri telefon, te Hrvatske studije, Učiteljski fakultet, Kineziološki fakultet i Fakultet edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatski školski športski savez, Hrvatski nogometni savez, Hrvatski rukometni savez i Hrvatski odbojkaški savez. Cilj projekta je ojačati sposobnost europskih zemalja da spriječe nasilje nad djecom i promiču njihovu dobrobit u sportu, razvojem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje uloge službenika za zaštitu djece u sportu.

Ured pravobraniteljice za djecu uključen je u projekt ***B-II: Jačanje pravosudne suradnje između Hrvatske i Slovenije u predmetima roditeljske odgovornosti i međunarodne otmice djeteta,*** čiji je nositelj Hrvatski pravni centar, u partnerstvu s MRMSOSP-om, MPU-om i Mirovnim inštitutom iz Slovenije. Projekt je usmjeren na unapređenje pravosudne suradnje kroz istraživanje normativnog okvira i procedura, izradu praktičnih preporuka i održavanje zajedničkih edukacija za sve relevantne sudionike unutar sustava. U projekt su kao suradne institucije s hrvatske strane, uključeni Vrhovni sud RH i Ured pravobraniteljice za djecu, a sa slovenske strane Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo za rad, obitelj, socijalnu politiku i jednake prilike te Pučki

pravobranitelj. Kao suradnik na projektu sudjelujemo u radu Projektnog odbora te u provedbi pojedinih projektnih aktivnosti. Projekt je financiran od strane Glavne uprave EU za pravosuđe i potrošače, a provodi se od 2021. do 2022. godine.

Na poziv Hrabrog telefona sudjelujemo u Radnoj skupini projekta ***Leaving with care – Living with care***. Projekt je usmjeren osnaživanju stručnjaka koji sudjeluju u postupcima izdvajanja djeteta i smještanja izvan obitelji, u području pružanja tzv. trauma-informiranih usluga kako bi se izbjegla dodatna traumatizacija djeteta i olakšala njegova prilagodba na novu okolinu. Projekt je započeo u travnju 2020. i traje do travnja 2022., a financiran je od strane Europske komisije u okviru programa za prava, jednakost i građanstvo (REC program).

Sudjelujemo u projektu ***Sigurna mjesta i nesmetan razvoj djece – integriranje praksi temeljenih na znanjima o traumi u sustav alternativne skrbi*** (*Skrb temeljena na znanjima o traumi*) koji je SOS Dječje selo Hrvatska počeo provoditi u ožujku 2020., a traje do ožujka 2022. Cilj projekta je ojačati sustav podrške i pomoći djeci i mladima s iskustvom traume kroz osposobljavanje stručnjaka unutar sustava socijalne skrbi, kao i udomitelja. U okviru projekta sudjelovali smo u radu Nacionalnog povjerenstva za praćenje provedbe projekta. U projekt je bilo uključeno 97 stručnjaka koji rade s djecom i mladima koji su doživjeli traumu.

Ured pravobraniteljice za djecu uključen je u projekt ***Moje mjesto pod suncem***, koji je usmjeren na problem urbanog siromaštva djece u Rijeci i Gospiću. Projekt se provodi u trogodišnjem razdoblju od 2021. do 2023., a financiran je iz programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj, u okviru financijskih mehanizama EGP-a i Kraljevine Norveške. Nositelj projekta je udruga Centar za kulturu dijaloga, Rijeka, a partneri Grad Rijeka, CZSS Rijeka, Udruga kreativni kolektiv Kombinat, Centar za studije mira i konflikata Sveučilišta u Rijeci, Ekonomski institut Zagreb, DND Gospić, Grad Gospić, Norveški istraživački institut Fafo Research Foundation i Rotary klub „Sv. Vid Rijeka“. U okviru projekta sudjelujemo u radu intersektorske platforme kojoj je cilj povezivanje svih relevantnih dionika u borbi protiv siromaštva djece na području Grada Rijeke. Sudjelovali smo u istraživanju o dječjem siromaštvu, edukacijama te prikupljanju informacija potrebnih za izradu strateškog dokumenta intersektorske platforme. U sklopu projekta provedeno je istraživanje 140 kućanstava s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića, kako bi se saznalo na koji se način obitelji nose s poteškoćama i odgovaraju li trenutne institucionalne strategije njihovim stvarnim potrebama. Prikupljeni podaci koristit će se za preporuke u novoj razvojnoj strategiji Grada Rijeke.

Sudjelovali smo u projektu ***Nacionalni forum dječjeg vijeća Eurochilda – NEF Hrvatske***, koji koordinira Društvo „Naša djeca“ Opatija u partnerstvu sa Savezom društava „Naša djeca“ Hrvatske. Kao dio Eurochildove Strategije sudjelovanja djece, Eurochild podržava uspostavljanje nacionalnih Eurochild Foruma (NEF) kao aktivnosti koja omogućava djeci i mladima ostvarivanje prava na izražavanje vlastitog mišljenja o svim stvarima koje se na njih odnose te prava da se njihovo mišljenje uvažava od strane osoba koje odlučuju o pitanjima vezanim za život djece i mladih na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini. Među članovima mreže Eurochilda je i Ured pravobraniteljice za djecu te je u rad NEF-a Hrvatske bila uključena i predstavnica MMS-a.

Nastavljajući i dalje suradnju s Udrugom Roditelji u akciji – RODA u odnosu na prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom, u okviru **projekta moto#R – Motivacijom i osnaživanjem do resocijalizacije** održali smo izlaganje u Čakovcu na međusektorskom sastanku *Izazovi resocijalizacije u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji.* Projekt moto#R realizira udruga Roditelji u akciji – Roda u projektnom partnerstvu s tri udruge: Hrabrim telefonom, Statusom M i sa Studentskim savjetovalištem Ekonomska klinika. Jedan od projektnih rezultata je osnovana platforma organizacija civilnog društva s ciljem razmjene informacija i znanja te pružanjem konkretnih usluga edukacije i podrške krajnjim korisnicima. Platforma je namijenjena i organizacijama civilnoga društva iz cijele Hrvatske, počiniteljima kaznenih djela i njihovima obiteljima, akterima iz ključnih institucija, medijima, poslodavcima, široj javnosti.

Podrška projektima drugih organizacija

Dali smo podršku mnogim projektima drugih organizacija usmjerenim postizanju sveobuhvatne zaštite prava i dobrobiti djece.

Na poziv Foruma za slobodu odgoja podržali smo projekt ***LISTEN: Strenghthening Child voices in society as a tool to protect children's rights during and after Covid-19 crisis*** *(SLUŠAJ: Jačanje glasa djece u*

društvu kao alat zaštite dječjih prava tijekom i nakon Covid-19 krize) i iskazali namjeru sudjelovanja u projektu koji bi se trebao provoditi u razdoblju od 2022. do 2024. Projekt je prijavljen na poziv Europske komisije za dostavu projektnih prijedloga za zaštitu i promicanje prava djeteta u sklopu programa **Građani, jednakost, prava i vrijednosti (*Citizens, Equality, Rights and Values programme* – CERV program).**

Podržali smo i prijave sljedećih projekata:

- ***CARES: Child-centered and Accessible crisis – Response for an Effective protection System*** Udruge Hrabri telefon (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***CHIPS (Innovative mechanisms for Children Inclusion in Protocols decision making in Schools)*** udruge Lokalna akcijska grupa SAVA (LAG SAVA), koji je usmjeren na zaštitu i poboljšanje zaštite prava školske djece u kriznim situacijama s fokusom na radu s djecom na razvijanju kriznih protokola za djecu (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***Promocija i zaštita prava djece u vrijeme pandemije*** Ambidekster kluba (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***PAW – Participatory Action Wave. Shaping small communities through children-led research approach*** *(Val participativnog djelovanja. Oblikovanje malih zajednica putem istraživačkog pristupa pod vodstvom djece)* Nansen dijalog centra (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***ActivePart4Kids*** Udruge Roditelji u akciji – RODA (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***Participacija djece u doba korone Speak Up*** Udruge roditelja Korak po korak (u okviru programa EK – CERV-CHILD);
- ***Preveniranje i suzbijanje rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom*** Ženske sobe (u okviru programa EK – CERV-DAPHNE);
- ***CAP (Child Assault Prevention) program prevencije nasilja nad i među djecom i mladima*** Udruge roditelja Korak po korak, u okviru natječaja Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva za institucionalnu podršku.

SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Neizostavni dio rada pravobraniteljice za djecu su susreti i razgovori s djecom. Njihova je osnovna zadaća podržati djecu u boljem poznavanju dječjih prava te ih potaknuti i osnažiti u ostvarivanju prava na participaciju (sudjelovanje). Također se nastoji dobiti uvid u to kako djeca procjenjuju aktualno stanje u ostvarivanju prava djece u uvjetima *koronakrize* te kako se nose s novim uvjetima i pravilima koja su im znatno izmijenila svakodnevni život.

Zbog potrebe pridržavanja epidemioloških mjera, osim *online* susreta s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) i Foruma mladih 16+, i većina drugih sastanaka i konzultacija s djecom iz škola, dječjih i učeničkih domova održani su *online*. Iako to ne može nadomjestiti dinamiku susreta uživo, takvi su se susreti pokazali uspješnima i dali nam vrijedne uvide o tome kako djeca ostvaruju svoja prava. Bilo je sedam takvih susreta. U *Dječjoj kući* u Rijeci s djecom smo se susreli „uživo“. Također smo se tijekom godine u nekoliko navrata susreli s djecom prilikom obilazaka škola i drugih ustanova i mjesta za boravak djece, te smo jedan sastanak MMS-a, na kojem su održani izbori za novu, 5. generaciju MMS-a i oproštajno druženje članova 4. generacije, uspjeli organizirati u neposrednom, živom kontaktu s njima, uz pridržavanje epidemioloških mjera.[161]

Zoom sastanci djece s pravobraniteljicom za djecu

12. siječnja održan je virtualni sastanak s djecom iz **SOS Dječjeg sela Lekenik**. U razgovoru je sudjelovalo petnaestak djece u dobi od 11 do 14 godina, direktor SOS dječjeg sela, direktorica razvoja nacionalnih programa i voditeljica stručnog tima. Na početku razgovora ravnatelj je izvijestio o aktualnostima te o tome kako su djeca i odrasli doživjeli potres, koji su snažno osjetili, ali nije bilo oštećenja u njihovih 15 SOS-kuća i zajedničkim objektima. Čak su pružili utočište potrebitoj djeci iz drugih područja i nekim obiteljima.

U razgovoru s djecom iz SOS Dječjeg sela Lekenik primijetili smo da su dobro informirani o dječjim pravima. Djeca su nam objasnila kako funkcionira Vijeće korisnika čiji su članovi i kako ona sudjeluju u rješavanju problema i uvođenju promjena u organizaciji života u selu prema željama djece, na koji način i u kojim prilikama ostvaruju pravo na iznošenje mišljenja, pokretanje nekih vlastitih inicijativa, dogovore u grupi i slično, te kako im u tome pomažu obiteljski sastanci, koji se uz podršku obiteljskog savjetnika održavaju jednom tjedno. Također je bilo riječi o mogućnostima participacije u školi, kroz školsko vijeće učenika, a neki od njih su i predsjednici razreda pa su govorili o tome kako u praksi izgleda obnašanje te dužnosti.

Veći dio razgovora bio je posvećen tome kako se djeca općenito nose s izazovom epidemije koja im je znatno promijenila život i uobičajeno funkcioniranje. Djeca su također komentirala organizaciju nastave u školi i *online*, većini je bolja nastava uživo, ali sve bolje se snalaze i u nastavi na daljinu jer su i oni i nastavnici sada već svladali početne teškoće, a ističu i da je ove školske godine škola svima osigurala potrebnu opremu. Iznijeli su i neke konkretne primjere funkcioniranja nastave te svoje prijedloge za poboljšanja.

16. studenoga održan je *online* sastanak s djecom iz **Kuće sv. Josipa**. U razgovoru je sudjelovalo petero djece i mladih u dobi od 14 do 18 godina i psihologinja ustanove. S djecom smo razgovarali o tome kako je

[161] Više o tome u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta* i *Dječje sudjelovanje – Mreža mladih savjetnika i Forum mladih 16+*.

koronakriza utjecala na njihov život – u školi i u domu, kako se suočavaju i nose s novim pravilima, jesu li im krizne mjere donijele i neke korisne promjene u dnevnoj rutini. Djeca su odgovorila kako se mnogo toga promijenilo, da im je ponekad naporno nositi masku i primjenjivati sva ta nova pravila, ali da se drže mjera i nadaju se da će i to brzo proći. Istaknuli su da im je velika prednost bila to što Kuća sv. Josipa raspolaže velikim vanjskim prostorom u kojem su se mogli baviti sportskim aktivnostima. Imaju dojam da ih je prošlogodišnji *lockdown* potaknuo da se više usmjere jedni drugima kao pomoć i podrška. Dio razgovora bio je posvećen dječjoj participaciji, te su djeca govorila o tome kako funkcioniraju vijeća učenika u njihovim školama, te kako se u Kući sv. Josipa dogovaraju s odgajateljicama o organizaciji života, učenja i odmora.

26. studenoga održani su *Zoom* sastanci s učeničkim vijećima splitskih osnovnih škola OŠ Ravne njive – Neslanovac i OŠ Mertojak, na kojima su učenici-vijećnici predstavili pravobraniteljici svoje aktivnosti i način rada vijeća učenika te su iznijeli svoja razmišljanja o dječjim potrebama i pravima. U **OŠ Ravne njive – Neslanovac** vijeće učenika ima ukupno 37 članova, po jednog učenika iz svakog razrednog odjela, a rad vijeća koordinira i vodi pedagoginja. Predsjednica vijeća, učenica 7. razreda, objasnila je da na vijeću razgovaraju i dogovaraju se o tome kako unaprijediti rad škole i uvesti razna poboljšanja za učenike, a plan za ovu školsku godinu je pokrenuti uređenje školskoga vrta.

U **OŠ Mertojak** učeničko vijeće čini 28 učenika, od 2. do 8. razreda, a pomoć u radu pruža im pedagoginja. Djeca su opisala kako provode slobodno vrijeme, te kako im je u školi, pogotovo u uvjetima pandemije. Smatraju da se pandemija općenito loše odražava na njihovo obrazovanje i kvalitetu učenja, brinu se i kako će to utjecati na njihovo daljnje školovanje, a opterećena su i brigom o tome hoće li koga zaraziti *koronom*. Iako priznaju da je za njih vrijeme provedeno u samoizolaciji imalo i neke rijetke dobre strane (primjerice odgodu nekih testova), većinom im je tada nedostajala škola i prijatelji, kao i živa riječ učitelja i njihovo objašnjavanje gradiva, ali i primjereni prostor za učenje, jer nemaju svi idealne uvjete za to kod kuće, pogotovo uz brojne ukućane i roditelje koji također rade od kuće. Predložili su da bi, s obzirom na situaciju s pandemijom i ograničenu ponudu sadržaja za djecu, trebalo djeci ponuditi više zanimljivih *online* radionica i priredbi kako bi im se omogućilo kvalitetno provođenje slobodnog vremena u skladu s njihovim interesima – i onda kada se moraju izolirati od drugih. Pripremili su i brojna pitanja za pravobraniteljicu: o pandemiji, o nasilju nad djecom i među djecom, o nepristojnom i zlostavljajućem ponašanju na internetu, itd., što nam je bio poticaj za razgovor.

9. prosinca ostvarili smo *Zoom* susret s predstavnicima **Vijeća učenika Učeničkog doma Hrvatskog radiše u Osijeku**. Na naš poziv, ravnateljica doma okupila je predstavnike vijeća, odnosno predstavnike pet domskih odgojnih skupina, koji su nas izvijestili o tome kako vide svoju situaciju, ali i iznijeli svoje poglede na zaštitu prava djece u svojoj okolini i općenito. S njima su bili i pedagoginja u domu i odgajatelj. Tom prilikom petero srednjoškolaca, tri mladića i dvije djevojke, opisalo je kako je na njihov boravak u domu i u školi utjecala pandemija. Najviše problema zadaje im praćenje nastave kada moraju u samoizolaciju, a to im se više puta događalo tijekom godine. U takvim situacijama napuštaju učenički dom i odlaze svojim kućama, te su upućeni na nastavu na daljinu. Smatraju da *online* nastava nepovoljno utječe na razinu i kvalitetu njihovog znanja, a naročito je teško učenicima koji žive na područjima gdje nemaju stabilnu internetsku vezu.

Istaknuli su da u učeničkom domu imaju besplatnu pripremu za maturu, kao i pomoć u učenju („instrukcije“) iz više nastavnih predmeta, što prepoznaju kao vrijedan oslonac na kojem su zahvalni. Na pitanje kako sudjeluju u donošenju odluka u učeničkom domu, naveli su da njihovo Vijeće učenika svojim inicijativama može utjecati na pojedine aspekte života u domu, a na određeni način u tome sudjeluje i svaka odgojna skupina. Dosta važan aspekt života u domu čini prehrana pa su istaknuli da svake srijede jedna od pet odgojnih skupina izabire jelovnike za sva tri obroka. Također sudjeluju u izboru i organizaciji slobodnih aktivnosti, a u planu im je organizirati redoviti „Dan društvenih igara“ u domu. Članovi Vijeća učenika nastoje uključiti i druge učenike u svoje inicijative te na sastancima vijeća prenose i njihove prijedloge.

10. prosinca ostvareni su sastanci s članovima vijeća učenika u Osnovnoj školi Grohote na otoku Šolti, te u Osnovnoj školi Stjepana Radića u Imotskom.

U **OŠ Grohote na Šolti**, s pravobraniteljicom se na *online* druženju našlo desetak učenika, od kojih su njih osam članovi Vijeća učenika, budući da škola ima ukupno osam razrednih odjela. Na sastanku su bile i pedagoginja i ravnateljica škole. Iz razgovora s djecom doznali smo da im škola nudi neke slobodne aktivnosti, ali da na Šolti općenito nedostaje više raznovrsnih sadržaja za djecu i više organiziranih aktivnosti u slobodnom vremenu djece i mladih. Ponosni su na svoju lijepu i moderno opremljenu školu, nisu znatnije osjetili teškoće

zbog pandemije i kažu da su u školi općenito zadovoljni, ali bi ipak voljeli da im se osigura kvalitetnija i obilnija školska prehrana.

OŠ Stjepana Radića u Imotskom ima oko 450 učenika u matičnoj i dvije područne škole. Na sastanku je sudjelovao 21 predstavnik razreda, a s njima je bila školska knjižničarka. Na pitanje kako se nose s pandemijom i epidemiološkim mjerama, rekli su da su se sada već navikli na to, ali da im najteže pada praćenje nastave kad su u samoizolaciji. Škola im je osigurala tablete za rad i nemaju teškoća s internetom. Ali ističu da im je bilo ponekad naporno prepisivati sadržaj predavanja, slati pisane odgovore i druge zadaće nastavnicima i prilagoditi se takvom načinu rada.

Sve sudionike *online* sastanaka pravobraniteljica je pozvala da joj se jave budu li imali pitanja, primjedbe ili prijedloge o tome kako poboljšati zaštitu prava djece u Hrvatskoj, na adresu mojglas@dijete.hr koja je namijenjena isključivo komunikaciji s djecom.

Susreti s djecom u organizaciji drugih

U sklopu festivala *Tobogan*, koji se održava u **Dječjoj kući u Rijeci**, pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica 7. srpnja susrele su se s djecom i održale radionicu o dječjim pravima. U radionici je sudjelovala skupina djece koja organizirano provode ljetne školske praznike sa svojom voditeljicom. U opuštenoj atmosferi i kroz igru djeca su se detaljnije upoznala s *Konvencijom o pravima djeteta*, pojedinim dječjim pravima i s radom pravobraniteljice za djecu. Tom su prilikom razgovarala s pravobraniteljicom i o tome kako im je bilo u školi, kako provode školske praznike te koliko su zadovoljna uvjetima za djecu u svojoj sredini, kao i koje su njihove potrebe i želje.

MEĐUNARODNA AKTIVNOST

Međunarodna aktivnost obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu ostvarene u komunikaciji ili suradnji s međunarodnim organizacijama i mrežama organizacija, institucijama i tijelima ili s neovisnim stručnjacima te izlaganja ili druga sudjelovanja na međunarodnim skupovima.

Osim što se znatan broj međunarodnih aktivnosti odnosio na utjecaj pandemije na prava djece, zbog epidemiološke situacije većina je aktivnosti tijekom 2021. ostvarena u vidu videokonferencija, virtualnih sastanaka i webinara putem različitih aplikacija (*Zoom*, *Cisco Webex*, *Microsoft Teams*).

Suradnja s međunarodnim organizacijama

UJEDINJENI NARODI (UN) – Tijekom 2021. ostvarili smo aktivnu suradnju s UN-ovim Odborom za prava djeteta (*UN Committee on the Rights of the Child*) kojemu smo uputili Alternativno izvješće pravobranitelja za djecu kao osvrt na 5. i 6. periodično izvješće države o pravima djece u Republici Hrvatskoj. Ono uključuje i mišljenja djece s kojom surađujemo. U vezi s tim, sudjelovali smo na više aktivnosti kako bismo pridonijeli sagledavanju stanja prava djece u Hrvatskoj i donošenju zaključnih primjedbi Odbora za prava djeteta na temelju *Konvencije o pravima djeteta*. Nažalost, pandemija je značajno utjecala na aktivitet tijela UN-a osnovanih na temelju konvencija o ljudskim pravima, tako da ovaj postupak, u vrijeme pisanja ovog izvješća nije okončan.

Zamjenica i dvije savjetnice sudjelovale su na Danima opće rasprave UN-ovog Odbora za prava djeteta posvećenom pravima djece u alternativnoj skrbi, održanom 16. i 17. rujna, posebno u radnim grupama koje su se odnosile na djecu koja su smještena u institucije alternativne skrbi zato što su im oba roditelja ili onaj koji sam skrbi o djetetu osuđeni na kaznu zatvora. Sudjelovale su i u raspravi o tome na koji način je epidemija Covida-19 učinila situaciju još složenijom za djecu u ustanovama alternativne skrbi, jer su im bili ograničeni kontakti s članovima obitelji kod kuće, kao i s roditeljem koji je u zatvoru.

CHILD RIGHTS CONNECT globalna je mreža organizacija koja koordinira aktivnosti prema UN-ovom Odboru za prava djeteta. S njome smo i 2021. intenzivno surađivali oko podnošenja alternativnog izvješća na 5. i 6. periodično izvješće RH prema *Konvenciji o pravima djeteta*.

Dana 29. studenoga sudjelovali smo na *online* sastanku na kojem su predstavljene ažurirane publikacije *My Pocket Guide to CRC Reporting* i *Together with children, for children*, koje se odnose na postupak izvještavanja Odbora za prava djeteta i sudjelovanju djece u tom procesu.

VIJEĆE EUROPE (*Council of Europe*) – Na poziv Ministarstva turizma i sporta sudjeluje u projektu Vijeća Europe (VE) *Child Safeguarding in Sport* (CSIS), čiji je cilj jačanje sposobnosti europskih zemalja da spriječe nasilje nad djecom i promoviraju njihovu dobrobit u sportu razvijanjem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje službenika za zaštitu djece.

Na zahtjev Vijeća Europe, Upravnog odbora za prava djeteta (*The Council of Europe's Steering Committee for the Rights of the Child - CDENF*) dostavili smo informacije za pripremu regionalne rasprave i doprinosa održavanju Dana opće rasprave UN-ovog Odbora za prava djeteta posvećenog pravima djece u alternativnoj

skrbi. Pozvani putem ENOC-a, u listopadu smo ovom tijelu VE dostavili svoja opažanja na Nacrt Strategije VE o pravima djeteta za razdoblje 2022. – 2027., a tom smo se prigodom osvrnuli na prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom te potrebu djelovanja u području zaštite sigurnosti u prometu i neprimjerenog oglašavanja.

Pratili smo održavanje 3. i 4. plenarnog sastanka ovog tijela VE, u lipnju i listopadu, na kojima se raspravljalo o Nacrtu nove Strategije VE o pravima djeteta, od koje se očekuje da će nastaviti jačati položaj djece u pojedinim državama, osigurati poštovanje univerzalnih pravnih standarda u odnosu prema djeci i omogućiti da na traženje pojedine države VE može podržati promjenu nacionalnog zakonodavstva i prakse radi poboljšanja dobrobiti djece. Tekst strategije je u cijelosti podržan te je upućen u daljnju propisanu proceduru, a njezino objavljivanje očekuje se u travnju 2022.

EUROPSKA KOMISIJA (EK) – Savjetnica pravobraniteljice za djecu, kao predstavnica RH u radu ekspertne radne skupine EK „Sigurniji Internet za djecu“ (*Safer Internet for Children*), i ove godine sudjelovala je na sastancima skupine. Na jednom od sastanaka raspravljalo se o potrebi ažuriranja *Europske strategije za bolji internet za djecu*, ili BIK strategije, kako bi nastavila štititi i osnaživati djecu na internetu putem EU financiranja, koordinacije i samoregulacije. To je nužno s obzirom na promjene u dječjoj upotrebi digitalne tehnologije, ubrzanje digitalne transformacije i promjena u načinu života i povezanih zdravstvenih problema, te na digitalni jaz koji je pogoršan pandemijom Covida-19. Skupina je raspravljala o tome kako odgovoriti na potrebe i prioritete koje su identificirali djeca, mladi i odrasli, te koji su budući prioriteti politike iz perspektive države članice. Na drugom sastanku predstavljene su aktivnosti EK koje se odnose na zaštitu prava djece u digitalnom okruženju.

Aktivno smo pratili donošenje *Strategije EU-a o pravima djeteta* i *Prijedloga preporuke Vijeća o uspostavi europskog jamstva za djecu*, kao ključnih europskih dokumenata kojima je cilj osnažiti prava djece u Europi. *Strategija EU-a o pravima djeteta* u šest tematskih područja predlaže mjere koje će poduzeti EK, te mjere na čije poduzimanje poziva države članice pa tako i Hrvatsku. Područja se odnose na: participaciju djece u političkom i demokratskom životu, borbu protiv dječjeg siromaštva, suzbijanje nasilja nad djecom, pravosuđe prilagođeno djeci, sigurnost u digitalnom okruženju te prava djece na svjetskoj razini. U pripremama dokumenata EK je prikupila mišljenja više od 10.000 djece. Ured pravobraniteljice za djecu RH sudjelovao je u stvaranju tog dokumenta kroz javnu raspravu i putem međunarodnih mreža, a posebno aktivno kroz uključivanje djece iz svoje Mreže mladih savjetnika (MMS), koja su i pojedinačno i grupno dala svoj doprinos.

Drugi stup Strategije nadopunjuje se *Europskim jamstvom za djecu. Prijedlogom Preporuke Vijeća o uspostavi europskog jamstva za djecu* pozivaju se države članice da osiguraju pristup kvalitetnim ključnim uslugama za djecu kojoj je potrebna pomoć, i to ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, prehrani i stanovanju. Ističe se da je potrebno osigurati jednake mogućnosti za svu djecu, uključujući i djecu suočenu sa socijalnom isključenošću zbog siromaštva ili drugih oblika nepovoljnog položaja. *Prijedlogom* se poziva države članice na poduzimanje predloženih mjera i aktivnosti te dostavljanje nacionalnog akcijskog plana za provedbu, uzimajući u obzir nacionalne, regionalne i lokalne okolnosti. Povodom donošenja *Preporuke* uputili smo preporuke Vladi RH i MRMSOSP-u. S namjerom da promociju dječje participacije učini jednim od prioriteta u svome radu, EK je 20. i 21. rujna organizirala fokus grupu s djecom i mladima o tome kako uključiti djecu i osigurati njihovo sudjelovanje u procesima donošenja odluka na razini EU. Na *online* sastanku je, uz mlade iz brojnih europskih zemalja, sudjelovala i članica našeg MMS-a Stela Tonner.

Također smo pratili kampanju EK o podizanju svijesti o ljudskim pravima prema Povelji EU o temeljnijim pravima (*Charter of Fundamental Rights of the EU*), pokrenutoj na Dan ljudskih prava, 10. prosinca, o čemu smo informirali javnost objavom na našoj mrežnoj stranici i dostavom poveznica na ovu kampanju s informacijama o pravima i relevantnim nacionalnim tijelima na svim jezicima EU, uključujući i hrvatski.

EUROPSKI PARLAMENT – Zastupnicima RH u Europskom parlamentu u veljači smo uputili upozorenje i zamolbu za odgodu primjene *EU Direktive o e-privatnosti i elektroničkim komunikacijama* radi osiguranja zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Naime, ova se direktiva, zbog primjene Europskog zakonika o elektroničkim komunikacijama i s ciljem bolje zaštite privatnosti, proširila i na e-poštu i privatne poruke. Na taj način je nezakonitom postala upotreba tehnologije koju pružatelji usluga koriste za skeniranje poruka koje sadrže materijale seksualnog zlostavljanja i iskorištavanje djece, te tako sprečavaju njihovo daljnje širenje, a s time se i umanjila mogućnost zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Povratnu informaciju od hrvatskih zastupnika o njihovim aktivnostima u povodu naše preporuke nismo zaprimili, no Europski parlament odgodio je primjenu ove direktive.

EUROPSKA MREŽA PRAVOBRANITELJA ZA DJECU (*European Network of Ombudspersons for Children* - ENOC) – Kao dugogodišnji član, aktivno smo sudjelovali u radu mreže te s ostalim članovima razmjenjivali informacije o različitim temama: funkcioniranje obiteljskih sudova, prava djece i Covid-19, dobna granica pristanka na spolni odnos, problemi u primjeni EU Direktive o e-privatnosti i elektroničkim komunikacijama i utjecaju na sigurnost djece u Europi, zaštita prava i interesa djece kod pokušaja suicida, metode procjene učinkovitosti rada pravobraniteljskih ureda te načini ostvarivanja komunikacije s djecom i prakse sudjelovanja djece u radu ureda, regulativa o eutanaziji koja se odnosi na djecu, promišljanja i prakse država vezano uz reguliranje cijepljenja djece u dobi 5-12 godina, evaluacijsko istraživanje o suradnji ENOC-a i EK (2018-2021). Sudjelovali smo u izradi tematskih izjava ENOC-a o pravima djece tijekom pandemije i o učincima mjera protiv pandemije na dječja prava, o pravima djece u pokretu i prisilnim povratima preko granice (*pushbacks*) te o privremenoj odgodi primjene direktive EU o e-privatnosti i elektroničkim komunikacijama u borbi protiv seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece. Navedene ENOC-ove izjave važne su nam i u poduzimanju aktivnosti na nacionalnoj razini.

ENOC smo ponovno obavijestili o misiji, ciljevima i aktivnostima europske mreže *Children of Prisoners Europe* i nekim temeljnim dokumentima za zaštitu ove skupine djece, te o vrijednim materijalima za djecu Udruge roditelja *Korak po Korak*.

Sudjelovali smo 1. i 4. lipnja na redovitom seminaru ENOC-a „COVID-19 i dječja prava: učenje za budućnost“, koji je održan *online*, na kojem se raspravljalo o utjecajima globalno uvedenih izvanrednih mjera protiv pandemije na djecu, te su predstavljeni najvažniji pokazatelji i rezultati istraživanja koje je proveo ENOC u lipnju 2021. Članice ENOC-a pozvale su UN-ov Odbor za prava djeteta da izradi opći komentar o dječjim pravima u vrijeme pandemije. U Ateni je 27. i 28. rujna održana 25. godišnja konferencija mreže pod nazivom „COVID-19 & Children's Rights: Learning for the future“, a 29. rujna održana je i godišnja Opća skupština ENOC-a. Na konferenciji je predstavljeno izvješće ENOC-a o izazovima za dječja prava pod utjecajem pandemije, te se raspravljalo o međunarodnim aktivnostima i projektima, mentalnom zdravlju djece u vrijeme pandemije, utjecaju mjera protiv pandemije na obrazovanje, zdravlje, zaštitu od nasilja i zlostavljanja, na životni standard i participaciju djece, a predstavljene su i preporuke djece i mladih uključenih u projekt ENOC-a pod nazivom *ENYA 2021 – Let's Talk Young, Let's Talk about the impact of COVID-19 on Children's Rights*. U izborima za članove ENOC *Bureaua*, pravobraniteljica je izabrana za člana tog tijela.

EUROCHILD – Aktivno smo sudjelovali u brojnim aktivnostima i webinarima u organizaciji ove mreže organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih. Savjetnice pravobraniteljice sudjelovale su na sastanku 23. ožujka koji je organizirao *Eurochild* te su predstavile aktivnosti i izazove Ureda pravobraniteljice za djecu u prethodnoj godini u provođenju participativnih aktivnosti s djecom, naročito s članovima MMS-a. Na prvom izdanju *Eurochild caféa*, 15. travnja, razmijenjena su mišljenja sudionika o Strategiji EU-a o pravima djeteta i *Jamstvu za djecu*, te su razmotrene druge potencijalne teme za buduće rasprave. Na webinaru „Equal chances for every child“, 27. svibnja, govorilo se o postojećim nejednakostima koje kriza dodatno pogoršava, a na webinaru „Tackling Disadvantage in Early Childhood: Key Findings and Challenges“, 10. studenoga, ukazano je na utjecaj siromaštva na djecu, potrebu ulaganja u rano djetinjstvo, te važnost *Jamstva za djecu*.

Izvanredna opća skupština, te godišnja Opća skupština *Eurochilda* i Dan članova ove su godine, kao i 2020., zbog pandemije održani *online* 17. i 18. lipnja. Sudjelovalo je oko 150 sudionika među kojima su bila i djeca, a raspravljalo se o izazovima i aktivnostima u promociji prava djece te kvaliteti života djece za vrijeme pandemije. Aktivno smo, zajedno s članicom našeg MMS-a, sudjelovali u radu 1. saziva Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda – NEF. U organizaciji *Eurochilda* predstavnica MMS-a sudjelovala je na *online* sastanku na kojem su djeca i mladi, koji su 2020. sudjelovali na 13. Europskom forumu o pravima djeteta, obaviješteni o aktivnostima Europske komisije u vezi s konzultacijama s djecom i mladima u izradi Strategije EU o pravima djeteta.

CHILDREN OF PRISONERS EUROPE (COPE) – Kao institucionalni član i kroz individualno članstvo predstavnice našega Ureda, aktivno smo sudjelovali u radu COPE-a, Europske mreže organizacija za djecu čiji su roditelji u zatvoru, te smo se uključili u lipanjsku europsku kampanju za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, pod nazivom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!“ (*Not My Crime, Still My Sentence!*). Kampanja je

bila obilježena utjecajem pandemije na ostvarivanje prava djece na očuvanje obiteljskih veza i osjećaja privrženosti roditelju koji se nalazi na izdržavanju zatvorske kazne.

U lipnju smo sudjelovali na webinaru „Mitigating Uncertainty for Children: From pre-trial procedures to the COVID-19 pandemic“, te u radu Opće skupštine mreže i druženju članova (*Networking Corner*), koji su održani *online*. U organizaciji mreže i nizozemske udruge Exodus, u Leidenu smo od 11. do 13. studenoga aktivno sudjelovali u nizu događanja pod zajedničkim naslovom „Vrijeme je za akciju, ali kakvu? Međusektorska suradnja za djecu čiji su roditelji u zatvoru“ (*Time to Act, How to Act? Cross-sectoral Work for Children With an Imprisoned Parent*) uključujući i radionicu EuroPriza (Europska organizacija za zatvorske i penalne sustave) „Implementacija Preporuka Vijeća Europe o djeci čiji su roditelji u zatvoru“, a zamjenica pravobraniteljice je s poljskom predstavnicom udruge Probacja sudjelovala na novinarskom panelu „Međusustavna podrška i zlatno tkanje dostojanstva djeteta“.

Predstavnica Pravobranitelja za djecu bila je jedan od pozvanih sudionika u evaluaciji COPE mreže i njezinog doprinosa životu djece čiji su roditelji u zatvoru, pod vodstvom evaluatora Alaina Thomasa. Zagovaračke aktivnosti motivirane članstvom Pravobranitelja za djecu u COPE mreži nazvali smo „Inspiracija za istraživanje potreba djece s obje strane rešetaka“, prikazali smo detaljno aktivnosti od 2015. godine. Unutarnji i vanjski evaluatori smatraju da izvješće Pravobranitelja za djecu RH predstavlja rezime cjelokupnog razvoja COPE mreže, a model brige o skrbi prava djece zatvorenika, koji primjenjuje Pravobranitelj za djecu ocijenili su stvarnom promocijom holističkog, međukulturalnog i međusektorskog pristupa i dobro planirane strategije.

COPE je u 2021. izdao nekoliko važnih publikacija, među kojima „Utjecaj istražnog zatvora roditelja na djecu“ i „Utjecaj Covid-19 *lockdowna* na djecu zatvorenika“, koje su nam koristile za procjenu praksi i mogućnosti za RH, a naš Ured sudjeluje u izradi praktičnog vodiča „Utjecaj uhićenja roditelja na dijete – istraživanje, postojeće prakse i protokoli policijskih odjela diljem Europe“, te svoje podatke i iskustva dijeli s konzultanticom COPE-a Paulom Akyol.

Na periodičnim sastancima upravnog odbora i godišnjem strateškom sastanku sudjelovali smo u odlukama o aktivnostima mreže, o funkcioniranju i razvoju mreže te ostvarenju strateškog plana. Bili smo aktivni na dvije radionice mreže usmjerene razvijanju kapaciteta članova i na zaštitu djece, na kojima smo predstavili svoja pravila i usmjerenost na zaštitu djece s kojom surađujemo.

Direktorica COPE mreže Liz Ayre uključena je u naš projekt o razvoju podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru te je napisala predgovor knjizi „S obje strane rešetke. Što dugujemo djeci čiji su roditelji u zatvoru“ u izdanju Pravobranitelja za djecu RH.

INTERNATIONAL COALITION FOR CHILDREN WITH INCARCERATED PARENTS (INCCIP) I WELLS OF HOPE-Uganda – Ove globalne mreže nas, nakon početne aktivne suradnje 2011. i 2017. godine redovito informiraju o svojim aktivnostima i studijama te su nam vrijedan izvor informacija o djeci zatvorenika izvan Europe.

AIAC (Advocacy in Action Coalition - Prisoners Family conference) – Kao član AIAC globalne i američke mreže za podršku obitelji čiji je član u zatvoru, sudjelovali smo na *online* godišnjoj konferenciji InterNational Prisoner's Family Conference, 20. - 23. listopada.

THE CENTRE FOR CHILDREN AND YOUNG PEOPLE'S PARTICIPATION – S Centrom za participaciju djece i mladih pri Školi za socijalni rad, skrb i zajednicu, Fakulteta u Centralnom Lancashireu, UCLAN, u Ujedinjenom Kraljevstvu, sudjelujemo u razmjeni informacija o participaciji djece. U sklopu njihovog projekta – izrade web stranice UCMC2 (*U Can Make Change 2*, u prijevodu: *I ti možeš donijeti promjenu*) o primjerima dječje participacije iz cijeloga svijeta, predstavljen i naš MMS kao jedan od primjera uspješne dječje participacije. Kao primjer iz Hrvatske, navedeno je i **Dječje gradsko vijeće Grada Opatije**. Isticanjem ovih primjera na web stranici UCMC2 povećava se međunarodna vidljivost ovih participativnih tijela djece, a ujedno se i potvrđuje vrijednost ovih modela koji su se proteklih godina afirmirali kao uspješni pristupi u poticanju i razvijanju dječje participacije u Hrvatskoj.

UNICEF – Tijekom godine ostvareni su brojni oblici suradnje i sastanci. Na poziv UNICEF-a sudjelovali smo na godišnjem sastanku Ureda UNICEF-a za Hrvatsku i Ministarstva vanjskih i europskih poslova, 21. siječnja, na kojem su razmotreni rezultati zajedničkih aktivnosti na provedbi Plana suradnje Vlade RH i UNICEF-a

(2017. - 2021.). Pritom smo istaknuli zajedničku aktivnost s UNICEF-om u razvoju i jačanju participativnih prava djece, te aktivno sudjelovanje članova našeg MMS-a u radu Savjetodavnog odbora za dječja prava i društveno poslovanje Ureda UNICEF-a. Savjetnica pravobraniteljice bila je članica UNICEF-ove evaluacijske referentne skupine za izradu dokumenta „Multi-Country Evaluation of the UNICEF Early Childhood Development Response to COVID-19 in Europe and Central Asia Region".

Sudjelovali smo na završnom predstavljanju ishoda programa „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika za dobrobit djece", 23. rujna, na kojem je UNICEF predstavio rezultate četverogodišnjeg projekta provedenog u suradnji s MRMSOSP-om, Hrvatskom udrugom socijalnih radnika i Društvom za psihološku pomoć. U povodu 75. godišnjice djelovanja UNICEF-a, 10. prosinca smo sudjelovali na proslavi ove važne obljetnice i dodjeli priznanja *Prijatelj UNICEF-a* članovima MMS-a.

WOMEN'S WORLD SUMMIT FOUNDATION (WWSF) – Kao i svake godine uključili smo se u obilježavanje Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima", u sklopu kampanje usmjerene razvoju prevencijske kulture. Naš Ured u ovoj kampanji aktivno sudjeluje od 2007. te je 2008. bio dobitnik prve nagrade za inovativni pristup u zaštiti prava djece.

EUROPSKO VIJEĆE ZA SIGURNOST PROMETA (ETSC) – Rad belgijske neprofitne organizacije ETSC (*European Transport Safety Council*) koji je posvećen smanjenju broja poginulih i ozlijeđenih u cestovnom prometu u Europi za nas je vrijedan izvor informacija o praksama i stanju sigurnosti prava djece u Europi te u planiranju naših aktivnosti. Sudjelovali smo u više njihovih *webinara* i *online* susreta na kojima su predstavljene aktualnosti i podaci o utjecaju pandemije na sigurnost na cestama, trendovima, te usmjerenosti nadležnih subjekata na razini EU i u pojedinim državama na smanjenje stradavanja na cestama. Sudjelovali smo i na *online* događanjima o preventivnim programima i obrazovanju djece o sigurnosti u prometu, o postupcima utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za upravljanje vozilima, te o rizičnim ponašanjima mladih u prometu.

INTERNATIONAL CENTRE FOR MIGRATION POLICY DEVELOPEMENT (ICMPD) – Sudjelovali smo u više aktivnosti koje je organizirao ICMPD u suradnji s drugim organizacijama (FRONTEX, FRA i dr.). Kako je Ured pravobraniteljice za djecu u rujnu 2018. prihvatio sudjelovanje u projektu „Nadzor prisilnih udaljenja III" (FReM III), sudjelovali smo na brojnim sastancima i aktivnostima u sklopu ovog projekta koji je dovršen krajem 2021.

EUROPSKA MREŽA ZA PRAVOSUDNO OSPOSOBLJAVANJE (EJTN) – U okviru programa specijalizirane razmjene s EJTN-om (*The European Judicial Training Network*), 29. listopada posjetio nas je Jens Florstedt, sudac iz Njemačke specijaliziran za obiteljsko pravo. Tom su prilikom razmijenjene informacije o radu pravosudnih i drugih tijela usmjerenih ostvarivanju zaštite prava i interesa djece u RH i Njemačkoj, predstavljen je rad našeg Ureda, te aktivnosti u izgradnji cjelovitoga sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece.

KIDS RIGHTS FOUNDATION – Ovoj organizaciji, koja se bavi promocijom dobrobiti ranjive djece diljem svijeta i zalaže se za ostvarenje njihovih prava, dostavili smo naša opažanja o pravima djece tijekom pandemije, a za potrebe izrade *KidsRights Indexa*, te su ona objavljena u Izvješću fondacije za 2021.

GLOBAL PARTNERSHIP TO END VIOLENCE AGAINST CHILDREN – Sudjelovali smo u više aktivnosti organizacije pod nazivom Globalno partnerstvo za okončanje nasilja nad djecom, vezano uz zaštitu djece od nasilja i podržali smo globalnu kampanju te obilježavanje Međunarodnog dana odgoja bez batina (*International Day to End Corporal Punishment of Children*) 30. travnja.

EUROPSKA MREŽA ZA PODRŠKU OBITELJI – Sudjelovali smo 28. rujna na *online* sastanku ove europske mreže (*The European Family Support Network)* na nacionalnoj razini u okviru njihovog COST projekta pod nazivom „A bottom-up, evidence-based and multidisciplinary approach", s predstavnicima Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

VELEPOSLANSTVO SAD-a u RH – Pravobraniteljica se 13. prosinca susrela s Cameronom Millardom, službenikom u političkom uredu Veleposlanstva SAD-a, te su razmijenili informacije o poteškoćama u ostvarivanju prava djece u Hrvatskoj u pojedinim područjima života djece te o utjecaju pandemije na djecu u Hrvatskoj. Dostavili smo informacije za njihovo godišnje izvješće o ljudskim pravima (*2020 Country Report on Human Rights Practices in Croatia*) i Međunarodni izvještaj o stanju vjerskih sloboda (*International Religious Freedom Report*), u dijelovima tih izvješća koji se odnose na djecu.

UDRUGA SOCLES IZ NJEMAČKE – Uredu se obratio predstavnik njemačke udruge SOCLES Thomas Meysen koji za Njemačku federalnu vladu i Ministarstvo obitelji istražuje različite modele ombudsmanskih institucija u Europi, u tijeku rasprave o uspostavljanja pravobranitelja u Njemačkoj koji će se baviti i ljudskim pravima djece. Detaljno smo opisali naš model Pravobranitelja za djecu, smisao specijaliziranog i nezavisnog ureda samo za djecu, važnost medija u ostvarivanju prava djece te važnost i slabosti sadašnjeg zakonskog rješenja u odnosu na autonomiju i nezavisnost Pravobranitelja za djecu u RH.

FEDERALNA ORGANIZACIJA ZA SKRB I SMJEŠTAJ ZATVORENIKA, BONN – Nakon COPE konferencije u Leidenu nastavljena je komunikacija s ovom organizacijom o postpenalnom prihvatu.

UDRUŽENJE TUŽITELJA REPUBLIKE SLOVENIJE – Nastavljena je višegodišnja suradnja s ovim udruženjem o temama u području pravosuđa prilagođenog djeci.

ŠVICARSKA VELEPOSLANICA U HRVATSKOJ – Na poziv švicarske veleposlanice Emilije Georgijeve pravobraniteljica je 27. svibnja sudjelovala na *online* panel raspravi s čelnicima organizacija UN-a koje djeluju u Hrvatskoj, na kojoj se raspravljalo o utjecaju pandemije Covida-19 na aktivnosti organizacija UN-a u Hrvatskoj.

FINSKI CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA – Direktorica ovog centra Sirpa Rautio sastala se s pravobraniteljicom za djecu 26. kolovoza, u sklopu projekta u kojem se razmatra institucionalni okvir za ljudska prava u Finskoj, a radi čega se promatraju prakse i primjeri raznolikosti organizacijske strukture i učinkovitosti, odnosno o snage i podrške u zaštiti ljudskih prava, neovisnih pravobraniteljskih institucija u drugim europskim zemljama.

INCEST TRAUMA CENTAR, BEOGRAD – U više navrata smo, pripremajući tekst o posjetima djece roditeljima u zatvoru, razgovarali sa stručnjakinjama iz Incest trauma centra o tome što je najbolji interes djeteta, te o negativnim i pozitivnim aspektima kontakta djeteta s roditeljem koji se nalazi u zatvoru zbog kriminalnog djela na štetu djeteta ili zbog seksualnog nasilja ili zlostavljanja.

Sudjelovanje na međunarodnim skupovima[162]

Uz aktivno sudjelovanje s izlaganjima, sudjelovali smo na brojnim međunarodnim događanjima radi razmjene iskustava i informacija, s ciljem jačanja međunarodne suradnje s drugim organizacijama, širenja znanja i prikupljanja informacija kojima možemo unaprijediti sustav zaštite dječjih prava u RH. Dio aktivnosti odnosio se na pitanja opće zaštite dječjih prava, dio na uža područja dječjih prava (pravosudnu zaštitu, sigurnost u prometu, prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom i dr.), a dio na razne edukacije i druga područja ljudskih prava, s posebnim osvrtom na utjecaj pandemije na prava djece.

Dječja participacija – Na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji 12. Dani osnovnih škola „Krug od znanosti do učionice“, održanoj na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu 27. i 28. veljače, predstavljeno je istraživanje Ureda pravobraniteljice za djecu o participaciji djece u školi, provedeno 2017. i 2018. godine.

Sudjelovali smo na *online* međunarodnom kongresu IUAES2020 – Međunarodne unije antropoloških i etnoloških znanosti (*International Union of Anthropological and Ethnological Sciences*), 10. ožujka, na kojem je savjetnica u sklopu panela „Naslijeđe i roditeljstvo sljedeće generacije“ održala izlaganje „Uloga roditelja u ostvarivanju participativnih prava djeteta“, u kojem je govorila o pravu djeteta i o radu našeg MMS-a.

Sudjelovali smo i u više aktivnosti na ovu temu u sklopu *Eurochilda*, primjerice, na sastanku 23. ožujka na kojem smo podijelili informacije o iskustvima rada s djecom u području dječje participacije u novom digitalnom kontekstu uzrokovanom pandemijom.

U sklopu projekta Europske komisije i Vijeća Europe „CP4EUROPE – Jačanje nacionalnih okvira za sudjelovanje djece u Europi“ (*CP4EUROPE – Strengthening National Child Participation Frameworks and Action in Europe*), u organizaciji VE, sudjelovali smo 21. listopada na 1. konferenciji pod nazivom „Napredak prema smislenom sudjelovanju djece u donošenju odluka – dijalog s više dionika“ (*Progress towards meaningful child participation in decision making – a multistaleholder dialogue*), a 9. prosinca na webinaru „Teorije i prakse uključivanja djece iz ranjivih skupina u procese donošenja odluka“ (*The theory and practice of involving vulnerable children in decision making*).

[162] Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u dijelu o suradnji s međunarodnim organizacijama.

Na temu diskriminacije pravobraniteljica je u Ljubljani, od 20. do 22. listopada, sudjelovala na 5. regionalnoj Konferenciji institucija za jednakost u jugoistočnoj Europi, pod naslovom „Utjecaj epidemije Covida-19 na rad institucija za jednakost u jugoistočnoj Europi, te važnost zagovaratelja načela jednakosti u vrijeme epidemije". Konferenciju je organizirao Ured zagovaratelja načela jednakosti u Republici Sloveniji.

O različitim područjima zaštite djece za vrijeme pandemije Covida-19 govorilo se 27. svibnja na *online* panelu s čelnicima organizacija UN-a koje djeluju u Hrvatskoj, na kojoj se raspravljalo o utjecaju pandemije na aktivnosti organizacija UN-a u Hrvatskoj, na kojem je sudjelovala pravobraniteljica za djecu. Ista je tema bila i predmet brojnih aktivnosti mreže Eurochilda, kao i Europske mreže pravobranitelja za djecu, pa su tako redovni seminar u lipnju i 25. godišnja konferencija Europske mreže pravobranitelja za djecu u rujnu posebno bile važne zbog razmjene iskustava i znanja te izrade preporuka s posebnim naglaskom na pandemiju COVID-19 i njezin utjecaj na dječja prava.

O dječjem siromaštvu pratili smo više *online* događanja u organizaciji *Eurochilda*, koja su se odnosila na Strategiji EU-a o pravima djeteta i *Jamstvu za djecu*, o postojećim nejednakostima koje kriza dodatno pogoršava te utjecaju siromaštva na djecu i potrebi ulaganja u rano djetinjstvo.

S pravima djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom bavili smo se kroz više aktivnosti u sklopu mreža s kojima surađujemo. U lipnju smo sudjelovali na webinaru *Mitigating Uncertainty for Children: From pre-trial procedures to the COVID-19 pandemic* koji je organizirao COPE, te na Općoj skupštini mreže COPE. U listopadu smo sudjelovali na 13. godišnjoj konferenciji *InterNational Prisoner's Family Conference*, posvećenoj obiteljima čiji se članovi nalaze na izdržavanju zatvorske kazne, koju svake godine u Dallasu organizira američka koalicija *Advocacy in Action*. Konferenciju su putem interneta pratile i aktivno sudjelovale u raspravi zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Aktivno smo sudjelovali u brojnim aktivnostima mreže COPE, a posebno na godišnjoj konferenciji 11. - 13. studenoga u Leidenu u organizaciji COPE i nizozemske udruge Exodus. Tom je prigodom je zamjenica pravobraniteljice održala pozvano predavanje pod naslovom „Međusustavna podrška i zlatno tkanje dostojanstva djeteta", a konferenciji je nazočila i pravobraniteljica. U sklopu konferencije, članovi COPE mreže su 13. studenoga posjetili ženski zatvor Nieuwersluis u blizini Utrechta. Dana 17. studenoga sudjelovali smo na radionici na Svjetskom kongresu o pravosuđu s djecom 2021. (*The 2021 World Congress on Justice with Children*), o izazovima pružanja skrbi za djecu i roditelje u sukobu sa zakonom i preporukama za bolju zaštitu i podršku.

O pravima djece s teškoćama u razvoju sudjelovali smo na webinaru, 26. svibnja, o izgradnji i jačanju integriranih nacionalnih sustava za ranu intervenciju u djetinjstvu (*Building and Strengthening Integrated National ECI Systems*), u organizaciji Europskog udruženja pružatelja usluga za osobe s invaliditetom (*Association of Service Providers for People with Disabilities - EASPD*) i Međunarodnog udruženja Korak po korak (*International Step by Step Association - ISSA*).

Djeca migranti bila su tema *online* konferencije „Djeca u migracijama – perspektiva jugoistočne Europe", 17. travnja, na kojoj je zamjenica pravobraniteljice održala izlaganje o osnovnim izazovima s kojima se susreću djeca migranti u RH. Konferenciju je organizirao *Global Campus South East Europe/European Regional Master Programme in Democracy and Human Rights in South East Europe*, Sveučilište u Sarajevu i Sveučilište u Bologni, u sklopu dvogodišnjeg projekta „Djeca u migraciji u jugoistočnoj Europi", koji se trenutačno provodi uz potporu Globalnog kampusa ljudskih prava i Zaklade *Right Livelihood*.

O pravosuđu prilagođenom djeci bilo je riječi 8. i 9. travnja na tradicionalnom godišnjem 19. stručnom savjetovanju tužitelja Republike Slovenije, pod naslovom "Pristup posebno ranjivoj djeci", na kojemu je na poziv Udruženja tužitelja Republike Slovenije sudjelovala pravobraniteljica za djecu.

O zaštiti djece od nasilja sudjelovali smo na više aktivnosti u organizaciji Globalnog partnerstva za okončanje nasilja nad djecom (*Global Partnership to End Violence Against Children*) te smo podržali njihovu globalnu kampanju i pratili dvije konferencija 30. travnja i 4. lipnja.

U povodu Međunarodnog dana obitelji i Dana zdravih gradova pravobraniteljica je 28. i 29. svibnja u Rijeci sudjelovala na međunarodnoj konferenciji u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, pod nazivom „Prevencijom do kulture nenasilja", u okviru projekta sufinanciranog od EU „Safer Internet Centre Croatia: Making Internet a good and safe place", pod pokroviteljstvom Ureda pravobraniteljice za djecu, Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova,

Ministarstva zdravlja, MRMSOSP-a i Grada Rijeke. Tom je prigodom pravobraniteljica održala izlaganje „Prevencijom do kulture nenasilja – pogled iz Ureda pravobraniteljice za djecu“.

O zaštiti djece u sportu sudjelovali smo na više *online* okruglih stolova na poziv Ministarstva turizma i sporta, Službe za međunarodnu suradnju, u sklopu Projekta „Child Safeguarding in Sport (CSIS)“, koje je organiziralo Vijeće Europe. Cilj projekta je jačanje sposobnosti europskih zemalja da spriječe nasilje nad djecom i promoviraju dobrobit djece u sportu razvijanjem učinkovitih politika koje uključuju zapošljavanje, obuku, opremanje i umrežavanje službenika za zaštitu djece.

O pravima djece u institucijama raspravljalo se na Danu opće rasprave UN-ovog Odbora za prava djeteta, koji je bio posvećen pravima djece u alternativnoj skrbi, na kojem smo sudjelovali 16. i 17. rujna.

Temu sigurnosti djece u prometu pratili smo kroz više webinara i *online* događanja u organizaciji Europskog vijeća za sigurnost prometa (ETSC): 27. travnja o postupku utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za upravljanje vozilima; 20. svibnja o novom globalnom desetljeću akcije sigurnosti prometa na cestama; 16. lipnja o stanju cestovne sigurnosti za 2020.; 23. lipnja na predstavljanju priručnika o obrazovanju za sigurnost prometa i mobilnosti; te 28. listopada o tome kako smanjiti smrtna stradanja mladih na cestama.

O mehanizmima zaštite dječjih prava bilo je riječi na webinaru Odbora za pravna pitanja Europskog parlamenta, 26. svibnja, koji smo pratili, a koji se odnosio na poboljšanje propisa i mehanizama za bolje ostvarivanje dječjih prava u EU. Svi govornici naglasili su važnost razvoja propisa, mehanizama i alata za ostvarivanje dječjih prava, posebno dječje participacije na europskoj razini, kojima bi se djeci omogućilo sudjelovanje u svim fazama donošenja propisa i odluka te pravo da izraze svoja stajališta o pitanjima koja se na njih odnose.

O pravima djece u digitalnom svijetu pratili smo na predstavljanju izvješća *Playful by Design*, na kojem su predstavljene brojne organizacije u području digitalnih inovacija i potrebne promjene u digitalnom svijetu kako bi se osigurala briga o djeci i mladima u području digitalnih usluga.

OSTALE AKTIVNOSTI PODRUČNIH I SREDIŠNJEG UREDA

12.

Ured pravobraniteljice za djecu, osim u središnjem uredu u Zagrebu, djeluje i u područnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu. Ovakvim ustrojem, na četiri lokacije, omogućena je bolja dostupnost Ureda djeci i odraslima, a djelatnici Ureda mogu učinkovitije komunicirati s institucijama i obilaziti mjesta na kojima su smještena djeca na području županija koje pokrivaju pojedini područni uredi te središnji ured.

U svom radu savjetnici područnih ureda prema teritorijalnom načelu promoviraju prava djece, dok se u radu po pojedinačnim prijavama povreda prava djece i u predlaganju mjera zaštite primjenjuje funkcionalno načelo, u skladu s profesionalnom specijalizacijom savjetnika za pojedino područje zaštite i praćenja prava djece.

U središnjem i područnim uredima svakodnevno se telefonom obraćaju stranke koje u pravilu, podnose prijavu ili traže savjet unutar regije u kojoj žive. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno iz središnjeg ureda u Zagrebu.

Osobna i telefonska obraćanja stranaka po županijama 2021.

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	13
BRODSKO-POSAVSKA	28
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	20
GRAD ZAGREB	106
INOZEMSTVO	13
ISTARSKA	74
KARLOVAČKA	14
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	11
KRAPINSKO-ZAGORSKA	13
LIČKO-SENJSKA	7
MEĐIMURSKA	5
NEPOZNATO	363
OSJEČKO-BARANJSKA	74
POŽEŠKO - SLAVONSKA	11
PRIMORSKO-GORANSKA	150
SISAČKO-MOSLAVAČKA	26
SPLITSKO-DALMATINSKA	174
ŠIBENSKO-KNINSKA	14
VARAŽDINSKA	15
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	6
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	22
ZADARSKA	24
ZAGREBAČKA	22
UKUPNO	**1205**

Iz tablice je razvidno da je najviše obraćanja bilo iz Splitsko-dalmatinske županije (174), Primorsko-goranske županije (150), Grada Zagreba (106) te Osječko-baranjske županije (74). Najrjeđi su bili pozivi iz Međimurske županije (5), Virovitičko-podravske (5) te Ličko-senjske županije (7).

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja 2021.

Najviše su nam se obraćale majke, 581 put, zatim očevi 261, bake 97 te institucije 82 puta.

Epidemija Covida-19 znatno je utjecala na dinamiku pojedinih aktivnosti ureda (susreti s djecom, sudjelovanja, obilasci), te se veći broj aktivnosti u 2021., kao i susreta s djecom najčešće odvijao *online*, putem *Zoom* aplikacije.

PODNOSITELJ	BROJ PRIJAVA
anonimno	11
baka	97
dijete osobno	1
djed	28
institucije	82
majka	581
ostali	96
otac	261
roditelji	11
rođaci	23
sestra ili brat	3
susjedi	5
Ured PZD	6
UKUPNO	**1205**

12.1 Ured u Osijeku

Područni ured u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća područja pet županija u istočnom dijelu RH: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Osječko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku županiju.

U uredu rade dvije savjetnice, diplomirana socijalna pedagoginja i diplomirana pravnica, koje obavljaju poslove vezano za regiju, ali i za ostala područja RH poslove u skladu sa svojim područjem rada, a to su zaštita djece s problemima u ponašanju (zatvorski sustav, maloljetničko sudovanje i izvršenje maloljetničkih sankcija te mentalno zdravlje) te područja socijalne skrbi, obitelji, zaštite ekonomskih prava djece i zaštite okoliša. Tijekom 2021. radile su na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te promovirale prava djece u regiji.

Broj pojedinačnih prijava - Osijek 2021.

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	24	37	8	10	14	93	732	**825**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	9	22	5	4	9	49	377	**426**
Pravo na djetetovu privatnost	2	2		1		5	78	**83**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	12	13	3	5	5	38	231	**269**
Ostala osobna prava	1					1	46	**47**
Prava djece kao članova društvene zajednice	1		1			2	38	**40**
Obrazovna prava	12	22	4	3	7	48	430	**478**
Zdravstvena prava		19		1	4	24	148	**172**
Socijalna prava							48	**48**
Ekonomska prava	2			1	4	7	70	**77**
Kulturna prava			1	1		2	28	**30**
Pravosudno-zaštitna prava	1	9	3	1	3	17	124	**141**
Sigurnost i zaštita djece	13	1	2	1	1	18	103	**121**
Diskriminacija		2	2		1	5	44	**49**
Nenadležnost					2	2	18	**20**
Ostala prava					1	1	2	**3**
UKUPNO	**53**	**90**	**21**	**18**	**37**	**219**	**1785**	**2004**

Od ukupno 2004 prijave, na ovo regionalno područje odnosi se 219 (10,9 %) prijava. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (90), slijedi Brodsko-posavska (53), zatim Vukovarsko-srijemska (37) pa Požeško-slavonska (21), a najmanje prijava je iz Virovitičko-podravske (18).

Najveći broj prijava povreda prava djece na području osječkog ureda odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (49) i obrazovna prava (48). Slijede prijave koje se odnose na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (38), zdravstvena prava (24), sigurnost i zaštitu djece (18), pravosudno zaštitna prava (17) te potom pravo na djetetovu privatnost, ekonomska prava i diskriminaciju.

Zbog odlaska djelatnika u mirovinu i provođenja natječaja za zapošljavanje u razdoblju od ožujka do studenog 2021. godine u Područnom uredu u Osijeku bila je zaposlena samo jedna savjetnica. Navedeno je, uz utjecaj pandemije Covida-19, utjecalo da je broj aktivnosti i obilazaka unutar regije u 2021. bio manji nego prethodnih godina.

U sklopu aktivnosti s djecom članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) s područja osječkog ureda, u novoj, 5. generaciji MMS-a pravobraniteljice za djecu sudjeluje šestero djece, s kojima smo održali prvi sastanak i već su uključeni u brojne aktivnosti ove mreže.

Nastavljena je suradnja Ureda pravobraniteljice za djecu i Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera Osijeku, te su i ove godine održana dva predavanja o *Konvenciji o pravima djeteta* za studente učiteljskog studija u Osijeku.

Savjetnica pravobraniteljice uz osječkoga ureda je, kao članica Savjetodavnog odbora za zaštitu i tretman djece i mladih s problemima u ponašanju, sudjelovala na sastanku toga odbora povodom ISKORAK-a, programa za unapređivanje procjene i intervencija za djecu i mlade s problemima u ponašanju, koji se provodi u suradnji više dionika.

Savjetnice su sudjelovale na panel raspravi „Ljudska prava u Republici Hrvatskoj – pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“, održanoj na Pravnom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku u sklopu obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, uz sudjelovanje predstavnika svih pravobraniteljskih ureda.

Savjetnica i zamjenica pravobraniteljice posjetile su Zatvorsku bolnicu u Zagrebu te obišle prostore u kojima na liječenju borave maloljetnici lišeni slobode. Zajedno s predstavnicima MZO-a i MUP-a pravobraniteljica za djecu i savjetnica posjetile su Tehničku školu Nikole Tesle u Vukovaru. Savjetnica je obišla i Područnu školu Sičice u Sičicama, koja pripada matičnoj OŠ Ljudevita Gaja u Novoj Gradiški.

Savjetnice iz osječkog ureda sudjelovale su na sljedećim skupovima i događanjima u regiji i šire:

- predstavljanje projekta „Legosi u centru – zaokružena priča“ Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku;
- zajednički radni sastanak svih pravobraniteljskih područnih ureda u Osijeku;
- međusektorski sastanak o resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela, održan u okviru projekta moto#R – Motiviranjem i osnaživanjem do resocijalizacije, udruge RODA;
- konferencija „Oboji moje djetinjstvo bojama udomiteljstva“, u organizaciji Centra za pružanje usluga u zajednici „Klasje“, usmjerena promociji i osnaživanju udomiteljstva;
- posjet Odgojnom zavodu u Požegi i Zatvoru u Požegi i razgovor o zaštiti prava i interesa djece u ovim institucijama koje su u sustavu pravosuđa;
- obilježavanje Međunarodnog dana dječjih prava u Domu učenika u Vukovaru uz održano predavanje za učenike o *Konvenciji o pravima djeteta*;
- webinar Odbora za pravna pitanja Europskog parlamenta koji se odnosio na poboljšanje propisa i mehanizama za bolje ostvarivanje dječjih prava u Europskoj uniji;
- javna tribina „Multidisciplinarni pristup u zaštiti dobrobiti djece“, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež.

12.2 Ured u Rijeci

Područni ured u Rijeci teritorijalno pokriva područje triju županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske. Od 2017. ured se nalazi na adresi Trpimirova 3/III i u njemu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice. One obavljaju poslove vezane uz regiju, ali i za ostala područja Hrvatske, koja prate u skladu sa svojim područjima rada i sistematizacijom radnih mjesta u Uredu.

Kako bismo uvjete rada što više prilagodili potrebama djece, radu s većim grupama djece i osigurali primjeren pristup osobama s invaliditetom, u suradnji s nadležnim Ministarstvom prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine razmatramo mogućnost pronalaska drugog odgovarajućeg prostora za područni ured u Rijeci.

Broj pojedinačnih prijava – Rijeka 2021.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	73	6	43	122	703	**825**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	39	3	22	64	362	**426**
Pravo na djetetovu privatnost	6	1	5	12	71	**83**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	23	2	15	40	229	**269**
Ostala osobna prava	5		1	6	41	**47**
Prava djece kao članova društvene zajednice	6		1	7	33	**40**
Obrazovna prava	33	4	14	51	427	**478**
Zdravstvena prava	7		9	16	156	**172**
Socijalna prava	3	1	1	5	43	**48**
Ekonomska prava	10		2	12	65	**77**
Kulturna prava	2			2	28	**30**
Pravosudno-zaštitna prava	12	2	6	20	121	**141**
Sigurnost i zaštita djece	7	1	3	11	110	**121**
Diskriminacija	9		3	12	37	**49**
Nenadležnost			2	2	18	**20**
Ostala prava					3	**3**
UKUPNO	**162**	**14**	**84**	**260**	**1744**	**2004**

Podaci iskazani u tablici prikazuju broj i vrste prijava povreda prava djece, posebno za svaku županiju riječkog ureda pravobraniteljice za djecu, područja regije u cjelini te u odnosu na ukupan broj prijava u cijelom Uredu pravobraniteljice za djecu.

Od ukupno 2004 prijave pojedinačnih povreda prava tijekom godine, 260 (oko 13 %) odnosilo se na riječku regiju, od čega 162 na Primorsko-goransku, 84 na Istarsku i 14 na Ličko-senjsku. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (64) i obrazovna prava (51). Slijede prijave koje se odnose na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (40), pravosudno zaštitna prava (20) i zdravstvena prava (16), a potom pravo na djetetovu privatnost, ekonomska prava i diskriminacija (12).

Tijekom 2021. na području riječkog ureda **obišli smo** veći broj ustanova i drugih mjesta u kojima su smještena ili borave djeca ili se u njima provode aktivnosti za djecu. U **Primorsko-goranskoj županiji** obišli smo Dječji dom „Ivana Brlić Mažuranić“ u Lovranu i Podružnicu u Rijeci, Savjetovalište Caritasa Riječke nadbiskupije u Rijeci te njihov Dom za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, radi uvida u aktivnosti Caritasa i općenito ostvarenje prava majki i djece pogođene nasiljem u obitelji u uvjetima pandemije. Posjetili smo novootvorene prostore Udruge udomitelja primorsko-goranske županije „Damdom“ i Ureda za udomiteljstvo u Viškovu te Dječje kuće u Rijeci. Tijekom lipanjske paneuropske kampanje za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru

posjetili smo Zatvor u Rijeci. Posjetili smo i OŠ „Rikard Katalinić Jeretov“ Opatija - Područnu školu u Voloskom, Katoličku osnovnu školu „Josip Pavlišić“ u Rijeci, OŠ „Fran Krsto Frankopan“ u Brodu na Kupi. Radi uvida u prostorne i kadrovske uvjete rada s djecom u dječjim odmarališima posjetili smo Planinarski dom „Dvorac Stara Sušica“ u Staroj Sušici i Hostel „Villa Rustica“ u Novom Vinodolskom, te Hostel „Stoimena“ u Crikvenici. U **Istarskoj županiji** obišli smo OŠ Vladimira Nazora, DV „Olga Ban“ te nužni smještaj za socijalno ugrožene građane u Labinu, a posjetili smo i Zatvor u Puli. U Ličko-senjskoj obišli smo OŠ Luke Perkovića i DV „Tratinčica“ u Brinju.

Na poziv Katoličke osnovne škole „Josip Pavlišić“ u Rijeci, pridružili smo se učenicima u obilježavanju Dječjeg tjedna te smo održali izlaganje o dječjim pravima, *Konvenciji o pravima djeteta* i radu Ureda pravobraniteljice. U organizaciji Društva *Naša djeca* Opatija, koordinatorom Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochilda – NEF Hrvatske, održali smo veći broj *online* susreta i aktivnosti s djecom članovima ove mreže, u kojoj sudjeluje i predstavnica našeg MMS-a s područja riječkog ureda. U novoj, 5. generaciji MMS-a sudjeluje četvero djece s područja riječkog ureda, s kojima smo održali prvi sastanak i već su uključeni u brojne aktivnosti ove mreže.

Sastanke radi razmjene informacija o pojedinim temama ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije ostvarili smo s predstavnicama područnih ureda Pučkog pravobranitelja i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci. Susreli smo se s predstavnicama DV „More“ u Rijeci kako bismo razmotrili aktualnosti oko sigurnosti djece u cestovnom prometu. U Pazinu smo organizirali sastanak o socijalnim pravima djece u Istarskoj županiji s predstavnicima Županije, gradova i CZSS-a. Suradnja je ostvarena i s Veleučilištem u Rijeci, Pravnim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, Društvom *Naša djeca* Opatija i Udrugom udomitelja Primorsko-goranske županije „Damdom“.

Sudjelujemo u radu intersektorske platforme kojoj je cilj povezivanje relevantnih dionika u borbi protiv siromaštva djece na području Grada Rijeke. Platforma je jedna od aktivnosti u sklopu trogodišnjeg projekta „Moje mjesto pod suncem“ usmjerenog na problem urbanog siromaštva djece u Rijeci i Gospiću[163], unutar kojeg smo sudjelovali u istraživanju sociologa dr. sc. Paula Stubbsa, na edukacijama te raspravama u pripremi nove razvojne strategije Grada Rijeke.

Sudjelovali smo na više **događanja na lokalnoj razini** koja se tiču dječjih prava pa smo tako sudjelovali na okruglom stolu „Integracija osoba s odobrenom međunarodnom zaštitom u RH“ održanom u Rijeci i na Međunarodnoj konferenciji „Prevencijom do kulture nenasilja“, održanoj u Rijeci u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije i Centra za nestalu i zlostavljanu djecu.

U sklopu Projekta o pravima djece „I ja sam tu“, koji provodi Rotary klub Rijeka *Novi val*, održali smo izlaganje o pravima djece. Sudjelovali smo na promociji stručnog priručnika „Snaga zajednice – program poludnevnog boravka“ Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor“ Selce te smo pratili panel raspravu u sklopu inkluzivnog projekta „Knjiga svima“, u prostorima Dječje kuće u Rijeci.

U suradnji s uredima Pučkog pravobranitelja i Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Rijeci obilježili smo Dan ljudskih prava panel raspravom „Ljudska prava u Republici Hrvatskoj – pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“, koja je održana na riječkom Pravnom fakultetu.

Sudjelovali smo na sastanku i potpisivanju sporazuma o suradnji udruge „Sigurna cesta“ iz Zagreba i Veleučilišta u Rijeci, u sklopu projekata za promicanje, preventivu, razvitak i unapređivanje zaštite djece predškolske dobi u prometu.

12.3 Ured u Splitu

Područni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. U uredu su zaposlene dvije savjetnice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja RH u skladu sa svojim područjima rada (područje odgoja i obrazovanja, područje ranog razvoja, kulturnih prava djece, zaštite djece od nasilja i sigurnost djece te područje socijalne skrbi, obiteljsko-pravne zaštite, sporta i zaštite od diskriminacije).

163 Više o tome u poglavlju *Projektne aktivnosti*.

Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama.

Broj pojedinačnih prijava – Split 2021.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	71	24	23	12	130	695	**825**
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	38	9	17	7	71	355	**426**
Pravo na djetetovu privatnost	8	4	2	1	15	68	**83**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	25	10	3	2	40	229	**269**
Ostala osobna prava		1	1	2	4	43	**47**
Prava djece kao članova društvene zajednice	3	1			4	36	**40**
Obrazovna prava	61	15	8	4	88	390	**478**
Zdravstvena prava	5	6	1		12	160	**172**
Socijalna prava	6	2			8	40	**48**
Ekonomska prava	10	1	3		14	63	**77**
Kulturna prava	2	2	1	1	6	24	**30**
Pravosudno-zaštitna prava	16	6	2	5	29	112	**141**
Sigurnost i zaštita djece	14	7	3	2	26	95	**121**
Diskriminacija	2	1		2	5	44	**49**
Nenadležnost	2	2	1		5	15	**20**
Ostala prava						3	**3**
UKUPNO	**192**	**67**	**42**	**26**	**327**	**1677**	**2004**

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno. Najviše prijava je iz Splitsko-dalmatinske županije (192), a slijede Zadarska županija (67), Dubrovačko-neretvanska (42) te Šibensko-kninska (26), što čini ukupno 327 (16,3 %) prijava na ovom području u odnosu na ukupan broj prijava.

Najveći broj prijava u regiji odnosio se na povrede obrazovnih prava (88). Slijede povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (71), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (40), pravosudno zaštitnih prava (29) te prijave povreda prava vezanih uz sigurnost i zaštitu djece (26), dok su povrede ostalih prava zastupljene u manjem broju.

U 2021. ostvarili smo suradnju s Odjelom za prevenciju PU splitsko-dalmatinske, te smo sudjelovali u zajedničkoj aktivnosti s ciljem podizanja svijesti o štetnosti svakog oblika nasilja nad djecom i važnosti njegovog prijavljivanja. U tu svrhu zajednički smo osmislili plakate s preventivno-promotivnim porukama koji su postavljeni u čekaonicama ambulanti Doma zdravlja Splitsko-dalmatinske županije – u Splitu, Solinu, Trogiru, Sinju i Trilju. U projektu je kao partner sudjelovao i Odsjek za sigurnost i krizne situacije Grada Splita.

Savjetnice su sudjelovale na sljedećim skupovima i događanjima u regiji:

- konferencija i edukacija za stručnjake koji se u svojem radu susreću sa žrtvama nasilja, koju je provodila Udruga za pomoć žrtvama Bijeli krug Hrvatske u okviru projekta „Prekriži nasilje“, financiranog bespovratnim sredstvima iz Europskog socijalnog fonda – Operativni program ljudskih potencijala 2014. – 2020., u okviru poziva Širenje mreže socijalnih usluga u zajednici – faza I;
- međunarodna znanstvena konferencija *Dani osnovne škole*, na kojoj je savjetnica održala izlaganje „Prepoznajemo li djecu treće kulture u našim učionicama“;

- međunarodna znanstvena stručna konferencija 30. godina Montessori pedagogije u Hrvatskoj, održana u Splitu;
- konferencija „Zaštita prava žrtava obiteljskog nasilja“ u organizaciji Udruge Bijeli krug Hrvatske, kojom je obilježen 22. rujna - Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama;
- obilježavanje 90. obljetnice rada podružnice Dječjeg doma Maestral „Miljenko i Dobrila“ u Kaštel Lukšiću;
- radni sastanak predstavnika svih pravobraniteljskih institucija koje imaju područne urede u Splitu;
- panel rasprava „Ljudska prava u Republici Hrvatskoj – pogled kroz perspektivu pravobraniteljskih ureda“ na Pravnom fakultetu u Splitu, u povodu obilježavanja Međunarodnog dana ljudskih prava, na kojoj su predstavnici četiriju pravobraniteljskih institucija predstavili studentima svoj rad te ih pobliže upoznali s pravnim okvirom, zakonskim ovlastima i praksom;
- *Zoom* susreti s učenicima splitskih osnovnih škola Ravne njive – Neslanovac i Mertojak, te OŠ Grohote na Šolti i OŠ Stjepana Radića u Imotskom.

U okviru izbornog kolegija *Pravo u svakodnevnici* studenti Učiteljskog studija Filozofskog fakulteta u Splitu posjetili su područni ured pravobraniteljice za djecu u Splitu kako bi se upoznali s ovlastima i radom institucije Pravobranitelja za djecu. Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom na kojem savjetnica pravobraniteljice, kao vanjski suradnik, vodi kolegij o dječjim pravima.

S obzirom na epidemiološke mjere smanjen je broj obilazaka ustanova u kojima borave djeca. Obišli smo DV „Cvit Mediterana“ u Splitu te DV „Grdelin“ i OŠ Vladimira Nazora u Postirima na otoku Braču te je tom prigodom održana radionica o dječjim pravima pod naslovom „Izazovi i mogućnosti u zaštiti prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama“.

12.4. Središnji ured u Zagrebu

Središnji ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije.

U središnjem uredu u Zagrebu poslove su obavljale pravobraniteljica i samo jedna zamjenica (druga zamjenica je u travnju 2021. započela s korištenjem prava na rodiljni odnosno roditeljski dopust na kojem se trenutačno nalazi), devet savjetnica i tri službenika na administrativno-tehničkim poslovima.

Od ukupno zaprimljene 2004 prijave pojedinačnih povreda prava djece primljene u 2021. godini, njih 854 (42,6 %) odnosilo se na ovu regiju.

Tijekom godine središnji ured u Zagrebu sudjelovao je u brojnim područjima rada i aktivnostima. Između ostalog, na inicijativu pravobraniteljice u Hrvatskom saboru održana je zajednička tematska sjednica Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu i Odbora za obitelj, mlade i sport posvećena zaštiti mentalnog zdravlja djece u okolnostima pandemije.

Početak rujna obilježio je izbor članova 5. generacije Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Tijekom listopada, održani su regionalni sastanci na kojima su novi članovi MMS-a upoznati s ulogom pravobraniteljice za djecu i MMS-a te je održan prvi nacionalni sastanak 5. generacije MMS-a, za čiju je koordinaciju također bio zadužen središnji ured u Zagrebu.

Nastavljena je *online* komunikacija odnosno *Zoom* susreti s djecom iz škola, domova i udruga, kao i sa članovima MMS-a.

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb 2021.

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	8	23	20	12	8	32	14	56	194	6	373	345	107	**825**
Pravo na život uz roditelje i rod. skrb	3	12	12	4	2	12	6	29	104	6	190	184	52	**426**
Pravo na djetetovu privatnost	1	4	2	5		5	3	3	13		36	32	15	**83**
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	3	6	6	2	6	8	4	21	66		122	118	29	**269**
Ostala osobna prava	1	1		1		7	1	3	11		25	11	11	**47**
Prava djece kao članova društvene zajednice		2		1	1		2	1	7		14	13	13	**40**
Obrazovna prava	5	9	5	5	4	12	3	27	127		197	187	94	**478**
Zdravstvena prava	1		1	5	1	3	3	6	45	2	67	52	53	**172**
Socijalna prava	1	1	1			2		2	16		23	13	12	**48**
Ekonomska prava		1	1	2		6		3	18		31	33	13	**77**
Kulturna prava					1	1		1	9		12	10	8	**30**
Pravosudno-zaštitna prava	4		2	1	2	1	4	11	28		53	66	22	**141**
Sigurnost i zaštita djece		14	5	3	7	5	2	9	15	1	61	55	5	**121**
Diskriminacija		2		2				2	9	2	17	22	10	**49**
Nenadležnost					1			1	4		6	9	5	**20**
Ostala prava												1	2	**3**
UKUPNO	**19**	**52**	**35**	**31**	**25**	**62**	**28**	**119**	**472**	**11**	**854**	**806**	**344**	**2004**

Prisustvovali smo mnogim događajima i skupovima, od kojih smo dio naveli u prethodnim poglavljima, a preostale navodimo u nastavku:

- okrugli stol „Individualna i kolektivna traumatska iskustva – sličnosti, razlike i oporavak“ u organizaciji MPU-a;
- *online* Škola stvaralaštva „Novigradsko proljeće“, u organizaciji OŠ Rivarela u Novigradu, MZO-a i AZOO-a;
- okrugli stol „U potrazi za rješenjima“ u organizaciji Hrvatske komore socijalnih pedagoga;
- *online* stručni skup „Preventivna strategija kao snaga škole“ i okrugli stol „Međuresorna suradnja u slučaju saznanja o zlostavljanju djeteta – možemo li ju unaprijediti?“, u organizaciji AZOO;
- *online* VII. stručni skup „Kako smo postali obitelj. Posvojenje – dio moje priče“ u organizaciji Udruge „Na drugi način“ i Hrvatske udruge socijalnih radnika;
- humanitarna akcija Mliječna staza u organizaciji UNICEF-a;
- sastanak s ministrom znanosti i obrazovanja i suradnicima te zamjenicom ravnatelja Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo uoči početka nove školske godine;
- sastanak s potpredsjednikom Vlade RH za društvene djelatnosti i ljudska prava o zaštiti sigurnosti romske djece u Međimurskoj županiji;
- predstavljanje ishoda programa „Sustavna podrška obiteljima s djecom: Procjenjivanje i smanjivanje rizika za dobrobit djece“ u organizaciji UNICEF-a;
- okrugli stol „Igrajmo sigurno! Videoigre i medijska pismenost“ u organizaciji Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK);

- međusektorski sastanak „Izazovi resocijalizacije u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji“ u okviru projekta moto≠R – Motivacijom i osnaživanjem do resocijalizacije u organizaciji Udruge RODA u Čakovcu;
- tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora „Ima li diskriminacije na temelju spola u procesu odlučivanja o ostvarivanju roditeljske skrbi nad djecom“;
- okrugli stol „Ranjive skupine u društvu i medijima – sinergija kulturnih i socijalnih politika za društvo“ u organizaciji Matice hrvatske;
- tematska sjednica Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina „Nezakonito odvraćanje (pushback) migranata koji ilegalno prelaze granicu Republike Hrvatske“;
- tematska sjednica Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora „Tko se bavi problemima djece u Hrvatskoj – ostvarivanje najboljeg interesa djece“;
- konferencija i rasprava „Potreba sinergijskog rada u području resocijalizacije“ u okviru projekta moto#R Udruge RODA;
- *online* javna rasprava „Zakon o socijalnoj skrbi – korak naprijed ili nazad za najranjivije?“ u organizaciji Pučke pravobraniteljice;
- svečana dodjela Nagrade „Luka Ritz – Nasilje nije hrabrost“;
- sastanak s predstavnicima HURO-a i Inicijative Djeca su budućnost o najavi Grada Zagreba o izmjeni uvjeta za ostvarivanje prava na mjeru roditelj odgojitelj;
- treći susret Nacionalnog foruma dječjeg vijeća Eurochild – NEF Hrvatske u organizaciji Društva *Naša djeca* Opatija i Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske u Opatiji;
- *online* okrugli stol „Vladavina prava u Hrvatskoj – izazovi i preporuke u području pravosuđa i drugim institucionalnim područjima iz perspektive ljudskih prava“ u organizaciji Kuće ljudskih prava;
- svečano obilježavanje 60. obljetnice rada Poliklinike za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG;
- *online* konferencija „Visokoškolske ustanove: ključ inkluzivnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja“ u organizaciji Ureda UNICEF-a za Hrvatsku;
- *online* okrugli stol „Socijalne usluge za djecu s teškoćama u razvoju u Gradu Zagrebu“ u organizaciji Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom;
- *online* stručni skup „Studentski uspjesi“ u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom;
- *online* okrugli stol „Utjecaj pandemije na obrazovanje djece i mladih iz ranjivih i podzastupljenih skupina“ u organizaciji Foruma za slobodu odgoja;
- Webinar „Teorije i prakse uključivanja djece iz ranjivih skupina u procese donošenja odluka“ u organizaciji Vijeća Europe;
- godišnje svečano savjetovanje akcije Gradovi i općine – prijatelji djece u organizaciji Saveza društava “Naša djeca”;
- *online* rasprava „Prava djece i mladih – što svojim ponašanjem odrasli poručuju djeci?“ na Konferenciji hrvatskih psihologa.

USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

13.

Ustroj i financijsko poslovanje u funkciji su ostvarenja vizije, misije i ciljeva rada Pravobranitelja za djecu.

VIZIJA

Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređivanje njihova položaja u društvu.

MISIJA

Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

CILJEVI

Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

13.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovnikom o radu pravobranitelja za djecu i *Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobranitelja za djecu* propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobranitelja za djecu.

Ljudski potencijali – Uredom upravlja pravobraniteljica za djecu. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove čijim radom upravljaju zamjenice pravobraniteljice. Prema *Pravilniku o unutarnjem redu* za obavljanje poslova u Uredu, uz pravobranitelja za djecu i dvoje zamjenika pravobranitelja, potrebno je 23 državnih službenika.

Tijekom 2021., uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija i Ministarstva pravosuđa i uprave, popunjena su tri radna mjesta koja su ostala upražnjena zbog odlaska službenika u mirovinu, kako bi se osigurale nužne pretpostavke za redovito funkcioniranje i obavljanje poslova iz djelokruga Ureda (dva radna mjesta savjetnika pravobraniteljice za djecu i radno mjesto voditelja odjeljka računovodstvenih poslova).

Na dan 31. prosinca 2021. poslove i aktivnosti iz djelokruga Ureda obavljalo je 18 državnih službenika (pet službenika manje od predviđena i ustrojena 23 radna mjesta) i samo dvije državne dužnosnice (pravobraniteljica i zamjenica pravobraniteljice) s obzirom na to da je jedna zamjenica pravobraniteljice u 2021. započela s korištenjem prava na rodiljni i roditeljski dopust, što je znatno otežalo obavljanje organizacijskih i upravljačkih poslova u Uredu.

Od navedenih 18 državnih službenika, njih 12 zaposleno je u središnjem uredu u Zagrebu, a po dvije službenice u područnim uredima u Splitu, Rijeci i Osijeku. Na stručno-savjetodavnim poslovima radilo je 15 službenika, a troje na administrativno-tehničkim poslovima. Od ukupno 21 zaposlenika u cijelom Uredu (18 službenika i tri dužnosnice) troje je službenika sa srednjom stručnom spremom, a 18 s visokom stručnom spremom, odnosno završenim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijem ili specijalističkim diplomskim stručnim studijem, koji čine multidisciplinarni tim Ureda. Multidisciplinarni tim čini 10 pravnica, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica, defektologinja i ekonomistica.

Djelatnici Ureda su tijekom godine redovito sudjelovali na različitim stručnim skupovima, radionicama, okruglim stolovima, konferencijama, webinarima i drugim edukacijama s ciljem kontinuiranog stručnog usavršavanja.

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu djeluje na četiri lokacije: u Zagrebu, na adresi Nikole Tesle 10, u Osijeku, na adresi Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu, na adresi Braće Kaliterna 10 i u Rijeci, na adresi Trpimirova 3. Poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu u vlasništvu su RH, a Uredu pravobraniteljice za djecu dodijeljeni su na korištenje.

U potresu koji je pogodio Grad Zagreb i okolicu 22. ožujka 2020., a potom i potresu 29. prosinca 2020., koji je najteže pogodio Sisačko-moslavačku županiju, ali i druga područja, oštećeni su i prostori Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, smješteni u užem centru grada u Teslinoj 10. S obzirom na to da je zgrada nakon potresa u ožujku 2020. bila privremeno neuporabljiva, izvršene su mjere hitne intervencije, a dio zaposlenika Ureda privremeno je preseljen s drugog kata zgrade na prvi kat te u prizemlje, do kompletne sanacije zgrade. Tijekom 2021. izvršena je sanacija nekonstrukcijskih oštećenja na 1. i 2. katu zgrade, dok se potpuna sanacija, odnosno konstrukcijska obnova zgrade očekuje u sljedećem razdoblju.

Kako bismo uvjete rada što više prilagodili potrebama djece, kao i primjerenom pristupu osobama s invaliditetom, razmatramo mogućnost pronalaska drugog odgovarajućeg prostora za naše područne urede u Rijeci i Splitu.

Mala kuća dječjih prava **(MKDP)** prostor je u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda namijenjen prije svega kao mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, sastanaka Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, edukacije studenata, edukacija i savjetovanja sa stručnjacima te drugih događaja s ciljem promicanja dječjih prava. Navedeni prostor ustupamo i drugim institucijama, pravobraniteljima i udrugama za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina. U 2021. godini broj navedenih događanja u MKDP-u bio je značajno manji u odnosu na prethodne godine zbog uvedenih protuepidemijskih mjera, ali i zato što smo zbog oštećenja uzrokovanih potresom u dijelu prizemlja morali oformiti radni prostor za dio djelatnika, čime se znatno smanjio prostor za aktivnosti s djecom, edukacije i sastanke.

13.2 Financijsko poslovanje

Pravobranitelj za djecu je proračunski korisnik državnog proračuna. Sredstva za rad Ureda u 2021. godini u iznosu od 5.469.689 kuna bila su osigurana unutar proračunskog razdjela *12105- Pravobranitelj za djecu* u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2021. godinu[164]. Rashodi poslovanja u 2021. godini izvršeni su u iznosu od **5.466.814,05** kuna odnosno **99,95 %.**

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu za razdoblje 2015.-2021.

	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.	Proračun 2018.	Proračun 2019.	Proračun 2020.	Proračun 2021.
Plan	4.996.000	4.664.201	4.861.190	5.301.006	5.659.154	5.502.697	5.469.689
Izvršenje	4.751.346	4.579.312	4.668.826	5.020.643	5.588.650	5.497.424	5.466.814
% izvršenja	95,10	98,18	96,04	94,71	98,75	99,90	99,95

[164] Državni proračun Republike Hrvatske za 2021. godinu i projekcije za 2022. i 2023. godinu (NN 135/20, 69/21, 122/21, 143/21).

Pregled plana i izvršenja financijskog plana Pravobranitelja za djecu po aktivnostima i skupinama rashoda u 2021. godini

AKTIVNOST	Plan 2021.	Izvršenje plana za 2021.	% izvršenja
A739000-Zaštita, praćenje i promicanje prava djece	**5.404.705,00**	**5.401.889,91**	**99,95%**
31-rashodi za zaposlene	4.146.278,00	4.146.276,31	100%
32-materijalni rashodi	1.219.887,00	1.217.075,48	100%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	38.540,00	38.538,12	100%
K739001-Informatizacija ureda	**64.984,00**	**64.924,14**	**99,91%**
41-rashodi za nabavu neproizvedene dugotrajne imovine	19.984,00	19.983,12	100%
42-rashodi za nabavu proizvedene dugotrajne imovine	45.000,00	44.941,02	99,87%
UKUPNO	**5.469.689,00**	**5.466.814,05**	**99,95%**

U 2021. godini Pravobranitelj za djecu, osim *Prihoda iz nadležnog proračuna i od HZZO-a temeljem ugovornih obveza* (izvor 11) ostvario je i *Tekuće donacije* (izvor 61), s obzirom da su, temeljem *Sporazuma o partnerstvu u provedbi projekta „Seksualno nasilje – edukacijski i preventivni program 2 – Junior (SNEP 2 – Junior)“,* koji se financira od strane Europske komisije u okviru REC programa, u Državni proračun, na proračunski razdjel *121- Pravobranitelj za djecu*, uplaćena financijska sredstva u iznosu od 2.672,86 EUR-a za provedbu ugovorenih projektnih aktivnosti.

Pravobranitelj za djecu u propisanom roku sastavio je i predao nadležnim tijelima financijske izvještaje za 2021. godinu.

ZAKLJUČAK

14.

Pandemija koronavirusa obilježila je i 2021. godinu, u kojoj su se djeca nastavila prilagođavati, baš kao i cjelokupno društvo na uvjete života tijekom izvanrednog stanja. Djeca rođena u posljednje dvije godine nisu imala prilike upoznati život bez pandemije i epidemioloških mjera, a djeca koja će u rujnu krenuti u školu, gotovo su pola svog života provela pod epidemiološkim mjerama. I, nažalost, pandemiji još nije kraj.

Mjere zaštite od pandemije imale su negativan učinak na prava djece u svim područjima njihovog života: u obrazovanju, igri i razonodi, mentalnom i tjelesnom zdravlju, u životnom standardu, zaštiti od nasilja.

Iz dječje perspektive, dvije godine života pod epidemiološkim mjerama predstavljaju mnogo veći i teži izazov. Prva svjetska istraživanja već sada ukazuju na odstupanja u razvoju kod neke djece rođene za vrijeme pandemije. Domaća istraživanja govore i o većim teškoćama djece u području mentalnoga zdravlja. Vidimo i negativne učinke zbog nedostatka tjelesnih aktivnosti djece i druženja s vršnjacima. Sve te poteškoće trebali bismo pažljivo pratiti i pružiti djeci podršku u njihovom prevladavanju.

Sve sustavne slabosti u zaštiti prava djeteta dodatno su došle do izražaja tijekom pandemije i organizacije društvenog odgovora na pandemiju. O tome smo pripremili prilog uz ovo izvješće, te se nadamo da će i te naše preporuke pridonijeti u razvoju budućih odgovora na izvanredna stanja, koja neizbježno pogađaju djecu. U nacionalnim i lokalnim planovima za sprečavanje rizika od katastrofa, važno je posvetiti dužnu pažnju planiranju aktivnosti koje će štititi djecu i njihova prava u izvanrednim situacijama. Zalažemo se za otvaranje prostora za sudjelovanje djece u izradi tih planova.

U devetnaestom godišnjem izvješću pravobraniteljice za djecu prikazali smo presjek stanja prava djece iz perspektive našega rada koji je uključivao: **savjetovanje stranaka o pravima djeteta; praćenje povreda pojedinačnih prava djece; proučavanje općih pojava poput nasilja nad djecom i drugo; te izradu preporuka s ciljem poduzimanja mjera koje će osigurati cjelovitu zaštitu prava djece; suradnju i redovite susrete s djecom; praćenje izvršenja obaveza Republike Hrvatske prema *Konvenciji o pravima djeteta* te primjene svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interese djece; sudjelovanje u javnim savjetovanjima koja prethode donošenju propisa o pravima djece, te redovito izvještavanje javnosti o aktivnostima i stanju prava djece, kao i odgovori na brojne upite medija.**

Iz navedenog presjeka ističemo pojedina područja prava djeteta koja zahtijevaju hitan odgovor društva.

Područje **zaštite djece od nasilja i zanemarivanja** traži učinkovitije napore svih resora jer svi oblici nasilja nad djecom su u porastu. Obiteljsko nasilje i seksualno nasilje nad djecom poraslo je u 2021. godini, a vršnjačko nasilje se nastavlja u školama i dodatno širi u digitalno okruženje. Nažalost, propisi, planovi i strategije koji su usvojeni s ciljem da se smanji nasilje nad djecom u obitelji i u školama nisu donijeli željene rezultate, a institucije koje se bave zaštitom djece u 2021. godini zapale su u najveću krizu povjerenja javnosti do sada.

Broj djece u institucijama je u porastu, a ciljevi procesa deinstitucionalizacije ne samo da se ne ostvaruju, već su pokazatelji lošiji nego na njegovu početku. Promišljajući o dobrobiti djece koja su smještena u udomiteljske obitelji, kao i važnosti već razvijene privrženosti i stabilnosti, smatramo da treba razmotriti mogućnost da se posvojenje realizira unutar udomiteljske obitelji, kada je to u najboljem interesu djeteta.

Ponavljamo, **Hrvatska nije postigla dostatnu razinu zaštite djece od seksualnog nasilja**, budući da sudski postupci traju predugo te da kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja nad djecom nije odgovarajuće. Takvom praksom djecu se obeshrabruje u prijavljivanju, a počinitelje ohrabruje na činjenje novih delikata na štetu djece i onemogućuje se prevencija. Blage kazne za počinitelje imaju za posljedicu kraće čuvanje podataka u kaznenoj evidenciji i brži nastup rehabilitacije, što omogućuje da se nakon toga seksualni zlostavljači djece zapošljavaju u zanimanjima koja uključuju doticaj s djecom.

Više puta izrazili smo zabrinutost i zbog nesankcioniranja seksualnog uznemiravanja djece, te nemoći nadležnih tijela da spriječe osobe koje se neprihvatljivo odnose prema djeci da dolaze u kontakt s djecom.

Očekujemo višu razinu zaštite djece od postojeće i zato se već nekoliko godina zalažemo za izradu i **uvođenje jedinstvenog zakona koji će djecu štiti od nasilja** i koji će jasno povući crtu između prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja prema djeci te odrediti posljedice koje trebaju snositi oni koji su odgovorni za zaštitu djece. Zalažemo se i za **osnivanje interdisciplinarnih regionalnih centara za djecu žrtve**, u kojima se na jednom mjestu dijete može saslušati, liječnički pregledati u forenzičke svrhe, temeljito procijeniti njegove individualne potrebe, izraditi individualni plan zaštite djetetove sigurnosti te mu se mogu pružiti sve potrebne terapijske usluge.

Također, smatram da je potrebno raditi na povratku **povjerenja javnosti u postojeće institucije koje se bave zaštitom djece**, žrtava nasilja, kao i na širenju takvih usluga u druge gradove osim Zagreba.

Djeca u susretu sa sustavom pravosuđa nerijetko trpe i institucionalno zlostavljanje zbog višestrukog i neodgovarajućeg ispitivanja, te izostanka pravovremenih i učinkovitih odluka. Stoga se godinama zalažemo za **osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova** u čijoj bi nadležnosti bili svi postupci u domeni obiteljsko pravne zaštite djeteta, uključujući i prekršajne i kaznene postupke te provedbu sudskih odluka. Pozdravljamo najavljenu reforma pravosuđa i osnivanje specijaliziranih obiteljskih odjela na području županijskih sudova, ali u sferi obiteljskog sudovanja, odnosno sudovanja u sferi zaštite djece, nužne su korjenite promjene kako bi se osigurala kvalitetna sudska zaštita i zastupanje djeteta u pravosudnom postupku.

Značajni porast stradavanja djece u prometu, u kojem je u 2021. godini 17 djece izgubilo život, snažno nas opominje i poziva na učinkovitiju prevenciju u području **sigurnosti djece u prometu**.

Ublažavanje posljedica siromaštva, koje teško i dugoročno pogađaju djecu, vidimo kao jednu od temeljnih funkcija sustava socijalne skrbi. Očekujemo da će novi *Zakon o socijalnoj skrbi* uvesti bitne promjene koje će **umanjiti učinke siromaštva na djecu** te da će usvajanje EU *Jamstva za djecu* pomoći da se riješi problem dječjeg siromaštva, s kojim je suočeno svako peto dijete u Hrvatskoj.

Zdravstvene usluge, uključujući usluge podrške **mentalnom zdravlju djece**, nedostatne su, osobito u manjim sredinama, a unatoč trudu zdravstvenih djelatnika pristup zdravstvenim uslugama bio je otežan zbog mjera zaštite od Covida-19. Nedovoljna je zaštita mentalnog zdravlja djece (pogotovo djece s problemima u ponašanju) zbog nedostatka stručnjaka za područje mentalnog zdravlja, manjka smještajnih kapaciteta, izostanka multidisciplinarnog pristupa te nejednake dostupnosti na području cijele države. Neophodno je osigurati i besplatne usluge psihološkog savjetovanja i tretmana.

Sustav obrazovanja nastavio je prilagodbu na produljene uvjete pandemije, a u vezi s time, prije svega, pozdravljamo odluku da škole i vrtići nastave biti otvoreni i dostupni, koliko je moguće u okolnostima brzog širenja zaraze koronavirusom, kao što je to bilo u zadnjem dijelu godine. Za mnoge je bio izazov osigurati i zaštitu od zaraze i kontinuitet odgojno-obrazovnog procesa za djecu. I dalje su, unatoč otvaranju škola, djeca po mjesec pa i dva znala biti na **nastavi na daljinu.** Djeca općenito nisu zadovoljna s tim modelom nastave i stoga smo kontinuirano tražili od resornog ministarstvo da pojača podršku i da prati kvalitetu i ishode nastave na daljinu. Brojna su djeca nastavu pratila na mobitelima, a neka nisu imala ni tu mogućnost jer kod kuće nisu imala pristup računalu ni internetu. Neka su djeca izgubila najmanje jednu obrazovnu godinu dok su se tražila različita rješenja.

Zalažemo se za **sveobuhvatnu analizu koja će zabilježiti pouke iz razdoblja pandemije**, o tome kako u takvim uvjetima zaštititi najbolje interese djece, a koje mogu pomoći u planiranju i pripremi za eventualne buduće krizne situacije.

Prijave zbog **diskriminacije u području odgoja i obrazovanja** i dalje ukazuju na nerazumijevanje i neprepoznavanje diskriminatornog postupanja i praksi od strane pojedinih odgojno-obrazovnih radnika te izostanak njihove pravovremene i primjerene reakcije u odnosu na djecu. Potrebno je raditi na suzbijanju i sprečavanju predrasuda prema pripadnicima manjinskih skupina, te kontinuirano educirati predstavnike javne vlasti, posebno JLP(R)S-a, odgojno-obrazovne radnike i kadrove u sportu, o pravima djeteta i zabrani diskriminacije.

Broj djece u Hrvatskoj kontinuirano se smanjuje. Oko 700.000 naših sugrađana mlađe je od 18 godina, a u svakom od njih nalazi se potencijal koji će itekako biti potreban našem društvu koje se suočava s brojnim izazovima. Održiva budućnost Hrvatske ovisit će o tome u kojoj mjeri danas poštujemo i ostvarujemo prava djece. Kako bismo promijenili postojeće negativne pojave i trendove, djeca moraju hitno postati prioritet u donošenju odluka, praćenju rezultata postojećih politika te u prikupljanju podataka.

Hrvatska je definirala indikatore dječje dobrobiti kao jedan od ključnih pokazatelja kojim možemo mjeriti učinkovitost nacionalnih politika za djecu, ali oni se ne primjenjuju u praksi kao alat za praćenje i unapređivanje prava djece. Bez primjene takvih alata gotovo je nemoguće očekivati pomake u politikama i mjerama.

Odbor za prava djeteta od Hrvatske u 2022. godini očekuje i odgovore u vezi s podnesenim periodičnim izvješćem o provedbi *Konvencije o pravima djeteta*, na temelju čega će donijeti preporuke državi za poboljšanja i unapređenja. Nadamo se da će i to biti prilika da se kritički osvrnemo na proteklo razdoblje i sagledamo ključne podatke koji nam govore o uspješnosti donesenih mjera, politika i zakona u odnosu na dobrobit djece.

Stoga, i na kraju ovoga izvješća, pozivamo sve resore da ujedine svoje resurse, te da prepoznaju i adresiraju probleme i poteškoće u ostvarivanju prava djece zajedničkim snagama, s jasnim pogledom u održivu budućnost naše zemlje.

LEGENDA

15.

KRATICA	PUNI NAZIV
AEM	Agencija za elektroničke medije
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
CAP	Child Assault Prevention
CERV	Citizens, Equality, Rights and Values Programme
COPE	Children of Prisoners Europe
CPS	Centar za posebno skrbništvo
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DIRH	Državni inspektorat Republike Hrvatske
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EGP	Europski gospodarski prostor
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
EK	Europska komisija
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
ESLJP	Europski sud za ljudska prava
EU	Europska unija
FB	Facebook
FINA	Financijska agencija
FRA	European Union Agency for Fundamental Rights
FRONTEX	European Border and Coast Guard Agency
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HCK	Hrvatski Crveni križ
HGSS	Hrvatska gorska služba spašavanja
HLK	Hrvatska liječnička komora
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HRT	Hrvatska radiotelevizija

KRATICA	PUNI NAZIV
HŠSS	Hrvatski školski sportski savez
HUB	Hrvatska udruga banaka
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JLP(R)S	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MF	Ministarstvo financija
MGOR	Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
MKDP	Mala kuća dječjih prava
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MPU	Ministarstvo pravosuđa i uprave
MPU-UZSP	Ministarstvo pravosuđa i uprave – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MRMSOSP	Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike
MTS	Ministarstvo turizma i sporta
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OIB	Osobni identifikacijski broj
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavod
PI	Prosvjetna inspekcija
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REC	Rights, Equality and Citizenship Programme
RH	Republika Hrvatska
SDUDM	Središnji državni ured za demografiju i mlade
SDUOSZ	Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZSP	Uprava za zatvorski sustav i probaciju
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZRRP	Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama
ZPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSS	Zakon o socijalnoj skrbi